LEYLÂ VÜ MECNÛN

(AŞK-EFZÂ)

KALKANDELENLİ MUÎDÎ

TÜRKİYE YAZMA ESERLER KURUMU BAŞKANLIĞI YAYINLARI: 235

Edebiyat ve Sanat Serisi : 53

Kitabın Adı : LEYLÂ VÜ MECNÛN
(AŞK-EFZÂ)

Müellifi : Kalkandelenli Muîdî (XVI. Yüzyıl)

Özgün Dili : Osmanlı Türkçesi

Hazırlayan : Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal
İstanbul Kültür Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretm Üyesi

Editör : Dr. İsmet İpek

Son Okuma : Evşen Yıldız

Arşiv Kayıt : Dresden Kütüphanesi, Mscr. Dresd. Ea. 63

Kapak Görseli : Leylâ ile Mecnûn'u mektepte ders okurken gösteren bir tasvir
Süleymaniye Yazma Eser Ktp., Halet Efendi Nr. 876, 91[a]

Kitap Tasarım : Avni Alan

Baskı : İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.
Akçaburgaz Mah. 137. Sok. No: 12, Esenyurt /İstanbul
Tel: 444 62 18 www.imakofset.com.tr Sertifika No: 71320

Baskı Yeri ve Yılı : İstanbul 2024

Baskı Miktarı : 1. Baskı, 1000 adet

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI
Kalkandelenli Muîdî
Leylâ vü Mecnûn, Aşk-efzâ
1. Edebiyat, 2. Türk Edebiyatı, 3. Mesnevi, 4. Şiir, 5. Leylâ vü Mecnûn, 6. Aşk-efzâ
ISBN: 978-975-17-5431-8

Copyright © Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı. Her hakkı mahfuzdur.
Bütün yayın hakları *Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı*na aittir. Başkanlığın izni olmaksızın tümüyle veya kısmen, hiçbir yolla ve hiçbir ortamda yayımlanamaz ve çoğaltılamaz.

T.C. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı
Süleymaniye Mah. Kanuni Medresesi Sok. No: 5 34116 Fatih / İstanbul
Tel.: +90 (212) 511 36 37
Faks: +90 (212) 511 37 00
tuyek@ktb.gov.tr
www.yek.gov.tr

LEYLÂ VÜ MECNÛN
(AŞK-EFZÂ)

(İNCELEME - METİN - TIPKIBASIM)

KALKANDELENLİ MUÎDÎ
(XVI. YÜZYIL)

Hazırlayan
Mehmet Fatih Köksal

TÜRKİYE
YAZMA
ESERLER
KURUMU
BAŞKANLIĞI

TAKDİM

İnsanlık tarihi, akıl ve düşünce sahibi bir varlık olan insanın kurduğu medeniyetleri, medeniyetler arasındaki ilişkileri anlatır. İnsan, zihnî faaliyetlerde bulunma kabiliyetiyle bilim, sanat ve kültür değerleri üretir, ürettiği kültür ve düşünce ile de tarihin akışına yön verir.

Medeniyetler, kültürler, dinler, ideolojiler, etnik ve mezhebî anlayışlar arasındaki ilişkiler kimi zaman çatışma ve ayrışmalara, kimi zaman da uzlaşma ve iş birliklerine zemin hazırlamıştır.

İnsanların, toplumların ve devletlerin gücü, ürettikleri kültür ve medeniyet değerlerinin varlığıyla ölçülmüştür. İnsanoğlu olarak daha aydınlık bir gelecek inşa edebilmemiz, insanlığın ortak değeri, ortak mirası ve ortak kazanımı olan kültür ve medeniyet değerlerini geliştirebilmemizle mümkündür.

Bizler, Selçuklu'dan Osmanlı'ya ve Cumhuriyet'e kadar büyük devletler kuran bir milletiz. Bu büyük devlet geleneğinin arkasında büyük bir medeniyet ve kültür tasavvuru yatmaktadır.

İlk insandan günümüze kadar gökkubbe altında gelişen her değer, hakikatin farklı bir tezahürü olarak bizim için muteber olmuştur. İslâm ve Türk tarihinden süzülüp gelen kültürel birikim bizim için büyük bir zenginlik kaynağıdır. Bilgiye, hikmete, irfana dayanan medeniyet değerlerimiz tarih boyunca sevgiyi, hoşgörüyü, adaleti, kardeşlik ve dayanışmayı ön planda tutmuştur.

Gelecek nesillere karşı en büyük sorumluluğumuz, insan ve âlem tasavvurumuzun temel bileşenlerini oluşturan bu eşsiz mirasın etkin bir şekilde aktarılmasını sağlamaktır. Bugünkü ve yarınki nesillerimizin gelişimi, geçmişimizden devraldığımız büyük kültür ve medeniyet mirasının daha iyi idrak edilmesine ve sahiplenilmesine bağlıdır.

Felsefeden tabâbete, astronomiden matematiğe kadar her alanda, Medine'de, Kâhire'de, Şam'da, Bağdat'ta, Buhara'da, Semerkant'ta, Horasan'da, Konya'da, Bursa'da, İstanbul'da ve coğrafyamızın her köşesinde üretilen değerler, bugün tüm insanlığın ortak mirası hâline gelmiştir. Bu büyük emanete sahip çıkmak, bu büyük hazineyi gelecek nesillere aktarmak öncelikli sorumluluğumuzdur.

Yirmi birinci yüzyıl dünyasına sunabileceğimiz yeni bir medeniyet projesinin dokusunu örecek değerleri üretebilmemiz, ancak sahip olduğumuz bu hazinelerin ve zengin birikimin işlenmesiyle mümkündür. Bu miras bize, tarihteki en büyük ilim ve düşünce insanlarının geniş bir yelpazede ürettikleri eserleri sunuyor. Çok çeşitli alanlarda ve disiplinlerde medeniyetimizin en zengin ve benzersiz metinlerini ihtiva eden bu eserlerin korunması, tercüme ya da tıpkıbasım yoluyla işlenmesi ve etkin bir şekilde yeniden inşa edilmesi, Büyük Türkiye Vizyonumuzun önemli bir parçasıdır. Bu doğrultuda yapılacak çalışmalar, hiç şüphesiz tarihe, ecdadımıza, gelecek nesillere ve insanlığa sunacağımız eserleri üretmeye yönelik fikrî çabaların hasılası olacaktır. Her alanda olduğu gibi bilim, düşünce, kültür ve sanat alanlarında da eser ve iş üretmek idealiyle yeniden ele alınmaya, ilgi görmeye, kaynak olmaya başlayan bu hazinelerin ülkemize ve tüm insanlığa hayırlar getirmesini temenni ederim. Aziz milletimiz, bu kutsal emaneti yücelterek muhafaza etmeyi sürdürecektir.

Recep Tayyip Erdoğan
Cumhurbaşkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM 4

ÖNSÖZ 9

KISALTMALAR 13

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ 14

İNCELEME 15

MUÎDÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ 15

Muîdî'nin Hayatı 15

Kaynaklara Göre Hayatı 15

Eserlerine Göre Hayatı 19

Eserleri 27

Edebî Kişiliği 36

LEYLÂ VÜ MECNÛN (AŞK-EFZÂ) 42

Eserin Tanıtımı 42

Eserin Adı 42

Nazım Şekli 43

Vezni 43

Beyit Sayısı 44

Yazıldığı Tarih 46

Yazılış Sebebi 49

Sunulduğu Kişi 51

Eserin İçeriği 53

Bölümleri ve Bölüm Başlıkları 53

Konunun Özeti 56

Şahıs Kadrosu 64

Eserin Özgünlüğü 68

Eserin Dili ve Edebî Özellikleri 80

Dili 80

Edebî Özellikleri 93

Anlatım Özellikleri 93

Edebî Sanatlar 98

Atasözleri ve Deyimler 119

Vezin ve Kafiye Kullanımı 122
Vezin 122
Kafiye 126
Diğer Ahenk Unsurları 130
METNİN TESİSİ 132
Eserin Nüshası 132
Nüsha Tavsifi 132
Nüshanın İmla Özellikleri 139
Metni Kurarken İzlenen Yöntem 145
METİN 149
LEYLÂ VÜ MECNÛN 151
KAYNAKÇA 367
ARKAİK SÖZCÜKLER DİZİNİ 373
DEYİMLER DİZİNİ 383
TIPKIBASIM 393

ÖNSÖZ

Leylâ ile Mecnûn hikâyesi Şark âleminin ortak kültürel değerlerinden biridir. Hikâye, VII. yüzyıl Arabistan'ında zuhur eden bir olaya dayandırılır. Gerçek mi yoksa hayalî bir şahıs mı olduğu tartışmalı olan şair Kays b. Mülevvah'ın amcasının kızı Leylâ'ya kara sevdaya tutulması yüzünden kendisine Mecnûn adını takarlar. Bazı vakaların zamanla farklı yorumlarla birbirine bağlanması sonucu bu büyük aşkın destani bir hikâyeye dönüştüğü düşünülmektedir. Arap edebiyatından neş'et eden hikâye, Fars, Urdu ve Türk edebiyatlarına da sirayet etmiş, her dört dilde bu hikâyenin benzer ve farklı pek çok varyantları kaleme alınmıştır. Lirik ve dokunaklı sahneleriyle birlikte sevinçler, hüzünler, hayal kırıklıkları, ümitler, bedbinlikler gibi muhtelif ruh hâlleri ve duyguları bünyesinde barındıran Leylâ ile Mecnûn hikâyesi, içten, hesapsız ve ideal aşkın tezahürü olarak özellikle Fars ve Türk şairlerince çok sevilmiş ve bu edebiyatlarda büyük bir rağbete mazhar olmuştur. Fars dilinde ilk ve en güzel örneğini aslen bir Türk olan Nizâmî-i Gencevî ile veren bu hikâye, Türk edebiyatında da Yûsuf ve Züleyhâ hikâyesiyle birlikte en çok yazılan aşk mesnevîlerinin başında gelir. Kur'ân'da geçen bir kıssaya dayanan ve edebî tahayyüllerle aslından uzaklaşıp bir destana dönüşen Yûsuf ile Züleyhâ'nın macerası gibi Kays ile Leylâ'nın Necd çöllerinde geçen kıssası da Fars ve Türk dillerinde farklı kisvelere bürünmüştür.

Türk edebiyatında Şâhidî ile başlayıp Azerbaycanlı Nâkâm'a kadar uzayan dört yüz yıl zarfında hemen her yüzyılda telif, çeviri, nazire gibi farklı tarzlarda nazmedilen Leylâ ile Mecnûn hikâyelerinden biri de kaynaklarda *Hamse* sahibi olarak gösterilen XVI. yüzyıl şairi Kalkandelenli Muîdî'ye aittir. Şair tezkirelerinde Muîdî'nin bir *Leylâ vü Mecnûn* yazdığından söz edilmez. Bu bakımdan eser edebiyat tarihimiz için de tamamen meçhuldür. Çeşitli karinelerden hareketle 1523-1524 yıllarında tamamlandığını düşündüğümüz eser, Şâhidî, Nevâyî, Behiştî, Hamdullah Hamdî, Ahmed-i Rıdvân, Kadîmî, Celîlî ve Sevdâyî'den sonra Türk diliyle yazılan, elde nüshası mevcut dokuzuncu *Leylâ vü Mecnûn* mesnevîsidir. Muhtemelen Tebrizli Hakîrî'nin eseriyle aynı yıl veya ondan bir yıl önce tamamlanan Muîdî'nin bu eserinin varlığına dair tek kayıt, müellifin mensur edebiyat

nazariyesi kitabı olan *Miftâhu't-Teşbîh*'te yer alır. Muîdî bu eserinde verdiği teşbih örneklerinin bazılarını *Dîvân*'ından ve *Leylâ vü Mecnûn*'undan aldığını ifade eder. Aynı eserinden, *Leylâ vü Mecnûn*'unun diğer adının *Aşk-efzâ* olduğu da anlaşılmaktadır. Bu bilgi, eserin Muîdî mahlasını kullanan başka birine ait olma ihtimalini de ortadan kaldırır. Zira eserin bilinen yegâne nüshası olan Almanya'da Dresden Kütüphanesi Mscr. Dresd. Ea. 63 numarada kayıtlı nüshada da şair eserine *Aşk-efzâ* adını verdiğini açıkça zikreder.

Hezec bahrinin *mefâîlün mefâîlün feûlün* kalıbıyla kaleme alınan eser, ulaşılabilen bu tek nüshasına göre 2756 beyitten müteşekkildir. Muîdî, diğer aşk mesnevîlerinde de görüldüğü üzere eserini biri Leylâ, diğerleri Mecnûn dilinden söylediği gazellerle süsleyerek akışın monotonluğunu kırmak istemiştir. Eserini Pargalı İbrahim Paşa'ya sunan şair, mesnevînin "Giriş" bölümünde Kanûnî Sultan Süleyman'ı da 24 beyitle över. Klasik çift kahramanlı aşk hikâyeleri formatına uygun bir tarzda kaleme alınan eserin giriş bölümünde, tevhîd, münâcât ve naattan sonra sebeb-i te'lîf bölümü gelir. Herkes gibi kendisinin de mutluluk ve coşku dolu olduğu bir bahar gününde yanına gelen "bir merd-i üstâd" şiirini ve sanatkârlığını övdükten sonra ondan bütün toplantılarda okunacak, çoğaltılacak "gül gibi bir divan" yani bir "Leylâ vü Mecnûn kıssası" yazarak o eski bahçeyi tazelemesini ister. Muîdî bu teklifi kabul eder ve kitabı kısa zamanda tamamlar ancak temize çekerek son şeklini vermek bir türlü nasip olmaz. "Beş on sene sonra" Sultan Süleyman tahta çıkınca padişaha dua ederek yürürken duyduğu gizli ses tarafından Leylâ ile Mecnûn hikâyesini yazarak eserini sanata ve sanatkâra değer veren bir devlet büyüğüne sunması teklif edilir. Muîdî eserini birkaç gün içinde temize çekerek sadrazam İbrahim Paşa'ya sunar. Giriş bölümünün devamında İbrahim Paşa ve padişaha övgü yer alır.

Farsça başlıklar altında takdim edilen "Konunun İşlendiği Bölüm" 2297 beyitten ibarettir. Muîdî bu bölümde eserine Hâtifî'nin Farsça *Leylâ vü Mecnûn*'unu model olarak seçer. Böyle olmakla beraber arada söylenen gazeller Hâtifî'nin eserinde olmadığı gibi iki eserin vezni de farklıdır. Bu manada Muîdî, eserinin Hâtifî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unun basit bir kopyası olmadığını ispatlamak ister gibidir. Şekil olarak eserini Hâtifî'ninkinden

farklılaştıran Muîdî; her ne kadar olay akışında onu takip etse de Hâtifî'de olan bazı vaka ve motifleri çıkarmış, onda olmayan bazı unsurlar ilave etmiştir. Bazı şahıs ve yer isimlerini değiştirmiş, yer yer Hâtifî'deki kimi bölümleri kısaltmış, yer yer de onda kısa olan bölümleri genişletmiştir. Muîdî'nin eseri kesinlikle bir çeviri değildir. Adaptasyon olmayan, vezin ve şekil farkları sebebiyle nazire de diyemeyeceğimiz *Aşk-efzâ* ile Hâtifî'nin eseri arasındaki etkilenme ilişkisi için "yeniden yazım" veya "yeniden üretim" demek herhâlde en uygun adlandırma olacaktır.

Dîvân-ı Hümâyûn kâtiplerinden Yûsuf Paşa oğlu Mustafâ Niyâzî tarafından 12 Rebiülâhir 1056 (28 Mayıs 1646) tarihinde, eserin telifinden yaklaşık 120 yıl sonra istinsah edilen Dresden nüshası tek olduğu için kuşkusuz çok değerlidir. Ne var ki bu biricik nüsha kayda değer problemleri de içermektedir. Nüshanın mevcut şekliyle numaralandırılmasında bir eksiklik bulunmamasına rağmen reddâdelerin takibinden bazı kopuk yapraklar olduğu anlaşılmaktadır. Bu eksikliğin ne kadar olabileceğini belirlemek için eseri Hâtifî'nin mesnevîsiyle mukayese ettiğimizde yaklaşık üç yaprağın bulunmadığı; bu durumda da Muîdî'nin kaleminden çıkan şekliyle *Aşk-efzâ*'nın 2880 beyit civarında olduğu sonucuna ulaştık. Neşirde nüshayla ilgili problemlerden biri de talik hatla yazılan metnin okunaksız olmamasına rağmen müstensihin dalgınlık sebebiyle atladığı harflerin çokluğu ve muhtemelen istinsah ettiği nüshadaki okuyamadığı kimi ibareleri çoğu kere hiçbir anlam taşımayan, okunmaz ve anlaşılmaz biçimde yazmasıdır. Bu durumda vezin, kafiye yardımıyla bağlama ve mevcut imlaya en uygun tespiti yapmaya çalıştıysak da isabet kaydedemediğimiz tercihlerimizin bulunması da muhtemeldir. Nihayet nüshadaki üçüncü problem, kimi sayfaların derkenar boşluklarına kaydedilen beyitler ve mısralardır. Çoğu son derece okunaksız ve kimilerinin üstü karalanmış olan derkenar beyit ve mısralarından vezne ve bağlama uygun olanları metne dâhil ettik. Bu derkenar kayıtlarının lafzı farklı ama anlamca ana metinle eşdeğer olanları aynı vezinde de olsa dışarıda bırakıp durumu aparatta belirttik. Nüshada asıl ilginç olan derkenarlarda metnin ilgili bölümündeki mana akışıyla örtüşen fakat farklı vezinlerde bazı beyitlerin de mevcudiyetiydi. Ne amaçla buraya yazıldığını anlamadığımız bu kayıtlar için de aynı işlemi

uyguladık. Söz konusu derkenar beyitlerinin ait oldukları eserleri tespit edebilmişsek bu bilgiyi yine aparatta belirttik.

Muîdî'nin eseri her ne kadar Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait değilse de dönem özellikleri gösteren ekleri ve özellikle de kimileri *Tarama Sözlüğü* ve *Derleme Sözlüğü*'nde bulunmayan çok sayıda arkaik kelimeyi barındırması bakımından zengin bir Türkçe söz varlığına sahiptir. Araştırmacılara kolaylık olması adına bu kelimeleri Arkaik Sözcükler Dizini'nde, deyim kadrosunu da Deyimler Dizini'nde gösterdik.

Bu çalışmamızın gün yüzüne çıkmasına vesile olan yazma nüshanın bulunduğu Almanya Dresden Kütüphanesi yetkililerine eserin tıpkıbasımına izin verdikleri için teşekkür etmek isterim. Metnin okunuşunda veya anlamlandırılmasında zorlandığım kelimelerde görüşlerine başvurduğum çalışma arkadaşlarım Prof. Dr. Ömür Ceylan ve Dr. Mehmet Türkmen'e müteşekkirim. Eserin okurla buluşmasına vesile olan Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanı Sayın Dr. Coşkun Yılmaz ile Çeviri ve Yayım Dairesi Başkanı Sayın Erhan Yıldız'a hassaten teşekkür ederim. Kitabın basım aşamasında gösterdikleri özen, ortaya çıkan bazı teknik sorunları çözmede fedakârlıktan kaçınmayan ve hep kolaylaştırıcı yaklaşımları dolayısıyla Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığının kıymetli çalışanlarına, özellikle de metni okumadaki dikkatleri ve katkılarından dolayı Dr. İsmet İpek'e teşekkürü bir borç bilirim.

M. Fatih Köksal
İstanbul, 2024

KISALTMALAR

bk. : Bakınız
C. : Cilt
DS : Derleme Sözlüğü
EAT : Eski Anadolu Türkçesi
FY. : Farsça yazmalar
G. : Gazel
H. : Hicrî
haz. : Hazırlayan(lar)
Hz. : Hazret-i, hazretleri
M. : Miladi
msl. : Mesela
No. : Numara
ö. : Ölüm tarihi
s. : Sayfa
S. : Sayı
t.y. : Tarih yok
TDV : Türkiye Diyanet Vakfı
TS : Tarama Sözlüğü
TY. : Türkçe yazmalar
vb. : ve benzeri
vd. : ve diğerleri
Yay. : Yayını / Yayınları
yy. : Yüzyıl
yz. : Yazma

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا (آ)	a, ā, ĕ	ش	ş
ء	’	ص	ṣ
ب	b, p	ض	ḍ, ż
پ	p	ط	ṭ
ت	t	ظ	ẓ
ث	s̱	ع	‘
ج	c, ç	غ	ġ
چ	ç	ف	f
ح	ḥ	ق	ḳ
خ	ḫ	ك	k, g, ñ
د	d	ل	l
ذ	ẕ	م	m
ر	r	ن	n
ز	z	و	v, o, ö, u, ü, ū
ژ	j	ه	h, a, e
س	s	ى	y, ı, i, ī, ė

İNCELEME

MUÎDÎ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Muîdî'nin Hayatı

Kaynaklara Göre Hayatı

Muîdî, devrinin bütün şair tezkirelerinde kendisinden bahsedildiği hâlde hayatının pek çok safhası aydınlatılamamış bir şairdir. Doğum yerinden babası hakkında bilgilere, mahlasını alma gerekçesinden eserlerine kadar kaynaklarda birbiriyle örtüşmeyen bilgiler mevcuttur. Gerek son dönem Osmanlı biyografi kitapları gerekse Cumhuriyet Dönemi'nde kendisinden söz edilen biyografik eserlerde verilen bilgiler tamamen tezkirelere dayandığı için bizim de şairin hayatını tespitte ilk çıkış noktamız şair tezkireleri olacaktır. Son zamanlarda Muîdî'nin eserlerine dair yapılan çalışmalarda hayatına dair kayda değer izler de tespit edilmiştir. Bunları *Aşk-efzâ*'daki karinelerle birlikte bu başlığın hemen akabinde eserlerinden yola çıkarak oluşturulan biyografisinde ele alacağız.

Muîdî'nin asıl adı hiçbir kaynakta geçmez. Şairin memleketi diğer kaynaklarda ittifakla Kalkandelen iken kendisinden bahseden ilk iki kaynak olan *Heşt Behişt* ile *Latîfî Tezkiresi*'nde Üsküp olarak gösterilir. Sehî ve Latîfî'nin bu hususta diğer kaynaklardan ayrılmasını bir bilgi farkı değil Kalkandelen'in Üsküp'e bağlı küçük bir kasaba olduğundan onun yerine Üsküp'ü anmaları şeklinde yorumlamak mümkünse de bir farklılık olarak bu kaydı düşmek gerekir. Kendisinin de eserlerinde memleketinden bahsetmemiş olması bu bilgileri ve ayrıntıları daha da önemli kılmaktadır.

Bugünkü adı Tetova olan Kalkandelen, günümüzde Kuzey Makedonya'nın kuzeybatısında bir şehirdir. Şar Dağları'nın eteklerine kurulu olup Pena Nehri kenarındadır. Başkent Üsküp ve Manastır'dan sonra ülkenin üçüncü büyük şehridir.[1]

1 Kalkandelen hakkında geniş bilgi için bk. Muhammed Aruçi, "Kalkandelen", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 24 (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 262-264.

Âşık Çelebi, şairin babasının bir "muîd"[1] olduğunu, bu sebeple Muîdî mahlasını aldığını kaydeder.[2] Diğer kaynaklarda şairin babası zikredilmezken *Kınalızâde Tezkiresi* ve onun muhtasar bir kopyası olan *Beyânî Tezkiresi* ile muhtemelen yine Kınalızâde'den naklen *Kāmûsu'l-A'lâm*'da Muîdî'nin babası olarak II. Bayezid dönemi müderrislerinden olan Muîdzâde gösterilir.[3] Mecdî'nin *Şakâyık Zeyli*'nde verdiği bilgiye göre Muîdzâde devrin bilginlerinden ders aldıktan sonra müderris olarak bazı medreselerde görev yapmış ve Üsküp'te müderrisliğine devam ederken vefat etmiştir.[4] Mecdî Efendi, ilminden övgüyle bahsettiği Muîdzâde'nin, Hatîbzâde'nin *Hâşiye-i Şerh-i Tecrîd*'ine yazdığı *Havâşî*'yi telhis ettiğinden de söz eder.[5] Mecdî'nin tanıttığı Muîdzâde ile Muîdî'nin babası Muîdzâde'nin aynı kişi olması kronolojiye uygundur ve Üsküp'te müderrislik yapması da bu ihtimali güçlendirir. Ancak buna kesin gözüyle bakarak buradan hareketle şairin hayatına dair yorumlar getirmek isabetli olmayabilir.

Muîdî'nin ailesine dair -Kınazalızâde'nin verdiği bilgi doğru ise- babası dışında herhangi bir bilgi sahibi değiliz. İyi bir eğitim almış ve medreseyi bitirmiştir. Kadıasker Mîrîm Çelebi'den (ö. 931/1525)

1 Osmanlı ilmiye sınıfıyla ilgili bir terim olan muîd, "Medreselerde müzakerecilik edenler ve müderris muavini mertebesinde bulunanlar için kullanılan bir tabirdir. Sahn medreselerinde hücre sahibi olanlar ve liyakatli bulunanlar bu adı alırdı. Muidler yine aynı medresedeki talebenin derslerini müzakere eder ve 'Sahn'ın tâlisi makamında bulunan 'tetimme'lere de hocalık eylerlerdi." Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1993), 2/573.

2 Filiz Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*, 3 cilt (İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., 2010), 824.

3 Kınalızâde bu bilgiyi bizzat babasının el yazısıyla kaleme aldığı bir bilgiye atfen verir: "Vâlid-i merhûm u magfûruñ hatt-ı şerîfi ile muharrer ü mestûrdur ki mezbûrun babası Mu'îdzâde dimekle meşhûrdur. Sultân Bâyezîd devrinde geçmiş müderrislerden imiş. *Hâşiye-i Tecrîd*'e hâşiye yazmışdur. O nisbetle kendüye Mu'îdî mahlas itmişdür. Müftî 'Alî Çelebi'ye mu'îd olmış zann eylemezin dimişdür." İbrahim Kutluk, Kınalızâde *Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 2. Baskı, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1989), 916. Ayrıca bk. İbrahim Kutluk*, Beyâni Mustafa bin Carullah Tezkiretü'ş-Şuarâ* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1997), 268; Şemseddin Sâmî, *Kāmûsu'l-A'lâm,* 6. Cilt, (İstanbul: Mihran Matbaası, 1317), 4335.

4 Bazı çalışmalarda bu bilginin Taşköprîzâde'nin *Şakâ'iku'n-Nu'mâniyye*'sinde yer almasından söz edilmesi dalgınlık eseri olmalıdır. Muîdzâde'den bahseden *Şakâ'ik Zeyli*, Mecdî'nin eseridir ve oradaki bütün bilgi yukarıda aktardıklarımızdan ibarettir.

5 Mecdî Mehmed Efendi, *Hadâiku'ş-Şakâ'ik Mecdî'nin Şakâ'ik Tercümesi*, haz. Bilal Alpaydın-Fatih Odunkıran, c. 2 (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2022), 883.

mülazım,[1] meşhur şeyhülislâm Zenbilli Ali Efendi'nin (ö. 932/1526) muîdi[2] ve dânişmendi[3] olmuştur. Ahdî'ye göre klasik medrese usulüne göre eğitimini en güzel bir şekilde almak için elinden gelen gayreti göstermiş, yüksek kabiliyeti ve parlak zihniyle akranları arasında temayüz etmiştir.[4]

Neden "Muîdî" mahlasını seçtiğine dair kaynaklarda üç farklı görüş ileri sürülmektedir. Anadolu sahasındaki ilk tezkire müellifi Sehî'de zımnen, *Osmanlı Müellifleri* ve *Tuhfe-i Nâilî*'de açıkça ifade edilen görüşe göre[5] Zenbilli Ali Efendi'nin muîdi olduğu için; ilk defa Kınalızâde'nin dile getirdiği, Beyânî'nin tekrar ettiği[6] görüşe göre babasına Muîdzâde denmesinden dolayı; Âşık Çelebi ve Gelibolulu Âlî'nin dillendirdiği üçüncü görüşe göre ise babasının muîd olması sebebiyle[7] Muîdî mahlasını seçmiştir.[8]

Tezkirelerde medrese dönemi ve mezuniyet sonrası ilk dönem olan muîdlik veya dânişmendlik devresinden sonraki ilim hayatına dair neredeyse hiçbir bilgi yoktur. Âşık Çelebi, Anadolu'da çok sıkıntılı günler

1 Rıdvan Canım, *Latîfî Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*, (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 2000), 502; Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-Şu'arâ,* 824; Süleyman Solmaz, *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâ'sı (İnceleme-Metin)*, (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 2005), 539; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, 4 c. (İstanbul: Matbaa-i Âmire), 503.

2 Haluk İpekten, Günay Kut, Mustafa İsen, Hüseyin Ayan, Turgut Karabey, *Sehî Bey Heşt Bihişt,* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2017), 176, https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165, hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer= 09DBB86996BEB26E5F1AE7C1A578E7E9E47B07640E7215372C2D85068BBBF7C1.

3 Canım, *Latîfî Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 502.
"Medrese tahsili görmüş olanlar için kullanılan bir tabir" olan "dânişmend" de bir ilmiye terimidir. Bunlar arasından girdikleri sınavdan başarılı olanlar "mülâzım" olur, başaramayanlar kadılık yoluna yönelir veya yine ilmiye sınıfında kalır ama liyakatlerine göre ilerlerlerdi. Farsça bir tamlama olan "dânişmend" sözcüğü, medrese bitirmemiş olsa da ulema kılıklı kimseler için de kullanılırdı. (Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1/393).

4 Solmaz, *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâ'sı,* 539.

5 İpekten vd., *Sehî Bey Heşt Bihişt,* 176; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, c. 2 (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333), 410; Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî -Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri,* haz. Cemal Kurnaz - Mustafa Tatcı, c. 2 (Ankara: Bizim Büro Yay., 2001), 2/970.

6 Kutluk, *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 916; Kutluk *Beyânî Mustafa bin Carullah Tezkiretü'ş-Şuarâ,* 268.

7 Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-Şu'arâ,* 824; Mustafa İsen, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1994), 276.

8 Kınalızâde Hasan Çelebi'nin tezkiresi ve *Latîfî Tezkiresi*'nde de Ali Çelebi'nin muîdi olduğu için bu mahlası seçtiği ("Latîfî Tezkiresi'nde Müfti 'Alî Çelebinün mu'îdi olmak takrîbiyle mahlas-ı mezbûr ile mütehallas ve nâm-ı mezbûr ile mütehassas olmışdur diyüp merhûm 'Âşık Çelebi babası mu'îd olmagla Mu'îdî tahallus idinmişdür dimişdür") söyleniyorsa da eser üzerine yapılan tenkitli neşirde (Canım, *Latîfî Tezkiretü'ş-Şu'arâ,* 2000) böyle bir ibare mevcut değildir.

geçirdiğine dair örtülü bir ifade kullanır[1] ancak ayrıntı vermez. Kınalızâde'de diğer hiçbir kaynakta bulunmayan bir ayrıntı vardır. Hasan Çelebi secili ve sanat yüklü üslûbuyla şu ilginç bilgileri verir:[2]

> "Vücûd-ı ḫaṭīri ḳalḳan deler tīr-i pür-teʾşīr iken Ḳalḳandelen aña yir olmak ġarībdür. Ve ol maḳūle ceʿʿābdan[3] iken maārif-i bī-ḥisâbdan ṣāḥib-sehm ü niṣāb olmak emr-i ʿacîbdür."[4]

Burada Hasan Çelebi'nin hemen her şair için kullandığı şairlerin mahlasları veya memleketleriyle ilgili yaptığı söz oyunları bir tarafa, mühim olan Muîdî'nin "okçu" olmasından söz edilmesidir. İki kez *kalkan* ve ikinci anlamı "ok" olan sehm kelimelerini hatta "nasîb"le[5] aynı kökten gelen *niṣāb*ı "ok atıcı, okçu" anlamındaki *ceʿʿāb* ile birlikte kullanması sebepsiz değildir.

Sehî ve Latîfî tezkirelerinde geçen ifadelerden Muîdî'nin bu tezkirelerin yazıldığı dönemde hayatta olduğu anlaşılıyor. Onun ölümünden bahseden ilk kaynak olan *Meşâirü'ş-Şuarâ*'ya göre hacca gitmiş, oradan Mısır'a geçerek "beytü'l-mâl kâtibi" olarak görev yapmış ve o görevdeyken yine Mısır'da vefat etmiştir.[6] Riyâzî Mısır'da medfun olduğunu bildirir.[7] Âlî, Âşık Çelebi'nin verdiği bu bilgilere Mısır'a "ṭarīḳdan ferāġatle" (ilmiye yolundan vazgeçerek) gittiği ve Mısır'da beytülmâl kâtipliği yaparken vaktini şiir yazmakla geçirdiğini de ekler.[8] Şu hâlde eldeki verilere göre ölüm tarihine dair bu iki tezkirenin yazılış tarihleri olan 953/1546 ile 976/1568-69 arasında bir tarihte ölmüş olması gerektiğinden başka kesin bir şey söyleme imkânından mahrumuz.

---

1 "Niçe zemân Rûm'da muzebzebü'l-hâl olup geçinmişdür." (Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-Şu'arâ,* 824).

2 Kutluk, *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 916; Kutluk, *Beyânî Mustafa bin Carullah Tezkiretü'ş-Şuarâ,* 916.

3 *Kınalızâde Tezkiresi*'nin bir yazma nüshasının derkenarına bu kelimeyi açıklayan "Ceʿʿāb yaʿnī tīr-keş" notu düşülmüştür. Bk. Kınalızâde [yz.] 311a.

4 "Şerefli varlığı kalkan(ları) delen etkili bir ok iken memleketinin (de) Kalkandelen olması gariptir (ilginç bir denk gelmedir). Ve öyle tirkeş (ok atıcı, okçu) sınıfından iken sınırsız ilimden pay ve sermaye sahibi olması acayip bir iştir."

5 Kemankeşlerin ok atarken "yâ nasîb" narası atmalarına telmihen.

6 Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-Şu'arâ,* 2/824.

7 Pek çok şairin ölümü için tarih düşüren Riyâzî'nin Muîdî için tarih düşürmemiş olması da bir şanssızlıktır. bk. Namık Açıkgöz, *Riyâzü'ş-Şuara (Tezkiretü'ş-Şuara)*, (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2017), 296, https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0.

8 İsen, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, 276.

Muîdî'nin ölümüne dair *Sicill-i Osmânî*'de yer alan bilgiler diğer kaynaklardan oldukça farklıdır. Diğer kaynaklar beytülmâl kâtibi iken öldüğü hususunda ittifak ederken Mehmed Süreyyâ'ya göre "müderris iken ʿaṣr-ı Süleymān Ḫānīde vefât eyledi."[1] Kanûnî Sultan Süleyman'ın saltanat devri 1520-1566 yıllarını kapsadığına göre bu bilgi çok işimize yaramamaktadır.[2]

Mülazım ve muîd olduğu hâlde ilmiye sınıfının bundan sonraki aşaması olan müderrislik veya kadılık yaptığına dair bir bilgiye sahip değiliz. Son görevinin beytülmâl kâtipliği gibi sıradan bir memuriyet olması bile başından aziller vb. bazı tatsız işler geçtiğine işaret sayılabilir.

Eserlerine Göre Hayatı

Muîdî gerek kaynaklarda zikredilen bilgilere gerek kendisinin diğer eserlerindeki ifadelerine gerekse doğrudan *Dîvân*'ında geçen kayda göre birden fazla "divan" kaleme almış bir şairdir. Üç divanı olduğu anlaşılan şairin bugüne kadar ancak "üçüncü *Dîvân*"ına ulaşılabilmiştir. Muîdî'nin üçüncü *Dîvân*'ını neşreden Gülçin Tanrıbuyurdu, eserden şairin hayatına dair bazı çıkarımlar yapmıştır. Bu hususu *Dîvân* neşrinden[3] başka müstakil bir makale ile[4] de ifade eden yazar, çoğunu aşağıya tam metnini aktardığımız gazele istinat ettirdiği kimi tespitlerde bulunur. Buna göre şair vatanından uzakta diyar diyar gezmiş; Isfahan, Horasan, Bağdat, Konya, Bursa, Halep, Mısır gibi şehirlerde bulunmuştur. Bu şehirlerin bazılarını ilim tahsili için gezmiş olabileceğini kaydeden Tanrıbuyurdu "ancak, mülazım olduktan sonraki süreçteki, başıboş ve derbeder hayatındaki durak noktaları da yine bu şehirler olmuştur"[5] demektedir.

Söz konusu gazel şudur:[6]

---

1 Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî,* 4/503.

2 Çoğu biyografik araştırmamızda diğer kaynaklardan farklı tespitlerde bulunduğunu gördüğümüz ve kimi yanlış bilgileri içerdiğine çokça tanıklık ettiğimiz *Sicill-i Osmânî*'deki bu bilgiyle birlikte yine diğer kaynaklarla çelişen "müderris iken" öldüğü bilgisini de ihtiyatla karşılamak gerekir.

3 Gülçin Tanrıbuyurdu, *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*, (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018), https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-muidi.

4 Gülçin Tanrıbuyurdu, "Kalkandelenli Mu'îdî'nin Edebî Kişiliği ve Eserleri", *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 67, (2018), 258-272.

5 Gülçin Tanrıbuyurdu, *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*, 9-10.

6 Gülçin Tanrıbuyurdu, *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*, 314.

İy ṣabā seyyāḥı yād itme Ḫorāsān illerin
Kim ḳoyup gitmez göñül abdālı ʿOṯmān illerin

Görmedüm ḫāk-i rehüñ mānendi cevher tūtiyā
Gerçi seyr itdüm niçe yıllar Ṣıfāhān illerin

Devlet-i ʿışḳuñda çeşmüm bir tüvānger oldı kim
Dürr ü gevher yaġdurur açduḳca iḥsān illerin

Kaʿbe yolın gözüme nūr-ı cemālüñ gösterür
Şevḳ-i laʿlüñ añdurur cāna Bedaḫşān illerin

Baş açup ṣaḥn-ı çemende ḳaddüñe itsem duʿā
Götürür āmīn içün serv-i Ḫırāmān illerin

Dil görüp Rūm-ı cemālüñ eylemez Mıṣr'a heves
Şām-ı zülfüñ var iken añmaz Ḳaraman illerin

Ger ʿArab'dur ger ʿAcem birisi gelmez ʿaynuma
Ben Muʿīdī virmezem dünyāya ʿOṯmān illerin

Bu gazelde geçen ifadelere nazaran yukarıdaki çıkarımların yapılmasının isabetli olmadığını düşünüyoruz. Şiirde her biri bir teşbih ve telmih alakasıyla kullanılan bu eski kültür merkezleri, klasik şiirimizde pek çok şairin dilinden muhtelif duyguların ifadesi olarak kullanılmıştır. Eğer burada yazanları şairin hayatıyla eşleştirecek olursak altıncı beyte nazaran şairin Mısır'a gitmediğine hükmetmek gerekir. Hâlbuki tam aksine kaynaklar Mısır'a giderek orada beytülmâl kitabetinde görev yaptığı ve orada vefat ettiği hususunda müttefiktir.

Yine *Dîvân*'da geçen aşağıdaki beyitten hareketle Rodos Adası'na sürgüne gönderildiği sonucuna ulaşılmıştır:[1]

İy Muʿīdī göñlüme düşdi Sitanbul yolları
Āh eger kim olmayam Rodos Adası'ndan ḫalāṣ

Tanrıbuyurdu'nın belirttiği gibi Rodos, Kanûnî zamanında 1522 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır ve beyit böyle anlaşılmaya da müsaittir fakat hem Rodos'un ancak XVII. yüzyıldan sonra bir sürgün yeri olarak

1 Gülçin Tanrıbuyurdu, *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*, 11.

kullanılmaya başlanması hem de sadece "devlet adamları ve önemli kişiler"e mahsus bir sürgün yeri olması[1] bu ihtimali zayıflatmaktadır. Şairin Rodos'a istemediği bir görev tayini çıkmış yahut bir başka sebeple gitmiş olması mümkündür. Ancak Rodos, klasik şiirde, yukarıdaki şiirde geçen yer adları gibi belli sebeplere bağlı teşbihler için kullanılan bir yer adı olmadığından Rodos'ta bir müddet kalmış olmasına kesin gözüyle bakılabilir.

Tanrıbuyurdu, yine bu beyitten hareketle şairin muhtemel doğum tarihine dair şu değerlendirmeyi yapar:[2]

> "Hakkında bilgi veren kaynaklarda ve şâirin kendi eserlerinde Mu'îdî'nin doğum tarihi ile ilgili bir bilgiye rastlanmamaktadır. Ancak şâirin sürgüne gönderildiği Rodos Adası'nın fethedildiği tarih olan 1522, *Dîvân*'ının sonunda yer alan H. 933 (1527 M.) tarihi ve tezkireler ışığında şâirin vefat tarihi olarak öngörülen 1568 yılı göz önünde bulundurulduğunda *Mu'îdî*'nin 1500'lü yılların başında doğmuş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır."

Tanrıbuyurdu, *Dîvân*'daki metinlerden yola çıkarak Muîdî'nin hayatına dair kaynaklarda bulunmayan şu tespit ve değerlendirmelerde de bulunur:[3]

> "Şâir bir süre padişahın lütfuna mazhar olduğundan bahsettiğine (G. 431/4) ve halini arz etmek üzere dîvâna çağrılmayı beklediğini bildirdiğine göre (G. 151/6; G. 164/3; G. 219/4) İstanbul'a gelmiş ve sözü edilen ilmî ve edebî çevreye dahil olmuştur. Ancak şâirin, padişahın himayesini gördüğü yıllar uzun sürmemiş, dahil olmaya çalıştığı ilmî ve edebî mektepteki yeri daimi olamamıştır. Zîrâ şiirlerinden edinilen bilgiler ışığında Mu'îdî'nin bir-süre sonra gözden düşüp padişahın öfkesine mağlup olduğu anlaşılmaktadır (G. 431/4). Şâirin gözden düşmesine neyin sebep olduğu konusunda bugün için elimizde kesin bir bilgi olmamakla birlikte Mu'îdî, kendisini kıskanıp çekemeyen rakiplerin iftirasına uğradığından söz etmektedir. (G. 33/1, G. 56/7, G. 192/4, G. 232/6, G. 397/5)"

Yazar, yine *Dîvân*'dan hareketle Muîdî'nin hayatıyla ilişkilendirdiği bir "suç veya iftira" meselesinin olduğunu ileri sürer:[4]

> "Şâire atılan bu iftiranın yüz kızartıcı bir suça ilişkin olduğunu yine şâirin kendi kaleminden tespit edebilmeye imkan sunan bir beyit, aynı zamanda Mu'îdî'nin padişahın gazabına uğramasına sebep olan suçunun ya da başka bir deyişle atılan iftiranın niteliğine de işaret etmektedir (G. 192/6). Atılan

1 Machiel Kiel, "Rodos", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 35 (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 155-158.
2 Gülçin Tanrıbuyurdu, *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*, 7.
3 Gülçin Tanrıbuyurdu, *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*, 11-12.
4 Gülçin Tanrıbuyurdu, *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*, 10.

bu iftira Mu'îdîyi son derece güç bir duruma düşürmüş (G. 350/3); şâir, padişahın huzuruna çıkıp halini anlatmak ve bu iftirayı yalanlamak istemişse de bunda muvaffak olamamıştır. (G. 150/6, G. 163/3, G. 218/4)"

Tanrıbuyurdu'nun Muîdî'nin hayatına dair *Dîvân*'dan yaptığı bunlara benzer başka istihraçları da var. Doğrusu biz bu iddialara delil olarak gösterilen söz konusu beyitlerin hiçbirinde de bunları ima veya ihsas eden bir kelime dahi göremedik. Belki gösterilen gazel numaralarıyla metindeki numaralar farklıdır diye birkaç önceki ve sonraki gazellere baktık, sonra bütün *Dîvân*'ı taradık ama bu anlatılanlara yaklaşan bir beyte rastlayamadık. Bu iddialar için temellendirilen beyitler anlatımdaki sıraya göre şunlardır:

Muîdî'nin padişahın bir süre lütfuna mazhar olması / bir süre sonra gözden düşüp padişahın öfkesine mağlup olmasına delil olarak gösterilen beyit:

Çünki maẓhar düşdüm āḫir hey vefāsız ḳahruña
Bāri evvel ṭutmasam luṭfuñla ülfet kāşkī (G. 431/4)

Padişaha hâlini arz etmek üzere dîvâna çağrılmayı beklemesine delil olarak gösterilen beyitler:

Niçe gündür kim varup ol ḥüsn şāhın görmezem
Ṭāliʿümde yoḫ ise bu hefte dīvān yoḳ mıdur (G.151/6)

ʿArż-ı ḥāl itmek dilerdüm ol şeh-i ḥüsne velī
Ṭāliʿümde ay olur bir kerre dīvān eylemez (G. 164/3)

Ne yüzden varup ol şāh-ı cemāle ʿarż olam ben kim
Ḳara baḫtumda şimdi ay olur bir hefte dīvān yoḳ (G. 219/4)

Kendisini kıskanıp çekemeyen rakiplerin iftiralarını kanıtladığı ileri sürülen beyitler:

Tīr-i ġamdan ger ölem bir ẕerre mihr itmez ṭabīb
Ya benüm yoḳdur sitārem ya nifāḳ itdi raḳīb (G. 33/1)

Ṭaʿn iderse ʿaceb olmaya Muʿîdîye raḳīb
Ḥaddini bilmeyüp olsa n'ola nā-dān küstāḫ (G. 56/7)

Niçe bir dildāra varup cān dirīġ eyler diye
Ḳıl beni yā Rab raḳībüñ iftirāsından ḫalāṣ (G. 192/4)

ʿIşḳ meydānında ġamzeñ yaḳduġı miskīnleri
Göz açınca ḳayd-ı bend eyler ser-ā-ser kākülüñ (G. 232/6)

Dil ü cānı gözüñ çoḳdan alupdur
Velī şimdi naẓar yaġmā-yı dīnde (G. 397/5)

Muîdî'nin üzerine atılan "yüz kızartıcı" suçun mahiyetini ortaya koyduğu söylenen beyit:

Sīne-çāküm nāfeveş sevdā-yı zülfüñle senüñ
Veh ki daḫi olmadum bu yüz ḳarasından ḫalāṣ (G. 192/6)

Atılan bu iftiranın Muîdî'yi çok güç duruma düşürdüğünü ortaya koyduğu belirtilen beyit:

Bańa merhem gerek iy cān ṭabībi
Ki mecrūḥam raḳībüñ verheminden (G. 350/3)

Şairin padişahın huzuruna çıkıp hâlini anlatmak ve bu iftirayı yalanlamak istemişse de bunda muvaffak olamadığını ortaya koyduğu ileri sürülen beyitler:[1]

ʿĀşıḳ-ı bīmāre bu dirlik midür dünyāda kim
Söylemezsin ger ölürsem ḳarşuña iy yār söz (G. 163/3)

Dehānuñ sırrını ṣordum lebüñden
Ḫaberler virdi şöyle cāna lāyıḳ (G. 218/4)

Bu istihraçlar üzerinde biraz durmak gerekir. Bu edebiyat, hakkında Ahmet Hamdi Tanpınar'a "geniş ve büyük bir saray istiaresi" dedirtecek kadar[2] sarayla, beyle, padişahla, tabiatıyla divan vs. gibi saraya ait terimlerle iç içe ve onlarla dolu bir edebiyattır. Hiçbirinde gerçek bir padişahtan

1 Buna delil olarak gösterilen beyitlerden ilki G. 150/6 ise de bu numaralı gazel 5 beyitten ibarettir.

2 "… Binaenaleyh aşk da bu cinsten bir istiare olacak, sevgili hükümdara benzeyecekti. O, kalp âleminin hükümdarıdır. (…) İşte edebiyatımızın aşk etrafındaki hayalleri bu sistemi bize verir. Sevgilinin bütün davranışları hükümdarın davranışlarıdır. Sevmez, bir nevi vergi gibi sevilmeyi kabul eder. İstersen iltifat ve lutfeder. Hatta hükümdar gibi ihsanları vardır. (…) Sevgilinin etrafında da rakipler vardır. Âşık tıpkı bir saray adamı gibi bu rakiplerle mücadele hâlindedir." Ahmet Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, (İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 2001), 6.

söz edildiğini anlamayı gerektiren bir emare olmayan ve her biri tipik ve klasik maşuk veya mahbup için yazılmış bu beyitlerden şair hakkında ileri kelimesini geride bırakacak yorum ve sonuçlara ulaşmak oldukça ilginç. Keza, klasik şiirimizin hele gazelin olmazsa olmaz tipi olan "rakîb" geçen beyitlerin şairi gerçek hayatında kıskanan kişiler olarak değerlendirilmesi, "yüz karası" deyimi ile yapılan enfes kinayenin "yüz kızartıcı suç işlemiş" olarak açıklanmasına katılabilmek mümkün görünmüyor.

Söz konusu iddialara dair biraz geniş sayılabilecek değerlendirmeleri yapmayı, Muîdî'ye dair ileride yapılacak çalışmalarda bu tespitlerin tahkik edilmeden şairin gerçek hayatının birer parçasıymış gibi algılanmaması adına zaruri gördük.

Şem'ü Pervâne mesnevisinde de Muîdî'nin hayatına dair bazı izlere rastlanır. "Nesīm-i ʿAnber-niṣār-ı Bahār-āṣūb Mü'ellif-i Dil-figāra Terk-i Diyār İtdürdügidür" başlığı altında hacca gidişinden bahsettiği bu bölümde şair çöllerden, dağlardan zorluklarla geçtikten sonra Halep'e geldiğini anlatır. Halep'ten övgüyle bahseden Muîdî, eserini çok sevdiği bu şehirde yazmaya başladığını anlatır.[1]

Aşk-efzâ'da olduğu gibi *Şem'ü Pervâne*'de de şahsına ve esere dair aydınlatıcı bilgi verme konusunda ketum davranan Muîdî'nin *Gül ü Nevrûz*'da geçen;[2]

Yazdum bu maḳāmı eyleyüp seyr
Dīvār u derine temme bi'l-ḫayr

Heşt olsa ṭoḳuz yüz elliden ṭarḥ
Tārīḫin ider bu gülşenüñ şerḥ

beyitleri, bu eseri 950-8= Hicrî 942, Miladi 1535-36'da tamamladığını ortaya koymaktadır.

Yine eserin sonlarında, bu beyitlerden önce yer alan -diğer mesnevilerinde de olduğu gibi- nasihat tarzındaki hitabının yer aldığı bölüm içinde bir gün ölümün geleceğini, o yüzden ahiret için şimdiden tedbir

1 Haksever Özgül, "Mu'îdî Şem' ü Pervâne (İnceleme-Metin)" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2008), 194.

2 Gülşah Taşkın, *Kalkandelenli Mu'îdî-Gül ü Nevrûz*, (İstanbul: Simurg Yay., 2015), 200.

alınmasını öğütlediği kısımda geçen şu beyitler, eseri yazdığında çok da genç olmadığını hatta "kırkını geçip ellisine yaklaşan" bir yaşta olduğunu haber verir:[1]

Çün ḳavm ü ḳabīleñ itdi rıḥlet
Miskīn sañа geldi şimdi nevbet

İy dil dime nā-tevān degülsin
Bu şīve nedür cevān degülsin

Olduñ bu sinīn içre ʿārif
Ḳırḳın geçüp ellisine müşrif

Eseri neşreden Taşkın, bu beyitlere nazaran, *Gül ü Nevrûz* bulunmadan önce bazı karinelerle "1500'lü yılların başında doğmuş olması gerektiği görüşüne[2] atıfla *"Gül ü Nevrûz*'un yazıldığı tarihte (942/1535) en fazla elli yaşında olan Mu'îdî'nin '1500'lü yılların başında' değil, en erken 1485 yılında doğmuş olması gerekir."[3] tespitinde bulunur.

"Müşrif" kelimesinin beyitteki anlamı "bir hâle tekarrüp etmiş, bir hâle kesb etmeğe yaklaşmış olan, yüz tutmuş"[4] demek olduğuna göre şair, 40'ı aşmış ama 50'ye de yaklaşmış olduğunu söylüyor. Bu sözle şairin muradının 46-48 yaşları arası olması gerekir. Buradan yola çıkarak yaklaşık doğum yılı Hicrî tarihle hesaplandığında Muîdî'nin Hicrî 942-48= 894 ile 942-46= 896 (1488-1491) yılları arasında doğmuş olmasının kuvvetle muhtemel olduğunu söyleyebiliriz.

Aşk-efzâ'da da Muîdî'nin biyografisine katkı sunar mahiyette karineler mevcuttur. İbrahim Paşa (ö. 932/1536) övgüsünde yazdığı bölümde geçen şu beyitler, eserini takdim etmek için uzak bir yerden -muhtemelen Üsküp'ten- İstanbul'a geldiğini gösterir mahiyettedir:

1 Taşkın, *Kalkandelenli Mu'îdî-Gül ü Nevrûz*, 197.
2 Gülçin Tanrıbuyurdu, "Mu'îdî-Dîvân (Metin-Çeviri)" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2012), 17.
3 Gülşah Taşkın, "Kalkandelenli Mu'îdî'nin Gül ü Nevrûz'u", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 12 (Prof. Dr. Orhan Bilgin Armağan Sayısı 2), (2014), 179-180; Taşkın, *Kalkandelenli Mu'îdî-Gül ü Nevrûz*, 7.
4 Şemseddin Sâmî, *Kāmûs-ı Türkî*, 1351.

Seferden gelmişem var armaġānum
Ḳabūl it anı kim şād ola cānum (329)

(…)

Iraḳlardan işidüp nīk nāmuñ
Revān oldum dil [ü] cāndan ġulāmuñ (364)

Aşağıdaki beyitler şairin hacca gitmek arzusu içinde olduğunu gösterdiği gibi *Aşk-efzâ*'yı hac yolunda istirahat için uğradığı Halep'te kaleme aldığı *Şem' ü Pervâne*'den, doğru adıyla *Âyet-i Aşk*'tan önce yazdığını da medluldür:

Ḳanı yā Rab cihānda ol saʿādet
Resūl'üñ ravżasın ḳılam ziyāret (111)

Sürüp müjgānum ol ḫāk-i mezāra
Çekem sürme bu çeşm-i eşk-bāra (112)

Murādumdur Ḫudāyā ḳıl müyesser
Niçe bir ola ḥasretden yüzüm zer (113)

Muîdî'nin, hem *Aşk-efzâ*'da hem de diğer eserlerinde fakir bir hayat yaşadığından bahsetmesi ve yöneticiler tarafından kıymetinin bilinmemesinden şikâyet etmesi, zor bir hayat sürdüğüne dair kayda değer işaretlerdir. *Aşk-efzâ*'dan:

Hünerde gerçi bulınmaz naẓīrüm
Günāhum bu ki yoḳdur bir ẓahīrüm (357)

Niçe dönmek gerek ṭūlāb-ı devrān
Ki ẓāhir ola miṣlüm bir süḫen-dān (358)

Ve līkin çerḫ-i dūn-perver ḳılup ġadr
Ne bañа var ne rengīn sözüme ḳadr (359)

Âyet-i Aşk'ta *(Şem' ü Pervâne)* yoksulluk içinde olduğu hâlde hâline şükredip kanaat köşesine çekildiğini anlattıktan sonra şiirlerine hak ettiği değerin verilmediğinden yakınır:[1]

1 Nihal Kara, "Kalkandelenli Muîdî'nin Şem' ü Pervâne Mesnevisi" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2009), 365.

Faḳr u fāḳam egerçi ẓāhir idüm
Aña şādam kim yine şākir idüm

Meskenüm gūşe-i ḳanāʿatdür
Yidügüm tūşe-i ḳanāʿatdür

(…)

Raḳṣ idersin uṣūline uymaz
Kimse naẓmuñ ḳulaġına ḳoymaz

Ne ḳadar şiʿrüñ olsa noḳṣānsuz
Ḳurı taḥsīn iderler iḥsānsuz

Gül ü Nevrûz'da da zaman zaman yaşıtları aklına gelince -onların ulaştıkları mertebeler ve onlara verilen imkânlarla rahat içinde yaşarken- kendisinin en aşağılarda süründüğünden, perişan olduğundan söz eder:[1]

Aḳrānumu añduġumca geh gāh
Odlar yaġar-idi başuma āh

Anlar felek-i aʿlāda ḫoş-ḥāl
Ben taḥt-ı nüzülde ḫˇār u pā-māl

Eldeki üç mesnevisi gibi *Dîvân*'ında da benzer ifadeler mevcuttur. Bütün bunlar Muîdî'nin ömrü boyunca arzu ettiği rahatlığa erişemediğinin önemli delilleridir.

Eserleri

Muîdî'nin şu ana kadar en az bir nüshasına ulaşılmış altı eseri vardır. Bunların dördü mesnevi, biri mensur bir eser, biri de *Dîvân*'dır (üçüncü *Dîvân*). Bazı tezkirelerde adı anıldığı hâlde henüz bir nüshasına ulaşılamayan *Vâmık u Azrâ* mesnevisini de kaleme alan Muîdî'nin, *Aşk-efzâ* ve *Miftâhu't-Teşbîh*'inden kaynaklarda bahsedilmemesi düşünüldüğünde bilinmeyen başka eserlerinin de gün yüzüne çıkmasının muhtemel olduğu söylenebilir. Şairin eserleri -kronolojik olarak- şunlardır:

1 Taşkın, *Kalkandelenli Muʿîdî-Gül ü Nevrûz*, 80.

Dîvân

Muîdî'nin, içinde geçen bir ibareden dolayı "üçüncü" yani sonuncu olduğu anlaşılan *Dîvân*'ının müellif hattı nüshası Fransa Milli Kütüphane Türkçe Yazmalar Gaulmin/Regius 13174'te kayıtlı olup "evāḫir-i cumāde'l-ūlâ 933" (**20 Şubat-4 Mart 1527**)[1] tarihinde tamamlanmıştır. Şu hâlde Muîdî'nin üçüncü *Dîvân*'ı 40 yaş civarında tamamladığı anlaşılmaktadır. Bu durumda *Dîvân*'da birçok yerde geçen "pîr" olduğuna dair ifadeleri (G. 33/7, G. 37/4, G. 82/9, G. 120/7, G. 164/7, 400/7) de "şairane tahayyül" olarak kabul etmek gerekecektir.

Muîdî'nin ilk eserinin *Dîvân* (bir ve ikinci ciltler) olduğu anlaşılıyor. Şairin nüshasına ulaşılabilmiş tek *Dîvân*'ı olan üçüncü *Dîvân* ise aşağıda açıklanan tespitlerimize göre *Aşk-efzâ*'dan sonra tamamlanmış olmalıdır. Söz konusu müellif hattı nüsha 120 varaktan oluşmaktadır. Klasik divan tertibinde olmayıp önce gazellerin sonra musammatların ve kıt'aların karışık olarak yer aldığı bu *Dîvân*, Gülçin Tanrıbuyurdu tarafından doktora tezi[2] olarak hazırlanmış, bilahare yayımlanmıştır.[3] Tanrıbuyurdu, yazdığı ansiklopedi maddesinde[4] eseri şöyle tanıtır:

> "Mu'îdî'nin üç cilt hacminde olduğu bilinen ancak sadece üçüncü cildi elde bulunan, şiirlerini ihtiva eden eseri. Şair, yaşadığı yüzyılın hamse sahibi sanatkârlarından olmasına rağmen kendisine asıl şöhreti kazandıran eseri *Dîvân*'ıdır. *Dîvân*'da toplam 478 gazel, 4 murabba, 3 tahmis, 1 taştir, 1 müstezad, 5 kıta ve 1 beyit yer almaktadır. (…) Hatırı sayılır bir hayat tecrübesi ve bilgi birikimine sahip olduğu konusunda şüphe olmayan Mu'îdî, devirden ve felekten şikâyet ederken, hastalık, yaşlılık ve hüznü anlatırken tevazu ve tevekkülü elden bırakmamıştır. Üslubunun bir uzantısı olarak şiirine de yansıyan bu tutum onun eserlerini daha lirik ve içten kılmış, beyitlerini yürek yakıcı bir hüzne bürümüştür. Dönemin biyografik kaynaklarında hakkında sınırlı bilgi bulunan şairin şiirlerine yansıyan bu yaşam mücadelesi, karşılaştığı güçlükler ve bunlara rağmen tebaası bulunduğu Osmanlı hanedanına bağlılığını samimiyetle ifade ettiği şiirleri onun hayatı, edebi kişiliği ve düşünce yapısını da kurgulamaya imkân sağlamıştır.

1 Takvimde "evâhir" tabiri bir ayın son on gününe işaret eder. 20-30 Cemâziyelevvel Miladi takvimde bu aralığa tekabül eder.

2 Tanrıbuyurdu, "Mu'îdî-Dîvân (Metin-Çeviri)", Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2012.

3 Tanrıbuyurdu, *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018.

4 Gülçin Tanrıbuyurdu, "Dîvân (Mu'îdî)." *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü,* 2021, Erişim 12 Ocak 2024, https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-muidi.

> Gazellerinde ahenk, ritim ve müzikaliteyi önemseyen şairin kullandığı dil, üslubunu yansıtma ve koruma noktasındaki en değerli vasıtasıdır. Aruzu kullanmakta başarılı olan Mu'îdî, halkın diliyle, açık, duru ve anlaşılır bir dille söylediği şiirlerini renkli ve akıcı kılmak adına, atasözü ve atasözü değerindeki veciz sözlerden faydalanmıştır.
>
> *Dîvân*'da yer alan murabbalar, şairin yaşam felsefesi ve benimsediği dünya görüşüne ilişkin ipuçları sunmaktadır. Tahmislerin ikisinin ve taştirin Necâtî'nin gazellerine ve bir tahmisin de Ahmed Paşa'nın gazeline yazılması geleneğin kendisinden önceki halkalarının özümsenerek tahlil edildiği bir süreçten yansıyanlar olarak Mu'îdî'nin üstad kabul ettiği şairleri işaret etmektedir. Eserde yer alan kıtalar ise müellifin, kendi şiirlerinin vasıflarına, kendisinden sonra şiirlerini istinsah edecek kâtiplere ve şiirlerine nazire yazacak diğer şairlere yönelik olarak aynı zamanda dönemi için edebiyat eleştirisi sayılabilecek görüşlerini yansıtmaktadır. Mu'îdî'nin *Dîvân*'ı gerek ilmî birikimi gerek yeteneği gerekse poetik zeminde edebiyat eleştirisi olarak değerlendirilebilecek görüşleri bakımından şairin klâsik şiir geleneği içindeki yerine işaret etmektedir."

Leylâ vü Mecnûn (Aşk-efzâ)

Muîdî tarafından kaleme alınan ilk mesnevi olan eserin tespit edebildiğimiz yegâne nüshası Almanya'da Dresden Kütüphanesi Mscr. Dresd. Ea. 63 numarada kayıtlıdır. Gerek *Leylâ vü Mecnûn* gerekse *Aşk-efzâ* adı, eski kaynaklarda ve *Leylâ vü Mecnûn*'lar üzerine yapılan çalışmalarda geçmez. *Aşk-efzâ*'nın adının ilk geçtiği yer şairin bir başka eseri olan *Miftâhu't-Teşbîh*'tir.[1]

Aşk-efzâ yahut *Leylâ vü Mecnûn*'un bir nüshası bilinmediği için *Miftâhu't-Teşbîh*'i neşreden Erünsal ikisini ayrı eserler olarak düşünerek;[2]

> "Ayrıca Mu'îdî bazı teşbihleri açıklarken birkaç yerde *Leylâ vü Mecnûn* adlı eserinden istişhad etmekte ve dolayısıyla böyle bir eserinin mevcudiyetinden bizi de haberdar etmektedir."

der. Bu bilgi Tanrıbuyurdu'nun dikkati ile düzeltilerek *Aşk-efzâ*'nın ayrı bir eser olmadığı tespit edilmiştir.[3]

Muîdî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'undan ilk bahseden kişi -şüphe kaydıyla da olsa- Ali Nihad Tarlan'dır. Hazırlamış olduğu doktora tezinde Arap ve Fars

1 "'Işḳ-efzā adlu kitābını tamām idüp ellerde 'ām eyledi." İsmail Erünsal, "Mu'îdî'nin Miftâhu't-Teşbîh'i", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, C. VIIVIII, (1988), 219.

2 Erünsal, "Mu'îdî'nin Miftâhu't-Teşbîh'i", 219.

3 Tanrıbuyurdu, "Kalkandelenli Mu'îdî'nin Edebî Kişiliği ve Eserleri", 269.

edebiyatlarındaki Leylâ ile Mecnûn hikâyesinden sonra kıssanın Türk edebiyatındaki serencamına geçen Ali Nihad, belli başlı *Leylâ vü Mecnûn*'ları tanıttıktan sonra "Leylâ vü Mecnûn Yazan Sâir Türk Şairleri" başlığı altında sıraladığı şairler arasında Muîdî'ye de yer verir ve Latîfî ve Ahdî'yi kaynak göstermek suretiyle şunları kaydeder:

> "Kalkandelenlidir. Babası muîd olmağın Muîdî tahallüs eylemiştir. Hacca gitmiş, Mısır'da ikâmet etmiştir. Orada beytü'l-mâl kâtibi iken vefât etmiştir. *Mahzenü'l-Esrâr* bahrinde *Vâmık u Azrâ*'sı ve gayrı bahirlerde nice manzûm hikâyâtı vardır. *Leylâ vü Mecnûn*'u olup olmadığı meşkûkdür. (Latîfî – Ahdî)"[1]

Yazılış tarihi bilinmemekle birlikte aşağıda ilgili bölümde gerekçeleri açıklandığı üzere eser, 1523-1527 yılları arasında yazılmış olmalıdır.

Aşk-efzâ, çalışmamıza konu olan eser olduğu için esere dair ayrıntılar, ilgili başlıklar altında ele alınacaktır.

Miftâhu't-Teşbîh

Muîdî'nin mensur olan tek eseridir. Eserde *Dîvân*'ından ve *Aşk-efzâ*'sından bahsettiğine göre bu iki eserden sonra yazıldığı kesindir. Hem bu ikisinden başka eserden söz edilmemesi hem de divanlar ve *Aşk-efzâ*'dan örnek beyitler içerdiği hâlde diğer eserlerinden örnek beyit bulunmaması *Âyet-i Aşk* ve *Gül ü Nevrûz*'dan önce yazılmış olma ihtimalini güçlendirir.

Türk diliyle yazılmış belâgat konulu en eski kitaplardan biri olan eser, adından da anlaşılacağı ("benzetmenin/teşbîh sanatının anahtarı") üzere teşbih sanatını türleri ve örnekleriyle tanıtmak amacıyla kaleme alınmıştır. Tespit edilen yegâne nüshası Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi, Yazmalar Nr. 67'de kayıtlı olup İsmail Erünsal tarafından bilim dünyasına bir makaleyle tanıtılmış ve tam metin olarak neşredilmiştir.[2] Erünsal, Osmanlı edebiyatında Muîdî mahlaslı iki şair tespit ettiğini, diğerinin herhangi bir eseri olduğuna dair bir kayıt bulunmadığını Kalkandelenli Muîdî'nin *Dîvân*'ı bulunduğu ve eserde şairin kendi divanından örneklere yer verdiği için büyük ihtimalle eserin Kalkandelenli'ye

1 Ali Nihâd [Tarlan], "İslâm Edebiyâtında Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dârulfünûn Edebiyat Fakültesi, 1922), 141.

2 Erünsal, "Mu'îdî'nin Miftâhu't-Teşbîh'i".

ait olması gerektiğine dair kanaatini ifade etmiştir. Nitekim Tanrıbuyurdu *Dîvân*'ı neşre hazırlayınca verilen örneklerin *Dîvân*'da yer aldığını tespit etmiş, böylece eserin Kalkandelenli Muîdî'ye aidiyeti anlaşılmıştır.[1]

Eserdeki şu ifade bir yandan bu aidiyeti pekiştirirken bir yandan da *Miftâhu't-Teşbîh*'in üçüncü *Dîvân*'dan ve *Aşk-efzâ*'dan sonra kaleme alındığını ortaya koymaktadır:

> "Muʿîdī-yi belā-keş... çün bir müddet ʿışḳ-ı mecāzī ʿāleminde iken gice vü gündüz ḫarābātī olup nūş-ı cām eyledi. Mestlik ṣaḥrāsında dirdügi lāleleri cemʿ idüp *Dīvān*ını itmām eyledi ve *ʿIşḳ-efzā* adlu kitābını tamām idüp ellerde ʿām eyledi."[2]

Eser, dönemin mensur eserleri gibi hamdele ve salvele ile başlar. Muîdî başlangıçta eserin telif tarzı, muhtevası ve teşbih sanatının özelliklerinden söz eder. *Enîsü'l-Uşşâk*'ı model olarak benimsediğini vurgular. Erünsal, eserin basit bir tercüme veya adaptasyon değil, "telif" olduğunu kaydeder.[3] Örnekler, başta kendi şiirleri ve *Ahmed Paşa Dîvânı* olmak üzere Türk divan şairlerinden alınmıştır. Eser bir mukaddime, 21 bâb ve bir hâtimeden oluşur. Mukaddimede "tamām olduḳdan ṣoñra nām-ı şerīfin *Miftāḥu't-Teşbīh* ḳodum."[4] diyerek eserin adını açıkça zikreder. Her bir babı sevgilinin bir güzellik unsuruna ayırmıştır. İlk bâb "mûy" (saç), ikinci bâb "gûş" (kulak), üçüncü bâb "cebîn" (alın) vs. Dört beyitlik manzum hâtimede Muîdî, eserini -mesnevileri gibi- "bir iki haftada" yazdığını kaydeder ve Türk dilinde bir benzerinin bulunmadığının altını çizer.[5]

Ayrıca eser bir ansiklopedi maddesiyle[6] de tanıtılmıştır.

Âyet-i Aşk (Şemʿ ü Pervâne)

Eserin Millet Kütüphanesi Ali Emiri Mnz. 1193, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar 2255 ve İngiltere'de British Museum 19450 numarada kayıtlı olmak üzere bilinen üç nüshası vardır.[7]

1 Tanrıbuyurdu, "Kalkandelenli Muʿîdî'nin Edebî Kişiliği ve Eserleri", 270.
2 Erünsal, "Muʿîdî'nin Miftâhu't-Teşbîh'i", 219.
3 Erünsal, "Muʿîdî'nin Miftâhu't-Teşbîh'i", 221.
4 Erünsal, "Muʿîdî'nin Miftâhu't-Teşbîh'i", 223.
5 Erünsal, "Muʿîdî'nin Miftâhu't-Teşbîh'i", 254.
6 Mehtap Erdoğan Taş, "Miftâhu't-Teşbîh (Muîdî)", *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü* (2022), Erişim 12 Ocak 2024, https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/miftahu-t-tesbih-mu-idi.
7 Kara, "Kalkandelenli Muîdî'nin Şemʿ ü Pervâne Mesnevisi", 10.

Hafîf bahrinin *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılan eserin nüshalarındaki beyit sayısı farklı olduğu gibi üzerine yapılan iki yüksek lisans tez çalışmasında da[1] farklılık vardır. Elde müellif hattı bulunmadığına göre eserin beyit sayısı için "1600 beyit civarında" denebilir. *Âyet-i Aşk*'ta kahramanların dilinden söylenmiş dokuz adet gazel vardır ve hâliyle bu manzumelerde vezin farklılaşır. Bu gazellerin -*Aşk-efzâ*'da olduğu gibi- altışar beyitten ibaret oluşu ve bunlarda da mahlas bulunmayışı dikkat çekicidir. Klasik aşk mesnevilerinde olduğu gibi "giriş, konunun işlendiği bölüm ve hâtime"den oluşan eserin yaklaşık 280 beyit tutarındaki giriş bölümü; tevhîd ve münâcâttan sonra başlığı farklı atılmış da olsa "sebeb-i te'lîf", eserin sunulduğu Mehmed Bey'e övgü ve nasihat içerikli son kısımdan oluşur. Yaklaşık 1250 beyit kadar süren konunun işlendiği bölümde asıl hikâye anlatılır. Hatime bölümünde Muîdî, sanatı ve eseriyle övünür; nihayet Allah'a yakarış ve dua ile eseri sonlandırır. Eser bir ansiklopedi maddesiyle de tanıtılmıştır.[2]

Eser üzerine yapılan çalışmalarda gözden kaçan iki önemli hususa temas etmek isteriz. Bunlardan biri eserin yazılış tarihidir. Muîdî eserini hacca gitmek niyetiyle sefere çıktığında çok beğendiği için uzunca bir mola verdiği Halep'te kaleme alır ve eserini o tarihte Halep'te görev yapan Mehmed Bey'e sunar. Her ne kadar eseri kaleme aldığı tarihi vermemiş olsa da;[3]

Mīr-i ʿālī-cenāb defterdār
Kaʿbe-veş kūyı maṭlaʿu'l-envār

Āsumān-ı hüner *Meḥemmed Beg*
Faḫr-i nevʿ-i beşer *Meḥemmed Beg*

beyitleri eserin telif tarihini çok dar bir zaman aralığıyla tespit etmemize imkân vermektedir. Zira eserin sunulduğu Defterdar Mehmed Bey'in Halep görevi 1534-1535 yıllarıdır. Halep, 1519 yılından beylerbeyilik statüsüne yükseltildiği 1549 yılına kadar "mîr-livâlık" yani sancak beyliğidir ve bahis konusu yıllar arasında Mehmed adlı sadece bir mirliva tayin edilmiş-

1 Kara, "Kalkandelenli Muîdî'nin Şem' ü Pervâne Mesnevisi"; Haksever Özgül, "Mu'îdî Şem' ü Pervâne (İnceleme-Metin)".

2 Sadık Armutlu, "Şem' ü Pervâne (Muîdî)", *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü,* 2021, Erişim 17 Ocak 2024, https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/sem-u-pervane-muidi.

3 Muîdî (yz.), *Şem' ü Pervâne*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Mnz. 1193, 5a.

tir.[1] Bu durumda *Âyet-i Aşk*'ın *(Şem' ü Pervâne)* yazılış tarihi de 1534-1535 yıllarından biri olmalıdır.

Esere dair yapılan çalışmalarda gözden kaçan bir diğer husus eserin adıdır. Hâtimenin alt başlığı kabul edebileceğimiz "Bu Risāle-i Muḥabbet-nāmenüñ Encāmı ve Bu Derd ü Zār ile İtmāmıdur" başlıklı bölümde şair eserinin adını "Āyet-i 'Aşḳ" koyduğunu açıkça ifade etmektedir. Şüpheye ve tereddüte mahal bırakmayacak kadar açık olan beyit şudur:[2]

İbtidādan görindi ġāyet-i 'aşḳ
Adın urdum anuñçün **"Āyet-i 'Aşḳ"**

Yani 'konusu şem' ile pervane arasındaki alegorik aşk hikâyesi olmakla birlikte şairin eserine verdiği ad *Âyet-i Aşk*'tır. Nitekim neşrettiğimiz eserinde de konu Leylâ ile Mecnûn kıssası ise de Muîdî eserinin adını *Aşk-efzâ* koymuştur.

Gül ü Nevrûz

Yakın zamana kadar varlığı bilinen ama herhangi bir nüshası tespit edilemeyen eseri bularak önce 2014 yılında makale ile tanıtan, bilahare 2015 yılında neşreden Gülşah Taşkın, yazmış olduğu ansiklopedi maddesinde eseri şöyle tanıtır:[3]

> "Kalkandelenli Mu'îdî'nin Celâleddîn Tabîb'in (ö. 14. yy.) 734/1333 tarihli *Gül ü Nevrûz*'unu kaynak alarak yazdığı, çift kahramanlı aşk hikâyesi. Sebeb-i telif bölümünde eserin ismi *Nevrûz ü Gül* olarak kaydedilmiştir. Mu'îdî ***942/1535-36***'da tamamladığı eserini, medhiye kısmında Kânûnî Sultan Süleymân'ın (ö. 1566) övgüsüne yer verilmesinden anlaşıldığı üzere, Sultan Süleymân'a sunmak için hazırlamıştır. *Gül ü Nevrûz* aruzun mef'ûlü mefâ'ilün fe'ûlün kalıbıyla yazılmıştır. Mu'îdî'nin bu vezni seçmesinin sebeplerinden biri, *Penc-genc*'ine nazire olmak üzere bir hamse kaleme aldığı Nizâmî-i Gencevî'nin (ö. 1214?) *Leylâ vü Mecnûn*'da bu vezni kullanması olmalıdır. Aslen 2000 beyitlik bir mesnevi olan *Gül ü Nevrûz*'un 1499

1 Enver Çakar, *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566),* (Elazığ: Fırat Üniversitesi Yay., 2003), 69-71.
2 Muîdî (yz.), *Şem' ü Pervâne*, 39b.
3 Gülşah Taşkın, "Gül ü Nevrûz (Muîdî)", *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü,* 2021, Erişim 12 Ocak 2024, https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gul-u-nevruz-mu-idi.

beyti elimizde bulunmaktadır. Elimizdeki kısımlardan anlaşıldığı kadarıyla Mu'îdî *Gül ü Nevrûz*'u, baştan sona tek bir vezin kullanarak mesnevi nazım şekliyle yazmıştır. Muhtemelen gene Nizâmî etkisiyle, eserde farklı nazım şekillerine yer verilmemiştir. *Gül ü Nevrûz*'un elimizdeki nüshası başı eksik bir naat, dört halifeye övgü, on iki imama övgü, sebeb-i telif, medhiye, hâmeye hitab, âgâz-ı dâsitân, rûzigârdan şikâyet ve hâtime olmak üzere 9 ana bölümden oluşmuştur. Hikâyenin anlatıldığı âgâz-ı dâsitân bölümü, tamamı Türkçe 26 alt başlık içermektedir.

Hikâyenin konusu şöyledir: Nevşâd hükümdarı Ferruh Şâh'ın Nevrûz adında bir oğlu olur. Ferhâr hükümdarı Miskîn Şâh'ın kızı Gül'ü rüyasında görüp âşık olan Nevrûz, aracılar vasıtasıyla Gül'e mektup gönderir. Gül de Nevrûz'un aşkına karşılık verir. Bir süre birlikte mutlu bir yaşam süren âşıkların arasına kötü niyetli kişiler, olağanüstü olay ve varlıklar gibi çeşitli engeller girer. Ayrı düşen âşıklar kavuşabilmek için bunlarla savaşarak sınav vermek zorunda kalır. Hikâyenin sonunda bütün zorlukları aşarak kavuşan Gül ve Nevrûz hacca gidip nikâhlandıktan sonra mutlu bir ömür sürerler.

Gül ü Nevrûz'un edebiyatımızdaki ilk örneği Mevlânâ Lutfî'nin (ö. 1492) Çağatay Türkçesiyle yazdığı eseridir. Kalkandelenli Mu'îdî, Niğdeli Muhibbî (ö. 1537'den sonra), Abdî (ö. 1577'den sonra) ve Sâbir Mehmed Pârsâ (ö. 1680) Anadolu sahasının *Gül ü Nevrûz* şairleridir. Niğdeli Muhibbî'nin eseri Anadolu sahasında yazılan ilk *Gül ü Nevrûz* kabul edilmektedir. Fakat Mu'îdî'nin kısa bir süre öncesine kadar kayıp olduğu sanılan eserinin ortaya çıkmasıyla Anadolu sahasında yazılan ilk *Gül ü Nevrûz*'un Mu'îdî'ye ait olduğu kesinleşmiştir.

Mu'îdî'nin eseri diğer *Gül ü Nevrûz*'lar içinde Celâleddîn Tabîb'in kaynak metnine en yakın olanıdır. Eser, motifler ve hikâyenin işlenişi bakımından Tabîb'in mesnevisiyle büyük benzerlikler taşımaktadır. Diğer *Gül ü Nevrûz*'lara kıyasla Mu'îdî'nin eserinin dili sadedir. Şairin vezne ve Osmanlı Türkçesine hâkim olduğu görülür. Eserde farklı nazım şekillerinin ve vezinlerin kullanılmamasından kaynaklanan monotonluk birçok beyitte sekt-i melihle kırılmıştır.

Eserin bilinen tek nüshası Avusturya Devlet Arşivi No: 217'de kayıtlıdır."

Vâmık u Azrâ

Muîdî'den bahseden kimi kaynaklarda ismi zikredilen ancak herhangi bir nüshası henüz ortaya çıkmayan bir eserdir. Eserden ilk söz eden Âşık Çelebi'dir. O ve Gelibolulu Âlî, şairin *Mahzenü'l-Esrâr* bahrinde (serî' bahrinin *müfteilün müfteilün fâilün* kalıbı) bir *Vâmık u Azrâ* mesnevisinin varlığından söz ederler.[1]

1 Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-Şu'arâ,* 2/824; İsen, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, 276.

Bazı çalışmalarda Muîdî'nin eserleri arasında *Keşfu'z-Zunûn*'a atfen ***Hüsrev ü Şîrîn*** adlı bir eserden daha söz ediliyorsa da[1] Kâtip Çelebi'ye göre bu Türkçe *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevisinin müellifi Muîdî değil Muîdzâde'dir.[2] Muîdî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'i bulunduğuna dair *Latîfî Tezkiresi* ile *Osmanlı Müellifleri*'nin kaynak gösterilmesi[3] dalgınlık eseri olmalıdır zira bu eserlerde şairin bir *Hüsrev ü Şîrîn*'i bulunduğundan bahis yoktur.

Kaynaklara göre Muîdî "hamse" sahibi bir şairdir. Latîfî "Süḫenverlikde güher-senci ve zebān-ı Türkīde cevāb-ı Penc-Genc-i kütüb-i sebʿası vardur." diyerek Nizâmî'nin *Hamse*'sine nazire yazdığını bildirir[4] ancak bunlardan sadece *Şemʿ ü Pervâne* ve *Gül ü Nevrûz*'un adını zikreder.[5] "Kütüb-i sebʿa"nın Hamse dışında ayrı yedi eser olmayıp Nizâmî'nin *Penç Genc*'ine nazire olarak yazılan beş esere ilave iki eser olduğu düşünülebilir. Muhtemelen biri *Dîvân*'dır. Âşık Çelebi ve Âlî, *Vâmık u Azrâ* dışındaki eserlerini isim vermeksizin "gayrı bahrlerde niçe manzûm hikâyâsı vardur"[6] ve "buḥūr-ı mütenevviʿadan manẓūm baʿżī ḥikāyāt-ı naẓm-ārāsı vardur"[7] diyerek topluca anarlar. Kınalızâde Hasan Çelebi de eserlerin hiçbirini anmadan "Zebān-ı Türkīde Ḫamse diyen şuʿarādandur." demekle yetinir.[8] Keza Riyâzî "Cevāb-ı *Penc-Genc*'i vardur dirler." dedikten sonra eserlerin nüshalarının görülmediğini ima ile de "Ḥālā genc-i medfūn gibi bī-nişīndur."[9] sözleriyle ifade eder. Daha yeni eserlerde de bu bilgiler tekrarlanagelir.

Muîdî'nin kendisi de *Şemʿ ü Pervâne*'nin hatime bölümünde de iki yerde "hamse"sinden söz eder:[10]

---

1 Erünsal, "Mu'îdî'nin Miftâhu't-Teşbîh'i", 220; Tanrıbuyurdu, "Kalkandelenli Mu'îdî'nin Edebî Kişiliği ve Eserleri", 269.
2 Kâtib Çelebi, *Keşf el-Zunun,* haz. Şerefeddin Yaltkaya - Kilisli Rifat Bilge, (İstanbul: MEB Yay., 1971), 1/704.
3 Tanrıbuyurdu, "Kalkandelenli Muʿîdî'nin Edebî Kişiliği ve Eserleri", 269.
4 Canım, *Latîfî Tezkiretüş-Şuʿarâ*, 502.
5 Canım, *Latîfî Tezkiretüş-Şuʿarâ*, 504.
6 Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irüş-Şuʿarâ,* 2/824.
7 İsen, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, 276.
8 Kutluk, *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretüş-Şuʿarâ*, 916.
9 Açıkgöz, *Riyâzüş-Şuʿarâ (Tezkiretüş-Şuʿarâ)*, 296.
10 Özgül, "Muʿîdî Şemʿ ü Pervâne (İnceleme-Metin)", 359-360.

Elüñ urduñ meger ki *Beş Genc*'e
Saña yoḳ Rumili'nde hem-pençe

Sen ursın binā-yı *Ḫamse*'ye el
İki gün ʿömr ü dilde ṭūl-ı emel

Edebî Kişiliği

Muîdî'nin edebî kişiliğine dair devrin bir nevi edebiyat tarihleri olan şuara tezkirelerinde serdedilen görüşler çoğunlukla olumludur. Sehî Bey, ondan "çoḳ kābiliyyeti ve ḫaylī ehliyyeti var." diye övgüyle bahsederken[1] Latîfî, Zenbilli Ali Efendi'nin danişmendleri arasında seçkin bir kimse olduğunu kaydettikten sonra edebî kişiliğine dair hem olumlu hem olumsuz kanaatler sergiler. Sözü ölçerek söylediğini ve eserlerini yazarken çok özen gösterip sanat sergilediğini ancak gerek diğer eserlerinin gerekse *Dîvân*'ının halkta karşılık bulamadığını ifade eder. Her ne kadar onun sanattaki kabiliyeti, yeni buluşlar ve söz yoğunluğunun kadri erbabınca biliniyor olsa da sözü çok uzattığı için bunların laf kalabalığı mesabesine düştüğünü belirtir. Bu kadar mesnevi ve divan yazacağına seçilmiş şiirlerden tek bir divan, az ama öz bir mesnevi yazsa daha iyi olacağının söylendiğini nakleder ve "Bu bā'iṣden bunca tedvīnātdan biri esnā-yı enāmda şöhret ü raġbet bulmadı. Ġālibā çāşnī-i naẓmı ṭıbāʿ-ı nāsa maṭbūʿ gelmedi."[2] der. Şiir bilgisi yüksek düzeyde olmasına rağmen şiirlerinin o kaliteyi yakalayamamasını müziği teorik olarak çok iyi bilen ama bet sesli birinin durumuna benzetir.[3]

Âşık Çelebi'nin Muîdî'nin sanatkârlığına dair yaklaşımları menfidir. Âşık Çelebi iğneleyici bir üslûpla "Laf kalabalığı yapardı. Kendince dünya bir tarafa o bir tarafaydı." dedikten sonra verdiği şiir örneklerinin şiirdeki derecesinin delili olduğunu kaydeder.[4] Gelibolulu Âlî de benzer ifadelerle Âşık Çelebi'yi izler.[5]

1 İpekten vd., *Sehî Bey Heşt Bihişt,* 176.
2 "Bu nedenle bunca eserinden hiçbiri halk arasında tanınıp ilgi görmedi. Herhâlde nazmındaki çeşni halkın zevkine güzel gelmedi."
3 Canım, *Latîfî Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 502-503.
4 "Pür-gūydı. Zuʿmınca bir dünyā bir oydı." "Îrād olınan ebyāt rütbesine şāhidü'l-ḥāl ve sebeb-i istidlāl olur." Kılıç, *Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-Şu'arâ,* 2/825.
5 "Zuʿmunca rūzgāruñ ferd-i yektāsı ve şuʿarā-yı Rūm'uñ ferīd-i bî-hemtāsı idi. Ḥālā ki naẓmında olan me'āl rütbesine dāl ve bā'iṣ-i istidlāldür." İsen, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, 276.

Âşık Çelebi'den "laf kalabalığı" diye çevirdiğimiz "pür-gûy"luğu Muîdî'nin kendisi de şairler için bir nakısa olarak göstermiş ama bu ithama muhatap olmaktan kurtulamamıştır. *Gül ü Nevrûz* mesnevisinde şöyle diyor:[1]

Nazmuñ bilürüz feraḫ-fezādur
Pür-gūy olayın dime ḫaṭādur

Hemen hemen aynı manaya gelen şu sözler de Muîdî'nin aynı eserindendir:[2]

Yirinde egerçi söz gerekdür
Sözüñ daḫı az u öz gerekdür

Ḳıymetde ṭutam dür ü güherdür
Söz muḫtaṣar olursa muʿteberdür

Muîdî'nin şairliği hakkında Kınalızâde Hasan Çelebi'nin görüşleri de müspettir: Nazmının orta derecede, sözlerininin sade ve âşıkane olduğunu kaydeder. Hemen bütün tezkirecilerin beğenerek eserine kaydettiği;

Ṭāliʿüm naḥs olduġı çarḫ-ı sitemgerden midür
Başuma bunca belā dilden mi dil-berden midür

matlalı gazelinin bütününü tezkiresine alan Hasan Çelebi, bu gazelin bestelendiğini ve bazı şarkıcıların okuduğunu ve zamane halkının dilinde vird gibi tekrarlandığını not eder.[3]

Gülşen-i Şu'arâ müellifinin Muîdî'ye dair görüşleri de olumludur. Ahdî, akranları arasında uçsuz bucaksız yeteneğiyle tanınan Muîdî'nin açık bir zihne sahip, şiirin teknik ve bilimsel yönüne bütünüyle hâkim bir şair olduğundan başka diğer tezkirelerde bulunmayan şu ayrıntıyı da verir: "Muʿaşşer ve tesdīsde ḫūb, üslūb-ı murabbaʿ u taḫmīsde merġūbdur".[4] Muîdî'nin müretteb olmayan üçüncü *Dîvân*'ının büyük çoğunluğunu gazeller oluşturmaktadır. *Dîvân*'da sözü edilen nazım şekillerinden sadece birkaç murabba ve tah-

1 Taşkın, *Kalkandelenli Mu'îdî-Gül ü Nevrûz*, 88.
2 Taşkın, *Kalkandelenli Mu'îdî-Gül ü Nevrûz*, 88, 199.
3 Kutluk, *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 916.
4 "Muaşşer ve tesdis nazım şekillerinde iyidir, murabba ve tahmis tarzında da rağbet görür." Solmaz, *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâ'sı,* 539.

mis bulunduğuna göre henüz ele geçmeyen diğer iki divanda farklı şekillerde çok sayıda musammat bulunduğu çıkarımı da yapılabilir.

Üç cilt *Dîvân*'ın elde sadece birinin müellif hattı nüshasının bulunması, elde metni bulunan diğer dört eserinden üç nüshası bilinen *Şem' ü Pervâne* dışındakilerin sadece birer nüshasının mevcut olması, eserleri hakkında Riyâzî'nin "Hâlâ genc-i medfûn gibi bî-nişândur."[1] sözünü ve benzer ifadeleri haklı göstermektedir. Ancak gazellerine dair aynı şeyleri söylemek hakşinaslık olmaz. Kınalızâde'nin bir gazelinin hanendelerin ve halkın dilinde dolaşıp durduğunu söylemesinin yanı sıra Edirneli Nazmî'nin *Mecmau'n-Nezâir*'inde 61, *Pervâne Bey Mecmuası*'nda 59 şiirinin yer alması,[2] gazellerinin kendi döneminde belli bir rağbete mazhar olduğuna delalet eder.

Muîdî'nin eserleri üzerine yapılan çalışmalarda, ele alınan eserinden hareketle edebî kişiliğine dair birtakım bilgiler mevcuttur ve bu hususta söz konusu çalışmalara bakılabilir. Bu çalışmada Muîdî'nin edebî kişiliğine dair hususlar ilgili bölümlerde ifade edilecektir. Ancak burada onun hem *Aşk-efzâ*'da hem de *Dîvân*'da ve diğer mesnevilerinde ortak olduğunu gördüğümüz iki özelliğine dikkat çekmek isteriz. Bunlardan biri "fahriyeciliği" diğeri de "nasihatçiliği"dir.

Her divan şairinde şairane tefahür az veya çok vardır. Öyle ki bazen neredeyse vezinden kafiyeden bihaber müteşairler bile kendilerini Hassân, Hüsrev, Attâr, Nizâmî vb. Arap ve İran şiirinin zirveleriyle kıyaslar hatta onlara üstünlük iddiasında bulunurlar. Fahriyecilik her ne kadar klasik şiirin geleneğinde mevcut ise de bu övünmeler Muîdî'de hadden aşkındır. Galiba Âşık Çelebi'ye kendisi için "Zuʿmınca bir dünyā bir oydı.", Âlî'ye "Zuʿmunca rūzgāruñ ferd-i yektāsı ve şuʿarā-yı Rūm'uñ ferīd-i bî-hemtāsı idi."[3] dedirten de onun bu özelliği idi.

Âyet-i Aşk'ta "Senin gibi efsuncu ve sihirbaz gibi şair nerede var? Sana Hâtifî veya Câmî'sin, demiyorum; mesnevi yazmakta sen bugünün Nizâmî'sisin" diyerek övünüyor:[4]

1 "Şu an için gömülü hazine gibi herhangi bir belirtisi yoktur."
2 M. Fatih Köksal, "Mu'îdî", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* 2013, Erişim 24 Aralık 2023, *https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muidi*).
3 "Kendine göre zamanenin biricik ferdi ve Anadolu şairlerinin benzersizi idi."
4 Kara, "Kalkandelenli Muîdî'nin Şem' ü Pervâne Mesnevisi", 367.

Ḳanı bir var senüñ gibi şāʿir
Nice şāʿir füsūn-ger ü sāḥir

Dimezem Hātifī vü Cāmī'sin
Meṣnevīde bugün Niẓāmī'sin

Gül ü Nevrûz'unda kendisini "zamanenin Nizâmî'si", "Hüsrev'in boğuşamadığı", "Selman'ın yayını çekemediği", "Ferezdak'ta kusur bulup Hassân'a ders veren" bir şair olarak takdim eder:[1]

Şükr aña ki ehl ü nükte-dānsın
Devrüñde Niẓāmī-i cihānsın

Çün urduñ elüñi *Penç Genc*'e
Ḫusrev ṭutamaz senüñle pençe

Berḳ ursa ne ṭañ furūġ-ı rāyuñ
Selmañ çekemez bu fende yayuñ

Bu fende ṭutup Ferezdaḳ'a daḳ
Ḥassān'a sebaḳ virürsün el-ḥaḳ

Dîvân'ında da sanatıyla övündüğü çok sayıda beyit vardır. Kendisine göre "şiir beyi"dir:[2]

İy Muʿīdī ʿālemi tīġ-ı zebānuñ ṭutdı hep
Mīr-i naẓm oldum naẓar kıl gel berü dīvānuma

Ayrıntılara nüfuz etmesi hasebiyle kendini tebrik eden Muîdî, gazel, mesnevi, ne yazarsa yazsın hepsi "gizli inci" gibidir:[3]

Āferīn olsun Muʿīdī ḫurde-dān ṭabʿuña kim
Dürr-i meknūndur ne dirseñ ger ġazel ger meṣnevī

Bu mütefahirane beyitler arasında birini yukarıdaki genellemenin dışında tutmak icap eder. Onun, bilinen tek mensur eseri olan *Miftâhu't-Teşbîh*'in sonundaki dört beyitlik manzum kısmında;

Türkī dilde naẓīresi yoḳdur
Ġayrī defterlere imām oldı

1 Taşkın, *Kalkandelenli Mu'îdî Gül ü Nevrûz*, 81.
2 Tanrıbuyurdu, "Kalkandelenli Mu'îdî'nin Edebî Kişiliği ve Eserleri", 263.
3 Tanrıbuyurdu, "Kalkandelenli Mu'îdî'nin Edebî Kişiliği ve Eserleri", 264.

diyerek eseriyle övünürken[1] aslında bir gerçeği ifade ettiğinin altını çizmek gerekir. Zira onun Şerefüddîn-i Râmî'nin (ö. 1393?) Farsça *Enîsü'l-Uşşâk*'ını model alarak örneklerini Türk şiirinden verdiği eseri gerçekten alanında tektir ve tek kalmıştır.

Dîvân'ı dışındaki bütün eserlerinde eserini kısa sürede yazmakla övünmesi bir fahriyecilik olmasa da çalakalem yazdığı yönündeki iddialara haklılık kazandırması bakımından bahse değer.

Aşk-efzâ'yı "çok kısa" bir zamanda;

> Çün istiḥżār idüp-durdum fünūnı
> Bitürdüm *iñen az müddetde* bunı (248)

Miftâhu't-Teşbîh'i "bir iki" haftada;[2]

> Burc-ı fikretde bir meh-i nev iken
> *Bir iki haftada* tamām oldı

Şem' ü Pervâne'yi "iki üç" haftada;[3]

> Ben ki bu naẓma ihtimām itdüm
> *İki üç haftada* tamām itdüm (193)

Gül ü Nevrûz'u "kırk elli" günde yazmıştır:[4]

> Bu nāme ki ḫāme itdi bünyād
> *Ḳırḳ elli gün içre* oldı ābād (118)

Onun nasihatçi tavrı özellikle ilk mesnevisi *Aşk-efzâ*'da öne çıkar. Öyle ki kendisi de henüz 40 yaş civarında olduğu hâlde "civânsın" (332. beyit) dediği devrin haşmetli sadrazamı İbrahim Paşa'yı da bu nasihatlerinden mahrum bırakmaz. Hatta henüz bu ilk eserinde İbrahim Paşa gibi kudretli bir veziriazama nasihat etmekten geri durmaz. Liyakatin önemi hakkında öğütler verirken eğer bir kadroya birden fazla kişi başvurursa ne yapılması gerektiğini de şöyle anlatır:

---

1 Erünsal, "Mu'îdî'nin Miftâhu't-Teşbîh'i", 254.
2 Erünsal, "Mu'îdî'nin Miftâhu't-Teşbîh'i", 254.
3 Kara, "Kalkandelenli Muîdî'nin Şem' ü Pervâne Mesnevisi", 93.
4 Taşkın, *Kalkandelenli Mu'îdî-Gül ü Nevrûz*, 84.

Eger bir manṣıb isterse iki ehl
Cevābı gün gibi rūşen iki sehl (350)

İkisin bir maḥalden imtiḥān it
Şu kim rücḥānı vardur kām-rān it (351)

"Eğer bir makama iki kişi talip olursa ne yapılması gerektiği gün gibi açıktır: İkisini aynı konuda sınava tabi tut, hangisi daha üstün ise o muradına kavuşsun."

LEYLÂ VÜ MECNÛN (AŞK-EFZÂ)

Eserin Tanıtımı

Eserin Adı

Çift kahramanlı aşk mesnevileri genellikle hikâyenin esas kahramanlarının adıyla anılır. Bu durum, aşk mesnevilerinin kahir ekseriyeti için böyledir. Leylâ ile Mecnûn kıssası için bunun bir istisnası Şâhidî'nin (15. yy.) eseridir. O, eserine *Gülşen-i Uşşâk* adını verdiğini biri aşağıdaki beyitte olmak üzere iki kez söyler:[1]

> Bunuñ kim ʿışḳıla oldı niẓāmı
> Dinildi *Gülşen-i ʿUşşāḳ* nāmı

Bu tür hikâyelere verilen adların -şairler bizzat o ismi verseler de- yaygınlaşmadığını, eserin yine kahramanların adıyla anıldığını zımnen yine Şâhidî söylüyor:[2]

> Eger bu ad virmezise tesellī
> Laḳabdur diyeler *Mecnūn u Leylī*

Muîdî'nin *Âyet-i Aşk*'ı için de durum aynı olmuştur. O, eserinin adını açıkça söylediği hâlde şair tezkirelerinde olduğu gibi güncel çalışmalarda da bu ad hemen hiç anılmamış hatta eserin adının *Âyet-i Aşk* olduğundan bir cümleyle bile söz edilmemiş, eser hep *Şem' ü Pervâne* olarak anılagelmiştir.

Muîdî de Şâhidî gibi eserine farklı ve özgün bir ad vermiştir. Muîdî, eserin sonunda "Der-Vaṣf-ı Risāle ve Duʿā Kerden-i Vezīr-i Aʿẓam" başlığı altında İbrahim Paşa'yı ikinci kez överken "'Aşḳ-efzā" adını gayet sarih bir şekilde zikreder:

> Görüp zībālığın her faṣl u bābuñ
> Ḳodum adını ʿ***Aşḳ-efzā*** kitābuñ (2706)

---

1 Nazire Erbay, "Edirneli Şâhidî'nin Leylâ vü Mecnûn (Gülşen-i Uşşâk) Mesnevisi (İnceleme - Tenkitli Metin)" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2012), 677.

2 Erbay, "Edirneli Şâhidî'nin Leylâ vü Mecnûn (Gülşen-i Uşşâk) Mesnevisi (İnceleme - Tenkitli Metin)", 678.

Nazım Şekli

Eser, diğer türdeşleri gibi mesnevi nazım şekliyle yazılmıştır. Yine diğer aşk mesnevilerinde olduğu gibi *Aşk-efzâ*'da da tekdüzeliği kırmak için biri kıt'a,[1] diğerleri gazel olmak üzere araya başka nazım şekilleriyle oluşturulmuş parçalar serpiştirilmiştir. Gazellerin fazla sayıda olmasının sebebi bir "şair" olan Kays'ın (Mecnûn) dilinden söylenenlerin mevcudiyetidir. Eserde biri 9, biri 5, diğerleri 6 beyitten oluşan 11 gazel mevcuttur. Muîdî, bu gazellerden başlıksız ve 5 beyitlik olanı Leylâ'ya, diğerlerini Mecnûn'a söyletmiştir. Diğer *Leylâ vü Mecnûn*'lardan farklı olarak *Aşk-efzâ*'da Leylâ da bir şairdir. Ne zaman Mecnûn'un bir şiirini duysa göz mahrebinde kanlı gözyaşlarıyla kırmızı mürekkep yapar ve şiirini yazmaya başlardı ve yakıcı şiirlerini birbirlerine gönderirlerdi. Muîdî kıt'asında da gazellerinde de mahlasını söylemez.

Vezni

Mesnevi, hezec bahrinin *mefâîlün mefâîlün feûlün* kalıbında yazılmıştır. Bu kalıp birkaç kısa kalıpla birlikte mesnevilerde çok tercih edilen kalıplar arasındadır.[2] Eserdeki kıt'a ve gazeller farklı aruz kalıplarındadır. 18 beyitlik kıt'a-i kebîre hafîf bahrinin *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmıştır. Gazellerde sadece remel bahrinin *fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbı beş kez kullanılırken diğerleri birer gazelde kullanılmıştır. Eserdeki aruz kalıpları ve sayıları şu şekildedir:

fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün (5)
mefâilün feilâtün mefâilün feilün (1)
mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün (1)
feilâtün mefâilün feilün (1)
mef'ûlü fâilâtü mefâîlü fâilün (1)
feilâtün feilâtün feilâtün feilün (1)
feûlün feûlün feûlün feûlün (1)

1 18 beyit tutarındaki bu tevhîd manzumesi için nüshadaki başlıkta "kasîde" yazmasına rağmen şiir kıt'a-i kebîredir.

2 Ahmet Kartal'ın XIII-XIX. yüzyıl arasında yazılan 750 civarında mesnevi üzerinde yaptığı araştırmaya göre bu kalıp, remel bahrinin *fâilâtün fâlâtün fâilün* kalıbından sonra 203 eserle ikinci sırada gelmektedir. Bk. Ahmet Kartal, *Doğu'nun Büyük Hikâyesi (Türk Edebiyatında Mesnevi)*, 3. Baskı, (İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2018), 199.

Türk şiirinde örneği çok nadir görülen bir kalıp olan *feûlün feûlün feûlün feûlün* ile de bir şiir bulunması dikkat çekicidir.

Beyit Sayısı

Yayımladığımız metin toplam 2756 beyitten ibaret ise de *Aşk-efzâ*'nın beyit sayısı bundan epeyce fazla olmalıdır. Zira elimizdeki yegâne nüshada, tespitimize göre en az üç yaprak eksik olduğu gibi fiziksel olarak eksiklik olmadığı hâlde müstensih hatasıyla atlanmış bölümler mevcuttur. Eserin nüsha özelliklerinin anlatıldığı bölümde ayrıntıları görüleceği üzere nüshada derkenarlarda da hatırı sayılır miktarda beyit vardır.[1] Bunların kayda değer bir kısmının farklı aruz kalıplarında olması -dört farklı kalıpta derkenar beyitleri söz konusudur- başka *Leylâ vü Mecnûn* mesnevilerinden aynı olayın anlatıldığı kimi beyitlerin derkenarlara aktarılmış olmasını akla getiriyorsa da biz herhangi bir eserle örtüşme tespit edemedik.

Nüshanın sonunda, temellük ve istinsah kaydının bulunduğu sayfada eserin beyit sayısına dair yine muhtemelen başkaları tarafından düşülen bazı notlardan da söz etmek gerekir. Söz konusu notlar şöyledir:

"Derkenar ve çalı̇k̇dan[2] gayrı ʿaded-i ~~cvrāk̇~~ ebyāt 2790"

Bu notun hemen yanına galiba bir başkası tarafından da bu notu nakzeden şu kayıt düşülmüştür:

"Ḫilāfdır. ʿAded-i ebyāt 2807"

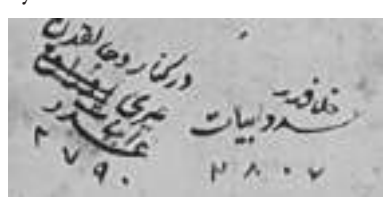

Nüshanın sonundaki eserin beyit sayısına dair kayıtlar

Bu noktada, sözünü ettiğimiz eksik yapraklardan söz etmek gerekir. Nüshada bir sonraki yaprağın nereden başladığını tespite yarayan ve Şark-İslâm kitap yazım geleneğinin bir unsuru olan ayak, çoban, rakip vs.

1 "Nüsha tavsifi"nde derkenar kayıtlarına ilişkin ayrıntılı bilgi verilmiştir.

2 Türkçe bir kelime olan *çalık*, "kesik, kesilmiş" demektir. Bahsedilen eserdeki eksik/kopuk yapraklar kastediliyor olmalıdır.

de denilen "reddâde"ler kısmen bulunmaktadır. Yani kimi yaprakların b yüzünün sonunda reddâde mevcutken kimilerinde ihmal edilmiştir. İşte belirttiğimiz eksikliklerden ilki olan 31b-32a yaprakları arasındaki eksikliği konunun akışındaki kopukluğun yanı sıra reddâdeden de kesin olarak tespit edebiliyoruz. 31b'de babası Mecnûn'u eve dönmeye ikna etmeye çalışırken 32a'da Mecnûn eve dönmüş vaziyettedir. İkinci eksikliği fizikî olarak tespit etmek mümkün değilse de bunları da olay akışından rahatça görebiliyoruz. İkinci eksiklik, 37b-38 sayfaları arasındadır. 37b sayfasında Mecnûn'un babası Leylâ'nın babasına karşı oğlunu övücü sözler söylerken bir sonraki sayfada hiçbir başlık yahut giriş ifadesi de olmaksızın Mecnûn'un birdenbire daha önceden kurulmuş bir mecliste ortaya çıkması, atlanmış bölümler olduğunu gösteriyor. Bu eksikliğin müstensih hatası olması mümkün olduğu gibi zamanla kitaptan ayrılmış yaprak veya yapraklar da söz konusu olabilir. Üçüncü eksiklik de 79b-80a sayfaları arasındadır. Bu bölümde Mecnûn servi ağacını kesen çobana kızarken bir sonraki sayfada konuşmanın birden kesilip başka bir sahneye geçilmesi burada da en az bir yapraklık bir eksiklik olması gerektiğini düşündürmektedir. Nitekim sayfa sonundaki reddâde ile bir sonraki yaprağın (80a) ilk kelimesi de uyumsuzdur.

Bunlardan başka, bir yerde de yaprak eksikliği olmadığı hâlde eksiklik bulunduğunu fark ettik. "Ender-Sebeb-i Te'lîf-i Kitāb" başlıklı bölümün 8b sayfasında kısa bir bahar tasvirinden sonra şair bahar gününde kendi yaptıklarını anlatırken;

> Çemen seyrin idüp defʿ-i melāle
> Elümden hīç düşmezdi piyāle (214)
>
> İdüp şevḳ-ile nāle nitekim ney
> İçerdüm geh ciger ḳanın gehī mey (215)

beyitlerinden sonra birdenbire gelen;

> Didi feryādla iy merd-i üstād
> Ki şanʿatla olur her beytüñ ābād (216)

beytiyle birlikte kendisinden eseri yazmasını isteyen kişi (yahut gaipten ses / hâtif, her kimse) konuşmaya başlar ve bölüm sonuna kadar bu konuşmanın sahibi belli değildir. Bu akla da geleneğe de aykırı durum, hâliyle akışa

da terstir. Biz bu bölümde müstensihin dalgınlıkla istinsah ettiği nüshadaki metinden en az bir sayfa, belki bir yaprak kadar bir bölümü atladığı kanaatindeyiz.

Bu eksikliklerin her biri birer yaprak olmak üzere "en az" üç yaprak olduğunu, ancak bunun daha fazla olmasının da muhtemel olduğunu söyleyebiliriz. Muîdî'nin, diğer *Leylâ vü Mecnûn*'larda bulunmayan bazı küçük bölümleri ilave etmesi, kimi diyalogları ve tasvirleri çok uzun tutması gibi edebî hususiyetleri göz önüne alındığında mezkûr eksikliklerin her bir bölüm için ne kadar olduğunu tahmin etmenin imkân harici olduğunu söylemekle yetinelim.

Derkenar beyitlerinden *Aşk-efzâ* ile vezin ve bağlam uyumu arz eden ve metnin akışına katkısı olan 20'si ana metne dâhil edildi, diğerlerine aparatta yer verildi. Sonuç olarak ortaya konulan metin 2756 beyitten müteşekkildir. Bu durumda nüshanın her sayfasında 15 beyit olduğuna göre bu sayıya 90 beyti (15x2=30, 30x3= 90) eklemek gerekir. Fiziksel eksiklik olmadığı hâlde müstensih ihmali soncu nüshaya dâhil edilmeyen beyit sayısını da 30 civarında düşünecek olursak, eserin beyit sayısını tahmin edebilmek için kabaca 120 beyit -tabii ki daha çok veya daha az da olabilirdaha eklemek icap eder. Bu durumda Muîdî'nin kaleminden çıkan beyit sayısının en az 2880 beyit civarında olduğu öngörülebilir.

Yazıldığı Tarih

Eserin yazıldığı tarih belli değildir ancak bazı karinelerden yaklaşık olarak yazıldığı dönemi tayin etmek mümkündür. *Aşk-efzâ*'da devrin padişahı Kanûnî Sultan Süleyman adına yazılmış müstakil bir medhiye yoksa da "sebeb-i telif"i içeren bölümde 255-278. beyitler arasında padişah övgüsünde yazılmış -başlıksız- 24 beyit mevcuttur. Bu bölümde Süleyman'ın tahta geçişinden itibaren yaptığı işlerden söz edilmekte ancak bu beyitler arasında eserin yazılış tarihini ortaya çıkaracak bir bilgi yahut ima yer almamaktadır. Yaklaşık yazılış tarihini belirleme hususunda eserin İbrahim Paşa adına yazılmış olması kayda değer bir karinedir. Muîdî, -gelenekte pek görülmediği hâlde- eserinin başında ve sonunda iki ayrı medhiye yazdığı veziriazam İbrahim Paşa'nın görev süresi, eserin yazıldığı dönemi bize

vermektedir. Kanûnî'nin saltanat döneminde sadrazam olarak görev yapan tek İbrahim Paşa, "Pargalı" ve "Makbul" lakaplarıyla anılan, ayrıca devşirme olduğu için "Frenk" lakabıyla da bilinen, Avrupa'dan getirtip diktiği heykellerle de tanınan İbrahim Paşa'dır. Pargalı İbrahim Paşa (ö. 932/1536), şair ve sanatkârlara karşı cömertliği ve onları himayesiyle şöhret bulmuştur. İbrahim Paşa 13 Şâban 929 / 27 Haziran 1523 tarihinde atandığı veziriazamlık makamını sarayda boğdurularak katledildiği 21-22 Ramazan 942 / 14-15 Mart 1536 tarihine kadar yaklaşık 13 yıl süresince aralıksız işgal etmiştir.[1] Şu hâlde *Aşk-efzâ*'nın 1523-1536 yılları arasında yazılmış olması mümkündür. Muîdî'nin *Miftâhu't-Teşbîh*'inde *Dîvân*'ından ve *Aşk-efzâ*'sından bahsettiği hâlde 1534-35'te yazıldığını tespit ettiğimiz *Şem' ü Pervâne* (*Âyet-i Aşk)* ve 1535-36'da yazıldığı kesin olan *Gül ü Nevrûz*'dan bahsetmediğine göre bu aralığı en azından 1523-1534 olarak belirlemek daha sağlıklı görünmektedir.

Eserde söz konusu tarih aralığının ilk kısmına yakın olmasını icap ettiren iki önemli karine mevcuttur. Aşağıda eserin yazılış sebebi bahsinde ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere şair eserini önceden karalama olarak kaleme almış ve "beş on sene" (250. beyit) meşguliyetleri veya başka gerekçelerle temize çekme fırsatı bulamamıştır. Yine kendi ifadesine göre müsvedde nüshayı yazdığında henüz "yiğitlik vakti"ndedir (203. beyit). Muîdî, Sultan Süleyman'ın tahta geçmesiyle bir ferah, adalet ve güven ortamı oluştuğunu, bu dönemde bir bahar günü gaipten bir sesin kendisine bu eseri yazmasını tavsiye etmesiyle kitabı yeniden ele alarak tamamladığını anlatır. Bunu eserin Kanûnî'nin cülus tarihi olan 1520'ye ve İbrahim Paşa'nın başvezirliğe atanma tarihine (1523) yakın bir dönemde, belki 1523-24 yılları civarında yazıldığının işareti olarak kabul edebiliriz. Nitekim İbrahim Paşa medhiyesi içindeki şu beyitteki "saadet tacı başına yakıştı" ifadesi vazifeye tayini henüz taze olan birine söylenmiş olmalıdır:

> Yaraşdı başuña tāc-ı saʿādet
> Senüñle faḫr ider mühr-i vezāret (343)

1 Feridun Emecen, "İbrâhim Paşa, Makbul", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 21 (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 335.

Eserin yazılışının bu tarih civarında olması gerektiğini işaret eden bir başka karine de şiiri ve şairliğiyle övünürken, kendisine hitaben hâtiften gelen sesin sarf ettiği şu cümledir:

> Müsellem *iki üç dīvān*laruñ var
> Açılmış tāze ḫoş bostānlaruñ var (222)

Şairin üç divan tertip ettiği muhtelif vesilelerle ifade edilmişti. Müellif hattı nüshası mevcut olan üçüncü *Dîvân* 933/1527 yılında tamamlandığına göre, beyitte geçen "iki üç divan" ibaresini iki divan tamamlanmış, üçüncüsü devam etmekte şeklinde anlamamak için bir beis yoktur. Şu hâlde *Aşk-efzâ*'nın aynı zamanda Muîdî'nin birinci ve ikinci divanlardan sonra yazdığı üçüncü eseri ve ilk mesnevisi olduğu söylenebilir. Bunu destekleyen başka emareler de vardır. Yukarıda bilvesile aktardığımız üzere o *Âyet-i Aşk*'ında "*Hamse*'ye el attığını" (yazmaya başladığını) söylerken *Gül ü Nevrûz*'un sebeb-i telifinde;[1]

> Ḫamse'm okur idüm aġlayup zār
> Kim yoḳ bu metā'a bir ḫarīdār

demesinden *Gül ü Nevrûz*'u yazdığında artık *Hamse*'nin tamamlanmış olduğunu anlıyoruz. *Aşk-efzâ*'da *Hamse, Penç Genc* sözcükleri veya *Hamse* yazma niyetini ima eden bir beyit olmadığına göre ilk mesnevisi, yukarıda belirttiğimiz sebeple de ilk mesnevisi olduğu söylenebilir.

Şu hâlde eserin Pargalı İbrahim Paşa'nın sadaret makamına oturduğu 1523 yılı ile üçüncü *Dîvân*'ın tamamlandığı 1527 arasında bir tarihte tamamlandığına hükmetmek isabetsiz olmayacaktır. Sebeb-i te'lîfte anlattığına göre Muîdî eserini yazmış ama müsvedde hâlinde kalmış, temize çekmeye fırsat bulamamıştır. Sonradan hâtiften gelen bir sesin uyarı ve teklifini kabul ederek "beş on sene" sonra eserini temize çekmiştir. Yine bu bölümde, eseri ilk yazdığında şairin "yiğitlik çağında" olduğunu öğreniyoruz:

> Yigitlik vaḳti 'işret çaġı idi
> Ḫarīm-i sebze cennet bāġı idi (203)

1 Taşkın, *Kalkandelenli Mu'îdî-Gül ü Nevrûz*, 80.

Eser, 1523-1527 arasında yazıldığına göre temize çekilmemiş ilk hâlinin bundan "beş on sene" öncesi yani yaklaşık 1513-1518 arasında kaleme alındığı söylenebilir.

Yazılış Sebebi

Muîdî eserini yazma sebebini "Ender Sebeb-i Te'lîf-i Kitāb" başlıklı bölümde açıklar. Günlük güneşlik bir bahar günü, insanlar şen şakrak kırlarda, bayırlarda dolaşmakta, her yanda eğlence meclisleri kurulmakta, güzeller seyran etmektedir. Kendisi de mevsimin havasına uygun vaziyette mutlu bir şekilde duruma uygun gazeller söylemektedir. Özellikle gönül yanıklığıyla söylediği her beyit dilden dile dolaşmaktadır. Bu hâldeyken ismini anmadığı "bir merd-i üstâd" yanına gelerek kendisine ve sanatına övgüler dizer. Özellikle "gazelde üstadımızsın" dediği Muîdî'nin "on iki fende mâhir" olduğunu, kaside, gazel, ne yazsa baş tacı edildiğini, yazdığı divanların her diyara ulaştığını söyler. Böylesine üretken biriyken suskun kalmanın ona yakışmadığını, sürekli yazması gerektiğini söyler ve artık bütün toplantılarda okunacak, çoğaltılacak "gül gibi bir divan" yani bir "Leylâ vü Mecnûn kıssası" ortaya koyması gerektiğini söyler ve mümkünse vaktini sadece buna harcamasını ister. Leylâ'nın güzelliğini, Mecnûn'daki vecd ve hâleti anlatarak o eski bahçeyi (Leylâ vü Mecnûn hikâyesi) tazelemiş olacaktır. Muîdî bu gönülden hitaba olumlu karşılık verir. Besmeleyi çekip başlar ve kitabı kısa zamanda tamamlar. Ne var ki eserini temize çekmeye fırsat bulamamış, öylece kalmıştır. Aradan beş on yıl geçer ama istemesine rağmen her seferinde bir engel çıkar ve bir türlü yeniden ele alarak temize çekemez. Derken Sultan Süleyman tahta çıkar. Bu adil ve kahraman hükümdarın devrinde hâline şükür, padişaha dua ederek yürürken gizliden bir ses duyar. Bu ses ona önceki "üstad" gibi Leylâ ve Mecnûn hikâyesini yazarak eserini sanattan anlayan ve sanatkâra değer veren, şiirin kadrini bilen bir devlet büyüğüne sunmasını salık verir. Bu sesin vesilesiyle zaten müsveddesi bitmiş olan eserini birkaç gün içinde temize çekerek devrin sadrazamı İbrahim Paşa'ya sunar.

Çoğu mesnevide görülen ayrıntılı sebeb-i te'lîf bilgileri ne yazık ki *Aşk-efzâ*'da yoktur. Gelenekte çoğunlukla şairlerin bu bölümde sözünü ettikleri

bilgilerden olan -varsa- o güne kadar yazdığı diğer eserler, üstat kabul ettiği diğer mesnevi şairleri vb. bilgiler bulunmadığı gibi "hâtime" bölümünde de yine çift kahramanlı aşk hikâyelerinin önemli kısmında bulunan eserin yazılış tarihi, beyit sayısı gibi bilgiler de yer almaz. Anlattığı telif sebebi birçok mesnevinin müşterek sebeplerindendir ve ne kadarının hakikat olduğu meçhulümüzdür. Ancak önce karalama olarak yazdığı eserini kendi ifadesiyle beş on sene beklettikten sonra yeniden ele alarak tamamlamış olmasını "hâtiften gelen ses"in önerisine bağlamasının -ki mesnevilerde sık görülen gerekçelerdendir- sanatkârane bir tahayyül olduğunu tahmin etmek zor değildir.

Eserin hemen başındaki tevhîd bölümünde geçen aşağıdaki beyitler eserin yazılış sebebini ortaya koymasa da Fuzûlî'nin (ö. 963/1556) mensur mukaddimede yaptığı gibi "Leylâ ve Mecnûn"un Muîdî için aslında neyi ifade ettiğini göstermesi bakımından dikkate değer:

Sevilür ṣūretā gerçi göz ü ḳaş
Velī maḥbūbumuz maʿnāda naḳḳāş (22)

Ne maʿşūḳ u ne ʿāşıḳ cümle meftūn
Anuñ şeydāsıdur Leylā vü Mecnūn (23)

Bununla müellifin kuru bir aşk hikâyesi anlatma derdinde olmadığını, bu hikâye üzerinden hakiki aşkı yani "herkesin meftun" olduğu Allah'ı ve Allah aşkını anlatma derdinde olduğunu çıkarmak mümkündür. Nitekim konunun işlendiği bölümde de bunu teyit eden beyitler vardır:

Egerçi ṣūretā Leylā'yı sevdi
Velī maʿnāda ol Mevlā'yı sevdi (1264)

Mecāzī ʿāşıḳ olan beyle olmaz
Ḳuru yapraḳ miṯāli beñzi ṣolmaz (1265)

Bahis konusu bölümün devamında da bu görüşü destekleyen beyitler devam eder. Uzun uzun Mecnûn'un aşkının mecazi değil hakiki olduğu anlatılır. Aşkta esas olan vuslata erememektir. Zaten vuslat olsaydı Mecnûn'un aşkı da günden güne azalırdı:

Olaydı Ḳays eger Leylâ'ya vāṣıl
Olurdı mihri günden güne zāyil (1287)

Sebeb-i te'lîf müstakil bir bölüm olarak mevcut olmakla birlikte şair, eserin sonlarına doğru eserin gerçek yazılış sebebini açıklar gibidir. Fahriyeyle karışık aşağıdaki beyitlerde bir Arap hikâyesi olması hasebiyle "bir Arap güzeli"ne benzettiği Leylâ ve Mecnûn kıssası onun Türkçeye çevirmesiyle Anadolu'yu karıştırmıştır. "Garipler ve âşıklar için bu kitap bir eğlencedir." Çünkü çılgın âşıkların gönlüne şifa gibi gelir. O (eseri) sakınmadan her yanda dolaşan, dünyayı ateşe salacak bir güzel gibidir.[1]

Gören eydür ʿArab'dan geldi bir ḫūb
Tamāmen Rūm iline ṣaldı āşūb (2702)

Semen-ber bir güzeldür şūḫ-ı dil-cū
Ġarīb ü ʿāşıḳa eglencedür bu (2703)

Yapar şeydālaruñ göñlini dāyim
N'ola ḫūb-ısa olmışdur mülāyim (2704)

ʿAceb her-cāyīdür cānāne gibi
Cihān şevḳiyle oda yana gibi (2705)

Sunulduğu Kişi

Aşk-efzâ, sadece Kanûnî döneminin değil bütün Osmanlı tarihinin en kudretli sadrazamlarından biri olan Pargalı İbrahim Paşa'ya sunulmuştur. Pargalı, Frenk ve Makbul gibi lakaplarla da anılan, muhtemelen daha Manisa'da iken Şehzade Süleyman'ın en yakın adamı olan İbrahim Paşa, Süleyman'ın tahta geçmesi üzerine de onunla İstanbul'a gitmiş, padişaha olan yakınlığı sebebiyle sarayda önemli görevlerde bulunmuştur. Has odabaşı ve iç şahinciler ağası olmuş, Rodos Seferi'ne katılmış (928/1522), nihayet o zamana kadarki teamüle aykırı olarak has odabaşılıktan Rumeli beylerbeyiliğiyle 13 Şâban 929 / 27 Haziran 1523 günü vezîriâzam olmuştur. Sarayının bahçesine diktirdiği heykeller, kendisine karşı duyulan hoşnutsuzluğun eseri olarak Figānî'ye nisbet edilen, "Dü İbrâhîm âmed bedâr-ı cihân

1 Burada özellikle "Ġarīb ü ʿāşıḳa eglencedür bu" mısrasına dikkat çekmek isteriz. Belki "şair neden aşk mesnevisi yazar?" sorusuna bizzat muhatabından açıklama gibidir. Burada "eğlenen" yazar / şair değil okuyucudur.

/ Yekî büt-şiken şüd dîger büt-nişân" şeklindeki hiciv dolayısıyla kendisine "büt-nişân" (put dikici) gibi bir sıfat da kazandıran İbrahim Paşa'nın başarılar, kırgınlıklar, seferler ve zaferlerle dolu sadrazamlık macerası 21-22 Ramazan 942 / 14-15 Mart 1536 gecesi hiçbir sebep gösterilmeden ansızın boğularak idam edilmek suretiyle son bulmuştur. Paşa hakkında iki eser kaleme alan tezkire müellifi Latîfî, *Evsâf-ı İbrâhim Paşa* adlı kısa risâlesinde İbrahim Paşa'nın cömertliğini, şair ve edipleri koruduğunu yazarak övücü ifadelere yer verir ve ondan sonra gelenlerin şair, edip ve sanatçılara önem vermediklerini hatta bunların hazineden almakta oldukları in'âm ve câizelerinin kesildiğini de söyler.[1]

Eserin İbrahim Paşa gibi şairler ve sanatçıların hâmisi ve onlara karşı çok cömert davranan bir veziriazama sunulması, beklenen bir durumdur. Devrin diğer şairleri gibi Muîdî de ondan himaye ümidiyle eserini ona sunmak üzere kaleme almıştır. Kasideler ve mesnevilerin medhiye bölümlerindeki klasik ifadelerle veziriazamı 25 beyitlik bir medhiyeyle öven Muîdî'nin hemen devamında doğrudan İbrahim Paşa'ya hitap eden "Kelime-i Çend be-Ṭarīḳ-i Ḥikmet ü Pend" (Hikmet ve Öğüt Yollu Birkaç Söz) bölüm hem ilginç hem özgündür. 46 beyit tutarındaki bu bölümde şair, sadrazama bir tür öğütle karışık layiha sunar gibidir. Övücü birkaç beyitten sonra "Saña birḳaç sözüm var gūş iderseñ" mısrasıyla başlayan bu bölümde ona adaletten ayrılmaması, cömertliği elden bırakmaması, iki yüzlülerin sözüne kulak asmaması, kemal ehli kimselere değer vermesi ve onlara hürmetkâr olması, bilgi ve liyakate değer vermesi doğrultusunda, kendi deyişiyle "bāġ-ı ḥikmet meyvesi" olan öğütler verir.

1 Feridun Emecen, "İbrâhim Paşa, Makbul", 333-335.

Eserin İçeriği

Bölümleri ve Bölüm Başlıkları

"Çift kahramanlı aşk mesnevileri" de dediğimiz klasik bir aşk mesnevisi "Giriş", "Konunun İşlendiği Bölüm" ve "Hâtime (Bitiş)" olmak üzere üç temel bölümden oluşur.[1] Bir mesnevi çeviri de olsa nazire de olsa her mesnevinin "giriş" bölümü özgündür veya özgün olmalıdır. Ana konuyu çeviren yahut tanzir eden yazar, bu bölümün tevhîd, münâcât, naat, varsa miraç, mucizat, diğer din büyüklerine övgü, devlet büyüklerine övgü ve sebeb-i te'lîf gibi bölümlerini tercüme etmez, doğrudan kendi kaleminin ürünü olan özgün bir bölüm olarak kurgular. Bu bağlamda *Aşk-efzâ*'nın bölümlerini beyit beyit şöyle tasnif edebiliriz:[2]

A) Giriş Bölümü

1-65: Tevhîd
27-47: "Yazarın Kendi Kötü Huylu Nefsine Öğüt Vermesi"
48- 65: "Tevhîd Kelimesi Hakkında Kaside"
66-125: "Sözleri Yüce Olan Ulu Allah'a Yakarış"
126-158: "Peygamberlerin Efendisi ve Nebilerin Sonuncusu Hz. Muhammed -a.s.- Hakkında Övgü"
159-199: "Peygamberlik Göğünün Güneşi Hz. Muhammed Mustafa'nın Miracı Hakkında"
200-245: "Kitabın Yazılış Sebebi Hakkında"
246-292: "(Yazarın) Saf Gönlünün Seslenmesiyle Şifalı Bir Cevap Vermesi"
293-322: "Sadrazam İbrahim Paşa Hakkında Övgü"
323-369: "Hikmet ve Öğüt Yolunda Birkaç Söz"

B) Konunun İşlendiği Bölüm (Bölüm Başlıkları)

370-396: "Hikâyenin Başlangıcı"
397-447: "Mecnûn'un Doğumu ve Onun Çocukluktaki Bazı Hâlleri"
448-496: "Babasının Mecnûn'u Sünnet Etmesi ve Onu Okula Vermesi"

1 Geniş bilgi için bk. Kartal, *Doğu'nun Büyük Hikâyesi (Türk Edebiyatında Mesnevî)*, 89-105.
2 Eserde bütün bölüm başlıkları Farsçadır. Anlaşılması için buraya çevirileri alındı. Özgün biçimleri metinde görülebilir.

497-581: "Leylâ'nın Hayaller ve Benzetmelerle Baştan Ayağa Tanıtılması"
582-645: "Mecnûn'un Aşkının Duyulması ve Leylâ'ya Annesinin Öğüt Vermesi"
646-688: "Leylâ'nın Yemin Etmesi"
689-741: "Gönlü Yaralı Mecnûn'un Leylâ'dan Ayrıyken Yaşadıkları"
741-747: "Mecnûn'un Gazel Okuması"
748-804: "Mecnûn'un Dilenci Kılığında Leylâ'nın Mahallesine Gitmesi"
805-871: "Leylâ'nın Babasının Mecnûn'un Gelişinden Haberdar Olması"
872-877: "Mecnûn'un Gazel Okuması"
878-940: "Mecnûn'un Babasının Soru Sorması ve Âşığın Cevabı"
941-976: "Ciğeri Yanık Mecnûn'un Babasına Özür Yollu Cevap Vermesi"
977-1000: "Babasının Mecnûn'u Hapsetmesi ve Onun Kurtulması"
1001-1006: "Mecnûn'un Gazel Okuması"
1007-1117: "Mecnûn'un Kabilesinin Leylâ'yı İstemeye Gitmesi"
1118-1146: "Benî Âmir'in Pişman ve Ümitsizce Geri Dönmesi ve Mecnûn'a Babasının Öğüt Vermesi"
1147-1240: "Mecnûn'un Cevap Vermesi ve Kendi Hâlinden Şikâyet Etmesi"
1241-1246: "Mecnûn'un Gazel Okuması"
1247-1262: "Leylâ'dan Ayrı Kalan Mecnûn'un Hâlinin Anlatılması"
1263-1337: "Leylâ'nın Mecnûn'u Görmeye Gitmesi ve Mecnûn'un İlgisizliği"
1338-1343: "Mecnûn'un Gazel Okuması"
1344-1444: "Babasının Mecnûn'u Mağara'da Oturan Şeyhe Götürmesi"
1445-1495: "Ayrılık Gecesinde Leylâ'nın Hâlleri"
1496-1627: "Leylâ'nın İbni Selâm'la Evlenmesi"
1628-1709: "Mecnûn'un Leylâ'nın Evlenmesinden Haberdar Olması ve [Ona] Mektup Yazması"
1710-1759: "Leylâ'nın Mecnûn'a Cevabi Mektup Yazması"

1760-1799: "Leylâ'nın Ziyafet Vermesi ve Mecnûn'un Tabağını Kırması"
1800-1871: "Bahar Mevsiminin Nitelikleri ve Arkadaşlarının Harekete Geçirmek İçin Mecnûn'a Gidişi"
1872-1902: "Mecnûn'un Dostlarına Cevap Vermesi"
1902-1972: "Mecnûn'un Rüyada Leylâ'nın Yüzünü Görmesi"
1974-1987: "Mecnûn'un Gül Yüzlü Leylâ'nın Diyarına Gitmesi"
1988-1993: "Mecnûn'un Gazel Okuması"
1994-2050: "Leylâ'nın Durumunun ve Mecnûn'un Gelişinin Nitelenmesi"
2051-2083: "Rakibin Mecnûn'un Sevgilisiyle Sohbetinden Haberdar Olması"
2084-2155: "Nevfel'in Ava Gitmesi ve Necd'de Mecnûn'u Görmesi"
2156-2181: "Mecnûn'un Nevfel'e Meclis'teki Hitabı"
2182-2229: "Nevfel'in Zorlanması ve Leylâ'nın Diyarına Asker Çekmesi"
2230-2256: "Nevfel'in Leylâ'nın Babasıyla Savaşması"
2257-2290: "Nevfel'in Leylâ'nın Yüzünü Görmesi ve Görüşünün Değişmesi"
2291-2337: "Babasının Leylâ'yı Götürmesi ve Hicrandaki Mecnûn'un Söyleşmesi"
2338-2447: "Mecnûn'un Gazel Okuması"
2448-2495: "Sonbaharın Nitelikleri ve Leylâ'nın Hasta Olması"
2496-2531: "Annesinin, Leylâ'nın Matemiyle Feryat-Figan Etmesi"
2533-2580: "Leylâ'nın Annesinin Mecnûn'a Haber Vermeye Gitmesi"
2581-2591: "Mecnûn'un Leylâ'nın Ölümünden Haberdar Olması"
2592-2597: "Mecnûn'un Gazel Okuması"
2598-2667: "Mecnûn'un Yastaki Hâlinin ve Hasretle Can Teslim Etmesinin Anlatılması"

C) Hâtime (Bitiş) Bölümü

2667-2697: "Zamanenin Durumu Hakkında Birkaç Söz"
2698-2733: "Kitabın Niteliği ve Vezirizama Dua Edilmesi Hakkında"
2734-2756: "Kitabın Bitişi"

Konunun Özeti

Araplar arasında Benî Âmir adlı bir kabileden zengin, cömert, etrafında çok sayıda askeri ve çalışanı bulunan, saygın bir adam vardı. Allah bunun her dileğini yerine getirmişti ancak çocuğu olmaması en büyük derdiydi. Bir oğul sahibi olmak için ağlar, sızlar, Allah'a yakarırdı. Adamcağız, yüzünü ağartacak bir oğul vermesi için yine bir gece Allah'ına gönülden yalvarır. Bu içten yalvarış karşılıksız kalmaz, bir oğul sahibi olur. Anası babası Kays adını verdikleri çocuklarını büyük ilgi ve özenle büyütürler. Fakat çocuk sürekli ağlayıp inlemektedir. Garip bir şekilde ne zaman güzel bir kız görse hemen ağlaması geçer, gülmeye başlardı. Kays on iki yaşına girince gösterişli bir düğünle sünnet ettirilir. Babası onda kabiliyet görünce ona hem fıkıh vb. dinî ilimler, hem sarf, nahiv, belagat, aruz gibi dil ve edebiyat bilimlerine dair dersler aldırmak için zamanın en iyi hocasının bulunduğu bir okula gönderir. Kays okulda güzeller güzeli Leylâ'yı görür. Leylâ'ya âşık olan Kays dersler de dâhil olmak üzere her şeyle alakasını keser. Leylâ da Kays'a âşık olur. Aşkları okuldakiler ve zamanla bütün şehir halkı tarafından duyulur. Leylâ ve Kays'ın aşkını nihayet Leylâ'nın annesi de duyar. Buna çok üzülen annesi, bu hâlin aileleri için bir yüz karası olduğunu, babası duyarsa mahvolacağını söyler. Bu sevda işinde Kays'a ilgi gösterdiği için Leylâ'yı suçlayan annesi, artık onu okuldan almaktan başka yapacak bir şey olmadığını söyledikten sonra Leylâ'ya uzun uzun öğüt verir; namusun öneminden, ahlaktan, ailelerinden bahseder. Leylâ, annesine âşık olduğu iddialarının asılsız olduğunu, sevmek ve sevilmenin ne olduğunu dahi bilmediğini söyler ve büyük yeminler ederek annesini masumiyetine ikna eder. Buna sevinen annesi, öğütlerine devam eder; yine de ihtiyatı elden bırakmaz ve Leylâ'yı okuldan alır. Leylâ buna çok üzülse de elinden evdeki esir hayatını kabullenmekten başka bir şey gelmez. Kays, Leylâ'nın okuldan alındığını öğrenince perişan olur. Okulun artık onun için anlamı kalmamıştır. Okuduğu her derste, gördüğü her harfte gözüne görünen Leylâ'dan başkası değildir. Çaresizce ağlayıp feryatlar eder. Geceleri Leylâ'nın mahallesine gidip ayak bastığı topraklara secde edip gündüz olunca dağlara çıkmaya başlar.

Bir gün Leylâ'yla görüşebilmek ümidiyle kör dilenci kılığına girer ve şehri kapı kapı dolanarak dilenmeye başlar. Leylâ'nın evine yaklaşınca "Allah" diye haykırarak oracığa bayılır. Leylâ uzaktan onu görür. Bayılan zavallı dilenciye yardım etmek gerekçesiyle annesinden izin alarak Mecnûn'un yanına gelir. Mecnûn'u yardım etmek ve yol göstermek bahanesiyle eve getirir. İki sevgili hiçbir kelime konuşmadan "hâl dili"yle sohbet etmeye başlarlar. Böylece gün akşam olur; gece erişince Mecnûn evi terk eder. Ertesi gün aynı hileyle yine gece geç saate kadar birlikte olurlar. Bu her gün böyle devam ederken bunu öğrenen bir münafık, olanları Leylâ'nın babasına gammazlar. Buna çok öfkelenen Leylâ'nın babası, Mecnûn'un babasına haber salarak Mecnûn'un evlerinin önüne gelerek bağırıp çağırdığını, sema edip şiirler okuduğunu, eğer artık evinin önünden çekilmezse oğlunun öldürüleceğini bildirir. Babası, Mecnûn'a böyle şeyler yapmamasını ve evinde oturmasını öğütler. Artık Leylâ'yı göremeyeceğini öğrenen Mecnûn'un dünya başına yıkılır. Evi terk ederek dağlara çıkar. Mecnûn'un dağa çıktığını öğrenen babası, onu bulmak üzere Necd'e gider. Gezerken bir adama rastlar; adama oğlunu tarif eder ve görüp görmediğini sorar. Adamın tarif ettiği yerde oğlunu perişan bir vaziyette ceylanlarla yatarken bulur. Ona nasıl bir sevdaya düştüğünü sorar; nasihatler eder ve ondan eve dönmesini ister. Mecnûn, babasının bu öğütlerini dinledikten sonra sevdasının ulviyetini anlatmaya çalışır ve gözünde ana-baba gibi şeyler olmadığını, Leylâ'dan başka bir şeye değer vermediği cevabını verir. Babayla oğul arasında uzun bir diyalog geçer. Babası Mecnûn'u ikna ederek[1] eve götürür. Mecnûn'un darmadağın hâlini gören komşular ve yakınları Mecnûn'un hâlini görüp ona acırlar. Babası Mecnûn'a bu çaresiz ve sonu olmayacak aşktan vazgeçmesi için tekrar nasihatte bulunur. Ona artık başını alıp gitmemesini, artık bu işin kendisi için bir ar meselesi olduğunu söyler. Mecnûn taltif edici bazı sözler sarf ettikten sonra babasına ettiği öğütlerin kendi iyiliği için olduğunu bildiğini ama bunları uygulamasının imkânsız olduğunu söyler. Çare diye verdiği öğütlerin kendisi için ölüm

1 Bu kısım nüshada eksiktir ancak olay akışından böyle olduğu anlaşılmaktadır. Muîdî'nin kendisine model olarak benimsediği Hâtifî'nin Farsça eserinde, Nizâmî'nin eserinde de bulunan Mecnûn'un kolundan birden kan akmaya başlaması, babası bunun ne olduğunu sorduğunda, ona korkacak bir şey olmadığını, aynı anda Leylâ fassâda (kan alıcı) kan aldırdığı için kendi kolundan da kan aktığını söylemesi sahnesinin bu kayıp yaprak veya yapraklarda bulunması muhtemeldir.

demek olduğunu, yaşamasının ancak Leylâ aşkıyla ve onun gamıyla mümkün olacağını söyler. Yakınları Mecnûn'un bu cevabını duyunca başka bir önlem alınması gerektiğini düşünerek onu bir zindana atarak hapsetmeyi denerler. Bir müddet zindanda kalan Mecnûn ilk fırsata kaçarak kurtulur ve tekrar Necd'in yolunu tutar.

Oğlunun Leylâ'dan hiçbir surette vazgeçmeyeceğini anlayan babası, Leylâ'yı istemeye karar verir. Benî Âmir kabilesi toplanarak yanlarında hediye olmak üzere at ve deve yükleri dolusu mücevher, değerli kumaşlar vs. olduğu hâlde, başta kabilenin ileri gelenleri olmak üzere büyük bir kafileyle Leylâ'nın ailesine giderler. Leylâ'nın kabilesi tarafından izzet ve ikramla karşılanırlar. Yemekler yenildikten sonra Leylâ'nın babası geliş amaçlarını sorar. Mecnûn'un babası kavmini ve şair olan oğlunu uzun övgülerle anlattıktan sonra Leylâ'ya oğlu için talip olmaya geldiklerini ifade eder. Bu iş olmazsa, Mecnûn'un perişan olacağını, eğer izdivaç gerçekleşirse Mecnûn'un onun için damat değil bir oğul hatta bir hizmetçi sayılacağını ifade eder. Babası Mecnûn'u böyle övüp göklere çıkarırken meclise Mecnûn gelir. Ses etmeden otururken Leylâ'nın köpeğini görünce yanına gider ve gözyaşı dökerek köpeğin peşine düşer. Leylâ'nın kavmi bu işe şaşırırlar; neler olduğunu sorunca Mecnûn, Leylâ'nın köpeğinin kendisi için ne kadar kıymetli olduğundan söz eder ve "Sahibini seven köpeğini de sever" der. Leylâ'nın babası bu hâle şaşırır ve Kays'ın düpedüz deli olduğunu söyleyerek babasına onu tedavi ettirmesini salık verir ve göz göre göre kızını ateşe atamayacağını, Leylâ'yı kesinlikle ona vermeyeceğini söyler. Kafile, ümitsiz ve mahzun bir şekilde geri döner. Kabilenin ileri gelenleri ve babası Mecnûn'a yine öğüt verme yolunu seçerek Araplarda daha birçok kabile ve o kabilelerde yüzlerce güzel kız bulunduğunu, Leylâ'dan çok daha güzel, gözleri ceylanları, boyu selvileri kıskandıracak kızlar olduğunu, Leylâ'nın kara bir Habeş kızı olduğunu söyleyerek onu sevdiğinden vazgeçirmek isterler. Mecnûn babasına hitaben sonuç vermeyecek öğütler verip boş yere sözünü yere düşürmenin gereksizliğinden bahsederek Leylâ'dan vazgeçmeyeceğini bir kez daha kesin bir dille ifade eder. Babası buna çok üzülür.

Mecnûn günden güne zayıflamaktadır. Bir deri bir kemiğe dönmüş bir hâldeyken bu sefer üstünü başını da çıkararak çıplak bir vaziyette yine

dağın yolunu tutar. Dağlarda perişan hâlde ah ve feryat ederek dolaşır durur. Sevdiğinden uzak düştüğü için insanlardan nefret etmeye başlayan Mecnûn'un tek dostu vahşi hayvanlar ve kuşlardır. Sürekli kendi kendine konuşup kendisiyle dertleşen Mecnûn bu iç konuşmalarından birinde Leylâ'ya hitaben sevdasının ona dünyadaki her şeyi unutturduğundan ancak sevgisine karşılık bulamadığından, vefa göremediğinden uzun uzun yakınır. Mecnûn dağda gezerken Leylâ da Mecnûn'un aşkı ve hasretiyle bitkin düşmüştür. Son bir ümit olarak evden çıkarak Mecnûn'u bulmak üzere çölleri, dağları aramaya başlar. Nihayet bir dağda onu bulur. Gölge gibi kalmış zayıf vücudu bir posta bürünmüş vaziyette ölü gibi yatmaktadır. Artık üzülmesine, ağlayıp sızlamasına gerek kalmadığını, sevdiğinin yanına geldiğini söyler. Mecnûn Leylâ'yı tanımaz. Ancak yabancı da gelmediğini söyleyerek kendisini tanıtmasını ister. Leylâ, "Ben Leylâ'yım" diyerek kendisini anlatmaya başlar. Leylâ ne anlattıysa da Mecnûn Leylâ'sını çoktan bulduğunu, artık onu kendi hâline bırakmasını ister. Leylâ çaresiz, döner.

Babası oğlunun onulmaz derdine derman ararken etrafındakiler gece gündüz bir mağarada züht ve ibadetle gününü geçiren, riyazet sahibi ünlü bir şeyh yaşadığını, Mecnûn'un derdine ancak onun deva bulabileceğini söyleyerek oğlunu ona götürmesini tavsiye ederler. Babası, bir çare olur ümidiyle dağda perişan vaziyette bulduğu Mecnûn'u mağara şeyhine götürmek ister. Mecnûn başına gelenler ve kendi seçimi olmayan bütün olaylar yüzünden kendisini üzdüğü için babasından özür diler. Babası içine cin girmiş olabileceğini ve kurtulmasını ümit ettiğini söyler. Artık yaşlandığını, ölümünün yaklaştığını hissettiğini; bu sebeple gözünün arkada kalmamasını istediğini bildirir. Mecnûn mağara şeyhine gitmeye razı olur. Babası şeyhin dizinin dibinden ayrılmaması, o mübarek adamın her sözünü tutmasını salık verir. Mecnûn mağara şeyhini ilk gördüğünde "Ey mübarek zat! Senin duan makbuldür, dua et de aşk işinde meşhur, gama yakın, rahatlıktan uzak olayım. Dua et ki Leylâ'ya olan aşkım arttıkça artsın!" der. Babası bu söz üzerine oğlunun derdinin deva bulacağından ümidini keserek evine, Mecnûn yine dağlara döner. Leylâ ise evde Mecnûn'un aşkı için ağlamaktadır.

Araplar arasında yiğitliği ve zenginliğiyle tanınan İbni Selâm, Leylâ'nın dillere destan güzelliğini duyarak daha yüzünü görmeden ona âşık olur. İbni

Selâm, Karun hazinesinden daha zengin hazinesi, sayısız atı, devesi, davarı, köleleri, cariyeleri, adamları ve bütün haşmetiyle Necd'e, babasından Leylâ'yı istemeye gider. Leylâ'nın babası dünden razıdır; hiç itiraz etmeden İbni Selâm'ın izdivaç teklifini kabul eder. Bunu duyan Leylâ, asla kabul etmeyeceğini, böyle bir şeyi zorla yapacak olurlarsa kendisinin öldüreceğini söyler. Bunun üzerine öfkelenen babası kılıcını çekerek Leylâ'yı ölümle tehdit eder; Leylâ çaresiz kabul eder. Bu olanlar Leylâ'nın annesini de çok sevindirir. Hiç vakit kaybetmeden düğünü başlatırlar. Kadınlar Leylâ'yı zorla süslerlerken o mütemadiyen ağlamaktadır. Leylâ'yı İbni Selâm'a götürürler. Leylâ karşısında Mecnûn varmış gibi konuşur, ondan ayrı yaşamanın hayat olmadığını, üstündeki gelinliğin kendisi için kanlı kefen olduğunu haykırır. Duyanlar dehşet içinde kalırlar. Bundan habersiz olan damat, Leylâ'nın yanına gelince ona kolayca kavuştuğunu düşünerek sevinir. Leylâ'ya elini uzattığında Leylâ, Mecnûn'u sevdiğini ve ondan başkasına yâr olmayacağını, ezelden beri onun nikâhlısı olduğunu, bir kadının iki erkeğinin olması mümkün olmadığına göre bu nikâhın gerçekleşemeyeceğini kesin bir dille anlatır. İbni Selâm ikna olmaz ve kendisinin olması için dil dökmeye devam eder. Bunun üzerine Leylâ yerinden fırlayarak İbni Selâm'ın suratına öyle bir tokat aşkeder ki İbni Selâm oturduğu sandalyeden yere düşer. Bu işin olmayacağını anlayan İbni Selam, Leylâ ile olan nikâhı bozar ve gider.

Mecnûn dağda melul mahzun otururken yanına yaşlı bir kadın gelir. Bu, hileci, fitneci, yalancı bir kadın, tam bir cadıdır. Ona sevdiği kızın artık başkasının karısı olduğu ve kendisine ihanet ettiği yalanını söyler. Kocakarıya inanan Mecnûn, eline kâğıt kalem alarak Leylâ'ya bir mektup yazar. Leylâ'nın vefasızlığından, sözünde durmadığından şikâyet eden sitem dolu mektubunu bir ulakla Leylâ'ya gönderir. Leylâ mektubu okuyunca çok üzülür. Hemen o da eline kalem alarak cevap yazar. Kendisinin başka birini sevmediğini ve başkasının olmadığını, bıraktığı gibi saf ve temiz kaldığını, aşkında sadakatine halel getirmediğini, vefasını bozmadığını yazar. Kendisi gibi istediği yere başını alıp gidemediğinden anne, baba, kardeş, hısım akrabanın her an kendisini gözetlediğini, hasretten ağladığında bile gözyaşlarına başka şeyleri bahane etmek zorunda kaldığından bahseder. Mecnûn mektubu okuyunca gerçeği öğrenir ve mutlu olur.

Leylâ hayır için fakir fukaraya büyük bir ziyafet verir. Çevrenin bütün miskinleri ve dilencileriyle birlikte Mecnûn da gelir. Mecnûn yemek almak için çanağını uzattığında Leylâ kepçeyle eline sertçe vurarak çanağını düşürür. Mecnûn buna çok sevinir. Oradakiler bu duruma şaşarak Mecnûn'a sevincinin sebebini sorarlar. Mecnûn, bunda çok büyük manalar olduğunu, Leylâ'nın bu davranışıyla kendisine yakışanın yokluk, eziyet ve gam olduğunu, dünya iştahının, tokluğun aşkın düşmanı olduğunu hatırlattığını; dünyanın fani nimetlerinden uzaklaşıp bekaya kavuşmanın esas olduğunu ikaz ettiğini anlatır. Mecnûn bu hadise üzerine tekrar Necd dağına çıkmak üzere yola düşer.

Güzel bir bahar günü Mecnûn'un arkadaşları, Mecnûn'u bulup onu da eğlence ve işretlerine dâhil etmek üzere dağlara çıkarlar. Uzun aramalardan sonra Mecnûn'u taşlık bir yerde, bütün vahşi hayvanlar ve kuşlar emrine amade bir vaziyette bulurlar. Ona bahar günlerinin yiyip içme zamanı olduğunu, sevdiğine kavuşmak istiyorsa bunun ağlayıp sızlamakla, insanlardan kaçmakla gerçekleşmeyeceğini, işine gücüne bakıp bir serveti olması gerektiğini anlatırlar. Mecnûn onlara hâlinden gayet memnun olduğunu, kendisine gözyaşlarının ırmak, gözyaşı kanlarının gül bahçesi, ciğer kanlarının gül olarak yettiğini, sevgilisinin olmadığı gül bahçelerinin kendisi için zindandan farksız olduğunu; Leylâ'ya kavuşamasa da onun gamıyla birlikte olmanın kendine yettiğini anlatır; dünyanın vefasızlığından söz eder. Leylâ'ya bu dünyada kavuşacağına ümidinin kalmadığını bildirir ve öldükten sonra rüzgârın mezarının toprağından tozları sevgilisine ulaştırmasını diler. Arkadaşları da Mecnûn'u o halde bırakarak çaresiz bir şekilde geri dönerler.

Karanlık bir gecede mahzun hâlde yatan Mecnûn, önce kendini böyle karanlıkta bırakan feleğe serzenişte bulunur, sonra muma dönerek hiç olmazsa ona âşık bir kelebeğin olduğunu, kendisinin bundan da mahrum olduğunu söyler. Her ikisinden de cevap gelmeyince uyumaya çalışır ama ancak sabaha yakın bir zamanda uyuyabilir. O gece rüyasında kendisini bağlık bostanlık, cennet gibi bir yerde bulur. Leylâ da oraya gelir. Dalından bir gül koparak Mecnûn'a uzatır. Mecnûn'a göre Leylâ bu hareketiyle "Birleşmemize eller engel oldu; gel daha fazla eziyet etme, âşıklık yolunu

gülün bir kokusuyla yetinen sabah rüzgârından öğren. Sen benden uzaklaşıp Allah'a yaklaşırsan gerçek aşka ulaşırsın. Bu yolda ölürsen de gam yeme." demek istemektedir. Sevinçle uyanan Mecnûn etrafında Leylâ'yı göremeyince yine şaşkın ve sarhoş vaziyette gece gündüz ağlayıp inlemeye devam eder. Hasretine daha fazla dayanamayarak Leylâ'yı görmeye gider. Leylâ'nın diyarına vardığında çocuklar onu deli diye taşlar, insanlar kınarlarsa da Mecnûn bunların hiçbirini umursamaz ve kelebeğin mumu aradığı gibi Leylâ'nın evine yönelir. Mevsim bahardır. Leylâ bu esnada en güzel giysilerini giymiş, süslenmiş bir vaziyette bir meclis kurmuş, padişah gibi bir tahta kurulmuş, mecliste okunup söylenenleri dinlemektedir. Aslında bu bir eğlence meclisi değil, Leylâ'nın hüzün meclisidir. Mecnûn'un geldiğini haber verirler; hemen içeri aldırır. Önce Mecnûn Leylâ'ya, sonra Leylâ Mecnûn'a özlemlerini, muhabbetlerini uzun uzun ifade ve birbirlerini taltif ederler. Mecnûn da meclise dâhil olur ve bütün bir günü iki âşık rahat bir şekilde birlikte geçirirler. Leylâ'da gözü olan biri bu durumdan haberdar olur ve kılıcını çekerek Mecnûn'u öldürmek ister. Tam kılıcı havadayken öylece donar kalır. Adam, Leylâ ile Mecnûn arasındaki aşkın ruhaniyetine o zaman inanır, yaptığına pişman olur ve kendisini kurtarması için Mecnûn'a yalvarır. Mecnûn önce ona biraz nasihat eder, sonra Allah'a dua ederek onun eski hâline dönmesini sağlar.

O devirde hem malda mülkte hem zenginlikte hem yiğitlikte şöhret sahibi Nevfel adlı biri vardır. Av için dağa gittiğinde sefil vaziyetteki Mecnûn'u görür. Ona derdini sorar. Mecnûn'u dinleyince hikâyesi onu çok etkiler. Birkaç gün kendisiyle birlikte olmayı kabul ederse derdine derman olacağına dair söz verir. Bunun için babasına giderek Leylâ'yı kendisi adına isteyeceğini, kabul etmezse dünyayı onun başına dar edeceğine emin olmasını ister. Mecnûn bunun gerçekleşmesi imkânsız bir şey olduğunu söylese de Nevfel Mecnûn'u ikna eder ve yola koyulurlar. Ancak Nevfel eğlence meclislerinde oyalanınca bu iş birkaç ay uzar. Mecnûn Nevfel'e "Beni yerimden yurdumdan ettin, ümitlendirdin, şimdi neden bekletiyorsun?" diye çıkışır, sitemler eder. Nevfel bunun üzerine harekete geçerek hemen asker toplar ve ordusuyla Leylâ'nın babasının diyarına yaklaşır. Ona bir mektup göndererek Leylâ'yı Mecnûn'a vermezse bütün kabilesini ve ülkesini yerle

bir edeceğini yazar. Leylâ'nın babası bu mektuba teklifini kabul etmediğini, teslim olmayacaklarını, elinden geleni ardına koymaması cevabını bildiren bir mektupla karşılık verir. Bunun üzerine iki ordu arasında korkunç bir savaş başlar. Nal sesleri kös seslerine kılıç şakırtıları at kişnemelerine karışır. Birçok kişinin öldüğü dehşetli savaş devam ederken Mecnûn, "Ya bu kadar toz duman Leylâ'ya ulaşır da onu incitirse" diye düşününce bu işe giriştiğine pişman olur. Mecnûn Leylâ'yı bularak yanına alır. Nevfel, ilk kez gördüğü Leylâ'ya birdenbire âşık olur. Mecnûn'a verdiği sözle Leylâ'nın yakıcı aşkı arasında kalmıştır. Leylâ'yı alsa adı namerde çıkacak, Leylâ'dan vazgeçse bu dert onu öldürecektir. Nevfel, Mecnûn'dan kurtulmak gerektiği düşüncesiyle bir tuzak kurarak onu içki meclisinde zehirlemek ister. Ne var ki Mecnûn için hazırladığı zehirli kadehten yanlışlıkla kendisi içince kurduğu tuzağa kendisi düşerek ölür. Nevfel öldüğü için ortada savaş da kalmaz ve babası Leylâ'yı alıp götürür. Mecnûn yine tek başına dağlara düşer. Leylâ'ya kavuşmak için Allah'a çok yalvarır yakarır. Babası Leylâ'yı götürürken Leylâ yolda uyuyakalıp dizginleri bıraktığı için bindiği deve yolu şaşırır ve kafileden ayrılır. Leylâ ancak sabah uyandığında kaybolduğunu fark eder. Korkuyla ve telaşla devesini oraya buraya sürer. Nihayet yolu çok güzel, cennet gibi bir sahraya düşer. Orada ağlayıp inleyen birini görür. Merak ederek kim olduğunu, neden ağladığını sorar. Cevap verince o kişinin Mecnûn olduğunu anlar. Leylâ, sevinçle "Mecnûn'a işte sevgilin geldi. Ben Leylâ, burada, yanındayım!" der. İki âşık sevgi ve şefkatle dertleşir, ağlaşır, söyleşirler. Leylâ, artık vuslat ve halvet vaktinin geldiğini söyleyerek Mecnûn'a kendisine teslim olduğunu, gönlünün dileğini yapabileceğini söyler. Mecnûn, bunun uygun ve caiz olmadığını, münafıkların diline düşmenin yanlış olacağı cevabını vererek Leylâ'yı babasının kervanına yetiştirir ve onlara teslim eder. Mecnûn dağlara dönünce bu son kararından dolayı pişmanlık duyar, ah vah eder ama iş işten geçmiştir.

Leylâ evine o hâlde döndükten sonra büsbütün perişan olur. Mecnûn'un hasretinden vücudu iyice zayıf düşmüştür. Bir gece rüyasına Mecnûn'u toprak üstünde çer çöp arasında ölmüş vaziyette görür. Uyandığında rüyanın etkisiyle bir daha toparlanamaz. Mecnûn'un gamıyla vücudu bitap düşer; günden güne zayıflamaktadır. Anası babası derdine çare bulamazlar. Leylâ

son nefesinde annesini yanına çağırarak "Bugün âşıklar için düğündür" der ve ruhunu teslim eder. Bu ölüm bütün yakınlarına çok tesir eder. En çok da annesi üzülür. Onu defnettikleri yere Cennetâbâd adını verdikleri görkemli bir türbe yaparlar. Karalar bağlayan annesi her gün kızının başucuna gelerek ağlar, sızlar. Leylâ'nın annesi kızının vefatını Mecnûn'a haber vermek için Necd dağına yönelir. Birçok çölü ve dağı aşıp Mecnûn'a ulaşır. Mecnûn, sevdiğinin annesini o hâlde görünce şaşırır, hayret ve endişeyle ne olduğunu sorar. Leylâ'nın kendisinin adını ana ana dünyadan göçtüğü haberini verir. Mecnûn'u alarak Leylâ'nın kabrine götürür.

Mecnûn gece gündüz Leylâ'nın mezarına giderek feryatlar etmeye başlar. Bazen Leylâ'ya hitap ederek eski günleri anıp ona çok acılar çektirdiğini söyleyerek hakkını helal etmesini diler, bazen feleğe çatar, bazen de Allah'a yönelip ona nasıl kıydığını sorar. Bir gün yine Leylâ'nın mezarı başında ağlarken "Ey can, çık bu bedenden ki sevgilin orada seni bekliyor!" diye haykırınca cansız bedeni Leylâ'nın toprağı üzerine yığılır, kalır. Ardından ağlayacak kimsesi olmayan Mecnûn'un matemini dostları olan hayvanlar tutarlar; bulutlar ona ağlar, yıldırımlar feryat eder. Sonra cenazesini Kâbe'den dönen bir hac kafilesi kaldırır.

Şahıs Kadrosu

Aşk-efzâ şahıs kadrosu bakımından zengin bir eser değildir. Dört kahraman dışında kalan kahramanların -asli kahramanlar da dâhil- adları bile yoktur. Asli kahramanlar arasında olan Mecnûn ve Leylâ'nın anne ve babalarıyla ilgili hiçbir fizikî tahlil görülmez hatta anlık öfke yahut üzüntü durumları vs. sayılmazsa ruh tahlili de yapılmaz. Olaya dayalı tahkiyevi bir eserde kahraman sayısının da az olmaması beklenir. Aslında bu *Aşk-efzâ*'ya veya genel bir hikâye olarak *Leylâ vü Mecnûn*'a özgü değil, çift kahramanlı aşk hikâyelerinin genelinde görülen bir durumdur. Bunun birkaç sebebi olabilir. En önemlisi bu tür hikâyelerin adı üstünde "çift kahramanlı" olmasıdır. Şahıs kadrosunu tamamlayan diğer kahramanların hepsi iki esas kahramanın yanında talidirler. İkinci bir gerekçe olarak yine bu tür eserlerde -*Aşk-efzâ*'da belirgin bir şekilde- tasvir ve diyalogların fazla yer işgal etmesini söyleyebiliriz. Eserde başta kadınlar olmak üzere çoğu

kahramanın adının bulunmaması da tarih ve gelenekle ilişkilendirilebilir. Asıl kahramanların hükümdar ve hükümdar gibi güçlü, aristokrat ailelerin çocukları olduğu hikâyelerde diğer kahramanlar ancak onların askerleri, düşmanları, yardımcıları veya köleleridir ki olayda yerleri ve ağırlıkları yok mesabesindedir.

Leylâ vü Mecnûn, diğer çift kahramanlı aşk hikâyelerine benzemekle birlikte onlardan ayrışan yönleri daha fazladır. Mesela başlangıçtaki "çocuğu olmayan hükümdar" motifi aynı olmakla beraber hikâyenin ilerleyen bölümlerinde gerçek hayata daha yakın sahneler karşımıza çıkar. Masalsı unsurlar çok azdır ve buna paralel olarak kahramanlar gerçek hayat kahramanlarına benzer. Devler, periler gibi olağanüstü kahramanlar yoktur. Konusunu "ahsen-i kasas" denilen bir Kur'ân kıssasından alan Yûsuf u Züleyhâ hariç diğer çift kahramanlı aşk hikâyelerinin olayları da kahramanları da muhayyel iken Leylâ-Mecnûn hikâyesi var olan bir çekirdek olay üzerine inşa edilmiştir. Diğerleriyle benzeşen temel unsur bize göre hikâyenin bütünündedir. Bütün çift kahramanlı aşk mesnevileri bize göre klasik bir gazelin ete kemiğe büründürülmüş ve tahkiye edilmiş hâli gibidir. Gazel nasıl özünde "âşık - maşuk - rakip" üçlüsü arasında geçen bir "aşk"ı anlatırsa mesnevilerin de temel iki karakteri nihayetinde kavuşmayı hedefleyen iki sevgilidir (âşık - maşuk) ve olay onların kavuşmasını istemeyen ağyâr (menfi tipler) arasındaki mücadeleden ibarettir. Muîdî'nin eserindeki tipler de bu bağlamda diğerleri gibidir. Bir farkla ki, bazı mübalağalı tavsifler çıkarılırsa gerçek hayatla uyumlu kahramanlar söz konusudur.

Bu kısa değerlendirmeden sonra şahıs kadrosunu eserdeki rolleri nispetinde tanıtmaya çalışalım.

Asıl kahramanlar

Mecnûn: Asıl adı Kays'tır. Leylâ'ya olan aşkı onu şeyda kıldığından Mecnûn (cinlenmiş, cinli) lakabıyla anılmaya başlar. Fizik olarak çok güzel, doğduğu andan itibaren ağlamayı âdeta meslek edinen, çektiği aşk yüzünden incecik kalmış, zayıf vücutlu, saçı sakalı birbirine karışmış biridir. Çoğu kez üstünde sadece bir gömlek vardır. Tek dostu vahşi hayvanlar ve kuşlardır. Hayatının merkezinde "Leylâ" ve "aşk" vardır. Eserde bir "velî"

tipindedir. Onun bu niteliği özellikle ağyârın (rakîb) onu öldürme niyetiyle kılıcını havaya kaldırırken âdeta taş kesilmesi ve yine onun duasıyla bu hâlden kurtulması olayında tebarüz eder.

Leylâ: Ay gibi parlak yüzlü, simsiyah saçlı, uzun boylu, çok güzel bir kızdır. O da Mecnûn'a âşıktır. İçinde bulunduğu zorlayıcı ortama rağmen Mecnûn'a kavuşmak için her yolu dener, yapılabilecek her fedakârlığı yapar. Mecnûn'un kendisine aynı şiddetle mukabele etmemesi onu bitirir. Mecnûn'un adını ve aşkını sayıklayarak ölür.

İkincil kahramanlar

İbni Selâm: Araplarda bir ülkenin sultanıdır. Düzgün bir fiziğe sahip, yakışıklı, son derece zengin, kuvvetli ordulara sahip, güçlü ve iyi bir savaşçıdır. Leylâ'nın övgüsünü duyan ve görmeden ona âşık olan İbni Selâm Leylâ ile evlenmeyi başarsa da ona sahip olamaz. Leylâ'nın attığı tokat sonucunda onu boşayan, aşkında ısrar edemeyen "korkak" bir tip olarak görünür.

Nevfel: Birçok özelliği İbni Selâm'a benzeyen güçlü, muzaffer, gözü pek bir kişidir. Mecnûn'u dağda zavallı hâlde görüp hikâyesini öğrenince ona acır ve Leylâ'ya kavuşturacağı sözünü verir. Leylâ'yı görünce ona âşık olur ve sözünden döner. Leylâ'ya sahip olmak için kurduğu tuzağa kendi düşen, güçlü ama dönek bir tiptir.

Mecnûn'un babası: İsmi yoktur. Benî Âmir kabilesinden, Arap ülkesinde bir diyara hâkim olan bir şahnedir.[1] Çok sayıda askere, büyük bir servete sahip, adil ve iyi bir yöneticidir. Yerini ve servetini gönül rahatlığıyla bırakabileceği, soyunu devam ettirebilecek bir oğul istemesine rağmen Mecnûn'un davranışları onun ümitlerini gittikçe zayıflatır. Bütün mesaisini Mecnûn'u girdiği bu sevda yolundan döndürmeye çabalamakla geçirir.

1 Tarihin farklı dönemlerinde değişik anlamlar kazanan "şahne" kelimesi en yaygın olarak "şehrin inzibat işleriyle alakalı memurlardan birisine verilen ad" olarak bilinse de "şıhne" şeklinde asayiş işlerine bakan "sübaşı" "şehrin zabtiye memuru" gibi anlamları da vardır. Ancak metindeki anlamı bunlardan çok daha üst bir görevdeki "devlet idaresinden sorumlu kişi" gibidir. Selçuklularda "merkezdeki işlere bakan ve aynı zamanda halifenin vaziyetini kontrol eden vali" anlamında kullanılmıştır. Bk. Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3/305.

Leylâ'nın babası: Güç ve zenginlik bakımından Mecnûn'un babasının bütün özelliklerini haizdir. Geleneksel şark toplumlarının ataerkil baba tipinin timsalidir. Sert mizaçlı ve katıdır. Eserde o da Mecnûn'un babası gibi "peẕer" ve "ata" ünvanlarıyla anılır.

Leylâ'nın annesi: Leylâ'yı en güzel şekilde yetiştirmek, edebiyle ve namusuyla hayata hazırlamak ve yaşatmakla vazifelidir. Mecnûn'un annesine göre daha ön plandadır. Leylâ'ya nasihatleri ve onu yönlendirmeleri ile öne çıkar.

Diğer kahramanlar

Şeyh-i Gar-nişîn (mağara şeyhi): Bir mağarada yaşayan, bütün ihtiyaç sahiplerinin kapısını aşındırdığı, işi gücü züht ve ibadet olan, temiz kalpli bir Allah dostudur. Eserde hem fizikî hem ruhi portresi ayrıntılı olarak çizilen ender kahramanlardandır. Heybetli ama riyazet sebebiyle teni iyice incelmiş, nur yüzlü biridir.

Mecnûn'un annesi: Adı verilmez. Hikâyede oğlunu doğurup emzirmekten başka rolü yoktur.

Dâye (dadı): Mecnûn'un bakımıyla ve büyütülmesiyle ilgilenen kişidir.

Acûze (kocakarı): Dış görünüşü de içi de çirkin, kötülük dolu, fitneci, yaşlı kadın. Adı söylenmeyen bu kadın Mecnûn'u Leylâ'dan soğutmak için ona Leylâ'nın İbni Selâm'la kendi rızasıyla evlendiği yalanını söyler.

Ağyâr (rakip): Leylâ'yı sevdiği için Mecnûn'u öldürmek isteyen ancak tam kılıcı vuracakken elleri "kuruyup" kalakalan ve yine Mecnûn'un duasıyla kurtulan kişidir.

Bir üstâd: Babasının Muallimhâne'de Mecnûn'u eğitmesi için teslim ettiği çok bilgili öğretmen. Sadece anıldığı beyitte adı geçer.

Bir münafık: Mecnûn'un dilenci kılığına girerek Leylâ'nın evine geldiğini ve Leylâ ile buluştuklarını Leylâ'nın babasına gammazlayan kişidir.

Bir merd-i revende (yürüyen bir adam): Mecnûn'un babası dağda oğlunu ararken onun görüp görmediğini sorduğu adam. Sadece Mecnûn'un babasıyla konuşmasında ortaya çıkar.

Bir civanmerd (delikanlı): Leylâ'nın verdiği ziyafette Mecnûn'u sigaya çekip sorgulayan kişi.

Peyk-i revende (haberci, ulak): Mecnûn'un mektubunu Leylâ'ya götüren kişi.

Bâğbân (bahçıvan): Kış tasvirinin sonunda bahçedeki servileri kesen kimse.

Bunların yanı sıra sadece bir kez görünen ve zaten isimleri bulunmayan Mecnûn'un arkadaşları, muganniler, hizmetçiler, askerler, meşşâtalar (kuaförler), askerler gibi topluca bahsedilenler de şahıs kadrosu içinde zikredilebilir.

Eserin Özgünlüğü

Muîdî'nin eserinin Arap edebiyatından neş'et edip zamanla bütün Şark-İslâm medeniyetinin malı olmuş ortak Leylâ ile Mecnûn hikâyesinin nasıl bir örneği olduğu da eserin incelenmesinde cevap bekleyen önemli bir konu olarak önümüzdedir.

Aslında bütün çift kahramanlı aşk mesnevilerinde olduğu gibi *Aşk-efzâ* için şu ihtimallerden biri söz konusuydu:

a) Konusu ve ana hatları klasikleşmiş Leylâ ile Mecnûn'un aşkı esası üzerine kurgulanmış tamamen özgün yani "telif" bir eser,
b) Başka bir *Leylâ vü Mecnûn*'dan aynen veya kısmen çeviri yani "tercüme" bir eser,
c) Bir eseri şekil ve içerik bakımından kendine model olarak benimseyip oradaki kurguyu kendi algı ve duyuş yetisiyle ve kendine özgü bir dil ve anlatımla yeniden yazımın denendiği yani "nazire" bir eser…

Şimdi *Aşk-efzâ*'yı bu çerçeve içindeki yerine oturtmaya çalışalım.

Öncelikle ifade etmek gerekir ki, aşağıda bütün tafsilatıyla anlatacağımız tespitlere ulaşmamızda Agâh Sırrı Levend'in 1959 yılında yayımlanan *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi* adlı eseri anahtar görevi görmüştür. Bilindiği gibi Türk edebiyatında yazılmış

Leylâ vü Mecnûn'ların en meşhuru olduğu gibi en güzeli de Fuzûlî'nin eseridir. Ancak Muîdî, eserini 941'de (1535) yazan Fuzûlî'den yaklaşık 15 yıl kadar önce yazdığı için onu görme ihtimali zaten yoktu. Acaba hangisinden mülhem diye XVI. yüzyıl ve öncesinde yazılmış bütün Türkçe *Leylâ vü Mecnûn*'ların geniş özetlerini Levend'den inceledik.[1] *Aşk-efzâ*'dan önce yazılan hiçbir eserle kayda değer bir benzerlik göremeyince[2] Farsça *Leylâ vü Mecnûn*'ları inceledik. Muîdî'nin Nizâmî'ye (ö. 611/1214) öykünmediğini zaten Fuzûlî'den biliyorduk.[3] Diğer İranlı *Leylâ vü Mecnûn* sahibi şairler Hüsrev-i Dihlevî (ö. 725/1325) ve Molla Câmî'nin (ö. 898/1492) eserlerine de hiç benzemiyordu. Sıra Hâtifî'ye (ö. 927/1521) gelince, kendisinden birkaç kuşak[4] büyük diyebileceğimiz çağdaşı Hâtifî'nin eserinin[5] *Aşk-efzâ* ile çok fazla benzeştiğini fark edip iki eser üzerinde yaptığımız mukayese sonucunda Muîdî'nin olay kurgusunda ve kronolojisinde İran şairi Hâtifî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unu takip ettiğini ve kendisine model aldığını tespit ettik.

Olay akışı, kahramanlar, motifler gibi tahkiyeye bağlı eserler için temel olan hususlarda Hâtifî'nin eseriyle büyük benzerlik göstermesine rağmen Hâtifî ve Muîdî'nin eserleri arasında aşağıda teferruatı görülebilecek bazı hususlarda önemli farklılıklar gözlenir. İçerikteki benzerliğe rağmen şiirin teknik tarafıyla ilgili hususlarda, Muîdî Hâtifî'den hemen tamamen ayrılır. Hâtifî'nin eseri baştan sona mesnevi tarzında ve hâliyle aynı aruz kalıbındayken Muîdî, dâhil ettiği bir tevhîd kıt'ası ve 11 gazelin verdiği imkânla eserine farklı bir akış ve çeşni katmıştır. Muîdî, eserinin esas şekli olan mes-

1 Levend'in kitabından sonra tafsilatlı içeriğine vâkıf olduğumuz Rıfat Kütük'ün doktora tezi de mukayeselerde başvurduğumuz bir başka önemli kaynak olmuştur. Bk. Rıfat Kütük, "Lârendeli Hamdî'nin Leylâ ile Mecnûn Mesnevîsi (İnceleme/Metin ve Diğer Leylâ ile Mecnûn Mesnevîleriyle Mukayesesi)" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2002).

2 Eserini Muîdî'den sonra (962/ 1554) kaleme alan Celâlzâde Sâlih'in *Leylâ vü Mecnûn*'uyla *Aşk-efzâ*'nın benzerliklerin fazla olması Sâlih Çelebi'nin de Hâtifî'nin eserini esas almasıyla ilgilidir. Bk. Rıfat Kütük, "Celâl-zâde Sâlih Çelebi Leylâ vü Mecnûn (Tenkidli Metin - İnceleme)" (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1995).

3 Bir çeviri olmamakla birlikte Nizâmî'deki olayları ve motifleri hemen bütünüyle tekrarlayan Fuzûlî'nin eseri, söyleyişteki özgünlük, kimi diyaloglar ve küçük detaylarla Nizâmî'den ayrılır.

4 Hâtifî ölüm tarihi itibarıyla XVI. yüzyıl şairi gibi görünse de 100 yıla yakın süren ömrünün dörtte üçünü bir önceki asırda yaşamış olması hasebiyle XV. yüzyıl şairi kabul edilir.

5 Agâh Sırrı Levend, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi,* (Ankara: Türkiye İş Bankası Yay., 1959), 77-85; Rıfat Kütük, "Lârendeli Hamdî'nin Leylâ ile Mecnûn Mesnevîsi (İnceleme/Metin ve Diğer Leylâ ile Mecnûn Mesnevîleriyle Mukayesesi)" (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2002), 253-255.

nevide de Hâtifî'den farklı bir aruz kalıbı kullanmayı tercih etmiştir. Hâtifî *Leylâ vü Mecnûn*'unu Nizâmî'nin kullandığı vezni takip ederek hezec bahrinin *mefûlü mefâilün feûlün* kalıbında yazarken *Aşk-efzâ* aynı bahrin *mefâîlün mefâîlün feûlün* kalıbıyla yazılmıştır. Muîdî'nin şiirin en mühim iki teknik hususunda farklı bir tercihte bulunmasını Hâtifî'den mümkün mertebe farklılaşmak düşüncesine hamletmek yanlış olmasa gerektir.

İki eser arasındaki kayda değer bir farklılık da beyit sayılarındadır. Hikâyenin üç esas bölümü ve bütünü üzerinden beyit sayılarını karşılaştırdığımızda Muîdî'nin eserinin daha hacimli olduğu görülür. Üstelik -ilgili bölümlerde ifade edildiği üzere- Muîdî'nin eserinin ulaşılabilen yegâne nüshasındaki yaprak eksiklikleri yüzünden bize göre en az 120-150 arasında beytin eksik olduğunu düşünürsek bu fark daha açılacaktır.

	Hâtîfî[1]	**Muîdî**
Giriş bölümü	344	369
Konunun işlendiği bölüm	1459	2297
Hâtime / Bitiş bölümü	77	90
Toplam beyit sayısı	**1880**	**2756**

Tablo 1: Hâtifî ve Muîdî'nin eserlerinin beyit sayıları bakımından karşılaştırılması

Hâtifî'nin Farsça *Leylâ vü Mecnûn*'u ile *Aşk-efzâ*, konunun akışı ve motiflerde büyük benzerlik gösteririr; esas farklılık ifadededir. Bununla beraber kimi motiflerde Muîdî, Hâtifî'yi aynen takip etmez. Mesela Mecnûn'un babasıyla konuşurken kolundan kan akması, babasının buna şaşırınca, "Şu an Leylâ fassada kan aldırıyor, kolum ondan kanadı, endişe etme." demesi[2] Muîdî'de yoktur.[3] Keza Mecnûn'un derdine derman arayan babasının danıştığı bir "hıredmend"in ona sevdiğinin toprağından bir parça alıp oğlunun iki güzüne sürme çekmesini, yine Leylâ'nın mahallesinden bir köpeğin ipinden aldığı parçayı Mecnûn'un çıplak vücuduna sürmesini tavsiye etmesi[4] sahnesini de Muîdî eserine dâhil etmemiştir.

1 Gösterilen beyit sayıları "Hâtifî yz. a" olarak ifade edilen (bk. Kaynakça) nüshaya göredir.
2 Hâtifî (yz. a), *Leylâ vü Mecnûn,* İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, (FY. 420), 22b.
3 Ancak bu sahnenin *Aşk-efzâ*'nın bu tek nüshasındaki eksik yapraklar arasında yer alması ihtimalini göz ardı etmemek gerekir.
4 Hâtifî (yz. a), *Leylâ vü Mecnûn,* 24b-25a.

Muîdî'nin eserinde de Hâtifî'de olmayan olaylar ve motifler vardır. Özellikle zindan motifinden söz etmek gerekir. Eserde bir başlık altında[1] müstakil olarak yer bulan bu bölümde Benî Âmir kabilesinin ileri gelenleri, Mecnûn laftan sözden anlamayıp bildiğini okumaya devam edince belki akıllanır diye onu zindana atarlar. Belli bir müddet zindanda kalan Mecnûn gözcülerin olmadığını fark ettiği bir anda kaçarak bu hapis hayatından kurtulur (977-1000. beyitler). Zindan motifi sadece Hâtifî'de değil, tespit edebildiğimize göre diğer *Leylâ vü Mecnûn*'larda da yoktur. Keza mektuplaşma faslından sonra Leylâ'nın hayır için yoksullara büyük bir ziyafet vermesi ve Leylâ'nın bu ziyafete dilenci kılığında gelen Mecnûn'un eline kepçeyle vurarak çanağını düşürmesi olayı da (1759-1798. beyitler) Hâtifî'de yoktur. Çok mühim bir farklılık da Mecnûn'un şairliğiyle ilgilidir. Hâtifî'de Mecnûn'un şairliğine dair bir vurgu yokken Muîdî -herhâlde gerçek Kays'ın da bir şair olduğunu[2] hesaba katarak ve başka *Leylâ vü Mecnûn*'lardan mülhem- Kays'ın şairliğini ihmal etmez. Hatta bunu pekiştirmek için -Hâtifî'de olmayan- babasının Kays'ı gönderdiği muallimhâneden beklentileri arasında "şiir, aruz ve inşa"yı öğrenmesi arzusunu da sayar:

> ʿArūżı ögrenüp inşāyı bile
> Tamāmet ḳādir ola ḳāl ü ḳīle (490)

Hatta Muîdî'de Leylâ da şairdir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla Leylâ'nın şairliği başka bir *Leylâ vü Mecnûn*'da böyle açık bir şekilde ifade edilmemiştir.[3] Önemine binaen hepsini aktarmak istediğimiz bu beyitlerde bütün güzellerin üstünlüğünü kabul ettiği, adına gazeller yazılan Leylâ, güzelliği eşsiz olduğu hâlde kendisi de "gazel tarzında çok usta" bir şairdir. Ne zaman Mecnûn mahlaslı bir şiir duysa ona hemencecik gönül çekici bir nazire yazmayı âdet edinmişti. Kırmızı mürekkebi göz hokkasında ezer,

1 "Ḥabs Kerden-i Peẕer Mecnūn-rā ve Ḫalāṣ Şoden-i Ū" (Babasının Mecnûn'u Hapsetmesi ve Onun Kurtulması).

2 Tam adı Kays b. el-Mülevvah b. Müzâhim el-Âmirî (ö. 70/690 [?]) olan Kays'a (Mecnûn) dair geniş bilgi için bk. İsmail Durmuş, "Mecnûn", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 28 (İstanbul: TDV Yayınları, 2003), 277-278.

3 Fuzûlî'de de "Leylâ dilinden" şiirler vardır ama o şiirler "Fuzûlî'nin anlatımıyla" Leylâ -yahut Mecnûn- dilinden söylenir. Yani aslında hikâyede söyleyen de Fuzûlî'dir; nitekim Muîdî mahlas söylemeyerek sözü anlatıcı olarak da Mecnûn'a bırakırken Fuzûlî, mahlasını her şiirde söyleyerek kendisinin "anlatıcı" olduğunu ihsas eder.

söylediği şiiri kanlı gözyaşlarıyla yazardı. Şiir tomarını saçına bağ yapar, yola bırakırdı; bulanlar o şiirleri Mecnûn'a götürürlerdi:

Aña baş egmiş-idi hep güzeller
Dinürdi adına şiʿr ü ġazeller (1483)

ʿAdīmü'l-miṯl iken ḥüsn içre Leylī
Ġazel ṭarzında üstād-ıdı ḫaylī (1485)

İşitse bir ġazel ol serv-i mevzūn
Anuñ ʿunvānı olsa nām-ı Mecnūn (1486)

Bedīhī dirdi bir dil-keş naẓīre
Bu-y-ıdı ʿādet ol māh-ı münīre (1487)

Yaşı göz maḥrebinde sürḫ ezerdi
Didügi şiʿri ḳanıyla yazardı (1488)

İdüp ṭūmārı müy-ı zülfine bend
Bıraġurdı yol üzre ol şeker-ḫand (1489)

Bulanlar iltür idi Ḳays'a anı
Bulurdı eski mürde tāze cānı (1490)

Nitekim eserdeki 11 gazelden biri (2010-2014. beyitler) Leylâ dilinden söylenmiştir.

Bunlar sadece Hâtifî karşısında değil, diğer türdeşleri arasında da Muîdî'nin eserini farklılaştıran unsurlar olarak öne çıkar.

İki eser arasında Leylâ'yla evlenmeye talip olan İbni Selâm bahsinde de ciddi farklılıklar söz konusudur. Hâtifî'de Leylâ'yı bu izdivaca ikna etmek için annesi ona uzun uzun dil dökerken[1] *Aşk-efzâ*'da Leylâ babasının kılıç çekerek kendisini öldürmekle korkutması üzerine evliliği kabul etmek zorunda kalır. Her iki eserin son bölümlerinde farklılıklar biraz daha artar. Hâtifî'nin kısa tuttuğu Mecnûn'un Leylâ'yı rüyasında görmesi ve bundan çıkardığı yorumla Leylâ'nın evine gitmesi, orada Leylâ'nın -aslında gam meclisi olan- işret meclisine dâhil olması, nihayet "rakîb"in Mecnûn'u öldürmeye kalkışırken kılıç elinde donup kalması ve Mecnûn'un kerametiyle onu bu hâlden kurtarması

1 Hâtifî (yz. a), *Leylâ vü Mecnûn,* 49b-50a.

ve affetmesi[1] gibi olaylar Muîdî'de hem tasvirler hem de olayın ayrıntısında çok daha geniş ve detaylıdır (1903-2083. beyitler).

Muîdî her zaman genişletme yoluna gitmemiş, bazen de Hâtifî'nin teferruatıyla anlattığı olayları ihtisar yolunu seçmiştir. Bunun tipik bir uygulamasını hikâyenin sonlarında görürüz. Bir sonbahar tasviriyle başlayan, Leylâ'nın rüyasında Mecnûn'u görmesi, akabinde hastalanıp ölümü ve ölümünün yankılarının anlatıldığı bölümü Hâtifî epeyce uzun ele alırken Muîdî oldukça kısaltmıştır. Bu bölümde her iki eserde hangi konuların ne kadar yer işgal ettiğini bir tablo hâlinde gösterelim:[2]

Olay	**Hâtifî'deki beyit sayısı**	**Muîdî'deki beyit sayısı**
Güz tasviri	20	12
Leylâ'nın rüya görmesi	13	10
Leylâ'nın hastalanması	17	20
Leylâ'nın annesine hitabı	36	5
Leylâ'nın ölümü ve yankıları	55	35
Toplam beyit sayısı	**141**	**82**

Tablo 2: Hâtifî ve Muîdî'nin eserlerinin bazı olaylar ve motifler bakımından karşılaştırılması

Muîdî'nin eseri kesinlikle bir çeviri değildir. Ancak aşağıda bazı örnekleri görüleceği üzere sayısı çok olmamakla birlikte Muîdî'nin yer yer Hâtifî'den birebir, yer yer de kısmen çevirdiği beyitler de vardır. Fakat o, Hâtifî'nin önem verdiği bazı bölümleri kısaltmış bazı bölümleri ise çok daha fazla genişletmiş, böylece Hâtifî'nin eserini yeniden ele almış ve kendi mührünü bastığı yepyeni bir eser ortaya koymuştur.

İki eseri bölüm bölüm hatta beyit beyit karşılaştırmak da mümkündü. Ancak hem bu zorlu işin çalışmanın hedeflenen sınırlarını zorlayacağı hem de bütün bir mukayesenin okurun ilgisini çekmeyeceği düşüncesiyle eserin "konunun işlendiği bölüm"ünün başından, ortasından ve sonundan belli sayıda beyit alıp karşılaştırmalı tablolar hâlinde göz önüne serdikten sonra

1 Hâtifî (yz. a), *Leylâ vü Mecnûn,* 59a-61a.

2 Hâtifî (yz. a), *Leylâ vü Mecnûn,* 69b-75a; Muîdî (yz.), *Aşk-efzâ*, (Dresden Kütüphanesi, Mscr. Dresd. Ea. 63), 2447-2540. beyitler.

bu tabloların neyi ifade ettiğini, ardından da her iki eserin bütününde göze çarpan ayrılıkları ana hatlarıyla değerlendirmeyi yeterli gördük. Zira mühim olanın Muîdî'nin mülhem olduğu yahut kendisine esas aldığı eserin tespit edilmesi olduğu düşüncesindeyiz ki, bu konu burada ortaya konmuş olacaktır.

Yukarıda değinildiği üzere Muîdî, eserinin "Giriş" ve "Hâtime" bölümlerinde bütünüyle özgündür. O bakımdan o bölümlerde bir karşılaştırma yapmak anlamlı olmadığından "Konunun İşlendiği Bölüm" üzerinden bir mukayese yapılmıştır. Daha az sayıda beyti karşılaştırmak yeterince anlaşılamamaya yol açacağı; çok daha fazla beyitle yapılacak bir mukayese de bazı inceliklerin gözden kaçmasına yol açabileceği için söz konusu bölümün baş, orta ve son kısımlarından on ikişer beyit almayı uygun gördük.

"Konunun işlendiği bölüm"ün başından (Birebir çevrilen beyitler eğik dizildi; kısmen çevrilenler ise tırnak içine alınarak gösterildi):[1]

HÂTİFÎ (yz. a 15a)	**MUÎDÎ (371-381)**
"Gūyende-i īn köhen ḥikāyet[2] Der-ḳıṣṣa çünīn koned rivāyet"	"Elin uran maḥabbet ḫāmesine Bu resme naḳş ḳılmış nāmesine"
K'ez mülk-i ʿArab ḫuceste-nāmī[3] Der-dīn-i ḫıred-verān temāmī	Ki var-ıdı ezel bir şaḫne-i ʿaṣr Binā ḳılmış niçe ṭāḳ u niçe ḳaṣr
Dārende-i hevdec-i ʿamārī[4] Ṣāyeste-i taḫt u tāc-dārī	Vücūdına seḫāvet lāzım-ıdı ʿArab'da bir diyāra ḥākim-idi
Meşhūr-ı ḳabāyil-i ʿArab būd[5] ʿĀlī-neseb ü ḳavī-ḥaseb būd	Var-ıdı şöhreti devrān içinde Añılurdı bu heft eyvān içinde
Hem ṣāḥib-i cāh u hem ḫıred-mend[6] Būdeş heme çīz ġayr ferzend	Yasaġından yasamışdı cihānı Şecāʿatde zamānuñ Ḳahramān'ı
Ez bī-ḫalefī muḳīm ġam dāşt[7] Z'īn vāsıṭa muttaṣıl elem dāşt	Sipāh u ḫayline pāyān yoḳ-ıdı Ḫazīne ḫod nihāyetsüz çoḳ-ıdı

1 Bu bölüm Muîdî'de "Maṭlaʿ-ı Dāsitān" başlığıyla başlarken Hâtifî'nin değerlendirdiğimiz üç nüshasının (yz. a, yz. b, yz. c) birinde "Āġāz-ı Dāsitān" (yz. b), birinde "Der-ʿĀşıḳī-i Leylā vü Mecnūn ve Reften be-Mekteb"dir (yz. c). Diğerinde (yz. a) başlık yerleri boş bırakılmıştır.

2 "Bu eski hikâyeyi söyleyen, kıssayı şöyle anlattı."

3 "Arap diyarında bütün akıllı kimselerce bilinen adı mübarek biri vardı."

4 "Hevdeç ve amar [deve kuşamları] sahibi (zengin), tahta ve taca layıktı."

5 "Arap kabileleri arasında şöhreti vardı; aslı nesli ulu idi."

6 "Hem makam mevki sahibi hem akıllıydı. Her şeyi vardı ama oğlu yoktu."

7 "Oğulsuzluk yüzünden keder içinde otururdu ve bu yüzden sürekli üzgündü."

Naḫleş be-hevā-yı mīve peyvest[1] Mīkerd şükūfe vü nemībest	Ḳabāyilden alup bāc u ḫarācı Yoġ-ıdı kimseye hīç iḥtiyācı
Ez-ḳaṭre-i ebr-i ū ṣodī pür[2] Baṭn-ı ṣadef ü nemīşodī dür	Ser-ā-ser ḥācetini bulmış-ıdı Ne kim göñli dilerse olmış-ıdı
"Peyveste zi-behr-i nesl ü peyvend[3] Mīḫ ˇāst zi-Kirdgār ferzend"	Murādın gerçi virmişdi Ḫudāvend Velī olmış-ıdı muḥtāc-ı ferzend
Būdeş ġaraż īn ki der-zamāne[4] Nāmeş ne-şeved güm ez-miyāne	Ṣafā burcında illā aḫteri yoḳ Vefā dürcinde ammā gevheri yoḳ
Z'ān kes ki nemānd yādigārī[5] N'āyed pes-i merg der-şomārī	"Anuñ ferzend olup çoḳdan murādı Müdām eylerdi ḫalḳa ʿadl ü dādı"
Ferzend ḫoşest eger ḫalef zād[6] Der-nā-ḫalefī buved telef bād	Virüp yoḫsula dīnār u diremler İderdi luṭf u iḥsān u keremler

Tablo 3: Hâtifî ve Muîdî'nin eserlerinin tercüme açısından karşılaştırılması

Tablodaki karşılaştırmadan da görüldüğü gibi hikâyenin başlangıç kısmında çeviri beyit yoktur. Sadece ilk beyit ile her iki sütunda tırnak içinde gösterilen -Hâtifî'de 9, Muîdî'de 11. sıradaki- beyitler kısmen çeviri gibi durmaktadır. Aynı olan sadece konudur. İkinci bir husus, Muîdî'nin daha ayrıntılı anlatmasıdır. Hâtifî bu 12 beyit içinde Mecnûn'un babasını tanıtmış, çocuk özlemini dile getirmiş ve bu muradına kavuşmak için Allah'a dua ettiğini ifade etmiş, iki beyitle de çocuksuz bir insanın durumu ve hayırlı evlat-hayırsız evlat meselesine dair yorumda bulunmuştur. Hâlbuki aynı sayıdaki beyit içinde Muîdî henüz Allah'a dua faslına dahi geçmemiştir. Sadece bu 12 beyitlik kısımdaki farklara değinecek olursak; Hâtifî Mecnûn'un babasının zengin ve akıllı biri olduğunu söylemekle yetinirken Muîdî, onun Hâtifî de olmayan mesleğini (şahne) söyledikten başka ülkeyi bayındır hâle getirmesinden, kahramanlığından, âdilliğinden, ordusunun gücünden ve zenginliğinden söz eder. Bu bölümün devamında Hâtifî iyi evlat-kötü evlat bahsine devam ederken Muîdî bu bahsi uzatmayarak Mecnûn'un (Kays) doğumuna geçer.

1 "Ağacı meyve vermiyor, çiçek açmıyordu."
2 "Bulutu damlayla doluydu ama sedefin içi inciye dönüşmüyordu."
3 "Daima nesil sahibi olmak için Allah'tan bir oğul istiyordu."
4 "Onun maksadı adının aradan kaybolmamasıydı."
5 "Kendisinden bir yadigâr kalmayan kişi ölümünden sonra hatırlanmaz."
6 "Eğer hayırlı olursa oğul iyidir; yok eğer hayırsız çıkarsa telef olmuş demektir."

"Konunun işlendiği bölüm"ün orta kısmından:[1]

HÂTİFÎ (yz.a 46a-b)	**MUÎDÎ (1496-1507)**
Meşşâṭa-i īn ʿarūs-ı dil-cūy[2] Z'īn gūne keşīd şāne der-mūy	ʿArūs-ı naẓma viren ḥüsn-i ṣūret İder söz ḥaclesin bu resme zīnet
K'ān ḫūr-liḳā ʿarūs-ı gül-būy[3] V'ān lāle-ʿiẕār ʿanberīn-mūy	Ki çün Leylā'ya ʿuşşāḳ oldı ʿālem Cemāli vaṣfı ile ṭoldı ʿālem
Çün māh-ı dü hefte şod hilāleş[4] Şod naḫl-i riyāż-ı cān nihāleş	Yüzi mihr-i cihān-ārāya döndi Kemān-ebrūları genç aya döndi
Ez-gülşen-i ḥüsn-i ān perī-rūy[5] Mībord ṣabā be-her ṭaraf būy	Ṭutup elde ḥam-ı zülf-i girih-gīr Cihāna bir ḳıl-ıla ṭaḳdı zencīr
Der-her dehenī ḥikāyet-i ū[6] Ber-her varaḳī rivāyet-i ū	Cemāliyle dönüp ḫūr-ı cināna Ser-ā-ser dāsitān oldı cihāna
Būd İbni Selām nām-dārī [7] Der-ḫayl-i ʿArab büzürgvārī	Bu efsāne oḳınurken arada İşitdi bir yigit oldı fütāde
Būdeş püserī çü serv-i āzād[8] Mīdād be-cilve ḥüsn-rā dād	Nice yigit bir iḳlīmüñ emīri Ayaḳlarda ḳala˙anuñ dest-gīri
Ser-fitne-i ḫayl-i ḫūb-rūyān[9] Şūr-ı sipeh-i benefşe-mūyān	İñen ulu-y-ıdı aṣl u nesebde ʿAdīli az idi mülk-i ʿArab'da
Der-ser heves-i viṣāl-i leyleş[10] Der-dil ne be-coz ḫayāl-i leyleş	Ḳul idüp ḫulḳla ḫalḳ-ı cihānı Cihānı ṭutmış-ıdı ad u ṣanı
Bā-cān ġam-ı Leyliyeş der-āmīḫt[11] Leylī mīgoft u eşk mīrīḫt	Adı İbni Selām olmışdı meşhūr Aḳardı çihresinden çeşme-i nūr
Ū nīz zi-ʿışḳ geşt Mecnūn[12] V'ez-varṭa-i ʿaḳl reft bīrūn	Meger ceẕbe irişdi nūr-ı Ḥaḳ'dan Ki yüzin görmedi sevdi ḳulaḳdan
Şod serv-ḳadeş zi-ʿışḳ-ı ū nāl[13] Geşt İbni Selām vāḳıf-ı ḥāl	Dil ü cāndan sevüp ol gül-ʿiẕārı İderdi girye ṣan ebr-i bahārī

Tablo 4: Hâtifî ve Muîdî'nin eserlerinin tercüme açısından karşılaştırılması

1 Bu bölüm Hâtifî'de "Reften-i İbni Selām Nezd-i Pezder-i Leylā ve Ḥ ʿāstārī-i Nümūden-i Leylā-rā Cihet-i Ser-i Ḫod" (Hâtifî yz. c) ve "Ez İbni Selām Ḳıṣṣa B'işnev / Nevmīdī-i Ū ve Ġuṣṣa B'işnev" (Hâtifî yz. b); Muîdî'de ise "ʿArūs Şoden-i Leylā be-İbni Selām" başlıkları altındadır.

2 "Bu gönül çekici gelinin süsleyicisi saça öyle bir tarak vurdu ki..."

3 "O güneş yüzlü, gül kokulu, lâle yanaklı, saçı amber kokulu gelin…"

4 "Ay gibi iki haftada hilâl; can bahçesinin ağacı fidan oldu."

5 "Sabah rüzgârı, o peri yüzlünün güzellik gülşeninden her tarafa kokular taşıdı."

6 "Her bir ağız onun öyküsü ve her bir yaprak onun anlatısı üzerinedir."

7 "Araplar arasında İbni Selâm adlı saygın biri vardı."

8 "Dik başlı selvi gibi oğlu vardı. Cilvesiyle güzelliğe (güzellikten) payına düşeni verirdi."

9 "Güzel yüzlüler ordusunun/askerinin fitne başı; menekşe kokuluların askerinin karışıklığı"

10 "Başında gece ona kavuşmanın hayali vardı; gönlünde gecenin hayalinden başka şey yoktu."

11 "Can ile Leylâ'nın gamı karışmış, Leylâ diyor, gözyaşı döküyordu."

12 "O da Mecnûn gibi âşık oldu; aşk uçurumu aşıp çıktı."

13 "Selvi boyu aşk yüzünden nâle dönen İbni Selâm duruma vâkıf oldu."

Bu bölümde ise çeviri olmadığı gibi kısmen çevrilmiş bir beyit de yoktur. Bununla birlikte Hâtifî ile Muîdî'nin eserlerinde olaylar bu bölümde de akış bütünlüğü içinde aynı sırayla gelişmektedir. Fakat ifade şekli, benzetmeler, anlatılan hususların az veya çok beyitle anlatılması gibi konular büsbütün farklıdır.

"Konunun işlendiği bölüm"ün son kısmından:

HÂTİFÎ (yz. 77a-b)	**MUÎDÎ (2626-2637)**
K'ey cān zi-tu geşt sīne-em teng[1] *Ez-sīne be-sū-yı leb kon āheng*	*Ki iy cān senden olmışdur beden teng* *Bedenden aġzuma gel idüp āheng*
V'ey bād birūn revān dimāġem[2] Şod rūz-ı ecel be-koş çerāġem	Aduñ ʿāşıḳdur ammā yoḳ ʿalāmet Niçün yārı unutduñ ḳanı ġayret
Ey peyk-i ecel tu hem me-rā zūd[3] Ez-müjde-i merg sāz ḫoşnūd	Gel iy merg-i revānum bańa yār ol Ḳatı ġam-gīn ü zāram ġam-güsār ol
"Vaḳt āmede ey nefes ki z'īn pes[4] Ez-reften ü āmeden konī bes"	"Nefes bir dem gelüp gitme demidür Ki bańa şimdi fürḳat ʿālemidür"
Ey merg maḥall-i cān sipārīst[5] Taḳṣīr mekon ki vaḳt-i yārīst	Kesil iy baş ki cism üzre belāsın Çıḳ iy göz kim bańa ḳara ḳażāsın
Ey āb [u] ḫoreş borīde şū zūd[6] Bedrūd şev ey ḥayāt bedrūd	Ne ṭurursın ten içinden çıḳ iy cān Ki sańa muntaẓırdur anda cānān
Yā Rab be-rehān ez-īn ʿaẕābem[7] Müġẕār çonīn der-ıżṭırābem	Bunı diyüp yıḳıldı ḫāke bī-hūş İşitmekden dimekden oldı ḫāmūş
Üftād be-ḫāk-i reh ġarībī[8] Der kām-ı zamāne bī-naṣībī	Yatur miskīn ne bālīn var ne bister Döşek ṭopraġ u yaṣdıḳ seng-i mermer
Ne hem-reh ü hem-demeş be-bālīn[9] Coz kūze şikeste-i sifālīn	Ne ḫod [bir] dostı var-ıdı ne yārı Hemān yār-ı ḳadīmi āh u zārı"
Ne kes ki reh-i ṭabīb pūyed[10] *Yā ḫod kefen-i ġarīb cūyed*	Ne örtü var ne döşek var ne ḫāne Ne yoldaşı ki ṣu vire dehāna

1 "Ey can! Göğsüm senden daraldı. Göğsümden ağzıma doğru ak!"
2 "Ey rüzgâr! Dimağımdan içeri ak; ecel günü geldi, ışığımı söndür!"
3 "Ey ecel ulağı, sen de bana koş da ecel müjdesinden hoşnut et!"
4 "Ey yaşamayı seçen, gidip gelmek yeter; vakit gelmiştir!"
5 "Ey ölüm! Can teslim etme yeridir. Kınama, çünkü sevgiliye kavuşma vaktidir."
6 "Ey yeme ve içme! Çabuk kesil! Bu hayata elveda diyorum elveda!"
7 "Ey Allahım bu azaptan beni kurtar. Beni böyle ıztırap ve azapta bırakma!"
8 "Felekten nasibini alamamış bir garip toprağın üzerine düştü."
9 "Yastık olarak kırık küp parçalarından başka ne dost ne bir arkadaş!"
10 "Ne doktora koşturacak ne garibi kefene saracak bir kimse!"

Yārī ne ki ez-reh-i irādet[1] Gūyed geh-i mürdeneş şehādet	*Ne var bir kimse kim ilte ṭabībe* *Ne hem-dem kim kefen ṣara ġarībe*
Ne kes ki konde vaṣiyyeteş gūş[2] Ne ān ki koşed cenāze ber-dūş	Bu vech-ile yaturdı zār [u] ġam-gīn Yoġ-ıdı bir kimesne ide telḳīn

Tablo 5: Hâtifî ve Muîdî'nin eserlerinin tercüme açısından karşılaştırılması

Her iki eserin sonlarından yapılan bu karşılaştırmada görüleceği gibi 12 beyitten ikisinde birebir çeviri, birinde ise kısmi çeviri yapılmıştır. Şair, metnin kahir ekseriyetini oluşturan çeviri olmayan beyitlerde ise üslûp, benzetmeler ve hayal dünyası gibi sanatına dair hususlarda olduğu gibi kimi konulara atfettiği öneme göre mevzunun uzatılıp kısaltılması bakımından da tamamen özgündür.

Sonuç olarak *Aşk-efzâ*'nın Hâtifî'nin eseri karşısındaki durumunu ve özgünlüğüne dair tespitlerimizi şöyle sıralayalabiliriz:

a) *Aşk-efzâ*'nın "Giriş" ve "Hâtime" bölümleri tamamen özgündür, Muîdî'ye aittir.

b) Muîdî, eserini Hâtifî'deki olay akışını -birkaç istisna dışında- yer ve şahıs adlarıyla birlikte benimsemiş, ancak bazen olay ve tasvirleri daha geniş tutmuş, bazen Hâtifî'ye göre daha dar kapsamlı ifade etmiştir.

c) Esas aynı olmakla beraber bazı motiflerde, sayılarda -mesela Hâtifî'de Mecnûn "on", Muîdî'de "on iki" yaşında sünnet olur-[3], isimlerde -mesela Leylâ'nın mezarının adının Hâtifî'de "Bihişt-i Fânî", Muîdî'de "Cennet-âbâd" olması gibi- farklılıklar görülür.

d) İki eser arasında konu bakımından benzerlik çok fazla ise de *Aşk-efzâ* şekil yönünden tamamen ayrılır. Bu farklardan biri eserlerin hacmi-

1 "Ne iradesi yolunda bir dost ne de öldüğüne tanıklık edecek biri!"

2 "Ne onun vasiyetini duyacak bir kimse ne de cenazesini omuzlayacak biri vardı."

3 A. S. Levend'in Hâtifî'nin eserini özetlerken on dört yaşında sünnet olduğunu söylemesi [Agâh Sırrı Levend, *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi*, (Ankara: Türkiye İş Bankası Yay., 1959), 77] bu bilginin geçtiği beytin ikinci mısrasında -Türkçede de bir deyim olan- "ayın on dördü gibi güzel yüz" ifadesinin yanlış anlaşılmasından kaynaklanmış olmalıdır. "On yaşına ulaştığı gün, yüzü ayın on dördü (gibi) oldu." anlamına gelen söz konusu beyit şudur:

Rūzī ki be-deh resīd sāleş
Şod māh-ı çehār deh cemāleş (Hâtifî yz. a: 14a).

dir. Muîdînin eseri -zamanla kaybolan beyitlerle birlikte- Hâtifî'nin eserinin iki katına yakındır.

e) İki eser vezin bakımından da farklıdır.

f) Hâtifî'nin eseri baştan sonra mesnevi kafiyesinde iken Muîdî araya gazeller yerleştirmiştir.

g) Bütün biçim farklılıklarına rağmen bir eser başka bir eserin kopyası veya taklidi olabilir. Ancak *Aşk-efzâ* için böyle bir değerlendirmede bulunmak hakşinaslık olmaz. Zira eser, anlatım biçimi, olayları yorumlayışı ve özellikle tasvir ve tahlilleriyle serbest, farklı ve özgündür.

h) Muîdî, Hâtifî'deki bazı olayları çıkarırken -Mecnûn'un kendi kabilesinin kararıyla hapsedilmesi gibi- bazı müstakil olaylar eklemesi, Mecnûn ve Leylâ'nın şairliği gibi Hâtifî'de bulunmayan unsurları hikâyeye dercetmesi bakımlarından da kendisini Hâtifî'den ayırmıştır.

i) Muîdî, Hâtifî'nin eserini model aldığı hâlde adını hiç anmamıştır. Ancak o, sadece Hâtifî'yi değil, diğer iki mesnevisinde "Hamse'ye el attığı"nı söylediği hâlde derli toplu ilk *Leylâ vü Mecnûn* şairi Genceli Nizâmî'yi de kendisinden önce bu hikâyeyi ele alan Türk şairleri de anmaz.

j) Muîdî'nin Hâtifî'yi anmamasını; model olarak onu almakla birlikte farklı ve özgün bir eser ortaya koyduğunun örtülü bir ifadesi, zımni bir "rüşt" iddiası olarak da anlamak mümkündür. Esasen eserini farklı bir aruz kalıbıyla yazarak Hâtifî'yi tanzir de etmediğini dolaylı olarak ifade etmiş olmaktadır.

k) Bütün bu tespitler çerçevesinde tercüme veya adaptasyon olmayan bu eseri vezin farklılığı sebebiyle -her ne kadar eldeki biricik nüshanın ünvan kısmına sonradan Nazîre-i Muîdî yazılmışsa da- "nazire" kabul etmemiz de zordur. Gelenekte bir adı olmayan bu tür yazım şekli için galiba "yeniden yazım", "yeniden üretim" gibi adlar en uygun adlandırma olacaktır.

Eserin Dili ve Edebî Özellikleri

Dili

XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme alınmış bir eser olarak *Aşk-efzâ*, başta deyimler, atasözleri ve bir kısım kalıp sözler ve halk tabirleri olmak üzere Türkçenin imkânlarının elden geldiğince kullanıldığı zengin bir söz kadrosuna sahip, kendine mahsus birtakım dil hususiyetlerini de barındıran bir eserdir.

Aşk-efzâ'nın dilinin sadeliğine dair yapılacak en isabetli tespit yazıldığı dönemin klasik edebiyat dilinin bütün özelliklerini yansıttığını söylemek olacaktır. Zira eserde neredeyse tamamı Arapça ve Farsça kökenli kelimelerden oluşan beyitler olduğu gibi katıksız Türkçeyle yazılanlar da oldukça fazladır.

Ağdalı bir dille yazılmış olan hatta bazılarındaki kimi ek, edat, bağlaç ve yardımcı fiilleri saymazsak Türkçe olup olmadığına dair kuşku duyulabilecek Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalarla dolu beyitlerden bazıları şunlardır (Türkçe ek ve kelimeler altı çizili dizilmiştir.):

Ḳadīm ü bī-miṯāl ü bī-meṯeldür
Kerīm ü lā-yezāl ü lem-yezeldür (2)

Melikdür yoḳ velī mülkinde enbāz
ʿAṭā-baḫş u ḫaṭā-pūş u nevā-sāz (3)

Nevā-baḫşı gedā vü şehriyāruñ
Nigeh-bānı ṭuyūr u mūr u māruñ (4)

Münezzehdür naḳāyışdan ṣıfātı
Muʿarrā şeş cihetden pāk ẕātı (5)

İlāhī kār-sāz u kār-dānsın
Ḫudā-yı bī-niyāz u lā-mekānsın (66)

Zebān-ı ḫāmeñi gevher-niṯār it
ʿArūs-ı dehre naẓmuñ gūş-vār it (236)

Sipihr-i luṭf emīri ʿāliyü'l-ḳadr
Saʿādet meclisinde ṣāḥib-i ṣadr (294)

Ḳavī-idrāk ü rūşen-rāy u kāmil
Mürüvvet kānıdur nīkū-ḫaṣāyil (299)

Dür ü gevher yanında ḫākle yek
Seḫāsında ḫacildür āl-i Bermek (305)

Bisāṭ-ı rifʿatüñde iy melek-çihr
Meẕemmet-kerde bālişdür meh ü mihr (326)

Ki yaʿnī cāy-ı āṣafdur maḳāmuñ
Umūr-ı dīnde olsun ihtimāmuñ (334)

Ki ol serv-i sehī-reftār u gül-ruḫ
Sipihr-i nāz u ḥüsne māh-ı ferruḫ (1447)

Meh-i Zühre-cebīn ü ḥūr u meh-veş
Büt-i nesrīn-ʿiẕār u serv-i ser-keş (1477)

Ağdalı beyitlerin daha çok "Giriş" bölümünün tevhîd, münâcât, naat ve medhiye bölümlerinde yer alması tabiidir. Dinî terim ve kavramlarla ifadesi bir yere kadar zorunlu olan bu bölümlerin hemen bütün diğer eserlerde tabii olarak Arapça ve Farsça sözcüklerle yüklü olması beklenen bir sonuçtur. Eserin asıl konu bölümünün dili daha sadedir. Hatta bütün örneklerini aşağıda gösterdiğimiz -Leylâ ve Mecnûn adlarının geçtiği iki beyit dışında- hiçbir yabancı kökenli sözcük barındırmayan beyitlerin sayısı da oranı da yukarıdaki beyitlerden fazladır:

Gözin ırmazdı yüzinden anası
Gelürdi aña baḳduḳca baḳası (467)

Ilan ṭoġsun bir evde ḳız ṭoġınca
Anası yazıġa girmez boġınca (644)

Sevinür ḳalmamış göñlinde ḳayġu
Gözine girmedi ol gice uyḳu (792)

Yüzi ṣuyını dökmiş yire yaşı
Gözi üstinde olmış girü ḳaşı (1029)

Bıraġup ol-daḫı yaşın gözinden
Elini yumamışdı kendözinden (1030)

Gözüm yaşın ḳızıl ḳana bulursın
Beni aġladup ıraḳdan gülersin (1224)

Döke ṣaça gider bu yolda varın
Ne kendüyi esirger ne ṭavarın (1515)

Yedekler çekdi tozına yil irmez
Ki birin biñ ḳızıla kimse virmez (1525)

Ṣaçın ṭarasalar başın yolardı
Ol aġlardı bular ḳaşın yolardı (1563)

Niçün işüñ öñin añlamayasın
Öñin añla ṣoñın ṭañlamayasın (1850)

Añup Leylā'yı ṭurmaz aġlar-ıdı
Yaşı ırmaġı ṭurmaz çaġlar-ıdı (2163)

Dizine aldı başın aġlayuraḳ
Gözinüñ sildi yaşın aġlayuraḳ (2391)

Yatur Mecnūn u Leylā ṭurmaz aġlar
Yaşı ırmaḳ gibi her yaña çaġlar (2392)

Ḳalup sen ṣaġ ben ölsem yeg-idi
Disem öldüm yalan yoḳ girçeg-idi (2546)

Aşk-efzâ'da âdeta bir "Türkî-i Basît" metni gibi yalnızca Türkçe sözcüklerden oluşan bu beyitlerden başka da sade Türkçeyle yazılmış çok sayıda beyit vardır. 44 beyitte (347, 461, 643, 660, 708, 713, 764, 772, 814, 824, 932, 1026, 1106, 1235, 1254, 1303, 1559, 1705, 1761, 1843, 1844, 1942, 1949, 19689, 2006, 2061, 2062, 2211, 2233, 2247, 2271, 2280, 2281, 2282, 2307, 2447, 2461, 2558, 2585, 2620, 2625, 2635, 2639 ve 2642. beyitler) sadece bir yabancı kökenli sözcük bulunurken 55 beyitte (167, 365, 171, 368, 468, 570, 617, 621, 627, 635, 641, 665, 912, 1107, 1108, 1135, 1172, 1258, 1371, 1483, 1484, 1539, 1543, 1568, 1624, 1653, 1680, 1701, 1704, 1769, 1797, 1865, 1871, 1885, 1896, 1958, 2065, 2110, 2131, 2137, 2144, 2180, 2209, 2210, 2221, 2232, 2373, 2411, 2436, 2438, 2446, 2510, 2532, 2545, 2675, 2685 ve 2689. beyitler) yalnızca iki yabancı kökenli sözcük yer almaktadır.

Şu hâlde 120 civarındaki beytin oldukça sade bir Türkçeyle yazıldığını söyleyebiliriz. Eserin tamamında da dilin ağır olmadığını, başka bir ifadeyle eserin dilinin anlaşılmaz olmadığını ifade etmek gerekir.

Eser, Arkaik Sözcükler Dizini'nde tamamını gösterdiğimiz pek çok arkaik sözcüğü de barındırmaktadır. *Tarama Sözlüğü*'nde (TS) ve *Derleme Sözlüğü*'nde (DS) bulunmaması bakımından kayda değer olduğu için ayrıca üzerinde durmak istediğimiz bu kelimeler ve metinde geçtiği yerler şöyledir:

a) "bil-": Metinde iki yerde geçen ve "ayırt etmek, bir şeyi diğerinden tefrik etmek" manasında kullanılan fiil her iki sözlükte de yer almamaktadır. Söz konusu beyitler şu şekildedir

> Egerçi *rūzdan bilmezdi şāmı*
> Görüp ol mecmaʿı virdi selāmı (1079)

"Geceyi gündüzden ayıramazdı. O topluluğu görüp selam verdi."

> ʿAcebdür *bilmemek şehdi megesden*
> Meger kim var ferāğuñ pīş ü pesden (1339)

"Balı sinekten *ayıramamak* tuhaftır; öyle anlaşılıyor ki (bir şeyin) önü ardı senin için fark etmiyor (bu konuda rahatsın)."

b) "busu": TS'de "pusu"ya yönlendirilen "busu" kelimesi, günümüzdeki kullanımı "pusu" ile karşılanmıştır.[1] *Aşk-efzâ* müellifi kelimeyi "gizli" anlamında kullanmıştır. Eserin başındaki tevhîd bölümünde geçen bu beyitte "gizli" manasında kullanıldığı çok açıktır:

> Gerek ortada olsun ger *busu*da
> Murāduñ olmayan gelmez vücūda (71)

"İster açıkta ister *gizlide* olsun, istemediğin şey olmaz."

c) "dırmıḳ": TS'de yer almayan kelimenin DS'de tarım aracı olan "tırmık" anlamı vardır.[2] Metinde "tırmalanmış" anlamında isim olarak kullanılmıştır:

1 *Tarama Sözlüğü*, c. 1, 2. Baskı, (Ankara: Türk Dili Kurumu Yay., 1988), 1/718.
2 *Derleme Sözlüğü*, c. 4, (Ankara: Türk Dili Kurumu Yay., 1969), 4/1471.

Yüzi *dırmıḳ* ṣaçı dibden borīde
Yaḳası gül gibi yer yer derīde (2509)

d) "Yüzü *tırmalanmış*, saçı dipten kesilmiş; yakası gül gibi yer yer yırtılmış…"

e) "ya-": "Yanmak". Eserdeki en ilginç kelime budur. *Yanmak* ve *yakmak* fiillerinin *ya-* kökünden geldiği hususunda ittifak varsa da[1] *ya-* fiil kökünün çekimli olarak bir metinde geçen örneği -bildiğimiz kadarıyla- tespit edilmemiştir. Aşağıda görüleceği üzere *yan-* anlamında kullanılan *ya-* fiili, geniş zamanın hikâye kipinde çekimlenmiştir (ya-r-dı):

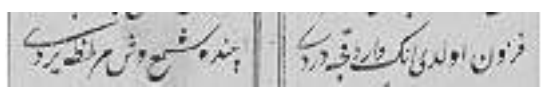

Füzūn oldı anuñ varduḳca derdi
İçinde şemʿ-veş her laḥẓa *yardı* (2484)

"Onun derdi gittikçe arttı; içinde mum gibi her an *yanardı*."

f) "yig": TS'de yer almayan kelimenin DS'deki "iz" anlamı[2] metin anlamıyla tamamen örtüşmektedir. Aynı zamanda *Aşk-efzâ*'da Leylâ dilinden söylenen tek gazelin redifi olan kelime, Leylâ, otağından çıkarak sahrayı seyrederken Allah'a hitaben "ırladığı" bu "yekahenk" gazel boyunca Mecnûn'u arar. Hafîf bahrinin *feilâtün mefâilün feilün* kalıbındaki söz konusu gazelin matla beyti şöyledir:

Yā Rab ol murġ-ı zāruñ ḳanda *yig*i
Ne çemende ne gülsitānda *yig*i (2010)

1 Tuncer Gülensoy, yakmak ve yanmak fiillerini "alevlendirmek, ışık saçmak, parlatmak, aydınlatmak" anlamındaki ya- fiilinden türediğini bildirir, bk. Tuncer Gülensoy, *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü -Etimolojik Sözlük Denemesi-*, 2. baskı, c. 2 (Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2011),
1033, 1053. Ayrıca bk. Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, (London: Oxford University Press, 1972), 942.

2 *Derleme Sözlüğü*, 11/4276.

"Ey Allah'ım! O ağlayan kuşun (sevgili) izi nerede? İzi, hangi çemende, hangi gül bahçesinde?

Eserde dikkat çeken bir dil özelliği de iki yerde nazal n (ñ = ڭ) yerine ng (نك) kullanılmış olmasıdır:

Çıḳarsang-ne ḳanı Leylā vü Mecnūn
Belāġat baḥri içre dürr-i meknūn (285)

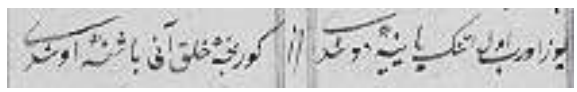

Yüz urup ol *itüng* pāyine düşdi
Görince ḫalḳ anı başına üşdi (1082)

Nazal n (ñ = ڭ) yerine ng (نك) kullanılmasının müelliften ziyade müstensihe bağlanabileceğini düşünüyoruz. Bu kullanım müstensihin daha önce istinsah ettiği eserlerin tesirine bağlanabileceği gibi Türkistan kökenli bir aileye mensup olmasıyla da ilişkilendirilebilir ancak bilinmeyen başka bir sebeple de olması mümkündür.

Bu iki örnekten özellikle günümüz Türkiye Türkçesindeki "-sAñA" ekinin asli şeklini ortaya çıkaran (çıḳarsañа < çıḳarsañ+na < çıḳar-sa-ñ+ne) bir yapı olan ve benzerini XIV. yüzyılda Âşık Paşa'da gördüğümüz[1] "-sang+ne / sañ+ne" ekinin bu dönemde görülmesi bir başka ilginç durum olarak tespit edilmiştir.

Aynı ek bir yerde de nazal n (ñ = ڭ) imlasıyla geçer:

Bañа ṭa'n eyleyince şevher-ile
Başum *kesseñ-ne* tīġ [u] ḫancer-ile (1739)

"Beni kocayla kınayacağına kılıç ve hançerle başımı kessene!"

1 Kemal Yavuz, *Âşık Paşa Garib-nâme (Tıpkıbasım - Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma),* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2000), I/1: 103, II/2: 415; M. Fatih Köksal - Şaban Kırlı, "Âşık Paşa'nın Semâ' Risâlesi: Risâle fî Beyâni's-Semâ", *Türklük Bilimi Araştırmaları* (2013), S. 33, s.174, 175, 190.

Başta bulunma ve ayrılma ekleri olmak üzere durum eklerinin birbiri yerine kullanımı EAT döneminin yer yer karşılaşılan bir özelliğidir. Eserde bu durumun ikisi de ayrılma eki yerine bulunma hâl ekinin kullanıldığı iki örneğiyle karşılaşılmıştır:

Maḥabbet sūzişin görüp sözinde
Kenāra çekdi vü öpdi *gözinde* (1396)

Ḳanı lāf urduġuñ *ʿaşḳumda* yaʿnī
Gerekdür itdügüñ daʿvāya maʿnī (2492)

Aşk-efzâ'da Azerbaycan Türkçesinde olduğu gibi soru eki kullanmaksızın vurguyla soru cümlesi kuruluşunun iki örneği görülmesi bir başka ilginç dil yapısıdır. Bu örneklerden ilki, babasının Mecnûn'u Leylâ sevdasından caydırmaya çalışırken aralarında oluşan diyalogda geçer. Babası "Can kuşunun gıdası nedir?" diye sorunca Mecnûn "Sevgi tohumu, gam danesi" der. Baba tekrar sorar: *"Bu ikisinden sana kazanç* [ne]?" Mecnûn'un cevabı: "Can derdi ve gönül hasreti" olur. Eserde soru cümlesi, "ne" sözcüğü kullanılmaksızın vurguyla ifade edilmiştir:

Didi cān murġınuñ ḳūtı ne her dem
Eyitdi toḫm-ı mihr ü dāne-i ġam (901)

Didi bu ikisinden saña ḥāṣıl [?]
Eyitdi derd-i cān u ḥasret-i dil (902)

İbni Selâm'ın niteliklerinin sıralandığı beyitler arasında yer alan bir başka örnekte de "(Hem de) nasıl yiğit! Bir ülkenin beyidir. *Onun elinden tuttuğu kişi ayaklarda kalır* [mı]?" şeklinde yine soru eki kullanılmaksızın vurguyla soru sorulmaktadır.

Niçe yigit bir iḳlīmüñ emīri
Ayaḳlarda ḳalaˍ anuñ dest-gīri [?] (1502)

Kalkandelenli olduğunu bildiğimiz Muîdî'nin eserinde bu örneklerle karşılaşmak doğrusu bizim için oldukça şaşırtıcı oldu.

Eserin söz dizimi bakımından öne çıkan bir özelliği, diğer hiçbir eserde bu kadar baskın hâline rastlamadığımız Farsça yapılı cümlelerin çok-

luğudur. Eserin âdeta alâmet-i fârikası mesabesinde olan bu yapı, Türkçe sentaksı ciddi manada bozduğu için üzerinde durmak gerekir. Türkçenin temel yapısına halel getiren Farsça kaynaklı söyleyişlerin birkaç farklı uygulaması mevcuttur. Bunlardan bazıları dönemin eserlerinde de görülen kullanımlar iken özellikle aşağıda birkaç örneğini göstereceğimiz "yeter / yiter" yüklemiyle yapılan yapı dikkat çekecek kadar sık geçer:

Yiter Leylā firāḳıyla ḥazīn ol
Geç andan dīv mekrinden emīn ol (1137)

Unut yād eyleme ol bī-vefāyı
Yiter ḳıl cānuña zecr ü cefāyı (1138)

Art arda gelen iki beyitte de görülen bu yapıda ilk beytin ilk mısrasında şair "Leylâ'dan ayrılıkla üzüldüğün yeter" ikincisinde de "Canına eziyet ettiğin yeter" diyor. Bütün örneklerde -dIk sıfat fiil eki yerine tercih edilen "yeter" kelimesi aslında yüklem iken cümle Türkçe sözdiziminde karşılığı olmayan garip bir şekilde ifade edilmektedir. 20 civarında tespit ettiğimiz bu karmaşık ve Türkçe açısından bozuk anlatımın örneklerinden bazıları aşağıdadır:

Ruḥından cān yiter yansun yaḳılsun
Elüñe muṣḥaf al gönlüñ açılsun (41)

"*Onun yanağı yüzünden canın yanıp yakıldığı yeter*. Eline Kur'ân al da gönlün açılsın!"

Yiter seyr eyledüñ şeydālar-ıla
Demidür hem-dem ol dānālar-ıla (922)

"*Çılgınlarla dolaştığın yeter*. Artık bilginlerle arkadaş olma zamanıdır."

Uyup aġyāra yārüñden yiter ḳaç
Degüldür ḫˇāb vaḳti gözlerüñ aç (1318)

"*Yabancılara uyup sevgilinden kaçtığın yeter*. Uyku zamanı değil, gözlerini aç!"

Yiter dökül ḥazān-ı ġamda ṣaçıl
Bahār eyyāmıdur gül gibi açıl (1854)

"*Gam sonbaharında dökülüp saçıldığın yeter*; (bu günler) bahar günleridir, gül gibi açıl."

Bu yapı, Muîdî'nin diğer eserlerinde de mevcut ise de *Aşk-efzâ*'ya nispeten yok denecek kadar azdır. Tespit edebildiğimiz kadarıyla iki mesnevisinde toplam üç örnek vardır.[1] *Aşk-efzâ*'sında Türkçe söyleyişe tamamen ters, başka eserlerde de çok görülmeyen bu kullanımın sıklığı eleştirilere yol açmış ve bu yapıyı kullanmaktan vazgeçmiş olması muhtemeldir.

Aşağıdaki beyitlerde tırnak içine alınan söyleyişler de Farsça tesiriyle bozulmuş, Türkçe sentaksa uygun olmayan cümle yapısı örnekleridir (Beyitlerde eğik dizili yerler, aşağıdaki açıklamada aynı sözcükler kullanılarak Türkçe sentaksa göre dizilmiştir.)

Biş on kişi olursa bunda yoldaş
Ne ḳorḫu ger ḥarāmī ola her ṭaş (933)

"Her taş harâmî olsa korkulmaz."

Ṣanurdum ben seni kim yār olasın
Dimezdüm bañа hīç aġyār olasın (1688)

"Ben senin yâr olacağını sanırdım; bana ağyâr olacağını hiç demezdim."

Ne lāle bitdi āḫir olmadı ḫāk
Ne gül var kim girībānı degül çāk (1695)

"Âhiri hâk olmayan lâle bitmedi. Giribânı çâk olmayan gül yoktur."

Yiter gez her yañа ırmaġ gibi
Gerek sākin olasın ṭaġ gibi (2125)

"Dağ gibi sakin olmalısın."

Arapça ve Farsça tamlamaların yoğunluğu dinî muhtevalı konular sebebiyle Giriş bölümünde daha yoğundur. Bu, hemen her mesnevide karşılaşılan tabii bir durumdur.

Farsça yapılı tamlamalarda Türkçe sözcük bulunması teamüle uygun olmadığı, en azından az görülen bir durum olduğu için böyle yapılmış

1 Taşkın, *Kalkandelenli Mu'îdî-Gül ü Nevrûz*, 131, 678. beyit; Özgül, "Mu'îdî Şem' ü Pervâne (İnceleme-Metin)", 189, 156. beyit.

üç tamlamaya işaret etmekle yetinelim: "ḫayl-i yardım" (yardım askeri) (54), "bāb-ı otaġ" (otağın kapısı) (2003), "sancaḳ-ı şāh" (padişahın sancağı) (2226).

Aşk-efzâ'yı ekler bakımından değerlendirdiğimizde EAT ve Klasik Osmanlıca dönemlerinin eklerinin mevcudiyetinin yanı sıra XVI. yüzyıl metinlerinde pek karşılaşılmayan -vAn ekinin [dimezven (108)] varlığı dikkat çekicidir. Eserde -UpdUr ekinin hikâye çekiminin sıkça kullanılması dikkatimizi çeken bir başka özelliğidir: ṣalupdurdı (466) ḳalupdurdı (703), olupdurdı (760)…

Sadece dönemine ait çekim eklerini tarayarak oluşturduğumuz aşağıdaki ekler dizininde görüleceği üzere en çok karşımıza çıkan çekim eki de -UpdUr ekidir. Ayrıca "-cağına, -cağı kadar…" işlevindeki -IncA ekinin de beklenenden sık kullanılması bir başka kayda değer husus olarak öne çıkmaktadır.

Metinde yer alan çekim ekleri, eklerin bugünkü karşılıkları, sözcükler ve metindeki yerleri şöyledir:

-AldAn: (zarf fiil eki) *-dIğIndAn beri*
dönelden 895, 1892
düşelden 1086
gizlenelden 1221
görelden 1536
görmeyelden 960
idelden 1361, 1694
olaldan 945
ṣalaldan 261
sevelden 1679
ṭolaşaldan 2040
uraldan 952, 1726

-ArIn: (geniş zaman birinci teklik çekimi) *-ArIm*
çekerin 1751

-AyIn: (istek birinci teklik çekimi) *-AyIm*
gideyin 2411
göreyin 2614
ideyin 2130
n'ideyin 730
olayın 42, 580, 1429
ṣatayın 1107
yiyeyin 1588

-dUġUńcA: (zarf fiil eki) "*-dUğUn kadar*"
aġladuġuńca 1650

-dUkdA: (zarf fiil eki) "*dIğIndA*"
baḳduḳda 545
çıḳduḳda 1143, 1275
geçdükdedür 2751
irdükde 1275, 2594
itdükde 756, 2496
olduḳda 791, 2593
öldükde 2713

-IcAḳ: (zarf fiil eki) "*IncA*"
bulıcaḳ 1284
gelicek 2022
göricek 429, 1178, 1568, 1595, 2657
idicek 462, 1433
iricek 804, 1342
oḳıyıcaḳ 1246
olıcaḳ 1011, 1053, 1521
ölicek 975
varıcaḳ, 406

-IncA: (zarf fiil eki) 1. " *-AcAğInA*
eyleyince 1738
idince 1413
2. *"-A kadar"*
olınca 58, 158
ölince 1002
ṭoyınca 2665
virince 2576

-IsAr: (geniş zaman üçüncü teklik çekimi) "*-AcAk"*
gelmeyiser 2725
olısar 447, 729
viriserdür 1442

-mAdın: (zarf fiil eki) *-mAdAn*
açılmadın 1491

-mAñUz: (emir ikinci çokluk çekimi) "*-mAyIn"*
ṣanmañuz 1085

-UbAn: (zarf fiil eki) "*-IncA"*
aḳuban 2247

-Up+dUr: (zarf fiil+bildirme eki) *-mIştIr*
açupdur 132
artupdur 344
aṣupdur 268
çıḳupdur 280
delüpdür 1373
dönüpdür 1228, 1883
düşüpdür 816
eyleyüpdür 1333
gelüpdür 133, 1373, 1401
gelüpdürdi 474
gidüpdür 1206
gidüpdürdi 1171
idüpdür 340, 1212
ḳalupdurdı 703

ḳıyupdur 1604
ḳonupdur 1600

olupdur 6, 126, 129, 226, 307, 537, 601, 710, 720, 721, 728, 730, 734, 735, 742, 845, 889, 927, 1075, 1087, 1130, 1184, 1193, 1209, 1360, 1530, 1577, 1578, 1698, 1749, 1860, 1944, 2081, 2101, 2285, 2367, 2368, 2554, 2571, 2609, 2698, 2701, 2707, 2723
olupdurdı 760, 1169
olupdursın 220
ṣalupdurdı 466
ṭoġupdur 173, 219
ṭolupdur 720, 889, 1334
ṭutupdur 151, 315, 363
ṭutupdur 1921
urupdur 577
yaḳupdur 2603
yanupdur 894
yazupdur 1869

-UrAk: (zarf fiil eki) *-ArAk*
ağlayuraḳ 2391
diyürek 2168

-mAzvAn: (geniş zaman birinci teklik olumsuz çekimi) *-mAm*
dimezven 108

-(y)U: (zarf fiil eki) *-ArAk,*
arayu 857

diyü 217, 267, 361, 387, 437, 537, 601, 758, 1136, 1186, 1219, 1274, 1278, 2022, 2642

isteyü 1513

süriyü 989

Kimi kalın tabanlı isimlere ince sıradan eklerin veya ince tabanlı isimlere kalın sıradan eklerin gelmesiyle oluşan ek uyumsuzluğu da nüshanın

dikkat çeken dil ve aynı zamanda imla özelliklerindendir. Nüshanın imla özelliklerini tanıtırken yazımları da gösterilen ek uyumsuzluğu tespit ettiğimiz sözcükler şunlardır:

maḥremlıḳ (175), meşşāṭalik (456), dīvānelıḳdan (1142), ādemīlıḳdan (1899), uġradugüñ (2557).

Edebî Özellikleri

Anlatım Özellikleri

Muîdî'nin anlatımında tasvirin yeri çok büyüktür. Özellikle şahıs tasvirleri onlarca beyit sürer. Sözgelimi Leylâ'nın ilk tasviri tam 59 beyit (497-555) tutarındadır. Onun tezkirelerde eleştirilen özelliklerinden biri de budur. Gerçekten okuru bıktıracak noktaya kadar gelen ve zaten çoğu bu edebiyatın genel geçer teşbih ve istiareleriyle yapılan bu tasvir kesreti arasında gerçekten güzel beyitler de kaybolmaktadır. Ancak tasvirlerle olay akışını örtüştürmede Muîdî'nin başarılı olduğunu söylemeliyiz. Kimi aşk mesnevilerinde hikâyeye sonradan monte edilmiş gibi eğreti duran tasvirlere *Aşk-efzâ*'da rastlanmaz. Sözgelimi bahar tasvirinin yapıldığı (1796-1815. beyitler) bölümden hemen sonra tabiat gibi insanların da gönlünün açılması, Mecnûn'un arkadaşlarının böyle bir ortamda onun mahzun ve mahrum kalmaması için dağa giderek onu işret meclislerinde eğlendirmeye çalışmaları, keza Leylâ'nın hasta düşmesi ve ölümünün hazan tasvirinden (2449-2459. beyitler) sonra gelmesi mekân-zaman-olay üçlemesinin birbirini bütünlemesi bakımından oldukça uygundur.

Aşk-efzâ hâkim anlatıcı, yani doğrudan şair tarafından aktarılır. Olay akışında kip olarak duruma göre görülen geçmiş zaman veya görülen geçmiş zamanın hikâyesi kullanılmıştır. Ancak burada hemen her eserde görülen anlatım tarzından ziyade eserdeki özgün anlatı usullerinden söz etmek isteriz. Muîdî'nin tahkiyesinde ilginç bir tarz olarak tahkiyeye devam ederken birden durup konuya dair şahsi yorumunu -çoğunlukla hikmetli sözlerle- veya birkaç beyitle ifade ettikten sonra tekrar olayı anlatmaya devam etmesini tespit ettik. Klasik şiirimizde "iltifât" sanatı sayılan bu duruma bir örnek verelim:

Olay anlatımı:

Yine yüz ṭutdı añа baḫt [u] devlet
Ölümlü ḫasta-y-iken buldı ṣıḥḥat (433)

Anlatıcının yorumu:

Ne ʿālemdür kişi irse ümīde
Şebi Ḳadr'e döner eyyāmı ʿīde (434)

Olay anlatımına devam:

Bir iki gün feyāfī ṣoḥbet itdi
Oġul şükrānesine ʿişret itdi (435)

Tahkiye esnasında akışın arasına girilerek yapılan hikemi yorumlar, o olaya dair anlatıcının görüş ve düşünceleri bazen birkaç beyit sürer. Anlatıcı, hikâyenin başında tahkiye ve tasvir üslûbunda, ortamı ve Kays'ın babasını tanıtırken çok istemesine rağmen bir çocuğu olmadığını söyledikten sonra araya girerek birdenbire evlat bahsinde öğütle karışık kanaatlerini aktarmaya başlar. Hayırlı ve hayırsız evlat mukayesesi yapılan bu bölüm Dede Korkut hikâyelerini çağrıştırmaktadır:

Ebüñ ibniyle söyünmez ocaġı
Yirin dutar dıraḫtuñ bir budaġı (393)

Kişinüñ oġlı olınca ḫalefdür
Oġul dür-dāne vü ata ṣadefdür (394)

Oġul ata gözini rūşen eyler
Ḳalup ṣoñında ḫākin gülşen eyler (395)

Ve līkin şol püser kim ola bed-ḫūy
Daḫı yigdür ki hergiz açmaya rūy (396)

Veled kim ola ehl-i fısḳ u bī-pāk
Atasınuñ yüzi ṣuyın ider ḫāk (397)

Bazen anlatıcı olarak kendisi yerine başka bir şahsı koyar. Bu, Şark edebiyatında eski bir gelenektir (Râviyân-ı ahbâr eydür…):

İden derd ehline fürḳat beyānın
Bu resme yazdı Mecnūn dāsitānın (689)

Anlatıcının devreye girerek şahsi kanaatlerini ifade etmesi bir üslûp yahut anlatım özelliği olduğu gibi aşağıdaki örnekte olduğu gibi Muîdî'nin bu hikâyeyi nasıl gördüğü, nasıl algıladığını anlamamız bakımından da değerlidir. Zira buradaki yorumlarda şair, Mecnûn'un aşkının mecazi değil İlahi olduğunu uzun uzun anlatmaya çalışıyor. Fuzûlî'nin ustaca ve kendisi araya girmeden olaylar yoluyla yaptığını Muîdî beyitler boyu bizzat yorumlayarak yapmaktadır. Anlatıcının objektif bakış açısından uzak bir şekilde kendi kanaatlerini irat etmesi sadece olay akışının araya girilmesi şeklinde gerçekleşmez. Bazen de -galiba daha belirgin ve daha etkili olsun diye- kendi görüş ve kanaatlerini müstakil bir bölüm hâlinde takdim eder. Nitekim aşağıya ilk birkaç örneğini aktardığımız beyitler bu kabildendir:

Ṣaḳın ṣanma göñül zen-bāre Ḳays'ı
Ola ʿavret sevüp āvāre Ḳays'ı (1263)

Egerçi ṣūretā Leylā'yı sevdi
Velī maʿnāda ol Mevlā'yı sevdi (1264)

Mecāzī ʿāşıḳ olan beyle olmaz
Ḳuru yapraḳ miṯāli beñzi ṣolmaz (1265)

Diğer çift kahramanlı aşk mesnevileri gibi *Aşk-efzâ*'da da bir anlatım tarzı olarak diyaloglar geniş yer tutar. Çoğunlukla "didi", "eyitdi", "eydür" gibi söylemekle ilgili yüklemlerle bir sonraki beyitlere aktarılan ve bazen her kahramanın konuşmasının onlarca beyit sürdüğü uzun konuşmalardır. Bir örnek olarak dağda babasının Mecnûn'a hitabı ve Mecnûn'un babasına cevabının başlangıç kısımlarını gösterelim (Diyaloglar eğik dizilmiştir):

Bu ḥālātı görüp anda atası
Didi *iy gözlerümüñ rūşenāsı* (878)

Nedür bu girye bu nāliş bu yanmaḳ
Yanup ḥasret duḫānına boyanmaḳ (879)

Kimi sevdüñ kimüñ dīvānesisin
Ne çihre şemʿinüñ pervānesisin (880)

İşitdi çünki Mecnūn bu ḫiṭābı
Bu vech-ile dönüp virdi cevābı (891)

Didi *gönlüm bir āfet ḳapdı benden*
Anuñ-çün fāriġam rūḥ [u] bedenden (892)

Olup cān-ıla şimdi hem-dem-i ʿaşḳ
Beni benden uṣandurdı ġam-ı ʿaşḳ (893)

Aşk-efzâ'nın bize göre en şairane, en lirik ve en tesirli bölümü de bu diyaloglardan biridir. Ne yazık ki nüshanın şu anki hâliyle bu bölümden çok az bir kısım mevcuttur. Devamının eksik olması, eserin en güzel bölümünün okurla buluşamaması adına ayrıca üzücüdür. Bu bölümdeki diyaloğun diğerlerinden farkı, konuşmaların tek beyitte toplanması, halk şiirinde "dedim-dedili şiir", klasik gelenekte "mürâcaa" dediğimiz türden olmasıdır. Eksik kalan bahis konusu bölüm şöyledir:

Cigerden eyleyüp ney gibi nāle
Çeker ol ʿaşḳ sulṭānın suʾāle (897)

Didi *oġul neçe tenhā yürürsin*
Eyitdi *ṣorma ki ḥālüm görürsin* (898)

Didi *bellü mekānuñ var mı cānum*
Eyitdi *mülk-i miḥnetdür mekānum* (899)

Didi *ne yerler anda ne içerler*
Eyitdi *zehr-i hecr ü derd-i dil-ber* (900)

Didi *cān murġınuñ ḳūtı ne her dem*
Eyitdi *toḫm-ı mihr ü dāne-i ġam* (901)

Didi *bu ikisinden saña ḥāṣıl*
Eyitdi *derd-i cān u ḥasret-i dil* (902)

Didi *bu yolda ne bulduñ reh-āverd*
Eyitdi *eşk-i surḫ u çehre-i zerd* (903)

Kimi zaman da sözünü kahramanların dilinden gazellerle anlatır. Ancak mesneviden gazele, tekrar gazelden mesneviye yapılan bu geçişlerde Muîdî'nin pek başarılı olduğu söylenemez.

Mektuplaşma da diğer çift kahramanlı aşk mesnevilerinde olduğu gibi bir anlatım tarzı olarak benimsenmiştir. Eserde, Mecnûn ile Leylâ, Nevfel ile Mecnûn'un babası arasında olmak üzere iki mektuplaşma - dört mektup vardır. Eserin bir başka lirik kısmı da Mecnûn ile Leylâ'nın mektuplaşmalarıdır. "Gözü hokka, kirpikleri kalem" olan Mecnûn, "mürekkep yerine ciğer kanını" kullanarak sevgilisine şunları yazar:

Hitap bölümü (5 beyit)

Ki iy gülzār-ı cevre serv-i çālāk
Göñül murġını ḫāk itmekde bī-bāk (1662)

Sipihr-i ʿişvenüñ ferḫunde māhı
Büt-i nā-mihribānlar pādişāhı (1664)

Konuya giriş:

İşitdüm özge āyīn eylemişsin
Dil-i miskīnüme kīn eylemişsin (1668)

Konudan seçme birkaç beyit:

Beni cevr oḳına ṭurmaz yaḳarsın
ʿAdūya ṣu gibi niçün aḳarsın (1701)

Olup sen māha her bed-mihr maḥrem
Sürer mi ʿālem-i ẕevḳin dem-ā-dem (1702)

Emer mi hīç laʿl-i dür-feşānuñ
Kenār eyler mi geh gāhī miyānuñ (1703)

Ṣalar mı ḳollarını gerdenüñe
Deger mi ol ḳuruyası tenüñe (1704)

Leylâ'nın cevabı da Mecnûn'un mektubu kadar dokunaklıdır. Mektupla olan görüşmelerin yüz yüze görüşmelerindeki sözlerden daha yakıcı ve içli olmasının elbette bir sebebi olmalı. Kanaatimizce bu Muîdî'nin hicranın ve hasretin verdiği yanıklığı daha tesirli bir şekilde okuyucuya hissettirme gayesine matuf bir durumdur. Nitekim bir araya geldikleri vakit gerçekleşen konuşmalar nispeten sönüktür ve hatta kimi zaman okuyucu bir araya gelip gelmediklerini hissetmez bile. Bunu eserin yazılış sebebiyle

ilişkilendirebiliriz. Yer yer açıkça söylediği gibi amaç bir beden buluşması yani mecazi aşk değildir.

Edebî Sanatlar

Her divan şairi gibi Muîdî de *Aşk-efzâ*'yı tertip ederken söz sanatlarından azami oranda yararlanmıştır. Kuşkusuz her sanattan az veya çok örnekler bulunmakla birlikte eserde özellikle *rücu* ve hemen her türüyle *cinâs* sanatı çok bariz şekilde öne çıkan iki sanattır. Eserde dikkat çeken bir başka söz sanatı *irsâl-i mesel*dir. Şiirde atasözü ve atasözü niteliğinde sözler kullanma sanatı olan irsâl-i mesel örnekleri çalışmamızın "Deyimler ve Atasözleri" alt başlığı altında yer verildiği için burada ayrıca gösterilmedi. Bu üç sanattan başka hikâyenin akışı gereği Mecnûn ve Leylâ'nın birtakım gök cisimleri ve eşyalarla konuşması, Mecnûn'un dağda vahşi hayvanlar ve kuşlarla yoldaş olması tabii olarak beraberinde *teşhis* sanatının da bolca kullanılması sonucunu getirmiştir. Burada öncelikle örnekleriyle çok sık karşılaşılan bu üç sanatın görüldüğü beyitlere yer verildikten sonra diğer sanatlardan da kimi örnekler -bir edebî sanatı arayan olursa kolaylıkla bulabilmesi için- alfabetik sırayla aktarılacaktır.

Rücû': Şairin meramına güç katmak için önceki sözünden, sonra daha güçlüsünü ifade etmek üzere feragat etmesidir. Bunu bazen bir beyit içinde bazen de devam eden beyitlerde yapar. Gazel gibi mana bir beyitte başlayıp bitmediği, devam edegeldiği için nazım biçimi olarak mesnevi de bu sanat için gayet uygundur. Eserde yüzden fazla uygulaması görülen rücû' sanatının kimi örnekleri şunlardır:

Eserinin başında İbrahim Paşa'yı överken önce kahramanlık bakımından onu *Şehnâme* kahramanlarından Rüstem'e benzettikten sonra "Ne Rüstem'i! Rüstem onu savaş gününde görse kurtulmak için ne hileler düzerdi!" diyor:

> Sikender-ma'delet Cemşīd-menzil
> *Zamānuñ Rüstem'idür* şāh-ı pür-dil (264)
>
> *Ne Rüstem* görse Rüstem rūz-ı meydān
> Ḫalāṣ içün iderdi mekr [ü] virşān (265)

Leylâ'nın dudaklarını hayat suyuna (âb-ı hayvân) benzeten Muîdî sonraki beyitte bu benzetmesini zayıf bularak "Ne hayat suyu! (O dudaklar) ölüleri dirilten Mesihâ'nın (Hz. İsa) ta kendisiydi" diyor:

*Lebi*ne teşne-y-idi ḫalḳ-ı devrān
Ki olmış ḫāṣiyetde *āb-ı ḥayvān* (523)

Ne ḥayvān çeşmesi kendü Mesīḥā
İderdi ġamdan ölmiş cānı iḥyā (524)

Kimi zaman tek beyit üzerinde gördüğümüz rücû'lardan birinde, ilk mısrada "Bu özlem göğsüne ateş bıraktı" diyor ve sadece göğsüne ateş bırakmasını eksik görerek devamında "Ne sinesi, büsbütün gönlünü ve canını yaktı" diyor:

Bu ḥasret *sīnesine od bıraḳdı*
Ne sīne hep dil [ü] cānını yaḳdı (1436)

Bu sanatın en güzel örneklerinden birini, Leylâ'nın uyuyakalınca devesinin gecenin karanlığında yolu kaybetmesinin anlatıldığı sahnede görüyoruz. Gecenin karanlığını anlatırken ilk beyitte "gece karanlıktı" dedikten sonra "Yanlış söyledim, o ay yüzlü sevgili giderken gece karanlık mı olurmuş!" diyerek kendi kendini düzeltiyor:

Gice ḳarañu-y-ıdı sār-bān dūr
Ki oldı kār-bāndan yār-ı cān dūr (2358)

Ḫaṭā didüm gice olur mı ẓulmet
İderken seyr o yār-ı māḥ-ṭalʿat (2359)

Yine "hatâ didüm" geri dönüşüyle yaptığı bir başka rücû'da Mecnûn'un ölümünden sonra arkasından bir Yasin okuyacak, telkin verecek kimsesi bile olmadığını, "anası babası ortada yoktu ki yasını tutsun" dedikten sonra böyle demekle hata ettiğini, bulutların pamukla ağzına su damlattıklarını, gök gürültüsü, bulut ve yağmurun karalar giyerek bağrıştıklarını vahşi hayvanların etrafını sararak onu koruduklarını söyler ve eşi dostu babında art ardına bunları zikretmeye başlar:

Ne kimse var ḳırā'at ḳıla Yāsīn
Ne ata ana ki ṭutaydı yāsın (2638)

Anuñ ḳaydın görür kimse yoġ-ıdı
Ḫaṭa didüm eḥibbāsı çoġ-ıdı (2639)

Bulutlar mihribān-ıdı ki ḳarşu
Lebine penbe-y-ile ṭamzırur ṣu (2640)

Gam-ı Ḳays-ıla raʿd u ebr ü bārān
Girüp ḳaraya aġlar idüp efġān (2641)

Aşk-efzâ'daki diğer rücûʿ örneklerinden bazıları şunlardır:

Kerīm ol-kim kerem ẕātına lāzım
Seḫāvetde olupdur kendü Ḥātim (307)

Nice Ḥātim ol itdügin kim eyler
Kime iḥsān iderse ḫātim eyler (308)

***

Ne yüzden vaṣf idem anı kemāhī
Ruḫ-ı zībāsı nūr-ıdı İlāhī (513)

Nice ruḫ tāze gülzār-ı İrem'dür
Ṣafā gülzārına Beytü'l-ḥarem'dür (514)

***

Gören dir sīnesin cān gülşenidür
Ḥarīm-i ravżada gül ḫırmenidür (539)

Nice gül ḫırmeni bir özge bostān
İrişmiş tāzece nārenc[ī] pistān (540)

***

ʿAceb ṭaġ-ıdı üsti lāle düpdüz
Ne lāle çerḫ-i gerdūn üzre yılduz (852)

***

Başında gerçi-kim var-ıdı sevdā
Nice sevdā büyük ṭaġlarca ġavġā (1255)

***

İşitdüm perdede bir duḫterüñ var
Ne duḫter bir meh-i nīk-aḫterüñ var (1529)

***

Hemān emr eyledi cemʿ oldı aʿyān
Ne aʿyān evc-i faẓla māh-ı tābān (1537)

***

Ṭolaşup kendüye mānend-i nāme
Hemān sāʿat eline aldı ḫāme (1712)

Ne ḫāme ehl-i ʿaşḳuñ tercümānı
Maḥabbet ṣafḥasınuñ nükte-dānı (1713)

***

Varup cān ʿālemin seyrāna gitdi
Ne ʿālem ravża-i Rıḍvān'a gitdi (1955)

***

Başına geydi bir cevherlü efser
Ne efser burc-ı ḥüsne mihr-i enver (2001)

Cinâs: Çok fazla alt türü olan cinâs, esas itibarıyla yazılış veya okunuşları aynı, anlamları farklı olan kelimeleri bir arada kullanma sanatıdır. Edebiyatımızda genellikle olduğu gibi Muîdî'nin eserinde de hemen bütün örnekleri kafiye üzerinde uygulanan bu sanat, iyi kullanıldığı, kelimeler özenle ve ustalıkla seçildiği takdirde eserin bedîî kıymetine de kayda değer katkılar sunar. Aynı zamanda bir ahenk unsuru olan cinâsın ilk birkaç örneği açıklamalı olarak gösterildikten sonra diğer bazı örnekleri açıklamasız sunulmuştur.

Türkçe "saḳın-" fiilinin 2. teklik şahıs emir kipi ve "baldır" anlamına gelen Arapça "sāḳ" ismine -ın ekinin getirilmesiyle oluşturulan farklı bir cinâs örneği:

Sütūn-ı ḳaṣr-ı fitne añla *sāḳın*
Ḫarāb eyler binā-yı ʿaḳlı *ṣaḳın* (547)

"Sen onun *baldırını* fitne sarayının sütunu olarak bil. Akıl binasını yıkar; aman *sakın*!"

Enīs olsañ eger tedbīr ü *rāya*
Elif ḳaddüñ senüñ dönmezdi *rāyā* (928)

"Eğer tedbir ve *düşünceye* dost olsaydın elif gibi boyun *ra* harfine dönmezdi (eğilmezdi)"

Egerçi ṭuz ṣaçıldı *yāresine*
Bu ġamdan oldı biñ biñ *yāre sīne* (1149)

"*Yarasına* tuz saçılınca bu üzüntüyle göğsünde binlerce *yara*lar oluştu."

Egerçi meyl iderdi nāz u *ġunca*
İçi pür-ḫūn-ıdı mānend-i *ġonca* (1463)

"Her ne kadar naz ve *cilveye* eğilimliyse de içi *gonca* gibi kan doluydu."

Yiter eşk-i revānum bañа *ırmaḳ*
Ne lāzımdur beni bu yerden *ırmaḳ* (1875)

"Beni bu yerden *ayırma*ya ne gerek var? *Irmak* olarak bana akan gözyaşlarım yeter."

Revān oldı nigāruñ ḳap*usına*
Dutuşup şevḳ odına cān *u sīne* (1983)

"Canı ve *göğs*ü arzu ateşine yanarak sevgilinin kapı*sına* doğru gitti."

Egerçi ol da ādem-zāde *ben de*
Velī ol pādişeh ben ḫ ̌ār *bende* (2149)

"Her ne kadar o da *ben de* insanoğlu isek de o bir padişah, ben zavallı *köle*!"

Cinâs sanatının hemen tamamen mısra sonlarındaki mukaffa kelimelerle yapıldığını söylemiştik ancak aşağıdaki örneklerde olduğu gibi böyle olmadığı durumlar da söz konusudur. İki örnek:

Bulup dil-ḫaste Mecnūn *derde* dermān
Ola bir niçe gün ol *derde* mihmān (1045)

"Gönül hastası (âşık) Mecnûn *derde* derman bulup birkaç gün o *kapıda* misafir olsun."

Pādişāh-ı mülk-i ʿaşḳam zīnet-içün başuma
Terk-i dünyā itmegi *terk*-i külāh itsem gerek (1993)

"Aşk ülkesinin padişahıyım. Dünyayı *terk* etmeyi külahıma *dilim* olarak takmalı ve başımı bu süsle süslemeliyim."

İmlası ve okunuşu aynı olan "terk" kelimelerinden ilki yaygın bilinen manasıyla "bırakmak, ayrılmak" anlamında ikincisi ise eskiden "başlıkların her bir boğumuna verilen ad" anlamındadır.

Aşk-efzâ'daki diğer cinâs örneklerinden bazıları:

Sevilür ṣūretā gerçi göz ü *ḳaş*
Velī maḥbūbumuz maʿnāda *naḳḳāş* (22)

Niçün ṣāliḥ ʿamel yoḳ *defterüñde*
Ki sen de rū-siyehsin *defterüñ de* (28)

İlāhī ẕu'l-kerem ẕu'l-*kibriyāsın*
Demidür ṣı bu nefsüm *kibriyāsın* (102)

Bugünden añaru iç perdeye *gir*
Getürme perdesüzlikden yüze *kir* (635)

Bu ġamdan içi şemʿüñ *oda yandı*
Anı pervāne görüp *o da yandı* (671)

Uyurdı kim ne vaḳtin ola *yarın*
Varup seyr ide ol gün yüzlü *yārın* (794)

Teninde cāmesi bir köhne *kirbās*
Duḫān-ı āhla ol-daḫı *kir pās* (863)

Düşüp derd odına Mecnūn *yanınca*
Bile yanardı anlar da *yanınca* (1026)

Naṣīḥat n'itsün aña kim *işitmez*
Ki söz ṭutmaġı dīvāne *iş itmez* (1036)

ʿArab ḳavmi idüp ʿālī *dügünler*
Urıldı cān-ı aʿdāya *dügünler* (1645)

Bu yolda bilmezem n'oldı *günāhum*
Ki arturmaḳdur işüñ her *gün āhum* (1929)

Ḥaẕer ḳıl olmasun saña *sitem kār*
Ki oñmaz dünyede hergiz *sitem-kār* (2287)

Son olarak *kesdi* kelimesiyle imlada "ki esdi" şeklinde iki ayrı kelime olarak yazıldığı hâlde vezin gereği iki heceyle (k'esdi) okunması icap eden, metinde vasıl (‿) işaretiyle gösterdiğimiz şu değişik örneği verelim:

Ecel yilin muḳarrer bildi *ki‿esdi*
Ḥayātından hemān ümmīdi *kesdi* (2489)

Açık İstiâre: Benzetilenin söylendiği, benzeyenin söylenmeyip niteliklerinin söylendiği istiâre türüdür. Kapalı istiârenin bir nevi zıttıdır. Aşağıdaki örneklerde *kendisine benzetilen* (müşebbehün bih) eğik, benzeyenin nitelikleri altı çizili karakterde gösterilmiştir.

Yañaġı gül gibi rengīn ü pür-tāb
Velī *nergislerin* almış-ıdı ḫ‿āb (169)

"göz" yerine "nergis" kullanılmıştır. Nitelik: uykusu gelmesi

Bu sözi gūş idüp ol *şemʿ-i tābān*
Ayaġ üstine geldi şād u ḫandān (176)

"Leylâ" yerine "şemʿ-i tābān" (parlak mum) kullanılmıştır. Nitelik: söz dinlemek

Bilişüñ *put*lara ḳapu yaparsın
Ya ol bīgāneye niçün ṭaparsın (1135)

"Güzel" yerine "put" kullanılmıştır. Nitelik: "Tanıdık" olması, kapı açılması

Aks: Bir mısranın tersinden okunuşu ile aynı manayı veren yeni bir mısra yapmaktır. "Tard ü aks" ve "aks ü tebdîl" de denir. Tam aks ve noksan aks olmak üzere iki çeşidi vardır. Eserde bir örneği tespit edildi:

Cihānuñ cānıdur cānuñ cihānı
Vefā gülzārınuñ serv-i revānı (137)

Hüsn-i Ta'lîl: Gerçek hayatta veya tabiatta var olan bir şeyi şairane bir sebebe bağlama, o sebepten oluyormuşçasına gösterme sanatıdır. Çoğunlukla tabiat olayları üzerinden kullanılırsa da başka durumlarda söz konusu olan örnekler de vardır.

Kararmış oda yanmaḳdan vücūdı
ʿAceb yanmaḳ ki çıḳmaz hīç dūdı (518)

Mecnûn'un vücudunun esmerliğinin "aşk ateşine "yanma"ya bağlanması

Olınca ol yüzi güller ḫırāmān
Ṣalar başını ḳalup serv ḫayrān (1129)

Servi ağacının iki yana sallanmasının sebebinin gül yüzlü güzellerin önünden geçerken onlara ihtiramı olarak gösterilmesi

Dönüp bir eski mātem-ḫāneye bāġ
Boyandı mātem-içün ḳaraya zāġ (2458)

Siyah tüylü bir kuş olan karganın yas tutmak için karalara bürünmüş gibi gösterilmesi

Îhâm-ı Tenâsüb: Birden çok manası bulunan bir kelimenin, kastedilmeyen manası ile tenasüp teşkil eden bir başka kelimeyi bir arada kullanma sanatıdır.

Elin uran maḥabbet ḫāmesine
Bu *resm*e naḳş ḳılmış nāmesine (370)

"Resim" kelimesinin bugün bildiğimiz manasından başka "töre, âdet, gelenek, usul" anlamı da vardır. Bu beyitte de bu anlamda kullanılmıştır ve bildiğimiz "resim" manası yoktur ancak resmin kastedilmeyen yaygın anlamıyla alakalı "hâme (kalem), nâme (mektup), nakş kıl- (resim yapmak)" kelimeleriyle tenasüp oluşturmaktadır.

Îhâm-ı Tezâd: Birden çok manası bulunan bir kelimenin, kastedilmeyen manası ile zıtlık teşkil eden bir başka kelimeyi bir arada kullanma sanatıdır.

Deñe bir lāleyi var gerçi dāġı
Ḳomaz yine elinden hīç *ayaġ*ı (1857)

Sadece "kadeh" anlamıyla kullanılan ayağın beyitte yeri olmayan "insan organı" ayağın zıttı olan "el" kelimesinin de beyitte mevcudiyeti îhâm-ı tezâd oluşturur.

İktibâs: Bir ayet veya hadisi aynen veya kısmen, özgün dilinde veya çeviri olarak şiirde kullanma sanatıdır.

Kelīm isterdi vaṣlından emānı
Velī zaḫm urdı tīġ-ı "len terānī" (26)

"Beni göremezsin." anlamındaki "len terānī" sözü A'râf suresi, 143. ayetten iktibas edilmiştir. Ayetin bir kısmı olduğu için kısmi iktibastır. Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda Allah'ı görmek istemesi üzerine Allah'ın Hz. Musa'ya (Kelîm) hitabıdır.

Boyı ser-keş gözi fettān u sāḥir
N'ola şānında gelse "ḳum fe enẕir" (140)

"Kalk ve uyar!" anlamındaki bu kısmi iktibas Müddessir suresi 2. ayetten alınmıştır. Yine Hz. Muhammed'e hitaben söylenmiştir.

Çekildi öñce evvel sancaḳ-ı şāh
Yazılmış üstine "naṣrun min-Allāh" (2225)

Saff suresi 13. ayetten iktibastır. *"Allah katından* bir *yardım* ve yakın bir zafer vardır…" anlamındadır. Eğik yazılı bölüm *Aşk-efzâ*'da Nevfel'in ordusu tasvir edilirken sarf edilmiştir.

İltifât: Kelime manası "yüzünü çevirip bakma" demek olan iltifât söz sanatı olarak belli bir akış içinde giden sözü birden başka bir tarafa çekmek, sözün mecrasını ve muhatabını değiştirmektir. Normal olarak edebî sanatlar bir beyit veya bend içinde yapılır. Hâlbuki bahis konusu özelliğinden dolayı "iltifât"ı tek bir beyitle göstermek genellikle mümkün değildir. Nitekim *Aşk-efzâ*'daki örnekler de birden çok beyit üzerinde ortaya çıkar. Aşağıdaki iltifât örneğinde şair bir olayı anlatırken -üçüncü beyitte- akışı birden keserek konuya dair kendi kanaatini söylemeye başlayarak konunun yönünü değiştirmekte, "iltifât" yapmaktadır. Eserde başka pek çok örneği vardır.

Bu ḥāli atası bir gün işitdi
Ḳalup dem-beste başdan ʿaḳlı gitdi (842)

Ġam odı aña daḫı eyleyüp kār
Ḥużūr-ıla uyurken oldu bīdār (843)

Atanuñ çünki olur cānı ferzend
N'ola uġratsa derde anı ferzend (844)

İntâk: İfadeye güç katmak için konuşma özelliği bulunmayan cansız, hayvan ve bitkileri insan gibi konuşturmaktır. Teşhîsle daima iç içe bulunan intâk sanatı kimi kaynaklarda "teşhîs ve intâk" gibi tek sanat olarak anılırsa da bu tanımlama doğru değildir. Zira intâk bulunan her yerde teşhîs vardır ama her teşhîste intâk yoktur. Nitekim yukarıdaki teşhîs örneklerinin hiçbirinde intâk mevcut değildir. Eserde az sayıda bulunan intâk sanatı örnekleri, ayrıca yazılı açıklama yapılmaksızın koyu, eğik, alt çizgi gibi birtakım dizgi uygulamalarının katkısıyla aşağıda gösterilmiştir (*İnsan olmayan unsur* eğik, onun ağzından söylenenen söz altı çizili dizilmiştir.):

Bu-y-ıdı ṣubḥ-dem evrād-ı *ḳumrī*
Geçürmeñ bādesüz bir laḥẓa ʿömri (1809)

"*Kumru*nun süreki ağzında tekrarladığı söz şuydu: 'Ömrü bir an şarapsız geçirmeyin.'"

Ṣular bezm āyīninin taḳrīr iderdi
Açup *gül* aġzını tefsīr iderdi (1810)

"Sular meclis törenini uygular, *gül* ağzını açarak tefsir ederdi."

Eserdeki diğer söz sanatlarından örnekler beyitlerin diliçi çevirisi yapılmaksızın koyu, eğik, alt çizgi gibi birtakım dizgi uygulamaları katkısıyla aşağıda gösterilmiştir:

İstifhâm: Şiirde, cevabı merak edilmeksizin, manayı pekiştirmek maksadıyla soru sormaktır. Alelâde sorulan sorular değil, söze güç ve değer katan sorular istifhâm kabul edilir.

Revā mıdur saña andan bu töhmet
Ḳanı nāmūs n'oldı ʿār u ġayret (619)

Metāʿum yoḳ bahāya ṣatayın mı
Göze göz oda kendüm atayın mı (1107)

Seni sevmek midür yoḫsa günāhum
Ki cānum oda yaḳar her gün āhum (1574)

İdermişsin bañа çün rīş-ḫandi
Be kāfir yā niçün içerdüñ andı (1689)

İştikāk: Aynı kökten türemiş iki veya daha fazla kelimeyi bir arada kullanma sanatıdır. Arapça kelimeler vezne göre işlev kazandığı için daha çok Arapça kökenli kelimeler üzerinden yapılan bu sanatın uygun düştüğü takdirde Türkçe veya Farsça kelimelerle yapılması da caizdir.

Fitne-i devr ile *meftūn* olur isem olayın
Ol gözi āfet beñi *fettān*ı kimdür dimezem (580)

Olup *ḳāmet*le ol āfet *ḳıyāmet*
Ölen ʿuşşākı dirgürdi tamāmet (1454)

Ḳul idüp *ḫulḳ*la *ḫalḳ*-ı cihānı
Cihānı ṭutmış-ıdı ad u ṣanı (1504)

Saña *meyl* itmedügüm-çün uṣanduñ
Nedür her kişiye *māyil* mi ṣanduñ (1731)

Kinâye: Gerçek ve mecazi manaları olan bir sözü her iki anlamı da anlaşılabilecek şekilde kullanırken asıl kastedilenin mecazi mana olduğu söz sanatıdır.

Başuña gün ṭoġupdur gözüñi aç
Ki bu şebdür berāt ü ḳadr ü miʿrāc (173)

İlk mısrada "başına gün doğdu" diyerek müjdeli bir haber verilirken aynı zamanda "güneş doğdu, artık uyan" manası da anlaşılmaktadır. Asıl murat edilen müjdeli haberi vermektir.

Turunc-ıdı velī dadı şekerden
Dem ururdı ḳoḫusı müşg-i terden (532)

"Sözünü etmek" anlamındaki "dem vurmak" deyimi "esinti esmek, yel esmek" şeklinde anlaşılmaya da uygun tarzda kullanılmıştır. Asıl maksat "kokusunun taze müşkten söz etmesi", onu andırmasıdır.

Elin almışdı gerçi yār-ı mevzūn
Gidüp elden ayaġa düşdi Mecnūn (780)

Leylâ, perişan hâldeki Mecnûn'un elinden tutmuş, onu ayağa kaldırmaya çalışmaktadır. Mecnûn'un fizikî olarak düşüşü beyitte "Elden gidip ayağa düşmek" olarak anlatılırken şairin asıl muradı "elden gitmek" ile Mecnûn'un kontrolden çıkması, "ayağa düşmek" ile de rezil olması, dillere düşmesidir. Her iki mana da anlaşılmaya müsait ise de maksadı mecazi manadır.

Güẕār idüp ḫadeng-i ġam cigerden
Ciger ḳanıyla el yudı püserden (1435)

Beyitte "terk etmek, alakasını kesmek" anlamındaki "el yumak" deyiminin "el yıkamak" çağrışımı da vardır. Şairin esas anlatmak istediği babasının ciğeri kanayarak da (çok üzülerek) olsa oğlunu terk etmesi, ondan alaka ve ümidini kesmesidir.

Leff ü Neşr: Lugat manası "toplamak ve yaymak"tır. İki veya daha fazla sözün aralarında benzerlik ve çağrışım bakımından alaka bulunan aynı sayıdaki sözle birlikte kullanılması sanatıdır. Bu birbiriyle alakalı sözler aynı sırayla söylenmişse "mürettep", bu sözlerin sırayla olmaması hâlinde ise "müşevveş" leff ü neşr teşekkül eder (ilgili kelimeler altı çizili ve *eğik* dizilidir).

Müretteb Leff ü Neşr:

Ḳarışup müşg-i Tātār ile *kāfūr*
Birikmiş bir arada ẕulmet ü *nūr* (163)

Ṣaḳın zülf ü *zenaḫdān* añma iy yār
Ki arduñ leşker öñüñde *ḳuyı* var (1141)

Ḳarşusında ol dil-ārāmuñ gül ü *bülbül* gibi
Yaḳamı yırtup nice *feryād u āh it*sem gerek (1991)

Müşevveş leff ü neşr:

Yüzüñ görmekle dilden *şevḳ* gitmez
*Ġam-ı pervāne*yi od sākin itmez (2035)

Gider zülfüñi *ruḫsāruñda* iy yār
Ne ister *cennet* içre ol siyeh mār (2041)

Mecâz-ı Mürsel: Bir sözü benzetme maksadı gütmeden gerçek manası dışında kullanma sanatıdır. Bu sanatın mühim bir özelliği, kelime veya ibareyi gerçek manasında anlamamızı engelleyen bir "mani karine"nin mutlaka olması gerektiğidir. Mecâz-ı mürsel; parça-bütün, sebep-sonuç, özellik-genellik, öncelik-sonralık... gibi alakalarla gerçekleşir.

Naṣīḥat ṭutmayup uyduñ hevāya
Ne yüzle varasın *yarın* Ḫudā'ya (35)

"Yarın" sözüyle kastedilen "mahşer günü"dür.

Kerem ḳıl bāña yol vir ol *ḥarem*de
Ki yoḳdur zīneti bāġ-ı İrem'de (90)

"Harem"den murat Kâbe'dir.

Ġınā vir ḳalbe olmayam gözi aç
Beni itme *ṭapu*ñdan ġayra muḥtāc (101)

"Tapu" (eşik, makam) sözünden murat o makamdaki, yani bizatihi Allah'tır.

Çemen seyrin idüp def'-i melāle
Elümden hīç düşmezdi piyāle (214)

Bu beyitte biri iç içe olmak üzere üç mecâz-ı mürsel örneği vardır. Çemen (çimen) yeşillik, sulak, çiçekli böcekli mesire yeri demektir. "Çemen/çimen bu alanın sadece bir parçasıdır ancak kastedilen ağaçlar, sular, çiçekler, kuşlarıyla bütün bir gezinti alanıdır. "Elinden kadehin hiç düşmemesi" sebep-sonuç ilişkisiyle "içki içmeye" işaret eder. "Piyale"den murat ise aslen o kadehin kendisi değil içindeki, yani şaraptır. Aynı ibare üzerinde zarf-mazruf ilişkisiyle ikinci bir mecâz-ı mürsel söz konusudur.

Ki çün Leylā'ya ʿuşşāḳ oldı *ʿālem*
Cemāli vaṣfı ile ṭoldı ʿālem (1497)

"Âlem" bütün dünya demektir. Dünyada yaşayan herkesin Leylâ'ya âşık olması söz konusu olmayacağına göre bütün (kül) söylenerek cüz (parça) yani "dünyadaki insanların bir kısmı" kastedilmiştir.

Mübâlağa: Anlatılan bir hususu söze güç katmak için aşırı derecede abartma sanatıdır. "âdet dışı" (teblîğ), "akla uymayan" (akla uymayan) (iğrak) ve "akla da âdete de uymayan" (gulüv) olmak üzere üç kademesi vardır. Aşağıda her üç türüne birer örnek bulunmaktadır:

İder Ḥaḳ ḳorḫusından girye bisyār
Yaşından çevresi olmış çemenzār (1368)

Allah korkusundan o kadar ağlamıştır ki etrafta o gözyaşlarından çemenzar oluşmuştur (teblîğ).

Nizār eyle ki diḳḳatle görinür
Yüzi üstine ṣu gibi sürinür (1302)

Mecnûn o kadar zayıflamıştır ki ancak dikkatle bakıldığı zaman görülebilmektedir (iğrâk).

Ḳaçan kim derd-i dilden āh iderdi
Felekde keh-keşāna rāh iderdi (753)

Âşık ne zaman ah çekse o ahlarla Samanyolu galaksisine kadar yol yapardı (gulüv).

Müşâkele: Bir fiilin aynı mısra veya beyit içinde değişik manalarıyla tekrar edilmesi sanatıdır. "Müşâkele"nin okuyucuya farklı ve cazip gelmesi lazımdır.

Yine geldi civānlıḳʿunfuvānı
Yine irişdi ʿāşıḳlıḳ zamānı (1806)

Ilanlar anda n'eylerler n'iderler
Ki reyḥān öldürür ṣuʿbānı derler (2544)

Nidâ: Heyecanın çok kuvvetli olduğu bir anda "seslenme" şeklinde ortaya çıkar. Buna bir "sanat" veya "söz oyunu" demek tartışılabilir ise de ni-

danın bir "yüksek heyecan" mahsulü olduğu takdirde sanat olarak telâkki edilmesinde mahzur yoktur.

Ne ḳılam ʿāciz ü der-mānde ḳaldum
Be kāfir ben seni Allāh'a ṣaldum (1238)

Ḳanı ḳavl ü ḳarār u ʿahd u peymān
Yalan mıdur ḳamu *hey nā-Müselmān* (1672)

Unutduñ eski ġam-ḫˇāruñ dirīġ āh
Bu yiñi ʿişve ḳutlu olsun *iy māh* (1706)

Sihr-i Helâl: İki ayrı cümleden oluşan bir beyitteki bir ibareyi hem ilk hem de ikinci cümleye ait bir unsur olarak kullanma sanatıdır. Bu özelliği sebebiyle -bir kural olmamakla beraber- hemen tamamen ilk mısra sonunda, bazen de ikinci mısra başındaki bir ibare üzerinden yapılır. Uygulaması ustalık gerektiren -muhtemelen adı da buradan gelen- ve çok rastlanmayan sanatlardandır. Eserde aşağıdaki örneklerini tespit ettik.

Bile ṭoġdı ciger dāġıyla **Mecnūn**
Çemende lāle-veş ālūde-i ḫūn (415)

Beyitte Mecnûn kelimesi "Mecnûn, ciğer yarasıyla birlikte doğdu" ile ilk cümleye, "Mecnûn çemende lale gibi kana bulaşık" ile ikinci cümleye aittir.

Sipihr-i ḥüsne māh olup **cebīni**
Münevver eylemiş rūy-ı zemīni (502)

Tarsîʿ: Bir beytin iki mısrasındaki kelimelerin, sayı, vezin ve revi harfi bakımından bir ve birbirine denklik arz eder biçimde olması sanatıdır. Nesirdeki "secʿ-i murassa"nın şiirdeki görünümüdür. Eserde üç örneği tespit edilmiştir:

Ṣafā burcında *illā* ***aḫteri*** yoḳ
Vefā dürcinde *ammā* ***gevheri*** yoḳ (379)

Ḥużūr u zevḳle *mey* ***nūş*** iderler
Sürūr u şevḳle *ney* ***gūş*** iderler (484)

Fürūġ-ı dīde-i *nem*-gīnüñem ben
Sürūr-ı sīne-i *ġam*-gīnüñem ben (2383)

Tecâhül-i Ârif: Şair tarafından bilinen bir hususun bir nükte gözetilerek bilmezlikten gelinmesidir. Çoğu kez istifhamla karıştırılır. İstifhamda alelâde, sadece ifadeye güç katmak için sorular sorulurken tecâhül-i ârifte daima "mizah, öfke, şaşkınlık…" gibi bir "nükte" esastır ve cevap sorunun içinde gizlidir. Yani şair sorunun cevabını iyi bildiğini ima etmek için soru sorar.

Ḳara baḫtum mıdur bu şām-ı deycūr
Ki yakup nāra cānum ḳodı bī-nūr (1918)

Tecrîd: Şairin şiirde kendisini başka bir şahıs gibi göstermesidir. Gazellerde mahlas kullanılırken sıkça görülen bu sanat, şairin kendisine "ey âşık" vs. gibi seslenmesi şeklinde olabileceği gibi "bu garîb", "hazîn", "fakîr", "bende" gibi tevazu ifadeleri ile de olabilir.

Senüñle düşmen içmekde yimekde
Ḳuluñ bunda işitmekde dimekde (1705)

Şair (Mecnûn) Leylâ'ya hitabında kendisinden üçüncü bir şahısmış gibi "kulun" diye söz ediyor.

Tefrîk: Sözlük anlamı iki şey arasındaki farkı göstermek olan tefrik, şiirde aynı husus üzerine taalluk eden iki şeyden birinin üstünlüğünü gösterme sanatıdır.

Egerçi *ṣoñra geldi* enbiyādan
Velī *yigdür ḳamu ehl-i ṣafādan* (147)

Sen aġlarsın olup āşüfte-aḥvāl
Güler oynar ol ammā fāriġü'l-bāl (1647)

Senüñ gibi ġam-ıla nā-tüvānam
Velī *sen bī-vefā ben mihribānam* (1723)

Telmîh: Sözlük manası "göz ucuyla işaret etmek" olan telmih, bilinen bir olaya (kıssa, mucize, tarihî olay, efsane), bir âdet veya geleneğe, bir ayet veya hadise vb. şeylere işaret etme sanatıdır. Aslında diğer sanatlar gibi telmihte de işaret edilen unsur belirginleştikçe sanatın gücü azalır, azaldık-

ça gücü artar. Ayet ve hadislerde alıntı yapılması başka bir sanat (iktibâs) olduğundan aşağıdaki örneklerde olduğu gibi sadece çağrışım yapılırsa telmih gerçekleşmiş olur.

Ne pinhāndur ne peydā gerçi-kim Ḥaḳ
Yine *peydā vü pinhān oldur* ancaḳ (10)

Hadîd suresi 3. ayete ("O, ilktir, sondur, açık olandır, gizli olandır. O, her şeyi bilendir.") işaret edilmiştir.

Ḳaçan kim yuyıla naḳş-ı ḥayātum
Ṣunılmaya yesārumdan berātum (115)

Hâkka suresi 25. ayette ("Kitabı sol tarafından verilene gelince, o da şöyle diyecek: 'Keşke kitabım bana soldan verilmeseydi'…") işaret edilmiştir.

Ḫudā maḥbūb idindi çünki anı
Anuñ ʿaşḳına yaratdı cihānı (142)

"Sen olmasaydın felekleri (kâinatı) yaratmazdım." manasına gelen "Lev-lâke lev-lâk le-mâ halaktü'l-eflâk" hadis-i kudsisine telmih vardır.

ʿArab'dan ideli yüz nūrın iẓhār
ʿAcem mülkinde söndi ḳalmadı nār (150)

Hz. Muhammed Mekke'de doğduğunda İran'daki ateşkedelerin binlerce yıldır yanan ateşinin sönmesine işaret vardır.

Anuñ ḥaḳḳı ki oldur *māh-ı Kenʿān*
Esīr olmışken itdüñ Mıṣr'a sulṭān (2330)

Pazarda esir olarak satılan Hz. Yûsuf'un sonradan Mısır'a sultan olması hikâyesine telmih vardır.

Tenâsüb: Şiirde birbiriyle alakalı kelimeleri bir arada kullanma sanatıdır. Diğer adı "mürâat-ı nazîr"dir. Bu sanat, esas itibarıyla klasik şiirimizin mantığı ile son derece iç içe ve belki şairin yapmamak gibi bir serbestisinin olmadığı bir sanattır, diyebiliriz. "Beyt"in esas olduğu bu şiirde, kelimeler arasında bir ağ örme zaruretindeki şair için birbiriyle ilgili kelimeleri seçmek kaçınılmazdı. Tenâsübde kelimeler arasındaki ilginin bir "terim" ilgisi olması gerekir. Söz gelimi bir olay (efsaneler, kıssalar, tarihi olaylar vb.),

bir sanat dalı (müzik, hüsn-i hat, resim vb.), bir spor (okçuluk, binicilik, avcılık, güreş vb.), bir oyun (satranç, tavla vb.), türlü meclisler (işret meclisleri, tekke meclisleri, divanlar, ilim-irfan meclisleri, dost meclisleri vb.), tabiat olayları, dinî kavramlar ve benzeri pek çok bakımdan kelime ilgileri bulunabilir. İlgili "iki kelime"nin varlığı tenâsübün oluşması için kâfi ise de ilgili kelimelerin çokluğu nispetinde bu sanatın tesiri de yüksek olur.

"Kimyâ" (topraktan ve değersiz madenlerden altın yapma) ilmiyle ilgili terimler:

> Kara ḫāke naẓar ḳılsa zer eyler
> Ne zer pāk ü mücellā cevher eyler (314)

Papağanla ilgili kelimeler:

> Olup ṭūṭī bigi dāyim şeker-ḫā
> Sözi ṭatlu-y-ıdı mānend-i ḥalvā (551)

"İlm-i nücûm" ile ilgili terimler:

> Bu veche yılduzı düşmezdi ben siyeh-baḫtuñ
> Müsāʿid olmasa ger çerḫ-i bī-emāna firāḳ (1003)

Mûsiki ile ilgili terimler:

> Ṭolup ney gibi cism[üm] nāle-i ġam
> Dem-ā-dem iñlerem geh zīr ü geh bem (1215)

Allah'ın Hz. Musa'ya Tur'da tecelli etmesiyle ilgili tabirler:

> Bu kūh-ı Necd kūh-ı Ṭūr'a beñzer
> Göñül Mūsā'ya ʿaşḳum nūra beñzer (1884)

Tensîk: Genellikle sıfatlar olmak üzere, şiirde eş veya benzer anlamlı kelime veya kelime gruplarının art arda sıralanmasıdır. *Aşk-efzâ*'da özellikle kişi tasvirlerinde çokça örneği vardır. Bazıları şunlardır:

> Meh-i Zühre-cebīn ü ḥūr u meh-veş
> Büt-i nesrīn-ʿiẕār u serv-i ser-keş (1447)

> Didiler iy ġarīb ü zār u mehcūr
> Ġam u derde ḳarīb ü çāreden dūr (1839)

Teşbîh: "Benzetme" demektir. Teşbîhin müşebbeh (benzeyen), müşebbehünbih (kendisine benzetilen), vech-i şebeh (benzetme yönü) ve edât-ı teşbîh (benzetme edatı) olmak üzere dört ana unsuru vardır. Başka türleri de olmakla birlikte benzetme unsurlarının metinde yer alış durumuna göre dört temel türü vardır:

Teşbîh-i Mufassal (Tam Teşbîh, Ayrıntılı Teşbîh): Bütün benzetme unsurlarının lafız olarak veya manen bulunduğu teşbîh türüne teşbîh-i mufassal denir. Eserdeki çok sayıda örneğinden bazıları şunlardır (Bütün teşbîh örneklerinde **benzetilen** koyu ve altı çizili, ***benzeyen*** koyu ve eğik, benzetme yönü altı çizili, *benzetme edatı* ise eğik olarak gösterilmiştir.):

Meger bir ***şeb*** ki pür-nūr idi ʿālem
Bahār-ı zülf-i dil-ber *bigi* ḫurrem (159)

Bu ḥāletde Ḫudā emriyle ***Cibrīl***
İrişdi göz açınca *nitekim* **yil** (170)

Gümüş destindeki ***on dāne barmaḳ***
Düm-i ḳāḳum *gibi*dür aḳ u yumşaḳ (536)

Teşbîh-i Müekked: Benzetme edatı kullanılmaksızın, teşbîhin diğer üç unsuruyla yapılan teşbîh türüdür.

Gül-i nev-reste kim rengīn-varaḳdur
Cemāli muṣḥafından bir sebaḳdur (157)

Sipihr-i ḥüsne māh olup ***cebīni***
Münevver eylemiş rūy-ı zemīni (502)

Zebānı söz deminde **bülbül**-idi
Leṭāfetde hemīn berg-i gül-idi (529)

Teşbîh-i Mücmel (Teşbîh-i Muhtasar)**:** Benzetme yönü kullanılmaksızın teşbîhin diğer üç unsuruyla yapılan teşbîh türüdür.

Cihān olmışdı *gūyā* bir **büt-i Çīn**
Sevād-ı şeb yüzinden ḥāl-i miskīn (162)

Güher dendān[ı] olmış ḳulaġı yeşm
Ṣanasın **şeb-çerāġ**-ıdı ***iki çeşm*** (178)

Yüce baḳduḳda göñlüm ***ḳāmet***ine
Ne *beñzer* didi **fitne rāyeti**ne (545)

Bu sözi söyleyüp ʿazm itdi ***yārān***
İrerler kūh-ı Necd'e *ṣanki* **bārān** (1816)

Teşbîh-i Belîğ (Uz Teşbîh)**:** Bir benzetmede benzetme unsurları ne kadar az olursa sözün tesiri de o denli fazla olur. Bu sebeple -istiareleri birer benzetme türü saymazsak- bu dört teşbîh türünün en güçlüsü sadece benzeyen ve benzetilen ile yapılan teşbîh-i belîğdir. Galiba bu sebeple "uz teşbih" de denmiştir. Aşağıdaki beyitlerin bazılarında birden fazla teşbîh-i belîğ yapıldığına dikkat çekelim:

Sözüñe ṭālib olsa ṭañ mı dünyā
Ṣadefdür ***lafẓ*** **dürr-i pāk** ***maʿnā*** (221)

Cebīni **bedr**-idi ***ḳaşı*** **meh-i nev**
Virürdi mihr-i ḥüsni māha pertev (464)

Şu ḳarşumda yanan her ***şemʿ-i kāfūr***
Bir **ok**dur cāna sen meh-pāreden dūr (1579)

Teşhîs ve Kapalı İstiâre: Teşhis, cansız varlıklara, bitki ve hayvanlara insan hususiyetleri yükleme sanatıdır. *Aşk-efzâ*'da en çok örneği görülen edebî sanatlar arasındadır. Bu sanatın bir özelliği de daima kapalı istiâre ile birlikte olmasıdır. Kapalı istiare benzetilenin zikredilmeden onun özelliklerinin ve benzeyenin söylenmesiyle ortaya çıkan bir sanat olduğu ve teşhis de zaten tam bu özellikleri barındırdığı için bu tabii bir durumdur. Daha aşağıda teşhis olmayan kapalı istiareye de örnekler sunulacaktır.

Aşk-efzâ'daki teşhis ve kapalı istiare bulunan beyitlerden bazıları şunlardır.

Alup sūsen ele Çīnī çanaḳlar
Ṣunardı lāleler laʿlīn ṭabaḳlar (457)

Susen (susam) çiçeğinin ele çanak alması, lalelerin kırmızı tabaklar sunması insana özgü nitelikler olduğu için bu çiçekler "kişileştirilmek" suretiyle teşhis; burada "benzeyen" durumunda olan bitkilere (susen ve lale) insana ait olan "ele almak" ve "sunmak" özelliklerinin yüklenmesi yani

benzetme yönünün bildirilmesi ancak asıl benzetilen olan "insan"ın söylenmemesi nedeniyle de "kapalı istiare" yapılmış olmaktadır. Şu hâlde bu beyitte biri susen öteki lale ile yapılmış iki teşhis iki de kapalı istiare söz konusudur.

Aşağıdaki örnekler de aynı şekildedir. Onlar için ayrıca açıklama yapılmamış, *benzeyen* eğik, benzetme yönü altı çizili dizilerek belirtilmiştir:

Kimisi gevher ü kimi filori
*Meh ü mihr*i ider şermende nūrı (476)

"Kimisi inci kimisi filori (takar). Parıltısı *ay ve güneş*i (ben neden böyle parlak değilim diye) utandırır."

Ḳızarur *lāle* görse yüzlerinden
Olupdur ḫasta *nergis* gözlerinden (1130)

"*Lale*, görecek olsa yüzlerinden utanır; *nergis* de gözlerin(in güzelliğin) den hasta olur."

Çemen egnine aldı sebz cāme
Semen ṣardı başına aḳ ʿimāme (1832)

"Yeşillik gezinti yerleri omzuna yeşil giysi giydi; *yasemin* başına beyaz sarık doladı."

Ṣabāh oldı *güneş* gösterdi ḳaşın
Cihānuñ ḳıldı nūr için ü ṭaşın (2231)

"Sabah olunca *güneş* kaşını gösterdi (ve) dünyanın içini dışını aydınlattı."

Bulut ṣaçın çözüp aġlardı her dem
Ḳaralar geydi *sāye* ṭutdı mātem (2502)

"Bulut her zaman saçını çözüp ağlardı. *Gölge*, karalar giyerek yas tuttu."

Bu mātemden dem-ā-dem aġlayup *ṣu*
Siyāh itdi ser ü pāyın *her āhū* (2649)

"*Su*, bu yas sebebiyle sürekli ağladı, bütün *ceylanlar* başını ayağını simsiyah etti (yas için siyah giysi giyindiler)."

Tezâd: Aralarında zıtlık ilişkisi olan kelimeleri aynı konu veya kavram üzerinde olmak kaydıyla kullanma sanatıdır. En güzel ve tesirlisi, zıtlığı oluşturan unsurlardan birinin mecazi olduğu tezâddır.

Yiñi yiñi belā bīmārı idi
Ġam-ı hecr-ise *eski* yārı idi (749)

Ḥarām-iken viṣālüñ bańa ḫanum
Ḥelāl olmaḳ nedendür sańa ḳanum (1231)

Uyur baḫtı *uyanuḳ* göñli gözi
Felekde rūḥı vü ṭopraḳda yüzi (1302)

Atasözleri ve Deyimler

Muîdî'nin anlatım özelliklerinden biri de özellikle mesnevilerini deyimler, halk deyişleri ve atasözleriyle zenginleştirmesidir.

Önemli bir kısmı günümüzde de kullanılan bu kalıp sözler, eseri tekdüze ve sıkıcı söyleyişten kurtarmakta Türkçenin zengin ifade imkânlarıyla anlatıma zenginlik ve çeşni katmaktadır.

Edebiyatta "irsâl-i mesel" adıyla bir söz sanatı da olan şiirde atasözü söylemenin yanı sıra "i'câz" denilen bir edebî sanat daha vardır ki, o da atasözleri gibi kalıplaşmış olmamakla birlikte içinde "vecize" kabilinden sözler barındıran söz söyleme sanatıdır. Mısra veya beytin tamamını şamil olabileceği gibi beyit içinde bir ibare hâlinde de bulunabilir. İrsâl-i mesele benzer ise de irsâl-i meselde bilinen bir atasözü veya bir veciz ifade; i'câzda ise şairin kendisine ait özlü sözü şiirinde kullanması söz konusudur.

Gerek atasözleri ve veciz sözler gerek deyimler gerekse halk deyişleri şairin ifade imkânlarını genişlettiği gibi esere millî bir hüviyet katma noktasında da önemli kabul edilmelidir. Değindiğimiz gibi her biri aynı zamanda irsâl-i mesel sanatına ve "i'câz" sanatına da örnek olan atasözleri ve veciz sözler şunlardır:

İrsâl-i mesel örnekleri:

"Pamukta ateş gizlenmez."

Nihān olur mı dilde ʿaşḳ-ı ser-keş
Meṯeldür "penbede gizlenmez āteş" (585)

"İtin sahibini seven itini hor görmez."

Meṯeldür söylenir illerde meşhūr
"İtüñ ıssın seven görmez itin ḫōr" (1095)

"Tut yaprağı sabırla atlas olur."

Buña şekk eyleme iy zār u bī-kes
"Olur tut yapraġı ṣabr-ıla aṭlas" (1418)

"Misafir umduğunu yemez."

Saña vaṣlum ne lāyıḳ ne maḥaldür
"Ḳonuḳ umduġını yimez" meṯeldür (1598)

"Evvel refîk, âhir tarîk" (Önce yol arkadaşı, sonra yol)

Gelür bu ḫoş meṯel cāndan dimişler
"Refîḳ evvel ṭarīḳ andan" dimişler (1899)

"Öğünen çabuk yenilir."

İñen lāf urma kim yayuñ yaṣılur
Meseldür "her öginen tīz baṣılur" (2209)

"Dostun için iyilik iste, o iyilikler başına gelsin."

Meṯeldür kim "ṣan eylük yoldaşuña
O eylükler gele kendü başuña" (2282)

İʿcâz örnekleri:

"Üzerine lâm değerse elif eğrilir."

Yaramazdan ḳaç iy serv-i gül-endām
Ki "egrilür elif çün ulaşa lām" (921)

"Kişiye bahtı düşman olunca gül bahçesi külhan olur."

"Ḳaçan kim kişiye baḫt ola düşmen
Olur gülzār olursa yiri külḫan" (973)

"Talihi ters giden elini altına gümüşe uzatsa taş olur"

"Kime devrān muḫālif olsa ḳardaş
Zer ü sīme elin ṣunsa olur ṭaş" (1117)

"İnsanda şans olmayınca tatlı yerken dişi kırılır"

"Felek yüz döndürince iy birāder
Ṣınur pālūdeden dendān ser-ā-ser" (1444)

1) "Elinde olmayana benim denilmez." 2) "Nasibin olmayan lokma yenilmez."

"Yabānda olana binüm dinilmez"
"Naṣībüñ olmayan loḳma yinilmez" (1619)

"Başını anla, sonuna şaşırma."

Niçün işüñ öñin añlamayasın
"Öñin añla ṣoñın ṭañlamayasın" (1850)

1) "Ateşe giren çıkmayı düşünmez." 2) "Binayı yapan yıkmayı düşünmez."

"Oda giren kişi çıḳmasın añmaz"
"Bināya başlayan yıḳmasın añmaz" (2062)

"Kargayı günde bin kez yıkasan ağarmaz."

Kilīmin baḫtumuñ eşk idemez aġ
"Aġarmaz günde biñ kez yur-ısañ zāġ" (2151)

"Acı tohum tatlı meyve vermez."

Ne ḫoş dimiş bunı dihḳān-ı miskīn
"Ki toḫm-ı telḫ virmez bār-ı şīrīn" (2272)

"İnsan iyi kötü ne yaptıysa onu bulur."

Olupdur müntaḳim devrān-ı ʿālem
"Eyü yatlu bulur itdügin ādem" (2285)

"Devran kimsenin hakkını kimsede koymaz."

Rumūzı çoḳ bu devrān cünbişinüñ
"Ḳomaz bir kimseye ḥaḳḳın kişinüñ" (2286)

Aşk-efzâ'nın deyimler bakımından çok zengin olduğundan söz etmiştik. Hâliyle bu kadar yoğun örneklerin beyit beyit gösterilmesi bu çalışmanın sınırlarını zorlayacağı için merak edenlerin gösterilen yerlere bakmasına imkân vermek için deyimlerin geçtiği beyitler ayrıca yazılmadan alfabetik bir "dizin" hâlinde gösterilecektir.

Vezin ve Kafiye Kullanımı

Vezin

Aşk-efzâ'nın mesnevi nazım şekliyle yazılmakla birlikte bir kıtʿa ve 11 gazel olmak üzere değişik nazım şekillerini de ihtiva ettiğine, buna bağlı olarak da farklı aruz kalıplarının kullanıldığına çalışmanın "nazım şekli"ne dair bölümünde değinilmişti. Mesnevinin asıl vezni olan *mefâîlün mefâîlün feûlün* kalıbından farklı manzumelerin kalıplarına geçilirken ve oradan tekrar asıl kalıba dönülürken -bağlamın akış yönünün değişmesiyle birlikte- kuşkusuz ses ve ritim değişiklikleri de vücuda gelmektedir. Bu değişimler, bir yandan aynı kalıp içinde biteviye akan ses ve ritmi çeşitlendirip renklendirirken okurun nefes almasını da sağlar. Muîdî her ne kadar bu geçişlerin bağlantılarında -belki de Fuzûlî'nin koyduğu yüksek çıta sebebiyle- pek başarılı görünmese de bunu eserini "iñen az müddetde" yazmasına yani şairin "aceleciliği"ne bağlamak mümkündür.

Aşk-efzâ'da, vezin kullanımı kafiyeye göre daha başarılıdır. Eserde gerçek bir aruz kusuru olan "zihaf"ın sayısı oldukça az olduğu gibi hemen

hepsi de bu şiir geleneği içinde caiz görülen türdendir. Muîdî'nin bu eserde yaptığı zihafların tamamı *ī* ünlüsü üzerindedir. Metin kısmında tamamı eğik karakterde dizilerek dikkat çekilen zihaf seslerinin bazıları aşağıdadır:

Beni çıḳarma rāh-ı istivādan
Şefāʿat rūz***ī*** eyle Muṣṭafā'dan (124)

Bilür Ḳays'uñ ḳudūmın ulu niʿmet
İderdi aḳrabāsı ḫayl***ī*** ʿizzet (436)

Dehānı olduġı-çün şekkeristān
Yanında besler-idi ṭūṭ***ī***-i cān (465)

Cemāli muṣḥafınsuz Leyl***ī***'nüñ ol
Olamazdı varup taḥṣīle meşġūl (705)

Yaşı baḥrine ġarḳ olduḳca geh gāh
Gören dir geldi burc-ı ābī***ye*** māh (683)

Degül ʿaşḳ ol-ki cānāna iricek cān-ıla ʿāşıḳ
Gerekdür daʿvī***ye*** maʿnī ne ḥāṣıl ḳuru ġavġādan (1342)

Ṭutam kim daḫı ṭoġmaz şimdi ḫurşīd
Niçün virmez müʾezzin bār***ī*** temcīd (1923)

Yanında var-ıdı bir çeng***ī*** üstād
Ki sāzından ṣalardı cāna feryād (2008)

"Med" bir aruz kusuru değil, "aruz uygulaması", şiir geleneğinin şairlere açtığı bir imkân kapısıdır. Hatta büyük şairlerin elinde med, doğrudan manaya da taalluk eden bir söz gerecine dönüşür. Fuzûlî gibi bir şairin tek mısrada tam üç kez uyguladığı medde[1] "aruz hatası" demek şiiri, sanatı, zevki ve estetiği inkâr sayılır. Muîdî de *Aşk-efzâ*'da her türden meddi uygulamıştır. Bunlara birer örnek vermekle yetinelim:

ā sesiyle yapılan med örneği:

Gider sürʿat ḳılup ol m***āh***-ruḫsār
Öñince peyk-i ḥażret ġāşiye-dār (183)

1 "De***st***-būsı ***ārz***ūsıyla ölürsem dū***st***lar".

ī sesiyle yapılan med örneği:

Revān Cibr***īl*** çekdi bir burāḳı
Ki menzilgāhı idi çerḫ tāḳı (177)

ū sesiyle yapılan med örneği:

Var-ıdı p*āk* zihn ü ḫ***ūb*** ẕevḳüm
Ziyāde olmış-ıdı sūr u şevḳüm (209)

Çift ünsüzle biten hecede yapılan iki med örneği:

Ḳatı mecrūḥ olup ol āfet-i dīn
Kaşından ʿa***rż*** ḳıldı leşker-i Çīn (649)

ʿAceb mi ḳıṣṣası olsa perīşān
Aña çoḳ be***nd*** geçdi zülf-i cānān (1039)

Türkçede uzun ünlü bulunmaması, med harfleriyle (ā, ī, ū) yapılan bir uygulama olan medde imkân vermez. Buna rağmen şairlerimiz yer yer Türkçe sözcüklerle yapılan medde başvurmuşlardır. XVI. yüzyıl sonrası metinlerinde daha az görülen Türkçe sözcüklerle med yapımı, söz konusu uygulamanın daha çok yapıldığı EAT dönemini takip eden bu devirde de karşımıza çıkar. Bir başka çalışmamızda[1] ifade ettiğimiz gibi kimi zaman manayı dikkate alarak bir nesnenin veya duygunun çok fazla yahut yoğun olduğunun anlatılmasında bilinçli bir tercih olarak da yapılmıştır. *Aşk-efzâ*'da üç yerde dört kez yapıldığını tespit ettiğimiz Türkçe sözcük üzerinde med uygulamasında da benzer bir durumla karşılaşırız.

Eski şiir sadece yazılmaz, okunur; daha doğru bir ifadeyle "söylenirdi". Şairin "söylediği" yani bir anlamda "sesle yazdığı" şiir, muhatabı tarafından da yine "sesle" okunurdu ve bu okuma eylemi çok önemliydi. Aruz ahengine uygun, takti ile okumak, uzun sesleri hakkıyla telaffuz etmek şairin manayla harmanladığı "ses" unsurunu duymak (işitmek/hissetmek) ve duyurmak (işittirmek/hissettirmek) için çok değerliydi.

İlāhī fāʿil-i muḫtār sensin
Bu ʿālem hep yoġ olur v***ar*** sensin (402)

1 M. Fatih Köksal, *Süleyman Çelebi ve Vesîletü'n-Necât: İnceleme-Tenkitli Metin- Dil İçi Çeviri-Açıklamalı Dizin*, (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını, 2022), 208, 246.

Şairin Allah'ın varlığının ifade edildiği beyitte geçen Türkçe "var" kelimesinde *ar* hecesiyle med yaparak ilk mısradaki medde (muḫtā*r*) denklik teşkil etmekle kalmayıp *a* sesini Arapça veya Farsça bir uzun ünlü gibi uzun okunması suretiyle yapılacak vurguyla "vaaaaar sensin" şeklinde söylenmesini beklediğini, böylelikle o tek kelimeye zımnen "var [olan yalnızca] sensin, [senden başka şey yok]" manasını yüklemek istediğini ifade etmeliyiz.

Aşağıdaki beyitte de benzer bir durum söz konusudur. Üstelik bu beyitte Türkçe kökenli iki kelimede med yapılmıştır. İlk mısrada *ırmaġ* (ırmak) kelimesindek *a* ünlüsünün uzun okunmasıyla ırmağın coşkun akışı; ikinci mısradaki *ṭaġ* (dağ) kelimesindeki *a*'nın uzun okunmasıyla da dağın büyüklüğü ve heybeti vurgulanmıştır:

Yiter gez her yañа ırm***aġ*** gibi
Gerek sākin olasın ṭ***aġ*** gibi (2125)

Aşağıdaki beyitte de *var* sözcüğü üzerinde yapılan med, yine bir mübalağayı ifade eder mahiyettedir. Şairin rahatlıkla "ne de bu" yahut "u ne bu" diyerek "feilün" tefilesini tamamlayabilecekken "var" demeyi yeterli görmesi, bahsedilen abartılı anlatımı mezkûr kelimeye yükleme isteğinden başka bir şey değildir:

Anı gördi ki ne ol v***ar*** ne bu
Ḳalup ḥayr***ān*** başdan uçd[ı] uyḳu (1970)

Bu beyit, Muîdî'nin aruz kullanımına dair başka şeyler söylememize de imkân vermektedir. Nun ile biten hecelerde yapılan med hoşgörüyle karşılanmadığı hâlde şair, ikinci mısradaki *ḥayrān* kelimesiyle de med yapmıştır. İlk mısradaki dört imaleden dar ünlülerle (ı, i) yapılan "An***ı*** gördi" normal karşılansa da geniş ünlülerle (e) yapılan imale kullanımı yaygın değildir ve mısrada iki kez geçen ***ne*** kelimesinde yapılmıştır. Eserde Türkçe kelimeyle yapılan meddin başka örnekleri de vardır.

"Vasl" da meşru ve her şairin sıkça başvurduğu bir aruz uygulamasıdır. Hâliye *Aşk-efzâ*'da da pek çok örneği mevcuttur. EAT dönemi manzumelerinde sık karşımıza çıkan vasl türü de bir sözcüğün sonundaki ünlünün diğer sözcüğün ilk ünlüsüne ulanıp tek ünlü gibi okunmasıyla yapılan vasldır ki, eserde bu uygulamanın da yapıldığı görülmektedir. Burada olduğu gibi

metin içinde de yatık ayraç işaretiyle (ˏ) gösterilen bu tür vasl uygulamaları şunlardır:

Peẕer-Mecnūn hemān idüp ser-āġāz
Maḳāma gör***e*ˏ*a***çıldı perdeden rāz (1059)

Nice yigit bir iḳlīmüñ emīri
Ayaḳlarda ḳal***a*ˏ*a***nuñ dest-gīri (1502)

Añup miḥnetlerin feryād iderdi
Neçe fersaḥ yer[***e***]ˏ***e***fġānı giderdi (1915)

Başın ḳaldurmış-ıdı kīn kemenden
Gögüsler ṭopṭol***u*ˏ*o***lmışdı kemīnden (2243)

Ecel yilin muḳarrer bildi k***i*ˏ*e***sdi
Ḥayātından hemān ümmīdi kesdi (2489)

Kafiye

Kafiye bahsinde, bu tür çalışmalarda genellikle görülen kafiye oluşturan (mukaffâ) sözcüklerin kökenlerine göre değerlendirilip Türkçe sözcükle Arapça kökenlinin, Arapça kökenli sözcükle Farsça kökenlinin yahut bu üç dilden sözcüklerin birbiriyle kafiye yapılması gibi başlıklar altında örnekler vermeyi zait gördük. Zira bunlarla her eserde şu veya bu sayıda karşılaşılması gayet tabiidir. Ancak bu dilsel dağılımda bariz şekilde fazla yahut tersine az olan veya hiç olmayan bir özellik varsa dikkat çekmek üzere bunları göstermek faydadan hâlî değildir. *Aşk-efzâ*'da böyle bariz bir özellik tespit edemediğimiz için -daha önce bizim de kimi yayınlarımızda uygulamış olduğumuz- bu türden notları aktarmadan doğrudan başta kafiye kusurları olmak üzere "özelliği" bulunan kimi kafiye yapılarına ve kafiye kusurlarına değineceğiz. Keza hemen her türlü kafiye türüne örnek -yine tabii olarak- bolca bulunduğu için kullanılan kafiye türlerine dair de bahis açmayacağız.

Muîdî'nin şiirin teknik meselelerine son derece vâkıf olduğundan ve tezkirelerde de bu yönüyle methedildiğinden yukarıda bahsedilmişti. Vezin kullanma hususunda birkaç hoş görülebilir zihaf dışında hata görülemeyen eserde kafiyeye ilişkin kayda değer kusurlar tespit edilmiştir.

Aşağıdaki iki beyitte klasik şiir geleneğinde hoş karşılanmayan "ikfâ" yapılmıştır. *İkfâ*, revi harfinin aynı veya yakın mahreçten bir harfle değişmesidir. Tezkirelerde şiir bilgisiyle övülen bir şairin eserinde, daha ziyade halk şiirinde karşımıza çıkan bu kusurla malul beyitlerle karşılaşmak şaşırtıcı oldu. Şairin Türkçe bir çekimli fiille Farsça bir ismi (aṣdı - keştī) kafiye yaparken *d* ve *t* seslerini revi harfi olarak kullandığı ilk beyit daha evla olmak üzere her iki ikfâ da Muîdî gibi bir şair için hoş görülemeyecek bir kusurdur:

Gelüp cūşa [si]rişküm başdan aş***d***ı
Tenüm ol baḥr içinde oldı keş***t***ī (1214)

s ve *ş* seslerinin revi olduğu bir ikfâ uygulaması:

Niḳāb açan yüzinden bu ʿarū***s***uñ
Bu resme ẕevḳin arturdı nuḳū***ş***uñ (1032)

Sinâd, kafiye teşkil eden kelimelerde revi harfinden önceki harf veya harekelerdeki uyumsuzluktur. Aşağıdaki beyitlerde sinadın çeşitli türlerinde kafiye kusurları görülmektedir. İlk beyitte "ridf sinadı" (*sinâd-ı ridf*) denilen, mukaffa kelimelerden birinde revi harfinden önce uzun î veya û ünlüsü (med harfleri) varken diğerinde bulunmaması kusuru vardır. İlk kelimede (kem***e***nden) revi harfi olan n öncesinde e sesi (hareke) varken ikinci kelimede (kem***ī***nden) î ünlüsü (med harfi) vardır:

Başın ḳaldurmış-ıdı kīn kem***e***nden
Gögüsler ṭopṭolu ̆olmışdı kem***ī***nden (2243)

Şu beyitlerde ise revi harfi öncesindeki harflerin harekelerinin farklı olmasından kaynaklanan "tevcih sinadı" (*sinâd-ı tevcîh*) söz konusudur. Tevcih sinadı da klasik Türk şiirinde ciddi bir kafiye kusuru kabul edilir. İlk iki beyitte revi harfi olan *ş*'den önce gelen *ḫ* ve *t* harflerinin harekelerindeki (*o*[1] ve *e*); üçüncü beyitte ise revi harfi olan *ḳ*'dan önceki *c* harfinin harekelerindeki (*a* ve *u*) uyumsuzluk bu kusuru doğurmaktadır:

Ṣanemler çeşmin idüp mest ü ser-ḫ***o***ş
Ṣalar dīn ehlinüñ göñline āt***e***ş (17)

1 "ser-ḫoş" kelimesi سرخوش imlasıyla yazılmasına rağmen buradaki vav'ın uzunluk değeri olmadığı için kısa ünlü (hareke) gibi değerlendirilir.

Nüzūl itdi hevādan bāẕ-ı nā-ḫ***o***ş
Ki urdı ḫırmen-i baḫtuma āt***e***ş (2260)

Ṣanar bāzīçe-i ʿaşḳı oyunc***a***ḳ
Görüp lü'lü'yi dir bir aḳca bonc***u***ḳ (1112)

Aşağıdaki beyitte de revi öncesi hareke uyumsuzluğu yani sinad vardır. Ancak bu doğrudan anlamla değil imlayla ilgili bir durum olduğu için bu yazımın, dolayısıyla kusurun müstensihe ait olması da muhtemeldir. Revi olan *ḳ* sesinden önce ilk kafiye kelimesinde *ı*, ikincide *u* sesi vardır:

Ne var oldıysa ʿālem sañā ʿāş***ı***ḳ
Bir āfetsin yüzüñ aġ alnuñ aç***u***ḳ (2427)

Aşağıdaki beyitte revi harfi ve revi öncesi seslerle ilgili bir kusur söz konusu değildir. Ancak revi sonrası gelen harflerin farklı olması "redifsiz kafiye" gibi ciddi bir kafiye problemi doğurmaktadır. Anlam düşünüldüğünde burada müstensihe hamledilebilecek bir durum da söz konusu değildir. Şair *z* revi'sinden sonra ilk kelimede *-üñe* (-üñ-e) eklerini getirirken ikincide ses, yapı ve işlev bakımından tamamen farklı olan *-ine* (-i-n-e) ekini getirmiştir:

Gülerdi aġladuġuñca yüz***üñ***e
İnanurduñ sen ol şūḫuñ söz***in***e (1650)

Klasik Türk şiirinde şeklin ne kadar mühim olduğu hatta çoğu zaman manaya galebe çaldığı, mesela vezin veya kafiye uğruna kelimelerin asıl şekillerinin değiştirilebildiği bilinen bir husustur. Öyle ki, yerine göre Kur'ân ayetlerinden iktibas yapılırken bile vezne uygun kimi değişiklikler, takdim-tehirler, kısaltmalar, eklemeler yapılması caiz görülmüştür. Hâl böyle olunca şairlerimiz kimi kelimeleri aynı eser içinde bile vezin veya kafiyeye göre farklı imlalarla yazmaktan imtina etmemişlerdir. Buna kafiyeye dair, yukarıda sayılan kusurlardan âri bir uygulama olarak dikkat çekmek istiyoruz. Karahanlı döneminden Klasik Osmanlıcaya hatta Cumhuriyet döneminde bile daima *vir-* imlasıyla yazılan, hâliyle *Aşk-efzâ*'daki diğer örnekleri de hep dar ünlülü (*vir-*) olan "ver-" fiili kafiye uğruna iki yerde düz ünlüyle (*ver-*) yazılmıştır.

Aña ışmarlayup ol tāze verdi
N'olur dirhem hezārān genc v***e***rdi (492)

Dilerseñ olasın dünyāda ser-ver
Revān şemşīr-i ʿaşḳa cān u ser ***ve*****r** (1967)

"Mekân" anlamındaki Türkçe *yer* sözcüğü ile eserin birçok yerinde kafiye yapılmıştır. Bu sözcüğün kafiye olduğu yerlerde, kafiyeyi oluşturan diğer sözcüğün ünlüsüne göre kimi zaman "yer" kimi zaman da "yir" olarak yazılması, kafiyenin imlaya tesirini gösteren bir başka ilginç özelliktir. Söz konusu sözcükle *Aşk-efzâ*'da tam 11 kez kafiye yapılmış; kafiyeyi teşkil eden diğer sözcüğün son ünlüsünü genişlik-darlık durumuna göre beşinde *yer* (45, 1737, 220, 2369, 2712. beyitler) altısında *yir* (220, 643, 702, 987, 2172, 2245. beyitler) yazımı kullanılmıştır. İkişer örneği gösterelim:

"Yer" imlası:

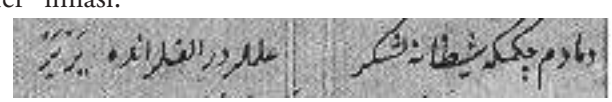

Dem-ā-dem çekmege şeyṭāna leşker
ʿAlemlerdür elifler anda *yer yer* (45)

Emānet kim ḳoduñ ṭurur *yer*inde
Ki meylüm yoḳdur ol yaban erinde (1738)

"Yir" imlası:

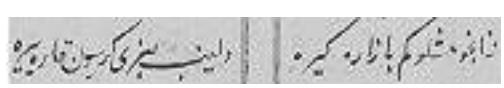

Ne incü dişlü kim bāzāra gire
Delinüp baġrı girsün ḳara *yir*e (643)

İnandum sözüñe geldüm bu *yir*e
ʿAceb ẓulm eyledüñ bu ben faḳīre (2173)

Kafiyeye dair son olarak Muîdî'nin "cinâs" yapmayı çok sevdiği ve cinâslı kafiyeye çokça başvurduğu söylenebilir. "Edebî Sanatlar" başlığı altında "cinâs" anlatılırken değinildiği gibi eserde kafiye kullanımına ilişkin sözü edilmesi gereken önemli bir özellik de onun cinâsı çok kullanmasıdır. Buna dair örnekler sözü edilen yerde verilmiştir.

Diğer Ahenk Unsurları

Şiirde en önemli ve her manzume için ortak ahenk unsurları hiç kuşkusuz vezin ve kafiyedir. Mesela ustaca kullanıldığı takdirde manzumenin ahengine değer katan redif özensiz kullanımlarda okuru bezdiren bir araca da dönüşebilir. İçine serpiştirilen gazelleri saymazsak mesneviler, tahkiyeye dayalı metinler olması hasebiyle aruzun kısa kalıplarıyla yazıldığı için şairin rediflerle bu ahengi sağlayabileceği metinler olmaktan uzaktır. Bununla birlikte "Edebî Sanatlar" bahsinde örnekleri verilen cinâs, leff ü neşir, iştikak, nida gibi manadan çok ses ve yapıyla ilgili sanatlar da klasik şiirin kayda değer ahenk unsurlarıdır.

Bunlardan başka, klasik edebî metinlerin değerlendirilmesinde fazla ele alınmayan bir ahenk unsurundan söz etmek gerekir: *Âheng-i taklîdî*. "Âheng-i tasvîrî" de denilen bu ahenk unsuru, belagat kitaplarında söz sanatları arasında zikredilmez hatta çoğu kitapta yer de almaz.

Âheng-i taklîdî yahut âheng-i tasvîrî, şiirde sesle resim yapmak gibidir. Şiirde bir olay anlatılırken, bir şey tasvir edilirken o olayı veya tasvir edilen nesneyi çağrıştıran seslerden oluşan bir söz örgüsü kurmaktır. Kur'ân-ı Kerîm'in son suresi olan Nâs suresinde her fıkranın sonunda tekrarlanan bir seci ile güçlenen *s* seslerinin "vesvese"yi çağrıştırması bu ahengin en güzel örneklerindendir. Âheng-i tasvîrî, Batı şiirinde aliterasyon veya asonans denen aynı ünlü veya ünsüzlerin sıkça tekrarlanmasından oluşan söz sanatından farklı ve ondan çok daha üstün bir ifade tarzıdır. Zira onlarda bahis konusu ses tekrarlarıyla şiirin manası arasında bir ilişki söz konusu değildir.

Diğer aşk mesnevilerinde de görüldüğü gibi Muîdî de özellikle savaş sahnelerini tasvir ederken âheng-i tasvîrîye başvurmuş, bunda da başarılı olmuştur. Aşağıdaki beyitlerin ilkinde *k* sesinin tekrarı hançer, kılıç gibi bir nesnenin bedene saplanırken çıkardığı sesi; ikinci ve üçüncü beyitlerde

sürekli sızıcı *s* ve *ş* sesleriyle süreksiz patlayıcı *ç* ve *t* seslerinin tekrarıyla kılıç şakırtıları ve havada uçuşan ok ve kılıç ıslıklarını duymak mümkündür:

Bu nevʿe ***k***īn idüp ol derd-nā***k***e
Kızıl ***ḳ***anın ***ḳ***aram dir ***ḳ***ara ḫā***k***e (2056)

Ne ceng olsun ki bir ***s***er-***s***ebz-i gül***ş***en
A***ş***aḳlar ġoncadur ***ş***em***ş***īr ***s***ū***s***en (2238)

Şu deñlü ***ç***oġ-ıdı ceng i***ç***re ***k***ü***şt***e
Ki meydān olmı***ş***-ıdı ***ş***ü***st***e ***ş***ü***st***e (2247)

Aşağıdaki beyitteki s, ş, z, t sesleri de "vesvese"yi çağrıştırmaktadır:

Ḳa***ş***-ı***s***a ḥīle-ger ***ṭ***urrey***s***e ***ṭ***annā***z***
Müjey***s***e pür-fi***t***en ġam***z***ey***s***e ġammā***z*** (2034)

METNİN TESİSİ

Eserin Nüshası

Nüsha Tavsifi

Eserin tespit edebildiğimiz tek nüshası Almanya'da Dresden Kütüphanesi'nde Mscr. Dresd. Ea. 63 numarada kayıtlıdır. Eser, toplam 96 yapraktan oluşan nüshanın 1b-95b sayfaları arasındadır. Çalışmamızın "beyit sayısı" alt başlıklı bölümünde ayrıntılı bilgi verildiği üzere nüshadan en az üç yaprağın bir şekilde eksildiği anlaşılmaktadır. Koyu kahverengi meşin, sade bir cilt içinde, karışık bir şekilde kirli beyaz, krem, sarı ve koyu pembe renkte kâğıtlara derkenardaki bazı beyitler divanî, başlıklar nesih, ana metin ise ta'lik hatla yazılmıştır. Çift sütun ve -1a yüzü hariç- 15 satır üzerine tertip edilen nüsha, siyah çizgiler içinde altın yaldız cetvellidir. Söz başları kırmızı olmak üzere siyah mürekkeple yazılan nüshanın 1b sayfasında tepelikli, tığlı, lacivert zemin üzerine kahverengi ve kırmızı motiflerle müzehhep mihrabiyesinin unvan kısmında siyah mürekkeple ve talik hatla "Naẓīre-i Leylā vü Mecnūn min Kelāmi Mu'īdī" ibaresi mevcuttur. Çoğu sayfaya konulan takibeler bazı yapraklarda yoktur.

Cildin üzerine Arap harfleriyle "Kitāb-ı Manẓūm Ḥikāyet-i Leylī vü Mecnūn" ve "ta'līḳ yazıyla Türkīdir." ve "147 fol-94"yazılı bir etiket mevcuttur.

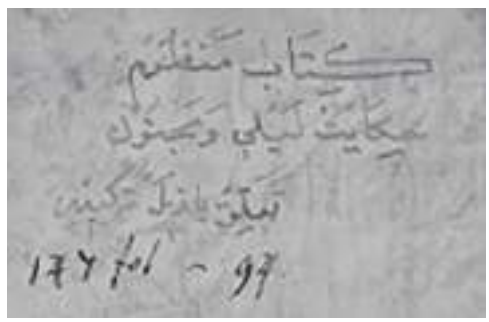

Cilt üzerine yapıştırılmış kâğıt üzerindeki kayıtlar

Bu kâğıdın altında yine cilt üzerine yapıştırılmış diğer kâğıt parçasında (etiket) "N. 63" numarasından sonra Latince "Historia fabuloga anonim Leili et Megjnûni, carmine Turcico, autiore Moedidio" (Müellif Muîdî'nin anonim Leylâ ile Mecnûn efsanesinin Türkçe nazmı) kaydı mevcuttur.

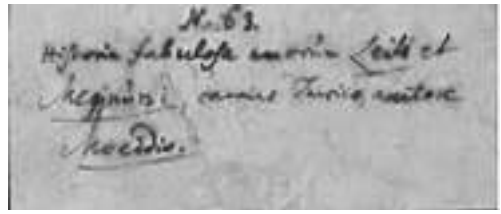

Cilde yapıştırılmış etiketin altındaki kayıtlar

1a sayfasının üstünde siyah mürekkeple ve nesih yazıyla "Leylā vü Mecnūn", hemen altında solda kırmızı mürekkeple kitabın eski kütüphane kayıt numarası olduğunu tahmin ettiğimiz Msc. Or. 115 kaydı ve onun altında Latince "Historica narratio Leili et Me Megnun carmine Turcico erpofila" (Leylâ ve Mecnûn'un Türkçe tarihî anlatımı), ortasında da "Rūmī Goft-est" başlığı altında Mevlânâ'dan Farsça bir beyit, sayfanın en altında "No: 63" ibaresi mevcuttur.

1a sayfasındaki kayıtlar

95a yüzünde art arda verilen tesahüp ve istinsah kaydı şöyledir:

"Ṣāḥibu hāẕe'l-kitābi *ʿAşḳ-efzā* Muṣṭafā Niyāzī ibn Yūsuf Paşa ʿan kātibān-ı dīvān-ı ʿālī-şān ḥarrerehū fī işnā ʿaşere şehri rebīʿu'l-āḫir li-seneti sitte ve ḫamsīn baʿde'l-elf"[1]

1 "Bu *Aşk-efzâ* kitabının sahibi Dîvân-ı Hümâyûn kâtiplerinden Yûsuf Paşa oğlu Mustafâ Niyâzî, Rebiülâhir ayının 12'sinde 1056 yılında yazdı."

Nüshanın ketebe ve temellük kaydının bulunduğu 95a sayfası

Buna göre nüsha, cümlenin başındaki ifadeden aynı zamanda kitabın sahibi olduğu anlaşılan Dîvân-ı Hümâyûn kâtiplerinden Yûsuf Paşa oğlu Mustafâ Niyâzî tarafından 12 Rebiülâhir 1056 / 28 Mayıs 1646 tarihinde istinsah edilmiştir. Kitabın muhtelif sayfalarında da görülen ve ketebe kaydının hemen altında her iki tarafa vurulan "Ḫāk-i pā-yı çār yār-ı bā-ṣafā bende-i kemter Niyāzī Muṣṭafā" yazılı mühür de kitabın malikine aittir. Fotoğrafın sağ ve sol alt kısmında iki mührü görülen Mustafâ Niyâzî'ye ait "Ḫāk-i pā-yı çār yār-ı bā-ṣafā bende-i kemter Niyāzī Muṣṭafā" yazılı mühür, nüshanın 8a, 12a, 27a, 40a, 60a 70a, 83a sayfalarında da mevcuttur. Ayrıca 37a'da, muhtemelen kitabın önceki maliklerinden birine ait olan, üzeri okunmaması için özellikle kazınmış üç mühür mevcuttur.

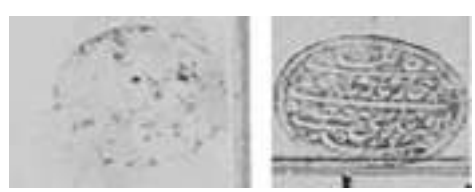

37a'daki silinmiş mühür ile 27a'daki Niyâzî Mustafâ'nın mührü

Aynı sayfada, eserin bitimiyle ketebe kaydı arasında, eserdeki beyit sayısıyla ilgili iki farklı kişi -muhtemelen eser sahibi yahut okuyucular- tarafından düşülmüş aşağıdaki kayıtlar vardır:

"Der-kenār ve çalıḳdan ġayrı ~~evrāḳ~~ ʿaded-i ebyāt: 2790"

"Hilāfdur. Aded-i ebyāt: 2807"

96a'da Sabûhî'nin bir murabbası, Figanî'nin bir beyti, mahlassız bir gazel ve şairi meçhul iki beyit; 96b'de de Türkçe ve Farsça sahibi meçhul 10 kadar müstakil beyit yer almaktadır.

95b sayfasında ise bir güreş sahnesini çağrıştıran aşağıdaki ilginç resim mevcuttur:

Nüshada bazı sayfaların derkenarlarındaki kayıtlardan da söz etmek gerekir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, bu kayıtların sonradan müstensih tarafından mı yazıldığı yoksa başka biri tarafından mı kaydedildiği anlaşılamamaktadır. Derkenarlarda, hemen tamamı sayfa düzenine göre eğik tarzda ve bozuk divanî hatla yazılmış 55 beyit ve 12 mısradan ibaret manzum parçalardan başka sayıları fazla olmayan kelime veya tamlama şeklinde nüsha farkları ve bazı sahh kayıtları da mevcuttur. Yazı karakteri ve mürekkep çok sonraları yazılmış intibaı vermeyen bu kayıtları şöyle tasnif etmek mümkündür:

a) Nüsha farkı olarak yazılan beyitler: Toplamda 31 beyittir. *Aşk-efzâ* ile aynı aruz kalıbında olan beyitlerdir. Bağlama uygun olan 22'si metne dâhil edilmiştir. (Bağlama uygun olan ve ana metinde müteradif manası bulunmayanlar metne dâhil edilmiş, müteradifi olanlar ile bağlama uygun olmayanlar dâhil edilmemiştir.)

b) Nüsha farkı olarak yazılan mısralar: Toplamda 8 adettir. Bağlama daha uygun olan biri metne dâhil edilmiş, diğerleri aparatta gösterilmiştir. Nüsha farkı olarak yazılan ibareler: Bazı kelime veya terkiplerin muhteme-

len başka bir nüshada görülen varyantları derkenara kaydedilmiştir. Toplamda beş adettir: 11a'daki ana metindeki "mīr-i ʿālī-rāya" ibaresi yerine yazılan "maʿden-i elṭāfa" ibaresi gibi.

c) Farklı aruz kalıplarında olduğu hâlde ana metindeki beyitlerle yakın veya aynı manayı veren beyitler ve mısralar: Toplamda 25 beyit, 2 mısradan ibarettir. Bu beyitlerden biri Hâtifî'nin Farsça *Leylâ vü Mecnûn*'una, biri ise şairin *Gül ü Nevrûz* mesnevisine aittir.

Leylâ vü Mecnûn mesnevilerinden başlamak üzere yaptığımız taramalarda, -yukarıda sözü edilen iki beyit dışında- nüshanın derkenarlarında yer alan beyit ve mısraların hangi eserlere ait olduğu tespit edilememiştir. Ana metne alınmayan bütün beyit ve mısralar, ait olduğu metinler dikkatli okurlar tarafından fark edilir ümidiyle aruz kalıplarına göre tasnif edilerek aşağıda gösterilmiştir:

Aşk-efzâ veznindeki (*mefâîlün mefâîlün feûlün*) beyit ve mısralar (9 beyit, 8 mısra):

Beyitler:

Yine çek ʿāleme rengīn ḥelvā
Ki ola ṭūṭī-i cānuñ gūyā (9b)

Yunar günde egerçi nice kez rūy
Degül mümkin ki yüzde aġara mūy (9b)

Dutup nāz-ıla o şīrīn-zebānı
Gelüp emzirdi ol dem dāye anı (16a)

Pes andan virdiler üstāda anı
Ziyāde olmaġ-içün ʿizz ü şānı (16a)

Derūnum çāk çāk itdüñ yaḳup od
Beni āḫir helāk itdüñ (……) (17a)

Zār olalı ṣaçı sevdāsı-y-ıla
Uyumaz kimsene ġavgāsı-y-ıla (29a)

Ġam odı aña daḫı kār itdi
Ocaġına ṣu ḳoydı zār itdi (30a)

Nedür āb u hevāyı bilmez-idi
Göricek āşināyı bilmez-idi (30b)

ʿUdūde on sekiz biñ ʿālem içün
Vücūda evvel iren Ādem içün (80a)

Mısralar:

Kerem mülkinde bir ʿālī ʿalemsin (13a)
Velī ol şāh u ben üftāde bende (74a)

Gözine ṣubḥ u şām olmışdı yeksān (74b)
Ki od ursun çıḳup cevv-i hevāya (74b)

Meger kim oldı bir mātem-kede bāġ (74b)
Deler dil sengin[i] tīr-i melālet (77b)

Bu ḥāli[n] gördi ṣaḥn-ı būstānuñ (84b)
Meger kim oldı bir mātem-kede bāġ (84b)

Hafîf bahrinin *feilâtün mefâilün feilün* kalıbındaki beyit ve mısralar (12 beyit, 1 mısra)

Āferīnende-i tüvānādur
Şeş cihetden berī vü dānādur (1b)

İrmesün diyü bańa çeşm-i gezend
Ḫarc idersin hemīşe gevher-i pend (33a)

Günde biñ kez yunarsa ābla rūy
Hergiz olmaz ki yüzde aġara mūy (33b)

Naḥs-ı ṭāliʿ kişiye düşmendür
Yiri gülzār olursa külḫandur (34a)

Olup ārāmgāhı kevn-i fenā
Ne ümīd-i feraḥ ne bīm-i belā (35a)

Mest idüp anı cām-ı bāde-i vecd
Raḳṣasından tozardı ḳulle-i Necd (35b)

Bu cihān kime sundı bir çanaḳ aş
Ki kişi kāsesine urmadı ṭaş (61a)

Gerçi bu maṭbaḫ aş ile ṭoludur
Ḥaẕer eyle yime ki aġuludur (61a)

Niʿmet olmaz cihānda niʿmetsüz
Ḳanı miḥnet belā vü miḥnetsüz (61a)

Māl-i ʿālem nedür ṣuʿbān [u] efʿī
İrişür zehri ādeme defʿī (61a)

Ejdehādur meṣelde devlet-i dehr
Ṭaşı rengīn ü nerm içi ṭolu zehr (61a)

Niʿmet isterseñ uşta miḥnet-i ʿaşḳ
Devlet (…) degül mi devlet-i ʿaşḳ (61a)

Mısra:

Yine içdük zamāne şerbetini (61a)

Hezec bahrinin *mef'ûlü mefâilün fe'ûlün* kalıbındaki beyit ve mısralar (5 beyit, 1 mısra)

Beyitler:

Kīn almaġ içün ʿadū-yı dīnden
Çerḫ aña kemān sunar kemīnden (10b, *Gül ü Nevrûz*'dan)

Ḥikmet şecerinde mīvedür bu
Devlet püserinde şīvedür bu (12b)

Bir mürde meger ḥayāta irdi
Dil-teşne idi Furāt'a irdi (82b)

Üftād nevālī ez-dehānem
Īn nūş ne-şod nāṣīb-i cānem (84a, Hâtifî'den)

Bāġuñ ḳurudı yemiş yidürmez
Ölseñ gözüñe ḳoruḳ ṣıdırmaz (92b)

Mısra:

Nīş urma bañа yoġ-ısa nūşuñ (89a)

Remel bahrinin *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbındaki beyitler (6 beyit):

Ben sözi sūz-ıla naẓm itsem revān
İller eylerdi anı vird-i zebān (8b)

Ṭutmış-iken baḥr ü berri adumuz
Ḳayilüz sensin bizüm üstādumuz (9a)

Bulmaġ isterken ḥayāt-ı cāvidān
Vuṣlat-ı cānān-içün terk eyle cān (32b)

Bu ġam u bu nāle bu yanmaḳ nedür
Oda yanup dūda boyanmaḳ nedür (31a)

Cān viresin şu güle kim ḫārı yoḳ
Genc añа dirler ki anuñ mārı yoḳ (32b)

ʿĀḳıbet ġam-nāk ider dil-şād-ısañ
Ḳopdurur bünyāduñı pūlād-ısañ (92b)

feilâtün feilâtün feilün kalıbındaki beyitler (2 beyit):

Bañа gül-ruḫlar eger eyleye āl
Elde tesbīḥ ola her dāne-i ḫāl (4b)

Dimezem sükker*ī* ḥelvādur bu
ʿĀrife menn-ile selvādur bu (9b)

Nüshanın İmla Özellikleri

Elimizdeki yegâne nüshanın oldukça ilginç imla özelliklerine sahip olduğunu ifade etmek gerekir. Bu özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür.

a) Nüshanın en bariz imla özelliklerinden biri kelime sonlarındaki kimi ünlülerin yazılmamasıdır. Bu, ilk dönem örneklerinde daha sık olmak üzere Eski Anadolu Türkçesinin tipik bir imla özelliğidir. Bu özelliğin bir XVII. yüzyıl istinsahında sıkça görülmesi dikkat çekicidir. Birkaç örnek:

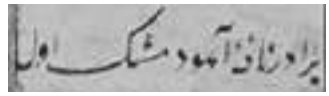

Yaradur nāfe-i āhūd**[a]** müşk ol (1b)

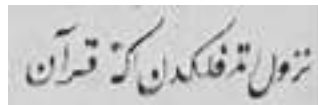

Nüzūl itd**[i]** felekden aña Ḳur'ān (6b)

Sipihr altun ṣaçardı bedr**[e]** bedre (7a)

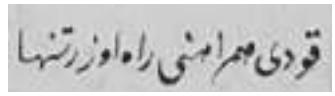

Ḳodı hem-rāhını rāh üzr**[e]** tenhā (7b)

2. Aynı özelliğin sadece kelime sonlarında değil, aşağıda görülen örneklerde olduğu gibi ara seslerde hatta kelime başında dahi mevcut olması, bunu bütünüyle eski imlanın tesirine bağlamanın doğru olamayacağını gösteriyor. Aşağıdaki örnekler; nüshada onlarcası bulunan, üstte sadece birkaçı gösterilen bu eksik yazım özelliğinin bir kısmının vezinle alakalı olması mümkün ise de kayda değer bir kısmının da müstensih dalgınlığından kaynaklandığını ortaya koymaktadır:

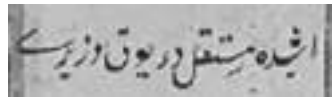

İşi**[n]**de müstaḳildür yoḳ vezīri (1b)

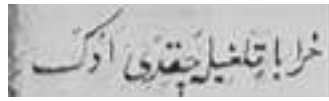

Ḫarābāt**[ī]**lıġ-ıla çıḳdı aduñ (2b)

Ezel sensin ebed **[yo]**ḳdur zevālüñ (3b)

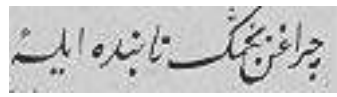

Çerāġın baḫ**[tu]**mu**ñ** tābende eyle (5b)

3. İzafet terkiplerinin (ی) harfi ile gösterilmesi: Bu özellik başka eserlerde sıkça karşılaşılan bir durum olduğu için sadece bir örnekle yetinmek istiyoruz. Nüshada toplam 11 yerde görülen bu duruma metnin aparatlarında da işaret edilmiştir.

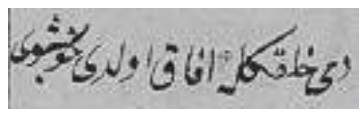

Dem-**i** ḫulḳuñla āfāḳ oldı ḫoş-būy (12b)

4. Bazı noktaların konmaması veya fazladan nokta konmasından kaynaklı yazım hatalarına örnekler (İlk kelime olması gereken imlayı, < işaretinden sonraki kelime nüshadaki şekli gösterir.):

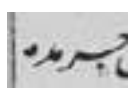

ḥaremde < **c**eremde (4b)

emlaḥ < emlac (?) (6a)

nālişi < nālīsi (7b)

sūr < şūr (8b)

raġbet < raʿbet (?) (11a)

sebük-bār < sebük-bāz (15b)

4. Müstensihin muhtemelen kopya ettiği nüshadaki kelimeyi okuyamadığından / anlamadığından yahut dalgınlıkla farklı veya anlamsız başka kelimeler yazmasına örnekler:

künhinde (1b)

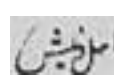

ehl-i bīniş (6a)

olmış (7b)

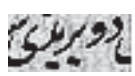
devr-idi (8b)

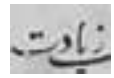
ziyād it (13a)

hey'etde (19a)

rāyetine (19b)

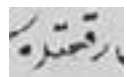
rif'atde (37a)

cānum (44b)

5. İstikrarlı yanlış yazımlar: Bazı sözcükler düzenli olarak yanlış yazılmıştır. (ح) ile yazılması gereken ḥalḳa kelimesinin düzenli olarak (خ) ile ḫalḳa olarak yazılmasını buna tipik bir örnek olarak gösterebiliriz. Keza üç kez geçen yuṭ- fiilinin üçü de (ت) veya (د) yerine (ط) ile yazılmıştır:

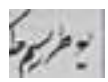
yuṭarsam (4a)

yuṭar (10b)

yuṭsa (74b)

6. Önceki harfe bitişik olan hâ-i resmiye ile biten kimi sözcüklerde *he*'nin üzerine bir hareke gibi *gözlüce he* konması da nüshanın dikkat çeken imla özelliklerindendir:

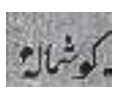
gūşmāl**e** (3a)

kemīne (5a)

Medīne (5a)

yola (5a)

ḳula (5a)

Aşağıdaki beyitte bu yazımın üç örneği bir arada görülmektedir:

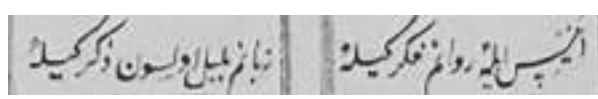

Mısra başı, sonu, ortası fark etmeden her yerde görülen yazım çoğunlukla *e, a* ünlüsüyle biten sözcüklerde görülmekle birlikte *i* sesiyle biten hatta ünsüz (*h*) ile bitenlerde de yer yer karşımıza çıkar:

çünki (6a)

nūr-ı İlā**h** (3a)

7. Sin harfinin bulunduğu sözcüklerin hemen hepsinin altında sin'in dişlerine benzer bir şekil bulunmasını da bu nüshaya özgü bir özellik olarak tespit ettik. Bu durumun aşağıdaki beytin ilk mısrasında bir, ikinci mısrasında üç örneği görülmektedir (2b):

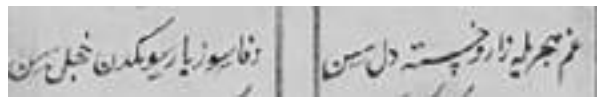

8. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi az da olsa eklerde klasik imla dışında yazımlarla karşılaşılmaktadır.

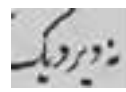

virdüñ yerine virdiñ (64a)

9. Kafiye de imlaya zaman zaman tesir etmiştir. Diğer imla özelliklerinin çoğunun müellif veya müstensih kaynaklı olduğuna dair kesin bir hüküm verilemezse de aşağıdaki örnekler nüshayla değil doğrudan "metin"le ilgili olduğundan müellife ait olduğuna kesin gözüyle bakılabilir. Bu beyitlerden her ikisinde de normal olarak "virdi" ve "vir" yazılması gereken son kelimeler kafiyeye halel gelmemesi ve cinâs uğruna "verdi" yazılmıştır:

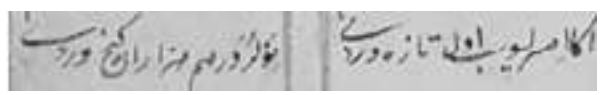

Aña ışmarlayup ol tāze verdi
N'olur dirhem hezārān genc v**e**rdi (492)

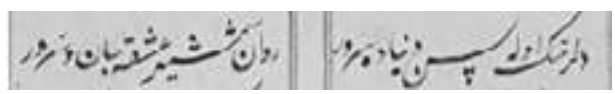

Dilerseñ olasın dünyāda ser-ver
Revān şemşīr-i ʿaşḳa cān u ser v**e**r (1967)

10. Müelliften mi müstensihten mi kaynaklandığı meselesi önemli olmakla birlikte başka nüsha bulunmadığı için kesin teşhis konulması güç olan bir imla özelliği de kimi eklerdeki uyumsuzluktur. Nüshada toplam beş yerde tespit ettiğimiz bu özellik, normalde ince tabana geldiği için ince

(+lik) olması gerekirken kalın (+lıḳ) yazılan isimden isim yapım ekinde görülürken bir yerde yine kalın tabanlı fiile geldiği için kalın olması gereken (-duḳ/-duġ) sıfat fiil ekinin ince (-dük/düg) yazımı şeklinde karşımıza çıkar. Bu hususun imla ile olduğu kadar "dil" ile de ilgisi olduğu açıktır.

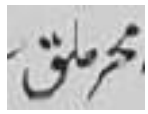

maḥremlıḳ (7a)

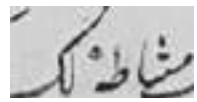

meşşāṭalik (16b)

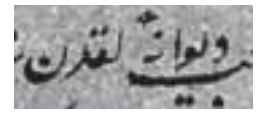

dīvānelıḳdan (40a)

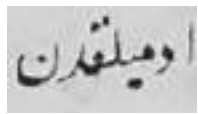

ādemīlıḳdan (65b)

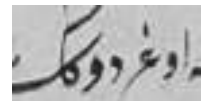

uġradugüñ (88a)

METNİ KURARKEN İZLENEN YÖNTEM

• İlk sütunda yaprak numaraları, ikinci sütunda beyit numaraları verildi.

• Farsça bütün başlıklar büyük harflerle yazıldı; başlıkların çevirileri aparatta * dipnot işaretiyle verildi.

• Bütün Arapça ayet, hadis, hadis-i kudsi vb. ibarelerle diğer Arapça ve Farsça sözler tırnak içinde gösterildi; çevirileri aparatta gösterildi.

• Kısmi ayet iktibaslarında dipnottaki çeviride ayetin ilgili cümlesinin tamamı verildi; metinde geçen kısmı koyu harflerle dizilerek dikkat çekildi: "Öyle ki araları **yayın iki ucu arası kadar veya daha az** kaldı. Necm suresi 9. ayetten iktibas."

• Nazım şekli değişikliğinde -mesneviden gazele, gazelden tekrar mesneviye geçerken- değişen aruz kalıpları o bölümün başında gösterildi.

• Farklı nazım şekillerindeki manzumeler için ayrı bir numaralandırma yapılmadı.

• Arapça ve Farsça eklerin yazımında İsmail Ünver'in "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" makalesindeki[1] esaslara -benzerlik edatlarının yazımı dışında- uyuldu.

• Vezinle ilgili hususlarda M. Fatih Köksal'ın "Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler" makalesindeki[2] esaslara uyuldu.

• Eldeki yegâne nüsha, çok sayıda istinsah problemi ihtiva etmektedir. Müstensihin istinsah ettiği nüshadaki okuyamadığı veya anlayamadığı yerleri benzetmeye çalışarak yazdığı anlaşılmaktadır. Bu gibi durumlarda bağlam, vezin, kafiye gibi karinelerden hareketle müellifin kaleminden çıkmış olduğu düşünülen ibare ana metne alınarak yanlış olduğu düşünülen yazımın transkribesi veya fotoğrafı aparatta gösterildi. Yanlış kelime anlamlı ise (vire: virür, nüsha.), (ḥaremde: ceremde, nüsha.), anlamsız ise (bed-nām: meẕnām (?), nüsha.) şeklinde gösterildi. Hem anlamsız hem okunaksız ise fotoğrafına yer verildi.

---

1 İsmail Ünver, "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler", *Türkoloji Dergisi* 11 (1993), S. 1, s. 51-89.

2 M. Fatih Köksal, "Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 3 (2009), s. 63-86.

• Nüshada kimi kelimelerin noktasının konmaması, eksik veya fazla konulması veya yanlış yere konmasının çok sayıda örneği vardır. Bağlama göre -emlaḥ: emlāc; raġbet: raʿbet; efġān: efʿān; zenden: renden; perrān: yerrān, nevʿe: nevġa; firāvān: ḳarāvān; ḫāk: ḥāk örneklerinde olduğu gibi- bu durum bariz ise durumun aparatta gösterilmesinden sarfınazar edildi.

• Nüshada istinsah kaynaklı veya üstü çizilme, dağılma, korozyon gibi fizikî sebeplerle okunamayan birkaç yer metin içinde (….) işaretiyle belirtildi; ilgili bölümün fotoğrafı aparatta gösterildi.

• Okunduğu hâlde doğruluğundan emin olunamayan ibarelerin yanına (?) işareti konuldu ve bu durumda da ibarenin fotoğrafına aparatta yer verildi.

• Eser, XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde kaleme alınmış olması hasebiyle Eski Anadolu Türkçesinin hemen bütün fonetik ve imla özelliklerini ihtiva eder. Bu dönemde ünlü uyumu tam olduğundan nüshada sözcüğe bitişik yazılmış birtakım edatlar metinde de araya tire konularak bitişik yazılmak suretiyle bu uyum korundu: var-ıdı, bulmış-ıdı, olmaz-ısañ… gibi.

• Aynı sebeple -y- kaynaştırmasıyla yazılan eklerde de aynı uygulama, y sesinin iki tire arasına alınması suretiyle uygulandı: ṭatlu-y-ıdı, ḳarşu-y-ıdı gözi-y-ile, itdügi-y-için…

• Bağlam ve vezin gereği tarafımızdan eklenen ibareler köşeli ayraç içinde gösterildi: Ezel sensin ebed [yo]ḳdur zevālun

Nüshada yazılı olmakla birlikte bağlama ve vezne göre fazladan yazıldığı düşünülen ibareler < > işaretleri arasında gösterildi: Dem-ā-dem gül gibi artur<ur> cemālin

• Nüshanın derkenarlarında 60 civarında beyit vardır. Biri şairin *Gül ü Nevrûz*'unda, diğeri Hâtifî'nin *Leylâ vü Mecnûn*'unda yer alan bu beyitlerden diğerlerinin kaynağı tespit edilemedi. Bunların bazıları farklı vezinlerde ancak anlatılan konuyla ilgili beyitlerdir. Derkenar beyitlerinden *Aşk-efzâ* vezninde; bağlama uygun ve tamamlayıcı nitelikte olan 20'si ana metne dâhil edildi, diğerlerine aparatta yer verildi (Derkenar beyitleri ve metin neşrinde bunlara ilişkin uygulamamıza dair "Nüsha Tavsifi" bölümünde daha ayrıntılı bilgi mevcuttur.)

METİN

LEYLÂ VÜ MECNÛN
(AŞK-EFZÂ)

NAẔĪRE-İ LEYLĀ VÜ MECNŪN BE-KELĀM-I MUʿĪDĪ*

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]

1b 1 Hezārān şükr ü ḥamd ol bī-niyāza
Ki virür ẕikri ḳalbe rūḥ-ı tāze

Ḳadīm ü bī-miṣāl ü bī-meṣeldür[1]
Kerīm ü lā-yezāl ü lem-yezeldür

Melikdür yoḳ velī mülkinde enbāz
ʿAṭā-baḫş u ḫaṭā-pūş u nevā-sāz

Nevā-baḫşı gedā vü şehriyāruñ
Nigeh-bānı ṭuyūr u mūr u māruñ

5 Münezzehdür naḳāyışdan ṣıfātı
Muʿarrā şeş cihetden pāk ẕātı

Olupdur şekl ü ṣūretden muʿarrā
Ḳalur künhinde[2] ḥayrān ʿaḳl-ı dānā

ʿAraż ṣanma ṣaḳın ẕātın ya cevher
Naẓīri yoḳ bulınmaz aña beñzer

Zihī sulṭān ki bulınmaz naẓīri
İşi[n]de müstaḳildür yoḳ vezīri

Bir evveldür ki pāyānı bulınmaz
Ebed bir işde noḳṣānı bulınmaz

10 Ne pinhāndur ne peydā gerçi-kim Ḥaḳ
Yine peydā vü pinhān oldur ancaḳ

Yoḫ-iken bunca eşyā ḳıldı īcād
Ol īcād-ıla ʿālem oldı ābād

---

* "Muîdî'nin Sözüyle Leylâ ve Mecnûn Naziresi"

1 Derkenarda bu beytin yanında *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Āferīnende-i tüvānādur
Şeş cihetden berī vü dānādur

2 künhinde:

İdüp bir ḳaṭre tāze ḳanı ḫuşk ol
Yaradur nāfe-i āhūd[a] müşk ol

2a Ḳadīr oldur ki tende cān yaratdı
Meşaḳḳat çekmeyüp āsān yaratdı

Yaratdı meh-liḳālar bī-bahāne
Żiyā virdi zemīnden āsumāna

Ol itdi her çerāġı meclis-efrūz
Ki şevḳinden olur pervāne pür-sūz

Güli ol itmese bu veche zībā
Hezārān ʿandelīb olmazdı şeydā

Ṣanemler çeşmin idüp mest ü ser-ḫoş
Ṣalar dīn ehlinüñ göñline āteş

Ol āteş ḳıldı ʿAẕrā'nuñ ʿiẕārın
Ki Vāmıḳ yile virdi kārubārın

Ol itdi Veys'i gül-ruḫsār u āfet
Ki Rāmīn oldı bülbül-veş melāmet

Leb-i Şīrīn'e virüp leẕẕet ü dad
İder Ḫüsrevleri şūr-ıla Ferhād

Yidi perde içinde ḥüsnin Allāh
Güzel gözinden eyler ʿarż geh gāh

Sevilür ṣūretā gerçi göz ü ḳaş
Velī maḥbūbumuz maʿnāda naḳḳāş

Ne maʿşūḳ u ne ʿāşıḳ cümle meftūn
Anuñ şeydāsıdur Leylā vü Mecnūn

Hevā-dārı nesīm-i luṭfınuñ ḫāk
Felek mihriyle çerḫ urur ṭarab-nāk

Çün içdi dürd-i derdin anuñ Ādem
Cihānda şūriş itdi ḫalḳ-ı ʿālem

Kelīm isterdi vaṣlından emānı
Velī zaḫm urdı tīġ-ı "len terānī"[1]

NAṢĪḤAT DĀDEN-İ MÜ'ELLİF BE-NEFS-İ BED-KĪŞ-İ ḪOD*

2b Gel iy dermānde vü bī-çāre ʿāşıḳ
Eşini bilmeyen āvāre ʿāşıḳ

Niçün ṣāliḥ ʿamel yoḳ defterüñde
Ki sen de rū-siyehsin defterüñ de

Hevā-y-ıla nice bir āh u zārī
Ne bulduñ ḫūblar mihrinde bārī

Ġam-ı hecr-ile zār u ḫaste-dilsin
Vefāsuz yār sevmekden ḥacilsin

Dehān-ı yāre virdüñ gerçi-kim dil
Murāduñ olmadı bir ẕerre ḥāṣıl

Dün ü gün dil pür-āteş dīde nem-gīn
Geçürdüñ ʿömrüñi ġafletde miskīn

Ḳoduñ miḥrābı ayrudur murāduñ
Ḫarābāt[ī]lıġ-ıla çıḳdı aduñ

Saña gül-ruḫlar itmişdür ʿaceb āl
Ki tesbīḥüñ dem-ā-dem[2] ʿanberīn-ḫāl

Naṣīḥat ṭutmayup uyduñ hevāya
Ne yüzle varasın yarın Ḫudā'ya

Nedür bir naḳş-ı fānī kim ola yār
Anı ger yār idinürseñ zihī ʿār

1 "Beni göremezsin." A'râf suresi, 143. ayetten kısmi iktibas. Hz. Musa'nın Tur Dağı'nda Allah'ı görmek istemesi üzerine Allah'ın hitabıdır.

* "Yazarın Kendi Kötü Huylu Nefsine Öğüt Vermesi"

2 "dem-ā-dem"in üstünde "olupdur" yazılıdır ama "dem-ā-dem" iptal edilmemiştir.

Anı yād eyle Ḥaḳḳ'a āşinā ol
Gedā-y-iken emīr-i zer-ḳabā ol

Pür iken levḥ-i ḳalbüñ naḳş-ı keşret
ʿAyān olur mı hergiz sırr-ı vaḥdet

Gel imdi ʿaşḳ-ı dil-berden güẕer ḳıl
Ḥarāmīdür yolun urur ḥaẕer ḳıl

Ḫayālüñe düşince zülf-i dil-ber
Yüri var mescide seyr eyle minber

Ruḫından cān yiter yansun yaḳılsun
Elüñe muṣḥaf al göñlüñ açılsun

3a Olayın dir-iseñ ehl-i saʿādet
Gerekdür virüñ elfāẕ-ı şehādet

Müzeyyen ḳılan oldur her maḳāli
Maḳālüñ artar anuñla cemāli

Cemāl-i ʿāleme pīrāye oldur
Dü ʿālem ḫalḳına ser-māye oldur

Dem-ā-dem çekmege şeyṭāna leşker
ʿAlemlerdür elifler anda yer yer

Nedür her lām bir devlet kemendi
Geçerler anuñ-ıla nefse bendi

Göñül ṭıflını geh geh gūşmāle
Ṭabanca şeklidür naḳş-ı celāle

ḲAṢĪDE DER-KELİME-İ TEVḤĪD*

[Feilâtün Mefâilün Feilün]

Nedür iy dil sipihr-i nūr-ı İlāh
Maḳar-ı lā ilāhe illa'llāh

Ṣadef-i cān ṭolarsa devletdür
Dürer-i lā ilāhe illa'llāh

Nefs-i emmārenüñ başını keser
Ḫancer-i lā ilāhe illa'llāh

Burc-ı dilde ṭoġarsa baḫt-ı seg
Aḫter-i lā ilāhe illa'llāh

İrse yıḳar ḥışār-ı ʿişyānı
Leşker-i lā ilāhe illa'llāh

Baḫş ider nev-ʿarūs-ı şerʿe cemāl
Zīver-i lā ilāhe illa'llāh

Fülk-i īmāna ḫayl-i yardımdur
Lenger-i lā ilāhe illa'llāh

Oldı ʿallāme şol ki bildi nedür
Ḫaber-i lā ilāhe illa'llāh

3b Ḥıfẓ ider genc-i iʿtiḳādı tamām
Ejder-i lā ilāhe illa'llāh

Ṣaldı her ḥalḳaya hezār āşūb
Dil-ber-i lā ilāhe illa'llāh

Şerḥ olup ḥaşr olınca yazılmaz
Defter-i lā ilāhe illa'llāh

Ṭatlu söyler yidükçe ṭūṭī-i rūḥ
Şekker-i lā ilāhe illa'llāh

Ṭutdı āfāḳı būy-ı ʿanber ile
Micmer-i lā ilāhe illa'llāh

* "Tevhid Kelimesi Hakkında Kaside"

Nūr-ı ṣıdḳ-ıla göñlüñi pür ider
Seḥer-i lā ilāhe illa'llāh

Ḳalbüñ aʿrāżın eyleye ḫāliṣ
Cevher-i lā ilāhe illa'llāh

Urınursañ **Muʿīdī** oñdı işüñ
Efser-i lā ilāhe illa'llāh

Er-iseñ nefsi baṣ ḳuşan bilüñe
Kemer-i lā ilāhe illa'llāh

Ẕākir ol kim her işde vire[1] saña
Ẓaferi lā ilāhe illa'llāh

MÜNĀCĀT-I BĀRĪ TEʿĀLĀ ʿALLET KELİMETUHU*

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]
İlāhī kār-sāz u kār-dānsın
Ḫudā-yı bī-niyāz u lā-mekānsın

Cihānda yaradan sensin şeb ü rūz
Viren şemʿa żiyā pervāneye sūz

Ezel sensin ebed [yo]ḳdur zevālüñ
ʿUḳūla ṣıġmaz idrāküñ celālüñ

Celālüñ ḫˇānına eflāk türre
Güneş ḫod feyżüñ envārında ẕerre

4a Ḳapuñda pādişāhlar kemterīn ḳul
Neyi kim sen dilersin var olan ol

Gerek ortada olsun ger busuda
Murāduñ olmayan gelmez vücūda

Gedāyı gāh olur kim şāh idersin
Gehī bir şāhı ḫāk-i rāh idersin

Kime ḫışmuñ kimine raḥmetüñ var
Ne isterseñ idersin ḳudretüñ var

1 vire: virür, nüsha.
* "Sözleri Yüce Olan Ulu Allah'a Yakarış"

Kimisi mihrüñ-ile muġtenemdür
Kimi ḳahruñla pür-derd ü elemdür

Recā vü ḫavf-ıla ṭolup dil ü cān
Aralıḳ yerde ḳaldum deng ü ḥayrān

Çün evvel Muṣṭafā'ya itdüñ ümmet
Dem-i āḫirde yā Rabb eyle raḥmet

Teraḥḥum ḳıl ki zār u mübtelāyam
Hevā-yı nefse uydum bed-liḳāyam

Ne ḥāṣıl aġlamaḳdan rūz ile şeb
Ki dökdüm yüz suyın ṭopraġa yā Rab

Peşīmānam bugün yā Rab yüzüm yoḳ
ʿAẕāba müsteḥaḳ oldum sözüm yoḳ

Şeb-i ʿiṣyān-ıla şūrīde-ḥālem
Siyeh-kār olmışam sünbül-miṣālem

Yuṭarsam ṭañ degüldür ġonca-veş ḳan
Ki pergend itdi baġrum ḫār-ı ʿiṣyān

Gözüm gerçi yaşumla ḳana yundı
Yüzüm ġamdan ḳuru nesrīne döndi

Dirīġā irmedi pāyāna yasum
Benefşe gibi nīlīdür libāsum

İçüm zehr olduġı aḳar yüzümden
Ne sözüm var-ısa ẓāhir sözümden

4b Günüm ḥayfā peşīmānlıḳda geçdi
Yigitlik naḳdi nā-dānlıḳda geçdi

Egerçi ʿāmil olmışdur cevāriḥ
Velīkin bir ʿamel yoḳ sañā ṣāliḥ

Ne ḳılam çāresüz ḳaldum dirīġā
Yüküm ṣırça yolum pür-seng-i ḫārā

İlāhī raḥmetüñ bostānı ḥaḳḳı
Seḥāb-ı cūduñuñ bārānı ḥaḳḳı

Bu göñlüm ġoncasın bir dem güşād it[1]
Nesīm-i raḥmetüñle anı yād it

Kerem ḳıl bańa yol vir ol ḥaremde[2]
Ki yoḳdur zīneti bāġ-ı İrem'de

Sevindür cānı luṭfuñ güllerinden
Beni ṣay ol gülüñ bülbüllerinden

Derūnum lāle ḳılup dāġ-ı ʿaşḳa
Fiġanum bülbül eyle bāġ-ı ʿaşḳa

Naṣīb it lāle cennet gülşeninden
Beni ḳurtar heyūlā külḫanından

Ġarībem irgür inʿām-ı ʿamīme
Delīlüm ol ṣırāṭ-ı müstaḳīme

Bańa iksīr-i raḥmetle naẓar ḳıl
Ḳara ṭopraġ-iken luṭf eyle zer ḳıl

Vücūdum ẕerredür maḥv eyle anı
Ki mihrüñ dilde ḳalsun cāvidānī

Cemālüñden ʿaṭā ḳıl bańa bir nūr
Ki cehlüm ẓulmetini eyleyem nūr

Ḫalāṣ it göñlümi ṭūl-i emelden
Müzeyyen ḳıl benüm ʿilmüm ʿamelden

Gözümi rūşen idüp nūr-ı tevfīḳ
Gider taḳlīdi eyle ehl-i taḥḳīḳ

5a Aḳıdup curʿa-veş ḫāk üzre yaşum
Şarāb-ı şevḳle germ eyle başum

1 Derkenarda bu beytin yanında bağlama çok uymayan, *feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Bańa gül-ruḫlar eger eyleye āl
Elde tesbīḥ ola her dāne-i ḫāl

2 ḥaremde: ceremde, nüsha.

Ġınā vir ḳalbe olmayam gözi aç
Beni itme ṭapuñdan ġayra muḥtāc

Maʿāş içün sebeb ne ġam çekem ben[1]
Kefîl iken cihānuñ rızḳına sen

İlāhī ẕu'l-kerem ẕu'l-kibriyāsın
Demidür ṣı bu nefsüm kibriyāsın

Beni oḳ gibi iltüp ṭoġru yola
Hidāyet pīş-rev olsun bu ḳula

Düşürüp göñlüme vaṣluñ ṣafāsın
Derūnumdan çıḳar dünyā hevāsın

Nice bir derd-i dilden zār olam ben
Ġam-ı ʿaşḳ-ı nigāra yār olam ben

Geçerdüm dergeh-i dil-berden āḫir
Varup ger Kaʿbe'ye olsam mücāvir

Dimezven pādişāh it ben ḳulı sen
Naṣīb eyle İlāhī ol yolı sen

Ki menzil istedükce ben kemīne
Gehī Kaʿbe ola gāhī Medīne

Ṣafā virmez bańa bāġ u gülistān
Açar dil bülbülin ḫār-ı muġaylān

Ḳanı yā Rab cihānda ol saʿādet
Resūl'üñ ravżasın ḳılam ziyāret

Sürüp müjgānum ol ḫāk-i mezāra
Çekem sürme bu çeşm-i eşk-bāra

Murādumdur Ḫudāyā ḳıl müyesser
Nice bir ola ḥasretden yüzüm zer

1 Nüshada normal olarak bu beyit 103, bir sonraki beyit 102. sıradadır. Ancak her iki beytin ilk mısralarının altına takdim-tehir işareti (م - خ) konduğu ve anlam da böyle daha uygun düştüğü için yer değiştirildi.

Muʿīdī'yem ayırma raḥmetüñden
ʿAṭā eyle nevālar niʿmetüñden

5b Ḳaçan kim yuyıla naḳş-ı ḥayātum
Ṣunılmaya yesārumdan berātum

Bańa yā Rab der-i tevfīḳüñi aç
Ṭarīḳat maḫzeninüñ gevher[in] ṣaç

Enīs eyle revānum fikrüñ-ile
Zebānum bülbül olsun ẕikrüñ-ile

Uyar cānum ḳoma çeşmümde ḫʿābı
Ṣunıvir cām-ı ḥikmetden şarābı

Maḥabbet şuʿlesin cāna çerāġ it
Çıḳar ġayrıyı göñlümden ıraġ it

Göñülde mihrüñi pāyende eyle
Çerāġın baḫ[tu]muñ tābende eyle

Elümde kilkümi ney-şekker eyle[1]
Ne söz kim söyleyem şīrīnter eyle

Bańa bir ḳudret eyle āşikārā[2]
Elümde laʿle dönsün seng-i ḫārā

Düzem bir ḫoş sarāy-ı āb-gīne[3]
Müşābih ḳalʿa-i gevher-nigīne

Beni çıḳarma rāh-ı istivādan
Şefāʿat rūzī eyle Muṣṭafā'dan

Eger olmasa ʿāṣī baʿż-ı ümmet
Muḥammed kime eylerdi şefāʿat

1 Bu beyit derkenardadır.
2 Bu beyit derkenardadır.
3 Bu beyit derkenardadır.

DER-NAʿT-İ SEYYİDÜ'L-MÜRSELİN VE ḪĀTEMÜ'N-NEBİYYİN MUḤAMMED -ʿA. S.-*

Muḥammed kim olupdur şāh-ı ʿālem
Hilāl ebrūlarıyla māh-ı ʿālem

Ne medḥ idem ki oldur ṣadr-ı ʿizzet
Emīn-i vaḥy-i Ḥaḳ şāh-ı nübüvvet

Risālet burcınuñ māhı Muḥammed
Şerīʿat mülkinüñ şāhı Muḥammed

Vücūda gelmeden cism-i laṭīfi
Olupdur çār ḥarf ism-i şerīfi

Bunı eyler işāret mīm-i evvel
Benümle oldı dir ʿālem mükemmel

Ne mīm ol ṣanki[1] bir tābende gevher
Ser-i mihr üzredür tāc-ı münevver

6a Gerek şām u gerekse ṣubḥ-demde
Açupdur aġzını şevḳ-ile ḥamde

Sekiz cennet gelüpdür ḥalḳa-i ḥā
Ki būyından olur cān murġı şeydā

Çün oldı ʿayn-ı ḥamd ol mīm-i ṯānī
Dem-ā-dem Ḥaḳḳ'a eyler imtinānı

Ṣıfāt-ı dāl ḫod ṣıġmaz beyāna
Ser-ā-ser dāl-i devletdür cihāna

Çün ismi böyledür iy ehl-i maʿnā
Ḳıyās it kim ne ẕāt olur müsemmā

Cihānuñ cānıdur cānuñ cihānı
Vefā gülzārınuñ serv-i revānı

---

* "Peygamberlerin Efendisi ve Nebilerin Sonuncusu Hz. Muhammed-a.s.- Hakkında Övgü"

1 Ol ṣanki: olsun ki, nüsha.

Olup ẕātı meʾāl-i āferīniş
Cemālidür çerāġ-ı ehl-i bīniş[1]

Yüzinüñ gülleri bostān-ı “efṣaḥ”
Ḫaṭ-ı laʿli nigāristā[n]-ı “emlaḥ”

Boyı ser-keş gözi fettān u sāḥir
N’ola şānında gelse “ḳum fe enẕir”[2]

Süleymān bendedür ʿālemde ol Cem
Adı ümmī velī yoḳ andan aʿlem

Ḫudā maḥbūb idindi çünki anı
Anuñ ʿaşḳına yaratdı cihānı

Anuñ-çün yaradılmışdur erāyik
Ḳuṣūr u cennet ü ḥūrī melāyik

Var-ıdı çün anuñ faẓlıyla ʿilmi
Ḳabūl itdi cihānda faḳr u ḥilmi

Güneş gibi cemāli bāhir-idi
Kemāli biʾl-bedāhe ẓāhir-idi

Anuñ şerʿiyle revnaḳ buldı devrān
Anuñ dīniyle mensūḫ oldı edyān

6b Egerçi ṣoñra geldi enbiyādan
Velī yigdür ḳamu ehl-i ṣafādan

Ki her maʿdenden olmışdur muḳarrer
Çıḳar evvel türāb u ṣoñra cevher

Ne ṭañ olsa ḳamudan ḳadri aʿlā
Ki ekṣer giceyi eylerdi iḥyā

ʿArabʾdan ideli yüz nūrın iẓhār
ʿAcem mülkinde söndi ḳalmadı nār

---

1 ehl-i bīniş:

2 “**Kalk ve** insanları Allah’ın azabıyla **uyar**.” Müddessir suresi 2. ayetten iktibastır.

Beyāna ṣıġmaz anuñ muʿcizātı
Ṭutupdur muʿcizātı kāyinātı

Nüzūl itd[i] felekden aña Ḳur'ān
Anuñdur ʿālem-i ʿaşḳ içre meydān

Nice muʿcizler iẓhār eylemişdür
Görenler dilden iḳrār eylemişdür

Nebīdür ki maḥall-i imtiḥanda
İki şaḳḳ itdi ayı āsumānda

Ḳamış barmaḳlarından ol semen-ber
Aḳıtdı ṣu yirine şehd ü şekker

Elindeyken irüp ceẕbe ḥaṣāya
Ser-āġāz itdi şevḳ-ile ṣenāya

Gül-i nev-reste kim rengīn-varaḳdur
Cemāli muṣḥafından bir sebaḳdur

Cüẕā olınca bu cānum bedenden
Selām olsun anuñ rūḥına benden

DER-MİʿRĀC-I MİHR-İ SİPİHR-İ NÜBÜVVET MUḤAMMED MUṢṬAFĀ -ʿA.S.-*

Meger bir şeb ki pür-nūr-ıdı ʿālem
Bahār-ı zülf-i dil-ber bigi ḫurrem

Zihī şeb kim sevād-ı ʿanber-efşān
Muʿaṭṭar olmış-ıdı ʿālem-i cān

7a Dönüp her ṣābit ü seyyāre bedre
Sipihr altun ṣaçardı bedr[e] bedre

Cihān olmışdı gūyā bir büt-i Çīn
Sevād-ı şeb yüzinden ḫāl-i miskīn

* "Peygamberlik Göğünün Güneşi Hz. Muhammed Mustafa'nın Miracı Hakkında"

Ḳarışup müşk-i Tātār ile kāfūr
Birikmiş bir arada ẓulmet ü nūr

Feraḥ-baḫş-ıdı vaṣl-ı yār gibi
Neşāṭ-engīz-idi gülzār gibi

Meger olaydı ʿömr-i cāvidānı
Virürdi mürde cisme tāze cānı

O gice māh-ı burc-ı mülk-i sermed
Şeb-i encüm-ḥaşem yaʿnī Muḥammed

İçin ḥikmet ṣuyıyla yumış-ıdı
Bisāṭında yatup uyumış-ıdı

Küdūretden velī ṣu gibi ṣāfī
Başına ġonca-veş çekmiş liḥāfı

Yañaġı gül gibi rengīn ü pür-tāb
Velī nergislerin almış-ıdı ḫ̆āb

Bu ḥāletde Ḫudā emriyle Cibrīl
İrişdi göz açınca nitekim yil

Uyarup ḫiẕmet-içün ḳarşu ṭurdı
Selām itdi vü yüzin yire urdı

Didi iy gülbün-i gülzār-ı miḥrāb
Cihānuñ baḫtısın düşmez sañā ḫ̆āb

Başuña gün ṭoġupdur gözüñi aç
Ki bu şebdür berāt ü ḳadr ü miʿrāc

Yaraḳlandı senüñ-çün meclis-i ḫāṣ
Yirüñden ṭur felek üzre ḳadem baṣ

Muḳīm ol baṣ ḳadem mülk-i ḳıdemde
Ki maḥremlıḳ senüñdür ol ḥaremde

7b Bu sözi gūş idüp ol şemʿ-i tābān
Ayaġ üstine geldi şād u ḫandān

Revān Cibrīl çekdi bir burāḳı
Ki menzilgāhı idi çerḫ tāḳı

Güher dendān[ı] olmış[1] ḳulaġı yeşm
Ṣanasın şeb-çerāg-ıdı iki çeşm

Kemend-i zülf-i ḥūr-ıdı licāmı
Meh ü ḫurşīd-i ḫāverden lisāmı

Olup ḳavs-ı ḳuzaḥdan sīne-bendi
N*ā*l-idi idi nālişi[2] (?) kākül kemendi

Süvār oldı nebī üstine der-ḥāl
Ṣabāya bindi gūyā bir gül-i al

Burāḳı berḳ-pāy u gice deycūr
Yüzin gören oḳur "nūrun ʿalā nūr"[3]

Gider sürʿat ḳılup ol māh-ruḫsār
Öñince peyk-i ḥażret ġāşiye-dār

Hemān laḥẓa nebī Aḳṣā'ya irdi
İnüp atdan revān içine girdi

Gelüp ol yire oldı enbiyā cemʿ
Olur bu cemʿ içinde Muṣṭafā şemʿ

Eẕān oḳundı ḳıldılar iḳāmet
Geçüp itdi imām-ı dīn imāmet

Oradan ʿazm idüp oldı revāne
İrişdi yir yüzinden āsumāna

Cemālinden feraḥ buldı melekler
Semāʿa girdi şevḳ-ile felekler

Burāḳı tünd ü tīz olup ṣabādan
O gül geçdi nihāl-i müntehādan

---

1 olmış:

2

3 "Nur üstüne nur" Nūr suresi 35. ayetten iktibas.

190 Ḳodı hem-rāhını rāh üzr[e] tenhā
Yüridi kendü tenhā bī-muḥābā

8a Yarardı rūḥlar ḳalbini ṣaf ṣaf
Maḳāmı tā olınca kūy-ı Refref

Risālet burcınuñ ol āfitābı
Geçer bir demde yetmiş biñ ḥicābı

Naẓar ḳılmadı andan cism ü cāna
ʿAlem[1] iletdi mülk-i lā-mekāna

Gidüp oḳ gibi ol sulṭān-ı kevneyn
Maḳāmı rāst oldı "ḳabe ḳavseyn"[2]

195 İrişüp bezm-i ḫāṣṣa çekdi cāmı
Ne cām olsun <ne> ki cām-ı dūst-kāmī

Şu ḫalvet-ḫāne k'oldur mülk-i sermed
Aña irdi Muḥammed bin Muḥammed

İşitdi pes kelām-ı Ẕu'l-celāl'i
Niḳāb-ı "keyfe"süz gördi cemāli

Yine ʿavdet ḳılınca ol mekāndan
Cihāna geldi mülk-i cāvidāndan

Çün andan armaġān umardı ümmet
Getürdi cümleye dībā-yı raḥmet

ENDER SEBEB-İ TE'LĪF-İ KİTĀB*

200 Meger bir dem kim ʿālem ḫürrem-idi
Bahār eyyāmı özge ʿālem-idi

Gelüp yine Ḥamel burcına ḫurşīd
Gice Ḳadr-idi gündüz Ḳadr-ile ʿīd

1 ʿAlem: ʿİlm, nüsha.
2 "Öyle ki araları **yayın iki ucu arası kadar veya daha az** kaldı." Necm suresi 9. ayetten iktibas. Miraçta Hz. Muhammed'in Allah'a yakınlığını ifade için kullanılmış bir ifadedir.
* "Kitabın Yazılış Sebebi Hakkında"

Benefşe lāceverd ezmişdi yir yir
Ki ide muṣḥaf-ı gülzāra taḥrīr

Yigitlik vaḳti ʿişret çaġı idi
Ḥarīm-i sebze cennet bāġı idi

8b Nevā-yı bülbül ü ḳumrī vü dürrāc
İderdi ādemüñ ṣabrını tārāc

Virüp her berge rūḥ-ı tāze bārān
Bulut aġlardı līkin sebze ḫandān

Feraḥ-nāk-idi yārān-ı maḥabbet
Olurdı her ṭarafda ʿīş u ʿişret

ʿAceb ferḫunde ḫoş devr-idi[1] söz yoḳ
Ki ġuṣṣa az-ıdı ẕevḳ ü ṭarab çoḳ

Bu mevsimde olup dil-şād ben de
Görindi ġonca-i baḫtumda ḫande

Var-ıdı pāk zihn ü ḥūb ẕevḳüm
Ziyāde olmış-ıdı sūr[2] u şevḳüm

Olup geh geh güzellerle muṣāḥib
Ġazeller dir-idüm ḥāle münāsib

Ne söz kim sūzla naẓm itsem anı[3]
Olurdı ʿālemüñ vird-i zebānı

Temāşā-y-ıdı kārum şād [u] mesrūr
Yaḳīn bildüm ki oldum ġuṣṣadan dūr

Pür olup derd-i ʿaşḳ-ıla derūnum
Aḳar ṭurmazdı eşk-i lāle-gūnum

---

1 devr-idi:
2 sūr: şūr, nüsha.
3 Derkenarda bu beytin yanında *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Ben sözi sūz-ıla naẓm itsem revān
İller eylerdi anı vird-i zebān

Çemen seyrin idüp defʿ-i melāle
Elümde[n] hīç düşmezdi piyāle

İdüp şevḳ-ile nāle nitekim ney
İçerdüm geh ciger ḳanın gehī mey

Didi feryādla iy merd-i üstād
Ki ṣanʿatla olur her beytüñ[1] ābād

Düşüp gül devri diyü ʿīş u nūşa
Bu göñlüm bülbüli geldi ḫurūşa

Sen ol ṣarrāfsın miṣlüñ bulınmaz
Sözüñe laʿl ü dür teşbīh olınmaz

9a Ḳanı bir sen ḳadar güftāra ḳādir
Olupdursın on iki fende māhir

Olup faẓl u kemālüñ āşikāre
Senüñ şiʿrüñ varupdur her diyāra

Sözüñe ṭālib olsa ṭañ mı dünyā
Ṣadefdür lafẓ dürr-i pāk maʿnā

Müsellem iki üç dīvānlaruñ var
Açılmış tāze ḫoş bostānlaruñ var

Degül ancaḳ feṣāḥatle belāġat
Ḫayāl-i ḫāṣṣuña yoḳdur nihāyet

Ġazelde sen bizüm bünyādumuzsın
Saña biz ḳāyilüz üstādumuzsın

Ne dirseñ meṣnevī ḳıṭʿa ḳaṣīde[2]
Olur ḫūn-ı feṣāḥatde ʿaṣīde

Dilüñ ġavvāṣ-ı baḥr-i fikr olupdur
Cihān lüʾlüʾ-i naẓmuñla ṭolupdur

1 "beytüñ" kelimesi, normal mısradaki "'aybuñ" kelimesinin yerine derkenara düzeltme olarak yazılmıştır.
2 Derkenarda bu beytin yanında *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:

Ṭutmış-iken baḥr ü berri adumuz
Ḳāyilüz sensin bizüm üstādumuz

Gel imdi nāzı ḳo ehl-i niyāz ol
Maḥabbet bülbülisin naġme-sāz ol

Dehānuñ ġonca gibi luṭf idüp aç
Cihāna bāġ-ı ṭabʿuñ güllerin ṣaç

Ururken luṭf-ı ʿĪsā'dan bugün dem
Niye sūsen gibi olmışsın epsem

Ṭoludur ḫāṭıruñ genc-i maʿārif
Yaraşmaz olasın ehl-i zeḫārif

Bilürsin ḫod nedür bu kāyinātı
Zen-i bed-mihre beñzer yoḳ ṣebātı

Ṣoñuñda imdi ḳo bir yādigārı
Ki sen yād olasın anuñla bārī

Bu dünyāda ġaraż ḫod ad u ṣandur
Oġul ḳız ādeme nām u nişāndur

9b Demidür ḳıl hevā hengāmesin germ
Ki olsun seng-diller mūm-veş nerm

İdüp şevḳ-ile bülbül bigi efġān
Çıḳar mānend-i gül bir tāze dīvān

Zebān-ı ḫāmeñi gevher-niṣār it
ʿArūs-ı dehre naẓmuñ gūş-vār it

Oḳınup sözlerüñ hengāmelerde
Yazılsun zer ḳalemle nāmelerde

Cihāna çek yine ḥelvā-yı rengīn[1]
Görüp her bir şeker-rīz ide taḥsīn

Olup endīşe deryāsında ġavvāṣ
Getür yüklerle sen de gevher-i ḫāṣ

1 Derkenarda bu beytin yanında *feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılmış şu iki beyit kayıtlıdır:

Dimezem sükkerī ḥelvādur bu
ʿĀrife menn-ile selvādur bu

Yine çek ʿāleme rengīn ḥelvā
Ki ola ṭūṭī-i cānuñ gūyā

Ġazel çıḳarma ḫoş-ḥāl itmeyince
Zerüñ ʿarż eyleme ḳāl itmeyince

Yazup Leylā vü Mecnūn ḳıṣṣasını
Bize baḫş it maḥabbet ḥiṣṣesini

Birinüñ söyle ḥüsniyle cemālin
Birinüñ ġam deminde vecd ü ḥālin

Yine ol eski ḳıṣṣa tāzelensün
Demüñle nāy-ı ʿaşḳ āvāzelensün

Göñül maʿden süḫan sīm ü zeridür
Ṭabīʿat baḥrinüñ gevherleridür

Diz ol gevherleri silk-i beyāna
Ġaraż ʿarż-ı hüner bākī cihāna

ENDER CEVĀB-I ŞĀFĪ BE-ḪİṬĀB-I DİL-İ ṢĀFĪ*

İşitdüm çün göñülden bu ḫiṭābı
İṭāʿat ḳılmada gördüm ṣavābı

Ṭabīʿat şāh-bāz[ı] urdı pervāz
Añup Ḥaḳ adın itdüm söze āġāz

10a Çün istiḥżār idüp-durdum fünūnı
Bitürdüm iñen az müddetde bunı

Velī tesvīd olınup ḳaldı pinhān
Nitekim ẓulmet içre āb-ı ḥayvān

Biş on yıl geçdi adın itmedüm yād
Büyük ḳayd-ıdı andan oldum āzād

Ḳalup-durdı ḥicāb altında mestūr
Oranı[1] birine olmazdı manẓūr

---

* "(Yazarın) Saf Gönlünün Seslenmesiyle Şifalı Bir Cevap Vermesi"

1 Oranı:

Yüzinden açmayup müşkīn niḳābın
Bulutda gizlemişdi āfitābın

Cemāli gerçi beñzerdi riyāża
Müsevved ḳaldı çıḳmadı beyāża

Çıḳarmaḳ istedükce düşd[i] māniʿ
Gehī şuġl-ı ṭarīḳ u gāh ṭāliʿ

Aña dek kim olup faż̧l ehline yār
Cefādan yüz çevürdi çerḫ-i ġaddār

Ki yaʿnī sāye-i Ḥaḳ şeh Süleymān
Gelüp iḳlīm-i Rūmʾa oldı sulṭān

Hemīn ol āfitāb-ı ʿālem-ārā
Cihānı eyledi ʿadliyle iḥyā

Mesīḥā şīvesin iẓhār ḳıldı
Nice dil-ḫasteye tīmār ḳıldı

Bucaḳlarda ḳalup fitne nühüfte
Güzeller gözi gibi oldı ḫufte

Zamāne sāyesinde ḫoş-dem oldı
Bahār-ı ʿadli ile ḫürrem oldı

Ṣalaldan ʿadli heft iḳlīme sāye
Güni düşdi yedi ḳat gökde aya

Güneş rūşen żamīrinden ḥacildür
Şeh-i pāk-iʿtiḳād u pāk-dildür

10b Ne şeh mihr-i sipihr-i salṭanatdur
Serīr-ārā-yı mülk-i maʿdeletdür

Sikender-maʿdelet Cemşīd-menzil
Zamānuñ Rüstemʾidür şāh-ı pür-dil

Ne Rüstem görse Rüstem rūz-ı meydān
Ḫalāṣ içün iderdi mekr [ü] virşān

Güneş gibi n'ola ṭutsa cihānı
Şihāb u ġurredür tīr ü kemānı

Nişān ḳoma diyü aʿdā-yı dīnden[1]
Sipihr aña kemān ṣunar kemīnden

Alup kāfirlerüñ nice ḥiṣārın
Aṣupdur ʿarşa tīġ-ı āb-dārın

Ġazāya saʿy-ı bī-endāze eyler
Ẓafer gülşenlerini tāze eyler

Zebūndur nicesinden ḳahramānlar
Elinden ḳan yuṭar ṣāḥib-ḳırānlar

Ser-āmed serveridür şeş cihātuñ[2]
Dür-i yek-dānesi çār ümmühātuñ

Ṭoḳuz atanuñ oldur yādigārı
Se[3] mevlūduñ güzīn ü şehriyārı

Ḳanı anuñ gibi şāh-ı nikū-nām
Naẓīrin görmemişdür çeşm-i eyyām

İlāhī devletini dāyim eyle
Hemīşe pāyitaḫtın kāyim eyle

Mü'ebbed ḳıl felekde aḫterini
Muẓaffer eyle dāyim leşkerini

Aña ḥaşm olanuñ yaşı kesilsün
Münevver şemʿ-ise başı kesilsün

Mübārek ḫāṭırın kim itse maḥzūn
Yire geçsün olursa genc-i Ḳarūn

11a Ser-i ṭākınd[a] ġonca mihr-i pür-nūr
Ḳılıcı üstün olsun kendü manṣūr

1 Bu beytin yanında Muîdî'nin *Gül ü Nevrûz*'unda yer alan şu beyit kayıtlıdır:
Kīn almaġ içün ʿadū-yı dīnden
Çerḫ aña kemān sunar kemīnden (Taşkın 2015: 85)

2 cihātuñ: cihānuñ, nüsha.

3 se: şeh, nüsha.

Bi-ḥāmdi'llāh ki sulṭān devr[i]dür bu[1]
Ne sulṭān şeh Süleymān devr[i]dür bu

Beyāna gelse olmaz ʿadl ü dādı
Çıḳupdur ʿadl-ile ʿālemde adı

Degül insāna mūr-ı nā-tüvāna
Gezend irgüremez dīv-i zamāne

Cihān emn ü emān olduġına ben
Ḫudā'ya şükr idüp fāriġ yürürken

İrişdi gūşuma hātifden āvāz
Didi iy ʿandelīb-i naġme-perdāz

Tekellüm ḳıl ki söze ḳudretüñ var
Ġazel ṭarzında ḫaylī sürʿatüñ var

Çıḳarsang-ne ḳanı Leylā vü Mecnūn
Belāġat baḥri içre dürr-i meknūn

Çün olmışdur bir āşūb-ı zamāne
Niçün fāş olmaya ḥüsni cihāna

Anı taḥrīr idüp evrāḳ-ı ṣuḥfa
İlet bir mīr-i ʿālī-rāya tuḥfe[2]

Bi-ḥāmdi'llāh ki vardur ehl-i raġbet
Hüner ḳadrin bilür erkān-ı devlet

Bu sözi çün işitdüm ḫürrem oldum
İçüp ẕevḳ ü feraḥ cāmın Cem oldum

ʿArūs-ı nāmemi ḳılmaġa tezyīn
Ele aldum hemīn bir kilk-i müşkīn

El üstinde ṭutup ʿizzetler itdüm
Dil ü cāndan aña ḫiẕmetler itdüm

1 Nüshada bu beyitten önce başlık için alan açılmasına rağmen boş bırakılmıştır.
2 Mısra sonunda derkenara muhtemelen "mīr-i ʿālī-rāya" ibaresinin yerine olmak üzere "maʿden-i elṭāfa" kaydı düşülmüştür.

11b Bir iki gün ki oldum ḫizmetinde
Tamām oldı efendi <Pāşā> devletinde

DER-MEDḤ-İ DÜSTŪR-I MÜKERREM VEZĪR-İ AʿẒAM İBRĀHĪM PAŞA -BİSMİ'LLĀHİ MĀ YEŞĀ*

Ne pāşā mülk-i himmet şehriyārı
Hümā-yı devlet olmışdur şikārı

Sipihr-i luṭf emīri ʿāliyü'l-ḳadr
Saʿādet meclisinde ṣāḥib-i ṣadr

Ḳapusı ehl-i ʿirfānuñ penāhı
Ṭapusı mülk-i faẓluñ pādişāhı

Mürüvvet bāġınuñ serv-i revānı
Saʿādet mülkinüñ ṣāḥib-ḳırānı

Bu resme yazdı vaṣfın ṭabʿ-ı ḫürrem
Müşīr-i salṭanat düstūr-ı aʿẓam

Cenāb-ı ʿizzet İbrāhīm Pāşā
Felekden Kaʿbe gibi ḳadri aʿlā

Ḳavī-idrāk ü rūşen-rāy ü kāmil
Mürüvvet kānıdur nīkū-ḫaṣāyil

Ṭutarsa cām-ı zer Cem kendüsidür
Girerse rezme Rüstem kendüsidür

Zekāda ʿAḳl-ı Evvel'dür gümānsuz
Görilmez maṣlaḥat bir laḥẓa ansuz

Ne ṭañ yanında bitse maṣlaḥatlar
Alur bir nāme-y-ile memleketler

N'ola taʿmīr-i mülke eylese cehd
Vezīr-i pāk-dīndür āṣaf-ı ʿahd

* "-Allah'ın Adıyla, O Ne İsterse- Nizama Uygun Hareket Eden Sadrazam İbrahim Paşa Hakkında Övgü"

Degül hergiz ne lehv ü ne hevāda
Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a māyildür ziyāde

Dür ü gevher yanında ḫākle yek
Seḫāsında ḫacildür āl-i Bermek

12a Ṣalāḥ u zühd ü taḳvāda müsellem
Gören dir budur İbrāhīm Edhem

Kerīm ol kim kerem ẕātına lāzım
Seḫāvetde olupdur kendü Ḥātim[1]

Nice Ḥātim[2] ol itdügin kim eyler
Kime iḥsān iderse Ḥātim[3] eyler

Nem-i cūdı ile ol kān-ı iḥsān
Bahār ebrine virse āb-ı bārān

Bitüp güller yirine laʿl [ü] gevher
Çemen pīrūze olurdı ser-ā-ser

Hemīşe ehl-i faḳrı gözleyen ol
Nesi var-ısa Ḥaḳ yolına mebẕūl

Nihāl-i rūḥa [ol] cūd u seḫādur
Aña luṭf u kerem berg ü nevādur

Kimesne raġbet itmez kīmyāya
Anuñ luṭfı yiter bay [u] gedāya

Kara ḫāke naẓar ḳılsa zer eyler
Ne zer pāk ü mücellā cevher eyler

Dil ü cāndan sever her kişi anı
Ṭutupdur ḥüsn-i ḫulḳıyla cihānı

Meşelde āfitāb-ı āsumān-gerd
Vaḳārı gülşeninde bir gül-i zerd

1 Ḥātim: Ḫātim, nüsha.
2 Ḥātim: Ḫātim, nüsha.
3 Ḥātim: Ḫātim, nüsha.

Hilāl-ile ṭoḳuz çerḫ-i zırıh-pūş
Ḳapusında gedādur ḥalḳa-der-gūş

İlāhī bir günin biñ eyle anuñ
Ki saʿy ider ṣalāḥına cihānuñ

Cihān ṭurduḳca anı ber-ḳarār it
Binā-yı ʿizz ü ḳadrin üstüvār it

12b 320 Murādınca eger dönmezse gerdūn
Batup çerḫi ebed ḳalsun diger-gūn

Neyi kim incinüp ister helāk ol
Gül-i nev-reste-y-ise ola ḫāk ol

Anı her ki diler bir laḥẓa dil-teng
Eger şekker olursa başına teng

KELİME-İ "ÇEND BE-ṬARĪḲ-I ḤİKMET Ü PEND*

Gel iy mülk-i seḫāda Ḥātim-i[1] Ṭayy
Ki diller mürdesin cūduñ ider ḥayy

Mesīḥāʾdur meger luṭfuñ nesīmi
Dem ursa dirgürür ʿaẓm-i remīmi

325 Dem-i[2] ḫulḳuñla āfāḳ oldı ḫoş-būy
Anuñ-çün nāfe ḳalmışdur siyeh-rūy

Bisāṭ-ı rifʿatüñde iy melek-çihr
Meẕemmet-kerde bālişdür meh ü mihr

Saña birḳaç sözüm var gūş iderseñ
Ne söz cüllāb-ı terdür nūş iderseñ

Ekābir sözleridür hep didügüm
Şekerden daḫı şīrīndür yidügüm

---

* "Hikmet ve Öğüt Yolunda Birkaç Söz"

1 Ḥātim-i: Ḫātim-i, nüsha.

2 Dem-i: Demi, nüsha.

Seferden gelmişem var armaġānum
Ḳabūl it anı kim şād ola cānum

Hediyyem bāġ-ı ḥikmet mīvesidür[1]
Bu mīve şūḥ ṭabʿum[2] şīvesidür

Beḳā bulsun dir-iseñ ʿizz ü devlet
Ne-deñlü ʿāḳıl-iseñ ṭut naṣīḥat

Civānsın devletüñ efzūnter olsun
Felek taḫtuñ güneş tāc-ı zer olsun

Ṭapuñ hem-sāye-i ẓıll-ı Ḫudā'dur
Senüñ yirüñ maḳām-ı evliyādur

13a Ki yaʿnī cāy-ı āṣafdur maḳāmuñ
Umūr-ı dīnde olsun ihtimāmuñ

Hemīşe ʿāleme ʿadlüñ ziyād it[3]
Faḳīre ḳıl teraḥḥum ẓulme dād it

Ḳula raḥm it ki sulṭān-ı keremsin[4]
Mürüvvet genci vü kān-ı keremsin

Olınca devlet esbābı müretteb
Neye kim ḳaṣd iderseñ el virür heb

Niceler oynadur ṭūb-ıla çevgān
Senüñdür ʿālem-i himmetde meydān

Seḫā vü ʿadlüñi artur dem-ā-dem
Ṣemensüz ḳuluñ olsun ḫalḳ-ı ʿālem

Bi-ḥamdill*ā*h ki ol Deyyān-ı vācib
Saña iḥsān idüpdür fikr-i ṣāyib

---

1 Derkenarda bu beytin yanında *mefʿûlü mefâilün feûlün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Ḥikmet şecerinde mīvedür bu
Devlet püserinde şīvedür bu

2 "mīve şūḥ ṭabʿum" ibaresi normal mısradaki "ḫāmem şāhidinüñ" ibaresinin üstüne düzeltme kaydı olarak yazılmıştır.

3 ziyād it: ziyādet, nüsha.

4 Derkenarda bu mısranın yanında nüsha farkı olarak şu mısra kayıtlıdır:
Kerem mülkinde bir ʿālī ʿalemsin

Senüñle n'ola maʿmūr olsa dünyā
İdersin Ḥażret'e ḫayr işi ilḳā

Hemīşe niyyetüñ ḫayr işedür çün
Felekler üstüñe döner dün ü gün

Yaraşdı başuña tāc-ı saʿādet
Senüñle faḫr ider mühr-i[1] vezāret

Vezāret ḳadri artupdur[2] senüñle
Ki ḫalḳ āsūde rāy-ı rūşenüñle

Şikāyetci sürildi hīç eṣer yoḳ
Ki dehri ṭutdı ʿadlüñ ẓulme yer yoḳ

Enīsüñ ʿāḳıl u dānā gerekdür
Gehī ḫāmūş u geh gūyā gerekdür

İki yüzlülerüñ gūş itme sözin
N'olaydı görmeseñ bir kerre yüzin

Kemāl ehli olana ḥürmet eyle
Ayaḳdaysa elin al himmet eyle

13b Ẓahīr olma hüner-mend olmayana
Ki aʿdā bulmasun hergiz bahāne

Eger bir manṣıb isterse iki ehl
Cevābı gün gibi rūşen iki sehl

İkisin bir maḥalden imtiḥān it
Şu kim rüchānı vardur kām-r[ān] it

Dilerseñ devlet ü ḫaşmet ṣebātın
Gerekdür viresin geh geh zekātın

Zekātı ehl-i raġbet eylemekdür
Bilüp ḳadrini himmet eylemekdür

1 "mühr-i" ibaresi, ibaresi normal mısradaki "şāhum" ibaresinin üstüne düzeltme kaydı olarak yazılmıştır.
2 "ḳadri artupdur" ibaresi normal mısradaki "ḳadr bulmışdur" ibaresinin altına düzeltme kaydı olarak yazılmıştır.

Gedāya luṭf u iḥsān ḫod olur farż
Bilürsin sen-daḫı lāzım degül ʿarż

Senüñ āṣāruña yoḳdur nihāyet
Bańa da n'ola eylerseñ ʿināyet

Ġarīb ü bī-kesem şefḳat gerekdür
Maḥall-i şefḳatem himmet gerekdür

Hünerde gerçi bulınmaz naẓīrüm
Günāhum bu ki yoḳdur bir ẓahīrüm

Nice dönmek gerek ṭūlāb-ı devrān
Ki ẓāhir ola miṣlüm bir süḫen-dān

Velīkin çerḫ-i dūn-perver ḳılup ġadr
Ne bańa var ne rengīn sözüme ḳadr

Sen eylerseñ bańa bir ẕerre himmet
Güneş gibi ṭutam ʿālemde şöhret

Süḫan diyü niṣār idüp güherler
Ḳoyam devr-i zamānda çoḳ eṣerler

Ṭutup ʿirfān [u] faż̧l içinde meydān
Şerīf ismüñe yazam nice dīvān

Eyü aduñ ṭutupdur ḫod cihānı
Sür ol ad-ıla ʿömr-i cāvidānī

14a Iraḳlardan işidüp nīk nāmuñ
Revān oldum dil [ü] cāndan ġulāmuñ

Ṣabā-veş żaʿfum-ıla ṭuşa ṭura
Ayaġuñ tozına geldüm yüz ura

Yitiş iy luṭf [u] himmet şehriyārı
Götür yil gibi yerden ben ġubārı

Naẓīrüñ yoġ-iken mīr-i hüner-mend
Bańa düşmez ki idem ṭapuña pend

Ne pend idem ki benden yig bilürsin
Çoġın ben bilmezem sen yig bilürsin

Duʿām oldur sañа şām u seḥergāh
Nigeh-dāruñ ola her yerde Allāh

MAṬLAʿ-I DĀSİTĀN*

Elin uran maḥabbet ḫāmesine
Bu resme naḳş ḳılmış nāmesine

Ki var-ıdı ezel bir şaḥne-i ʿaṣr
Binā ḳılmış nice ṭāḳ u nice ḳaṣr[1]

Vücūdına seḫāvet lāzım-ıdı
ʿArab'da bir diyāra ḥākim-idi

Var-ıdı şöhreti devrān içinde
Añılurdı bu heft eyvān içinde

Yasaġından yasamışdı cihānı
Şecāʿatde zamānuñ Ḳahramān'ı

Sipāh u ḫayline pāyān yoġ-ıdı
Ḫazīne ḫod nihāyetsüz çoġ-ıdı

Ḳabāyilden alup bāc u ḫarācı
Yoġ-ıdı kimseye hīç iḫtiyācı

Ser-ā-ser ḥācetini bulmış-ıdı
Ne kim gönli dilerse olmış-ıdı

14b Murādın gerçi virmişdi Ḫudāvend
Velī olmış-ıdı muḫtāc-ı ferzend

Ṣafā burcında illā aḫteri yoḳ
Vefā dürcinde ammā gevheri yoḳ

Anuñ ferzend olup çoḳdan murādı
Müdām eylerdi ḫalḳa ʿadl ü dādı

* "Hikâyenin Başlangıcı"

1 ḳaṣr: heşr (?), nüsha

Virüp yoḫsula dīnār u diremler
İderdi luṭf u iḥsān u keremler

Gice gündüz dürişüp ḫayr iderdi
Göñüller milketinde seyr iderdi

Diyārın eyleyüp ʿadl-ile ābād
Ribāṭ u ḫānḳāh iderdi bünyād

Rıżāʾu'llāh içün yapup cevāmiʿ
Olupdurdı fücūr u fısḳa māniʿ

385 Egerçi dürce dür derc eyler-idi
Velī deyyār gibi ḫarc eyler-idi

Şu deñlü ḫarc iderdi māl u genci
Ki yüz dīnāra baḳmaz bir dilenci

Oġul diyü virürdi cümle varın
Bu ġam almışdı elden iḫtiyārın

Ṣoñın añduḳca ʿaḳlı çāk olurdı
Yüzin yire sürerdi ḫāk olurdı

Yanup derd-ile gūyā şemʿ-i pür-sūz
Giceyle giryeler eylerdi tā rūz

390 Güher hecriyle olup zār u giryān
Dökerdi gözlerinden laʿl [ü] mercān

Bilür anı cihānda her ḫıred-mend
Ki olur ādemüñ yimişi ferzend

Ebüñ ibniyle söyünmez ocaġı
Yirin dutar dıraḫtuñ bir budaġı

15a Kişinüñ oġlı olınca ḫalefdür
Oġul dür-dāne vü ata ṣadefdür

Oġul ata gözini rūşen eyler
Ḳalup ṣoñında ḫākin gülşen eyler

Velīkin şol püser kim ola bed-ḫūy
Daḫı yigdür ki hergiz açmaya rūy

Veled kim ola ehl-i fısḳ u bī-pāk
Atasınuñ yüzi ṣuyın ider ḫāk

DER-TEVELLÜD-İ MECNŪN VE BAʿŻ-I AḤVĀL-İ Ū DER-ṬIFLĪ*

Meger bir şeb nice şeb zülf-i dil-ber
Ki bir tār-ıdı Ḳadr andan muʿanber

Duʿālar müstecāb olurdı ol şeb
Felekde Ḳadr-ile bir-idi kevkeb

Oturup mihr-gīn ol gice maḥzūn
Olurdı ḥālin añduḳca diger-gūn

Devā yoḳ gördi bu derd ü belāya
Ḳodı ġayrı yüzin ṭutdı Ḫudā'ya

Çün [ol] āsūde oldı cüz' ü külden
Münācāt eyleyüp didi göñülden

İlāhī fāʿil-i muḫtār sensin
Bu ʿālem hep yoġ olur var sensin

Ḳamu müşkilleri āsān idensin
Göñüller derdine dermān idensin

Dilekler virmege ḳādirsin iy Ḫaḳ
Benüm bu ḥālüme nāẓırsın iy Ḫaḳ

Kemāl-i ẕātuñ-içün iy Ḫudāvend
Murādumdur naṣīb it bañа ferzend

Ki yile varıcaḳ ʿömr-ile çaġum
O nūr-ı çeşmle yansun ocaġum

* "Mecnûn'un Doğumu ve Onun Çocukluktaki Bazı Hâlleri"

15b Niyāz itdügi-y-içün ṣıdḳla ol
Duʿāsı Ḥaḳ yanında oldı maḳbūl

Nişāna irdi fi'l-ḥāl atduġı oḳ
Bir oḳdur yerde gökde māniʿi yoḳ

Murādın ḥāṣıl idüp Ḥaḳ keremden
Ḫalāṣ oldı esīr-i ġuṣṣa ġamdan

Belī ol Ḫālıḳ-ı arż u semāvāt
Mucībü'd-daʿvet ü[1] ḳāḍī-i ḥācāt

Olınca ḥāmile Mecnūn anası
Sebük-bār[2] oldı vü gitdi belāsı

Sevüp Mecnūn'ı dilden cānı gibi
Götürdi sīnede īmān[ı] gibi

Geçüp gün hafta çün [oldı] ṭoḳuz ay
Vücūda geldi bir şūḫ-ı dil-ārāy

Ṭoġar ay gibi ʿarż itdi cemālin
Görüp māẕer mübārek ṭutdı fālin

Bile ṭoġdı ciger dāġıyla Mecnūn
Çemende lāle-veş ālūde-i ḫūn

Ṣanasın laʿl-i rengīn çıḳdı kāndan
Açıldı ġonca-i ter gülsitāndan

Hemān ol dem gül-āb-ıla yudılar
Ṣarup altunlu dībāya ḳodılar

Gümüşden eyleyüp gehvāresini
Aña ḳoydılar ol cān pāresini

Cemālinden felek āvāre oldı
Meh-i nev çenber-i gehvāre oldı

1 Mucībü'd-daʿvet ü: Mucībü'd-daʿvetdür, nüsha.
2 Sebük-bār: Sebük-bāz, nüsha.

Ṣarıldı ġonca-veş rengīn liḥāfa
Felekden mihr ü māh indi ṭavāfa

Liḥāfa ṣarılınca ol gül-i ter[1]
Femine dāye ṣundı şīr ü şekker

16a Ġıdāsın gerçi evvel nūş ider dehr
Aña da āḫir-i kār içürür zehr

Ne ṭıfla süd virürse Zāl-i gerdūn
Çıḳarur dırnaġından ʿāḳıbet ḫūn

Anası aġzına ṭamzurdı şīrin
Ḳarışdı şīr-ile ṣan şehd-i şīrīn

Hüner engüşti ile açdı kāmın
Anuñ Ḳays-ı hünerver ḳodı nāmın

Hüner kesb eyle kim ʿaḳla şerefdür[2]
Aña ṣarf olmasa ʿömrler telefdür

Peder miskīne müjde eylediler
Belī resmi[n] zamānuñ eylediler

Yüzin görüp ṣafālar sürdi [bī-]ḥad
Bu müjde oldı ġam seyl-ābına sed

Göricek oġlınuñ ḳaşı hilālin[3]
İrüp ʿīda mübārek ṭutdı fālin

Meh-i nev gösterince ḥācib-i ḫam
Peẕer ʿīda irişüp oldı ḫürrem

Yeñi cān buldı gūyā cism-i mürde
Ya pür-nūr oldı bir şemʿ-i füsürde

1 16a sayfasının derkenarında nüsha farkı olarak şu beyit kayıtlıdır:
Dutup nāz-ıla o şīrīn-zebānı
Gelüp emzirdi ol dem dāye anı
2 Bu beyit derkenardadır.
3 Bu beyit derkenardadır.

Dem-i nev-rūzla gülzār-ı ʿālem[1]
Ruḫ-ı dil-ber gibi olmışdı ḫürrem

Yine yüz ṭutdı añа baḫt [u] devlet
Ölümlü ḫaste-y-iken buldı ṣıḥḥat

Ne ʿālemdür kişi irse ümīde
Şebi Ḳadr'e döner eyyāmı ʿīde

Bir iki gün feyāfī ṣoḥbet itdi[2]
Oġul şükrānesine ʿişret itdi

Bilür Ḳays'uñ ḳudūmın ulu niʿmet
İderdi aḳribāsı ḫaylī ʿizzet

Gül-i terdür diyü ol yār-ı cānı
Ṭutar-ıdı el üzre her dem anı

Beşikden yire başınca ayaġı[3]
Uyardı ʿālemi ḥüsni çerāġı

Olınca ol meh-i nev penç sāle[4]
Ṭamardı güllerinden āb-ı lāle

Velī Mecnūn müdām eylerdi nāle
Dökerdi nergisi nesrīne jāle

Enīs olduġı-y-içün mihre ol māh
Añа ḫūy olmış-ıdı nāle vü āh

Gehī girye iderdi gāh zārī
Ki gögsinde yanardı ʿaşḳ nārı

16b Anuñ-çün görse bir ḥūr-ı perī-zād
Olurdı ʿāşıḳ-ı şeydā gibi şād

Açılup gül bigi eylerdi ḫande
Elin ṣunardı ol serv-i bülende

1 Bu beyit derkenardadır.
2 Bu beyit derkenardadır.
3 Bu beyit derkenardadır.
4 Bu beyit derkenardadır.

İdeydi anı bir gül-ruḫ der-āġūş
Fiġān u nāleden olurdı ḫāmūş

Anuñ-kim var-ıdı ṭabʿ-ı selīmi
Dil-i naḳḳad u ẕihn-i[1] müstaḳīmi

Bilürdi kim bu ṭıfl-ı nāz-perverd[2]
Olısar ʿāḳıbet ser-māye-i derd

SÜNNET KERDEN-İ PEẔER-İ MECNŪN [VE] Ū [-RĀ] BE-MEKTEB DĀDEN*

Meger bir dem ki rūz olmışdı pīrūz
Bahār-ıdı irişmiş ʿīd-ı nev-rūz

Dem urduḳca Mesīḥā gibi yiller
Dirilürdi hezārān mürde-diller

Yigitlik ʿālemi eyyām-ı ʿişret
Saʿādet mevsimi hengām-ı ṣıḥḥat

Açılup her ṭarafda lāle vü gül
İderdi nāleler şevḳ-ile bülbül

Ḥarīm-i gülsitān olmaġa merġūb
Ṣu ferrāş oldı reyḥān-ıdı cārūb

Gören dirdi aġaçda erġavānı
Şafaḳdur ṭutdı ebr üzre mekānı

Degüldür bu şafaḳ ol ebr-i dür-bār
Biri dūd-ı siyehdür birisi tār

Gül-i zībā ʿarūs olmışdı gūyā
Ki üstine geyerdi āl dībā

1 ẕihn-i: zihni, nüsha.

2 Bu sayfanın derkenarındaki sekiz beytin sonuncusu olan aşağıdaki beyit, olayın akışına göre bu sayfaya uygun olmadığı gibi Mecnûn'un üstada (hocaya) verilmesi epeyce ileride gerçekleşeceği için metne dâhil edilmemiştir:

Pes andan virdiler üstāda anı
Ziyāde olmaġ-içün ʿizz ü şānı

* "Babasının Mecnûn'u Sünnet Etmesi ve Onu Okula Vermesi"

İdüp meşşāṭalik bād-ı bahārī
Ḥabāb āyīne ṣu āyīne-dārı

17a Alup sūsen ele Çīnī çanaḳlar
Ṣunardı lāleler laʿlīn ṭabaḳlar

Olup gül-berg ü sünbül āteş ü dūd
Şaḳāyıḳ yaḳmış-ıdı ʿanber ü ʿūd

Buḫūr idüp yaḳada lāle-i ter
Dimāġ-ı ʿālem olmışdı muʿaṭṭar

460 Bunuñ gibi <ki> güz[el] mevsimde Mecnūn
Cihānı itmiş-idi zār u meftūn

On ikinci yaşına degmiş-idi[1]
Yidi iḳlīm aña baş egmiş-idi

Yüzin ʿarż idicek ol māh-ı ferruḫ
Öñinde ḳurıdı şāh-ı felek-ruḫ

Güneş gibi ḳaçan ʿarż itse dīẕār
Olurdı meh-liḳālar ʿāşıḳ-ı zār

Cebīni bedr-idi ḳaşı meh-i nev
Virürdi mihr-i ḥüsni māha pertev

465 Dehānı olduġı-çün şekkeristān
Yanında besler-idi ṭūṭī-i cān

Ḫaṭ u ḫālinden olup fitne peydā
Ṣalupdurdı cihāna şūr u ġavġa

Gözin ırmazdı yüzinden anası
Gelürdi aña baḳduḳca baḳası

Ṣayup ay u yılın ol dil-sitānuñ
Mürāhıḳ olduġın bilmişdi anuñ

1 Derkenarda bu beytin yanında ikinci mısrası eksik ve akışa uygun olmadığı için metne alınmayan şu beyit kayıtlıdır:
Derūnum çāk çāk itdüñ yaḳup od
Beni āḫir helāk itdüñ (……)

Dil ü cāndan aña ṭutmışdı himmet
Ki ide ol perī-ruḫsārı sünnet

Müsāʿid görüp eyyāmı dügüne
Tevaffuḳ ḳılmadı hīç ay u güne

Ḳayırup her uṣūli vü furūʿı
Dügün bünyādına itdi şurūʿı

17b Şu deñlü sürdi ḫarca dürr[1] ü gevher
Ki ʿālem bir ḳabā geydi mücevher

Ḫazīne açdı vü mālın ṭaġıtdı
Güneş gibi cihānı pür-zer itdi

ʿArab'da kim var-ısa merd ü zenden
Gelüpdürdi sefer ḳılup vaṭandan

Getürdi her gelen zībā belekler
Belekden ṭoldı yaḳa vü etekler

Kimisi gevher ü kimi[2] filori
Meh ü mihr[i] ider şermend[e] nūrı[3]

Varup āyīn-ile erkān yirine
Oturdı bende vü sulṭān yirine

Buyurdı mihr-gīn ḳullarına tīz
Getürüñ niʿmeti oluñ sebük-ḫīz

Ḳıyām itdi hemīn bir nice āfet
Gören ṣanurdı-kim ḳopdı ḳıyāmet

Kimisi götürür sünnetde sīnī
Kimi şerbetle ṣunar kāse-Çīni

Oturanlar ider ḫoş ʿīş u ʿişret
Ṣunar bunlar kimi mey kimi şerbet

1 dürr: dūr, nüsha.
2 kimi: gibi, nüsha.
3 nūrı: yüri, nüsha.

Güzel ḫizmetler itdi sīm-tenler
Çekilüp ḫˇān ḳonuḳlandı gelenler

Muġannīler çalarlar bir ṭarafda
İçenler gün gibi burc-ı şerefde

Ḥużūr [u][1] ẕevḳle mey nūş iderler
Sürūr u şevḳle ney gūş iderler

Öpüşüp ṭolu başında güzeller
Oḳundı tāze vü rengīn ġazeller

İrişdi emr-i sünnet çün tamāma
Didiler ḫayr maḳdem ḫāṣṣ u ʿāma

18a Peẕer Mecnūn'da gördi ḳābiliyyet
Ki olmış ʿayn-ı ʿaḳl u pür-ṭabīʿat

Edeb ḳılmaġa ol rūşen-żamīre
Murād idindi kim üstād[a] vire

Oḳuya fıḳh u naḥv u manṭıḳ u ṣarf
Ki olmaya anuñ mechūl[i] bir ḥarf

ʿArūżı ögrenüp inşāyı bile
Tamāmet ḳādir ola ḳāl ü ḳīle

Bu fikr[i] eyleyüp ol pīr-i ḫoş-dem
Bulur bir ẕū-fünūn üstād-ı ʿālem

Aña ışmarlayup ol tāze verdi
N'olur dirhem hezārān genc verdi

Muʿallim-ḫāneye çün vardı Mecnūn
Cemālin seyr idenler oldı meftūn

Ne mekteb cennetüñ bir lālezārı
Ferāmūş itdürür bāġı bahārı

Meger olaydı tāze bāġ-ı Rıḍvān
Ki var-ıdı içinde ḥūr u ġılmān

1 Ḥużūr [u]: Ḥużūrı, nüsha.

Arada var-ıdı bir māh-pāre
Ḳalan meh-rū aña nisbet sitāre

DER-TEŞRĪḤ-İ LEYLĀ EZ-FARḲ TĀ ḲADEM BĀ-ḤAYĀLĀT [U] TEŞEBBÜHĀT*

Ṣaçı ebr-idi alnı māh-ı pür-nūr
Cemāl ü ḥüsnle gün gibi meşhūr

Ṣu gibi pāk-idi ġāyetde ṣoyı
Kiçiydi yaşda ammā yüce boyı

Çerāġ-ı ḥüsn idi ol āfet-i dīn
Başı üstinde zülfi dūd-ı müşkīn

Ser-i zülfi ki pīç ü dirhem-idi
Dil ü cāna sevād-ı aʿẓam-ıdı

18b Meger kāfirdür ol Hindū-yı ser-keş
Ki olmışdur yiri bālā-yı āteş

Sipihr-i ḥüsne māh olup cebīni
Münevver eylemiş rūy-ı zemīni

Güneşdür zeyn-içün burc-ı cemāli
Ki var her yañada müşkīn hilāli

Ḳaşınuñ añlayan kimse nişānın
Bilürdi ki cihān çekmez kemānın

Nedür ol iki ebrū-yı muʿanber
Cefā dersindeki dāyir mükerrer

O yaylaruñ kim eyler sırrını fehm
Ki olmış anlara peyveste bir sehm

Egilüp ögredürdi fitne ebrū
Anuñ-çün olmış-ıdı çeşmi cādū

* "Leylâ'nın Hayaller ve Benzetmelerle Baştan Ayağa Tanıtılması"

ʿAceb fettān-ıdı çeşm-i siyāhı
Ki zīr-i dest ḳılmış mihr ü māhı

Ḥarāmī gibi ṭutup gūşe-i teng
Müdām olmışdı işi güci nīreng

Temāşā eyleyen ol nāzenīni
Eyitdi şūşe-i sīm-idi bīnī

Ne bīnī bir nişān gülzār-ı cāndan
Ḥacildür ġonca-i zanbaḳlar andan

Elifdür sīmden levḥ-i cemāle
Ki ṭıfl-ı dil maḥabbet dersin ala

Ne yüzden vaṣf idem anı kemāhī
Ruḫ-ı zībāsı nūr-ıdı İlāhī

Nice ruḫ tāze gülzār-ı İrem'dür
Ṣafā gülzārına Beytü'l-ḥarem'dür

Açılmış tāze tāze gülleri çoḳ
Öter her gūşede bülbülleri çoḳ

19a Yüzinde cüfte cüfte ḫāl-i[1] müşkīn
İder cān muṣḥafın noḳṭayla tezyīn

Ne beñdür ü ne fülfül dānesidür
Cemāli şemʿinüñ pervānesidür

Ḳararmış oda yanmaḳdan vücūdı
ʿAceb yanmaḳ ki çıḳmaz hīç dūdı

Gül-i raʿnā-y-ıdı heyʾetde[2] gūşı
Görüp cān bülbüli eyler ḫurūşı

Naṣīḥat dürri andan gerçi gitmez
Velī bir kimse feryādın işitmez

1 ḫāl-i: ḥāl-i, nüsha.

2 heyʾetde:

Dehānında yoġ-ıdı ẕerrece ʿayb
Açınca keşf olurdı nükte-i ġayb

Tenaḳḳul itmege yüz cān-ı ḫaste
Getürmiş bezm-i ḥüsne aġzı beste

Lebine teşne-y-idi ḫalḳ-ı devrān
Ki olmış ḫāṣṣiyetde āb-ı ḥayvān

Ne ḥayvān çeşmesi kendü Mesīḥā
İderdi ġamdan ölmiş cānı iḥyā

Cihānuñ cānını ḳılmaġa ḫoşnūd
Ṣunardı luṭf-ıla ḥelvā-yı bī-dūd

Dişi ḫurde geçüp dürr-i ḫoş-āba
Düşürmişdi gehi ḳadrin türāba

Ne diş ġonca içinde şeb-nem-i ter
Gören dir ẕerrede Pervīn'e beñzer

Ḳamusı ḫāliṣ ü şeffāf u yek-reng
Velī olmış mekānı ḥoḳḳa-i teng

Zebānı söz deminde bülbül-idi
Leṭāfetde hemīn berg-i gül-idi

Ne idi ol ẕeḳan gūy-ı muʿallaḳ
Anuñ ser-geştesi çerḫ-i muṭabbaḳ

19b Ṣanavber üzre zīb idi ṣanasın
Ṣulu ol resme kim içüp ḳanasın

Turunc-ıdı velī dadı şekerden
Dem ururdı ḳoḫusı müşk-i terden

İçüp mest olmaġa ʿuṣṣāḳ-ı miskīn
Ṣürāḥī olmış-ıdı boynı sīmīn

[Ya] ḫod baḫş itmek-içün ʿāleme nūr
Getürmiş bezm-i ḥüsne şemʿ-i kāfūr

Yüri var aña söyle ḥasb-i ḥālüñ
Ser-efrāzıdur iḳlīm-i cemālüñ

Gümüş destindeki on dāne barmaḳ
Düm-i ḳāḳum gibidür aḳ u yumşaḳ

Pür olsun diyü ḥüsn āfāḳı pertev
Olupdur her birisi bir meh-i nev

Velī her ġurrenüñ bir bedr[i] vardur
Anuñ-çün ilde ḫaylī ḳadri vardur

Gören dir sīnesin cān gülşenidür
Ḥarīm-i ravżada gül ḫırmenidür

Nice gül ḫırmeni bir özge bostān
İrişmiş tāzece nārenc[*ī*] pistān

Şikem başdan ayaġa pür-şikendür
Gümüşden ṣanki baḥr-i mevc-zendür

Ṣadefdür nāfe ol deryāya nisbet
Pür olmışdur içi dürr-i leṭāfet

Ne nāfe menbaʿ-ı ẕevḳ ü feraḥdur
Dil ü cān bezmine sīmīn ḳadeḥdür

Ḫaber virse boyınd[an]sebzde[1] bād
Olurdı bendesi yüz serv-i āzād

Yüce baḳduḳda göñlüm ḳāmetine
Ne beñzer didi fitne rāyetine[2]

20a Egerçi ṭaʿn iderdi müntehāya
Ḫadeng-i cevr-idi her mübtelāya

Sütūn-ı ḳaṣr-ı fitne añla sāḳın
Ḫarāb eyler binā-yı ʿaḳlı ṣaḳın

1

2 fitne rāyetine:

Daḫı bundan öte söz açma epsem
Ki virür ʿāşıḳ-ı ṣādıḳlara ġam

Bahār-ı ḥüsn-idi ol şūḫ-ı şen-gül
Ki çeşmi nergis-idi zülfi sünbül

Şeb-i zülfine çün var-ıdı meyli
Ḳomışlar ol mehüñ nāmını Leylī

Olup ṭūṭī bigi dāyim şeker-ḫā
Sözi ṭatlu-y-ıdı mānend-i ḥelvā

Ḳamu evżāʿı ḫūb u ʿişve-engīz
Tebessüm vaḳti olurdı şeker-rīz

Cefā vü şīve vü nāzı çoġ-ıdı
Füsūn u fitned[e] miṣli yoġ-ıdı

Ḳıya baḳsaydı çeşm-i pür-ḫumārı
Ḳomazdı kimsede ṣabr u ḳarārı

ʿAlem çekse boyı ʿālem yıḳardı
Seven āşüfteler başdan çıḳardı

Aña ḳarşu-y-ıdı mektebde Mecnūn
Görüp ḥüsn-i[1] cemālin oldı meftūn

Hevā ceyşi irişüp ṣaġ u ṣoldan
Çıḳardı Ḳays-ı gül-ruḫsārı yoldan

Nigāruñ zülfi çün gösterdi çevgān
Bu miskīn itdi başın gūy-ı ġalṭān

Hemān-dem ḳopdı göñlinden irādet
Selāmetden çıḳup oldı melāmet

Pes andan eyleyüp Leylā'ya meyli
Ser-ā-ser cismi ṭoldı şevḳ-i Leylī

20b Taʿalluḳ baġladı aña göñülden
Vefā būyın sizüp ol yüzi gülden

1 ḥüsn-i: ḥüsn ü, nüsha.

Meveddet menzilin sāʿat-be-sāʿat
Geçüp oldı muḳīm-i kūy-ı ḫullet

Hevā-y-ıla ṣıyā[ne]t buldı āḫir
Ṣafā-y-ıla ṣadāḳat buldı āḫir

Maḥabbet ḫānesin idindi mesken
Göñül murġına ol yir oldı gülşen

Ḳadem başdı ṣoñ ucı rāh-ı ʿaşḳa
Ki cāndan bende oldı şāh-ı ʿaşḳa

Olınca ʿaşḳ odına cānı menzil
Ṣanavber gibi ḳaldı pāy-der-gil

Velīkin sevdi Leylā daḫı anı
Ki hīç ansuz ḳarār itmezdi cānı

İkisi mest olup bir cām-ı mülden
Bu anı ol bunı sevdi göñülden

Bu aña ol buña oldı hevā-dār
İkisi daḫı bir derde giriftār

O bunuñ vālih ü şeydā yüzine
Bu anuñ göz ḳulaġ olmış sözine

Ne oḳımaḳ ne yazmaḳ gitdi çün dil
Oḳımaḳ yazmaḳ işi ḳaldı müşkil

Başın itmişdi Mecnūn gerçi-kim pīç
Velī bir ṭoġru ḥarf ögrenmedi hīç

Meger zār olacaġın bilmiş-idi
Ki fenn-i ʿaşḳı ezber ḳılmış-ıdı

Yoġ-ıdı gerçi dünki derse meyli
Murādı muṣḥaf-ı dīdār-ı Leylī

Ṭurup Leylā'ya ḳarşu gāh u bī-gāh
Bu şiʿri oḳur-ıdı eyleyüp āh

[ĠAZEL]

[Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün]

21a Bir perī sevdüm göñülden anı kimdür dimezem
Öldürürlerse ol ādem cānı kimdür dimezem

Dest-i miḥnet mühr urupdur aġzuma ḫātem bigi
Ol dişi gevher lebi mercānı kimdür dimezem

Ger ölem rāz-ı nihānı disem olmaz kimseye
Çāre yoḳdur sevdügüm cānānı kimdür dimezem

Bir gedāyam cān virürsem derdle işkencede
Şimdi ḥüsn iḳlīminüñ sulṭānı kimdür dimezem

580 Fitne-i devr ile meftūn olur isem olayın
Ol gözi āfet beñi fettānı kimdür dimezem

Gerçi kim ʿālemde mecnūn bir deli dīvāneyem
Ol hilāl-ebrū meh-i tābānı kimdür dimezem

FĀŞ ŞODEN-İ ʿAŞḲ-I MECNŪN VE PEND DĀDEN-İ MĀẒER-İ LEYLĀ*

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]

Maḥabbet ṣafḥasınuñ nüktedānı
Belā hengāmesinüñ ḳıṣṣa-ḫˇānı

Bulup esrār-ı ʿaşḳuñ keşfine yol
Dimiş bir nükte kim biñ cān deger ol

Ki būy-ı nāfedür olmaz nihān ʿaşḳ
İder kişiyi rüsvā-yı cihān ʿaşḳ

585 Nihān olur mı dilde ʿaşḳ-ı ser-keş
Meṣeldür penbede gizlenmez āteş

İderseñ ʿaşḳı pinhān itmege ḫīz
Yanarsın şemʿ-veş ser-tā-ḳadem tīz

* "Mecnûn'un Aşkının Duyulması ve Leylâ'ya Annesinin Öğüt Vermesi"

Nice setr ide mihrin ḳalb-i maḥzūn
Ki örtilmez gil-ile mihr-i gerdūn

ʿAcebdür ʿaşḳı setr itmek ʿacebdür
Ki setr iẓhārına ẓāhir sebebdür

Anuñ-çün oldı Mecnūn ḳıṣṣası fāş
Ki ṭoldı ol ṣadādan ṭaġ-ıla ṭaş

21b 590 Rivāyetdür ki artup derdi anuñ
Göñülden terkini urdı cihānuñ

Derūn-ı dilde baḥr-i ʿaşḳ urur mevc
Bir-iken derd [ü] ġuṣṣa oldı bi[ñ] fevc

Güzellendükce yār-ı meh-liḳāsı
Ziyāde oldı gün günden belāsı

Ruḥ-ı Leylā ki māh-ı enver oldı
Bunuñ mihri daḥı efzūnter oldı

Ḫazāna uġrayup gülzārı Ḳays'uñ
Ṣarardı lāle-i ruḫsārı Ḳays'uñ

595 Dil ü cāndan olup tābiʿ hevāya
Baş açdı serv bigi her belāya

Olup āşüfte-dil ḥayrānlıġından
Başın ṣalardı ser-gerdānlıġından

Seḥer yili bigi ārāmı gitdi
Olup dil-ḫaste bülbül nāle itdi

Yoġ-iken ẕerrece ārām u ṣabrı
İderdi ġayret-ile cāna cebri

Oñat ṣaḳlardı Mecnūn gerçi-kim rāz
Gözi yaşı velī olmışdı ġammāz

600 Dilin ṭutaydı gözi yaş olurdı
Nihān itdükce rāzın fāş olurdı

Ḳamu aḥvāli eylerdi şehādet
Olupdur diyü ʿaşḳıyla melāmet

Ġam oḳından kemāna döndi āḫir
Ciger zaḫmıyla ḳana yundı āḫir

Görür kim oldı baġrı pāre pāre
Ölür itmezse derdin āşikāre

Ayaḳ ʿaşḳa baṣup geçdi cihāndan
Revān el çekdi ḫayl ü ḫānumāndan

22a 605 Biliş ü dūstdan bīgāne oldı
Perī sevmiş gibi dīvāne oldı

Belā bezminde nāy idüp fiġānın
Sivā yolına baġladı miyānın

Yaḳup estār-ı ṣabrın nār-ı ʿışḳı[1]
Görindi çihre-i esrār-ı ʿışḳı

Olup gün gibi rāz-ı ʿışḳ rūşen
Cihānı itdi ser-tā-ser müzeyyen

İrişdi pertevi her yire anuñ
Ki oda yaḳdı cānın bu civānuñ

610 Bu ḥāli bildi her ṭıfl-ı şeker-leb
Ṣadā-yı güft ü gūdan ṭoldı mekteb

Ne mekteb şehr içi ḫāne-be-ḫāne
Civān u pīre ol idi terāne

Nihān olmaz imiş çün ʿaşḳ bāzı
İşitdi māder-i Leylā bu rāzı

Aña ʿālem ḳarañu oldı ġamdan
Ṭolup derd ü ġam-ıla itdi şīven[2]

1 Bu beyit ve sonraki beytin üzeri bir sıra çizgiyle çizilmiş ve derkenara "ṣaḥḥ" notu düşülmüştür. Ancak yerlerine başka beyitler yazılmadığı ve beyitler konunun akışına uygun olduğu için metin içinde bırakıldı.

2 şīven: şiven, nüsha.

İçüp ol zen bu sözden zehr-i ḳattāl
Ḳıġırdı yanına Leylā'yı fi'l-ḥāl

Uzadup ejdehā gibi zebānın
Acı diller virüp açdı dehānın

Dili od olup anuñ ġayretinden
Ḳızına didi mihr ü şefḳatinden

Sevişmişsin işitdüm Ḳays-ıla sen
Bu ġayretden ṭutuşdum odlara ben

Gözüñ ol şīre urmış gerçi-kim tīr
Sen āhū gönlin itmiş ol da naḫcīr

Revā mıdur saña andan bu töhmet
Ḳanı nāmūs n'oldı ʿār u ġayret

22b Cihānda kendüñi bed-nām ḳılduñ
Bizi rüsvā-yı ḫāṣ u ʿām ḳılduñ

Beni ḳo ṭut ki öldüm ḥālüñi bil
İşidürse ne dir atañ ḥaẕer ḳıl

Saña var şefḳati gerçi peẕerdür
Leke sevmez velī ġayretlü erdür

Kerem ḳıl neng ü ʿārı pīşe eyle
Ne işlersin ḳızum endīşe eyle

Hümāsın hem-dem olma sen ġurāba
Gül-i nev-restesin düşme türāba

Ne deñlü çoġ-ısa yār-ı vefā-dār
ʿAdū biñ ol ḳadardur ṭınma zinhār

Severseñ daḫı rāzuñ ḳılma ifşā
Ki bulmasun bahāne hergiz aʿdā

Güle öykünme sen açup dehānuñ
Açılmışdur yüzi ol bī-ḥayānuñ

İderseñ būy-ı ʿaşḳı gül bigi fāş
Yanup odlara baġruñda biter baş

El ursa dāmen-i gül-berge her yād
Ṭarāvet ḳalmaz iy şūḫ-ı perī-zād

Cemāl-i ḥüsnüñ isterseñ beḳāsın
Gerekmez kimseye ṭoġru baḳasın

Bu ḳanda ḳaldı idüp ʿizz ü nāzı
Açasın her kişi öñinde rāzı

Ayaḳ ṭolamasa bu zülf-i pür-çīn
Niçün elden varaydı Ḳays-ı miskīn

Açılup olmasa gül şūḫ-ı gülzār
El urup ṭutmaz-ıdı dāmen-i ḫār

Çün olduñ iy perī inse muṣāḥib
Seni mektebden almaḳ oldı vācib

23a Bugünden añaru iç perdeye gir
Getürme perdesüzlikden yüze kir

Ḳo añma çāreñi eyle ferāmūş
Otur evde yüzüñ ṣuyıyla ḫāmūş

Ḫalāṣ olmaḳ dilerseñ iftirādan
Gerekdür burḳaʿuñ şerm ü ḥayāḍan

Saʿādet-mend olam dirseñ hemīşe
Edeb yolın idin her laḥẓa pīşe

Bu sözden ʿār eger gelmezse saña
Belāsın anaña miḥnet ataña

Ciger-gūşe olınca böyle bī-neng
Eger laʿl ise olsun meskeni seng

Ne ḳız kim ola anuñ ṭaşra başı[1]
Eger serv-ise olsun ḳışa yaşı[2]

Ne ḳaşı ġurre kim ola bed-aḫter
Anuñ başına olsun ḳaşı ḫancer

Ne incü dişlü kim bāzāra gire
Delinüp baġrı girsün ḳara yire

Ilan ṭoġsun bir evde ḳız ṭoġınca
Anası yazıġa girmez boġınca

Bu tertībe iñen çoḳ eyledi pend
Ki dil-teng oldı ol şūḫ-ı şeker-ḫand

ḲASEM YĀD KERDEN-İ LEYLĀ*

Olup āgāh Leylā mācerādan
ʿAraḳ-rīz oldı gül yüzi ḥayādan

Yañaġınuñ teġayyür buldı rengi
Baş egdi ḫacletinden zülfi tengi

Bu sözden utanup ol lāle-ruḫsār
Ḳızardı yüzi gūyā dāne-i nār

23b Ḳatı mecrūḥ olup ol āfet-i dīn
Kaşından ʿarż[a] ḳıldı leşker-i Çīn

Reh-i ġayretde ḳalup zār u pā-māl
Tekellüfsüz ḳasem yād itdi fi'l-ḥāl

Yedi ḳat muṣḥaf u nām-ı Ḫudā'ya
Ḥicāz u Merve'ye ṣaḫn-ı Ṣafā'ya

Muḥammed nūrına kim pertevinden
Ne varsa yerde gökde oldı rūşen

1 başı: yaşı, nüsha.
2 yaşı: başı, nüsha.
* "Leylâ'nın Yemin Etmesi"

Şebāt-ı ʿarża çerḫüñ cünbişine
Dün ü gün mihr ü māhuñ gerdişine

Kitāb-ı ḥüsnine kim ḫoş varaḳdur
Melāḥat fenni andan bir sebaḳdur

Perī-veşlerde olan māh-çihre
Dil ü cān rūşen iden sūz-ı mihre

Didi hem ṣubḥ-ı dīdārum ḥaḳı-çün
Şeb-i zülf-i siyeh-kārum ḥaḳı-çün

Dehānum ḥaḳḳı-çün kim rāz-ı cāndur
Beyānum gibi ol da bī-nişāndur

Güzeller itdügi cevr-ile nāza
Niyāz ehlindeki sūz u güdāza

Benüm gülzār-ı ḥüsnüm gülleri-çün
Maḥabbet bāġınuñ bülbüleri-çün

Ki n'olur bilmezem sevmek sevilmek
Hevā yolın varup yil gibi yilmek

Bu resme çünki Leylā içdi andı
Sevindi māẕer andına inandı

Ṣavulup öykesi bir pāre güldi
Ṣafā sürdi murād-ı[1] cānı buldı

Velīkin iḥtiyāṭ eylerdi dāyim
Ki ol meh-rū ola burcında ḳāyim

24a Yine çoḳ pend idüp Leylā'ya māẕer
Didi iy burc-ı dilde mihr-i ḫāver

Otur şimden-girü bekle yerüñi
Unut mūzeyle añma çāderüñi

Güneş gibi iñen her-cāyī olma
Cihāna pertev-i ḥüsnüñle ṭolma

1 murād-ı: murādı, nüsha.

Olursañ Kaʿbe gibi pāk ü mestūr
Saña baş indür[ür] her kişi iy ḥūr

Bu söz Leylā yanında oldı maḳbūl
Daḫı varmadı mekteb-ḫāneye ol

Nihān oldı perī-veş dīdelerden
Göge çıḳdı fiġān şūrīdelerden

İşidüp ḥabsin ol şūḫ-ı cihānuñ
Ḳarardı göñli māh-ı āsumānuñ

Bu ġamdan içi şemʿüñ oda yandı
Anı pervāne görüp o da yandı

Düşünce ʿāşıḳından ayru Leylī
Eşer ḳıldı ġam odı añа ḫaylī

Dilin mecrūḥ idüp mıḳrāż-ı miḥnet
Derūnın şemʿ bigi yaḳdı ḥasret

Bulut bigi yile virüp ḳarārı
Dem-ā-dem aġlar-ıdı ẓarı zārı

Ġam-ı hecr-ile ol meh gice gündüz
Gözinden yaġdururdı yire yılduz

Yanardı göñli dāʾim tāb içinde
Yüzi nīlūfer-idi āb içinde

Yaşı ırmaġı Ceyḥūn'dan geçerdi
Ḫadeng-i āhı gerdūndan geçerdi

Gül-i ruḫsārı ṣolup ḳaldı bī-reng
Ki yiri olmış-ıdı ḫāne-i teng

24b Żaʿīf olmış-ıdı nesne yimezdi[1]
Ölürse kimseye rāzın dimezdi

Ṭutup için ü ṭaşın ḳara ḳayġu
Perīşān-ḥāl-idi mānend-i gīsū

1 yimezdi: yimez-idi, nüsha.

Ṣataşdı ol perī bir özge ḥāle
Ki döndi āfitāb iken hilāle

Gözi yaşı yüzin itmişdi nem-gīn
Dizildi ḳurṣ-ı māha ṣanki Pervīn

Yaşı baḥrine ġarḳ olduḳca geh gāh
Gören dir geldi burc-ı ābīye māh

Olup derd-ile cān virmekde bī-bāk
Çeküp atmış yaḳası gül bigi çāk

ʿAceb üftāde vü zār olmış-ıdı
Gözi mānend-i bīmār olmış-ıdı

İdüp fındıḳların dürle şikeste
Süḫandan pistesin ḳılmışdı beste

Belā bezminde olup şemʿ-i pür-sūz
Bu ḥāl-ile geçerdi her şeb ü rūz

Oturup söylemezdi dāyesine
Velī aġlardı ḥālin sāyesine

AḤVĀL-İ MECNŪN-I DİL-FİGĀR DER-HECR-İ LEYLĀ*

İden derd ehline fürḳat beyānın
Bu resme yazdı Mecnūn dāsitānın

Ki Mecnūn düşdi çün Leylā'dan ayru
Teninden gitdi ṣıḥḥat ḳaldı ṣayru

Cihānı ṭoldurup ġulġuller-ile
İderdi nāleler bülbüller-ile

Ḳabāsın çāk idüp dīvāne bigi
Ṭutuşdı şevḳden pervāne bigi[1]

* "Gönlü Yaralı Mecnûn'un Leylâ'dan Ayrıyken Yaşadıkları"

1 bigi: gibi, nüsha.

25a

Cigerden eyleyüp zārī vü efġān
Yürürdi şemʿ bigi zār u giryān

Ne şemʿ olsun ki ġam pervānesidür
Ṣoñ ucı nār-ı cevre yanasıdur

Ne var olsa çerāġından ıraġ ol
Yaḳardı oda kendin bī-çerāġ ol

Vücūdı ḳaṭre-y-idi yaşı Ceyḥūn
Belā zencīri ḳılmış anı Mecnūn

Ne Mecnūn tīr-i hicrānuñ nişānı
Cefā ḍarbıyla şınmış ġam kemānı

İdüp ṭūlāb-veş ġamdan fiġānı
Aḳar ṭurmazdı hīç eşk-i revānı

Gözi ḫūn-bār-ıdı göz yaşı hem dem
Enīsi derd ü miḥnet ġuṣṣa hem-dem

Ṣafāyı n'eylesün yiter belāsı
Geyer farḳ itmez aṭlasdan libāsı

Dil ü dīnin virüp bir meh-cebīne
Ne gerdūna baḳardı ne zemīne

Anı ḥayrān idüp hecr-i dil-ārām
Ne ḳudret vaṣla vü ne cāy-ı ārām

Ḳalupdurdı aralıḳ yerde ḥayrān
Nigāruñ zülfi mānendi perīşān

Görinmez oldı çün yār-ı şeker-leb
Dil-i Mecnūn'a zindān oldı mekteb

Cemāli muṣḥafınsuz Leylī'nüñ ol
Olamazdı varup taḥṣīle meşġūl

Dir-idi her dem iy yār-ı muvāfıḳ
Bañа sensüz ḥayāt evvel ne lāyıḳ

Ayırdı gerçi sen cāndan zamāne
İrişdüm derd-i hicrānuñla cāna

25b Çıḳup yaşum bigi ʿālem gözümden
Uṣandum yine kendüm kendözümden

Ḳomadı bende nār-ı fürḳatüñ tāb
Yanardum ebr-i çeşmüm dökmese āb

Derūnum ney gibi nālān olupdur
Cihān bezmi fiġānumdan ṭolupdur

Beni ṣanma ki pīşem oḳımaḳdur
Bañа şimdi kitāb-ı ġam sebaḳdur

Olup ḳara mürekkeb dūd-ı āhum
Der ü dīvāra yazdum āh şāhum

Delürdüm bir ʿaceb yazıya düşdüm
Yazıdan el çeküp yazıya düşdüm

Elif ḥālüme ḥayrāndur naẓar ḳıl
Ṭurur zār u degül bir yañа māyil

Anı derd oḳı oḳursan revādur
Ser-i āşūb u pāyān-ı belādur

Bañа “bā”dur iden her laḥẓa güci
Ki olmışdur ʿaẕābuñ öte ucı

İdem mi “tā”ya ben meyl-i maḥabbet
Anuñ üstindedür bünyād-ı fürḳat

Dilüme āteş uran ḥarf-i “s̱ā”dur
Ki her bir noḳṭası dāġ-ı cefādur

Elüme alduġumca levḥ-i taʿlīm
Olur ṭavḳ-ı nedāmet ḥalḳa-i mīm

Egerçi ḥā vü ḫ̱ā levḥümde yir yir
Olupdur zeyn-içün surḫ̱-ıla[1] taḥrīr

1 surḫ̱-ıla: surḥ-ıla, nüsha.

Gözüm yaşından añlar[1] olmadı laʿl
Ġam odında ḳazupdur ḳasduma naʿl

Ṣaçuñsuz dāl her derdüñ başıdur
Eger ẕāl-ısa anuñ yoldaşıdur

26a Raḥīm ismine "rā"dur gerçi aḳar
Urur sensüz dem-ā-dem cāna ḫancer

Ser-i zecr olduġı-çün göñlüme zā
Başın kes[s]eñ dimez ol ḥarfi ḳaṭʿā

Olursa sīn eger tāc-ı selāmet
Gerekmez bańa ki oldum melāmet

Eger şīn ise ḫod ʿunvān-ı şerdür
Maḥabbet ehli andan bī-ḫaberdür

İki bādām olursa ṣād-ıla ḍād
Gözüñsüz ḥarf-i ġamdur itmezem yād

Olupdur ṭā vü ẓā şekl-i[2] sütūre
Ki sensüz baġruma ġam zaḫmın ura

Ḳaçan ʿaynı olısar çeşmüñüñ ʿayn
İñen çoḳdur aralıḳ yerde mā-beyn

Gerekmez n'ideyin fā-y-ıla "ḳāf"ı
Olupdur ʿaşḳ dersi bańa kāfī

Ġam-ı zülfüñle dilden gidüp ārām
İki ḳat oldı ḳaddüm nitekim lām

Sebaḳda mīm ḥarfi gelse nā-gāh
Añup şīrīn dehānuñ eylerem āh

N'idersin nūn añup iy serv-i mevzūn
Dil-i Mecnūn'da ḳaşuñ fikridür nūn

1 añlar: anlar, nüsha.
2 şekl-i: şekli, nüsha.

Ḳo añma “vāv”ı dil meyl itmez aña
Ki ʿayn-ı cevr olupdur şimdi baña

Olupdur gözlüce hā ġam ḫadengi
Benümle itmege her laḥẓa cengi

Egerçi lām-elif pergāra beñzer
Baña ṣor kim ḳurılmış dāra beñzer

Yiridür baḳmaz-ısam ḥarf-i “yā”ya
Ki ḳaddüm tīr-i ġamdan döndi yaya

26b Belā fenninde çün-kim oldum üstād
Oḳımaḳdan n’ola olursam āzād

Bu resme ḫaylī yanar yaḳılurdı
Çekerdi āh u nālişler ḳılurdı

Göñülde şūr u şevḳ olduḳca ġālib
Ġazeller dirdi ḥāline münāsib

Ol eşʿāruñ biri bu naẓm-ı terdür
İşit cān-ıla kim silk-i güherdür

ĠAZEL ḪᵛĀNDEN-İ MECNŪN*

[Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün]
ʿĀşıḳam bir serv-i nāz[uñ] işidüp güftārını
Ṣu gibi göñlüm aḳupdur göreli dīdārını

Ḫārḫār-ı şevḳle çāk oldı baġrum ġonca-veş
Bir naẓar seyr ideli yāruñ yüzi gülzārını

Penbe bigi ṭutuşup yanmazdı göñlüm görmese
Gözlerüm āyīnesinden pertev-i ruḫsārını

Bir perī mecnūnıyam ḥūrī görinmez gözüme
Virmezem ḫuld-ı berīne sāye-i dīvārını

* “Mecnûn’un Gazel Okuması”

Cān ṭabībidür Mesīḥā gibi ol kāfir velī
Derdle cān virse gelmez görmege bīmarını

Ne sürūr-ı vaṣla şādam ne ġam-ı hecre melūl
Kāyinātuñ almazam ʿaynuma yoġ u varını

<ĠAZEL> REFTEN-İ MECNŪN BE-KŪY-I LEYLĀ DER-KİSVET-İ GEDĀYĪ*

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]

Ġam-ı fürḳatle çün zār oldı Mecnūn
Dökerdi nergisinden eşk-i gül-gūn

Yiñi yiñi belā bīmārı idi
Ġam-ı hecr-ise eski yārı idi

Çoġ-ıdı vaṣl-ı yāra gerçi mānic
Velī olmışdı bir būyına ḳānic

27a Varurdı her gice kūy-ı nigāra
Nitekim zār-ı bülbül merġzāra

Seḥergehden iderdi bir sovuḳ āh
Ki yile varur-ıdı ḫırmen-i māh

Ḳaçan kim derd-i dilden āh iderdi
Felekde keh-keşāna rāh iderdi

Şafaḳ gibi revān gözden döküp ḳan
Dilin esrār-ı mihr itmişdi ḫayrān

Yanardı[1] şemʿ-veş nār-ı belāda
Ḳarār eylerdi gündüz bir arada

Gice olup ḳarār itdükde ʿālem
Varurdı kūy-ı yāra zār u pür-ġam

Gelince kūy-ı cānānında vecde
İderdi yüz sürüp ṭoprağa secde

* "Mecnûn'un Dilenci Kılığında Leylâ'nın Mahallesine Gitmesi"

1 Yanardı: Yazardı, nüsha.

Öper diyü nigāruñ mūzesin ḫāk
Yüz ururdı aña bu gevher-i pāk

Ne dem kim ṣubḥ-ı raḫşān olsa peydā
Düşerdi ṭaġlara gün gibi tenhā

Olupdurdı yaşı deryāsına ġarḳ
Anuñ-çün dünden itmezdi günin farḳ

Meger bir gün ki şevḳi ġālib oldı
Viṣāl-i yāre ḥīle vācib oldı

Bu yüzden itdi āḫir ḥīle vü āl
Gözin aʿmā gibi bend itdi fi'l-ḥāl

Degişüp ṣūretin geydi pelāsı
Elinde dūd-ı āhından ʿaṣāsı

Egerçi var-ıdı elde ṭayaġı
Adım atduḳca ṭayanur ayaġı

Bu resme eyledi çün-kim bahāne
O şehri gezdi hep ḫāne-be-ḫāne

27b Gezerdi ḫane ḫāne dilenürdi
Ḳara baḫtına ṭurmaz ilenürdi

Zebānında Ḫudā'nuñ nāmı ezber
Velī gönlinde her dem fikr-i dil-ber

Ṭolanup cümle şehri āşikāre
İrişdi ʿāḳıbet kūy-ı nigāra

Dögüp derd-ile geh ser gāh sīne
Yüz urdı ol sarāyuñ ḳapusına

Çıġırup didi bir kez cāndan Allāh
ʿAlem ḳaldurdı yer yer āteş-i āh

Mecāli ḳalmayup düşdi yıḳıldı
Ölümlü ḫaste gibi nāle ḳıldı

Iraḳdan çünki Leylā gördi anı
Ḳarārı ḳalmayup ḳaynadı ḳanı

Gidüp ṣabr u ḳarārı ḥayretinden
Eyitdi anasına şefḳatinden

Degüldür şol gedā yolından āgāh
Varup göstersem olma mı aña rāh

Didi māder ki iy ḥüsn āfitābı
Üşenmezseñ revādur var ṣevābı

İcāzet buldı çün ol şemʿ-i tābān
Ḳıyām itdi yirinden şād u ḫandān

Varup yüz nāz-ıla Mecnūn'a ḳarşu
Eyitdi merḥabā iy serv-i gül-rū

Eline yapışup ḳaldurdı yerden
İletdi ḫānesine reh-güẕerden

Bu zār u ḫastenuñ ol dil-rübāsı
Öñine düşüp oldı reh-nümāsı

Düşüp ayaġa Mecnūn pāye gibi
Gider ardınca bī-cān sāye gibi

28a Egerçi reh-nümūn olmışdı Leylā
Velī yoldan çıḳup ḳaldı bu şeydā

Elin almışdı gerçi yār-ı mevzūn
Gidüp elden ayaġa düşdi Mecnūn

Görüp Leylā'yı Mecnūn oldı mesrūr
Teni cān buldı yine dīdesi nūr

O mürde cānlanup ḫoş ʿālem itdi
Yine ʿahd ü ḳarārı muḥkem itdi

Zebān-ı ḥāl-ile ol iki dil-dār
Biri biri ile eylerdi güftār

İder Mecnūn'a Leylā merḥabālar
Oḳur Leylā'ya ol medḥ ü ṣenālar

İşāretle iki ṣūḫ-ı naẓar-bāz
Alurdı birbirinden gizlüce rāz

Arada geçdi çoḳ dürlü oyunlar
Ki pinhānīce ṣoḥbet ḳıldı bunlar

ʿAceb ʿīş itdiler aḫşām olınca
Ne aḫş*a*m dehr içi ẓulmet ṭolınca

790 Yine çün-kim bu luʿbet-bāz eyyām
Günüñ kāfūrın itdi ʿanber-i ḫām

Gice olduḳda Mecnūn dönd[i] gitdi
Ḳoyup ol māhı menzil kāma yitdi

Sevinür ḳalmamış göñlinde ḳayġu
Gözine girmedi ol gice uyḳu

Ḫayāli cānda cānānuñ viṣāli
Enīsi dün olan vaṣluñ ḫayāli

Uyurdı kim ne vaḳtin ola yarın
Varup seyr ide ol gün yüzlü yārin

795 Muvāfıḳ görinüp Mecnūn'a ḥīle
Diler kim ḥīlesi[n] her laḥẓa ḳıla

28b Ki bir şerbet gelince ḫasteya ḫoş
Gice gündüz gerekdür eyleye nūş

Yine yarındası itdi gedālıḳ
Umar bīgānesinden āşinālıḳ

İrüp Leylā ḳapusına yüz urdı
Ṭayanup sāye-veş dīvāra ṭurdı

Çaġırdı derdle yā dūst Mecnūn
Ki ṭoldı bu zemīn ü çerḫ-ı gerdūn

İrişüp yine gülzārına bülbül
İşitdi nāle vü feryādın ol gül

Çıḳup ḳapuya ʿarż itdi cemālin
Bu miḥnet ḫastesınuñ ṣordı ḥālin

Yine ol iki ʿāşıḳ ṣoḥbet itdi
Biri birine ḫaylī ʿizzet itdi

Ḳara aḫşām olınca çın seḥerden
Oturup gitmedi Mecnūn o yerden

Şeb-i muẓlim iricek döndi Mecnūn
İçi pür-dāġ-ı ġam mānend-i gerdūn

ĀGĀH ŞODEN-İ PEẔER-İ LEYLĀ EZ-ĀMED ŞOD-I MECNŪN*

Binā-yı ḳıṣṣa ṭarḥın uran üstād
Bu resme itdi çerḫüñ ḥīlesin yād

Ki çün āl-ile Mecnūn ʿīş iderdi
Seḥerden kūy-ı dil-dāra giderdi

Olup dil derdine dermān bu ḥīle[1]
Ġam-ı hicrān odın virmişdi yile

Meger bu ḥāli ṭuydı bir münāfıḳ
Ki mekr ü āl ider ol merd-i ʿāşıḳ

Ṭurup hīç itmedi bir laḥẓa teʾḫīr
Ḫaber virdi peẕer-Leylā'ya bir bir

29a Peẕer-Leylā gelüp ḫışma bu sözden
Bıraḳdı ʿālemüñ varını gözden

Gehī Mecnūn-ı zāra diş bilerdi
Gehī kendüyi öldürmek dilerdi

* "Leylâ'nın Babasının Mecnûn'un Gelişinden Haberdar Olması"

1 Bu beytin üzeri çizilmişse de derkanara başka bir kayıt düşülmediği ve beyit bağlama uygun olduğu için metne dâhil edildi.

Çerāġ-āsā fitenden ḫilʿati dūd[1]
Ġam u ḫışmından oldı bir yalıñ od

İçi ṭaşı ṭolınca tāb-ı kīne
Ḫaber gönderdi Ḳays'uñ atasına

Ki oġluñdan senüñ rencīde olduḳ
Gelüp gider anı da ḳanda bulduḳ

Maḥalle ṭoldı āh u vāsı-y-ıla[2]
Uyutmaz kimseyi ġavġāsı-y-ıla

Semāʿ idüp oḳur ebyāt u eşʿār
Düşüpdür bize ḫaylī ġayret ü ʿār

Budur fikr-i müvecceh vech-i maʿḳūl
Ḳadem başmaya artuḳ bu yire ol

Vegernī ḳanını ḫāke dökerler
Ḫadeng-i cevrle baġrın sökerler

Peẕer-Mecnūn işidüp oldı pür-ġam
Didi oġul yirüñde otur epsem

Yine yandı firāḳ odına Mecnūn
Yine dökdi gözinden Nīl ü Ceyḥūn

Yine dūr oldı Ḳays ol māh-veşden
Cüdā düşdi yine ẕerre güneşden

Ya bir bülbüldür ayrıldı gülinden
Cihān gülzārı ṭoldı ġulġulinden

Gül-iken hem-demi uġradı ḫāra
Ciger ol ḫār elinden pāre pāre

1 Normal satırda beytin ikinci mısrası olarak görünen "Ki çıḳdı şemʿ bigi başına dūd" mısrası üstü çizilerek iptal edilip bu mısra derkenara kaydedilmiş, takdim-tehir işaretleriyle de mısranın yeri tashih edilmiştir.

2 Derkenarda bu beytin yanında şu beyit kayıtlıdır:
*Zā*r olalı şaçı sevdāsı-y-ıla
Uyumaz kimsene ġavgāsı-y-ıla

Teni inceldi yeñi aya döndi
Delindi baġrı yir yir nāya döndi

29b 825 Degeydi cismine bir kişi nā-gāh
İderdi ḥaşr olınca nāle vü āh

İçi ṭaşı ġam-ı dil-berle ṭoldı
Çıḳardı cāmesin dīvāne oldı

Elin yu<ma>mışdı çün cān-ıla tenden
Etek çekdi ḳabā vü pīrehenden

Başında olmayınca devlet ü baḫt
Ne ḥācet kim idine cāmeden raḫt

Sipihr-i ʿaşḳuñ olan āfitābı
N'ider ʿālemde ẓulmānī ḥicābı

830 Diline yāre urup hecr-i yārı
Yile varmışdı cümle kār-bārı

Virürdi Ḳays'a Mevlā'dan ḫaberler
Belürüp ḥüsn-i Leylā'dan eṣerler

İçüp ḥasret şarābın kāse kāse
Ḫurūş u cūşı gelmezdi ḳıyāsa

Ḳaçan yād eylese ol gül-ʿiẕārı
İderdi ḫaste bülbül gibi zārī

Düşince göñline zülf-i semen-bū
Gözine ʿālem olurdı ḳarañu

835 Añup nergislerin bīmār olurdı
Ḫadeng-i[1] ġamzeden efgār olurdı

Kemān ebrūsın añsa nā-gehānī
Olurdı ḥasret oḳınuñ nişānı

Dönüp yārüñ bili hecrinde mūya
O gül-ruḫdan ḳanāʿat ḳıldı būya

1 Ḫadeng-i: Ḫadengi, nüsha.

Debīr-i eşki çün ġam sürḫın ezdi
Adın dīvāne dīvānında yazdı

Yürür dīvāne itmez fikr-i tedbīr
Gözinüñ yaşı urdı aña zencīr

30a Ḳoyup şehri ṣoñ ucı düşdi ṭaġa
Naẓar ḳılmazdı hergiz ṣol u ṣaġa

Evine ay olur gelmezdi Mecnūn
Gezerdi ṭaġ u ṭaşda zār u maḥzūn

Bu ḥāli atası bir gün işitdi
Ḳalup dem-beste başdan ʿaḳlı gitdi

Ġam odı aña daḫı eyleyüp kār[1]
Ḥużūr-ıla uyurken oldu bīdār

Atanuñ çünki olur cānı ferzend
N'ola uġratsa derde anı ferzend

Olupdur gün bigi bu nükte rūşen
Yanınca oda bir cān kül olur ten

Peẕer-Mecnūn bilüp Ḳays'uñ ġamını
Unutdı ol elemden ʿālemini

Bu ġamdan iñleyüp dūlāb gibi
Ḳarār u ṣabrı gitdi āb gibi

Binüp bir bād-pāya gitdi Necd'e
Eser yiller gibi ʿazm itdi Necd'e

Ḳatı göñüllü-y-idi gerçi ol kūh
Yir-idi ʿāşıḳ içün dāyim endūh

Kaçan bir ʿāşıḳ itse āh u efġān
Olurdı iñleyüp ol daḫı nālān

1 Derkenarda bu beytin yanında şu beyit kayıtlıdır:
Ġam odı aña daḫı kār itdi
Ocaġına ṣu ḳoydı zār itdi

Temāşāgāh u dil-keş menzil-idi
Giyāhı ġam kilīdine dil-idi

ʿAceb ṭaġ-ıdı üsti lāle düpdüz
Ne lāle çerḫ-i gerdūn üzre yılduz

Ne ṭaġ erbāb-ı ʿaşḳuñ meskenidür
Belā bülbüllerinüñ gülşenidür

Ol idi ʿāşıḳa yār-ı muvāfıḳ
Aña ebr olmış-ıdı āh-ı ʿāşıḳ

30b 855 Güline eşk-i dīde āb virmiş
Dil odı lā[le]sine tāb virmiş

Gerek ādemde olsun ger perīde
Naẓīrin görmemiş hīç āferīde

Peẕer miskīn arayu ṭaġ u ṭaşı
Aḳıtdı gözlerinden ḳanlu yaşı

Gezüp ṣalardı her bir yaña dīde
Arardı göz açup nūr-ı remīde

Giderken gördü bir merd-i revende
Didi hīç uġraduñ mı bir levende

860 Ki dīvāne olup bir meh-liḳāya
Dem-ā-dem baş açar seng-i belāya

Didi gördüm fülān vādīde anı
Aḳardı cūy olup eşk-i revānı

Yatur ġam-gīn ü ḫaste seng içinde
Şeker gibi mekānı teng içinde

Teninde cāmesi bir köhne kirbās
Duḫān-ı āhla ol daḫı kir pās

Eger biñ görse bilmez āşināyı[1]
Anuñ-çün vaḥşa eyler merḥabāyı

865 Püserden çün peẕer buldı nişāne
Göñülden cān atup oldı revāne

Ṣabā gibi idüp her yañа geşti
Aradı cā-be-cā her kūh u deşti

İşitdi bir ṭarafdan naʿre-i āh
Yürürdi o yañaya ḫ̬ˇāh u nā-ḫ̬ˇāh

Görür bir gūşede Mecnūn yatur zār
Hevā tīġıyla mecrūḥ u dil-efgār

Gözi pür-āb-ı ḥasret lebleri ḫ̬uşk
Ciger pür-ḫ̬ūn miṣāl-i nāfe-i müşk

31a 870 Yimezdi ġamdan ol dīvāne ḳayġu
Yatur tenhā enīsi birḳaç āhū

Göñülde Leylī'nüñ fikr-i viṣāli
Dilinde vaṣf-ı hicrānuñ maḳāli

ĠAZEL ḪˇĀNDEN-İ MECNŪN*

[Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün]
Düşmesün yā Rab cihānda kimse cānāndan cüdā
Boynuma bār-ı girāndur şimdi cān andan cüdā

İy refīḳum ḫ̬āṭırum ṣorma benüm bilmez misin
Ḥālini pervānenüñ şemʿ-i şebistāndan cüdā

Cān fedā ḳılmazsam āḫ̬ir yolına cānānenüñ
Ḥaḳ teʿālā tīz günde eylesün cāndan cüdā

875 Cevr-i yāre incinüp ayrılmaġ isterdüm velī
Ne belālar geldi görseñ başuma andan cüdā

1 Derkenarda bu beytin yanında şu beyit kayıtlıdır:
Nedür āb u hevāyı bilmez-idi
Göricek āşināyı bilmez-idi

* "Mecnûn'un Gazel okuması"

Bir yañа pend-i eḥibbā bir yañа ṭaʿn-ı ʿadū
Başḳa derd ancaḳ bañа bunlar da hicrāndan cüdā

Cāme gibi sīneñi çāk eyle iy dil çünki yoḳ
Bir selāmet yaḳası ol pāk-dāmāndan cüdā

SUʾĀL KERDEN-İ PEẒER-İ MECNŪN VE CEVĀB-I ʿĀŞIḲ*

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]
Bu ḥālātı görüp anda atası
Didi iy gözlerümüñ rūşenāsı

Nedür bu girye bu nāliş bu yanmaḳ[1]
Yanup ḥasret duḫānına boyanmaḳ

880 Kimi sevdüñ kimüñ dīvānesisin
Ne çihre şemʿinüñ pervānesisin

Ne gül-ruḫsār-içü[n]dür bu fiġānuñ
Ne serv içün aḳar eşk-i revānuñ

Dilüñ ne serv-ḳāmet ḳıldı ġāret
Ki başuña ḳopardı ġam ḳıyāmet

31b Ne meh-rū mihridür sīneñdeki sūz
Ki cānuñ odlara yanar şeb ü rūz

Ne dil-ber ḫālidür cānuñdaki dāġ
Ne ẓālim zülfidür boynuñdaki baġ

885 Ne gül gördüñ [ki] olduñ bülbül-i zār[2]
Ne āb içdüñ ki düşdi göñlüñe nār

Ne cādū eylemişdür siḥr ü efsūn[3]
Ki olduñ bir naẓarda böyle meftūn

---

* "Mecnûn'un Babasının Soru Sorması ve Âşığın Cevabı"

1 Derkenarda bu beytin yanında *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Bu ġam u bu nāle bu yanmaḳ nedür
Oda yanup dūda boyanmaḳ nedür

2 Bu beyit derkenardadır.

3 Bu beyit derkenardadır.

Ne ṭāvūs-ı ḫırāmān oldı yāruñ[1]
Ki eynüñden (?) (….)[2] hem-civāruñ

Gülüñe nice nergis gözi degdi
Ki ġam bilüñ benefşe gibi egdi

Dilüñ ney gibi sūz-ı ġam ṭolupdur[3]
Fiġānuñ gūş idenler zār[4] olupdur

Nice yilden ṣovuḳ peyġām işitdüñ[5]
Ki berg-i gül gibi kendüñ ṭaġıtduñ

İşitdi çünki Mecnūn bu ḫiṭābı
Bu vech-ile dönüp virdi cevābı

Didi göñlüm bir āfet ḳapdı benden
Anuñ-çün fāriġam rūḥ [u] bedenden

Olup cān-ıla şimdi hem-dem-i ʿaşḳ
Beni benden uṣandurdı ġam-ı ʿaşḳ

Yanupdur şevḳden baġrum kebābı
Yeridür iñlese sīnem rebābı

Dönelden gözlerüm yaşı Furāt'a
Cihān ʿaynuma gelmez nice ata[6]

Bu ḥāl-ile çün oġlın gördi ol pīr
Urıldı baġrına yüz ḫancer ü tīr

Cigerden eyleyüp ney gibi nāle
Çeker ol ʿaşḳ sulṭānın su'āle

Didi oġul nice tenhā yürürsin
Eyitdi ṣorma ki ḥālüm görürsin

1 Bu beyit derkenardadır.
2 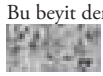
3 Bu beyit derkenardadır.
4 zār: var, nüsha.
5 Bu beyit derkenardadır.
6 Nüshada bu beyit ve bir sonraki beytin yerinin müstensih tarafından dalgınlıkla karıştırıldığı düşüncesiyle bağlam gereği takdim-tehir yapıldı.

Didi bellü mekānuñ var mı cānum
Eyitdi mülk-i miḥnetdür mekānum

Didi ne yerler anda ne içerler
Eyitdi zehr-i hecr ü derd-i dil-ber

Didi cān murġınuñ ḳūtı ne her dem
Eyitdi toḫm-ı mihr ü dāne-i ġam

Didi bu ikisinden sańa ḥāṣıl
Eyitdi derd-i cān u ḥasret-i dil

Didi bu yolda ne bulduñ reh-āverd
Eyitdi eşk-i surḫ u çehre-i zerd[1]

32a Fiġān u girye vü āh itdiler çoḳ
Ki bunuñ gibi zār u mübtelā yoḳ

Belā deryāsı ṭaşmış başdan aşmış
Ġarīb oġlan ʿaceb derde ṣataşmış

Bu ḥāl-ile anı çün ḳavmi gördi
Acıyup her biri ḥālini ṣordu

Velī Mecnūn bulardan fāriġü'l-bāl
Oturmış bir yere bilmez nedür ḥāl

Başın egmiş nitekim zülf-i pür-pīç
Gelen kimdür giden kim añlamaz hīç

Atasın baṣmış-ıdı gerçi ḥayret
İderdi dem-be-dem Ḳays'a[2] naṣīḥat

Dir-idi iy benüm sīnem sürūrı
Niçün ʿālemde terk itdüñ ḥużūrı

Gönül mi baġladuñ bir bī-vefāya
Yanar oda düşüp uyduñ hevāya

1 Bu yapraktan sonra en az bir yaprak eksik olduğu akışın değişmesinden anlaşıldığı gibi sayfanın (31b) altındaki takibenin farklı ("didi") olması da bunu teyit etmektedir. Olay akışına göre bu eksik kısımda, babasının Mecnûn'u eve gitmeye ikna ettiği anlaşılmaktadır.

2 Ḳays'a: Ḳayṣ'a, nüsha.

Maḥabbet bāġına ṣu olup aḳduñ
Bizi yaşuñ gibi gözden bıraḳduñ

Ṭaşup çün eşküñüñ cūyı dökildi
Ḳara ḫāke yüzüñ ṣuyı dökildi

Beni rüsvā-yı devrān eyledüñ sen
Yüzüm yoḳdur ki baḳam ʿāleme ben

Ṭutup kūh-ı hevānuñ dāmenini
Yile virdüñ vaḳārum ḫırmenini

Çün urdı baġruña ġam tīġı yāre
Selāmet cāmesidür pāre pāre

Fetīl olalı ḳaddüñ şemʿ-i derde
Püser odlara yanmışdur peẕer de

Seni yaḳar ġam-ı hicrān-ı dil-dār
Benüm yaġum eridür āteş-i ʿār

32b Bu pīrüñ āhın alma nev-civānsın
Ölürüm sensüz oġul gitme cānsın

Eger şimdi ataña yār olasın
Cihān bāġında ber-ḫor-dār olasın

Yaramazdan ḳaç iy serv-i gül-endām
Ki egrilür elif çün ulaşa lām

Yiter seyr eyledüñ şeydālar-ıla
Demidür hem-dem ol dānālar-ıla

Olanlar ehl-i diller bezmine mūm
Ṣafā nūrından olmaz hīç maḥrūm

Dilerseñ olmayasın yoḳ yire hülk
Gerekdür maʿrifet yā devlet ü mülk

Ger isterseñ ḥayāt-ı cāvidānī[1]
Gerekdür olasın ehl-i meʿānī

Gül-i ʿirfān ara kim ḫārı yoḳdur[2]
Bu gence ṭālib ol kim mārı yoḳdur

Ṣaḳın cehl aġacından isteme berg
Ki bergi yoġ olupdur mīvesi merg

Enīs olsañ eger tedbīr ü rāya
Elif ḳaddüñ senüñ dönmezdi rāyā

930 Şiʿāruñ dem-be-dem ʿār u edeb ḳıl
Felāketden n'olur devlet ṭaleb ḳıl

Dimişdür bāġbān-ı bāġ-ı ḥikmet
İder bos[t]ānı tāze āb-ı devlet

Bu yola yaluñuz olma revāne
Ṣaḳın uġrarsın iy ʿāḳıl ziyāna

Kişi bir yola ġāfil gitmek olmaz
Ne kim göñline gelse itmek olmaz

Biş on kişi olursa bunda yoldaş
Ne ḳorḫu ger ḫarāmī ola her ṭaş

33a 935 Egerçi kim gelür her neyse taḳdīr
Velī ḫoşdur kişi de ḳıla tedbīr

Murāduñ bir büt-ı ḫūnī vü cellād
Ölürseñ eylemez bir dem seni yād

Meh-i ruḫsārı fer virüp gözüñe
Alınca göñlüñi güler yüzüñe

1 Derkenarda bu beytin yanında *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit vardır:
Bulmaġ isterken ḥayāt-ı cāvidān
Vuṣlat-ı cānān-içün terk eyle cān

2 Derkenarda bu beytin yanında *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit vardır:
Cān viresin şu güle kim ḫārı yoḳ
Genc añа dirler ki anuñ mārı yoḳ

Velī yüzin çevürür ṣoñra senden
Nitekim gül dikenden cān bedenden

Bilürsin çünki vaṣl imkānı yoḳdur
Bu ġam deryāsınuñ pāyānı yoḳdur

Dem-i serdüñ seni efsürde ḳılmış
Hevā göñlüñ çerāġın mürde ḳılmış

Götürmez çekdügüñ[1] miḥnet yükin Ḳāf
Civān-ı tāzesin Ḥaḳ vire inṣāf

CEVĀB DĀDEN-İ MECNŪN-I SŪḤTE-CİGER EZ-RŪY-I ʿÖZR BE-PEDER*

Çün ol bī-çāre bu pendi işitdi
Gehī feryād u gāhī girye itdi

Cihānı sīle virüp eşk-i terden
Didi ben böyle ummazdum peẕerden

Egerçi bī-nihāyetdür günāhum
Yine luṭfuñdur ammā ʿözr-ḫᵛāhum

Mürüvvetde bugün yek-dānesin sen
Naẓīrüñ gelmedi ferzānesin sen

Olaldan gevher-i aḫlāḳa menbaʿ
Riyāset efserin itdüñ muraṣṣaʿ

İşigüñde ḳuluñdur cümle merdüm
Öñüñde yir öper sulṭān-ı encüm

Dizüp söz riştesine gevher-i pend[2]
Dem-ā-dem ḫarc idersin iy ḫired-mend

1 çekdügüñ: çekdügin, nüsha.
* "Ciğeri Yanık Mecnûn'un Babasına Özür Yollu Cevap Vermesi"
2 Derkenarda bu beytin yanında *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
İrmesün diyü bana çeşm-i gezend
Ḫarc idersin hemīşe gevher-i pend

33b Benüm ġuṣṣamdan olduñ sen de ġam-gīn
Hezārān āferīn sābāş u taḥsīn

Kemāl-i şefḳatüñden pend idersin
Velī maʿnāda özge bend idersin

Baña pend itme kendü ḥālüme ḳo[1]
Ki aġarmaz yüzi yunmaġla Hindū

Emek çekme ʿabeş arama emsem
Olur ben zār u bī-ārāma em sem

Uraldan ʿaşḳ odı cānuma dāġı
Münevverdür benüm çeşmüm çerāġı

Gözümde dāġ-ı miḥnet merdümümdür
Devā ḳılmaḳ bu derde ölümümdür

Benüm derdüm ḳabūl itmez devāyı
Müdārā ḳılup arturma belāyı

Senüñ pendüñde hergiz görmedüm nefʿ
Ki ġam zehrini tiryāk eylemez defʿ

Hevā tīrinden iren zaḫm oñulmaz
Aña cerrāḥ-ı ʿālem çāre bulmaz

Cibillīdür baña çün ġuṣṣa vü ġam
Oluram ḫaste bir gün ġam yimezsem

ʿAbeş ḫarc eyleyüp sīmin yaşumuñ[2]
Bu yolda terkin urdum ben başumuñ

Ṣatu bāzār idüp ʿaşḳ-ıla cānum
Hevā üzre yapılmışdur dükānum

1 Bu beytin altında daha küçük harflerle *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır
Yunar günde egerçi nice kez rūy
Degül mümkin ki yüzde aġara mūy
Aynı beyit için de derkenarda *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Günde biñ kez yunarsa ābla rūy
Hergiz olmaz ki yüzde aġara mūy

2 yaşumuñ: başumuñ, nüsha.

Güneş yüzini yāruñ görmeyelden
Belā bezmine oldum şemʿ-i rūşen

Yanaram dilde āteş başda sevdā
Velī pervāne-veş yoḳ cānda pervā

Ne olur kārubār u raḫt u maḥmil
Fedādur yār-içün biñ cān u biñ dil

34a Ḥelāl olsun gözi içerse ḳanum
Sözüm yoḳdur beni öldürse cānum

965 ʿAzīz olduġı budur tende cānuñ
Ki virem yolına ol dil-sitānuñ

Naṣīḥat ġam virür çün derd-mende
Beni ḳo ḥālüme incitme sen de

Ġam-ı Leylā belā yitmez mi bañа
Elüñ çek n'itdi bu bī-çāre sañа

Beni luṭf it maḥabbetden ayırma
Ki ben ḥālüm bilürem sen ḳayırma

Göñülde germ-iken bu āteş-i derd
Dem-i ḳahruñla bi'llāh eylemez[1] serd

970 Eger bir āfete olsañ giriftār
Benüm ḥālümden olurduñ ḫaber-dār

Çekeydüñ bir nefes derd ü belāyı
Melāmet eylemezdüñ mübtelāyı

Naṣīḥatler ki virdüñ cümle ḥaḳdur
Velīkin bir sözüm var ḫoş sebaḳdur

Ne iş kim Ḥaḳ teʿālā ide taḳdīr
Kimesne ḳıl[a]maz cehd ile taġyīr

1 eylemez: eylemese, nüsha.

Ḳaçan kim kişiye baḫt ola düşmen[1]
Olur gülzār olursa yiri külḫan

Kemāl-i ʿaḳl-ıla olduñsa kāmil
Felekden ṭutma fiʿli Tañrı'dan bil

Degül dīvāneye ḥācet naṣīḥat
Ne aṣṣı ölicek ṣayruya şervet

Çün olmışdı mey-i ʿaşḳ-ıla bī-hūş
Atasınuñ sözin Ḳays itmedi gūş

ḤABS KERDEN-İ PEẒER MECNŪN-RĀ VE ḤALĀṢ ŞODEN-İ Ū*[2]

34b

İşidüp aḳribāsı bu cevābı
Daḫı ḳılmadılar Ḳays'a ḫiṭābı

Dirilip özge tedbīr eylediler
Aña zindān için yir eylediler

Ṣalarlar ḥabse defʿ-içün ġamını
Çekerler bende ṣan dürr-i semīni

Meger şemʿ-idi ol merd-i hünermerd
Ki pāyine urıldı āhenīn bend

Maḥabbetde ṣu-y-ıdı ol durılmış
Anuñ-çündür aña zencīr urılmış

Yaturdı bend içinde zār u tenhā
Velī gönlinde zülf-i ʿanber-āsā

Ayaġın öpdügi-çün bend-i pür-ḫam
Ṣaçı olmışdı ġamd[an] pīç ü derhem

---

1 Derkenarda bu beytin yanında *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Naḥs-ı ṭāliʿ kişiye düşmendür
Yiri gülzār olursa külḫandur

* "Babasının Mecnûn'u Hapsetmesi ve Onun Kurtulması"

2 Başlık, diğer başlıklar gibi değil, muhtemelen müstensih tarafından sonradan fark edildiği için 34a sayfasında iki sütun arasına yatay bir şekilde yazılmıştır.

Fiġān itdükce kūh-ı ġamda ol şīr
Aña āheng iderdi bend ü zencīr

Bir iki gün olup Ḳays'uñ yeri teng
Giderdi nālesi ferseng-be-ferseng

Şarāb içmiş gibi artup ḫumārı
Dükendi ṣabrı ḳalmadı ḳarārı

Meger bir gün ki efzūn oldı ḥāli
Bulur aġyārdan zindānı ḫālī

Ṭutup Necd'üñ yolın gitdi şitābān
Ḫalāṣ oldı ṣanasın şīr-i ġurrān

Çıḳar zencīrini süriyü ṭaġa
Naẓar ḳılmazdı ne ṣola ne ṣaġa

Döküp ṣu gibi ġamda ṭaşlara yaş
Başardı ṣabr eliyle baġrına ṭaş

Başar baġrına gerçi ġuṣṣadan seng
Velīkin ṣınmış-ıdı şīşe-i neng

35a Ferāġat eyleyüp yād u bilişden
Derūnı oldı ṣāfī ġıll u ġışdan

Boyanup dūd-ı āha ol siyeh-kār
Bulutdur ṭaġlaruñ başında aġlar

Başında ġuṣṣadan bulmış ḫalel maġz
Dilinde şiʿr-i ḫūb [u] naġme-i naġz

Anı mecrūḥ idüp ṭūl-i emeller
Ġazālin añup oḳurdı ġazeller

Yanup mihr-ile ol şemʿ-i şeb-efrūz
Oḳurdı şevḳle eşʿār-ı pür-sūz

İderdi derd-i dilden geh geh efġān[1]
Dilinde şiʿr-idi göñlinde cānān

Ne şiʿri kim dili taḳrīr iderdi
Gözi ḳan yaş-ıla taḥrīr iderdi

Nice şiʿr ü ġazel bir pāre āteş
Yürekler çāk idici naẓm-ı dil-keş

Biri ol pāk naẓm-ı dür-feşānuñ
Budur gūş eyle ki şād ola cānuñ

ĠAZEL Ḥ̬ĀNDEN-İ MECNŪN*

[Mefâilün Feilâtün Mefâilün Feilün]
N'ola gözüm yaşın aḳıtsa dāne dāne firāḳ
Ki sīne mülkin oda yaḳdı ḫ̬āne ḫ̬āne firāḳ

Ḳomaya gibi elinden ölince dil yaḳasın
Dirīġler ne belādur bu nā-tüvāna firāḳ

Bu veche yılduzı düşmezdi ben siyeh-baḫ̬tuñ
Müsāʿid olmasa ger çerḫ̬-i bī-emāna firāḳ

Zemīnde lāle felek[de] şafaḳ degül görinen
Boyadı ḳanlu yaşumdan cihānı ḳana firāḳ

Firāḳ içinde helāk olmasun mı ʿāşıḳ-ı zār
Düşer görinmese cānāne cism ü cān<ān>a firāḳ

35b Bu derd ü ġuṣṣa ne ḫ̬āmeyle olına taḥrīr
Nice zebān[-ı]la yā Rab gele beyāna firāḳ

1 Derkenarda bu beytin yanında *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Olup ārāmgāhı kevn-i fenā
Ne ümīd-i feraḥ ne bīm-i belā

* Mecnûn'un Gazel Okuması"

REFTEN-İ ḲABĪLE-İ MECNŪN BE-Ḫ^{v}ĀSTĀRĪ-İ LEYLĀ*

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]

O şeb ḫalḳ anda şi^{ʿ}rin gūş iderdi
İşiden bāde gibi cūş iderdi

Cüdā düşmişdi çün bir yār-ı cāndan
Ferāġı var-ıdı iki cihāndan

Añа olmışdı ^{ʿ}ālem ḫalḳı meşġūl
Velīkin fāriġ-idi cümleden ol

Olup kendüye meşġūl āh iderdi
Yedi ḳat göge āhı rāh iderdi

Ziyāde olıcaḳ cūş u ḫurūşı
Yere ṣalardı başdan kelle-pūşı[1]

Anı mest eyledükce bāde-i vecd[2]
Semā^{ʿ}ından tozardı ḳulle-i Necd

Nesīm-i kūy-ı dil-ber gelse Necd'e
Feraḥdan vecd olup eylerdi secde

İçi ṭaşı pür olup şevḳ-i Leylī
Yoġ-ıdı Leylī'den ġayrīya meyli

Ṣabā geldükce kūyından nigāruñ
Bu mest olurdı būyından nigāruñ

Ḫabībüñ görse ger [ol] dāsitānın
Virürdi müjdegānī naḳd-i cānın

O ḫāke yüz ururdı nitekim ṣu
Ki öpmişdür ayaġı[n] dil-berüñ bu

Ne dem kim dem uraydı Necd bādı
Meşāmına irerdi būy-ı şādī

---

* "Mecnûn'un Kabilesinin Leylâ'yı İstemeye Gitmesi"

1 kelle-pūşı: kelle-pūsı, nüsha.

2 Derkenarda bu beytin yanında *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Mest idüp anı cām-ı bāde-i vecd
Rakṣasından tozardı ḳulle-i Necd

36a

Bu şevḳ-ile bulup ḥālāt u vecdi
Baş açup ḳarşulardı bād-ı Necd'i

Aña te'ṯīr idüp zehr-i ġam-ı yār
D[ü-]tā olmışdı gūyā ḥalḳa-i mār

Derūnına urup ġam tīġı yāre
Yüzin ḳarşu ṭutardı kūy-ı yāre

Ḥicāz'a ḳarşu gūyā cān çekerdi
Dem-ā-dem yüz piyāle ḳan içerdi

Yatur bī-ḫod ne bīdār u ne ḫufte
Belādan incü bigi baġrı süfte

Enīsi gündüzin feryād u zārı
Gice olduḳca birḳaç yār-ı ġārı

Bu miskīn eyledükce āh u efġān
Tesell[ī]ler iderdi anı yārān

Düşüp derd odına Mecnūn yanınca
Bile yanardı anlar da yanınca

Egerçi kim ḳamusı bī-ser idi
Baş oynamaḳda Mecnūn server-idi

Dem-ā-dem aḳup eşk-i ḫūn-feşānı
Gül-i zerd olmış-ıdı erġavānı

Yüzi ṣuyını dökmiş yire yaşı
Gözi üstinde olmış girü ḳaşı

Bıraġup ol daḫı yaşın gözinden
Elini yumamışdı kendözinden

Bu ḥāl-ile geçüp rūz-ıla şāmı
Benī Ādem'le yoġ-ıdı kelāmı

<REFTEN-İ ḲABĪLE-İ MECNŪN BE-ḪʿĀSTĀRĪ-İ LEYLĀ>*

36b Niḳāb açan yüzinden bu ʿarūsuñ
Bu resme ẕevḳin arturdı nuḳūşuñ

Didi çün oldı Mecnūn böyle rüsvāy
Ki ḥālin bildi ger yoḫsul eger bay

Şerer şaçdı ġam od[ı] çevre yañа
Naṣīḥat fāyide ḳılmadı añа

Ol od olmadı bu āb-ıla teskīn
Olur gitdükce miskīn daḫı ġam-gīn

Naṣīḥat n'itsün añа kim işitmez
Ki söz ṭutmaġı dīvāne iş itmez

Dem-ā-dem aġlayup ol bī-ser ü pā
Ṭoḳuz oldı yaşından heft deryā

Olup rāz-ı nihānı āşikāre
İrişdi bu ḫaber aġyāre yāre

ʿAceb mi ḳıṣṣası olsa perīşān
Añа çoḳ bend geçdi zülf-i cānān

Peẕer-Mecnūn ġamından pür-ġam oldı
Neşāṭ u sūrı derd ü mātem oldı

Ḳalup ġam güşesinde vālih ü zār
Gözine gice gündüz oldı hem-vār

Devā ḳılmaġa bu derd ü belāya
Nice pīr ü civān girdi araya

Arada oldı gerçi fikr vāfir
Bu rāyı iḫtiyār itdiler āḫir

Ki varup ideler Leylā'yı der-ḫāst
Murād-ı cāna oldur çün reh-i rāst

* Bu başlık nüshada sehven tekrar yazılmıştır.

Bulup dil-ḫaste Mecnūn derde dermān
Ola bir nice gün ol dürde mihmān

Benī ʿĀmir ayaġ üstine ṭurdı
Kilīd-i gence her biri el urdı

37a Müheyyā eylediler armaġānlar
Müẕehheb ḫancer ü sīmīn kemānlar

Nice biñ var ola esb-i ḳavī-ten
Ḳamunuñ naʿl ü mīḫı sīm ü zerden

Binenler bir bölük ḫūb-ı melek-ruḫ
Öñinde ḳor-ıdı şāh-ı felek ruḫ

Ḳaṭār-ı ester ü üştür firāvān
Zer ü sīm ü güher laʿl-i Bedaḫşān

Benī ʿĀmir ilinüñ biglerinden
Güzīn olmış süḫanver yiglerinden

Birisi ḳalmamış hep gitmiş-idi
Diyār-ı Leylī'ye ʿazm itmiş-idi

Olıcaḳ Leylī'nüñ ḳavmi ḫaber-dār
Gelüp çıḳdılar istiḳbāle kim var

Gürūh-ı mihr gibi ʿizzet-ile
Hezārān kevkeb-ile ḥürmet-ile

Getürüp ḳondururlar bir sarāya
Ki ṭaʿn eylerdi rifʿatde semāya

Ulu kiçi ḳılup ḫaylī riʿāyet
Nice gün itdiler ʿālī żiyāfet

Didiler ṣoñra iy bigler ulular
Saʿādet kānları yüzi ṣulular

Nedür ḥācet ki bunda geldüñüz siz
Var-ısa maṣlaḥat diñ görelüm biz

Peẕer-Mecnūn hemān idüp ser-āġāz
Maḳāma göre ̬açıldı perdeden rāz

Döküp ortaya dil sırrın ser-ā-ser
Peẕer-Leylā'ya didi iy birāder

N'ola itseñ bizümle āşinālıḳ
Gözümüz bulsa andan rūşenālıḳ

37b Bilürsin derdümi sensin ṭabībüm
Gülüñle hem-dem olsun ʿandelībüm

Ḳızuñ çün ḥūr[ī] vü oġlum melekdür
Biri birine yār olmaḳ gerekdür

Degül dāmād ḫiẕmet-kāruñ olsun
Her işde yāruñ u ġam-ḫ ̬āruñ olsun

Sözüm redd itme luṭf eyle revā ḳıl
Ḳatı der-māndeyem derde devā ḳıl

Dilek bitmezse[1] yanuñda zihī ʿār
Ciger gūşem düşer ayaḳlara zār

Aña ḳıyma kerem ḳıl nev-civāndur
Düşürme ṭopraġa serv-i revāndur

Benüm oġlum ki ṭolu tāb [u] tebdür
Zülāl-i[2] cān-fezāña teşne-lebdür

Bu teşne vaḳtidür ol āba ḳana
Gözinüñ yaşını döndürme ḳana

Rıżā vir yoḳ dime vardur ṣevābı
Niçün maḫmūra ṣunmazsın şarābı

Beni ṣanma ki bir ḫōr u ḥaḳīrem
Ḥasebde ben sañа küfv ü naẓīrem

1 bitmezse: yitmezse, nüsha.
2 Zülāl-i: Zülāli, nüsha.

Egerçi ṣūretā oġlum gedādur
Velīkin mülk-i naẓma pādişādur

Feṣāḥat maʿdenidür naẓm kānı
Belāġat mülkinüñ bebr-i beyānı

Eyü ad ile ilde şöhreti var
Ne pīre varsa ḳadr ü ḳıymeti var

Cihān içinde ṣāḥib-ḳadr olupdur
Hüner-mend ortasında ṣadr olupdur

Lebi mānendi rengīn her maḳāli
Miyānı gibi nāzük her ḫayāli[1]

38a Gelüp āşüfte Mecnūn zār u dil-teng
Yürekten iñler-idi nitekim çeng

Fiġān itmez ṭurur ḫāmūş u pür-ġam
Bilüp ḳānūn-ı ʿaşḳı olmış epsem

Egerçi rūzdan bilmezdi şāmı
Görüp ol mecmaʿı virdi selāmı

Ol eṣnāda görüp Mecnūn-ı bī-cān
Seg-i Leylā'yı itdi cāndan efġān

Pür olup gözleri eşk-i terinden
Ḳarārı ḳalmadı ṭurdı yerinden

Yüz urup ol itüng pāyine düşdi
Görince ḫalḳ anı başına üşdi

Didiler Ḳays'a iy mecrūḥ-ı dil-rīş
Delü misin nedür bu itdügüñ iş

Nedür bir ite bunca ʿizz ü ḥürmet
Meger kim ʿārıż olmış saña cennet

1 Buraya kadar babası konuşurken bir sonraki sayfada hiçbir başlık yahut giriş ifadesi olmaksızın Mecnûn'dan bahsedilmeye başlanması atlanmış bölümler olduğunu gösteriyor. Bu müstensihin atlaması olabileceği gibi zamanlar nüshada kopukluk oluşmasından da kaynaklanmış olabilir. En az bir yapraklık bir kısmın eksik olduğu söylenebilir.

Didi Mecnūn ki iy ḳavm-i nikū-kār
Beni siz ṣanmañuz dīvāne zinhār

Degül dīvāne mülk-i faẓla şāham
Velī ʿaşḳa düşelden ḫāk-i rāham

Düşüp yüz cān-ıla bir yāre göñlüm
Olupdur ġuṣṣadan biñ pāre göñlüm

Görüp zünnār-ı zülfin put-perestem
Cihāndan geçmişem ʿaşḳ-ıla mestem

Nice mest eyle oldum deng ü ḥayrān
Ki hergiz yāduma gelmez dil ü cān

N'ola bu itüñ ayaġın öpersem
Ki ben bīmār-içün ol yir[1] hemīn ġam

Giceyle pāsbāndur kūy-ı yāre
İder varduḳca ben ḫ̌āra neẕāre

38b Beni ḥayret alup düşdükce ḫāke
Ol āġāz eyler āh-ı derd-nāke

Baḳup ḥālüm görür ġam-nāk ü şād-āb
Gelüp eyler başum ucında feryād

Diyār-ı yārda hīç andan artuḳ
Benüm bir yār-ı ṣādıḳ hem-demüm yoḳ

Meṣeldür söylenür illerde meşhūr
İtüñ ıssın seven görmez itin ḫōr

Peẕer-Leylā idüp anı temāşā
Gülüp eydür zihī rüsvā vü şeydā

Didi hem ḳavmine idüp neẕāre
Cünūnı oldı bunuñ āşikāre

Yoġ-ısa Ḳays-ı mecnūnuñ cünūnı
Niçün yār idinür bir kelb-i dūnı

1 yir: pīr, nüsha.

Ne itdür ol kim ola Ḳays aña yār
İtüñ ādemle ne cinsiyyeti var

Ṣunup şerbet yerine zehr-i ṣuʿbān
Peẕer-Mecnūn'a didi iy süḫan-dān

Cünūn[ın] oġluñuñ yüri ʿilāc it
Gel andan ṣoñra ṣāḥib-taḫt u tāc it

Ṭutam kim serv-i nāzuñ müntehādur
Getürmeñ anı gülzār[a] ḫaṭādur

Bu sözi bi'll*ā*h epsem dime zinhār
Bunı işitmesün bir kimse iy yār

Kerem ḳıl çek bu ḥarf-i rāya ḫāme
Gülünç itme bizi her ḫāṣ u ʿāma

Ururсañ bir daḫı bu naġmeden dem
Gül-i nengi yile virürsin epsem

Delürdüñ mi ne sözdür bu ki dirsin
Baña ḳardaş nice ibrām idersin

39a Metāʿum yoḳ bahāya ṣatayın mı
Göze göz oda kendüm atayın mı

Senüñ bu derdüñe emsem bulınmaz
Oñılmaz yāreñe merhem bulınmaz

ʿAceb nā-dān-ıdı ol merd-i bāṭıl
Ki Ḳays'uñ faẓlına olmadı ḳāyil

Belī kimüñ ki yoḳ bir ẕerre mihri
Zemīnden ḳanda farḳ itsün sipihri

Ne bilsün derd-i ʿaşḳı degme nā-merd
Devāyı ẓann ider nā-merd olan derd

Ṣanur bāzīçe-i ʿaşḳı oyuncaḳ
Görüp lü'lü'yi dir bir aḳca boncuḳ

Anı bilmez ki ʿaşḳ olmasa mevcūd
Yaratmazdı cihānı Ḥayy u Maʿbūd

Diridür ʿaşḳla cümle bu dünyā
Döner mihr-ile bu çerḫ-i muʿallā

Revāndur ʿaşḳ u ʿālem cisme beñzer
Biri cism oldı biri isme beñzer

Netīce böyle virdi sāʿat-i şūm
Ki vuṣlatdan bu ʿāṣıḳ oldı maḥrūm

Kime devrān muḫāli olsa ḳardaş
Zer ü sīme elin ṣunsa olur ṭaş

BĀZ GEŞTEN-İ BENĪ ʿĀMİR-İ NEVMĪD[1] VE PEND DĀDEN-İ PEẔER-İ MECNŪN-RĀ*

Benī ʿĀmir işidüp bu kelāmı
Biri birine baḳışdı tamāmī

Görürler çün peẕer-Leylā'yı pür-ḳahr
Ilan gibi dilinden yaġdurur zehr

Cevābından cevāb olmadı derde
Devā bulınmadı derde bu derde

39b Dönüp nevmīd ekābir dīde pür-ḫūn
Bu zaḫm-ıla ḳamu mecrūḥ u maḥzūn

Ṭolup şerm āteşinden sīneler sūz
Boyandı göklere āh-ı ciger-sūz

Açup her biri bir gencüñ ḳapusın
Yapalum didiler dermān yapusın

Ḳamusı ol yola ḳomışdı bāli[2]
Ki ġam-ḫārınsuz ola gül nihāli

---

1 NEVMĪD:

* "Benî Âmir'in Pişman ve Ümitsizce Geri Dönmesi ve Mecnûn'a Babasının Öğüt Vermesi"

2 bāli: pāli (?), nüsha.

O servüñ gitmeg-içün bed hevāsı
Yilerdi yil gibi Mecnūn atası

Gelüp evvel velīkin itdiler pend
Ki iy ferzend ü dil-bend ü ḫıred-mend

ʿArab mülkinde bī-ḥaddür ḳabīle
Ḳabāyilde bulınur çoḳ cemīle

Ḳamunuñ gözi nergis līk ḫūn-rīz
Yañaġı güldür ammā āteş-engīz

Olınca ol yüzi güller ḫırāmān
Ṣalar başını ḳalup serv ḫayrān

Ḳızarur lāle görse yüzlerinden
Olupdur ḫaste nergis gözlerinden

Perīdür cümlesi yāḫud firişte
Gül-āb u müşkle olmışdur sirişte

Birisi ḫūr-ı Firdevs'e baş egmez
Cihānuñ varı bir ḫāline[1] degmez

Ḳaçan ʿarż ide bunlar ṣubḥ-ı ruḫsār
Olur şeb gibi Leylā nā-be-dīdār

Senüñ Leylā didügüñ bir Habeş'dür
Vefā burcında bunlar ḫod güneşdür

Bilişüñ putlara ḳapu yaparsın
Ya ol bīgāneye niçün ṭaparsın

40a Perī diyü seversin dīv-i pür-rīv
Beşersin saña ḳaṣd eyler ṣaḳın dīv

Yiter Leylā firāḳıyla ḫazīn[2] ol
Geç andan dīv mekrinden emīn ol

1 ḫāline: ḥāline, nüsha.
2 ḫazīn: ḥazīn, nüsha.

Unut yād eyleme ol bī-vefāyı
Yiter ḳıl cānuña zecr ü cefāyı

Anuñ-çün ġonca-veşsin zār u dil-teng
İder ol gül-ruḫ aduñ añmaġa neng

Olam dirseñ cihān içinde fāżıl
Ḥaẕer ḳıl mekr-i zenden olma ġāfil

Ṣaḳın zülf ü zenaḫdān añma iy yār
Ki arduñ leşker öñüñde ḳuyı var

Anuñ derdine cān virüp ölürsin
ʿAceb dīvānalıḳdan ne bulursın

Ne ḥāṣıl bülbüle çıḳduḳda serden
Güle būy-ı vefā gül-berg-i terden

Benī ʿĀmir ilinde çoḳ olur ḫūb
Ẓarīf ü çābük ü maḥbūb u merġūb

Begen görüp birisin iḫtiyār it
Göñül bezminde şemʿ[üñ] şuʿle-dār it

Ol anuñla belā bezminden āzād
Lebinden bāde nūş it ḫürrem [ü] şād

PĀSUḪ DĀDEN-İ MECNŪN VE ŞİKĀYET KERDEN EZ-ḤĀL-İ[1] ḪOD*

İşitdi Ḳays-ı gül-ruḫ çü bu pendi
Derūnı lāle gibi oda yandı

Bıñarı çeşminüñ ḳandan pür oldı
Yaşı kūh-ı belāda yaġmur oldı

Egerçi ṭuz ṣaçıldı yāresine
Bu ġamdan oldı biñ biñ pāre sīne

1 ḤĀL-İ: ḪĀL-İ, nüsha.
* "Mecnûn'un Cevap Vermesi ve Kendi Hâlinden Şikâyet Etmesi"

40b Hevā-y-ıla yaḳup göñlinde āteş
Olur bir pāre od ol şemʿ-i ser-keş

Yanup derd-ile uzatdı zebān ol
Ḫiṭāb itdi atasına hemān ol

Didi iy pīr-i ḫoş-rāy u civān-dil
Ṭutılmayan naṣīḥatde[n] ne ḥāṣıl

Beni ḳo arama derdüme çāre
Oñılmasun gerekmez dilde yāre

Bańa ḳılma naṣīḥat söz üşürme
Ki ben ḫākem sözüñ ḫāke düşürme

Dime ġayrī güzel sev söyleme çoḳ
Ki ben ay gördüm ılduza ṭañum yoḳ

Peẕer miskīn işidüp bu cevābı
Anı bildi ki yapılmaz ḫarābı

Yıḳılup yire düşdi tasasından
Meger zehr içdi miḫnet kāsesinden

Yatur bir gūşede hem ḫaste Mecnūn
Göñül pür-sūz u ġamdan dīde pür-ḫūn

Peẕer Mecnūn'a ḥayrān ol nigāra
Yaḳası gibi gögsi pāre pāre

Yaturdı kimse görinmez gözine
Zamāndan ṣoñra geldi kendözine

Çeküp derd-ile bir göynüklü āhı
Ser-ā-ser yaḳdı bu nüh bārgāhı

Ne olsun ki [o] bir çaḳım yalıñ od
Ol od-ıla zamāne oldı pür-dūd

Çıḳarup câme vü pīrāhenini
Çeker iki cihāndan dāmenini

Bürehne oldı vü kühsāra düşdi
Ezelkiden daḫı āvāre düşdi

41a Olup dīvān-ı ʿaşḳa adı ʿunvān
Budur dīvāne olmış mest ü ḥayrān

Degül ḳanlu yaş aḳan dāne dāne
Ṭaġılmış nār-ı şevḳinden zebāne

Ciger sūzından ol zār u belā-keş
Ururdı ḫāne-i nāmūsa āteş

Şu deñlü nāleler eylerdi Mecnūn
Ki andan bī-ḳarār olmışdı gerdūn

İdinüp dūd-ı āhın bāl ü şeh-per
Olupdurdı hevāyī bir kebūter

Ḳaçan kim ḫāne burcından göçerdi
Añup ʿaşḳ āşiyānını uçardı

Döne döne dolaşup kūhsār[ı]
Bulut gibi gidüpdürdi ḳarārı

Belā kūhında yil gibi ṭururdı
Aşaġa yuḳaru ṭurmaz yürürdi

Ḳazınup adı ġayret defterinden
Bozılmış ḥarf-i ʿār eşk-i terinden

Getürmez yādına neng-ile ʿārı
Ki ʿāşıḳ neng ü ʿārı ḳor añarı

Olup Leylā gözinden ayru ḫaste
Yaturdı künc-i ġamda dil-şikeste

Ne şerm-i yāri var ne ḫavf-i aġyār
ʿAdūsı neng ü yāri derd-i dil-dār

Egerçi hem-dem ü yāri çoġ-ıdı
Başından özge ġam-ḫˇārı yoġ-ıdı

Sibāʿ u vaḥşla[1] ṭutmışdı ülfet
Bir ādem göricek eylerdi vaḥşet

Cüẕā düşdügi-y-içün hem-deminden
Cihān çıḳmışdı çeşm-i pür-neminden[2]

41b Urup geh ṭaşa baş [geh] ṭaşı başa
Müdām aġlardı ḥālin ṭaġ u ṭaşa

Dir-idi kim ʿaceb āvāre oldum
Belā vü derdle bī-çāre oldum

Şeb-i hecrüñ dirīġā gündüzi yoḳ
Felekde ehl-i ʿaşḳuñ yılduzı yoḳ

Ne vardur mesnedüm ne bir penāhum
Yeridür göklere irerse āhum

Adum dīvāne vü mecnūn olupdur
Göñül bir fitneye meftūn olupdur

Ṭaşup ġam baḥri öñüm ardum aldı
Benüm işüm hemān Allāh'a ḳaldı

Beni gören delü diyü atar seng
Ben andan fāriġ ü āşüfte vü deng

Cefāya yüz ṭutup devr-i zemāne
Beni öldürmege arar bahāne

Ġam-ı hecr-ile her dem aġladur zār
Ne ḳılam n'eyleyem ḳaldum dil-efgār

Ḫalāṣ iden beni bend-i ʿademden
Yaratmışdur vücūdum derd ü ġamdan

Giriftāram ġama bī-bend ü zencīr
Ezelden çün muḳadderdür ne tedbīr

1 vaḥşla: ḥüsnle, nüsha.
2 pür-neminden: pür-nemīden (?), nüsha.

Yine bu cümle-y-ile gitdi göñlüm
Nigārum kūyına ʿazm itdi göñlüm

Beni ġam gūşesinde ḳodı tenhā
Dil-efgār u yetīmem zār u şeydā

Yirüm künc-i firāḳ u gūşe-i ġam
Olupdur nāle vü feryād hem-dem

Ḳıyāmet günidür hicrān degül bu
Ṣadā-yı ṣūrdur efġān degül bu

42a Ferāġum var zemīn ü āsumāndan
Ḫudā bilür ki uṣandum cihāndan

Bu resme eyleyüp āh u ḫurūş ol
Aḳıdup göz yaşın eylerdi cūş ol

Egerçi dönmiş-idi nīşe nūşı
Daḫı gitdükce efzūn oldı cūşı

Ḫiṭāb itdi dönüp cānānesine
Ki iy raḥm itmeyen dīvānesine

Karār u ḳavlüñi niçün unutduñ
Meger düşmenlerüñ pendini ṭutduñ

Delürdüm bańa tedbīr eylemezsin
Ṣaçuñ boynuma zencīr eylemezsin

Beni āşüfte vü şeydā sen itdüñ
Ser-ā-ser ʿāleme rüsvā sen itdüñ

Bańa ġamzeñ oḳıyup siḥr ü efsūn
Sen itdüñ sen beni göz göre Mecnūn

Başı pek yā mıdur <ol> ebrū-yı ser-keş
Egilmez bańa āhum olsa āteş[1]

Ne ḳıldum bilmezem sen bī-emāna
Beni cevr oḳına itdüñ nişāne

1 āteş: iş, nüsha.

İdem dirken sen āhū-ġamzeyi ṣayd
Ṣaçuñ sevdāsı oldı bir büyük ḳayd

Gidüpdür derd-i ʿaşḳuñla mecālüm
İşit bilmek dilerseñ ḥasb-i ḥālüm

Göñül sen meh-veşüñ dīvānesidür
Tenüm ġam gencinüñ vīrānesidür

Ben ıraġ olalı sen meh-liḳādan
Eridüm gün gün eksildüm belādan

Olupdur bezm-i ġam ser-mesti cānum
Uyutmaz kimseyi āh u fiġānum

42b

Gözüñ gibi senüñ bīmāram iy dūst
Siyeh-baḫt u ḫumār u zāram iy dūst

Ṣaçum zencīridür boynumda baġum
Beñüñ sevdāsıdur cānumda dāġum

Teb-i[1] hecrüñ beni bīmār idüpdür
Gözümüñ yaşını seyl-āb idüpdür

Ḥayātum bergin āhum yile virdi
Ṣafā bünyādın eşküm sīle virdi

Gelüp cūşa [si]rişküm başdan aşdı
Tenüm ol baḥr içinde oldı keştī

Ṭolup ney gibi cism[üm] nāle-i ġam
Dem-ā-dem iñlerem geh zīr ü geh bem

Başum ol nāleden ġavġāya virdüm
Dil ü cān naḳdini yaġmāya virdüm

Dirīġā ne belā rūz-ımış ol rūz
Ki yüzüñ görüp oldum zār u pür-sūz

Egerçi ʿāşıḳ u nā-çār çoḳdur
Velī ʿālemde benden ḫˇār yoḳdur

1 Teb-i: Büt-i, nüsha.

Düşüp ayaġa varduñ diyü elden
Yüzin döndürdi benden dūst düşmen

Yaluñuz yaturam dil-ḫaste vü zār
Bu derde olmasun kimse giriftār

Gözümden gizlenelden ol zenaḫdān
Çeh-i ḥasretde ḳaldı Yūsuf-ı cān

Göñül bīmār olup cismüñ ġamından
Çeker işkenceler zülfüñ ḫamından

Lebüñsüz eşk-i çeşmüm döndi ḳana
Ciger zaḫm-ı cefādan yundı ḳana

Gözüm yaşın ḳızıl ḳana bularsın
Beni aġladup ıraḳdan gülersin

43a İdüp yaşumı ʿummāna ber-ā-ber
İşüñ vardur senüñ ḳana ber-ā-ber

Nihān itdüñ ruḫuñ şemʿini māhum
Nedür bād-ı ṣabā mı ṣanduñ āhum

Beni itdüñ ġarīb ü zār u bed-ḥāl
Otursın yirüñde fāriġü'l-bāl

Dönüpdür eşk-i çeşmüm cūy-bāra
Niçün iy serv gelmezsin kenāra

Ṣaḳın çoḳ urma cāna ḫār-ı hicrān
Ki olur āhumuñ oḳına peykān

Güneş nūrı hilāli bedr iderken
Hilāl itdüñ vücūdum bedrini sen

Ḥarām-iken viṣālüñ bañа ḫanum
Ḥelāl olmaḳ nedendür sañа ḳanum

N'ola yoġ-ısa ʿuṣṣāḳa nihāyet
Benüm gibi degül biri melāmet

Belālu ḳullaruñ gerçi biriyem
Firāḳuñla ne ölü ne diriyem

Vücūdum çatılu ḳuru kemikdür
Eti yoḳ ol daḫı yer yer[1] delikdür

Daḫı defn olmadan cismüm türāba
Ġam-ı ʿaşḳuñla uġradum ʿaẕāba

Yoluñda öldüm inṣāf eylemezsin
Dil-i sengīnüñi ṣāf eylemezsin

Mükeddersin daḫı ben mübtelāya
Iraḳdan degmedüm bir merḥabāya

Ne ḳılam ʿāciz ü der-mānde ḳaldum
Be kāfir ben seni Allāh'a ṣaldum

Sana ben ṣormazam ẓulmüñ ḥisābın
Ḫudā'ya viresin yarın cevābın

43b İderken muştu-y-ıla vaṣf-ı ḥālin
Ġazel ṭarzına döndürdi maḳālin

ĠAZEL ḪᵛĀNDEN-İ MECNŪN*

[Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün]
İl benüm ʿāşıḳlıġum āh u fiġānumdan ṭuyar
Gizlü rāzum görinen eşk-i revānumdan ṭuyar

Fehm ider sūz u güdāzum āh u vāhum işiden
Āteş-i hicrāna yanduġum duḫānumdan ṭuyar

Āşikār ider giceyle uyumaduġum velī
Şemʿ-veş bīdār olan derd-i nihānumdan ṭuyar

Gerçi ṣaldum ʿāleme yer yer cünūn āvāzesin
Ḫalḳ bed-nām olduġum nām u nişānumdan ṭuyar

1 yer yer: bir bir, nüsha.
* "Mecnûn'un Gazel Okuması"

Künc-i ġamda ḫırmen-i ṣabrum yile varduġın il
Göz göre yaġmāya varan ḫānumānumdan ṭuyar

Görmeyenler ġam degül bilmezse ḥasb-i ḥālümi
Şükr aña kim oḳıyıcaḳ dāsitānumdan ṭuyar

VASF-I ḤĀL-İ MECNŪN DER-FİRĀḲ-I LEYLĀ*

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]
Bu resme nāle idüp seyr iderdi
Gözi ṭuş olduġı yola giderdi

Gözi giryān u anı ḥayret almış
Maḥabbet baḥrine dür gibi ṭalmış

Gidermez kimse yüzinden ġubārı
Meger ḳanlu yüzinüñ cūy-bārı

Ne ḥammāma varurdı ol ne şehre
Boyun ṭutmış-ıdı her dürlü ḳahra

Belā gibi ḳoñuḳ başında bisyār
Uzanup ṣaçı düşmiş yire destār

Rivāyetdür ki ol ḥayretde-y-iken
Bu ġamdan gūşe-i miḥnetde-y-iken

44a Çekerken rūz [u] şeb kūh-ı belāyı
Başında yapdı leklekler yuvayı

Ḳuru sevdāda gördi ḳara düşler
Yuva yapdı başında nice ḳuşlar

Başında gerçi-kim var-ıdı sevdā
Nice sevdā büyük ṭaġlarca ġavġā

Velī andan ferāġat itmiş-idi
ʿAdem mülkine ṭoġru gitmiş-idi

* "Leylâ'dan Ayrı Kalan Mecnûn'un Hâlinin Anlatılması"

Yürürdi kendözin itmiş ferāmūş
Şarāb-ı ʿaşḳ-ıla ser-mest ü bī-hūş

Gözi yaşıyla ġam-nāme yazardı
Başı ḳaba[ḳ] yalıñ ayaḳ gezerdi

Ne vaṣl ümmīdi var ne bīm-i hicrān
Yanında olmış-ıdı cümle yek-sān

Gülüp şādīye aġlamaz belāya
Ne yāda meyl ider ne āşināya

Yaşın efsürde idüp āh-ı serdi
Ziyāde olmış-ıdı sūz u derdi

Yaḳup nār-ı maḥabbetden çerāġı
Var-ıdı cümle ʿālemde[n] ferāġı

REFTEN-İ LEYLĀ BE-DĪDEN-İ MECNŪN VE İSTİĠNĀ'-İ[1] MECNŪN*

Ṣaḳın ṣanma göñül zen-bāre Ḳays'ı
Ola ʿavret sevüp āvāre Ḳays'ı

Egerçi ṣūretā Leylā'yı sevdi
Velī maʿnāda ol Mevlā'yı sevdi

Mecāzī ʿāşıḳ olan beyle olmaz
Ḳuru yapraḳ miṣāli beñzi ṣolmaz

Bilenler ḥālini devr-i zamānuñ
Yaḳındur di[di]ler diyen yalanuñ

44b Degüldür muʿteber ʿaşḳ-ı mecāzī
Ki anuñ az olur sūz u güdāzı

1 İSTİĠNĀ'-İ: İSTİFNĀ'-İ, nüsha.
* "Leylâ'nın Mecnûn'u Görmeye Gitmesi ve Mecnûn'un İlgisizliği"

Ne ṭañ beñzer disem şebāba[1] anı
Hemīn bir lemʿadur ol daḫı fānī

Mecāzī yādına bunca maḥabbet
Ki emṣāli bulına bī-nihāyet

Severseñ anı sev kim bī-bedeldür
Degül fānī ḳadīm-i lem-yezeldür

Ḥaḳīḳī ʿaşḳa Mecnūn gibi yār ol
Gedā-y-iken emīr-i tāc-dār ol

İlāhī olduġı-çün ʿaşḳ-ı Mecnūn
Ne söz dise olurdı dürr-i meknūn

Eger olsa mecāzī ʿāşıḳ ol merd
Bu deñlü çekmez-idi ġuṣṣa vü derd

Beni dil-ḫaste itmişdür diyü ġam
Arardı vaṣl-ı yāre çāre her dem

Ya irdükde viṣāl-i dil-rübāya
Uyardı nefse meyl idüp hevāya

Ölürse hergiz itmezdi tevaḳḳuf
Nigāra el ṣunardı bī-tekellüf

Ḳoyup añarı şerm-ile ḫayāsın
Kenārına çekerdi dil-rübāsın

Acımışdur diyü cānum[2] cefādan
Alurdı büse laʿl-i cān-fezādan

Düşüp gāh ayaġına gāh eline
Kemer bigi ṭolaşurdı beline

Virüp dil naḳdi gibi cümle varın
Alurdı bir gice ḳoynına yārin

1 Kelime nüshada hem "şebbāba" hem "şitāba" okunabilecek şekilde harekelenmiştir. "Şitâba" büsbütün alakasızdır. "Şebbâbe" imlası vezne duygun ise de sözlüklerde böyle bir kelime yoktur. Bir imale kusuruyla "şebāba" olması gerektiğini düşünüyoruz.

2 cānum:

Yiter ḳoçduñ diyüp dildārı bensüz
Ḳoçardı ol da yārin pīrehensüz

45a Şikem bāġını eylerdi temāşā
Velīkin Ḳays anı ḳılmadı ḥāşā

Gerek ʿāşıḳ olan dil-ber ḫayālin
Enīs idinüp añmaya viṣālin

Ki nā-geh bulıcaḳ dil-dāra vuṣlat
Metāʿ-ı ʿaşḳ olur elbetde ġāret

Kimüñ kim vaṣl-ı yār ola murādı
Ḫabāṯetle çıḳar ʿālemde adı

Ki olmışdur hemān kābīne ʿāşıḳ
Ḫaṭādur añа dimek yār-ı ṣādıḳ

Olaydı Ḳays eger Leylā'ya vāsıl
Olurdı mihri günden güne zāyil

Rivāyetdür ki bir gün yār-ı ṭannāz
Güzeller şāhı Leylā ol füsūn-sāz

Sarāyı içre ārām idemezdi
Çün uçdı murġ-ı dil rām idemezdi

Gül iken bülbül-i bī-ṣabra döndi
Gözi yaşıyla ʿālem ḳana yundı

İderdi ebr taʿlīm aġlamaġı
Ki dilde lāle-veş var-ıdı dāġı

Ḳaçan kim bād-ı āhı tünd eserdi
Ümīẕin naḫl-i ṣıḥḥatden keserdi

Hevāya döymeyüp ol gül nihāli
Siyeh-kār oldı sünbül gibi ḥāli

Be-ġayet şūr u şevḳi oldı efzūn
Eṯer ḳıldı añа da ʿaşḳ-ı Mecnūn

Eṣer ḳılup firāḳ ol māh-rūya
Ḳarārı ḳalmadı döndi delüye

Ḳarañu oldı çün gözine dünyā
Güneş gibi çıḳup ʿazm itdi tenhā

45b Murādı bu ki Mecnūn'ı bulaydı
Anuñla bir nefes dem-sāz olaydı

Yine yād itdi ol dīvānesini
Cemāli şemʿinüñ pervānesini

Olup dil-ḫastesine mihr ü meyli
ʿİbādet ḳılmaġa ʿazm itdi Leylī

Gezüp yil gibi deşt ü kūhsārı
Ṣoñ ucı buldı ol mehcūr u zārı

Görür yatup yere olmış ber-ā-ber
Teni ḫāk üzre tāb-ı mihre beñzer

Nizār eyle ki diḳḳatle görinür
Yüzi üstine ṣu gibi sürinür

Mecāli yoḳ ṭurup yürüyebile
Eli ṭutmaz gözi yaşını sile

Anı ḳatl eylemiş gerçi belāsı
Velī çıḳmışdı göge āh u vāsı

Belī maḳtūl-i ʿaşḳ olan diridür
Firāz-ı ʿarş anuñ ednā yiridür

Yatup çekmiş liḥāf-ı miḥnete baş
Gözin yummış cihāndan aḳıdup yaş

Uyur baḫtı uyanuḳ göñli gözi
Felekde rūḥı vü ṭopraḳda yüzi

Zamānında dem-ā-dem ẕikri yā dūst
Döşekle örtü olmış bir çürük pūst

Yatur ol pūst içre şād [u] ḫandān
Nitekim ṣevb[1] ü dībā içre sulṭān

Mey-i şevḳ-ile olmış mest ü medhūş
Cigerden ney-veş iñler baġrı pür-cūş

Şarāb içmiş gibi artup ḫumārı
İderdi gāh girye gāh zārı

46a Teni bund[a] velīkin bülbül-i cān
Ḳılurdı gülsitān-ı ʿarşı seyrān

Görüp Mecnūn[ı] Leylā böyle nā-çār
Başı ucına vardı aġladı zār

Ḫiṭāb idüp didi iy ʿāşıḳ-ı pāk
Benüm göñlüm gibi maḥzūn u ġam-nāk

Feraḥ ol ġam yime ġam-ḫˇār geldi
Dil-efgār olma kim dil-dār geldi

Egerçi batmış-idüñ dürlü rence
Bi-ḥamdi'llāh ki irdüñ şimdi gence

Başuña gün ṭoġup ṣubḥ oldı şāmuñ
İşüñ oñdı hümā ṣayd itdi dāmuñ

Uyup aġyāra yārüñden yiter ḳaç
Degüldür ḫˇāb vaḳti gözlerüñ aç

Uyan çoḳ uyuduñ gün yüzlü māhum
Ṭoḳınsun gūşuña feryād u āhum

Uyan bād-ı ṣabā degsün gülüñe
Naẓar ḳıl ben belālu bülbülüñe

Sözinden bilmeyüp Leylā'yı Mecnūn
Didi iy bāġ-ı ḥüsne serv-i mevzūn

1 Şevb ü dībā:

Ben ol pervāneyem buldum çerāġum
Cihān n'olur ki cāndan var ferāġum

Ṭolıdur gevher-i ʿaşḳ-ıla gūşum
Üninden añlamaz bir ferdi hūşum

Ne kişisin nedür nām u nişānuñ
Bańa bildür ki raḥmet bula cānuñ

Hele vardur sözüñde āşinālıḳ
Ki virür çeşm-i cāna rūşenālıḳ

Didi Leylā benüm dil-dārūn iy dūst
Enīs ü ġam-güsār u yāruñ iy dūst

46b Seni bu vechle rüsvā ben itdüm
Ġarīb ü ʿāşıḳ u şeydā ben itdüm

Beni bilmez misin maḥbūbuñam ben
Ṭaleb ḳılduġuñ [ol] maṭlūbuñam ben

Derūnuñ şevḳ-i laʿlüm ṭoldurup ḫūn
Seni meftūlüm itdi böyle meftūn

Yüzüm kim nār-ı ʿaşḳuña sebebdür
Sözümden bilmemek ḳatı ʿacebdür

ʿAcebdür bilmemek şehdi megesden
Meger kim var ferāğuñ pīş ü pesden

Didi Mecnūn ki iy ḫurşīd-ruḫsār
Beni odlara ʿaşḳuñ yaḳdı tekrār

Mekān oldı bańa çün kūy-ı ʿaşḳuñ
Beni mest eyleyüpdür būy-ı ʿaşḳuñ

Göñül iḳlīmi şevküñle ṭolupdur
Bańa kim var-ısa Leylā olupdur

Göñülden ben ki ʿaşḳa bende oldum
Beni ḳo ḥālüme Leylā'yı buldum

Bu bezm-i vaḥdet içer ben ki mestem
Vücūdum nīstdür ṣanma ki hestem

Ne deñlü söylediyse Kays'a Leylī
Aña baş ḳaldurup ḳılmadı meyli

ĠAZEL Ḫᵛ ĀNDEN-İ MECNŪN*

[Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün]
Zihī Mecnūn ki mest olmış mey-i cām-ı tecellādan
Ki yoḳdur ḳaṭrece ḥaẓẓı biḥār-ı vaṣl-ı Leylā'dan

ʿAceb mest olmış ol server ki yerden gögi farḳ itmez
Şarāb-ı ʿaşḳ-ıla geçmiş hevā-yı zīr ü bālādan

Ḳolına dāġ urup yer yer şeh olur milket-i ʿaşḳa
Olur ʿālemde müstaġnī berāt-ı ḥükm-i ṭuġrādan

47a Ṣatan bir ḥabbeye cümle metāʿın dār-ı dünyānuñ
ʿAceb mi eşk-i çeşm-ile elini yursa dünyādan

Degül ʿaşḳ ol ki cānāna iricek cān-ıla ʿāşıḳ
Gerekdür daʿvīye maʿnī ne ḥāṣıl ḳuru ġavġādan

Zihī ʿāşıḳ zihī ṣādıḳ ki baḳmaz rūy-ı maʿşūḳa
Zihī Mecnūn ki ḥaẓẓ itmez şarāb-ı vaṣl-ı Leylā'dan

BERDEN-İ PEẒER-İ MECNŪN
BE-ŞEYḪ-İ ĠĀR-NİŞĪN**

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]
Riyāżet-pīşe olan merd-i üstād
Bu nevʿ itdi maḥabbet ʿālemin yād

Ki çün dīvāneler sulṭān[ı] Mecnūn
Ḫadeng-i hecrle oldı ciger-ḫūn

---

* "Mecnûn'un Gazel Okuması"
** "Babasının Mecnûn'u Mağara'da Oturan Şeyhe Götürmesi"

Olup günden güne mihri ziyāde
Yanardı rūz u şeb nār-ı belāda

Vücūdı olmış-ıdı ġuṣṣadan kāh
Yile virmiş anı da āteş-i āh

Tüvān u tābın alup derd-i fürḳat
Yoġ-ıdı yārine varmaġa ḳudret

Ne ḳudret var ki vara kūy-ı yāre
Ne yüz ḳaldı eve ʿazm ide vara

Bu işde ḳalmış-ıdı vālih ü deng
Ururdı gögsine ṭaġlar gibi seng

Anı rencūr idüp ʿaşḳ u hevāsı
Üşüp dermān arardı aḳribāsı

Ḫuṣūṣā atası ol pīr-i maẓlūm
Yanardı ġayretinden nitekim mūm

Ne bir tekye ḳodı ne bir mezārı
Ki varup itmeye biñ dürlü zārı

Açup sinle gibi aġzın duʿāya
Dem-ā-dem yalvarup dirdi Ḫudā'ya

47b İlāhī derdüme çāre sen eyle
Baḳup yaşuma gözüm rūşen eyle

Añа āmīn-içün ḳavm [ü] ḳabīle
El açardı ḳamu yanınca bile

Bu derde arayup dermān-ı vāfir
Bu tedbīr-i güzīn itdiler āḫir

Ki vardur uş fülān ġār içre bir pīr
Ne uyur ne içer bir laḥẓa ne yir

Maḳām-ı vaḥdete irüp o murtāż
İderler cān-ıla keşretden iʿrāż

Olupdur gūşe-i ʿuzletde ḳāyim
Giceler ḳāyim ü gündüzde ṣāyim

İdelden defter-i aʿmāli taṣḥīḥ
Elinde sebʿa-i seyyāre tesbīḥ

Anuñ tesbīḥi beñzer çün kemende
Seg-i nefsi ʿaceb mi çekse bende

Gice gündüz işi Ḥaḳḳ'a münācāt
Ḳapusı ḳıble-i erbāb-ı ḥācāt

Münācāt eyledügince Ḫudā'ya
Olur il küngüre ḳaṣr-ı semāya

Ṭarīḳat mülkinüñ sulṭānı oldur
Ḥaḳīḳat fenninüñ bürhānı oldur

Gürūh-ı evliyāya pīşvādur
Ṭarīḳ-i müstaḳīme reh-nümādur

Mücerred meyli yoḳ hergiz ʿıyāle
Riyāżetden teni dönmiş hilāle

İder Ḥaḳ ḳorḫusından girye bisyār
Yaşından çevresi olmış çemenzār

Ayaġı başduġı yerler yaşarur
Tamāmet şīve-i Ḫıżr'ı başarur

48a

Götürmez yüzini bir laḥẓa yerden
Melekdür ictināb eyler beşerden

Müşekkel ḳatı nūrānī kişidür
Göñüller derdin oñarmaḳ işidür

Kerāmet ehlidür ḳuṭb-ı zamāne
Velāyet mülkine şāh-ı yegāne

Duʿāsı müstecāb ola gelüpdür
Derūnın oḳ gibi çerḫüñ delüpdür

Duʿāsına idüp ḳudsīler āmīn
Ḳabūlüʿd-daʿvedür ol server-i dīn

O defʿ eyler iderse bu belāyı
Hele yanına iltüñ mübtelāyı

İrerse ger añа bu ḫaste-i ġam
Muḥaḳḳaḳdur bulur zaḫmına merhem

Peẕer çün bu beyānı gūş ḳıldı
Feraḥdan bāde gibi cūş ḳıldı

Süvār olup hemān bir bād-pāye
Yüridi Necd'e çıḳdı pāye pāye

Gezüp Necd'üñ ḳamu vīrānesini
Aradı buldı ol dīvānesini

Görür bir yerde yatmış vālih ü deng
Başı altında yaṣduġı siyeh seng

Ḳatı yaṣduḳda başı kendü bīmār
Cigerden geh geh iñler ney gibi zār

Żaʿīf ü müst-mend ü zār u miskīn
Naḥīf ü derd-mend ü ḫᵛār u ġam-gīn

Kemān itmiş miyānın bār-ı hicrān
Derūnı ġuṣṣadan pür-tīr ü peykān

Peẕer yüzin çün ol bī-çāre gördi
Öñinde yir öpüp yüz yire urdı

48b Eyitdi bilürem ʿaybum öküşdür
Nedāmet çāhına düşdüm düşüşdür

Sözüñ ṭutmayup oldum sañа ʿāṣī
Anuñ-çün bulmazam ġamdan ḫalāṣı

Duʿādan ġayrıya irmez elüm çün
Sañа dilden duʿā-gūyam dün ü gün

Bu işde gerçi-kim bī-iḫtiyāram
Seni gördükce ġāyet şerm-sāram

Yüzüm şerm itdi ḳara sāye gibi
Yere oldum ber-ā-ber pāye gibi

Bańa hīç itmesün il serzenişler
Degüldür iḫtiyārumla bu işler

Kim ola isteye kendüyi bīmār
Ne bīmār istemez derdine tīmār

Bu ḥāli ṣorma iy pīr-i süḫanver
Ezelden bu-y-ımış çün-kim muḳadder

Ne kim yazdıysa başa kilk-i taḳdīr
Görür elbette ādem anı bir bir

Olaydı rāy u tedbīr-ile çāre
İñen çoḳdan irerdüm vaṣl-ı yāre

Peẕer gūş eyleyince bu kelāmı
Birez ḥayrān olup virdi selāmı

Maḥabbet sūzişin görüp sözinde
Kenāra çekdi vü öpdi gözinde

Didi iy gözlerümüñ nūrı Mecnūn
Bu göñlüm ravżasınuñ ḥūrı Mecnūn

Ġam-ı ʿaşḳ-ıla zār u mübtelāsın
Belā bāġında murġ-ı ḫoş-nevāsın

Uyutmaz nālişüñ ḫalḳ-ı cihānı
Ne ḥālüñ var ki bilmez kimse anı

49a Yile virüp ser-ā-ser kār-bāruñ
Dem-ā-dem vaḥş-ıla ḳavl ü kārāruñ

Gelüpdür sańa da ol deñlü vaḥşet
İdersin ādemi gördükce nefret

Ya mekr oldı sañā ya dīv işidür
Bu itdügüñ delüler cünbişidür

Uçuḳ ṭutmış gibi dīvāne olduñ
Kesildüñ cümleden bīgāne olduñ

Ḳıyup cānān yolında baş u cāna
Degül ʿaynuñda ne ata ne ana

Hevā-y-ıla uçarsın tīr gibi
Kemān oldı miyānuñ pīr gibi

Yigitlik ʿālemin ġamda geçürdüñ
Olanca ʿömri mātemde geçürdüñ

Yüzüñden ʿār ider ḳavm ü ḳarındaş
Zihī āvāre miskīn oñmaduḳ baş

Ne bulursın ʿaceb ṭaġlarda behre
Benī-ādemsin oġul yüri şehre

Ne istersin bu sengistān içinde
Yirüñ var iy elif-ḳad cān içinde

Yiter mānend-i lāle dāġdār ol
Gülüp gül bigi ẕevḳ ehline yār ol

Niçün bir gün beni yād eylemezsin
Vefā bünyādın ābād eylemezsin

Budur ẓannum ki yaḳındur vefātum
Yaḳında ḥakk olur ḥarf-i ḥayātum

Mezārum ṣoñra idince ziyāret
Gelüp bīmār iken eyle ʿıyādet

Egerçi ṭoldı baġruñ tāze yāre
İñende virme kendüñ derd-i yāre

49b Ġama ṣabr it ki pāyānı ferecdür (?)[1]
Ki dirler ṣabrı miftāḥu'l-ferecdür

1 ferecdür:

Bulursın çāre derde ṣabr iderseñ
Bir iki laḥẓa cāna cebr iderseñ

Saʿādet efseri ḳonup serüñe
İrersin bī-ser-iken serverüñe

Buña şekk eyleme iy zār u bī-kes
Olur tut yapraġı ṣabr-ıla aṭlas

Bu resme ṭatlu diller dökdi vāfir
İletdi ġār-ı şeyḫe Ḳays'ı āḫir

Didi bu şeyḫ öñinde ḳıl gedālıḳ
Degül bīgāne eyle āşinālıḳ

Öñinde baş ḳoyup öp ḫāk-i pāsın
Ne eylerseñ idüp al bir duʿāsın

Bu sözi diñleyüp āşüfte Mecnūn
Gehī yaş dökdi çeşminden gehī ḫūn

Ṭurup ol ġāra girdi mest [ü] vālih
Ṣıfatda şīr-i ser-meste müşābih

Yaḳup yer yer dilinde ʿaşḳ dāġın
Öñinde şemʿ-veş ṭurdı ayaġın

Didi iy şehvet ü ḥaẓdan mücerred
Emīn-i ḫātem-i şerʿ-i Muḥammed

Bugün iḳlīm-i zühde pādişehsin
Emīr-i bī-ḫarāc u bī-sipehsin

Ṭapuñdur Kaʿbe-i ḥācāt ḫalḳa
Duʿā bābına[1] ḳuluñ oldı ḫalḳa

Ḫudā ḥaḳḳı-çün iy şāh-ı velāyet
Duʿāya el açup redd itme ḥācet

Ki dāyim ʿaşḳla meşhūr olayın
Ġama yār u feraḥdan dūr olayın

1 Duʿā bābına: Duʿā-yābına, nüsha.

50a

Beni zār itdügince rūzigārum
Ġam-ı dil-dār ola ġam-ḫār u yārüm

Duʿā ḳıl kim güzellendükce Leylī'm
Daḫı efzünter olsun aña meylim

Çün ol miḥrābadur her dem sücūdum
Maḥabbet üzre ḫatm olsun vücūdum

İdicek cānumı tenden ecel dūr
İne ḳabrüme nār-ı ʿaşḳla nūr

İşitdi çün peẕer bu sözi derde
Anı bildi ki yoḳdur çāre derde

Güẕār idüp ḫadeng-i ġam cigerden
Ciger ḳanıyla el yudı püserden

Bu ḥasret sīnesine od bıraḳdı
Ne sīne hep dil [ü] cānını yaḳdı

Hemān döndi evine zār u maḥrūm
Ṣararmış beñzi[1] ġamdan nitekim mūm

Püserden ḳavmine yandı yaḳıldı
Ser-ā-ser ḳıṣṣayı taḳrīr ḳıldı

Didi olmış bunuñ işi ne çāre
Bu yoldan dönmez itseñ pāre pāre

İl anda kim ide buña devāyı
Bu ister dem-be-dem Ḥaḳ'dan belāyı

Dilerem ḫaste dil kim bula dermān
Bu virür zār u bīmār olmaġa cān

Kişiden yüz çevürse devlet ü baḫt
Ḳaçan el viriserdür tācla taḫt

Gözi bir ādemüñ çıḳsa ḳażādan
Ne bīnālıḳ bulur ol tūtiyādan

1 beñzi: bikri, nüsha.

Felek yüz döndürince iy birāder
Ṣınur pālū[de]den dendān ser-ā-ser

50b

AḤVĀL-İ LEYLĀ DER-ŞEB-İ <NĀR-I> HİCRĀN*

Civānlar ʿaşḳı ile zār olan pīr
Nigāruñ ḥālin itdi eyle taḥrīr

Ki ol serv-i sehī-reftār u gül-ruḫ
Sipihr-i nāz u ḥüsne māh-ı ferruḫ

Meh-i Zühre-cebīn ü ḥūr u meh-veş
Büt-i nesrīn-ʿiẕār u serv-i ser-keş

Şeh-i mülk-i melāḥat yaʿnī Leylī
Ki ḫayl-i ḫūb-rūlardur ṭufeyli

İrişüp ḥüsni gün günden kemāle
Felekler mihrini ḳoydı zevāle

Hilāl-iken çün ol bedr aya döndi[1]
Saʿādet efseri başına ḳondı

Cemāli varduġınca oldı efzūn
Cihānı eyledi meftūn u mecnūn

Ṣaçı gitdükce anuñ oldı ser-keş
ʿİẕār[ı] urdı cān mülkine āteş

Yüzi üstinde olan zülf [ü] ḫāli
Siyeh-kār itdi yüz āşüfte-ḥāli

Olup ḳāmetle ol āfet ḳıyāmet
Ölen ʿuşşākı dirgürdi tamāmet

Ṣunup ebrūları müşkīn kemānı
Müje oḳıyla ṣayd itdi cihānı

---

* "Ayrılık Gecesinde Leylâ'nın Hâlleri"

1 döndi: dütdi, nüsha.

Kimi ṣayd itse ol āṣūb-ı devrān
Zenaḫdānı hemān eylerdi zindān

Güzeller ḫayli[nü]ñ sulṭānı-y-ıdı
Vefā genci leṭāfet kānı-y-ıdı

Sözi rengīn be-ġāyet ṣūḫ u şen-gül
Melāḥat bāġına olmışdı bülbül

51a Ne bülbül nāzük-idi tāze gülden
Görenler ʿāşıḳ olurdı göñülden

Ḫuṣūṣā ḫaste Mecnūn-ı dil-efgār
Ki mülk-i ġuṣṣada olmışdı ber-dār

Kesilüp nāfe gibi meskeninden
Elin çekmişdi ʿālem dāmeninden

Sevüp Leylā daḫı cān-ıla anı
Revān itmiş-idi yolına cānı

Egerçi meyl iderdi nāz[1] u ġunca
İçi pür-ḫūn-ıdı mānend-i ġonca

Ṭolup nergisleri ḫūn-ı cigerden
Naẓar ırmazdı bir dem reh-güẕerden

Dururdı reh-güẕerde zār u maḥzūn
Ki şāyed uġraya bu yola Mecnūn

İderdi ʿāşıḳına gerçi meyli
ʿAdūlardan velī ḳorḳardı ḫaylī

Nihānī eyler-idi dem-be-dem āh
Ki ḫālinden raḳīb olmaya āgāh

İçüp ḥasret şarābın kāse kāse
Yir-idi laḥẓa laḥẓa ḫūn-ı tasa

Yimezdi olsa ġamdan ġayrı nesne
Anuñ derdini bilmezdi kimesne

1 nāz: nār, nüsha.

İderdi yaluñuz derd-ile zārı
Ne yārı var-ıdı ne rāz-dārı

Ḳaçup ġaybetden ol şemʿ-i şeb-efrūz
Güler gibi iderdi gerçi pür-sūz

Ocaġına ṣu ḳoyup āteş-i ġam
Bütün gice gözin yummazdı bir dem

Girüp ġam-ḫāneye ġam-gīn ṭururdı
Yaluñuz bir bucaḳda otururdı

51b Dem-ā-dem dilde artup derd [ü] sūzı
Bu ḥasretden şeb-i tār-ıdı rūzı

Çerāġ idinmiş-idi ʿaşḳ dāġın
Yaḳardı ol çerāġa baġrı yaġın

Kararup ġuṣṣadan ol māh-ı tābān
Bahār irdi gibi olmışdı giryān

Meh-i nevden güle dönüp semenler
Dökerdi curʿadan dürr-i ʿAdenler

Sirişki ṭaʿn idüp dürr-i ḫoş-āba
Güher zeyn itmiş-idi āfitāba

Gidüp ṣabr u ḳarār ol māh-rūdan
Zebānın ṭutmış-ıdı güft ü gūdan

Dehānı var-ıdı ammā dili yoḳ
Belā küncinden özge menzili yoḳ

Egerçi derdi var-ıdı firāvān
Velīkin gelmedi ḥüsnine noḳṣān

Ṭolup āvāze-i ḥüsn-ile ʿālem
Perī ḥūr[ī]ye dimez-idi ādem

Aña baş egmiş-idi hep güzeller
Dinürdi adına şiʿr ü ġazeller

Niḳāb açaydı gün gibi yüzinden
Gören ādem giderdi kendözinden

1485 ʿAdīmü'l-miṯl iken ḥüsn içre Leylī
Ġazel ṭarzında üstād-ıdı ḫaylī

İşitse bir ġazel ol serv-i mevzūn
Anuñ ʿunvānı olsa nām-ı Mecnūn

Bedīhī dirdi bir dil-keş naẓīre
Bu-y-ıdı ʿādet ol māh-ı münīre

Yaşı göz maḫrebinde sürḫ ezerdi
Didügi şiʿri ḳanıyla yazardı

52a İdüp ṭūmārı mūy-ı zülfine bend
Bıraġurdı yol üzre ol şeker-ḫand

1490 Bulanlar iltür idi Ḳays'a anı
Bulurdı eski mürde tāze cānı

Ser-i mūdan açılmadın keremler
Ṭutardı cān meşāmmın būy-ı dil-ber

Biri birine bunlar her şeb ü rūz
Bu resme gönderürdi şiʿr-i pür-sūz

Ol iki bülbül-i zār u ḫoş-elḥān
Cihān gülzārını itdi pür-efġān

Ol iki yār olup hem-dem fiġana
Vefā ḳānūnın ögretdi cihāna

1495 Bu peyġām-ıla ṭolup cümle āfāḳ
İderdi anlara āheng ʿuşşāḳ

ʿARŪS ŞODEN-İ LEYLĀ BE-İBNİ SELĀM*

ʿArūs-ı naẓma viren ḥüsn-i ṣūret
İder söz ḥaclesin bu resme zīnet

Ki çün Leylā'ya ʿuşşāḳ oldı ʿālem
Cemāli vaṣfı ile ṭoldı ʿālem

Yüzi mihr-i cihān-ārāya döndi
Kemān-ebrūları genç aya döndi

Ṭutup elde ḫam-ı zülf-i girih-gīr
Cihāna bir ḳıl-ıla ṭaḳdı zencīr

Cemāliyle dönüp ḥūr-ı cināna
Ser-ā-ser dāsitān oldı cihāna

Bu efsāne oḳınurken arada
İşitdi bir yigit oldı fütāde

Nice yigit bir iḳlīmüñ emīri
Ayaḳlarda ḳala˒anuñ dest-gīri

52b İñen ulu-y-ıdı aṣl u nesebde
ʿAdīli az idi mülk-i ʿArab'da

Ḳul idüp ḫulḳla ḫalḳ-ı cihānı
Cihānı ṭutmış-ıdı ad u ṣanı

Adı İbni Selām olmışdı meşhūr
Aḳardı çihresinden çeşme-i nūr

Meger ceẕbe irişdi nūr-ı Ḥaḳ'dan
Ki yüzin görmedi sevdi ḳulaḳdan

Dil ü cāndan sevüp ol gül-ʿiẕārı
İderdi girye ṣan ebr-i bahārī

Çıḳup zer cāmeden girdi ʿabāya[1]
Şeh-i devrān-iken döndi gedāya

---

* "Leylâ'nın İbni Selâm'la Evlenmesi"

1 ʿabāya: ʿayāne, nüsha.

Göñül tābından efser oda döndi
Başı üstinde sorġuç dūda döndi

Belā nāvekleri geçdi cigerden
Aḳıtdı ḳanlu yaşın çeşm-i terden

Çün efzūn oldı dem dem yāra meyli
Geçerdi aġlamaḳla yevm ü leyli

Urup cānına tīġ-ı hecr yāre
Arardı çāre her dem vaṣl-ı yāre

Görür eksilmez efġān-ıla zārın
Ṣoñ ucı isteyü gitdi nigārın

Nikāḥ olmaġ-içün ol serv-i mevzūn
Alup yanınca gitdi genc-i Ḳārūn

Döke ṣaça gider bu yolda varın
Ne kendüyi esirger ne ṭavarın

Miyānın baġlayup ney gibi muḥkem
Gice gündüz gider ṭurmazdı bir dem

Nefes var-iken irdi kūh-ı Necd'e
Görüp āb u hevāsın geldi vecde

53a Görür bir ḫoş maḳām u ḫūb menzil
Buyurdı ḳullarına itdi maḥmil

Nihāyetde şitāb eyler velīkin
Bir iki gün olur ol yerde sākin

Çün ol diñlendi yorġunlıġı gitdi
Pes andan pīş-keş tertībin itdi

Müheyyā olıcaḳ esbāb u ālāt
Peẕer-Leylā-y-ıla itdi mülāḳāt

Ḥarīr ālātın eyle çekdi vāfir
Ki ʿaḳl-ı kül degül ṣaymaġa ḳādir

Virür sīm ol ḳadar genc-i seḫādan
Ki maʿdenler yere geçdi ḥayādan

Dür ü gevherle ṭoldı ol ḥavālī
Derūn-ı dīde-i ʿāşıḳ miṣāli

Yedekler çekdi tozına yil irmez
Ki birin biñ ḳızıla kimse virmez

Deve ḳatır ḳaṭārı bī-nihāyet
Ġulām u cāriye hep serv-ḳāmet

Ṣoñında diz çöküp geldi kelāma
Ḳamusı ṭutdı gūş ol nīk-nāma

İdüp Leylā atasına ḫiṭābı
Didi iy burc-ı devlet āfitābı

İşitdüm perdede bir duḫterüñ var
Ne duḫter bir meh-i nīk-aḫterüñ var

Olupdur ḥüsn içinde gerçi-kim merd
Maḥaldür bana cüft it iy civān-merd

Kerem ḳıl yoḳ dime ben nā-tüvāna
Ḫod āḫir vireceksin bir civāna

53b İcāzet vir ki ola ʿaḳd u kābīn
Görilsün her ne ise resm ü āyīn

İñen çoḳ yalvarup ibrām ḳıldı
Ne ibrām ol ḳadar iḳdām ḳıldı

Ki Leylā'nuñ atası oldı ḳāyil
Didi ġam yime hep maḳṣūd ḥāṣıl

N'olur bir ḳız ki baş u cān senüñdür
Ḳapuñda bendeyem fermān senüñdür

Güzel yüzüñ görelden sevdi cānum
Fedādur saña ḫayl ü ḫānumānum

Hemān emr eyledi cemʿ oldı aʿyān
Ne aʿyān evc-i faẕla māh-ı tābān

Olınca ḳıṣṣadan Leylā ḫaber-dār
İdüp şīven[1] gerekmez didi cebbār

Ne dirsiz ben buña ḳāyil degülem
Bunuñ gibi söze māyil degülem

Virürlerse bütün dünyāyı bañā
Rıżā göstersem olmaz hergiz añā

Bañā ẓulm itmesün devletlü atam
Sebeb ne cānumı odlara yaḳam

Ṭoġalı bilmezem ne ḥāletüm var
Erenler ṣoḥbetinden nefretüm var

Bu iş üzre iñen ışrār ḳılmañ
Beni ölmiş bilüñ āzār ḳılmañ

Beni ḥālümde ḳoñ zār u dil-efgār
Vegernī eylerem kendümi ber-dār

İşidüp atası oldı perīşān
Ele aldı hemān bir tīġ-ı ʿuryān

Girüp üstine Leylā'nuñ ġażab-nāk
Eyitdi kim be-nām-ı Ḫālıḳ-ı pāk

54a Eger olmaz-ısañ bu ḳavle ḳāyil
Olur boynuña şemşīrüm ḥamāyil

Atasın gördi çün-kim tünd ü ser-keş
Rıżā göster[di] nā-çār ol perī-veş

Feraḥ-baḫş olup ol şūḫuñ rıżāsı
Başına ṣaçu ṣaçdı aḳribāsı

Bu ḥāle māẕer-i Leylā olup şād
Dügüne eyledi şevḳ-ile bünyād

1 Şīven: şiven, nüsha.

Ḳamu esbābı çün olmışdı ḥāżır
Yidürdi vü içürdi ḫalḳa vāfir

Żiyāfet ḳaydı çün-kim buldı pāyān
Giden gitdi vü ḳalan ḳaldı ḫandān

Didi iḳdām idüp ḳavm [ü] ḳabīle
Demidür zeyn olınsun ol cemīle

Nice meşşāṭalar ter-dest ü çālāk
Ayaġ üzre ṭurup şād u feraḥ-nāk

Girerler ol nigāruñ ḫalvetine
Ne ḫalvet irdiler cān ṣıḥḥatine

Yüzin gözin öpüp yalvardı māder
Ki ʿādetdür ʿarūsa zīb ü zīver

Ne deñlü olsa bir şūḫ-ı cihān ḫūb
Olur zeyn itdügüñce daḥı merġūb

Revān ol servi tezyīn eylediler
İñen[1] gül gibi rengīn eylediler

Çeküp yüz nāzla sürme gözine
Başarlar yer yer altun tel yüzine

Velī maḥzūn ṭurup ol māh-ruḫsār
Yaşın yaşın iderdi girye her bār

Baḳup ḥayrān ḳalurdı cümle merdüm[2]
Dizildi ṣanki māh üstine encüm

Kaçan kim ursalar vesme ḳaşına
Müje bend olmaz-ıdı göz yaşına

54b Ṣaçın ṭarasalar başın yolardı
Ol aġlardı bular ḳaşın yolardı

1 İñen: Elin, nüsha.
2 Bu beyit derkenardadır.

Virüp ol māha zīb ü fer dem-ā-dem
Dizerler gūşına gevher dem-ā-dem

Ṣaçup üstine ter Şāmī gül-ābı
Yüzi mihrine çekdiler niḳābı

Niḳāb altında ol şemʿ-i şebistān
Güneşdür ṣan şafaḳda oldı pinhān

Geyindi rāst çün ol serv-i mevzūn[1]
Öñine düşdi birḳaç ulu ḫatun

İletdiler anı dāmād evine
Ki yüzin göricek cānı sevine

Oturdı ol sarāy içinde maḥzūn
Derūnı ḫār-ı ġamdan ġonca-veş ḫūn

Çeküp derd-ile bülbül gibi feryād
Yine ol eski yārın eyledi yād

Taṣavvur eyleyüp Mecnūn'ı ḥāżır
Göñül gözi-y-ile olmışdı nāẓır

Ḫaṭā idüp didi iy yār-ı ṣādıḳ
Her işde bana ġam-ḫᵛār u muvāfıḳ

Niçün bir dem beni yād eylemezsin
Ġam-ı hecrüñden āzād eylemezsin

Seni sevmek midür yoḫsa günāhum
Ki cānum oda yaḳar her gün āhum

Żaʿīfem[2] dūr ola[m mı] vuṣlatuñdan
Teraḥḥum ḳıl ki öldüm ḥasretüñden

Beni ṣanma ʿarūsam şād u ḫürrem
Ki vaṣf olmaz derūnumda olan ġam

1 mevzūn:
2 Żaʿīfem: Żaʿfiyem, nüsha.

Yüzüm üstinde altun teller iy yār
Olupdur ḥasretüñle şuʿle-i nār

55a Gözüme gün yüzüñsüz iy cefā-ḫū
Olupdur sürme-veş ʿālem ḳarañu

Şu ḳarşumda yanan her şemʿ-i kāfūr
Bir oḳdur cāna sen meh-pāreden dūr

Beden vīrān olup ġam leşkerinden
Şehīd oldum maḥabbet ḫancerinden

Ṭuvaġ üstümde ṣan ḳanlu kefendür
Derūn-ı ḥacle ḳabr-i pür-miḥendür

Tenüm defn oldı gūyā ḳara yire
Ṭururam muntaẓır Münker Nekīr'e

Bu resme çoḳ ḫurūş u cūş iderdi
İşiden kimseyi medḫūş iderdi

İrişdi çün anuñ üstine dāmād
Esīr-i vaṣl-ı yār u ġamdan āzād

Ki yaʿnī çāre buldum yāra irdüm
Mekānum ḫārken gülzāra irdüm

Zihī gülşen ki hergiz ḫārı yoḳdur
Ne yār olur bu kim aġyārı yoḳdur

Dönüp üstüme bir mihr-ile gerdūn
İrişdüm Leylī'ye maḥv oldı Mecnūn

Ḳo yaḳsun Ḳays'ı yaḳarsa eger od
Hele ben yiyeyin ḥelvā-yı bī-dūd

Anı bilmez ki ḥaḳḳın kimsenüñ hīç
Yimez ʿālemde kimse ir eger giç

Belī taḳdīrden ṭaşra iş olmaz
Ḥaḳ emrine muḫālif cünbiş olmaz

Görüp dāmādı maḥzūn oldı Leylī
Didi ne güne ḳaldum veylī veylī

Be-ġāyet incinüp ol māh-ṭalʿat
Ne taʿẓīm eyledi aña ne ʿizzet

55b Velī dāmād olan bī-ʿaḳl Mecnūn
Bu vaż'a olmadı hergiz diger-gūn

Yanında oturup mānend-i sāye
El uzatdı nigār-ı meh-liḳāya

1595 Bu ḥāli göricek ol şūḫ u şen-gül
Çaġırdı itdi bülbül gibi ġulġul

Didi iy bī-ḥayā ḥaddini bilmez
Edeb yolın özine pīşe ḳılmaz

Elüñ çek pāy-būsa ir[e]mezsin
Viṣālüm güllerinden dir[e]mezsin

Saña vaṣlum ne lāyıḳ ne maḥaldür
Ḳonuḳ umduġını yimez meşeldür

Ben āhū gözlüye uram dime ḳayd
Ki bir şeh-bāz idüp[1] senden evel ṣayd

1600 Göñül murġı ḳonupdur bir budaġa
Ṭutılmış fāriġ ol degme duzaġa

Saña ol var-iken rām olmazam ben
Cihān içinde bed-nām[2] olmazam ben

Çekerken cevrüm ol yār-i vefā-dār
Vefā idem mi ben ġayra zihī ʿār

Ezelden ben anuñ menkūḥasıyam
Ġam-ı hecriyle zār u bī-kesiyem

---

1 idüp:
2 bed-nām: meẕnām (?), nüsha.

Olup her dem bizüm āyīnümüz ʿaşḳ
Ḳıyupdur ortada kābīnümüz ʿaşḳ

Bilür her kişi nā-ehl ü hünerver
Ki olmaz bir ḳız oġlana iki er

Dime kim yārla aġyār birdür
Ḫudā bir ḳıble bir dil-dār birdür

İki dil-ber sevenler ʿāşıḳ olmaz
Ne[1]ʿāşıḳ nām-ı ʿaşḳa lāyıḳ olmaz

56a Gerekse merhem ur cāna gerek tīr
Budur ḥālüm ki itdüm cümle taḳrīr

Beyān-ı vāḳıʿ itdüm yoḳ ṣavaşum
Vegerne uşda tīġuñ uşda başum

Ḳanāʿat gelmeyüp İbni Selām'a
Yine başladı bir yüzden kelāma

Ki iy cān gülşeninde serv-i nāzum
Yiter bülbül-veş arturduñ *ā*vāzuñ

Yiter itdi beni dil-ḫaste fürḳat
Demidür ṣun leb-i laʿlüñle şerbet

Göñül derdine sensin çünki çāre
Bańa ḳıl çāre urma cāna yāre

Bańa bir būse inʿām eyle ḫanum
Ki ġamzeñ tīġı dökdi yire ḳanum

Kemīne bendeñem iḥsān gerekdür
Ölümlü ḫasteyam dermān gerekdür

Dem-ā-dem göz ḳarardup ḳıyma cāna
Civānsın pādişāhum girme ḳana

Ḫilāf-ı şerʿ olana māyil olma
Ḳıyāmet güni vardur ġāfil olma

1 Ne: Nā, nüsha.

Çün oldum saña Ḥaḳ emriyle şevher
Unut Mecnūn'ı añma iy semen-ber

Yabānda olana binüm dinilmez
Naṣībüñ olmayan loḳma yinilmez

Nedür bunca maḥabbet bir sefīhe
Güzelsin itme efʿāl-i kerīhe

Ġam-ı ʿaşḳuñla gerçi mübtelādur
Velī ben pādişā ol bir gedādur

Ne göz yaşı ne ḫod āh-içün olsun
Seni ḫalḳ iden Allāh-içün olsun

56b Be-ġāyet ḳaḳıdı ol şemʿ-i ser-keş
Ki oldı ḫışmla bir pāre āteş

Yerinden ṣıçrayup uzatdı pençe
İrüp dāmāda urdı bir ṭabanca

Şu deñlü ḍarbla urdı ki dāmād
Yıḳılup ṣandalīden itdi feryād

Kesüp dāmād ümīdin ol ṣanemden
Ṭalāḳın virdi āzād oldı ġamdan

Muvāfıḳ olmayınca ādeme yār
Olur andan eger ḫūr-ısa bīzār

ĀGĀH ŞODEN-İ MECNŪN EZ-ʿARŪS-I LEYLĀ VE NÜVİŞTEN-İ NĀME*

Yazan ʿaşḳ ehli fürḳat-nāmesini
Bu üslūb üzre çekdi ḫāmesini

Ki ol āşüfte vü zār u dil-efgār
Belā vü ġuṣṣa dāmında giriftār

* "Mecnûn'un Leylâ'nın Evlenmesinden Haberdar Olması ve [Ona] Mektup Yazması"

Perī dīvānesi mestāne Mecnūn
Ne Mecnūn fitne-i devrāna meftūn

Meger bir gün melūl oturmış-ıdı
Baş açup her belāya ṭurmış-ıdı

Ser-ā-ser ḳālıbı mihr ü maḥabbet
İçi ṭaşı ṭolu derd-ile miḥnet

Taḥayyür baḥrine bī-çāre ṭalmış
Başını fikrle öñine ṣalmış

Mey-i ʿaşḳ-ıla olup ʿaḳlı zāyil
Bed ü nīk-i cihānda şöyle ġāfil

Bu ḥāletde yanarken oda cānı
İrişdi bir ʿacūze nā-gehānī

ʿAcūze līk mekr ü ḥīlesinden
Cihān olmışdı ʿāciz merd eger zen

57a Nifāḳ-āmīz ü dehrüñ ḥīle-bāzı
Ḫilāf-engīz ü şehrüñ fitne-sāzı

İşi güci nifāḳ u ṣanʿatı ḳadḥ
Dilinden bir zamānda gel[me]miş medḥ

Şer olup ḥāṣılı şūr-ıdı ḫarcı
Ḫaṭ-ı dil-ber gibi ḳara ḫaberci

Görenler beñzedür aġzını ġāra
Dili dönmişdi ġār içinde māra

Ḳaçan kim bir kelāma olsa māyil
Dehānından yaġardı zehr-i ḳātil

Görür Mecnūn'ı yanup oda cismi
Ḳazınmış defter-i ṣıḥḥatden ismi

Didi iy bī-ḫaber cān u cihāndan
Nedür bārī murāduñ bu fiġāndan

ʿArūs oldı gice ol māh-pāre
Anı bir nev-civān çekdi kenāra

ʿArab ḳavmi idüp ʿālī dügünler
Urıldı cān-ı aʿdāya dügünler

Sen anuñ-çün ġam u derd ü belāda
Ol aġyār-ıla ḫoş ẕevḳ ü ṣafāda

Sen aġlarsın olup āşüfte-aḥvāl
Güler oynar ol ammā fāriġü'l-bāl

Senüñle var-iken ḳavl ü ḳarārı
Varup ġayrī ḥarīfüñ oldı yāri

ʿAdū bezminde sāḳīdür ṭudaġı
Yañaġı ol şebistānuñ çerāġı

Gülerdi aġladuġuñca yüzüñĕ
İnanurduñ sen ol şūḫuñ sözine

Niçün aldanduñ ol ʿayyāra ya sen
Bilürdüñ ḫod vefāsuz olduġın zen[1]

57b Vefāsuzdur ṣaḳın inanma añā
Ne oyun oynadı gördüñ mi sañā

Er-iseñ mihr ümmīd itme zenden
Ki bitmez mīve-i tāze dikenden

Çün olmaz bāġ-ı ḫūbānuñ yemişi
Sebeb ne ārzū-mend ola kişi

Olınca vāḳıf ol nālān u giryān
Başından gitdi ʿaḳlı ḳaldı ḥayrān

Ḥarāret baṣdı için yandı ġamdan
Miṣāl-i[2] çeşme çeşmi ṭoldı nemden

1 zen: den, nüsha.
2 Miṣāl-i: Miṣāli, nüsha.

Ḳatı nā-çār olup dem-beste ḳaldı
Ḥayāt ümmīdi gitdi ḫaste ḳaldı

Görinmez oldı bu dünyā gözine
Gehī baḫtına sögdi gāh özine

Be-küllī virdi kendin vardı elden
El ayaḳ ditreyüp ḳaldı ʿamelden

Bir iki söyledüp ḳarıyı tekrār
Yıḳıldı ḫāke zehr içmiş gibi zār

Devāt oldı gözi müjgānı ḫāme
Ciger ḳanıyla yazdı yāra nāme

Ki iy gülzār-ı cevre serv-i çālāk
Göñül murġını ḫāk itmekde bī-bāk

Firāḳı göñlümüñ derd ü belāsı[1]
Viṣāli cānumuñ ẕevḳ u ṣafāsı

Sipihr-i ʿişvenüñ ferḫunde māhı
Büt-i nā-mihribānlar pādişāhı

Ser-ā-ser bī-vefādur[2] şīvesi[3] çoḳ
Ġarīb ü derd-mende şefḳati yoḳ

Beni her laḥẓa ferdāya ṣalan yār
Ḳamu ʿahdi vü peymānı yalan yār

Ġam-ı hecr-ile ḥālüm bilmeyen dūst
Bañа ḳılca teraḥḥum ḳılmayan dūst

58a İşitdüm özge āyīn eylemişsin
Dil-i[4] miskīnüme kīn eylemişsin

Güneşden gerçi yigdür māh çihrüñ
N'olaydı ẕerre deñlü olsa mihrüñ

1 Bu beyit derkenardadır.
2 bī-vefādur: bī-vefādan, nüsha.
3 şīvesi: şivesi, nüsha.
4 Dil-i: Dili, nüsha.

Ümīd-i mihr iderdük eyledüñ ḳahr
Vefāsuz yār-ımışsın nitekim dehr

Daḫı gitdükce arturduñ cefāyı
Unutduñ gitdi āyīn-i vefāyı

Ḳanı ḳavl ü ḳarār u ʿahd u peymān
Yalan mıdur ḳamu hey nā-Müselmān

Ṭutalum bu felek düşmenlik itdi
Ṭuz etmek ḥaḳḳı n'oldı ḳanda gitdi

Degüldür āhum almaḳ saña lāyıḳ
Ṣaḳın kim yerde ḳalmaz āh-ı ʿāşıḳ

Meger yād olduñ iy şūḫ-ı sitem-kār
İdersin āşinālıḳ virmege ʿār

Ṭaġıtduñ gül bigi cemʿiyyetümi
Ki virdüñ bāda bāġ-ı ṣıḥḥatümi

Ne ölü ne diriyem senden ayru
Ḳuru berg olmışam gülşenden ayru

Bütün gövdemde yoḳ ḳılca mecālüm
Bugün bir daḫıdur iy dūst ḥālüm

Sevelden ben seni şād olmadum hīç
Yıḳıldum ġamda ābād olmadum hīç

Yoluñda bunca saʿyüm gitdi hīçe
Eser yil gibi yildüm nice nice

N'olaydı kāşkī dil virmeseydüm
Bu rūz-ı pür-belāya irmeseydüm

Dirīġā bed-duʿādan ḳorḳmazsın
Duʿā n'olur Ḫudā'dan[1] ḳorḳmazsın

1 Ḫudā'dan:

58b Açarsın sırrı serverlik midür bu
Ḳıyarsın cāna dil-berlik midür bu

Bañа raḥm itmege māyil degülsin
Meger kim maḥşere ḳāyil degülsin

Viṣālüñ Kaʿbe'sine rāh yoḳ mı
N'ola sulṭānsın Allāh yoḳ mı

Ḳulı her laḥẓa ġam-nāk itmek olmaz
Çalup yerden yere ḫāk itmek olmaz

Yiter dil ḫānesin zīr ü zeber ḳıl
Sitem ḫayr itse olmaz key ḥaẕer ḳıl

Ṣanurdum ben seni kim yār olasın
Dimezdüm bañа hīç aġyār olasın

İdermişsin bañа çün rīş-ḫandi
Be kāfir yā niçün içerdüñ andı

Ne her-cāyī vefāsuz yār-imişsin
ʿAceb bī-raḥm u bī-iḳrār imişsin

Gözüm nūrıyken olduñ nār-ı pür-dūd
Beni odlara yaḳduñ nitekim ʿūd

Be hey ẓālim nice ḳatlansun ādem
Perī-y-iken olursın dīve hem-dem

Hümādur gerçi zülf-i ʿanberīnüñ
Dirīġā zāġlardur hem-nişīnüñ

Bu ḥāli gūş idelden ṣorma derdüm
Ezel yaʿnī belālar mı çekerdüm

Unutdum ʿālem-i ʿīşı elemden
Ölürem günde biñ kez derd ü ġamdan

Ṭoludur mihrüñ-ile bende sīne
Senüñ sīneñ velī pür-kir ü kīne

Ḳara ḫālüñ gözümden eyledüñ güm
Kimüñ gözine oldı şimdi merdüm

59a Kime manẓūr olupdur gül yañaġuñ
Kimüñ bezminde ḫandāndur çerāġuñ

Kimüñ boynına zülfüñ ṭaḳdı zencīr
Ki ben dīvān[e]de ḳalmadı tedbīr

Kimi dikdi müjeñ tīrī nişāna
Ki ḳaddüm döndi ḥasretden kemāna

Beni cevr oḳına ṭurmaz yaḳarsın
ʿAdūya ṣu gibi niçün aḳarsın

Olup sen māha her bed-mihr maḥrem
Sürer mi ʿālem-i ẕevḳin dem-ā-dem

Emer mi hīç laʿl-i dür-feşānuñ
Kenār eyler mi geh gāhī miyānuñ

Ṣalar mı ḳollarını gerdenüñe
Deger mi ol ḳuruyası tenüñe

Senüñle düşmen içmekde yimekde
Ḳuluñ bunda işitmekde dimekde

Unutduñ eski ġam-ḫˇāruñ dirīġ āh
Bu yiñi ʿişve ḳutlu olsun iy māh

Süren ʿālemde ẕevḳ-ile ṣafāyı
Eyitdi görmedüm zenden vefāyı

Bitürüp nāmesin ol zār u nālān
Gözi yaşından itdi aña ʿunvān

Bulup fiʿl-ḥāl bir peyk-i revende
Revān gönderdi ol serv-i bülende

CEVĀB-NĀME NÜVİSTEN-İ LEYLĀ BE-MECNŪN*

Görince nāmeyi Leylā-yı[1] dil-dār
Firāḳ u derd elinden aġladı zār

Velī zār oldı ġamdan ḫāme gibi
Ḳarardı göñli ḫaṭṭ-ı nāme gibi

59b Ṭolaşup kendüye mānend-i nāme
Hemān sāʿat eline aldı ḫāme

Ne ḫāme ehl-i ʿaşḳuñ tercümānı
Maḥabbet ṣafḥasınuñ nükte-dānı

ʿAceb siḥr eyler ol kilk-i muʿanber
Ki müşk olur ayaġı başduġı yer

İdüp Ḫıżr'uñ kerāmātını ẓāhir
Bulınur yaşda vü ḳurıda ḫāżır

Egerçi bir başı iki dili var
Olur ṭoġrulıġ-ıla ʿāşıḳa yār

Ele ḫāme alup ol şūḫ-ı merġūb
Cevāb-ı nāme oldı böyle mektūb

Ki iy efkār[ı] göñlüm zār idici
Benüm ʿaşḳum bilüp inkār idici

Beni bī-ṭāḳat ü ṣabr eyleyen yār
Firāḳı cānuma cebr eyleyen yār

Derūnum cevr-ile oda yaḳan dūst
Revān ṣu gibi her sūza aḳan[2] dūst

Ne itdi saña yār-ı mihribānuñ
Ki ḳılıçdan çoḳ artuḳdur zebānuñ

---

* "Leylâ'nın Mecnûn'a Cevabi Mektup Yazması"

1 Leylā-yı: Mecnūn-ı, nüsha. Nüshada, başlıkta açıkça yazdığı ve konunun akışından da anlaşıldığı üzere cevabi mektunu yazan Leylâ'dır. Müstensihin "Mecnûn" yazmasının yanlış olduğu açıktır.

2 aḳan: aḳar, nüsha.

Ḳılıç yāresi olmaz kim oñulmaz
Velī dil yāresine merhem olmaz

Senüñ gibi ġam-ıla nā-tüvānam
Velī sen bī-vefā ben mihribānam

Senüñ ʿaşḳuñ beni dīvāne ḳıldı
Münevver şemʿ-iken pervāne ḳıldı

1725 Delürdüm ʿaḳl u tedbīr eksügümdür
Hemān boynumda zencīr eksügümdür

Uraldan baġruma ġam lāle-veş dāġ
Gözüñ mānendi bir gün olmadum ṣaġ

60a Elif ḳaddüm ġamuñdan dāla döndi
Siyeh-kār oldı ḥālüm ḫāle[1] döndi

Meger bańa naẓar ḳılmazsın iy yār
Ki bu ḥālümden olmaduñ ḫaber-dār

Yüzümi öpdügi-çün zülf-i pür-ḫam
Olursın incinüp ġam-gīn ü pür-ġam

1730 Anuñ-çün üstüme bühtān[2] yaparsın
Ne nāzüksin bulutdan nem ḳaparsın

Sańa meyl itmedügüm-çün uṣanduñ
Nedür her kişiye māyil mi ṣanduñ

Lebüñi itme ṭaʿn-ı telḫ ile ter
Bańa gönderme zehr-ālūde şekker

Bańa töhmet idenler ser-serīdür
Perestāruñ bu töhmetden berīdür

Sözin ehl-i nifāḳuñ eyleme gūş
Degüldür kimselerden ḳala bu nūş

1 ḫāle: ḥāle, nüsha.
2 bühtān: pinhān, nüsha.

Bütündür cām-ı ʿahdüm ṣınmadı ol
Ṭu[d]aġum nuḳli ṭurur yinmedi ol

Benüm gencüm daḫı ṭurur muḳaffal
Ölürsem degmeye ol gence yād el

Bu baḥre ṭalmamışdur daḫı ġavvāṣ
Degül süfte bütündür gevher-i ḫāṣ

Emānet kim ḳoduñ ṭurur yerinde
Ki meylüm yoḳdur ol yaban erinde

Baña ṭaʿn eyleyince şevher-ile
Başum kes[s]eñ-ne tīġ [u] ḫancer-ile

Daḫı nūş itmedi kimse şarābum
Öperse kūze öper laʿl-i nābum

O daḫı öpemez pāk olmayınca
Yanup şevḳ odına ḫāk olmayınca

60b Girer ḳoynuma gerçi zülf-i ḳallāş
Bu yolda ol daḫı āḫir virür baş

Ayaġuma yüz urmaz mīr ü çāker
Meger kefş ol da olup ḫāke hem-ser

Egerçi baña yār u dil-sitānsın
ʿAdū mānendi ammā bed-gümānsın

Seni pā-māl iderse ġam degül ġam
ʿİnān-ı iḫtiyāruñ elde muḥkem

Ne yaña ʿazm iderseñ redd olınmaz
Sürersin merkebüñ māniʿ bulınmaz

Beni gel gör nice endūh-gīnem
Muḳīm-i gūşe-i ʿuzlet-güzīnem

Ata vü ana vü ḳavm ü birāẕer
Ṭurup her laḥẓa ben miskīni gözler

Budur anlaruñ işi evvel āḫir
Olupdur cümlesi ḥālüme nāẓır

Ne söylersem hemān-dem güş iderler
Ne vaż‘ itsem biri birine dirler

Ne āhı kim çekerin[1] ‘āşıḳāne
Ḳıluram ḳorḳudan biñ biñ bahāne

Bu deñlü miḥnet-ile iy cefā-keş
Ururs̱ın cānuma rīş üstine reş

Bu resme nice ‘arż-ı ḥāl ḳıldı
Bitürüp nāmesin irsāl ḳıldı

İrişdi Ḳays’a çün-kim nāme-i dūst
Ne yazdıysa oḳudı ḫāme-i dūst

Olup ruḳ‘a göñül zaḫmına merhem
Öpüp ḳodı başına şād u ḫürrem

Sevādı eyleyüp cānını mesrūr
Beyāżından pür oldı göz[ler]i nūr

61a Baḳup her laḥẓa mektūbuñ yüzine
Gehī yüzine sürdi geh gözine

Görüp ol nāmede nūr-ı tecellī
Sevindi göñli vü buldı tesellī

Yine ‘aşḳı bayaġı muḥkem oldı
Ġamı ḳalmad[ı] şād u ḫürrem oldı

1 çekerin: çeker ben, nüsha.

VELĪME KERDEN-İ LEYLĀ VE ŞİKESTEN-İ KĀSE-İ MECNŪN*

Gel iy dil añma çerḫüñ niʿmetini
Ki çoġ içdüm ben anuñ şerbetini[1]

Kime virdi bu devrān bir çanaḳ aş[2]
Ki kişi kāsesine urmadı ṭaş

Bu maṭbaḫ gerçi aş-ıla ṭoludur[3]
Ḥaẕer eyle yime kim aġuludur

Cihānuñ niʿmeti niʿmetsiz olmaz[4]
Zamānuñ miḫneti miḫnetsiz olmaz

Nedür mālı cihānuñ mār [u] efʿī[5]
İrişür ṣāḥibine zehri defʿī

Hemīn efʿīye beñzer devlet-i dehr[6]
Ṭaşı rengīn ü yumşaḳ içi pür-zehr

Yiter ʿuşşāḳa niʿmet niʿmet-i ʿaşḳ[7]
Hidāyetdür Ḫudā'dan devlet-i ʿaşḳ

---

* "Leylâ'nın Ziyafet Vermesi ve Mecnûn'un Tabağını Kırması"

1 Derkenarda bu mısranın yanında *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu mısra kayıtlıdır:
Yine içdük zamāne şerbetini

2 Derkenarda bu beyit yerine *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Bu cihān kime şundı bir çanaḳ aş
Ki kişi kāsesine urmadı ṭaş

3 Derkenarda bu beyit yerine çok küçük farklılıklar gösteren *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Gerçi bu maṭbaḫ aş ile ṭoludur
Ḥaẕer eyle yime ki aġuludur

4 Derkenarda bu beyit yerine *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit vardır:
Niʿmet olmaz cihānda niʿmetsüz
Ḳanı miḫnet belā vü miḫnetsüz

5 Derkenarda bu beyit yerine *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit vardır:
Māl-i ʿālem nedür şuʿbān [u] efʿī
İrişür zehri ādeme defʿī

6 Derkenarda bu beyit yerine *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit vardır:
Ejdehādur meşelde devlet-i dehr
Ṭaşı rengīn ü nerm içi ṭolu zehr

7 Derkenarda bu beyit yerine *feilâtün mefâilün feilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit vardır:
Niʿmet isterseñ uşta miḫnet-i ʿaşḳ
Devlet ( ) saʿādet? degül mi devlet-i ʿaşḳ

Demidür yine rūḥa bir ġıdā vir
Faḳīrem dürr-i lafẓuñla ġınā vir

Meger bir gün cihānuñ cānı Leylī
Olur ḫayr itmege cān-ıla meyli

Yimek bişürdüp itdi bir ulu ṭoy
Üleşdürdi ser-ā-ser ol perī-rūy

1770 Eliyle kendü baḫş itdi ṭaʿāmı
ʿArab sāyilleri ṭoydı tamāmı

61b Gelüp Mecnūn da sāyil ṣūretinde
Yüz urup ṭurdı Leylā ḫiẓmetinde

Görüp anuñ çanaġın yār-ı cānı
Uvatdı urdı kefgīr-ile anı

Velī ol mülk-i ʿaşḳuñ pādişāhı
Sevinüp göklere atdı külāhı

Bu vaż'a ẕerre deñlü yimedi ġam
Ne ġam buldı ciger zaḫmına merhem

1775 Olup mesrūr u ḫürrem ġāyet-ile
Semāʿ itdi revān ol ḥālet-ile

Semāʿ eylerken ol maḥzūn [u] pür-derd
Suʾāle çekdi anı bir civān-merd

Didi iy ġāfil ü dīvāne ʿāşıḳ
Belāda māhir ü miḥnetde fāyıḳ

Nedür ḥikmet ki yār-ı şāh-zāde
Faḳīr ü bayı seçmezken arada

Senüñ kesr eyleye urup çanaġuñ
Çanaḳ n'olur ki maʿnāda ayaġuñ

1780 Sürūrı artup ol āşüfte-ḥālüñ
Cevābın eyle virdi bu suʾālüñ

Ḳayırmaz bī-ser ü pā bir ġarībem
Cihānuñ niʿmetinden bī-naṣībem

Egerçi ḳısmetüm ġamdur ezelde
Nice remz-i nihān var bu maḥalde

Ki yaʿnī sańa niʿmetdür ġam-ı dil
N'idersin ġayrı ḫˇān iy maḥrem-i dil

Bu ʿālem niʿmeti zehr-i belādur
Kişi zehr-i belā yimek ḫaṭādur

1785 Ne bunca iştihā ḫˇān-ı sipihre
Baḳup aç gözlü olma ḳurṣ-ı mihre

62a Şikem-ḫˇār olma kim ḥayvān degülsin
Riyāżet-pīşe ol nā-dān degülsin

Dir-iseñ öldürem nefs ejdehāsın
Dem-ā-dem gizleme anuñ hevāsın

Yiter ḫˇāb eyledüñ bīdār olagör
Gözüñ aç maḥrem-i esrār olagör

Elüñ çek ḍar-ı dünyādan ġınā bul
Beḳā mülkin görem dirseñ fenā bul

1790 Göñül ṣınmazsa gitmez kibr ü kīnüñ
Ṭururken kibr ü kīn olmaya dīnüñ

Bile varsun dir-iseñ ḫāne-i gil
Şikest olmaḳ gerekdür kāse-i dil

Pür iken künc-i ḳalbüñ ʿaşḳ genci
Ne lāyıḳdur ki olasın dilenci

Ne cāna ṣunılursa ʿaşḳ cāmı
Olur nuḳli anuñ cennet ṭaʿāmı

Beni bir görmemek ġayr-ıla cānān
Yiter iki cihānda bańa ʿunvān

Bu resme daḫı çoḳ ḥikmet sözini
Diyüp ṭaġdan yaña ṭutdı yüzini

İrişdi kūh-ı Necd'e yine mesrūr
Gözi şevḳ-i ruḫ-ı yār-ıla pür-nūr

Belī göñlin viren bir meh-liḳāya
Olup dil-ḫaste meyl itmez ġıdāya

Yimek içmek yiter endūh u yaşı
Eger hem-dem dilerse baġrı başı

İçen sāḳī-i ʿaşḳuñ şerbetinden
Gözi ṭoyar düʿālem niʿmetinden

DER- VAṢF-I BAHĀR VE ʿAZM-İ YĀRĀN BE-TAḤRĪK-İ[1] MECNŪN[*]

62b Meger bir dem ki nev-rūz olmış-ıdı
Çerāġ-ı lāle pür-sūz olmış-ıdı

Gülistān beñzedi meydān-ı īde
Güzellerdür çiçekler nev-resīde

Çemen egnine aldı sebz cāme
Semen ṣardı başına aḳ ʿimāme

Yine geldi çemen bezmine lāle
Elinde ʿīş içün laʿlīn piyāle

Nedür gülşendeki her şāḫ-ı nesrīn
Müzeyyen bir dil-ārā naḫl-i müʾmin

Çözüp sünbül siyeh kāküllerini
Düşürdi dāma gül bülbüllerini

Yine geldi civānlıḳ ʿunfuvānı
Yine irişdi ʿāşıḳlıḳ zamānı

---

1 BE-TAḤRĪK-İ: 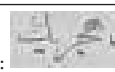

* "Bahar Mevsiminin Nitelikleri ve Arkadaşlarının Harekete Geçirmek İçin Mecnûn'a Gidişi"

Fiġānın ʿandelīb irgürdi göge
Benefşe göñlegin boyadı göge

Delürüp yine düşdi dāma āhū
Gelürdi her ṭarafdan ṣavt-ı yā hū

Bu-y-ıdı ṣubḥ-dem evrād-ı ḳumrī
Geçürmeñ bādesüz bir laḥẓa ʿömri

Ṣular bezm āyīnin taḳrīr iderdi
Açup gül aġzını tefsīr iderdi

Terāne olmış-ıdı bülbüle ḫū
İşidüp fāḫte iderdi gū gū

Meger kim var-ıdı yārān-ı Mecnūn
Ḳamusı kendü gibi zār u maḥzūn

Bugün ādem olan bī-ġam gerekdür
Ḥarīm-i ʿişret-i maḥrem gerekdür

Eyitdiler bu dem kim özge demdür
Ḥarīm-i sebze gülzār-ı İrem'dür

63a Demidür ol ġarīb ü zār u nā-şād
Ola bend-i belā vü ġamdan āzād

Bu sözi söyleyüp ʿazm itdi yārān
İrerler kūh-ı Necd'e ṣanki bārān

Ne bir ṭaş ḳoltuġı ḳaldı ne bir ġār
Ki bunlar cüst ü cū ḳılmaya tekrār

Egerçi aradılar her mekānı
ʿAyān olmadı Mecnūn'uñ nişānı

Didiler iy dirīġā n'oldı miskīn
Ne-y-içün böyle pinhān oldı miskīn

Ne ḥāl[e] uġradı ol zār u bī-ser
ʿAceb aṣlan mı yidi yoḳsa ejder

Ya[1] açlıḳdan ṣusuzlıḳdan mı gitdi
Ki böyle raḫtın u baḫtın ṭaġıtdı

Dirīġā cism-i pākinden nişān yoḳ
Ġam u derd-ile[2] ölmişdi gümān yoḳ

Dönüp mātem-zede yārān gelürken
Kimi giryān kimi nālān gelürken

Iraḳdan gördiler Mecnūn-ı dil-teng
İdinmiş lā[le] gibi meskenin seng

1825 Yatur bir gūşede perverd ü nā-şād
Tek ü tenhā benī nevʿinden āzād

Olup ol ṭaġda vaḥş u ṭayr aña ṣayd
Ṭururdı ḳarşusında cümle bī-ḳayd

Gelüp dīvān ṭururdu şīr ü āhū
Başı üstine ḥāżır kebg ü tīhū

Maḥabbetden bulup keşf ü kerāmet
Sibāʿ eylerdi her dem aña ḫiẓmet

Ḳaçan incinse ol server megesden
Meges efzūn olup derd ü hevesden

63b 1830 Ṣalardı siñegin ol ṭaġda mīşe
Siñeḳ ṣalmaḳ aña olmışdı pīşe

Mekānı olmaġ-içün pāk ü merġūb
Demin itmişdi her rūbāh cārūb

Mey-i ʿaşḳ-ıla göñli eyleyüp cūş
Yıḳılsa yire Mecnūn mest ü medhūş

Ol araya irüp der-ḥāl pūyān
Seperdi üstine ṣu ebr-i giryān

1 Ya: Ne, nüsha.
2 derd-ile: devr-ile, nüsha.

Olup Mecnūn'uñ āhū dil-nüvāzı
İderdi dem-be-dem anuñla bāzī

İder āhūya şīrāne neẓāre
Ki budur beñzeyen[1] çeşm-i nigāra

Iraġ-ıdı ḳaçup gerçi vaṭandan
Velī çıḳmazdı ol beytü'l-ḥazenden

İrişdi ol maḳāma çünki yārān
Ṭaġıldı cümle vaḥşīler şitābān

Olup ehl-i vefā Mecnūn'a dem-sāz
Naṣīḥat virmege itdiler āġāz

Didiler iy ġarīb ü zār u mehcūr
Ġam u derde ḳarīb ü çāreden dūr

Nedür bir yār-içün bunca belālar
Niçün cānuña eylersin cefālar

Perī ʿaşḳında cān virüp ölürsin
ʿAceb dīvānelıḳdan ne bulursın

İdersin nāle sen mānend-i[2] bülbül
Ḳulaḳ ṭutmaz ol ammā nitekim gül

Sen anuñ-çün dökersin ṭaşlara yaş
O neng eyler başuña urmaġa ṭaş

Gice gündüz senüñ yāduñda Leylī
Velī Leylī ider mi yāra meyli

64a Ne lāzım yoḳ yere bunca meşaḳḳat
Gehī ġam gāh girye gāh fürḳat

Gözüñ yaşı ki her dem gözedür yol
Ṣaḳın andan ki saña yüz yumaz ol

---

1 beñzeyen:
2 mānend-i: mānendi, nüsha.

Ne virdiñ alımazsın bu hevādan
Niçün yā hep[1] ḳaçarsın āşinādan

Dilerseñ uġramayasın ḳażāya
Yaluñuz düşme bu rāh-ı belāya

Gelür bu ḫoş meṣel cāndan dimişler
Refîḳ evvel ṭarīḳ andan dimişler

Niçün işüñ öñin añlamayasın
Öñin añla ṣoñın ṭañlamayasın

ʿAdū ġāyet çoġalmışdur ḥaẕer ḳıl
İrem dirseñ viṣāle cemʿ-i zer ḳıl

Kimüñ nergis gibi elde zer[i] var
Yanında lāle-ruḫ bir dil-beri var

Yiter dökül ḫazān-ı ġamda ṣaçıl
Bahār eyyāmıdur gül gibi açıl

Seḥer bir bāġa ʿazm it jāle gibi
Elüñden ḳoma cāmı lāle gibi

Dutalum yüregüñde var ola dāġ
Ki ol dāġ-ıla gelmez ʿayn-ıla bāġ

Velī geh gāh ʿīş u ʿişret eyle
Elüñden geldügince ġayret eyle

Deñe bir lāleyi var gerçi dāġı
Ḳomaz yine elinden hīç ayaġı

Olan ġonca geçen yıl zār u dil-teng
Açılup oldı şimdi şāṭır u şeng

Çemen ṣaḥnı meṣelde āsumāndur
Ki her şāḫ-ı şükūfe keh-keşāndur

64b Ṣular şimdi olupdur āb-ı ḥayvān
Yanında Ḫıżr'ıdur serv-i ḫırāmān

1 hep: Rab, nüsha.

Güzelligi zamānıdur cihānuñ
Mey iç sen-daḫı ki şād ola cānuñ

Ṭur otur dem-be-dem yārān-ıla sen
İdin bülbül gibi gülzār[ı] mesken

Yiter ḳıl cānuña işkence yiter
Saña şimd[i] çemen eglence yiter

Ṣular çaġıldısı bülbül ṣadāsı
Ḥarīm-i gülşenüñ āb u hevāsı

Ḳolın ṣalup ṣalınışı çenāruñ
Ḳapar alur elüñden iḫtiyāruñ

Yine başladı bülbüller ḫurūşa
Cihānuñ ṭaġı ṭaş[ı] geld[i] cūşa

Ne yatursın ṭurup sen de ḫurūş it
Seḥerde mey gibi şevḳ-ile cūş it

Bilürsin rūzigāruñ var fenāsı
Yıḳılup ḫāk olur āḫir bināsı

Ne naḳşı kim yazupdur anda naḳḳāş
Bozılur hep ne göz ḳalur ne ḫod ḳaş

Bu sözi gūş idüp sen ḳalma ṭaña
Kime ḳaldı bu dünyā ḳala saña

Ṣanursın böyle ḳalur hep zamāne
İçer ḳanuñ ṣoñ ucı ḳana ḳana

CEVĀB DĀDEN-İ MECNŪN BE-YĀRĀN*

Yaḳup Mecnūn bu verhemlerle cānın
Uzatdı bir yalıñ gibi zebānın

Eyitdi ben ġam-ı yār-ıla şādam
Beni ḳoñ kim cihānda nā-murādam

* "Mecnûn'un Dostlarına Cevap Vermesi"

65a Bu ben dīvāneye ṭaġlar yiter bāġ
Ḳafesde ögrenen bülbül n'ider bāġ

Yiter eşk-i revānum bańa ırmaḳ
Ne lāzımdur beni bu yerden ırmaḳ

Gözüm olduḳca ġam vaḳtinde ḫūn-bār
İder eṭrāfumı eşk-ile gülzār

Ciger ḳanıyla olur yāreler pür
Bańa şimdi açılmış tāze güldür

Gül añmań bańa itmeñ göñlümi zār
Bańa güldür ser-i mīḫ-ı der-i yār

Gerekmez n'eyleyem cānsuz cihānı
N'idem cānānesüz ben gülsitānı

Yiter bańa bahār ol gül-ʿiẕārum
Anuñ dīẕārıdur bāġ-ı bahārum

Egerçi ḫūb u [di]l-keşdür gülistān
Ġam-ı hecr-ile olur bańa zindān

Dehān-ı ejdehādur bańa lāle
Neşīdi bülbülüñ feryād u nāle

Beni yaḳmaġ-içün varduḳca bāġa
Dönüpdür tāze gül bir ḳanlu dāġa

Bu kūh-ı Necd kūh-ı Ṭūr'a beñzer
Göñül Mūsā'ya ʿaşḳum nūra beñzer

Bańa ṭaġ üsti bāġ oldı anuñ-çün
Gice gündüz ṭuraġ oldı anuñ-çün

Çün ol mihre göñülden māyilem ben
Bańa cevr ider-ise ḳāyilem ben

N'ola görmezse çeşm[üm] ḫāk-i pāyin
Iraḳdan gördügüm yiter sarāyın

Ne seyrān vaḳtidür ben dil-figāra
Ciger ḫār-ı cefādan pāre pāre

65b Göñül pür-ġuṣṣadur ne īş u ʿişret
Harām olmaz mı ḳayd ehline ṣıḥḥat

ʿAcebdür şimdi ḥālüm bü'l-ʿacebden
Baña ʿālem görinmez ol sebebden

Benüm ġayrum feraḥ ben zār u pür-ġam
İle bayram dügündür baña[1] mātem

Dönelden mihrle cismüm hilāle
Ümīdüm ḳalmadı rūz-ı viṣāle

Mekān olmaz baña kūy-ı nigārum
Meger ölem ṣabā ilte ġubārum

Görinmez ḫod beḳā devr-i zamānda
Ne ṣaḳlayam felek mihrini cānda

Beḳāsuz bir müsāfir-ḫānedür bu
İki ḳapulu bir vīrānedür bu

Bu ḳapudan girüp andan çıḳarsın
Ne andan ḫilʿat-i cāndan çıḳarsın

Cihānuñ çünki yoḳ hergiz beḳāsı
Ber-ā-berdür ġam u ẕevḳ ü ṣafāsı

Ḥod ekṣer ādemīler bī-vefādur
Ḳaçarsam her dem anlardan revādur

Anuñ kim ola işi mekr ü destān
Olur insān-iken maʿnāda ḥayvān

Benī Ādem cihānda gerçi-kim çoḳ
Dirīġā ādemīlıḳdan eṣer yoḳ

Alup yārān cevābı döndi maḥrūm
Teraḥḥum[la] yanarlar nitekim mūm

1 "baña"nın üstüne "bende" yazılıdır.

Ne ḥayvān çoḳ beterdür ol münāfıḳ
Olur ḥayvān saña yār-ı[1] muvāfıḳ

DĪDEN-İ MECNŪN CEMĀL-İ LEYLĀ-RĀ DER-Ḫ˅ĀB*

66a Gel iy şeh-bāz-ı ʿālī āşiyāna
Zemīnden eyle pervāz āsumāna

N'idersin iñleyüp ḫākī ḳafesde
Yedi ḳat göklere çıḳ bir nefesde

Şeb-i hicrān-ıla düşme melāle
Demidür iresin rūz-ı viṣāle

Daḫı çün ölmedüñ var iḳtidāruñ
Cemālin görmege saʿy eyle yāruñ

Ya uyanuḳla yā ḥod ḫ[˅]āb içinde
Ki ġamdan ḳalmayasın tāb içinde

Gel imdi eyle bu rüʾyāyı taʿbīr
Nice bir derd-ilen feryād-ı şeb-gīr

Meger bir gün ki çerḫ-i ḥalḳa der-gūş
Firāḳ ehli gibi oldı siyeh-pūş

Yine ṭūlāb-ı çerḫ-i lāceverdī
Nihān itdi aradan verd-i[2] zerdi

Egerçi bir gül-i zerd oldı pinhān
Velīkin ṭoldı nergislerle devrān

Ṭolundı āfitāb u ṭoġdı encüm
Yatup āsāyiş itdi cümle merdüm

Felek de yaḳdı yer yer şeb çerāġın
Meger aradı mihrüñ şeb-çerāġın

---

1 yār-ı: bārī, nüsha.

* "Mecnûn'un Rüyada Leylâ'nın Yüzünü Görmesi"

2 verd-i: verdi, nüsha.

İdüp ol gice Mecnūn āh u efġān
Yaturdı gūşe-i miḥnetde ḥayrān

Añup miḥnetlerin feryād iderdi
Nice fersaḥ yer[e]ˬefġānı giderdi

Gelüp göñline geh geh vecd ü ḥālet
İderdi ḥāl-i zārından şikāyet

Dir-idi n'eyleyem kim nā-tüvānam
Esīr-i ṭurre-i ʿanber-feşānam

66b Ḳara baḫtum mıdur bu şām-ı deycūr
Ki yaḳup nāra cānum ḳodı bī-nūr

Bañа te'ṯīr idüp ġāyetde ol nār
Dem-ā-dem şemʿ gibi aġladur zār

Meger oldı bu gice rūz-ı hicrān
Görinmez baḳduġumca añа pāyān

Şeb-i rūz-ı ḳıyāmetdür meger bu
İçüm ṭaşum ṭutupdur ḳara ḳayġu

Bu şām-ı hecre yoḳ hergiz seḥergāh
Göñül bīmārı çıḳmaz ortaya āh

Beni ḳatl eyler āḫir bu gice ġam
Niçün urmazsın iy ṣubḥ-ı ṣafā dem

Ṭutam kim daḫı ṭoġmaz şimdi ḫurşīd
Niçün virmez mü'eẕẕin bārī temcīd

Gehī eydürdi iy çerḫ-i sitem-kār
Niçün dāyim olursın böyle ġaddār

Nedür bu nevʿle nā-mihribānlıḳ
Demidür yaḫşı baḳ itme yamanlıḳ

Cefā yolına her dem gitmek olmaz
Żaʿīfe rūz u şeb cevr itmek olmaz

Ne ṭurfe ẓālim ü bī-dād imişsin
Ḳıyarsın cānuma[1] cellād-imişsin

Bu yolda bilmezem n'oldı günāhum
Ki arturmaḳdur işüñ her gün āhum

Bu gice tīre-rūz itdüñ beni āh
Ḳarañulıḳda ḳaldum bilmezem rāh

Baña ḫod ẓulmet-i hicrān yiterdi
Duḫān-ı nāle vü efġān yiterdi

Ḫurūsuñ var-ısa cisminde cānı
Sebeb n'oldı işidilmez fiġānı

67a Derūnuñ gerçi <ki> pürdür dāġ-ı ḥasret
Velī itmezsin ehl-i derde şefḳat

Daḫı sen dönmedüñ üstüme bir dem
Virürsin cāna biñ biñ ġuṣṣa vü ġam

Hemīşe düşmeni ḫandān idersin
Maḥabbet ehlini giryān idersin

İşüñ ʿaksinedür iy çerḫ-i ẓālim
Ḫaşinsin hergiz olmaduñ mülāyim

Pes andan döndürüp yüzini şemʿe
Didi iy pertevüñden mihr[e] lemʿa

Niçün sen de yanarsın zār u giryān
Kime ʿāşıḳsın iy şemʿ-i şebistān

Diyār-ı ġamda ne şanʿat bilürsin
Niçün derd-ile yanar yaḳılursın

Gehī ʿārif gehī ʿuzlet-güzīnsin
Gehī dil-dārla ḫalvet-nişīnsin

Gehī ḫandān u geh şūr[ī]de-aḥvāl
Başuñda od yanar sen fāriġü'l-bāl

1 "Ḳıyarsın cānuma" kelimelerinin üstüne "Dem-ā-dem ḳan döker" yazılıdır.

Görinürsin egerçi ṭoġru gibi
Güc-ile seyr idersin uġru gibi

Ṣalarsın gerçi zāhid gibi başuñ
Aḳar gözden ġam-ı ʿaşḳ-ıla yaşuñ

Nedür başuñda ol bī-cān olan dūd
Niçün ol dūd olupdur āteş-ālūd

Meger sen daḫı ʿaşḳa mübtelāsın
Benüm gibi ġarīb ü pür-belāsın

Senüñ pervāne yār-ı[1] hem-demüñdür
Enīs ü ġam-güsār u maḥremüñdür

Beni gör kim nice tenhā vü zāram
Gice mānendi tīre-rūzigāram

67b İderdi gerçi-kim şemʿe ḫiṭābı
Velī hergiz işitmezdi cevābı

Bütün gice yanup yaḳıldı Mecnūn
Ṣabāḥ olınca efġān ḳıldı Mecnūn

Ṭutardı şemʿ gibi göge yüzin
Açup yummaz-ıdı kirpüklü gözin

Ki ḫār-ıdı aña her nār-ı müjgān
Metāʿ-ı ṣabrına gelmişdi hicrān

Ayaġ üzre ṭurup ol şemʿ-i pür-sūz
Baḳup gözlerdi kim ne vaḳt ola rūz

Daḫı varduḳca żaʿfı oldı ġālib
Kevākib ṭoldı eşkinden cevānib

Olup āheste gitdükce fiġānı
Imızġandı biraz diñlendi cānı

1 yār-ı: yārı, nüsha.

Varup cān ʿālemin seyrāna gitdi
Ne ʿālem ravża-i Rıḍvān'a gitdi

Göñül murġı yine mānend-i şeh-bāz
Varup ḳudsīler-ile itdi pervāz

Bütün gün böyle fāriġ-dil cihāndan
Açıldı gitdi perde çeşm-i cāndan

Düşinde görd[i] kim bir bāġa varmış
Temāşā itmege uçmaġa varmış

İderken ol gülistānı temāşa
Olur gün gibi Leylā anda peydā

Nice nāz-ıla ol serv-i revān da
Varup ṣalındı ṣaḥn-ı gülsitānda

Eliyle ḳoparup ol şūḫ-ı şen-gül
Virür bu bülbüline tāze bir gül

Dimek ister ki aġyār oldı māniʿ
Gül-i vaṣlumdan ol bir būya ḳāniʿ

68a Güle itme iñen ḫār-ı cefādan
Maḥabbet yolını ögren ṣabādan

Ki ṣabr olup hemīşe aña ʿādet
Gülüñ bir būyına eyler ḳanāʿat

Hemān yigdür ki sen benden çeküp dest
Olasın meclis-i vaḥdetde ser-mest

Ḫudā'ya ʿāşıḳ ol ʿāşıḳ olursañ
Yüri cān bezmine furṣat bulursañ

Dilerseñ olasın dünyāda server
Revān şemşīr-i ʿaşḳa cān u ser ver

Olup rencīde ġamdan eyleme āh
Ölürseñ ġam yime "el-ḥükmü li'llāh"[1]

Sevincinden ṭurup Mecnūn uyandı
Göge çıḳup fiġānı oda yandı

Anı gördi ki ne ol var ne bu
Ḳalup ḥayrān başdan uçd[ı] uyḳu

Yine mevc urdı ʿummān-ı taḥayyür
Düşin añdı biraz itd[i] tefekkür

Daḫı ber-ter olur ser-mest ü ḥayrān
Göñülde ʿaşḳı oldı ṣad hezārān

Aña çoġ ıżṭırāb olup ḥavāle
İderdi rūz u şeb derd-ile nāle

REFTEN-İ MECNŪN BE-DİYĀR-I LEYLĪ-İ GÜL-RUḪSĀR*

Seḥergeh kim ʿarūs-ı mihr-i enver
Cemālinden cihāna virdi zīver

Yine yüz ṭutdı çerḫ-i tīre-mihre
Yine mihrüñ başı irdi sipihre

Giderdi ẓulmeti Ḫallāḳ-ı ʿālem
Pür oldı nūrla āfāḳ-ı ʿālem

68b Ṣa[na]sın yil götürüp zülf-i yārı
Görindi ḫalḳa rūy-ı tāb-dārı

Uyandı cümle ʿālem bay u yoḫsul
Gidüp işlü işine oldı meşġūl

Ṭurup Mecnūn daḫı maḥzūn u ġam-gīn
Belādan dil pür-āteş dīde nem-gīn

1 "Hüküm Allah'ındır." İbare, Yûsuf suresi 67. ayette "el-ḥükmü illā li'llāh" (Hüküm ancak Allah'ındır.) olarak geçer.

* "Mecnûn'un Gül Yüzlü Leylâ'nın Diyarına Gitmesi"

İderdi nāle ṣan murġ-ı süḫan-ḫīz
Velīkin dūd-ı āhı āteş-engīz

İşi bülbül gibi feryād u nāle
Dökerdi nergisinden ḫāke jāle

Ḫazān-ı hecr elinden idüp efġān
Sögüt yapraġı gibi cismi lerzān

Revān oldı nigāruñ ḳapusına
Dutuşup şevḳ odına cān u sīne

Naẓar ḳılmaz ne cān u ne cihāna
ʿArab eṭfāli yanınca revāne

Kimi ṭaʿn eyler ü kimi atar seng
Bu eyler kendü kendüye idüp ceng

Yile yile gider dīvāne-i mest
Ṣanasın şemʿ arar pervāne-i mest

İçüp ḫūn-ı cigerden cām-ı aḥmer
Zebānında bu şiʿr olmışdı ezber

ĠAZEL ḪʿĀNDEN-İ MECNŪN*

[Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün]
Nice bir yanup şeb-i fürḳatde āh itsem gerek
Yel gibi bir gün seḥerden ʿazm-i rāh itsem gerek

Dem-be-dem dīvāne-veş vecd olduġumdan añla kim
Bir perī-peyker işigin secdegāh itsem gerek

Ben bu yolda çoḳ günāh itdüm şefīʿum yoḳ velī
Yine ol meh-pāre luṭfın ʿözr-ḫʿāh itsem gerek

69a Ḳarşusında ol dil-ārāmuñ gül ü bülbül gibi
Yaḳamı yırtup nice feryād u āh itsem gerek

* "Mecnûn'un Gazel Okuması"

Cān fidā ḳılmaḳ murādumdur nigārum yolına
Kendümi yaʿnī fenā mülkine şāh itsem gerek

Pādişāh-ı mülk-i ʿaşḳam zīnet-içün başuma
Terk-i dünyā itmegi terk-i külāh itsem gerek

VAṢF-I ḤĀL-İ LEYLĀ VE RESĪDEN-İ MECNŪN*

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]
Bu yaña ol melāḥat gülsitānı
Zamānuñ bülbül-i şīrīn-zebānı

Açup nergislerin ṭurdı seḥerden
Yañaġı tāze hem gül-berg-i terden

Ṭarayup ʿanberīn kāküllerini
Ṭaġıtdı sebzenüñ sünbüllerini

Geyüp bir erġavānī tāze ḫilʿat
Ne ḫilʿat ḥulle-i zībā-yı cennet

Ol āteş-gūn libās-ıla bu dil-ber
Cihānı yaḳmaġ-içün oldı āzer

Ne āteş nūr-ı Ḥaḳ'dur bī-gümān ol
Ki olmaz kimse gözinden nihān ol

Ḳuşandı[1] bir kemer ḳavs-i ḳuzaḥ-veş
Muṣannaʿ dürlü reng-ile münaḳḳaş

Başına geydi bir cevherlü efser
Ne efser burc-ı ḥüsne mihr-i enver

Ḳıvanup devlet ü iḳbāl ü baḫta
Geçüp oturdı bir altunlu taḫta

Temāşā itmeg-içün bāġ u rāġı
Buyurdı açdılar bāb-ı otaġı

---

* "Leylâ'nın Durumunun ve Mecnûn'un Gelişinin Nitelenmesi"

1 Ḳuşandı: Ḳuşatdı, nüsha.

Yavuz gözden nigāh eylerd[i] her gāh
Ki dir dir ditrer ol māh üzre ḥargāh

69b 2005 Meger dīvāne olmış sāyebānı
Anuñ-çün baġlamışlar yer yer anı

Ṭururdı ḳarşuda birḳaç ḳaravaş
Ki ṭuta her ne dirse ol perī-veş

Ḳamusı maḥrem-i rāz-ıdı añа
Küçükden yār-ı dem-sāz-ıdı añа

Yanında var-ıdı bir çengī üstād
Ki sāzından ṣalardı cāna feryād

Çeküp dilden yine göynüklü āvāz
Bu dil-keş naẓmla itdi ser-āġāz

[ĠAZEL][1]

[Feilâtün Mefâilün Feilün]

2010 Yā Rab ol murġ-ı zār ḳanda yigi
Ne çemende ne gülsitānda yigi

N'oldı pervāza gelmez ol şeh-bāz
Ḫaber iltseñ[2] ne āşiyānda yigi

Zaḫm-ı ʿaşḳ-ıla ḳatı ḫaste-y-ıdı
Neye vardı ki ḥāli ḳandanda yigi

Burc-ı sīne ya evc-i dilde midür
ʿAcabā ḳanḳı āsumāndanda yigi

Oldı ġamdan yüzüm zer eşküm laʿl
Nice maʿdende nice kāndanda yigi

1 Burada başlık için boşluk konulmuş ancak boş bırakılmıştır.
2 iltseñ: alsañ, nüsha.

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]

Çalup ırlardı şevḳ-ile dem-ā-dem
Giderdi kendüden gūş itse ādem

Bu ḥāletde irişdi ḫaste Mecnūn
Pür olmış yaş yerine dīdesi ḫūn

70a Görüp ol bezm-i[1] şevḳi geldi vecde
Iraḳdan eyledi yüz yire secde

Zamāndan ṣoñra baş ḳaldurdı yerden
Görür ol zer-ḳabā vü sīm-gerden

Oturmış ḫaymesinde şāh gibi
Felek ḫargāhı içre māh gibi

Ṭurup ḳarşuda ḥayrān ol siyeh-kār
Duʿā vü medḥ oḳıdı yāra tekrār

Görince ol gül-i şīrīn-tebessüm
Bu miḥnet murġına itdi teraḥḥum

Hemān gelsün diyü bir kişi ṣaldı
Gelicek luṭfla yanına aldı

Didi iy pādişāh-ı milket-i ġam
Yüzümi baṣa geldüñ ḫayr-maḳdem

Ne baş kim itmeye ḳapuñda ḫiẓmet
Aña lāyıḳ degüldür tāc u devlet

Unutdurdı ġam u ḥüzni viṣālüñ
Feraḥlar virdi cānuma cemālüñ

Cevābında didi Mecnūn-ı evbāş
Ki Ḥaḳ virsün saña iy serv uzun yaş

Cemālüñ bāġı dāyim ḫürrem olsun
Gözüm yaşı o bāġa şeb-nem olsun

1 bezm-i: bezm ü, nüsha.

Cihān ṭurduḳca ḥüsne pādişāh ol
Saʿādet burcına ḫurşīd ü māh ol

Lebüñ dil ḫastesınuñ emsemidür
Sözüñ cān yāresinüñ merhemidür

Degül ṭatlu söz itseñ baña verhem
Olurdı sīne-i mecrūḥa merhem

Güzel çoḳdur velī maḳṣūd sensin
ʿUbūdiyyet benem maʿbūd sensin

70b Egerçi mūya döndürdi beni ġam
Bilüñ fikri velī göñlümde muḥkem

Baña ol fikri Ḥaḳḳ itdi ʿaṭıyye
"Fe-li'r-raḥmāni elṭāfun ḫafiyye"[1]

Güm eylerken güneş deryāda[2] abı[3]
Yaşum arturdı yüzüñ āfitābı

Yüzüñ görmekle dilden şevḳ gitmez
Ġam-ı pervāneyi od sākin itmez

Gel inṣāf eyle iy şūḫ-ı cihānum
Nice fāş olmasun rāz-ı nihānum

Ḳaş-ısa ḥīle-ger ṭurreyse ṭannāz
Müjeyse pür-fiten ġamzeyse ġammāz

Dilerseñ düşmeyem dām-ı belāya
Ṣaçuñ baş ḳoşmasun bād-ı ṣabāya

Benim çeşmüm ġamuñdan ṭolu ḫūn-āb
Senüñ cāẕūlaruñ her dem ider ḫʿāb

Ṭolaşaldan senüñ boyuña perçem
Siyeh-kār oldı ḥālüm ḳāmetüm ḫam

1 "Allah'ın gizli lütufları"
2 "deryāca" kelimesi normal satırdaki "nehr içre" ibaresinin üstü çizilerek satır üstüne yazılmıştır.
3 ābı: ayı, nüsha.

Gider zülfüñi ruḫsāruñda iy yār
Ne ister cennet içre ol siyeh mār

Ser-ā-ser cism ü cānum ṭoldı ʿaşḳuñ
Baña ʿaşḳ olmadı derd oldı ʿaşḳuñ

Didi Leylā ki iy yār-ı güzīnüm
Ṣaçuñ zünnārıdur āşūb-ı dīnüm

Degül vaḳt-i şikāyet ʿīş u nūş it
Elüñe sāġar al mey gibi cūş it

Bi-ḥamdi'll*a*h ki devrān virdi furṣat
Demidür idelüm ḫoş ʿīş u ʿişret

Yine germ oldı bezm-i ḫüsrevāne
Yine sāzendeler itdi terāne

71a Be-ġāyet ol gün olmışdı hümāyūn
Ki geldi bir yere Leylā vü Mecnūn

Birisi gül gibi ḫandān u ḫürrem
Biri bülbül miṣāli zār u pür-ġam

Yine itdi ol iki bülbül-i zār
Gül-i ter ṣoḥbetin bī-zaḥmet-i ḫār

Yine oḳındı ol ebyāt-ı dil-keş
Ne dil-keş her biri bir pāre āteş

ĀGĀH ŞODEN-İ RAḲĪB EZ-MUṢĀḤİB-İ MECNŪN BE-ḤABĪB*

Dirīġā vaṣf olınmaz ʿālem-i ʿaşḳ
Beyān[1] destine ṣıġmaz ḫātem-ı ʿaşḳ

Rivāyet ḳılan aḫbār-ı kühenden
Bu resme dür-feşān oldı süḫenden

Ki Mecnūn yār-ıla ʿişretde-y-iken
Bu keşretden geçüp vaḥdetde-y-iken

* "Rakibin Mecnûn'un Sevgilisiyle Sohbetinden Haberdar Olması"

1 Beyān: Yabān, nüsha.

Çekerken ḳarşusında dem-be-dem āh
Duyar ol ṣoḥbeti aġyār nā-gāh[1]

Ġażabdan kāse-i çeşmi ṭolup ḳan
Hemān aldı eline tīġ-ı bürrān

Ki bu dīvānedür şerbet gerekdür
Ġam u derdinden il rāḥat gerekdür

Bu nevʿe kīn idüp ol derd<e>-nāke
Ḳızıl ḳanın ḳaram dir ḳara ḫāke

Diler kim tīġla ḳorḳuda anı
Ṣanur Mecnūn'ı ṣaḳlar baş u cānı

Anı bilmezdi-kim ol zār u ġam-gīn
İdinmişdi baş oynamaġı āyīn

Düşenler ʿaşḳa ölmekden ḳayırmaz
Oḳ atarsañ gögüs ṭutar göz ırmaz

71b Anuñ kim baġrı ġamdan ṭolu ḳandur
Belā şemşīri üzre ḫūn-feşāndur[2]

Oda giren kişi çıḳmasın añmaz
Bināya başlayan yıḳmasın añmaz

Hele bārī ʿadū çün çekdi şemşīr
Yürüyüp dimedi hergiz iki bir

Vefā vü şefḳati ḳoyup añarı
Çalacaḳ demde ol bīmār-ı[3] zārı

Ḳuruyup elleri ḳaldı ʿamelden
Ṣanasın kim ḳulaġ idi ezelden

Görince kendüde bu ḥāli aġyār
İdüp feryādı zārı ḳaldı nā-çār

1 "aġyār nā-gāh" ibaresinin altında "aġyār-ı bed-ḫʿāh" yazılıdır.
2 ḫūn-feşāndur: ḫʿān-feşāndur, nüsha.
3 bīmār-ı: bīmārı, nüsha.

Didi iy ḳıblegāh-ı ʿizz ü temkīn
Saña inkār idendür gebr-i bī-dīn

Kerem ḳıl derd-mendem eyle dermān
Ki terk-i küfr idüp oldum Müselmān

Ezel nā-dān idüm iḳrāra geldüm
Günāhum bildüm istiġfāra geldüm

Benüm işüm ḫaṭādur sen ʿaṭā ḳıl
Kerāmet kānısın derde devā ḳıl

Bu ḥāle ṭañlayup ol ʿaşḳ şāhı
ʿAlem ḳaldurdı yer yer dūd-ı āhı

Biraz aġlayup ol şemʿ-i hidāyet
Revān cūş eyledi deryā-yı şefḳat

Duʿā ḳılmaġa dilden oldı meyli
Velī evvel naṣīḥat virdi ḫaylī

Pes andan ṣıdḳ eliyle açd[ı] başın
Duʿā itdi döküp ṭopraġa yaşın

Bulup ṣıḥḥat hemān-dem düşmen-i şel
Ṭutar oldı eli niceyse evvel

72a Kerāmet çoḳ degüldür ʿaşḳ erinden
Ḫuṣūṣā ehl-i ʿaşḳuñ serverinden

Gedā-yı ʿaşḳ sulṭāndur gümānsuz
Cihān cānsuz cesed gibidür ansuz

Maḥabbet bir güherdür ḳıymeti yoḳ
Aña yākūt u laʿlüñ nisbeti yoḳ

Maḥabbet tācıdur kevn ü mekānuñ
Kimüñ başına ḳonsa devlet anuñ

Belī tāc-ı saʿādetdür maḥabbet
Ḫudādan bir hidāyetdür maḥabbet

Olupdur var-ısa mühr-i Süleymān
Ki eyler ṣāḥibin başına sulṭān

Ele girer egerçi bir sebeble
Her ādem ʿaşḳa yol bulmaz ṭaleble

Olaydı cümle ṭaş laʿl-i Bedaḫşān
Olurdı seng ü laʿlüñ ḳadri yeksān

ʿAZM KERDEN-İ NEVFEL BE-ŞİKĀR VE DĪDEN-İ MECNŪN DER-NECD*

Süḫan meydānınuñ ṣāḥib-ḳırānı
Bu resme çekdi tīġ-ı dāsitānı

Ki ol ḳarn içre ḳopdı bir dil-āver
Teẕerv-i ʿadl ü şeh-bāz-ı hümā-fer

Çerisi bī-ḥisāb u mālı bī-ḥadd
Nice yıllar geçerdi eyleseñ ʿadd

Sipihr-i cūd u himmet adı Nevfel
Zamānında yoġ-ıdı andan aʿdel

Egerçi mūm-ıdı ol ʿīş u bezme
Velīkin bir yanar od-ıdı rezme

Ḳaḳınc-ıla ʿadūya ursa nīze
İderdi āhen olsa rīze rīze

72b Ne gürze kim uraydı ḍarbla gürz
İderdi ḫurd olursa kūh-ı Elburz

Hizebr ü bebrle hem-pençe-y-idi
Şikār itmek aña eglence-y-idi

Meger bir gün ki ol mīr-i cihān-gīr
Çıḳar Necd'e iderken ṣayd-ı naḫcīr

* "Nevfel'in Ava Gitmesi ve Necd'de Mecnûn'u Görmesi"

Süzüp her yañadan ol kūhsārı
Sibāʿ-ıla iderdi gīrüdārı

Ararken ṭaġ u ṭaşı gördi nā-gāh
Yatur bir gūşede Mecnūn idüp āh

Gören ḳorḳar ṣanup ġūl-ı beyābān
Ne tāc u ne ḳabā ʿuryān u vīrān[1]

Dilinde geh ġazel geh nām-ı Leylī
Biraz gūş itdi ol şīrīn-maḳāli

Alurdı her ne vaʿż itseydi ʿibret
Kelāmından tamām ögrendi ḥikmet

Birine ḳullarından ṣordı anı
Ki bu kimdür nedür nāmı nişānı

Derūnı olmış-iken kān-ı ʿirfān
Niçün ṭaġlarda yürür zār u giryān

Didiler bu bir āşüfte gedādur
Belāsına cihānuñ mübtelādur

Olupdur bir şeh-i ḥüsnüñ gedāsı
Ne mālı var ne raḫtı[2] ne libāsı

Olup her kūh aña taḫt-ı Kiyānī
Başında tācı ḳuşlar āşiyānı

İdinmiş şevket-içün ḫāṣ u ʿāma
Ġam odı şuʿlesin zer-beft cāme

Gülüp oynamaġı itmiş ferāmūş
Degüldür giryeden bir laḥẓa ḫāmūş

73a Müdām aġlayup eyler āh u efġān
Umar kim işidüp raḥm ide cānān

1 İki mısra arasına sonradan daha küçük harflerle akışa uymayan ve kafiye problemi de olan şu beyit yazılıdır:
ʿAceb bir göricek Nevfel bu ḥāli
Ölürse eylemez ġayrıya meyli

2 raḫtı: zaḥmeti, nüsha.

Cihānı yā Rab ol miskīn ne ṣanur
Ki ṣuya aldanup yile ṭayanur

Geçüp güni şeb-i hicrān içinde
Yatur her laḥẓa sengistān içinde

İşidüp Nevfel anuñ dāsitānın
Çevürdi ol yaña atı ʿinānın

Varup Mecnūn yanına indi fi'l-ḥāl
Didi ʿaşḳ olsun iy dīvāne abdāl

Öñine sofr[a] çekdi ḳodı etmek
Ḳomadı Ḳays'ı ḳaṣd itdükce gitmek

Sözinden cām-ı ḥikmet nūş ḳıldı
Revān deryā-yı ḥikmet cūş ḳıldı

Bu yolda ol daḫı efgende-y-idi
Ne var şāh-ısa ʿaşḳa bende-y-idi

Severdi bir kemān-ebrūyı ġayet
Derūnı tīr-ġamdan pür-ḥarāret

Bilür dil-ḫaste derdin neyse ḫaste
Şikeste ḥālini añlar şikeste

Telaṭṭuf gösterüp Mecnūn'a ḫaylī
Didi iy bende-i dergāh-ı Leylī

Ne ḥālüñ var ki düşkündür sitāreñ
Meger nā-mihribāndur māh-pāreñ

Vücūduñda selāmetden eṯer yoḳ
ʿAyān it ḥālüñi inkāra yer yoḳ

Oḳınur ḳıṣṣa-i ġam sözlerüñden
Aḳar deryā-yı miḥnet gözlerüñden

Didi Mecnūn ki iy ṣadr-ı ḳabāyil
Mürüvvet milketinde mīr-i ʿādil

73b Kerem eyle beni söyletme epsem
Ki ḥayrānam bu ḥāle ben daḫı hem[1]

Görüp Nevfel bu ḥāli itdi şefḳat
Ne şefḳat virdi çoḳ pend ü naṣīḥat

Ki iy āşüfte-dil mānend-i gīsū
ʿAceb sevdāya düşmişsin nedür bu

Yiter dīvāne-veş āvāre olduñ
Neye irdüñ bu gezmekle ne bulduñ

Nice gün gibi her-cāyī olasın
Ḳarār it Kaʿbe-veş ʿizzet bulasın

Yiter gez[2] her yaña ırmaġ gibi
Gerek sākin olasın ṭaġ gibi

Dilerseñ bulasın bir feṯḥ-i bābı
Bir ehl-i himmete ḳıl intisābı

Olursa yār eger tiryāk-i efʿī
Zebānı zehrinüñ defʿ ola defʿī

Gül-i tāze nesīme olmasa yār
Açılmaz ḫürrem olmaz-ıdı gülzār

Bir iki gün olursañ bańa hem-dem
Bulursın cān u dil zaḫmına merhem

Yanumda hep murāduñ oldı ẓāhir
Seni vaṣl ideyin Leylā'ya āḫir

Döküp yaşuñ gibi māl u ḫazīne
Nice ilçi ṣalayın atasına

Eger māl-ıla veger leşker-ile[3]
Seni vaṣl ideyüm ben dil-ber ile

1 Bu mısranın üstünde nüsha farkı olarak şu mısra kayıtlıdır:
Ki ben daḫı bu ḥāle vālihem hem
2 gez: ger, nüsha.
3 Bu beyit derkenardadır.

Senüñ çekdüklerüñ unutdurayum[1]
Seni iḥsānum-ıla coş göreyüm

Olursa ḳuvvet-i zerle naṣīb ol
Murāduñ Kaʿbe'sine bulasın yol

Bu ḳavle atası olmazsa ḳāyil
İçürem cānına zehr-i helāhil

Ṣalup mülkine yüz āşūb u ġavġā
Demürden aḳıdam üstine deryā

74a İrişüp yıldırımlar gibi çālāk
Ṣu ḳoyam ocagına eyleyem ḫāk

Ḫudā ger eyleye bize ʿināyet
Ḳılalum raḫt u büngāhını ġāret

Be-her ḥāl iy ġārīb ü zār u bī-dil
Olasın ol perī-sīmāya vāṣıl

Öñümden ger ḳaça naḫcīr gibi
Uram nice irişem şīr gibi

Çıḳarsa göklere ol māh-ı tābān
Dütün gibi olam ardınca perrān

Yir altındaysa āḫir bulam anı
Bir ejde[r]hā gibi genc-i nihānı

Bilürem bañа degmez māh-pārem[2]
Nuḥūṣet içre görinür sitārem

Bilürem kāsem içre yoḳdur ol aş[3]
K'olam tāzī binenler birle yoldaş

1 Bu beyit derkenardadır.
2 Bu beyit derkenardadır.
3 Bu beyit derkenardadır.

Ne yiyem ne içem ne ḫˇāb u ārām
Saña rām olmayınca ol dil-ārām

Cevābında didi ol zār u nālān
Bu sözi söyleme kim yoḳdur imkān

Şeker virür mi hīç kimse ġurāba
Dür-i şeh-vārı kim atar türāba

Hemīşe beslenen nāz u niʿamla
Enīs olur mı ehl-i derd ü ġamla

Egerçi ol da ādem-zāde ben de
Velī ol pādişeh ben ḫˇār bende[1]

Nice defʿa yudı eşküm libāsum
Daḫı pāk olmaz üstümde pelāsum

Kilīmin baḫtumuñ eşk idemez aġ
Aġarmaz günde biñ kez yur-ısañ zāġ

Yine yalvardı ibrām itdi Nevfel
Sürüp üstine iḳdām itdi Nevfel

Nice ibrām u çoḳ minnetler itdi
Ḳasem virüp Ḫudā'ya aldı gitdi

74b İdinüp kendüye Mecnūn'ı maḥrem
Yiyüp içerdi anuñla dem-ā-dem

Piyāle devr iderdi çalınup nāy
Bunuñ üstine geçdi bir iki ay

1 Derkenarda bu mısra ile ilgili nüsha farkı olarak şu mısra kayıtlıdır:
Velī ol şāh u ben üftāde bende

ḪİṬĀB-I MECNŪN BE-NEVFEL DER-EṢNĀ-YI MECLİS*

Gel iy bend-i belāda rind-i ʿayyāş
Senüñ bu şevḳüñe taḥsīn ü sābāş

İdenler naʿra-i mestāneñi gūş
Gelüp cūşa ḳalur ḥayrān u bī-hūş

Yine bir cām ṣun ehl-i ṣafāya
İrişsün hāy u hū ṭāḳ-ı semāya[1]

Meger bir gün ki ol şāh-ıla Mecnūn
Oturup nūş iderdi cām-ı gül-gūn

Çalınduḳca def ü çeng ü çeġāne
Çekerdi āh Mecnūn ʿāşıḳāne

Ṣurāḥī ġulġulın ḳılduḳca gūş ol
Kadeḥ-veş ḳan yudup eylerdi cūş ol

Ne curʿa yuṭsa ol dil-rīş ü pür-ġam
Gözinden ḫūn olup ṭamlardı ol dem

Añup Leylā'yı ṭurmaz aġlar-ıdı
Yaşı ırmaġı ṭurmaz çaġlar-ıdı

Düşüp göñline zülf ü ḫadd-i cānān
Gice gündüz gözine oldı yeksān[2]

Didi kendüye iy nā-dān u bed-ḫū
Ġam-ı ʿaşḳı unutduñ mı nedür bu

Ḳanı ol āh u vāh u derd ü ḥasret
Saña lāyıḳ mıdur bu ʿīş u ʿişret

Aduñ iller içinde ʿāşıḳ-ı zār
Velī sen ʿaşḳdan fāriġ zihī ʿār

---

* "Mecnûn'un Nevfel'e Meclis'teki Hitabı"

1 Derkenarda bu mısra ile ilgili aşağıdaki mısra nüsha farkı olarak kayıtlıdır:
Ki od ursun çıḳup cevv-i hevāya

2 Derkenarda bu mısra ile ilgili aşağıdaki mısra nüsha farkı olarak kayıtlıdır:
Gözine ṣubḥ u şām olmışdı yeksān

75a Diyürek şemʿ-veş sūz-ıla ṭoldı[1]
Başından ayaġa dek āteş oldı

Ol āteşden ṭolup meclis zebāne[2]
Zebān uzatdı şāh-ı kām-rāna

Ki iy ʿahd eyleyen vaṣl-i nigāra
Niçün urduñ benüm baġruma yāre

Beni sen itmedüñ bir laḥẓa dil-şād
Kemend-i ġuṣṣadan olmadum āzād

Ne idi evvelā ol rīş-ḫandüñ
Ki silmezsin yaşın ben derd-mendüñ

İnandum sözüñe geldüm bu yire
ʿAceb ẓulm eyledüñ bu ben faḳīre

Diyārumdan beni āvāre itdüñ
Ḥayātum cāmesin ṣad pāre itdüñ

Egerçi rūz u şeb nā-şād-ıdum ben
Ġam u derde hele muʿtād-ıdum ben

Velī şimdi ki ögrendüm ṣafāya
Nice ṣabr eyleyem derd ü belāya[3]

ʿAceb āşüfte oldum gitdi tedbīr
Cünūnum var gerekdür bańa zencīr

Ya zencīr eyle bańa zülf-i yārı
Ya ḳo gidem yine yirüme bārī

Dehānuñ içre çoġ-ıdı zebānuñ
Niçün ya şimdi açmazsın dehānuñ

Gerekdür kişi sözine er ola
Bu yola ser vire tek server ola

1 Bu beyit, aşağıdaki beytin üstü çizilerek derkenara yazılmıştır:
Bu sözlerle yaḳup odlara cānın
Uzatdı şemʿ-veş ʿāşī zebānın

2 Bu beyit derkenardadır

3 "derd ü belāya" terkibinin üstüne "cevr ü cefāya" yazılıdır.

Bunı didi vü ḫāmūş oldı Mecnūn
Yıḳıldı ḫāke bī-hūş oldı Mecnūn

BE-ḪIŞM[1] ĀMEDEN-İ NEVFEL VE LEŞKER KEŞĪDEN BE-DİYĀR-I LEYLĀ*

İşitdi çünki Nevfel bu ḫiṭābı
Olup dem-beste ḳalmadı cevābı

75b Siper-veş ḳaḳıyup itdi yüzin çīn
Göñülden ṭutdı ḳavm-i Leylî'ye kīn

Hemān ṭurdı yerinden mest ü bī-bāk
Geyindi vü ḳuşandı cüst ü çālāk

Cebe egninde vü başında miġfer
Siper dūşında vü destinde ḫancer

Binince bir seme[n]d-i pād-pāya
Gelüp cemʿ oldı leşker bī-nihāye

Gerek leşker gerekse şāh Nevfel
Ḳamunuñ ālet-i ḥarbi[2] mükemmel

Göçüp Nevfel bu ferr ü şevket-ile
İrişdi ol diyāra müddet-ile

Çün irdi il ucına yazdı nāme
İletdi peyk uçup gūyā ḫamāme

Peẕer-Leylā çün ol mektūbı gördi
Ḳaḳıyup nāme-veş yüzini dürdi

Oḳıtdı bir debīre anı ol dem
Yazılmış gördi biñ biñ ṭaʿn-ı verhem

Ki uş yer gök götürmez leşkerüm var
Şecāʿatde ser-āmed beglerüm var

1 BE-ḪIŞM: BEÇEŞ, nüsha.
* "Nevfel'in Öfkelenmesi ve Leylâ'nın Diyarına Asker Çekmesi"
2 ḥarbi: ḫarbi, nüsha

Ḳamu ejder-miṣāli āteş-efşān
Degül at oġlanı Sām-ı Nerīmān

Benümle sen olamazsın muḳābil
Ṣaḳın kim nūşuñ olur nīş-i ḳātil

Yanumda bir enīsüm var ḳadīmī
Vefā deryāsınuñ dürr-i yetīmi

Egerçi her hünerde fāyıḳ olmış
Ḳızuñ vaṣfın işitmiş ʿāşıḳ olmış

Ne ʿāşıḳ derd-mend ü mübtelādur
Bilişden yād u yāda āşinādur

76a İşi var ʿaḳla vü idrāke ṣıġmaz
Bir āh itse ṭoḳuz eflāke ṣıġmaz

Ser-ā-ser cismi şevḳ odına yanmış
Cihāndan el çeküp cāndan uṣanmış

Gel imdi nām-zed ḳıl duḫterüñi
Bu ṭūṭīden ḳaçurma şekkerüñi

Ṣevābı var ḳabūl it menʿe yer yoḳ
Bize[1] çoḳ fāyide size żarar yoḳ

Bañā şimdi gelüp yalvar muṭīʿ ol
Vegerne ʿöẕrüñ olmaz ṣoñra maḳbūl

Oḳınup nāme çün buldı nihāyet
Peẕer-Leylā perīşān oldı ġāyet

Bilüp maʿlūm idinüp faṣl u bābın
Buyurdı böyle yazdılar cevābın

Ki iy kendin gören bī-ʿaḳl u maġrūr
Bu işler senden olmaḳ dūr-ıdı dūr

Kişi kim ola ehl-i dāniş ü rāy
Niçün endāzeden ṭaşra ḳoya pāy

1 "Bize" kelimesinin üstüne "Saña", "size"nin üstüne de "saña" yazılıdır.

Degülüz biz de ol resme zebūn hem
Ki ceng içinde sizden ḳaluruz kem

Ḳızumdur gerçi āşūb-ı zamāne
Edebdür nāmı düşmez her zebāna

İñen lāf urma kim yayuñ yaṣılur
Meṣeldür her öginen tīz[1] baṣılur

2210 Saña baş egsem olmaz ger ölem ben
Dirīġ itme elüñden geldügin sen

Gerek ʿazm eyle bundan git gerek ṭur
Başuña ḳanġı ṭaş ḳatı-y-ısa ur

Çün uyarduñ uyurken ejdehāyı
Bulam ṣanma belālardan rehāyı

76b Alup çünki cevābı döndi ḳāṣıd
Metāʿ-ı ṣulḥ arada oldı kāsid

Dil-i Nevfel yine ḫışm-ıla ṭoldı
Ne ḫışm itmek bir āteş-pāre oldı

2215 Ṭanışup leşkeriyle itdi tedbīr
Ḳamusı didiler ki iy cihān-gīr

Felekden yücedür şimdi serīrüñ
Nice ser-keşler olmışdur esīrüñ

Ḳılıcuñ ḳan ḳaşadur nerre dīve
İder düşmenleri hem-dem ġırīve

Daḫı burmış degül bir kimse pençeñ
Zebūn eyler nice şīri şikenceñ

Sipāh u şevket-ile ḳahramānsın
Livā vü tīġla ṣāhib-ḳırānsın

2220 Buyuruñ idelüm ol yaña āheng
ʿAdūn bilsün ki bārī neydügin ceng

1 "her öginen tīz" yerine derkenara nüsha farkı olarak "lāf uran tīzcek" yazılıdır.

Varalum oynayalum cān öñüñde
Yoluña olalum ḳurbān öñüñde

Hemān ʿazm itdi leşker bī-muḥābā[1]
Demür deryā-y-ıdı mevc urdı gūyā

Elinde her birinüñ tīġ-ı pür-berḳ
Ki itmez kimse ejderden anı farḳ

Çalındı şevket-ile kūs-ı ḥarbī
Ṣadāsı ṭutdı cümle şarḳ u ġarbı

2225 Çekildi öñce evvel sancaḳ-ı şāh
Yazılmış üstine "naṣrun min-Allāh"[2]

Peẕer-Leylā'yı başmışdı melāmet
Virürdi leşkerine istimālet

Dir-idi görüñ ol güstāḫ u bed-baḫt
Ne yüzden itdi ḳaṣd-ı efser ü taḫt

77a Benüm ser-vaḳtüme gelmek ne işdür
Muḥaḳḳaḳ başuma ḳaṣd eylemişdür

Yaradana tevekkül idelüm biz
Ne kim gelse taḥammül idelüm biz

CENG KERDEN-İ NEVFEL BĀ-PEẔER-İ LEYLĀ*

2230 Seḥergeh çünki tīġ-ı ḫüsrev-i rūz
Virüp şuʿle cihānı itdi efrūz

Ṣabāh oldı güneş gösterdi ḳaşın
Cihānuñ ḳıldı nūr için ü ṭaşın

Aḳar ṣu gibi mevc urdı çeriler
Ḳaçup gizlendi ḳorḫudan perīler

Dögildi kūs u alaylar düzildi
Ḳızıl aḳ ṣarı bayraḳlar çözildi

1 bī-muḥābā: bī-muḫābā (?), nüsha.
2 "**Allah katından** bir **yardım** ve yakın bir zafer vardır…" Saff suresi 13. ayetten iktibas.
* "Nevfel'in Leylâ'nın Babasıyla Savaşması"

Livālar şuḳḳası yer yer açıldı
Mübārizler bahādurlar seçildi

Dil-āverler ser-ā-ser ṣaf-şikenler
Delü ḳanlu yigitler tīġ-zenler

Kemān-keşler güzeller ḳaşı gibi
Ḥisāb u ḥaddi yoḳ göz yaşı gibi

Ḳamunuñ gögsi ṭolu ḫışm u kīne
Ser-ā-ser ġarkdı pūlād-ı Çīn'e

Ḳıtāle çün-kim āheng eylediler
ʿAceb merdāne ḫoş ceng eylediler

Ne ceng olsun ki bir ser-sebz-i gülşen
Işıḳlar ġoncadur şemşīr sūsen

İki deryā gibi ol iki leşker
Ḳarışdı birbirine oldı yekser

İdüp ḥamle hezārān şīr-i ġurrān
Süñülerden neyistān oldı meydān

77b Yaġup yaġmur miṣāli tīr-i k[ī]ne
Ḳubūra dönmiş-idi cism ü sīne

Başın ḳaldurmış-ıdı kīn kemenden
Gögüsler ṭopṭolu˙olmışdı kemīnden

Yigitler naʿrası atlar ṣuhayli
Cihāna düşmiş-idi ḳorḫu ḫaylī

Ṣarardı beñzi mihrüñ ḳorḫusından
Ḳamer gizlendi gerdūn geydi cevşen

Yazılmaġa ecel menşūrı yir yir
Devāt oldı gögüsler ḫāmeler tīr

Süñü zaḫmın yiyen baġrı sökildi
Gören gü[r]z āfetin bili bükildi

Şu deñlü çoġ-ıdı ceng içre küşte
Ki meydān olmış-ıdı şüste şüste

Siper çīn itmiş-idi yer yer ebrū
Zebān-ı ḫancer olmışdı süḫan-gū

Yıḳılduḳca yere her bir dil-āver
Ġamından kūs ururdı dest-ber-ser

Fiġān eylerdi s*u*r-nālar bu ġamdan
Geyer mātem ṭutup gök câme cevşen

Ḳıyāmet ol gün olup āşikāre
Nice gül-çihre yüz urdı ġubāra

Velī Ḳays-ı şikeste-ḥāl ü dil-teng
Ḫacil olmışdı olduġına bu ceng

Ḫuṣūmetde var-ıdı infi'āli[1]
Daḫı efz[ū]n-ıdı ḥüzn ü melāli[2]

Ki şāyed ḫāṭır-ı yāra irüp gerd
Göñülden incine ol nāz-perverd[3]

Cefādan yüz çevürüp çerḫ-i gerdūn
Esīr itdi ṭutup Leylā'yı Mecnūn

78a

DĪDEN-İ NEVFEL RŪY-I LEYLĀ VE DĪGER-GŪN ŞODEN-İ RĀY[4*]

Sipihrüñ fitnesinden idüp efġān
Rivāyet ḳıldı pīr-i meşnevī-ḫᵕān

Ki çün şaldı naẓar ol māha Nevfel
Enīs oldı fiġān u āha Nevfel

1 "var-ıdı infi'āli"nin üzerine sonradan daha koyu bir mürekkeple "gelüp añа ḥacālet" ibaresi yazılmıştır.
2 Derkenarda bu mısra yerine nüsha farkı olarak aşağıdaki mısra kayıtlıdır:
Deler dil sengin[i] tīr-i melālet
3 nāz-perverd: nāz u perverd, nüsha.
4 RĀY: RE'S, nüsha.
* "Nevfel'in Leylâ'nın Yüzünü Görmesi ve Görüşünün Değişmesi"

Ṭutıldı göñlinüñ murġı duzaġa
Yolı yaḳın iken düşdi uzaġa

Virüp göñlin bu serv-i gül-ʿiẕāra
Çeküp itdi yaḳasın pāre pāre

Semend-i ṣabrınuñ gitdi ʿinānı
Zebūn oldı bu devlet pehlüvānı

Varup elden be-küllī ol cihān-gīr
Bu yüzden eyledi maḫfīce tedbīr

Ki irerse viṣāl-i yāre Mecnūn
Beni mecnūn ider hecr-ile gerdūn

Ve ger andan alam bu ġonca-ḫandi
Devādan ayıram ol derd-mendi

Olur adum bütün illerde nā-merd
Elüm çeksem ḳomaz bu ʿaşḳla derd

Bu iki fikrle oldum fütāde
Ne çāre zār u ḥayrānam arada

Dil ü cān gitdi hep der-mānde ḳaldum
Gönildi ḳāfile yayanda ḳaldum

Hemān yigdür ki Mecnūn'a virem zehr
Anuñ daḫı işini bitüre dehr

Ki yoldan gitmeyüp ḳalursa bu ḫār
Olam bu tāze gülsüz bülbül-i zār

Bu fikrin eyleyüp dilde muḳarrer
Arardı furṣat ol şāh-ı sitem-ger

78b Meger var-ıdı aṣlında yavuzlıḳ
Anuñ-çün gelmez-idi andan uzlıḳ

Ne ḫoş dimiş bunı dihḳān-ı miskīn
Ki toḫm-ı telḫ virmez bār-ı şīrīn

Meger bir gün ki bezm olmışdı ʿālī
Göñülden bāde sürmişdi melāli

Çün ol şeh bezmi germ-ā-germ gördi
Birine ḫāṣ ḳullardan buyurdı

Ki var maḫzende bir cām-ı muraṣṣaʿ
Alup zehr-ile ḳıl anı mülemmaʿ

Becid ol çekme hergiz ġuṣṣa vü bīm
Getür sāḳīye pinhān eyle teslīm

Gelince ol ḳadeḥ bu bezmgāha
Ḳatı mest-idi sāḳī ṣundı şāha

İçüp ol cāmı Nevfel geçdi cāndan
Ciger ḳanıyla el yudı cihāndan

Aña daḫı ecel ṣundı piyāle
İçin dāġ eyledi mānend-i lāle

Arardı derde emsem oldı em sem
Aġu buldı dilerken zaḫma merhem

Ḳuyu[1] ḳazmış-ıdı kim düşe Mecnūn
Düşüp içinde kendü oldı maġbūn

Meṣeldür kim ṣan eylük yoldaşuña
O eylükler gele kendü başuña

Degüldür kimseye bāḳī bu devrān
Dimez kim bu gedādur ya bu sulṭān

Dime ẓulm itdügüm yanumda ḳalur
Senüñ daḫı felek ayaġuñ alur

Olupdur müntaḳim devrān-ı ʿālem
Eyü yatlu bulur itdügin ādem

1 Ḳuyu:

79a Rumūzı çoḳ bu devrān cünbişinüñ
Ḳomaz bir kimseye ḥaḳḳın kişinüñ

Ḥaẕer ḳıl olmasun sańa sitem kār
Ki oñmaz dünyede hergiz sitem-kār

Dirilen ʿālem içre ʿillet-ile
Ṣoñ ucı cān virür yüz miḥnet-ile

İñen germ olma bu bezm-i belāda
Fenā cāmın ṣunar bir gün sańa da

2290 Degül bāḳī bu dünyāda bir ādem
Ḳalur ancaḳ adı va'llāhu aʿlem

BERDEN-İ PEẔER LEYLĀ-RĀ VE ḤASB-İ ḤĀL-İ MECNŪN DER-HECR*

Yiyen ʿālem ġamını ḫ̌āh nā-ḫ̌āh
Bu resme yazdı aḥvāli çeküp āh

Ki çün terk itdi Nevfel tāc u taḫtı
Fenā mülkine çekdi raḫt u baḫtı

Peẕer-Leylā irişdi nitekim bād
Alup ol servi gitdi ḫürrem ü şād

Yine Mecnūn-ı bī-dil ḳaldı maḥrūm
Teb-i hicrān-ıla pür-tāb u maḥmūm

2295 Meger ol dem zemistān olmış-ıdı
Aġaçlar cümle ʿuryān olmış-ıdı

Gülistānlar ḳara ṭopraġa döndi
Yeşil ṭūṭī-y-iken bir zāġa döndi

Bulutlar maḫzenin berf açmış-ıdı
Cihāna sīm-i nābın ṣaçmış-ıdı

Ḳarār itdi ṣular efsürde oldı
Ḥayātı gitdi bergüñ mürde oldı

* "Babasının Leylâ'yı Götürmesi ve Hicrandaki Mecnûn'un Söyleşmesi"

Görinür oldı geh geh mihr-i pür-tāb
Bulut geydürdi kūha kürk-i sincāb

79b Bahār-içün meger mātem ṭutardı
Ki bülbül aġzını epsem ṭutardı

Bu mevsimde ġam-ı hecr-ile Mecnūn
Ṭururdı zār u giryān baġrı pür-ḫūn

Metāʿ-ı ṣabr u ārāmın ṭaġıtdı
Gözinden yaş yerine ḳan aḳıtdı

Nice yerde libāsın çāk ḳıldı
Yüzin ṭopraġa sürdi ḫāk ḳıldı

Belādan lāle-veş baġrında biñ dāġ
Cefādan bāġ-ı ʿālem göñline bāġ

Ḳara zülfinsüz ol gül yüzlü yāruñ
Ḳarārı ḳalmadı bu murġ-ı zāruñ

Ṭurup ṭuşına gitdi bir yañaya
Başın açdı yine seng-i belāya

Baş açuḳ yalıñ ayaḳ seyr iderdi
Görinmez tozı yil gibi giderdi

Belā yolında ḳatʿ idüp merātib
Ḥarāret şol ḳadar olmışdı ġālib

Ki ḳaçan ġuṣṣadan pür-tāb olurdı
Ayaḳ baṣduġı yer seyl-āb olurdı

Bu resme ʿazm iderken zār u maḥzūn
İrişdi ʿāḳıbet bir bāġa Mecnūn

Girüp ol bāġa gördi bāġ-bānı
Keser sürʿatle bir serv-i revānı

Yüridi ol yañа bu zār u pür-ġam
Dili pür-ġuṣṣa vü ġam dīde pür-nem

Başın pīç eyleyüp virdi selāmı
Ṣorar luṭf-ıla ḥālinden peyāmı

Didi iy bāġ-bān-ı ṣaḥn-ı gülzār[1]
Bu serv-i ser-keşe ḳaṣd itme zinhār

80a 2315 Yüridi şevḳle aḫşām olınca
İrüp vaḳt-i namāz-ı şām olınca

Çün aḫşām oldı ārām itdi Mecnūn
Oturdı söykenüp bir yerde maḥzūn

Yine eski belāsın yād ḳıldı
Olınca nīm şeb feryād ḳıldı

Egerçi āh [u] nāle eyledi çoḳ
Velī gördi ki andan fāyide yoḳ

Ṭurup zārī-y-ile itdi münācāt
Ḫudā-yı pāke yaʿnī ʿarż-ı ḥācāt

2320 Didi iy Ḫālıḳ-ı bünyād-ı ʿālem
Ki her dem saña secde eyler ādem

Gözüm bīnā dilüm gūyā ḳılursın
Ḳara ṭopraġ-iken iḥyā ḳılursın

Bilürsin ẕerre ẕerre hep cihānı
Saña günden ʿayān rāz-ı nihānī

İlāhī ẕāt-ı bī-çūnuñ ḥaḳı-çün
Göñülde genc-i medfūnuñ ḥaḳı-çün

Ki yaʿnī ʿaşḳuñuñ esrārı ḥaḳḳı
Cemālüñ şemʿinüñ envārı ḥaḳḳı

1 Bu bölümde Mecnûn servi ağacını kesen çobana çıkışırken bir sonraki sayfada olayın bu konuşmadan bağımsız devam etmesi burada da en az bir yapraklık bir eksiklik olması gerektiğini düşündürmektedir. Nitekim sayfa sonundaki reddade ("Yaz") ile bir sonraki yaprağın (80a) ilk kelimesi ("Yüridi") de örtüşmemektedir.

Yedi ṭamuda ḳahruñ heybeti-çün[1]
Sekiz cennetde mihrüñ zīneti-çün

Bu biñ biñ encüm ü ṭoḳuz ṭam-içün[2]
Cihāna evvel iren Ādem-içün

Neciyyu'llāh-içün kim nā-gehānī
Gidüp ṭūfān-ı ġam şād oldı cānı

Ḫalīl'üñ ḥaḳḳı kim çün eyledi cūd
Gülistān oldı añа nār-ı Nemrūd

Ẕebīḥu'llāh içün kim bī-ġam u bīm
Yoluñda eyledi kendüyi teslīm

80b Anuñ ḥaḳḳı ki oldur māh-ı Kenʿān
Esīr olmışken itdüñ Mışr'a sulṭān

Kelīm'üñ ḥażret-i Mūsā ḥaḳı-çün
ʿAṣā-y-ıla yed-i beyżā ḥaḳı-çün

Ḫalīl'üñ[3] ḥaḳḳı kim çekdükce āvāz
Olurdı kūh nālān seng dem-sāz

Süleymān'a virilen ḫātem içün
Anuñla sevdügi ḫoş ʿālem-içün

Anuñ ḥaḳḳı ki baḳmayup cihāna
Yoluñda lāle-veş ġarḳ oldı ḳana

Mesīḥ'üñ ḥaḳḳı kim cismiyle fi'l-ḥāl
ʿUrūc itdi semāya bī-per ü bāl

Ḥabībüñ Muṣṭafā nūrı ḥaḳı-çün
Anuñ şerʿinde olan rū ḥaḳı-çün

1 Müstensihin mısraları yazarken karıştırdığı anlaşılıyor. Bu beyitle sonraki beytin mısraları nüshada çaprazlama olarak karışmıştır. Gerek mana gerek kafiyeden hareketle tarafımızdan düzeltildi.
2 Bu beytin yanına nüsha farkı olarak aşağıdaki beyit kaydedilmiştir:
ʿUdūde on sekiz biñ ʿâlem içün
Vücūda evvel iren Ādem içün
3 Ḫalīlüñ: Ḫalīfüñ (?), nüsha.

Cemīʿ-i enbiyānuñ ḥasreti-çün
Ṭarīḳ-i Ḥaḳḳ'a ḫalḳı daʿveti-çün

ĠAZEL Ḫ^{v}ĀNDEN-İ MECNŪN*

[Mefʿûlü Fâilâtü Mefâîlü Fâilün]

Yā Rab derūn-ı dildeki nār-ı belā ḥaḳı
Her gice göklere boyanan āh u vā ḥaḳı

Nār-ı caḥīm içün ki celālüñ şerārıdur
Feyżüñle cennet içreki neşv ü nemā ḥaḳı

2340 Bu gerdiş-i zamān u şebāt-ı zemīn-içün
Mihr-i münīr-i ṣubḥla bedrü'd-dücā ḥaḳı

ʿUşşāk sīnesinde[1] olan dāġ-i mihr-içün
Ḫurşīd-i tāb-dārla çerḫ-i dü-tā ḥaḳı

Ġam günlerinde nāle-i şeb-gīr ḥürmeti
Fürḳat şebinde ṣıdḳla olan duʿā ḥaḳı

Bīm-i firāḳ-ı yārla ümīẕ-i vaṣl-içün
Yaʿnī ṭarīḳ-i ʿaşḳda ḫavf[2] u recā ḥaḳı

81a Gökde maḳām-ı sidre vü ʿarş-ı ʿaẓīm-içün
Yerde ḥarīm-i Kaʿbe vü ṣaḥn-ı Ṣafā ḥaḳı

2345 Ḥacc u zekāt u fitre vü ṣavm u ṣalāt-içün
Mecmūʿ-ı enbiyā vü ḳamu evliyā ḥaḳı

Pervāne gibi ḳoma beni şām-ı ġamda zār
Şemʿ-i hidāyetüñdeki nūr [u] żiyā ḥaḳı

---

* "Mecnûn'un Gazel Okuması"

1 sīnesinde: nesnesinde, nüsha.

2 ḫavf-ı: ḫūn-ı, nüsha.

MEṢNEVĪ

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]

Bu fürḳat gicesin rūz eyle yā Rab
Yine ol rūzı pīrūz eyle yā Rab

Saña maʿlūm yā Rab cümle ḥālüm
Ġam-ı hicrāna yoḳ ṣabr u mecālüm

Yiter miḥnetle ṣubḥum şāma dönder
Cüẕālıḳ rūzesin bayrama dönder

Duʿā ḳılduḳca ol zār u ġam-āyīn
Dil olup tende her mū dirdi āmīn

Göñülde var-ıdı çün-kim ṣafāsı
Hemān-dem müstecāb oldı duʿāsı

Ki çün yüz ḳodı şeh Nevfel ġubāra
Peẕer-Leylā irişdi ol diyāra

İrişüp ẕevḳ ü şādī ġuṣṣa gitdi
Alup Leylā'yı ʿazm-i ḫāne itdi

Giderken yolda bir dem gice-y-ile
Uyudı hevdecinde ol ḥamīle

Egerçi māh pür-tāb olmış-ıdı
Nice gün-idi bī-ḫʿāb olmış-ıdı

Elinden ḳaçurup nā-geh ʿinānı
Gözetmez oldı nāḳa kārvānı

Gice ḳarañu-y-ıdı sār-bān dūr
Ki oldı kār-bāndan yār-ı cān dūr

81b Ḫaṭā didüm gice olur mı ẓulmet
İderken seyr o yār-i māḥ-ṭalʿat

Uyanup nā-gehān ol māh-pāre
Başın ḳaldurdı vü itdi neẕāre

Görür kim kārubārından <bir> nişān yoḳ
Devĕ öñince yürür sār-bān yoḳ

Bu ḥāle key perīşān oldı Leylā
Ḳalup ḥayretde dirdi vāy veylā

Sürerken nāḳasını rāh bī-rāh
İrer nā-gāh bir vādīye ol māh

Ne vādī cennetüñ bir tāze bāġı
Olaydı ḫaste Mecnūn'un ṭuraġı

Yatup eylerdi geh zār u geh efġān
İşitdi nāle vü āhını cānān

Ceres āvāz[e]sin ṣanup yöneldi
Sürüp Leylā mekān-ı Ḳays'a geldi

Miyān-ı baḥr-i ḥayretde olup ġarḳ[1]
Anuñ Mecnūn idügin itmedi farḳ

Su'āl idüp didi iy zār u pür-ġam
Neden kāruñ olupdur böyle derhem

Neden bī-nūr olupdur çeşm-i ḫīr[e]ñ
Niçün ṣubḥa irişmez şām-ı tīr[e]ñ

Seni bu nevʿe dīvāne kim itdi
Bu şemʿ-i cemʿe pervāne kim itdi

Nedür aduñ mekānuñ nice yerdür
Niçün cism-i żaʿīfüñ pür-şererdür

Ḫiṭābı gūş idüp üftāde Mecnūn
Getürdi bu kelāmı yāda Mecnūn

Adum Ḳays u diyārum ʿĀmirīdür
Ġamumdan görinen biñde biridür

82a Anamdan ṭoġalı şād olduġum yoḳ
Daḫı bir gün murādum bulduġum yoḳ

1 ġarḳ: ʿırḳ, nüsha.

Gönül bir şāh-ı ḥüsnüñ bendesidür
Kemend-i zülfinüñ efgendesidür

Cemālin Kaʿbe itmiş gerçi Allāh
Velī her-cāyīdür gün gibi ol māh

Cefā-ḫūdur benüm virmez murādum
Ölürsem añmaya bir kerre adum

İşitdüñ çün bu deñlü vaṣf-ı ḥālüm
Ḳo git ḥālüme kim yoḳdur mecālüm

Eger derdüm dökersem nice biñ yıl
Ne mümkindür dise biñde birin dil

Beni söyletme kim açsam dehānum
Yiri gögi yaḳar sūz-ı nihānum

Bu sözden ol gül-i bāġ-ı leṭāfet
Gelüp cūşa ṣafālar sürd[i] ġāyet

ʿAmārīden inüp yanına vardı
Uyurken dīde-i baḫtın uyardı

Didi iy nā-tüvān uşta ḥabībüñ
ʿAyān it derdüñi geldi ṭabībüñ

Fürūġ-ı dīde-i nem-gīnüñem ben
Sürūr-ı sīne-i ġam-gīnüñem ben

Benem şūrīde gönlüñe tesellī
Yüzüm de gözüñe nūr-ı tecellī

Seni nergis gözümdür ḫaste iden
İşüñ sünbül ṣaçumdur beste iden

Nice dürlü telaṭṭuf gösterüp ol
Yine Mecnūn'ı itdi yiñiden ḳul

Ruḫ-ı yārı çün ol āşüfte gördi
İdüp yüz secde yüzin yire sürdi

82b Olup dem-beste gitdi ʿaḳlı başdan
Cihānı gülşen itdi ḳanlu yaşdan

Bu ḥāli gördi Leylā şefḳat itdi
Durup Ḳays'uñ yanında ḫiẕmet itdi

Ṭutup dil-ḫaste Mecnūn'ı kemerden
Başın ḳaldurdı biñ zūr-ıla yerden

Dizine aldı başın aġlayuraḳ
Gözinüñ sildi yaşın aġlayuraḳ

Yatur Mecnūn u Leylā ṭurmaz aġlar
Yaşı ırmaḳ gibi her yaña çaġlar

Ne ḫoşdur iki yār olmaḳ muvāfıḳ
Ḫuṣūṣā bir birine ola ʿāşıḳ

Nice dem yatdı Mecnūn böyle bī-hūş
Velī mānend-i deryā baġrı pür-cūş

Zamāndan ṣoñra çün başın götürdi
Başına cemʿ idüp ʿaḳlın oturdı

Görüp ol māhı yine düşdi ḫāke
Semekden nālesi çıḳdı simāke

Olup ḥadden ziyāde sūz-ı derdi
Başın yerden götürdükce düşerdi

Düşe ṭura gözin ögretdi yāre
Cemāli ayına itdi neẕāre

Yanında gördi çün-kim pādişāhı[n]
Göge dügdürdi gün gibi külāhın

Ṣanasın mürde idi cāna irdi[1]
Ḳadīmī[2] derdle dermāna irdi

1 Derkenarda bu beytin yanında *mef'ûlü mefâilün feûlün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Bir mürde meger ḥayāta irdi
Dil-teşne idi Furāt'a irdi

2 "Ḳadīmī" kelimesinin üstünde "Oñılmaz" yazılıdır.

Didi ḫoş geldüñ iy zībā[1] nigārum
Saña var-ıdı çoḳdan intiẓārum

Beni ṭoprāġa ṣalup ġam ḫazānı
Yüzüm olmışdı berg-i zaʿferānī

83a Yüzüm başa gelüp iy serv-i āzād
Beni yerden götürdün nitekim bād

ʿAceb siḥr eyledüñ vaḳtinde geldüñ
ʿAdū baġrın ḥased oḳıyla deldüñ

2405 Göñülde ḳalmadı ẕerrece ḳayġu
Ḫayālüm mi ʿaceb yā düş midür bu

Ḫayāl-ise eger bu naḳş-ı ṣūret
Beni ḳatl ider ansuz derd ü ḥasret

Ṭolup şevḳ-ile Mecnūn-ı dil-efgār
Bu şiʿr-i dil-keşi oḳurdı tekrār

ĠAZEL-İ MECNŪN

[Feilâtün Feilâtün Feilâtün Feilün]
Ḥamdu li'll*ā*h ki Ḫudā raḥmet idüp cānumuza
Geldi şemʿ oldı yine yār şebistānumuza

İy perī-rū eger ādemlıġ ise ancaḳ ola
Ki feraḥ virdi cemālüñ dil-i vīrānumuza

2410 Āhumı ḳandan işitdüñ ki teraḥḥum ḳılduñ
Nice yil esdi ki geldüñ yine sen yanumuza

Yollaruñ baġladı yaşum[2] gideyin dime ṣaḳın
Bir dem eglen ṣanemā girme iñen ḳanumuza

Pīş-keş çekmege cāndan ilerü nesnem yoḳ
Ger ḳabūl eyler-iseñ minnet ola cānumuza

---

1 zībā:
2 yaşum: başum, nüsha.

Mūr-ı bī-çāre-y-iken bulmışuz aʿlā derece
İreli sāye-i bālā-yı Süleymān'umuza

MEṢNEVĪ

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]
Bu sözi gūş idüp yār-ı vefā-dār
Şeker dilden güherler ḳıldı īṣār

Ki şimden girü iy teşne yime ġam
Çün aḳup ayaġuña geldi zemzem

83b Elüñe girdi çünki ḥavż-ı Kevṣer
Düriş sen-daḫı eyle aġzuñı ter

Ṭutıldı çün senüñ dāmuña naḫcīr
Nigāh eyle oñat ur añа zencīr

Naṣīb itdi sañа Ḥaḳ bāġ u bostān
Elüñ ṣun uşta şeftālū fırāvān

İñende olma ser-gerdān u maḥzūn
Ki mihr itdi sañа bu çerḫ-i gerdūn

Ḳabūl oldı senüñ beñzer namāzuñ
Ki teʾṣīr eyledi cāna niyāzuñ

Beg olduñ irdi nekbet intihāya
Ki ṣaldı bir hümā üstüñe sāye

Bu gice rūz-ı ġam buldı nihāyet
Murāduñ gör degül vaḳt-i şikāyet

Murāduñ her ne-y-ise eyle ḥāṣıl
Muṭīʿem emrüñe iy şāh-ı ʿādil

Bu sözi söyleyince yār-ı dil-cūy
Didi āşüfte Mecnūn iy perī-rūy

Cemālüñ ay u günden çoḳ güzeldür
Ġam-ı mihrüñ dil [ü] cāna[1] bedeldür

Lebüñ şīrīn ü söz yoḳ ol dehāna
Bulınmaz bilüñe ḳılca bahāne

Ne var oldıysa ʿālem sańa ʿāşıḳ
Bir āfetsin yüzüñ aġ alnuñ açuḳ

Cemālüñ görmege ṭoymaz gözüm hīç
Güzelsin bī-bedel yoḳdur sözüm hīç

Egerçi seyr-i ḥüsnüñ cān-fezādur
Velī yanumda çoḳ ṭurmaḳ ḫaṭādur

Kerem eyle ıraġ ol ben gedādan
Ṣaḳın çoḳdur münāfıḳ aḳribādan

84a Münāfıḳlar ḳatarlar bir söze yüz
Küpe olsun senüñ gūşuñda bu söz

Ki ʿālemde ḳapanmaz ḳapu olmaz
Velī düşmenlerüñ aġzı ṭutulmaz

Hemān yigdür ki sen nā-mihribānı
Atańa iledem bu şeb nihānī

Bańa el virmez-ise ger viṣālüñ
Bi-ḥamdi'll*a*h ki mūnisdür ḫayālüñ

Bunı diyüp hemā[n] ṭurdı ayaġın
Alup ol ḥüsn bezminde çerāġın

İrişdürdi güc-ile kārubāna
Yine kendü dönüp oldı revāne

Yürür āvāre ne mürde ne zinde
Ḳabāsı çāk u pīrāhen figende

Yilüp yil gibi yollarda şitābān
Bayaġı yirine geldi perīşān

1 cāna: cāndan, nüsha.

Dir-idi nevḥa idüp āh Leylā
Ben itdüm yine bañа vāy veylā

Yañıldum ben ṣatup gül-bergi ḫāra
Dirīġā kim degişdüm genci māra

Ḳaçurdum ben yine derdüm devāsın
Bu nevʿe bilmedüm fürḳat belāsın

Bu-y-ısa dird[i] kim yār-ı dil-ārāy
Yüzin göstermeye artuḳ bañа vāy

Uyudı baḫt u devlet döndi benden
Ki ol cān dün gice ayrıldı tenden

Bañа virmişdi bir dür ḫāzin-i ġayb[1]
Düşürdüm n'eyleyem sūrāḫmış ceyb

Dehānumda-y-iken düşdi nevālem[2]
Yiridür göklere irerse nālem

84b Dirīġā düşdi göñlüm ayrılıġa
Ben itdim ben bañа kendüm dirīġā

Nice buncılayın göynüklü sözden[3]
Diyüp deryā dökerdi ḳan[ı] gözden

VASF-I ḪAZĀN VE BĪMĀR ŞODEN-İ LEYLĀ*

Yazan bu ḳıṣṣa-i pür-sūzı levḥe
Bu resme eyledi derd-ile nevḥa

Ki bir dem urdı çün bād-ı ḫazān dem
Dil-i ʿāşıḳ gibi ṭoldı cihān ġam

Girībānını verdüñ çāk ḳıldı
Yüzin yire düşürdi ḫāk ḳıldı

1 ḫāzin-i ġayb: ḫārin-i ġaybet (?), nüsha.
2 Derkenarda bu beytin yanında Hâtifî'nin bu anlamdaki (Ağzımdan bir yiyecek düştü. Bu leziz yiyecek canımın nasibi olmadı) şu Farsça beyti kayıtlıdır:
Üftād nevālī ez-dehānem
În nūş ne-şod nāṣīb-i cānem
3 sözden: sözler, nüsha.
* "Sonbaharın Nitelikleri ve Leylâ'nın Hasta Olması"

Düşüp güller türāba ḳaldı pā-māl
Diger-gün oldı bāġuñ ḥāli der-ḥāl

Bu ḥāli gördi ḳuşlar itdi feryād
Ḳalup ḥayrān ṣalar başını şimşād

Ḳızıl ṣu ābī-i efsürde oldı[1]
Gül-i nev-resteler pejmürde oldı

Egerçi bülbül-idi naġme-perdāz
Ṣıḳup devrān boġazın ḳaldı āvāz[2]

Ṣular başladı zārī vü enīne
Ṣarardı düşdi yapraḳlar zemīne

Ṣarardı sebze beñzi ġam tebinden
Meger çıḳdı ṭarāvet meẕhebinden

Ḫazān alup ayaġın būstānuñ[3]
Gözi ḳan-ıla ṭoldı erġavānuñ

Dönüp bir eski mātem-ḫāneye bāġ[4]
Boyandı mātem-içün ḳaraya zāġ

Ḳararup cismi odla dāġlamaḳdan
ʿAḳīḳe gözi döndi aġlamaḳdan

Bu mevsimde meger bir gice ol māh
İderken ḥasret-i Mecnūn-ıla āh

85a Ḫarāmī gözlerini başdı uyḫu
Ki için ṭutmış-ıdı ḳara ḳayġu

Ġam-ı ʿaşḳ-ıla çün bīmārdı ol
Nice gün-idi ki bīdārdı ol

1 Bu beyit derkenardadır.
2 āvāz: er az, nüsha.
3 Derkenarda bu mısra için nüsha farkı olarak aşağıdaki mısra kayıtlıdır: Bu ḥāli[n] gördi ṣaḥn-ı (?) būstānuñ
4 Derkenarda bu mısra için nüsha farkı olarak aşağıdaki mısra kayıtlıdır: Meger kim oldı bir mātem-kede bāġ

Mecāli ḳalmayup āh u niyāza
Bir iki laḥẓa vardı ḫ̲ᵛāb-ı nāza

Yine yüz nāzla yatdı yerinde
Yatur gice de gūyā pisterinde

Gidüp gözden ḫ̲ayāl-i yārla ġayr
Varup itdi miṣāl-i iḳlīmi seyr

Görüp ḫ̲ᵛāb içre ol serv-i dil-ārā
Çıḳup Necd'e ider seyr ü temāşā

Temāşā eyler-iken ṣaġ u ṣolı
İrişür mesken-i Mecnūn'a yolı

Ne gördi gördi batmış ḫ̲āk içinde
Gül-i terdür ḫ̲as ü ḫ̲āşāk içinde

Ḳalup ḳālıb ḳafes-mānend ḫ̲ālī
Uçup cān murġı açmış per ü bāli

Bu ḥāletde uyandı ol nigārīn
Daḫı göynüklü çekdi āh u zārın

Aña bu ıżṭırāb olup ḥavāle
Küsūf irişd[i] ḫ̲urşīd-i cemāle

Revān oldı sirişk-i lāle-gūnı
Ḳarardı zecr-i hecr-ile derūnı

Ḳonılup lāle gibi baġrına dāġ
Siyeh sünbüller oldı boynına baġ

Bu miḥnetden yüzinüñ erġavānı
Ṣarardı ṣanki berg-i zaʿferānī

Yine tebden ṭutışdı gül yañaḳlar
Bozardı lāle-veş rengīn ṭudaḳlar

85b Uçuḳlar çıḳup ol laʿl-i ter üzre
Şebe zeyn oldı yer yer gevher üzre

Meger yavuz yil esdi nā-gehānī
Egildi ol gülüñ serv-i revānı

Hilāle döndi bedr-iken ol āfet
Naḥīf oldı beli mānendi ġāyet

Olup günden güne żaʿfı ziyāde
Dükendi ḳalmadı ḳuvvet ḳuvāda

Şu vech-ile mükedder oldı ḥāli
Lebine zaḥmet-idi her maḳāli

Ecel anı şu deñlü itdi miskīn
Ki añа derd-i ser olmışdı bālīn

Teninde al göñlek nāra döndi
Başında ḳara kākül māra döndi

Mecāli ḳalmayup ol gül-ʿiẕāruñ
Bozıldı mevsimi geçdi bahāruñ

Füzūn oldı anuñ varduḳca derdi
İçinde şemʿ-veş her laḥẓa yardı

Eriyüp oldı günden güne lāġar
Devā çoḳ istedi bulmadı māder

Fürū-mānde ḳalup ol şūḫ-ı meh-veş
Ne dermān itdilerse gelmedi ḫoş

Ol āfet gördi-kim derdi oñulmaz
Bütün dünyā ararsa çāre bulmaz

Bilür derdin bir özge derd-i serdür
Ki dünkiden bugün ḥāli beterdür

Ecel yilin muḳarrer bildi kiٍesdi
Ḥayātından hemān ümmīdi kesdi

Ḳıġırup māderini didi iy yār
Ġanīmetdür bañа bir laḥẓa dīdār

86a Arada olmasun ayruḳ cüẕālıḳ
Bu vaṣla ir[e]mez meger münāfıḳ

Ḳanı lāf urduġuñ ʿaşḳumda yaʿnī
Gerekdür itdügüñ daʿvāya maʿnī

Gerek ʿaşḳa nişān vaḳti bugündür
Bugün ʿāşıḳlara ölmek dügündür

Bunı didi vü cānı itdi teslīm
Aña hīç aṣṣı ḳılmadı zer ü sīm

2495 Cihāndan göz yumup oldı revāne
Yeri nūr ola kim ḳalmadı cāna

ŞĪVEN-İ[1] MĀẒER-İ LEYLĀ DER-MĀTEM-İ VEY*[2]

Vefāt itdükde ol şūḫ-ı zamāne
İşiden başladı āh u fiġāna

Hep aġlardı bilenler bilmeyenler
ʿAceb kim-idi zārī ḳılmayanlar

İderdi girye dāyim ḳavm-i[3] Leylī
Ki ṭutmışdı cihānı girye seyli

Bu mātemden seḥergāh oldı āgāh
Yaḳasın yırtup ol da eyledi āh

2500 Yere urdı külāhın ḫüsrev-i rūz
Derūnı oldı anuñ ṭopṭolu sūz

Gice geydi bu miḥnetden siyāhı
Deñizde ıżṭırāba düşdi māhī

Bulut ṣaçın çözüp aġlardı her dem
Ḳaralar geydi sāye ṭutdı mātem

---

1 ŞĪVEN-İ: MEŞĪDEN-İ (?), nüsha.
2 VEY. VĀY, nüsha.
* "Annesinin, Leylâ'nın Matemiyle Feryat-Figan Etmesi"
3 ḳavm-i: ḳavmi, nüsha.

Olup ser-geşte ġamdan māh-ı tābān
Felek dāġ urdı gögsine firāvān

Döginüp ṭaşlar-ıla aġladı āb
Yanardı yaḳılurdı nār-ı pür-tāb

86b 2505 Ḳabāsın lāle idüp çāk-ber-çāk
Ḳoyardı bād eliyle başına ḫāk

ʿAcūz-ı çerḫ elin boyadı nīle
Sözi düketdi[1] feryād ol cemīle

Gidüp māderden ammā ṭāḳat u ṣabr
Dem-ā-dem aġlar-ıdı nitekim ebr

Libāsı ḳara vü gözi yaşı al
Şeb-i fürḳat gibi kendü siyeh-ḥāl

Yürür zār u naẓar bir yaña ṣalmaz
Cihān u cān u baş ʿaynına gelmez

2510 Yüzi dırmıḳ ṣaçı dibden bürīde
Yaḳası gül gibi yer yer derīde

Geyüp ḳuzġun gibi ḳara ser-ā-ser
Gehī yırtardı yüzin gāh miʿcer

Añup Leylā'yı ṭurmaz ġam yir-idi[2]
Ḫiṭāb idüp aña dilden dir-idi

Neden iy ġonca olduñ böyle ḫāmūş
Niçün rengīn sözüñi itmezem gūş

Ne oldı ol kelām-ı dil-firībüñ
Nedendür bilmezem böyle şekībüñ

2515 Gözüm şemʿini bī-nūr u fer itdüñ
Ḫayātum defterini ebter itdüñ

---

1 "düketdi": "büketdi" (?) .
2 yir-idi: bir-idi, nüsha.

Dirīġā genc-iken çekdüñ nicĕ renc
Yire girdüñ ṣoñ ucı nitekim genc

Ḳanı ol serv ḳāmet n'oldı iy şāh
Ḳanı ol nāzla ṣalınduġuñ āh

Dirīġ ol nergis-i cādū-sitāna
Yazıḳ bu sünbül-i ʿanber-feşāna

Daḫı ʿarʿar-veş olmadan ser-efrāz
Yüz urduñ ṭopraġa iy gül-bün-i nāz

87a 2520 Olup ḳavm [ü] ḳabīle katı ġam-gīn
Dirilüp itdiler techīz ü tekfīn

Kefen tertīb idüp berg-i semenden
Revān tābūt idüp bir nārvenden

Tenin bārān-ı eşk-ile yudılar
Ḳara ṭopraġa defn idüp ḳodılar

Şeker teng-idi gūyā düşdi āba
Gül-idi ṣoldı yüz urdı türāba

Döküp yaşı gibi atası mālı
Buyurdı yapdılar bir türbe ʿālī

2525 Mücellā cāmı ḫurşīd ü ḳamerden
Ṭaşı yāḳūt u ḫışt sīm ü zerden

Nedür bu üçi bir sırr-ı nihāndur
Ruḥ u çeşm ü sirişkinden nişāndur

Gül-āb olup gül-i ḫoş-būyına āb
Aña ḳandīl idi ḫurşīd-i pür-tāb

Aña serv olduġı-çün taḫta-i der
Keserdi reşkle gögsin ṣanavber

Ḳapuya asmaġa zencīr-i müşkīn
Ṭaġıtmışdı reyāḥīn zülf-i pür-çīn

Tamām itdi çün ol bünyādı üstād
Adın urdılar anuñ Cennet-ābād

ʿArab meh-rūları her gün şitābān
Varup ol ravżada eylerdi seyrān

REFTEN-İ MĀẒER-İ LEYLĀ BE-ḤABER DĀDEN-İ MECNŪN*

Bu mātemde geyüp ḫāme ḳaralar
Yazar bir söz ki yürekler paralar

Ki ol mātem-zede bī-çāre māẓer
Ḥayāt-ı[1] ḫilʿati ṣad-pāre māẓer

87b Ġam-ı çerḫ-ile olup ḳāmeti ḫam
Geyüp gökler ṭururdı zār u pür-ġam

Ṭutup āb içre göz yaşıyla mesken
Yiri od olmış-ıdı sūz-ı dilden

Duḫān gibi gidüp her şeb ḳarārı
İderd[i] ṣubḥa dek ṭavf ol mezārı

Sürüp her dem yüzin ol tāze sine
Dir-idi ol nihāl-i tāzesine

Ki şimdi nicedür iy dūst ḥālüñ
ʿAceb kimlerledür bilsem maḳālüñ

Niçün yumduñ femüñ mānend-i piste
Nice seng eyledi pestüñ şikeste

Ḳanı n'oldı dür-i dendānuñ iy ḫūr
Meger aġzına alup gizledi gūr

Tenüñ kim nāzük idi yāsemenden
Ṭoḳınsa incür-idi pīrehenden

---

* "Leylâ'nın Annesinin Mecnûn'a Haber Vermeye Gitmesi"

1 Ḥayāt-ı: Ḥayātı, nüsha.

Nice ḳatlanur āsīb-i mezāra
Aña virmez mi zaḥmet ḫāk ü ḫāre

Ser-i zülf-i siyāh u ʿanber-efşān
Nice mār-ıla yā Rab oldı bī-cān

Ilanlar anda n'eylerler n'iderler
Ki reyḥān öldürür ṣuʿbānı derler

Yüzüñ ṣoldı mı iy gül ṣanki yapraḳ
O nergis gözlere düşdi mi ṭopraḳ

Ḳalup sen ṣaġ ben ölsem yeg-idi
Disem öldüm yalan yoḳ girçeg-idi

Bu resme bir zamān yandı yaḳıldı
Nice göynüklü āh u nāle ḳıldı

Mecāli ḳalmayup āh u fiġāna
Ṭutup Necd'üñ yolın oldı revāne

88a Geçüp bir nice ṣaḥrā vü beyābān
Maḳām-ı Ḳays'a vardı zār u giryān

Görince Ḳays anı bu ṣūret-ile
Yerinden ṭurdı ol dem ḫayret-ile

Didi iy derd-ile yanmış nedür bu
Ki olmışsın muṣavver ḥüzn ü ḳayġu

Bu resme sen neden olduñ siyeh-pūş
Nice peymāne-i zehr eyledüñ nūş

Bu ṣūretle seni ben gördügüm yoḳ
Meger vardur senüñ derd ü ġamuñ çoḳ

Gözüñ ebri neden giryān olupdur
Sebeb n'oldı yaşuñ bārān olupdur

Yüzüñden añlanan ġam şerḥ olınmaz
Ne derdüñ var ki dermānuñ bulınmaz

Niçün baḫtum gibi cām[e]ñ siyehdür
Başuñda şimdi tācuñ ḫāk-i rehdür

Nedür bu deñlü mātem bu melāmet
Delü göñlüm benüm vehm itdi ġāyet

Ne ḥāle uġradugüñ ben de bilsem
Senüñle bilece yansam yaḳılsam

Didi māder ki ṣorma hīç ḥālüm
Görürsin ḳalmadı söze mecālüm

Nüzūl itdi hevādan bāẕ-ı nā-ḫoş
Ki urdı ḫırmen-i baḫtuma āteş

Yaḳup merg āteşin dest-i zamāne
ʿArab mülkini yıḳdı ḫāne ḫāne

Murādum dāmenin derdā ki nā-gāh
Düşürdüm elde-y-iken vāy veyl-āh

Ecel yili çerāġum mürde ḳıldı
Ümīẕüm gülşenin pejmürde ḳıldı

88b Söyündi şemʿ-i iḳbālüm ne dermān
Siyeh dūd-ıla ṭoldı bezm-i devrān

Gülistānumda bir gül var-ıdı ter
Irup ṭopraġa ṣaldı bād-ı ṣarṣar

Cihāndan göçdi Leylā ḳaldı adı
Benümle gitdi sen merdüñ murādı

Olup ol meh-liḳānuñ menzili ḫāk
Cihānda pāk-idi[1] gitdi yine pāk

Mezār oldı anuñ ṣoḥbet-serāsı
Laḥid sengidür ancaḳ müttekāsı

Bozıldı çün vücūdınuñ ṭılısmı
Nişīmen oldı yerde māra cismi

1 pāk-idi: bāk-idi, nüsha.

Dirīġā yer mi şimdi sinle mārı
O şīr ü şehdle perverde yārı

Yuva yapar başında şimdi erḳam
Dirīġ erḳam olupdur aña perçem

O dil-ber kim çekildi yüzine nīl
Senüñ derd-i firāḳuñ dāġıdur bil

Ne ṭaş kim ṭurur anuñ sini üzre
Büyük ṭaġdur dil-i[1] miskīni üzre

Mezārında yanan şemʿ ol perīnüñ
Şerār-ı mihridür sen Müşterī'nüñ

Firāḳuñla şehīd olmışdur ol ḥūr
Anuñ-çün indi ḳabr-i pākine nūr

Sen-idüñ dem-be-dem vird-i zebānı
Virince derd-i hicrān-ıla cānı

Sipihr-i behcet-iken ol cemīle
Ṭoġup mihrüñle gitdi mihrüñ-ile

Gidüp terk itdi ol bu kār-bārı
Cihānda sensin ancaḳ yādigārı

89a İkimüz çünki olduḳ bülbül-i zār
Gel efġān idelüm kim gitdi gülzār

Varup ḳabrine zār u sīne pür-sūz
Yanalum şemʿ-veş her gice tā rūz

ĀGĀH ŞODEN-İ MECNŪN EZ-VEFĀT-I LEYLĀ*

Ḫaber-dār oldı çü Mecnūn ḫaberden
Ḳalup dem-beste āh itdi cigerden

Yürekden iñleyüp dūlāb gibi
Göñülden girye itdi āb gibi

1 dil-i: dili, nüsha

* "Mecnûn'un Leylâ'nın Ölümünden Haberdar Olması"

Dögüp ṭaş-ıla ser-tā-ser tenini
Çeküp çāk eyledi pīrāhenini

Didi çün yoġ-ıdı ṣayruya çāreñ
Nesi-çün yāre üzre irdi yāreñ

Saña n'itdüm ki ḳatlümi dilersin
Neyem ben kim benüm baġrum dilersin

Yoġ-ısa nūşuñ urma cānuma nīş[1]
Ya merhem ṣar ya itme sīnemi rīş

Ne sözdür bu ki sūzından yaḳıldum
Ne yanmaḳ cism ü cānum ḫāk ḳıldum

Demüñ beñzer senüñ bād-ı ʿāḳīme
Seḳāmet virdi bu ṭabʿ-ı selīme

Şeb-i ġamda yanardum nitekim şemʿ
Dökerdüm ṣubḥ olınca dem-be-dem demʿ

Bu sūzuñ nār ḳodı nār üzre
Ġam arturduñ dil-i bīmār üzre

Ḳaranurken[2] ḳara baḫtına Mecnūn
Bu naẓmı oḳıdı derd-ile mevzūn

ĠAZEL ḪᵛĀNDEN-İ MECNŪN*

[Feûlün Feûlün Feûlün Feûlün]

89b Bu vīrān yerüñ genci mārına degmez
Mey-i ḫoş-güvārı ḫumārına degmez

Göñül virme bu bāġ-ı ḥaḍrāya sen-kim
Gül-i tāzesi ḳurı ḫārına degmez

Yazın ḫūb olur gerçi şeb-nemle ezhār
Ḳış olduḳda yaġmurla ḳarına degmez

1 Derkenarda bu mısranın yanında *mef'ûlü mefâilün feûlün* kalıbıyla yazılmış şu mısra kayıtlıdır: Nīş urma bañа yoġ-ısa nūşuñ

2 Ḳaranurken: Ḳıvanurken, nüsha.

* "Mecnûn'un Gazel Okuması"

Sarāy-ı selāṭīn ü çetr-i hümāyūn
Mezāruñ siyeh sengsārına[1] degmez

Viṣāl-ile şād olduġı ehl-i ʿaşḳuñ
Firāḳ içreki āh u zārına degmez

Ġurūr itme tāca sevinme nigīne
Çü āḫir gider iʿtibārına degmez

BEYĀN-I ḤĀL-İ MECNŪN DER-MĀTEM VE CĀN SÜPĀRDEN BE-ḤASRET[2*]

[Mefâîlün Mefâîlün Feûlün]

Dem-ā-dem girye ḳılup āh iderdi
Gehī ʿaḳlı gelür gāhī giderdi

Yanup ol şemʿ-i ḥüsnüñ fürḳatinden
Başın dem dem ṣalardı ḥayretinden

Gelüp vecde ḫiṭāb iderdi Necd'e
Ki iy ḫāküñ bańa miḥrāb-ı secde

Sen-idüñ gerçi-kim bańa hevā-dār
Ben eylerdüm seni rencīde her bār

Fiġānumdan benüm rencīde-y-idüñ
Görüp mātemlerüm ġam-dīde-y-idüñ

Dıraḫtuñ çoḳ yaḳupdur nār-ı āhum
Senüñ yanuńda bī-ḥaddür günāhum

Ziyānuñ çoġ-ıdı sevdālarumdan
Ḥużūruñ yoġ-ıdı ġavġālarumdan

Tek ü pū-y-ıla idüp serzenişler
Saña ben geçmiş-idüm nice işler

1 sengsārına: teng-tārına, nüsha.

2 ḤASRET:

* "Mecnûn'un Yastaki Hâlinin ve Hasretle Can Teslim Etmesinin Anlatılması"

90a

Ḳulaġuñ almış-ıdı āh u vāyum
Ġazāluñ irgürürdi hūy u hāyum

Çekerdüñ ṭaġca derd-ile beni sen
Senüñ üstüñde muḥkem yük idüm ben

Baş üzre götürürdüñ ben gedāyı
Ṭapuñdan bulmışam neşv ü nevāyı

Bana şimdi olupdur bir ʿaceb ḥāl
Ben uş gitdüm cihāndan sen esen ḳal

Kemāna döndi cism-i nā-tüvānum
O gün geldi ki ḳalmaya nişānum

Günāhumdan geçüp imdi ḥelāl it
Muʿaẕẕeb ḳoma vü naḳṣum kemāl it

Gehī eydürdi iy çerḫ-i dü-tā āh
Ḳanı ol gül-ʿiẕāruma liḳā āh

Nice ḳıyduñ anuñ ḥüsnine yā Rab
Ki itdüñ rūz-ı ʿömrin ʿālemüñ şeb

Çoġ incitdüñ beni ecrin bulasın
İlāhī göreyin vīrān olasın

Yedi ḳat göge çıḳup āh-ı serdi
Baḳup ṣaḥrālara derd-ile derdi

Ki iy enmūzec-i gülzār-ı cennet
Bugün sensin cihāna zīb ü zīnet

Egerçi ḫoş cihān-ārā-y-ıduñ sen
Bana ekṣer zamānda cāy-ıduñ sen

Yaşum perverdesidür güllerüñ hep
Duḫānum ʿaksidür sünbüllerüñ hep

Ne ʿöẕr idem ʿaceb şimdi saña ben
Belā-y-ıdum başuña dāyimā ben

Ṣavurdı yillere āhum tozuñı
Ayaġum yire çaḳ didi yüzüñi

90b Ḥelāl itmezseñ anı vāy bańa
Ne tedbīr eyleyem ne rāy bańa

Bu nevʿe bir nice dem ḳıldı zārī
Perīşān-ıdı ġayet rūzigārı

Yanup aġlardı ḥālin ḫāk ü senge
Gehī āhūya geh bebr ü pelenge

Ne bir ṭaş ḳaldı ne sebze ne bir ḫār
Ki ḥālin aġlamaya ańa tekrār

Döküp göz yaşını yüz ṣuyı gibi
Dil uzatdı tenine mūy[ı] gibi

Ki iy cān senden olmışdur beden teng
Bedenden aġzuma gel idüp āheng

Aduñ ʿāşıḳdur ammā yoḳ ʿalāmet
Niçün yāri unutduñ ḳanı ġayret

Gel iy merg-i revānum bańa yār ol
Ḳatı ġam-gīn ü zāram ġam-güsār ol

Nefes bir dem gelüp gitme demidür
Ki bańa şimdi fürḳat ʿālemidür

Kesil iy baş ki cism üzre belāsın
Çıḳ iy göz<üm> kim bańa ḳara ḳażāsın

Ne ṭurursın ten içinden çıḳ[1] iy cān
Ki sańa muntaẓırdur anda cānān

Bunı diyüp yıḳıldı ḫāke bī-hūş
İşitmekden dimekden oldı ḫāmūş

Yatur miskīn ne bālīn var ne bister
Döşek ṭopraġ u yaṣduḳ seng-i mermer

1 çıḳ: çoḳ, nüsha.

Ne ḫod [bir] dostı[1] var-ıdı ne yārı
Hemān yār-ı ḳadīmi āh u zārı

Ne örtü var ne döşek var ne ḫāne
Ne yoldaşı ki ṣu vire dehāna

91a Ne var bir kimse kim ilte ṭabībe
Ne hem-dem kim kefen ṣara ġarībe

Bu vech-ile yaturdı zār [u] ġam-gīn
Yoġ-ıdı bir kimesne ide telḳīn

Ne kimse var ḳırā'at ḳıla Yāsīn
Ne ata ana ki ṭutaydı yāsın

Anuñ ḳaydın görür kimse yoġ-ıdı
Ḫaṭa didüm eḥibbāsı çoġ-ıdı

Bulutlar mihribān-ıdı˯[a]ña ḳarşu
Lebine penbe-y-ile ṭamzurur ṣu

Ġam-ı Ḳays-ıla ra'd u ebr ü bārān
Girüp ḳaraya aġlar idüp efġān

Vuḥūş eṭrāfını alup ṭururdı
Kimesne görmesün diyü ḳorurdı

Çün ol vaḳt irdi ki ḳabż ola rūḥı
Feleklerden nüzūl itdi fütūḥı

Göge diküp gözin yalvardı Ḫaḳḳ'a
Gidüp rāh-ı fenādan vardı Ḫaḳḳ'a

Uzatdı ayaġın depdi cihānı
Revān cān itdi añup[2] yār-ı cānı

Bu göz ḳapandı vü ol göz açıldı
Ḫaḳ olan dīde bāṭıldan seçildi

1 dostı: .

2 añup:

Uçınca ṭāyir-i rūḥı ḳafesden
Ḫalāṣ oldı belā-yı pīş ü pesden

Bu ḥāli çün işitdi nā-gehān bād
Olup ser-geşte itdi āh u feryād

Bu mātemden dem-ā-dem aġlayup ṣu
Siyāh itdi ser ü pāyın her āhū

Peleng ü şīr olup ġāyetde rencūr
Zemīne pençe urup ḳazdılar gūr

91b O gün kim bu cihāndan göçd[i] Mecnūn
Añup ʿaşḳ āşiyānın uçdı Mecnūn

Yaturken bī-ḫaber ṣaġ u ṣolından
Gelür bir ḳāfile Kaʿbe yolından

Görürler ki gelür bir merd-i mürde
Ne mürde āh-ı serd-ile füsürde

Şarāb-ı şevḳle bī-hūş u ser-mest
Yire düşüp gözin yummış tehī-dest

Dilin ṭutmış cihān ġavġālarından
Başın çekmiş ḳuru sevdālarından

Tehī ḳalmış gidüp cān murġı sine
Yüzin ol nūr-ı pāk urmış zemīne

İdüp şefḳat göricek yüzi ḫākin
Yudılar göz yaşıyla cism-i pākin

İdüp ṣad çāk anuñ-çün pīrehenler
Ṣararlar zemzeme batmış kefenler

Zemīnden götürüp ol serv-i nāzı
Dirilüp ḥācīlar ḳıldı namāzı

Semāya irgürüp āh [u] fiġānı
Ḳodılar ḥıffete ol nā-tüvānı

Anuñ ḳaydı görildi çün-kim āḫir
Duʿālar itdiler rūḥına vāfir

Ki yā Rab menzilin Dāruʾs-selām it
İşigin būsegāh-ı ḫāṣ u ʿām it

Yire girdiyse şimdi zār u giryān
Yarın geysün libās-ı ʿafv u ġufrān

Leb-i cānānesüz gitdiyse maḥrūm
Zülāl-ı fażluñ-ıla eyle merḥūm

Ṭoyınca görmediyse rūy-ı yārın
Aña dīẕāruñı ʿarż eyle yarın

92a İrişdür yine Leylā vuṣlatına
Ḳavuşsun anda bārī ḥasretine

Zihī Mecnūn ki oldı ġamdan āzād
Zihī ʿāşıḳ ki cānın itmedi yād

KELİME-İ ÇEND DER-ḤĀL-İ RŪZİGĀR*

Görüp lāle aña dehrüñ cefāsın
Çeküp çāk eyledi kendü yaḳasın

Gül-i sūrī yanup[1] yaḳıldı ġamdan
ʿAṣāya düşdi nergis bu elemden

Olup dūlāblar nālān u giryān
Fiġāna başladı murġ-ı ḫoş-elḥān

ʿAcebdür ʿālemüñ ḥāli ʿacebdür
Ki her bir genci renc ü rūzı şebdür

Ḳanı vuṣlat ki yoḳ ṣoñında fürḳat
Ḳanı devlet ki ṭutmaz dāmenin let

Bu devrān bildügin ider dirīġā
Ki eglenmez gelen gider dirīġā

* "Zamanenin Durumu Hakkında Birkaç Söz"
1 yanup: yaḳup, nüsha.

Bu evde kimsene olmaz mücāvir
Ḳonan göçer gelen ʿazm eyler āḫir

Nedür bu yir yedi başlu bir ejder
Amān virmez kişiye bulduġın yer

Yiyen bostān-ı ḥikmetden yimişler
Deger biñ cāna bir ḫoş söz dimişler

Ki iki ḳapulu evdür bu ʿālem
Ne-deñlü anda ārām ide ādem

Giren bir ḳapudan çıḳar birinden
Daḫı ol rāḥat olmadan yirinden

Cihān içindeki cevher ʿarażdur
Görinen ṣanma ṣıḥḥatdür marażdur

92b Ne şādī var-ısa pāyānı ġamdur[1]
Vücūduñ bāġı bir ḫār-ı ʿademdür

Hemān bir naḫl-i mü'mindür bu dünyā
Yaḳın varma ıraḳdan ḳıl temāşā

Yüzüñe güldügine baḳma anuñ
Ki alur ʿāḳıbet ḳahr-ıla cānuñ

Virür biñ ġuṣṣa bir dem şād olursañ[2]
Yıḳar bünyāduñı pūlād olursañ

Sen aña ṭutar-ısañ luṭfla yüz
Ḳafāsın döndürür ol gice gündüz

Ḳanı şunlar ki dāyim lāf ururdı
Gerüp gögsini dünyāda yürürdi

1 Derkenarda bu beytin yanında *mef'ûlü mefâilün feûlün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
Bāġuñ ḳurudı yemiş yidürmez
Ölseñ gözüñe ḳoruḳ ṣıdırmaz

2 Derkenarda bu beytin yanında *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla yazılmış şu beyit kayıtlıdır:
ʿĀḳıbet ġam-nāk ider dil-şād-ısañ
Ḳopdurur bünyāduñı pūlād-ısañ

Özin ṭutarken eflāke ber-ā-ber
Bugün gör kim yatur ḫāke ber-ā-ber

Ne şemʿ olur ki söyünmez hevādan
Ne cemʿ olur ki ṭaġılmaz fenādan

Ne ay ṭoġar ki āḫir olmaya selḫ
Ne bezm olur ki devrān itmeye telḫ

Felek ṣoñ ucı nūşuñ eyler aġı
Olur her gülmegüñ bir aġlamaġı

Ḳanı yüz kim ṭura anda ebed fer
Ḳanı bir ṣaç ki yile virmeye ser

Bu dünyāya ṣaḳın aldanma iy yār
Gülüñ ḫārı viṣālüñ fürḳati var

Çemende yapraġın gözle çenāruñ
Eliydi bir zamān bir tāc-dāruñ

Benefşe didügüñ bir ḫaṭṭ-ı reyḥān
Nedür gül-berg-i tāze rūy-ı cānān

İrişdi mi şükūfe būstāna
Ki çerḫ aldırmaya bād-ı ḫazāna

93a Ne lāle bitdi āḫir olmadı ḫāk
Ne gül var kim girībānı degül çāk

Nedür devr-i zamān bir bāġ u gülzār
Ki ādem oġlanıdur anda ezhār

Bir iki gün ṭurup bāġ içre ḫandān
Virür āḫir fenā yiline devrān

Bu çerḫ-i dūn ki olmış pīç-der-pīç
Olupdur evveli hīç āḫiri hīç

DER-VAṢF-I RİSĀLE VE DUʿĀ KERDEN-İ VEZĪR-İ AʿẒAM*

Bi-ḥamdi'llāh ki bu ferḫunde defter
Bulup ḫoş ḫātime ḳalmadı ebter

Ne defter bir ʿarūs-ı ḥüsn [ü] behcet
Aña meşşāṭa olmışdur feṣāḥat

Meʿānī gülşeninüñ lālezārı
Olupdur bu gül-endāmuñ ʿiẕārı

Gören eydür ʿArab'dan geldi bir ḫūb
Tamāmen Rūm iline ṣaldı āşūb

Semen-ber bir güzeldür şūḫ-ı dil-cū
Ġarīb ü ʿāşıḳa eglencedür bu

Yapar şeydālaruñ göñlini dāyim
N'ola ḫūb-ısa olmışdur mülāyim

ʿAceb her-cāyīdür cānāne gibi
Cihān şevḳiyle oda yana gibi

Görüp zībālığın her faṣl u bābuñ
Ḳodum adını *ʿAşḳ-efzā* kitābuñ

Bu ebyāt-ı ġarīb ü ʿāşıḳāne
Olupdur ʿaşḳ içinde ṣad fesāne

İçinde var hezārān gizlü maʿnā
Leb-i dil-ber gibi rengīn ü raʿnā

93b İşidenler olup şevḳ-ile medhūş
İderler cān u dilden naġme ser-gūş

Şu naẓm u şiʿre kim söz ide teʾsīr
Degül oḳımada muḥtāc-ı taḥrīr

İlāhī gerçi ġāyet ḫōr u zāram
Ḳapuñda baş açuḳ ümmīd-vāram

* "Kitabın Niteliği ve Veziriazama Dua Edilmesi Hakkında"

Duʿā-yı faẕluñ-ıla müstecāb it
Kelām-ı āb-dārum dürr-i nāb it

Virüp şöhret benüm bu defterüme
Ḫalef ḳıl āḫir öldükde yerüme

Ser-efrāz[1] it bu bāġuñ her nihālin
Dem-ā-dem gül gibi artur<ur> cemālin

Ki pür-āşūb-ı ʿaḳl u dīn görinsün
Vezīr-i aʿẓama şīrīn[2] görinsün

Bu şiʿr-i dil-keş ü naẓm-ı güher-zā
İrişdi gerçi-kim pāyāna ammā

Tamām ol vaḳt olur kim ol cihān-gīr
Ele alup ḫaṭāsın ide taġyīr

Ẓahīr-i ehl-i dil pāşā-yı aʿẓam
Ki eyler āṣafı rāyıyla mülzem

Hüner mülkinde mīr-i kām-rāndur
Ḳılı ḳıldan yarar bir nükte-dāndur

Naẓīri yoḳ anuñ faẕl u hünerde
Bugün bir dānedür nevʿ-i beşerde

Be-ġāyet luṭfı çoḳ ʿālī-himemdür
Hüner ḳadrin bilür ṣāḥib-keremdür

Niẓām-ı dīn [ü] devletdür ṭapusı
Kemāl ehline merciʿdür ḳapusı

Sipihr-i mekrümetdür kān-ı himmet
Olupdur ḫüsrev-i mülk-i mürüvvet

94a Semendin sürse meydān-ı seḫāya
Virür Pervīz gencin bir gedāya

1 Ser-efrāz: Ser-firāz, nüsha.
2 şīrīn: şirīn, nüsha.

Cihāna gelmemişdür gelmeyiser
Añа beñzer emīr-i bende-perver

Anuñ ʿadliyledür āsūde ādem
Anuñ luṭfıyladur ferḫunde ʿālem

Eger yaġdursa ebr-i cūdı bārān
Biter faṣl-ı ḫazānda tāze reyḥān

Dem-i ḫulḳıyladır bād-ı[1] bahārī
Cihāna virdügi müşk-i Tatarī

Be-ġāyet ḳābil-i medḥ ü ṣenādur
Ṣenāsında ne kim dirsem revādur

Ne medḥ idem ki yüz yıl vaṣf idersem
Deñizden eksük olmaz ḳaṭre[yem] ben

İlāhī çünki virdüñ bunca devlet
Ki olmışdur sipihr-i ʿizz ü rıfʿat

Hemīşe ṭāliʿin ferḫunde eyle
Murādı güllerin pür-ḫande eyle

Cihānı itdi çün dāru'l-emān ol
Cihān ṭurduḳca olsun kām-rān ol

İdüp dehrüñ ʿarūs-ı ʿadli tezyīn
Dem-ā-dem şād u ḫandān olsun āmīn

1 bād-ı: bādı, nüsha.

ḪĀTİM[E]-İ KİTĀB*

Muʿīdī fāriġ ol şiʿr ü ġazelden
Uṣanmaduñ mı bu ḳavl ü ʿamelden

Nice bir şiʿr ü inşā vü kitābet
Ḳanı Ḥaḳ cānibi ḳanı ʿibādet

Görür misin bu luʿbet-bāz-ı gerdūn
Ne ṣūretle ʿayān eyler diger-gūn

94b Ḳanı[1] ata ana ḳanı ḳarındaş
Ḳamu yandı bu oda ḳurı vü yaş

Senüñdür şimdi nevbet ʿazm-i rāh it
ʿAmel defterlerin yiter siyāh it

Bu vīrān o ki dirler aña ʿālem
Ṣaḳın kim oldı her dīvārı pür-nem

Ḥalāṣ umma bu dehrüñ dehresinden
Ki cāna zehr irişür zehresinden

Elüñ çek dünyeden tecrīd yigdür
Ki her endīşeden tevḥīd yigdür

Sefer ḳıl şöhretinden cāna ʿazm it
Ḳo bu şeyṭān yolın Raḥmān'a ʿazm it

Ṣarılu ḳalduñ uş bir ḳat deride
Nice bir fikr odı yaġuñ eride

Ṭutam kim lāzım oldı şemʿ olasın
Ne ḥācet böyle şemʿ-i cemʿ olasın

Yanarsañ yan Ḥudāʿaşḳıyla bārī
Ki ola ḳalbüñüñ rūşen ʿayārı

Ḥalāṣ it cismüñi derd-i marażdan
Ayır cān cevherin gerd-i ʿarażdan

---

* "Kitabın Bitimi"

1 Ḳanı: Ḳatı, nüsha.

Çün olmışdur beḳāsuz çerḫ-i gerdūn
Ne māla ġırre ol ne faḳra maḥzūn

Ṭutam kim ṭopṭolu ḫāneñ diremdür
Ne aṣṣı çünki encāmuñ ʿademdür

Alınsa ʿömr eger māl-ıla ṣatın
Ġanīnüñ kimse görmezdi vefātın

Cihān geçdükdedür çün gice gündüz
Hemān yigdür ki Ḥaḳḳ'a ṭutasın yüz

İlāhī biñ bir aduñ ḥürmeti-çün
Belā-yı hecr ü ẕevḳ-i vuṣlat-içün

95a Nebīnüñ hem risālātı ḥaḳı-çün
Vefā mülkinde dārātı ḥaḳı-çün

Senüñ ḳorḳuñdan aḳan göz yaşı-çün
Diyār-ı Mekke'nüñ ṭaġ u ṭaşı-çün

Muḥīṭ-i raḥmetüñ ḥaḳḳı İlāhī
Kerem ḳıl ḳaṭre-veş maḥv it günāhı

Ölüm vaḳtinde īmāndan ayırma
Ḳıyāmet güni ġufrāndan ayırma

Dem-ā-dem zühd ü taḳvā kārum olsun
Şehādet ṣoñ nefesde yārüm olsun

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Namık. *Riyâzü'ş-Şuara (Tezkiretü'ş-Şuara)*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. 2017. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0.

Ali Nihâd [Tarlan]. "İslâm Edebiyâtında Leylâ vü Mecnûn Mesnevisi". Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dârulfünûn Edebiyat Fakültesi, 1922.

Armutlu, Sadık. "Şem' ü Pervâne (Muîdî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. 2021. Erişim 17 Ocak 2024. https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/sem-u-pervane-muidi.

Aruçi, Muhammed. "Kalkandelen". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 24: 262-264. İstanbul: TDV Yayınları, 2001.

Bursalı Mehmed Tâhir. *Osmanlı Müellifleri*. C. 2. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1333.

Canım, Rıdvan. *Latîfî Tezkiretü'ş-Şu'arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ (İnceleme-Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 2000.

Clauson, Sir Gerard. *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. London: Oxford University Press, 1972.

Çakar, Enver. *XVI. Yüzyılda Halep Sancağı (1516-1566)*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Yay., 2003.

Derleme Sözlüğü. *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. C. 4. Ankara: Türk Dili Kurumu Yay., 1969.

Derleme Sözlüğü. *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. C. 11. Ankara: Türk Dili Kurumu Yay., 1979.

Durmuş, İsmail. "Mecnûn". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 28: 277-278. İstanbul: TDV Yayınları, 2003.

Emecen, Feridun. "İbrâhim Paşa, Makbul". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 21: 331-333. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.

Erbay, Nazire. "Edirneli Şâhidî'nin Leylâ vü Mecnûn (Gülşen-i Uşşâk) Mesnevisi (İnceleme - Tenkitli Metin)". Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2012.

Erdoğan Taş, Mehtap. "Miftâhu't-Teşbîh (Muîdî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü*. 2022. Erişim 12 Ocak 2024. https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/miftahu-t-tesbih-mu-idi.

Erünsal, İsmail. "Mu'îdî'nin Miftâhu't-Teşbîh'i", *Osmanlı Araştırmaları Dergisi* VIIVIII (1988): 215-272.

Gülensoy, Tuncer. *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü -Etimolojik Sözlük Denemesi-*. C. 2, 2. Baskı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2011.

Hâtifî (yz. a). *Leylâ vü Mecnûn*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, FY. 420.

Hâtifî (yz. b). *Leylâ vü Mecnûn*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, FY. 116.

Hâtifî (yz. c). *Leylâ vü Mecnûn*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, FY. 68.

İpekten, Haluk - Kut, Günay - İsen, Mustafa - Ayan, Hüseyin - Karabey, Turgut. *Sehî Bey Heşt Bihişt*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 2017. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0&_tag1=03EE5380B678F1063BF0A9ED54D2FA0DD771F0E5&crefer=09DBB86996BEB26E5F1AE7C1A578E7E9E47B07640E7215372C2D85068BBBF7C1.

İsen, Mustafa. *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 1994.

Kaf-zâde Fâizî (yz.). *Zübdetü'l-Eş'âr*. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY., 2472.

Kara, Nihal. "Kalkandelenli Muîdî'nin Şem' ü Pervâne Mesnevisi". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2009.

Kartal, Ahmet. *Doğu'nun Büyük Hikâyesi (Türk Edebiyatında Mesnevî)*. 3. Baskı. İstanbul: Doğu Kütüphanesi, 2018.

Kâtib Çelebi. *Keşf el-Zunun*. Hazırlayanlar Şerefeddin Yaltkaya - Kilisli Rifat Bilge. İstanbul: MEB Yayınları, 1971.

Kılıç, Filiz. *Âşık Çelebi Meşâ'irü'ş-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*. 3 cilt. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay., 2010.

Kınalızâde Hasan Çelebi (yz.). *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, TY., 1628.

Kiel, Machiel. "Rodos". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 35: 155-158. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.

Köksal, M. Fatih – Kırlı, Şaban. "Âşık Paşa'nın Semâ' Risâlesi: Risâle fî Beyâni's-semâ". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, sy. 33 (2013): 165-206.

Köksal, M. Fatih. "Mu'îdî". *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. Cilt VI, s. 423. Ankara: AKM Yay., 2006.

Köksal, M. Fatih. "Metin Neşrinde Vezinle İlgili Problemler, Bazı Tespit ve Teklifler". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 3 (2009): s. 63-86.

Köksal, M. Fatih. "Mu'îdî". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü.* 2013. Erişim 24 Aralık 2023. https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/muidi.

Köksal, M. Fatih. *Süleyman Çelebi ve Vesîletü'n-Necât: İnceleme-Tenkitli Metin- Dil İçi Çeviri-Açıklamalı Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayını, 2022.

Kutluk, İbrahim. *Kınalızâde Hasan Çelebi Tezkiretü'ş-Şu'arâ*. 2. Baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1989.

Kutluk, İbrahim. *Beyâni Mustafa bin Carullah Tezkiretü'ş-Şuarâ*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay., 1997.

Kütük, Rıfat. "Celâl-zâde Sâlih Çelebi Leylâ vü Mecnûn (Tenkidli Metin - İnceleme)". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1995.

Kütük, Rıfat. "Lârendeli Hamdî'nin Leylâ ile Mecnûn Mesnevîsi (İnceleme/Metin ve Diğer Leylâ ile Mecnûn Mesnevîleriyle Mukayesesi)". Yayımlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, 2002.

Levend, Agâh Sırrı. *Arap, Fars ve Türk Edebiyatlarında Leylâ ve Mecnûn Hikâyesi.* Ankara: Türkiye İş Bankası Yay., 1959.

Mecdî Mehmed Efendi. *Hadâiku'ş-Şakâ'ik Mecdî'nin Şakâ'ik Tercümesi.* Hazırlayan Bilal Alpaydın-Fatih Odunkıran. 2 cilt. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu, 2022.

Mehmed Süreyyâ. *Sicill-i Osmânî yâhud Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*. C. 4. İstanbul: Matbaa-i Âmire.

Muîdî (yz.). *Aşk-efzâ*. Dresden Kütüphanesi, Mscr.Dresd.Ea.63.

Muîdî (yz.). *Şem' ü Pervâne*. Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Mnz. 1193.

Özgül, Haksever. "Mu'îdî Şem' ü Pervâne (İnceleme-Metin)". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, 2008

Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. 3 cilt, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1993.

Solmaz, Süleyman. *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâ'sı (İnceleme-Metin)*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay., 2005.

Şemseddîn Sâmî. *Kāmûsu'l-A'lâm*. 6. cilt. İstanbul: Mihran Matbaası, 1317.

Şemsedîn Sâmî. *Kāmûs-ı Türkî*. İstanbul: İkdâm Matbaası, 1317.

Tanpınar, Ahmet Hamdi. *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi, 2001.

Tanrıbuyurdu, Gülçin. "Mu'îdî-Dîvân (Metin-Çeviri)". Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi, 2012.

Tanrıbuyurdu, Gülçin. *Kalkandelenli Mu'îdî Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. 2018. https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/59883,kalkandelenli-mu39idi-divanipdf.pdf?0.

Tanrıbuyurdu, Gülçin. "Patronun Hüsn-i Nazarından Mahrum Sürgünde Bir Şâir: Kalkandelenli Mu'îdî". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, sy. 13 (2014): 125-140.

Tanrıbuyurdu, Gülçin. "Kalkandelenli Mu'îdî'nin Edebî Kişiliği ve Eserleri". *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi* 67, (2018): 258-272.

Tanrıbuyurdu, Gülçin. "Dîvân (Mu'îdî)." *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü.* 2021. Erişim 12 Ocak 2024. https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/divan-muidi.

Tarama Sözlüğü. *XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklariyle Tarama Sözlüğü*. C.1, 2. Baskı. Ankara: Türk Dili Kurumu Yay., 1988.

Taşkın, Gülşah. "Kalkandelenli Mu'îdî'nin Gül ü Nevrûz'u". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* sy. 12 (Prof. Dr. Orhan Bilgin Armağan Sayısı 2), (2014): 177-190.

Taşkın, Gülşah. *Kalkandelenli Mu'îdî-Gül ü Nevrûz*. İstanbul: Simurg Yay., 2015.

Taşkın, Gülşah. "Gül ü Nevrûz (Muîdî)". *Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü.* 2021. Erişim 12 Ocak 2024. https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/gul-u-nevruz-mu-idi.

Tuman, Nâil. *Tuhfe-i Nâilî -Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. Hazırlayanlar Cemal Kurnaz – Mustafa Tatcı. 2 cilt. Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001.

Ünver, İsmail. "Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler". Türkoloji Dergisi 11, sy. 1 (1993): 51-89.

Yavuz, Kemal. *Âşık Paşa Garib-nâme (Tıpkıbasım - Karşılaştırmalı Metin ve Aktarma).* Ankara: Türk Dil Kurumu Yay., 2000.

ARKAİK SÖZCÜKLER DİZİNİ

açuḳ: açık, 2307, 2427, 2711

aġ: ak, beyaz, 2151, 2427

aġı: zehir, 2689

aġla-: şikâyet etmek, sızlanmak, 688, 1180, 2623

aġu: zehir, 227, 312, 1762

aḳca: beyaz, 1112

aña: ona, 7, 152, 196, 255, 267…

añarı: ileri, öte, sonra, 1174, 1277, 2064

añaru: ileri, öte, sonra, añarı 635

anda: 1) onda, 878, 2688 2) orada, 45, 900, 1007, 1440, 1839, 1869, 1896, 1959, 2544, 2631, 2666, 2696

andan: 1) ondan, 141, 199, 250, 397, 511, 520, 726, 872, 875, 1061, 1094, 1101, 1137, 1168, 1186, 1256, 1627, 1846, 1937, 2087, 2264, 2264, 2318 2) ondan sonra, 193, 560, 619, 654, 1520, 1849, 2074

añlan-: anlaşılmak, 2554

ansuz: birdenbire, ansızın, 2405

anuñ-çün: onun için, 143, 325, 443, 507, 538, 589, 760, 865, 892, 981, 1139, 1386, 1646, 1730, 1843, 1885, 2005, 2271, 2575, 2658

aralıḳ: orta, açık yer, 75, 703, 729

artuḳ: 1) bundan sonra, 817, 2442 2) başka, 1094, 3) üstün, 1721

aṣṣı: fayda, 975, 2494, 2749

aṣaġa: aşağıya, 1172

ata: baba, 272, 393, 394, 396, 621, 639, 813, 842, 844, 878, 895, 909, 920, 976, 1125, 1151, 1352, 1404, 1528, 1534, 1541, 1545, 1548, 1748, 2131, 2135, 2433, 2524, 2638, 2738

ayaġ: ayak, 176, 1046, 1554, 1952

ayru: 1) başka, 33 2) uzak, uzakta, 672, 690, 1175, 1678

ayruḳ: artık, bundan sonra, 2492

barmaḳ: parmak, 155, 536

baṣ-: yenmek, 64

başıl-: yenilmek, 2210

baş: yara 628, 1407, 1798

bay: zengin, 313, 1033, 1778, 1979

bayaġı: 1) önceki gibi, 1759 2) eski, önceki, 2438

becid: çabuk, 2276

belek: hediye, armağan, takı, 475

beyle: böyle, 1265

bıñar: pınar, 1148

bıraġ-: bırakmak, 1030, 1489

big: bey, ileri gelen 1051, 1056

bigi: gibi, 159, 235, 444, 551, 577, 595, 597, 628, 673, 674, 684, 692, 693, 708, 744, 845, 1023, 1279, 1410, 1676

bil: bel, 64, 1279, 2426

bil-: 1) ayırt etmek, bir şeyi diğerinden tefrik etmek, 1079, 1331 (TS'de yok) 2) tanımak, 27, 864, 1321, 1328, 2497 3) tahmin etmek, 573 4) kabul etmek, öyle saymak, 1543, 2572

bildür-: tanıtmak, 1324

bile: birlikte, beraberinde, 18, 415, 490, 1026, 1356, 1791

bilece: birlikte, 2558
biliş: tanıdık, 605, 992, 1135, 2197
bin: ben, 1619
biş: beş sayısı, 250
bişürt-: yemek pişirtmek, 1769
bucaḳ: köşe, tenha yer, 259, 1473
bular: bunlar, 907, 1563
buncılayın: bunun gibi, 2447
bunda: 1) buraya, 1058 1) burada, 1312
bundan: buradan 2211
busu: gizli, 71, TS'de yok.
çağıldı: çağıltı (su sesi), 1864
çaḳım: şimşek, 1162
çal-: kesmek, 2064
çatılu: çatılmış, kurulmuş, 1234
çeri: asker, 2086, 2232
çığır-: 770
çın (seher): çabah erken vakit, 803
dad: tat, 20, 532
daḫı: 1) daha, 328, 395, 593, 1035, 1105, 1164 2) artık, bundan sonra, bir daha, 548, 668, 977, 2150, 2254 3) daha çok 328, 843, 1197, 1431, 1462, 1557, 1953, 1972, 2470 4) başka, 1678 5) hâlâ, henüz, 1736, 1737, 1740, 1934, 2218, 2323, 2519
degme: herhangi, sıradan, 1111, 1600
degül: değil, 81, 223, 281, 304, 354…
delü: deli, 1083, 1186, 1295, 1402, 2557
delür-: delirmek, 713, 1106, 1200, 1725, 1808
demür: demir, 2136, 2222
deñe-: dikkatle izlemek, 1857
deñlü: kadar, 331, 386, 472, 625, 1168, 1273, 1337, 1557, 1625, 1669, 1774, 2248, 2377, 2481, 2557, 2677, 2677
dep-: ayağıyla itmek, (mec.) reddetmek, 2645
dırmık: tırmalanmış, 2510, TS'de yok
dırnaḳ: tırnak, 423
dir-: toplamak, 1597
dirgür-: diriltmek, 324, 1454
diril-: toplanmak, bir araya gelmek, 978, 2520, 2569
ditre-: titremek, 1659, 2004
döyme-: dayanamamak, 1293
dügdür-: yukarı doğru fırlatmak, 2399
dügün: düğüm, 1645
düken-: tükenmek, 986, 2479
düket-: tüketmek, bitirmek, 2506
dün: gece, 32, 342, 653, 760, 793, 1387
dür-: buruşturmak, 2190
düriş-: çalışmak, gayret etmek, 382, 2416
dürlü: türlü, çeşitli, 788, 1250, 1316, 1353, 2000, 2387
dütün: duman, 2141
düz-: yapmak, hazırlamak, 123
düzil-: hazırlanmak, 2233
egin: sırt, arka, 1802, 2185

eglen-: Beklemek, oyalanmak, 2410, 2674

em: ilaç 2280

emsem: ilaç, 548, 951, 1108, 2280

epsem: sessiz, 229, 538, 819, 1078, 1103, 1105, 2120, 2300

etmek: ekmek, 1673, 2110

eyit-: söylemek, 510, 773, 777, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 1096, 1385, 1546, 1707, 1814, 1873, 1924, 1925, 2612, 2702

eyle: 1) öyle, o kadar, 1089, 1302, 1522 2) öyle, 1445, 1780

eyü: iyi, 363, 1074, 2285

eylük: iyilik, 2282

geç-: 1) vazgeçmek, 107, 1088, 2611, 2) gizlice iş çevirmek, oyun etmek, 46, 1039, 2605

gey-: giymek, 455, 472, 700, 763, 1997, 2001, 2245, 2251, 2501, 2502, 2511, 2532, 2534, 2663

geyin-: giyinmek, 1567, 2184

geydür-: giydirmek, 2298

giç: geç, 1590

gider-: kaldırmak, yok etmek, 99, 1249, 2040

girü: geri, yine, tekrar, 1029

gizlü: gizli, 1240, 1708, 2708

gizlüce: gizlice, 787

gönlek: gömlek, 1807, 2482

gök: mavi, 1807, 2251, 2534

gönil-: yüzünü çevirmek, 2268

götürmek: 1) kaldırmak, 366, 940, 1370, 2395, 2397, 2403, 2658 2) taşımak, 412, 480, 2192 3) uzaklaştırmak, 1977

göynüklü: ateşli, yanık, 1161, 2009, 2447, 2470, 2547

güç: haksızlık, 716, 1941

gün: 1) gündüz, 32, 342, 653, 760, 1387, 2) güneş, 173, 350, 483, 497, 608, 759, 790, 845, 1317, 1319, 1484, 1578, 1958, 2322, 2373

güni: kıskançlık, 261

ılan: yılan, 644, 1119, 2544

ılduz: yıldız, 1155

ımızġan-: uyuklamak, 1954

ır-: ayırmak, 467, 1875, 2060, 2565

ıraġ: uzak, 119, 695, 1208, 1836, 2430

ıraḳ: uzak, 364, 772, 1224, 1237, 1824, 1887, 2017, 2681

ırla-: şarkı söylemek, 2015

ıs: sahip, 1095

ışmarla-: emanet etmek, 492

içre: 1) içinde, 152, 285, 1285, 1309, 1358, 1485, 2041, 2085, 2143, 2144, 2179, 2248, 2288, 2535, 2697 2) içindeki, 249, 2019, 2466

içreki: içindeki, 2339, 2596

idügin: olduğunu, 2366

il: 1) diyar, bölge, memleket, 538, 1074, 1095, 1144, 2189, 2702 2) o yerde yaşayan halk 1364, 1440, 2056

il: yabancı, başkaları 1241, 1245, 1390, 1891

ilçi: elçi, 2131

ilen: ile, birlikte, 1908

ilen-: lanet okumak, 766

ilet-: göndermek, 193, 187, 778, 1419, 1568, 2189, 2433

ilt-: göndermek, 104, 1375, 1490, 1892, 2636

imdi: şimdi, 39, 227, 232, 1908, 2200, 2611

incü: inci, 643, 1023

iñen: çok, 248, 645, 666, 1503, 1543, 1963, 2209, 2289, 2411 2) gayet, 729, 1394, 1533, 1558

iñende: çok, 1414, 2419

ir: erken, 1589

ir-: ulaşmak, yetişmek, vasıl olmak, 83, 156, 184, 196, 408, 434, 804, 956, 1018, 1183, 1275, 1316, 1342, 1359, 1387, 1394, 1476, 1517, 1525, 1555, 1585, 1597, 1681, 1833, 1905, 1975, 2023, 2189, 2255, 2263, 2327, 2400, 2421, 2445, 2491, 2586, 2644

irgür-: eriştirmek, ulaştırmak, 94, 281, 1806, 2606, 2660

iriş-: ulaşmak, vâsıl olmak, 1) 170, 187, 195, 283, 430, 448, 486, 557, 609, 707, 768, 800, 1038, 1506, 1584, 1587, 1635, 1754, 1764, 1796, 1806, 1837, 2015, 2137, 2140, 2158, 2188, 2293, 2310, 2352, 2353, 2368, 2467, 2471, 2716, 2751 2) yetişmek, olgunlaşmak, 540, 1449, 2694

irişdür-: ulaştırmak, vâsıl etmek, 2436, 2666

işik: eşik, makam, 946, 1989, 2662

işle-: yapmak, 623

işlü: işi, meşguliyeti olan, 1978

ḳaçan: 1) her ne zaman (ki), 115, 463, 729, 753, 833, 850, 973, 1133, 1170, 1292, 1562, 1642, 1829, 2309 2) nasıl, 1442

ḳaḳı-: kızmak, azarlamak, 1623, 2183, 2190

ḳaḳınç: öfke, kızgınlık, 2089

ḳalan: diğer, geri kalanı, 496

ḳamu: 1) hepsi, 149, 528, 1048, 1027, 1121, 1124, 1356, 1527,1672, 1812, 2007, 2187, 2193, 2215, 2237 2) bütün, 147, 403, 552, 601, 1121, 1379, 1551, 1556, 1666, 2345, 2736

ḳanda: 1) nerede, 631, 814, 2010 2) nasıl 1110, 3) nereye 1673

ḳandan: nereden, 2410

ḳanġı: hangi, 2211

ḳanı: hani, nerede, 12, 111, 219, 273, 285, 619, 1672, 2166, 2492, 2516, 2540, 2612, 2627, 2672, 2685, 2690, 2736

ḳanḳı: hangi, 2013

ḳapu: kapı, 70, 295, 317, 769, 798, 801, 1123, 1135,1535, 1363, 1895, 1896, 1983, 2024, 2432, 2529, 2677, 2678, 2711, 2722

ḳara: 1) kötü, 680, 766, 1254, 1589, 1639, 1918, 1921, 2461, 2591, 2631 2) koyu, dolu, 803

ḳaran-: söylenmek, lanet okumak, 2591

ḳarañu: karanlık, 613, 834, 1296, 1578, 1930, 2357

ḳaravaş: hizmetçi, 2006

ḳardaş: kardeş, 1106, 1117

ḳarı: yaşlı kadın, 1660

ḳarındaş: kardeş, 2738

ḳarşu: karşı, 171, 556, 575, 777, 1021, 1022, 1579, 1826, 1991, 2006, 2020, 2054, 2640

ḳarşula-: karşılamak, 1091,

ḳaşat-: işetmek (kan), 2217

ḳatı: 1) çok, 649, 1065, 1330, 1371, 2012, 2277, 2520, 2628 2) sert, 849, 950, 1010, 1107, 1381, 1391, 1657, 2211

ḳayġu: kaygı, 680, 792, 870, 1921, 2405, 2461, 2551

ḳayır-: 1) kaygılanmak, 967, 1781, 2060 2) hazırlamak, 471

kendözi: kendisi, 1030, 1160, 1484

kendözü: kendisi, 708, 1257

kendü: kendi, 190, 278, 300, 307, 524, 620, 708, 811, 890, 1391, 1414, 1515, 1544, 1712, 1770, 1812, 1985, 1992, 2015, 2066, 2154, 2165, 2281, 2282, 2436, 2446, 2508, 2667

kesil-: uzaklaşmak, 1403, 1461

key: 1) çok, 2359, 2) uygun, doğru, 1687

ḳıġır-: çağırmak, 614, 2490

ḳıvan-: övünmek, 2002

ḳıya: sert, haşin, 554

ḳızıl: altın, 1525

kiçi: küçük, 498, 1056

kim: kimi, kimisi, 73

kimesne: kimse, 313, 972, 2637, 2642

kimsene: kimse 2674

ḳo-: 1) bırakmak, 267, 118, 709, 1737, 2286, 2532 2) 2) terk etmek, özgür bırakmak, izin vermek, 950 950, 965, 1002, 1162, 1335, 1544, 1588, 1872, 2020, 2178, 2346, 2377, 2611, 2744 3) eksik bırakmak, 1351, 4) koymak (önüne, üstüne), 2110, 2137 4) vermek (ad), 425, 550

ḳoç-: sarmak, sarmalamak, sarılmak, 1281

ḳoḫu: koku, 532

ḳonuḳlan-: misafir edilmek, ağırlanmak, 482

ḳop-: 1) çıkıp gitmek, 559 2) meydana çıkmak, zuhur etnek, 2085

ḳulaġ: kulak, 570, 2065

leklek: leylek, 1253

muştu: müjde, 1240

neydügin: ne olduğunu, 2220

nesne: bir şey, 679, 1469, 2412

nice: 1) ne kadar, ne kadar çok, 153, 258, 1042, 1048, 1554, 1680, 1782, 1915, 2086, 2447, 2462, 2516, 2605 2) hangi 308, 390, 888, 895, 898, 1016, 2014, 2370, 2410 3) nasıl, 358, 397, 479, 514, 540, 587, 999, 1089, 1502, 1692, 1747, 1908, 1946, 1960, 2075, 2140, 2176, 2355, 2370, 2539, 2543, 2552, 2613, 2744 4) ne zamana kadar, 2124 5) birçok, 268, 362, 371, 1056, 1753, 2132, 2150, 2216, 2394, 2547 6) kaç, 2378, 2386 7) çok, 270, 1045, 2303, 2549, 2622 8) çoğu kimse 338

nitekim: gibi, 170, 215, 249, 731, 751, 908, 937, 1017, 1077, 1309, 1352, 1437, 1670, 1691, 1842, 1901, 2293, 2403, 2507, 2516, 2589

n'ola: ne olur, 347, 355, 1061, 1669, 1681, 1685, 2704 2) ne çıkar, şaşılır mı, 738, 844, 1001, 1090, 1232, 1887

od: Ateş, 518, 566, 609, 616, 617, 628, 671, 672, 695, 721, 807, 812, 820, 843, 845, 855, 883, 911, 917, 952, 1001, 1026, 1936, 2744

ol: o, 1, 10, 11, 12, 13…

oñ-: 1) düzelmek, yoluna girmek, çözülmek, 63, 1317, 2) iflah olmak, 2287

oñat: uygun, layık, iyi, 599, 2417

oñul-: iyileşmek, sağalmak, 956, 1108, 1153, 1722, 2487

otaġ: büyük çadır, 2003

ögren-: alışmak, 1874, 2176

ögret-: alıştırmak, 2397

öküş: çok, 1385

ölümlü: ölmesi beklenen, 433, 771

öñince: önü sıra, önünde, 183, 2360

öyke: öfke, 662

öykün-: birini, bir şeyi taklit etmek, özenmek 627

öz: kendi, 1596, 1658, 2685

özge: başka, 200, 540, 681, 949, 978, 1177, 1480, 1658, 1668, 1814, 2488

pek: sert, katı, sağlam, 1203

ṣaçu: saçı, 1549

ṣaḳla-: sakınmak, esirgemek, 2058

ṣal-: 1) ısmarlamak, emanet etmek, 1238 2) uzatmak, 1865, 3) sallamak, 596, 1129, 1944, 2453, 2600 4) çarpmak, vurmak (yere) 1011

ṣan: sanki 979

ṣan-: istemek, dilemek (biri veya bir şey hakkında), 2283

ṣatu: satış, 959

ṣavul-: geçmek, bitmek, kaybolmak 662

ṣayru: hasta, 690, 975, 2585

sep-: serpmek, saçmak, 1834

ṣı-: kırmak, 102

ṣın-: kırılmak, 697, 991, 1444, 1736, 1791

sin: mezar, 2574

sinle: mezar, 1354, 2571

siz-: hissetmek, sezmek, 561

ṣoñ ucı: sonunda, nihayet, 565, 694, 840, 1300, 1513, 1870, 2270, 2516, 2689

ṣovuḳ: soğuk, 752

sög-: sövmek, 1657

söyken-: dayanmak, yaslanmak, 2316

söyün-: sönmek, 362, 392, 2564, 2687

ṣun-: uzatmak, 267, 421, 444, 1117, 1276, 1455, 2417

ṣunıl-: verilmek, uzatılmak, 115

süñü: mızrak, kargı, 2240, 2246

sür-: yürümek, 2364

şimden girü: bundan sonra, 665, 2414

şol: şu, 55, 395, 774, 2307

ṭabanca: tokat, 47, 1624

ṭaġ: dağ, 853, 857, 989, 993, 1180, 1255, 1350, 1408, 1795, 1826, 1830, 1866, 1874, 1885, 2094, 2099, 2125, 2573, 2754

ṭağca: dağ kadar, 2607

ṭağıl-: dağılmak, 1166, 1837, 2687

ṭağıt-: 473, 890, 1676, 1821, 1996, 2302, 2529

ṭal-: dalmak, 1248, 1633, 1737

ṭam: çatı, gök kubbe, 2326

ṭam-: damlamak, 439

ṭamla-: damlamak, 2162

ṭamu: cehennem, 2325

ṭamzur-: damlatmak, 424, 2640

ṭañ: 1) şaşırma, şaşma 1155 2) şaşılacak şey 81, 149, 221, 302, 1268

ṭaña ḳal-: şaşırmak, hayal kırıklığına uğramak, 1870

ṭañla-: şaşırmak, 1849, 2068

ṭanış-: konuşmak, 2215

ṭapu: makam, eşik, 101, 295, 333, 367, 1427, 2608, 2722

ṭaş: dış, 680, 813, 826, 1014, 1632, 1765, 1921, 2231, 2525

ṭaşra: 1) dışarıda, 641 2) dışarıya 2206 3) başka, 1590

ṭatlu: tatlı, 59, 551, 1419, 2030

ṭavar: küçük baş hayvanlar, 1515

ṭayaḳ: asa, baston, 764

ṭayan-: dayanmak, yaslanmak, 764, 798, 2106

terkin ur-: terk etmek, 590, 958

ṭın-: ses çıkarmak, konuşmak, 625

ṭoġ-: doğmak, 51, 173, 414, 415, 644, 1317, 1542, 1913, 1925, 2374, 2578, 2689

ṭoġru: doğru, 104, 572, 630, 1256, 1942

ṭoġrulıġ: doğruluk, 1716

ṭokın-: dokunmak, 1319, 2541

ṭoḳuz: dokuz, 272, 317, 413, 1037, 2198, 2328

ṭol-: dolmak, 49, 75, 226, 475, 560, 589, 610, 613, 666, 710, 789, 799, 813, 815, 822, 826, 889, 1122, 1215, 1334, 1414, 1464, 1482, 1495, 1497, 1524, 1656, 1911, 1953, 2042, 2055, 2168, 2169, 2214, 2407, 2449, 2457, 2564

ṭola-: dolamak, bağlamak, 632

ṭolan-: dolanmak, 768

ṭolaş-: dolaşmak, 1279, 1712, 2040

ṭolı: dolu, 1323

ṭoldur-: doldurmak, 691, 1329

ṭolu: şarap kadehi, 485

ṭolu: 1) dolu, boş olmayan, 230, 485, 1068, 1632, 1696, 1762, 2039, 2061, 2237

ṭolun-: batmak (güneş, ay), 1912

ṭopṭolu: dopdolu, 2243, 2500, 2749

ṭoy: ziyafet, 1769

ṭoy-: doymak, 1770, 1799, 2428, 2665

ṭuġ: sancak tepesine takılan at kuyruğu, 2219

ṭur-: 1) ayakta durmak, 1046, 1424, 1554, 1827 2) ayağa kalkmak, 174, 1081, 1303, 1862, 1867, 1979, 2184, 2306, 2319, 2435, 2550 3) karşı çıkmak, 1634, 4) beklemek, 1748

ṭuraġ: yerleşilen yer, yurt, 1885, 2363

ṭuş ol-: yönelmek, 1247

ṭuşa ṭur-: yönelmek, 365

ṭuşına git-: yönelmek, 2305

ṭut-: saymak, farz etmek, öyle kabul etmek, 1924

ṭudaḳ: dudak, 1650, 1735, 2475

ṭuvaġ: duvak, 1581

ṭuy-: duymak, işitmek, 808, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245, 1246

uc: 1) sınır, 716, 21898 2) kenar, 1093, 1313

uçmaḳ: cennet, 1958

uçuḳ: sara, humma, 1403

uġru: hırsız, 1942

ulu: 1) büyük, değerli, 436, 1503 2) büyük, yaşlı, 1056, 1567 3) büyük, görkemli, 1769

ur-: 1) üfürmek, üflemek, esmek (dem), 324, 449, 532, 718, 1167, 1923, 2449 2) vurmak (hançer, yara, hâr, taş, tokat, pençe), 26, 723, 896, 916, 1021, 1229, 1350, 1512, 1613, 1624, 1625, 1761, 1779, 2089, 2140, 2170, 2211, 2503, 2586, 2650 3) sürmek (yüz, merhem), 171, 365, 758, 798, 1082, 1380, 1608, 1743, 2252, 2519, 2523, 2656 4) atmak (temel) 805, 4) uzatmak (el), 370, 629, 633 5) bahsetmek (dem) 229, 1105 6) atmak (düğüm) 1646 7) söylemek (laf), 2209, 2492 8) çalmak (kös), 2250 9) bağlamak (zincir), 2417 10) hızla yere çarpmak (külah), 2500 11) vermek, koymak (ad), 2530 12) çalmak (ateş), 2560

urın-: takmak, takınmak (taç), 63

uşan-: şüphelenmek, 1731

uş: işte, 1358, 2192, 2609, 2744

uşda: işte, 1610

uşta: işte, 2382, 2418

uvat-: ufalamak, 1771

uyanuḳ: 1) uyanık, 1307, 2) uyanıklık, 1907

uyar-: 1) uyandırmak, 118, 2212, 2331 2) aydınlatmak, 438

uzan-: uzamak, 1251

uzlıḳ: ihtiyat, teenni, uyumluluk, 2271

üleşdür-: paylaştırmak, dağıtmak, 1769

ün: ses, 1323

üş-: toplanmak, üşüşmek, bir araya gelmek 1082, 1351

üşür-: üşüştürmek, musallat etmek, 1154

üzre: 1) üzerine, 100, 174, 959, 1480, 2004, 2584, 2590 2) üzerinde, 131, 437, 453, 531, 852, 1301, 1554, 1952, 2061, 2477, 2573, 2608, 2630 3) konusunda, hususunda, 1543 4) tarzında, -a uygun olarak, 1432, 1629

ya-: yanmak, 2484 TS'de yok

yaḫşı: güzel, iyi, 1926

yalıñ: alev, 812, 1162, 1872

yaluñuz: yalnız, 1220, 1473, 1846

yamanlıḳ: kötülük, 1926

yañ: yan, taraf, 714, 858, 866, 876, 1034, 1746, 1794, 1994, 2108, 2125, 2220, 2312, 2392, 2509

yaña: yan, taraf, yön, 503, 867, 2093, 2306

yanınca: yanında, birlikte 1026, 1356, 1514, 1983

yap-: kapatmak, 1135
yapu: yapı, 1123
yaraḳlan-: hazırlanmak, kurulmak, 174
yarındası: bir gün sonra, 797
yasaḳ: kural, töre, düzen, 374
yasamak: düzenlemek, 374
yaṣduḳ: yastık, 1380, 1381, 2633
yaṣıl-: yayın kirişi gevşetilmek, 2209
yaşın yaşın: gizli gizli, 1560
yat-: sakinleşmek, 1912
yatlu: kötü, 2285
yavuz: kötü, 2004, 2477
yavuzlıḳ: kötülük, 2271
yayanda: yaya, 2267
yaz-: resim yapmak, 1869
yazı: 1) büyük, boş arazi, çöl, 713, 2) kader, talih, 713
yazıḳ: günah, 644
yedek: yedekte götürülen at, 1525
yeg: daha iyi, 2544
yılduz: yıldız, 675, 852, 1155, 1182
yig: iz (TS'de yok DS'de var), 2010, 2011, 2012, 2013, 2014
yig: 1) seçkin, müreccah, 147, 1051, 1668, 2) daha iyi, 368 3) iyi, uygun, 395, 1965, 2268, 2432, 2742, 2751
yigitlik: gençlik, 85, 203, 450, 1406,
yidi: yedi sayısı, 21
yil-: koşturmak, 660, 1125, 1680, 1986, 2438
yil: yel, rüzgâr, 366, 406, 449, 660, 674, 1125, 1172, 1213, 1245, 1300, 1347, 1400, 1680, 1977, 2307, 2438, 2477, 2489, 2563, 2620, 2697
yimiş: meyve, 301, 2676
yiñi: yeni, 749, 1706, 2386
yir: yer, 114, 151, 174, 175, 187...
yoġ: yok, 402, 747, 927
yoḫsul: yoksul, 381, 1033
yu: yıkamak, 167, 417, 468, 478, 492, 602, 827, 950, 1341, 1435, 1846, 2150, 2151, 2278, 2522, 2657
yuḳaru: yukaru, 1172
yumşaḳ: yumuşak, 536
yun-: yıkanmak 82, 602, 650, 1223
yuyıl-: bozulmak, silinmek, 115
yüce: uzun, 498, 545

DEYİMLER DİZİNİ

aç gözlü: gerekenden çok mal mülk, yiyecek vb. elde etmek isteyen, bunlara doymak bilmeyen, 1784

adı çıḳ-: ünlü olmak, her yerde duyulmak, 280

adı ḳal-: insan öldükten sonra ismiyle yaşamak, 2290

āfāḳı ṭut-: her yeri kaplamak, 60

āh it-: acıyla haykırmak, inlemek, 753, 904, 1010, 1988, 1990, 1991, 2198, 2581, 2598, 2648

āhın al-: birinin bedduasına muhatap olmak, 919

ʿaḳlı başdan / başından git-: kendini kaybetmek, 842, 1655, 2388

ʿaḳlı git-: kendini kaybetmek, 2598

ʿaḳlını başına cemʿ it-: kendine gelerek daha sağlıklı düşünmeye başlamak, 2395

Allāh'a ṣal-: birinin yaptıklarından yılıp uğraşmaktan vazgeçmek, 1238, 1248

alnı açıḳ ol-: utanacak bir durumu olmamak, 2426

amān virme-: fırsat vermemek, yenmek, üstün gelmek, 2675

ʿamelden ḳal-: iş yapamaz duruma gelmek, 1659

añarı ḳoy-: arkada bırakmak, önemsememek, 1174, 1277, 2064

and iç-: yemin etmek, 661

ʿaṣāya düşmek: ihtiyarlamak, 2669

ʿaşḳa düş-: âşık olmak, 1086, 2060

at oğlanı: at bakıcısı, küçümseme ifadesi, 2193

āteş ṣal- (gönline): âşık etmek, 17

āteş ur-: olumsuz bir durumu daha da artırmak, 2559

ayaġ üstine gel-/ṭur-: ayağa kalkmak, 176, 1046

ayaġa / ayaḳlara düş-: 1) mahçup duruma düşmek, 780, 782, 1066, 1219 2) yalvarmak, 1279

ayaġına yüz ur-: yalvarmak, 1743

ayaġın tozına gel-: birisine yalvarma konumuna gelmek, 365, 368

ayaġını al-: ortadan kaldırmak, yok etmek, 2284, 2457

ayaḳ ṭola-: mani olmak, işi karıştırmak, 632

ayaḳlarda ḳal-: muhtaç duruma düşmek, 1502

ʿaynına alma-: hiç değer vermemek, 747

ʿaynına gelme-: değer vermemek, 895, 2509

ʿaynında olma-: değer vermemek, umursamamak, 1404

baġrı delin-: çok acı çekilmek, çok üzüntü duyulmak, 643

baġrına seng/ṭaş baṣ-: üzüntülerini içine atmak, 990, 991

baġrında baş bit-: manen yaralanmak, 628

baḫṭı uyu-: talihi yaver gitmemek, 1307

baḳduḳca baḳası gel-: sürekli bakmak istemek, 467

baş aç-: 1) belalardan sakınmamak, 595, 860, 1631 2) birini saygıyla karşılamak için şapkasını çıkarmak, 1019,

baş açuḳ: çıplak ve yoksul durumu, 2306, 2711

baş açuḳ/ḳabaḳ yalıñ ayaḳ: çok perişan bir durumda olmak, 1258, 2307

baş eg-: (birinin, bir şeyin) üstünlüğünü kabul etmek, 461, 1132, 1483, 2210

baş indir-: üstünlüğünü kabul etmek, 667

baş ḳaldur-: ayaklanmak, 2243

baş ḳoş-: iddialaşmak, 2038

baş oyna-: canını bilerek ve isteyerek tehlikeye atmak, 1027, 2059

baş u cān ṣaḳla-: ölümden sakınmak, 2058

baş üzre götür-: değer vermek, 2608

baş vir-: ölmek, 1742

başdan aş-: çok fazla gelmek, taşmak, 905

başdan ayaġa: tamamen, bütünüyle, 541, 2168

başdan çıḳ-: ahlakı bozulmak, doğru yoldan ayrılıp uygunsuz işlere yönelmek, 557

başı ṭaşra ol-: yabancılara meyilli olmak, 641

başına belā ol-: sıkıntı vermek, musallat olmak, 2619

başına gün ṭoġ-: şanslı bir durumla karşılaşmak, 173, 1317

başına üş-: birinin etrafında toplaşmak, 1082

başında devlet ü baht olma-: talihsiz olmak, 828

başından ayaġa dek: bütünüyle, tamamen, 2168

başını çek-: ayrılmak, uzak durmak, 2655

başını öñine ṣal-: düşünmeye başlamak, 1633

ben baña itdüm: başına gelen olumsuz sonucun sorumlusunun kendisi olduğunu bildiren pişmanlık sözü, 2446

bend geç-: oyun oynamak, hile yapmak, 46, 1039

beñzi ṣarar-: çok korkmak, 2245

bildiğini it-: istediği gibi davranmak, 2673

bili bükil-: yaşlanmak, 2247

bire yüz ḳat-: çok abartıyla anlatmak, 2431

boyun ṭut-: eziyete rıza göstermek, sıkıntıyı kabullenmek, 1250

bulutdan nem ḳap-: fazla alınganlık göstermek, 1730

cān at-: bir şeyin olmasını çok fazla istemek, 865

cān vir-: bir şeyin olmasını çok fazla istemek, 1441

cān(ı) çek-: çok istemek, 1022

cāna ḳalma-: dünya hayatına değer vermemek, 2495

cāna ḳıy-: öldürmek, 1616

ciger gūşesi: çok sevilen kişi, 1066

ciger ḳanıyla: çok üzülerek, içi yanarak, 1435, 1661, 2278

cihāndan git-: ölmek, 2609

cihānı ṭut-: çok yaygın olmak, her yeri kaplamak, 266, 363, 2498

cüdā düş-: ayrı kalmak, 821, 872, 1179

dehān aç-: konuşmak, 2178

dehānı var dili yoḳ: sessiz, hiç konuşmayan, 1480

delüye dön-: çok öfkelenmek, 1295

dem ur-: bahsetmek, söz etmek, 532, 1105, 2449

derūnı ḳarar-: karamsarlığa kapılmak, 24721

dest çek-: uzaklaşmak, bırakmak, 1965, bk. el çek-

dil dök-: uzun uzun anlatmak, 1419

dil uzatmak: laf atmak, kötü söz söylemek, 2625

dilek bit-: arzusu gerçekleşmek, 1066

dilini ṭut-: konuşmamak, 2655

diş bile-: öfke duymak, içten içe kızmak, 811

dökülüp ṣaçıl-: soyunmak, çıplak hâle gelmek, 1853

döküp ṣaç-: varını yoğunu dağıtmak, 1515

dügün vur-: düğümlemek, 1645

dünyā gözine ḳarañu ol-: her şeyi kötü ve olumsuz görmeye başlamak, 1296

düşdüm düşüş: düştüğü andan beri o durumda kalmak, 1385

düşe ṭura: düşe kalka, zorla da olsa..., 2398

el çek-: uzaklaşmak, bırakmak, 604, 713, 966, 1461, 1789, 2199, 2265, 2742

el ṣun-/ur-: el uzatmak, 370, 629, 633, 1046, 1117

el ur-: 1) uzanmak, 629, 633 2) ilgilenmek, el atmak, 1046

el üstinde / üzre ṭut-: saygı ve ilgi göstermek, değer vermek, 291, 437

el vir-: yardım etmek, 337, 437, 1442, 2434

el yu-: vazgeçmek, 827, 1435, 2278

elden düşür-: var olan bir şeyi kaybetmek, 2562

elden geldigince: yapabildiği, gücü yettiği kadar, 1856

elden geldigini dirīġ etme-: yapabileceği her şeyi çekinmeden yapmak, 2210

elden ḳoma-: vazgeçmemek, peşini bırakmamak, 1002

elden var-: doğru yoldan çıkmak, kontrolden çıkmak, 632, 1219, 1659, 2262

ele al-: ilgilenmek, yardımcı olmak, 348, 2717

elinden düşme-: sürekli elinde bulundurmak, 214

elini al-: yardımcı olmak, destek vermek, 348

elini nīle boya-: yas esnasında duyulan acıyı ifade eden bir eylem (?), 2506

elini yu-: vazgeçmek, 1030, 1340

esen ḳal-: ruh ve beden olarak sağlıklı olmak, 2609

etek çek-: vazgeçmek, uzaklaşmak, 827

eyü ad: güzel ve iyi olarak tanınmak, 363

fiġānı göge çıḳ-: çok feryat figan etmek, 669, 1969

fiġānını semāya irgür-: çok feryat figan etmek, 1807, 2660

ġam çek-: dertlenmek, 103
ġam yi-: dertlenmek, 957, 1315, 1534, 1774, 1968, 2291, 2415, 2512
germ ol-: havalara girmek, 2289
gögsini gererek yürü-: böbürlenmek, kibirlenmek, 2685
gökler gey-: yas esnasında duyulan acıyı ifade eden bir eylem, 2534
göñle düşürmek: sevdirmek, 105
göñli biñ pāre ol-: üzülmek, kalbi kırılmak, 1087
göñli düş-: 1) âşık olmak, 1087, 2) istemek, arzulamak, 2446
göñli gözi uyanuḳ ol-: kendinde olmak, olup bitenden haberdar olmak, 1307
göñli ḳarar-: kötümserlik duygusuna kapılmak, 670, 1711
göñli ṣın-: gücenmek, darılmak, 17890
göñlinden çıḳar-: sevmeyi bırakmak, 119
göñline düş-: sevmeye başlamak, 105, 834, 2163
göñline nār düş-: şiddetli sevmek, 885
göñlini al-: hoşnut etmek, 936
göñlini yap-: sevindirmek, teselli etmek, 2704
göñül baġla-: âşık olmak, 911
göñül vir-: 1) âşık olmak, 2260 2) bağlanmak, tutulmak, 2592
göz açıl-: doğmak, dünyaya gelmek, 2646
göz göre: göz göre göre, bk. göze göz, 1202, 1245
göz ırma-: sakınmamak, 2060
göz ḳapan-: ölmek, 2646
göz ḳarart-: canından vazgeçecek duruma gelmek, 1616
göz yum-: ölmek, 2495
gözden bıraḳ-: ilgisini kesmek, değer vermez olmak, 810, 912
göze göz: göz göre göre, 1107
gözi aç: elindekiyle yetinmeyip hep daha çok isteyen, 101
gözi ḳana yun-: çok fazla ağlamak, 82
gözi rūşenālık bul-: sevinmek, 1061
gözi ṭoy-: çok istenen bir şeyin yeteri kadarıyla yetinmek, 1799
gözi ṭoyma-: bir şeye karşı arzusu eksilmemek, 2427
gözi üstinde ḳaşı olmaḳ: her şeye bir bahane bulmak, 1029
gözinden çıḳ-: önemini yitirmek, 708
gözini aç-: olup bitenlerin farkında olmak, 1785
gözini rūşen eyle-/it-: sevindirmek, 98, 394
gözini yumma-: uyumamak, 1472
gözine uyku girme-: uyuyamamak, 792
gūş ṭut-: dinlemek, 1527
gūşına küpe ol-: ders ve ibret verici bir söz veya olayı unutmamak, 2431
güni düş-: kıskanmak, 261
gün gün: günden güne, 1208
gün günden: gittikçe, günden güne, 1449

ḥaddi ḥisābı olma-: sayılamayacak kadar çok olmak, 2236

ḥaddini bil-: kendi imkân ve kabiliyetinin farkında olmak, 1596

ḫāme çek-: üstünü çizmek, iptal etmek, yok saymak, 1104

hevā yolın var-: nefsinin arzusuna uymak, 660

hevāya uy-: nefsine, heveslerine kapılmak, 35

ḫor gör-: aşağılamak, değersiz kabul etmek, 1095

ḫurde geç-: alay etmek, eğlenmek, 526

ırakdan merḥaba: ilgisiz davranma, kayıtsızlık hâli, 1237

içi ṭaşı pür ol-/ṭol-: bir şeyin, bir durumun çok fazla olması, çok bulunması, 813, 826, 1091, 1632

için ṭaşın ḳapla-: bir şeyin, bir durumun her yanı kaplaması, 680

iki bir dime-: tereddüt etmemek, 2063

iş geç-: oyun yapmak, hileli işler çevirmek, 2605

işi Allāh'a ḳal-: güç şartlar altında, kimseden yardım umudunun kalmadığı bir durumda bulunmak, 1185

işi ol-: kendi kararını vermiş, etki altında kalmayacak durumda olmak, 1439

işi oń-: işleri düzgün gitmek, işi hallolmak, 63

işini bitir-: yok etmek, ortadan kaldırmak, 2268

ḳabāsını çāk it-: yakasını yırtmak (yas esnasında duyulan acıyı ifade eden bir eylem), 2505

ḳadir bil-: bir şey veya kimseye değer vermek, 288, 353, 2721

ḳan yut-: eziyet çekmek, 270

ḳana gir-: öldürmek, 1616, 2411

ḳana yun-: her yan kan olmak, 602, 1223, 1290

ḳanġı ṭaş ḳatıysa başını ona ur-: karşıdakine artık istediği yere başvurmakta özgür olduğunu bildiren bir sitem ifadesi, 2211

ḳanı ḥelāl ol-: öldürülmesi uygun bulunmak, 1231

ḳanı ḳayna-: birdenbire sevmek, 772

kār eyle-: etkilemek, 843

ḳara yire gir-: ölmek, 643

ḳaralar gey-: siyah giysiler giymek (yas esnasında duyulan acıyı ifade eden bir eylem), 2502, 2532

ḳarārı git-: iradesini kaybetmek, 847, 2536

ḳarārı ḳalma-: iradesini yitirmek, 772, 1171, 1295, 2305

ḳaraya gir-: siyah giysiler giymek, 2641, bk. ḳaralar gey-

ḳatı göńüllü: acımasız, 849

ḳaydı göril-: işi bitirilmek, ortadan kaldırılmak, 2661

ḳaydını gör-: işini bitirmek, ortadan kaldırmak, 2639

kendin vir-: kendisini bir işe adamak, 1659

kendini oda at-: bile bile tehlikeli bir işe girmek, 695, 1107

kendözinden git-: aşırı etkilenmek, bayılmak, 1484

kendözine gel-: uyku veya sarhoşluk hâlinden çıkmak, 1160

kendüni vir-: kendini bir şeye veya kimseye kaptırmak, 1414

ḳılı ḳıldan yar-: çok ince ayrıntıya kadar araştırmak, bilmek, 2719

ḳıyāmet ḳopar-: çok büyük sıkıntılar çıkarmak, 882

kimse gözine görinme-: kimseyi kāle almamak, görmezden gelmek, 1160

ḳulaḳ ṭut-: ilgiyle dinlemek, 1842

ḳuyu ḳaz-: birini alt etmek için hileli yola başvurmak, 2281

külāhını göge dügdür-: çok sevinmek, 2399

külāhını göklere at-: çok sevinmek, 1773

külāhını yere ur-: aşırı kızgınlık göstermek, 2500

lāf ur-: konuşmak, 2209, 2492, 2685

mānic düş-: engel çıkmak, 254

mecāli git-/ḳalma-: güçsüz hâle gelmek, 771, 1206, 2463, 2483, 2544, 2559

melāle düş-: üzüntüye kapılmak, 1905

murādın vir-: dilediği gerçekleştirilmek, 378

nār üzre nār ḳo-: acıyı artırdıkça artırmak, 2590

ne güne ḳal-: olumsuz şartlarda bulunmaktan yakınma, 1591

nice bir: ne zamana kadar, 29, 106, 113, 1908, 1988, 2736, 2744

nice yil es-: çok nadir karşılaşılan birinin gelişi için söylenen sitem ifadesi, 2405

nişānı ḳalma-: izi silinmek (ölmek, ortadan kalkmak), 2610

ocaġı söyünme-: ailesi yok olmamak, soyu devam etmek, 392

ocaġı yan-: ailesi, soyu devam etmek, 406

ocaġına şu ḳoy-: 1) öldürecek kadar zulmetmek 1472, 2) öldürmek, 2137

oda dönmek: ateş gibi olmak, çok kızarmak, 1509

oda düş-: tehlikeli bir işe girişmek, 911, 1026

oda/odlara yaḳ-: ızdırap çektirmek, 609, 628, 1001, 1332, 1541, 1574, 1961, 1720

oda/odlara yan-: ızdırap çekmek, 518, 671, 845, 883, 917, 1147, 1635, 1642, 1969, 2199, 2705, 2738

odlara ṭutuş-/yan-: ızdırap çekmek, 617

ortaya dök-: açıklamak, faş etmek, 1060

önine düş-: yol göstermek, kılavuzluk etmek, 779, 1567

öñini ardını al-: her yanını kaplamak, 1185

özin eflāke ber-ā-ber ṭut-: kendini çok üstün görmek, 2686

pāyine düş-: ayağına düşmek, yalvarıp yakarmak, 1082

ṣabrını tārāc it-: tahammül edemez hâle getirmek, 204

ṣaçını çöz-: saçlarını açmak (yas esnasında duyulan acıyı ifade eden bir eylem), 2499

sāye ṣal-: -e kadar uzanmak, 261

söz üşür-: çok laf sarf etmek, 1154

söz yok: her şeyin eksiksiz olması, 79, 207, 2426

sözi ḫāke düşür-: sözünü değersiz hâle düşürmek, 1154

ṣuya aldanup yile ṭayan-: olmayacak şeylere ümit bağlamak, 2106

şīşe-i nengi ṣı-: arı, namusu bir tarafa koymak, 991

ṭaġ üsti bāġ ol-: sıkıntıdan sonra rahata kavuşmak, 1885

ṭaġa/ṭaġlara düş-: dağlara çıkmak, 759, 840

ṭatlu diller dök-: güzel sözler konuşmak, 1419

tozına yil irme-: çok hızlı koşmak, 1525

ṭuz etmek ḥaḳḳı: geçmişte yaşanmış güzel hatıraların varlığı, 1673

uzaġa düş-: ayrı kalmak, uzakta kalmak, 2259

ümīd kes-: beklentisi, umudu kalmamak, 1627

ümīdi ḳalma-: beklentisi, umudu kalmamak, 1892

üstine dön-: ilgilenmek, 1934

yādına getirme-: hiç anmamak, aklına getirmemek, 1171

yaġı eri-: telaş ve kaygıyla üzülmek, 918, 2744

yaḳasını çāk et-: yakasını parçalamak (yas esnasında duyulan acıyı ifade eden bir eylem), 2668

yaḳasını pāre pāre it-: çok pişmanlık duymak, 2260

yaḳasını yırt-: yas esnasında duyulan acıyı ifade eden bir eylem, 2499

yanına düş-: birlikte olmak, beraber hareket etmek, 1082

yanında kal-: ettiğinin karşılığını bulmamak, yanına kâr kalmak, 2284

yanup yaḳıl-: çok üzülmek, 41, 739, 1438, 1939, 1949, 2504, 2558, 2669

yāresine tuz ṣaçıl-: acısı daha da artmak, 1149

yaşı kesil-: ölmek, 276

yayı yaṣıl-: işi bitip bir kenara atılmak, 2209

yedi ḳat göge çıḳ-: çok yükseklere çıkmak, 2615

yerden götür-: yardımcı olmak, destek olmak, 366

yerden yere çal-: çok hırpalamak, 1686

yere ber-ā-ber ol-: yerde upuzun yatmak, 1301

yere geç-: aşırı utanmak, rezil olmak, 1523

yılduzı düş-: talihsiz hâle gelmek, bahtı yaver gitmez olmak, 1003

yılduzı yoḳ: talihi olmamak, 1182

yil gibi yil-: oraya buraya hızlıca koşuşturmak, 660, 1125, 1680

yile var-: bitmek, yok olmak, götürülmek, 406, 830

yile vir-: yok etmek, ortadan kaldırmak, 18, 674, 807, 915, 1105, 1213, 1347, 1400, 2690, 2697

yire geç-: yok olmak, 277

yol bağla-: yol kesmek, 2411

yol gözet-: birinin gelmesini beklemek, 1846

yol ur-: yol kesmek, 39

yoldan çıḳ-: doğru yoldan uzaklaşmak, 557, 781

yoldan dönme-: kararından vazgeçmemek, 1439

yolına cān revān it-: biri uğruna kendisini feda etmek, 1462

yolına cān vir-: biri uğruna kendisini feda etmek, 964

yolını ṭut-: bir yere doğru yol çıkmak, 988, 2548

yürek parala-: çok acılı bir durum karşısında aşırı üzülmek, 2532

yüz cān ile: çok isteyerek, 1087

yüz çevür-/döndür-: 1) vazgeçmek, dönmek, 255, 937 2) ilgisizleşmek, o yana bakmamak, 1442, 1444 3) konuşup görüşmez olmak, 1219

yüz ḳo-: secdeye varmak, 2352

yüz ṣuyı: namus, 78, 396, 636

yüz ṭut-: yönelmek, yüzünü çevirmek, 433, 1795

yüz ur-: 1) saygıyla eğilmek, tazim etmek, 365, 758, 798, 1071, 1082, 1743, 1771 2) ölmek, 2252, 2519, 2522

yüz yu-: yakınlarınca övgüye sebep olacak bir iş yapmak, 1846

yüzi açıl-: edepsiz davranışlar yapmaya başlamak, 627

yüzi aġ ol-: utanacak bir durumu olmamak, 2427

yüzi olma-: utanç içinde olmak, 79

yüzi ṣuyı dökül-: arı, namusu bırakılmak, 913

yüzi ṣuyını dök-: arı, namusu bırakmak, 1023

yüzini dür-: yüzünü buruşturmak, hoşnutsuzluk göstermek, 2190

yüzini ṭut-: yönelmek, 400, 1795

yüzini yire ur-: birinin önünde saygıyla eğilmek, 171

yüzini yerden götürme-: utanacak durumda olmak, 1370

yüzini yire düşür-: utanacak bir eylemde bulunmak, 2450

zaḫmına merhem bul-: derdine çözüm yolu bulmak, 1376

TIPKIBASIM

Dresden Kütüphanesi
Mscr. Dresd. Ea. 63

Msc. Dresd.
Ea. 63.

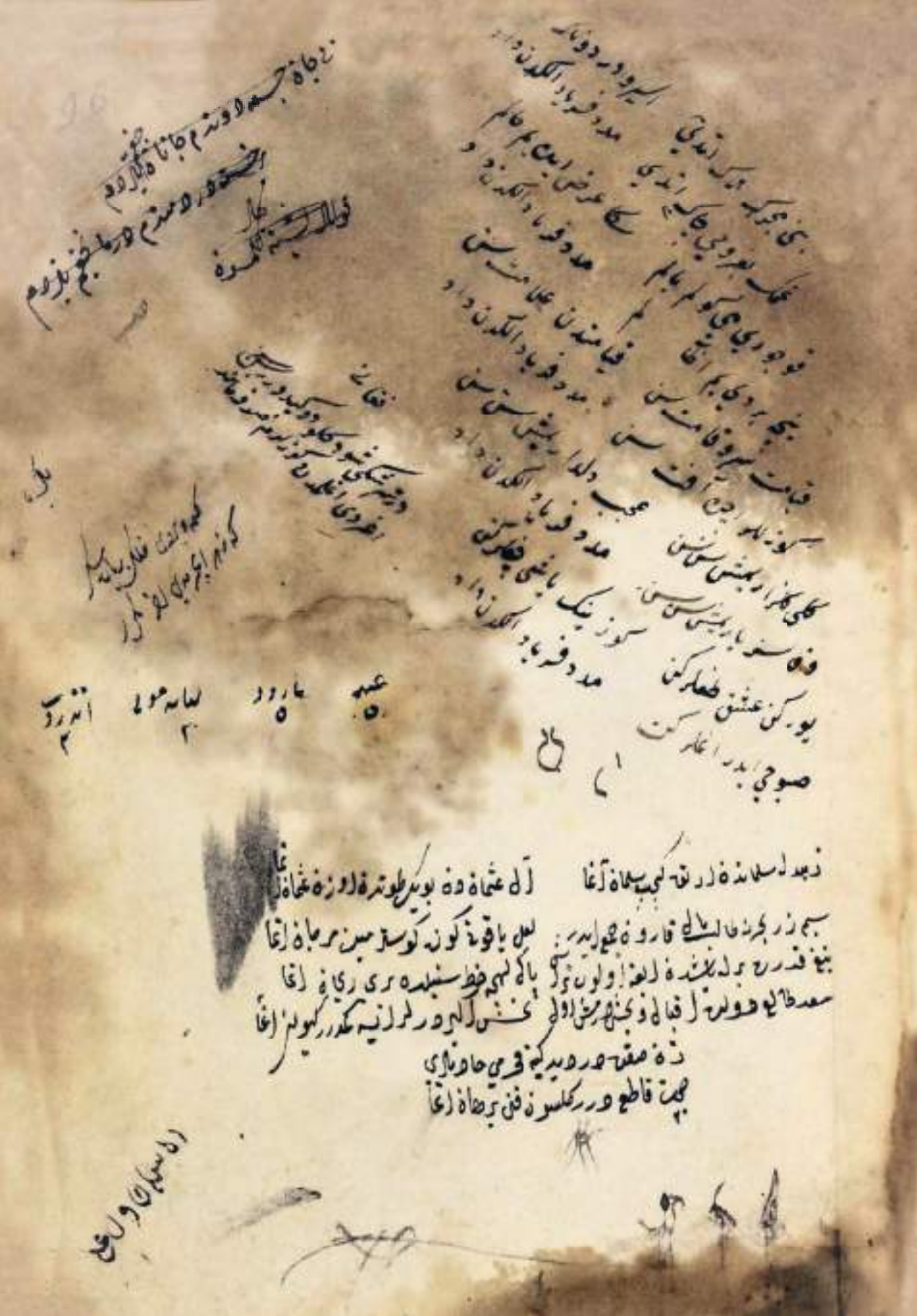

نبی کیم سر رسالتی ختمیچون	وفا ملکندن داراتی حیتچون
سنک نوری ایچکدن ایتدی کوز شبچون	دیار ملکه ظلم و غش ایچون
محیط رحمتک سن حق الله	کرم قیل قطره وش محوات کناهی
ولم وقتنده ایماندن ایرمه	قیامت کونی غفراندن ایرمه

دما دم زهد و تقوی کاریم اولسون
شهادت صوکی نقدم بارم اولسون

عدد ابیات ۲۸۰۷

صاحب هذا الکتاب عشق افزا مصطفی انبابی
ابن یوسف پاشا عن کاتبان
دیوان عالیشان حرر فی
اثنی عشر شهر ربیع الاخر
لسنه ست وخمسین
بعد الالف

تنی تا بیلانه قانی قرنداشش قویلدی بوا وده قوری قیاشش

سکندر شمدی نوبت عزم راه ایت عمل دفترلرین تیز سیاه ایت

بو ویران اوکه دیرلرکه عالم حقیقتن کیم اولدی مرد دیوانزی برهم

خلاص اوله بو دمدم کیده سندن که جانه زهر ایر شور زمره سندن

الک چک دینه دن بحر یر یکیدر که هر اندیشه دن توحید یکیدر

سفر قل شهر تنندن جانه عزم ایت قو بو شیطان بولن رجانه عزم ایت

صارلیو قلدوک اوش برقت زبینه نچه بر فکر اوردی تا بینک اربینه

طوتم کم لازم اولدی شمع اولاین نه حاجت بویله شمع جمع اولایین

نیر سنک یان نداء شقیله یاری که اولا قلبنکک وحشن عیاری

خلاص ایت جسمنکی زرده ضدن ایرجان جو من گرد عرضدن

چون اولمشدر رقابت چرخ گردون نه مال غم اول نه فقره محزون

طوتم کیم طیطلوخانک درمدر نه قضی چونکه انجانک عدمدر

الذتت عمر اکر مالیله صاتن غنی تنگک گورمزدی وفاتن

جهان چکدره در چون کیجه گوندز جهان یکدر که حقه طوبه بیستن

الهی بیک براد کم متچون بلای هجر و ذوق وصلتیچون

سمندن سورسه میدان سحابه ‖ ویرر پرویز گنجن بر گدایه

جهانه گلمشدر گلمیسر ‖ اکا بکزر امیر بنده پرور

انک عدلیله در آسوده آدم ‖ انک لطفیله در فرخنده عالم

اگر یا عذرسه ابر جودی باران ‖ بتر فصل خزانده تازه ریحان

دم خلقیله در بادی بهاری ‖ جهانه ویردوکی مشک تتاری

بغایت قابل مدح ثنا در ‖ ثناسنده نه کیم دیرسم روادر

نه مدح ایدم که یوز ییل وصف ادرسم ‖ دکزدن اکسک اولمز قطره یم

الهی چونکه ویردک بونجه دولت ‖ که اولمشدر سپهر عز و رفعت

همیشه طالعن فرخنده ایله ‖ مرادی کللرن پرخنده ایله

جهانی اتدی چون دار الامان اول ‖ جهان طوردقجه اولسون کامران اول

ایدوب دهرک عروسن عدلی تزیین ‖ دمادم شاد و خندان اولسون امین

خاتم ‖ کتاب

معیدی فارغ اول شعر و غزلدن ‖ اوصنا دکمی بو قول و عملدن

نجه بر شعر و انشا و کتابت ‖ قنی حق جانبی قانی عبادت

کورر میسن بو لعبت باز گردون ‖ نه صورتلر عیان ایلر دکرکون

ایشیدنلر اولوب شوق ایله مدهوش
شو نظم و شعره کم سوز ایده فائق
الهی گرچه غایت خوار و زارم
دعای فضلکیله مستجابیت
وریب شهرت بنم بو دفتروم
سرفرازات بو بانکه منهالن
کر بر آشوب عقل و دین کورنشون
بو شعر دلکش و نظم گهر زا
تمام اول وقت اولکرکم اول جهانگیر
ظهیر اهل دل پادشاهی اعظم
هنر ملکنده میر کامراندر
نظیری یوق انک فضل و هنرده
بغایت لطفی چوق عالی همم در
نظام دین دولتدر حقیقوسی
سپهر مکرمت در کان همت

ایدرلر جان و دلدن خیر کوشش
دکل اوقیمتی محتاج تحریر
قیلکده باش اچق امیدوارم
کلام آبدارم دُر نابیت
خلف قل آخر الده کمی یروم
دمادم کل کبی ارتور رجالن
وزیر اعظم شرین کورنشون
ارشدی گر حکیم بایانه آکا
الالوب خطاکیس ایله تغییر
که ایدر اصلنی رابیله ملزم
قلمی قلدن در بر نکته داندر
بو کون بر دانه در نوع بشرده
هنر قدرن بلور صاحب کرمدر
کان احسانه مرجع در قیوسی
اولوب در خیر و ملکه مروت

زلال رتبدی آخر اولدی خاک	دکل وار کیم کبریانی دکل پاک
ندر دور زمان بر باغ و گلزار	که آدم اوغلنی دانه ازهار
بر ایکی کون طوریلر باغ ایچره خندان	ویرر آخر فنا یلینه دوران
بو چرخ دون که اولمشدر مزج	اولیدر اولی هیچ آخری هیچ
در وصف رساله	و دعا کردن بونیز ناظم
بحمد الله که بو فرخنده دفتر	بولب خوش خاتمه حالدی بتر
بو دفتر بر عروس سیمین بهجت	اکا مشاطه اولمشدر فصاحت
معانی گلشنینک لاله زاری	اولیدر بو گل اندامک عذاری
گورن ایدر عجبلن گلدی بر خوب	تمامت روم الینه صالدی آشوب
سمنبر گوزلر شوخ دلجو	غریب و عاشقه اکلنجه در بو
پریشیدلر که گوکلنی دایم	نوله خوش اولمشدر ملایم
عجب مرجا ایدر جانانه گیبی	جهان شوقیله اوده یانه گیبی
گورب زیبا لغتلر فصل و بابه	قودم ادینی عشق افزا کتابک
چو ابیات غریب و عاشقانه	اولیدر عشق ایچنده صدقانه
ایچنده وار هزاران گزنده	لب دلبر گیبی رنگین و رعنا

باغلرسو روی بنفشه بودر
اوزلنک کورار فوق دو مصرعدر

نه شادی وار ایسه پایانی غمدر // وجودک بانی بر خار المدر
جهان بر تل موئیندر بو دنیا // یقین وار صراطدن قل تماشا
یوزو کر کلدوکینه باقه انک // که الور عاقبت قهر یلچانک
ویرر بیک غصه بر دم شاد اولورسک // بیقر دنیا دکی هیچ لا داولورسک
سن اکا طوترسک لطفله یوز // قفاکی پس دو غدر راوکجه کیندز
قنی شونلر که دایم لاف اوردی // کرب کوکسنی دنیاده یورردی
اوزن طوترکن افلاکه برابر // بوکون کوررکیم یاتور خاکه برابر
نه شمع اولورکه سوینمز سوادن // نه صبح اولورکه طاغلمز فنادن
نه ای طوغرکه آخر اولمیه سلخ // نه بزم اولورکه دوران ایتمیه تلخ
فلک صوکنده اوچی نوشک ایلرلنی // اولورمی کلمک برا علمانی
قنی یوز کرم طوره انده ابد فر // قنی بر صاح کیم ایله ویرمیه سر
بو دنیایه صقین الدنمه ای یار // کلک خاری وصالکه فتی وار
چنده پیراغنی کوزر چنارک // الیدی بر زمان ترتاجدارک
بنفشه دید کلک دی خط ریحان // مذر کلبرک تازه روی جانان
ارشدی شکوفه بو بستانه // که چین الدرمیه باد خزانه

عاقبت غار ادر دنیا ایل
گوبرر بنیاد کیو باد ایل

ارشدر ینه لیلی وصلتینه / قاووشسون انده باری حسرتینه

زهی مجنون که اولدی غمدن آزاد / زهی عاشق که جانن اتدی یاد

کلمه چند در حال روزگار

گورب لاله که ادهر که جفاسین / چکوب چاک ایلدی کندی قباسین

گل اوزرنی یاقوب یاقلدی غمدن / عصایله دوشلر نرگس بو المدن

اولب دوتا بنفشه لال و گریان / فغانه باشلدی مرغ خوش الحان

عجب در عالمک حالی عجبدر / که مهر و گنج رنج و روزی شبدر

قنی وصلت که یوق صوکنده فرقت / قنی دولت که طوتمز دامنن الت

بو دوران بلدکن ایدر دریغا / که اکلنمز کلان کیدر دریغا

بو اوده کمسنه اولمز مجاور / قونن کوچر گلن عزم ایلر آخر

نه در بو سیر ندر بو باشلو اژدر / اتن ویرمز کشیه بولدوغن یر

بنی بستان حکمتدن یمشلر / دگر بیک جانه بر خوش سوزده مشلر

که ایکی قاپولو اودر بو عالم / نه کلو آنده آرام ایده آدم

گیرن بر قاپودن چیقر بریندن / داخی اول راحت اولمادن یرندن

جهان ایچنده کی جوهر نه قدر / گورنیش صنعه صنعت دیمز قدر

اوکون کم بو جهاندن کوچد مجنون — اکوب عشق آشیانن اوچد مجنون

باتورکن بیخبر صاغ وصولندن — کلور قافله کعبه یولندن

کوررلر کیم باتور بر مرد مرده — نه مرده آه سردیله فسرده

شراب شوقله بیهوش و سرمست — بیره دوشب کوزن یومش تهی دست

دلن طوتمش جهان غوغالرندن — باشن چکمش قور و سودالرندن

تهی قالمش کدب جان مرغی سینه — یوزن اول نور پاک اورمش زمینه

ایدب شفقت کوریجک یوزی خاکن — یودیلر کوزیشله جسم پاکن

ایدب صد چاک انوکچون پیرهنلر — صاررلر زمزمه باتمش کفنلر

زمیندن کوترب اول سرو نازی — دریلوب حاجی لر قلدی نمازی

سمایه ایرکورب آه فغانی — قودیلر حقته اول ناتوانی

انک قیدی کورلدی چونکم آخر — دعالر اتدیلر روحینه وافر

که یارب منزلن دار السلام ایت — اشیکن بوسه کاه خاص عام ایت

بیره کردیسه شمدی زار و کریان — یارن کیسون لباس عفو و غفران

لب جانانه سر کتدیسه محروم — زلال فضلکیله ایله مرحوم

طوینجه کورمدیسه روی یاران — اکا دیدارکی عرض ایله یارن

نه وار بر کمسه کیم ایلته طبیبه ‖ نه همدم کیم کفن صاره غریبه

بو وجهیله یانوردی زار غمکین ‖ یوغیدی بر کمسنه ایده تلقین

نه کمسه وار قرائت قیله یاسین ‖ نه اته انه کیم طوتیدی یاسین

انک قیدن کورر کمسه یوغیدی ‖ خطا دیدم احبّاسی چوغیدی

بو تلر مهربانیدی که قرشو ‖ لبینه پنبه یله طسزرر صو

غم قیسله رعد و ابر و باران ‖ کیرب قارایه اغلر ایدب افغان

وحوش اطرافنی الوب طورردی ‖ کمسنه کورمسون دیو قورردی

چون اول وقت ایردیکم قبض اوله روحی ‖ فلکلردن نزول اتدی فتوحی

کوکه دیکوب کوزین یلوردی حقه ‖ کدب راه فنادن واردی حقه

اوزاتدی ایغن دیدی جهانی ‖ روان جان اتدی اکو یار جانی

بو کوز قانیدی و اول کوز اچلدی ‖ حق اولان دیده باطلدن کچلدی

اوچنجه طایر روحی قفسدن ‖ خلاص اولدی بلای پیش و پسدن

بو حالی چون ایشتدی ناکهان باد ‖ اولب سرکشته اتدی آه و فریاد

بو ماتمدن دمادم اغلیوب صو ‖ سیاه اتدی سر و پایین هر آهو

پلنک و شیر اولب غایتده رنجور ‖ زمینه پنجه اورب قازدیلر کور

حلال ایتر نکدی ای باکه || نه تدبیر ایلیم نه رای باکه

بو نوعه بر نیچه دم قلدی زاری || پریشان ایدی غایت روزگاری

یاتوب اغلردی حالن خاک و سنکه || کهی آهویه که برو پلنکه

نه بر طرش قلدی نه تبر و نه بر کار || که حالن اغلایه اکر تکرار

دوکب کوز یاشنی یوز صوی کبی || دل اوزندری تیننه صو کبی

اکرچه جان چیقدن و لشدر بدنده تنک || بدندن اغرمه کل ایدی آهنک

ادک عاشقلر آیا یق علامت || نچون یاری اونتدک قانی غیرت

کل ای مرکه غم باکه یار اول || قتی غمکین وزارم غمکسار اول

نفس بردم کلوب کیته دمیدر || که باکا شمدی فرقت عالیدر

کل ای بالش کبی جسم اوزره مارسی || چیق ای کوزم کم بکا قاره قضاسی

نه طورسن تن ایچنده چوق ای جان || اکر سنکا منتظر در انده جانان

بونی دیوب سیلدی خاکه بیهوش || ایشتمکدن دیکدن اولدی خاموش

یتر مسکین نه بالین وار نه بستر || دوشک طپراغ و یاصدق سنکدر

نه خود دوشی وار ایدی نه یاری || مهمان یار قدی آه و زاری

نه وار تو وار نه دوشک وطر نه خاد || نه یولداشی کرصو و یره دیه نه

قولاغک المشدی آه دایم // غزالک اورکو دردی هوی وهایم

چکردک طاغجه دردیله بنی سن // سنک اوستکده محکم یوکلیدم بن

باش اوزره کوتوردک بن کدای // طپکدن بولمشم نشو و نمای

بکا شمدی اولیدر بر عجب حال // بن اوش کتدم جهاندن سن سن قال

کانه دوندی جسم ناتوانم // اوکون کلدی که قالمایه نشانم

کناهمدن کچوب ایمدی حلال ایت // معذب قومه و نقصم کمال ایت

کهی ایدردی ای چرخ دنا آه // قنی اول کلعذارومه لقا آه

بجه قیدک انک حسنینه یارب // که اتدک روز عمرن عالمک شب

چوغ ایختدک بنی اجرن بولاسن // الهی کورین ویران اولاسن

یدی قت کوکه چیقیب آه سردی // لقب صحرالر دردیله دردی

کرای اغودج کلزار جنت // بوکن سنسن جهانه زیب و زینت

اکرچه خوش جهان آرایدک سن // بکا اکثر زمانده جاییدک سن

یاشم پرورده سیدر کللرک هب // دخانم عکسیدر سنبللرک هب

نه عذر ایدم عجب شمدی سکا بن // بلاییدم بشوکه دایما بن

صاوردی یللره آهم توزوکی // ایاغم یره چق دیدی یوزوکی

بو ویران برگ گنجی مارینه دگمز
بی خوشگواری خارینه دگمز

گوکل ویرسه بو باغ حضرا تشنکم
گل تازه سی قوری خارینه دگمز

بازین خوب اولرکرچه شنبلر زنار
قیش اولدقن یاغمرلو قارینه دگمز

سرای سلاطین و چتر همایون
مزارک سیه تنکتارینه دگمز

وصالیله شاد اولدغی اهل عشقک
فراق اچره کی آه وزارینه دگمز

غروراته تا چه سونه نکخنه
چون آخر کدر اعتبارینه دگمز

بیان حال مجنون در ماتم وجان سپاردن حرمت

دمادم گریه قیلوب آه ادردی
گهی عقلی کلور گاهی گیدردی

یاقوب اول شمع خشک فی قتندن
باشن دم دم صلاردی حیرتندن

کلوب وجده خطاب ایلردی نجده
کرای خاکلک بکا محراب سجده

شنیدک کر حکم باکا هوادار
بن ایلردم سنی رنجیده هر بار

فغاندن بنم رنجیده بیدک
گوروب ماتمدم غمدیده بیدک

درختک چوق یاقیدر نار آهم
شنک یانکده بی جاره کناهم

زبانک چو غیدی شودالردن
حضورک بوغیدی غوغالردن

تنک و بو بلا ایدیب نیزنشلر
سکا بن چکشدم نیچه ایشلر

قولدی

89

ایکنمز چونکه اولدق بلبل زار — کل افغان ایدلم کم کندی کلزار
وارب قبرینه زار و سینه پرسوز — ینالوم شمع وش هر کیجه تا روز

آگاه شدن مجنون از وفات لیلی

خبردار اولدی چون مجنون خبردن — قالوب دمبسته آه اتدی جکردن
یورکدن اکلیوب دولاب کبی — کوکلدن کریه اتدی آب کبی
دوکب طاشیله سر تا سر تنینی — چکوب چاک ایلدی پیراهنینی
ددی چون یوغدی صیرویه چارک — نسیچون یاره اوزره ایردی یارک
سکا نتدم که قتلوی دلرسن — نیم بن کیم بنم بعزم دلرسن
یوغیسه نوشک اورمه جانمه نیش — یه مرهم صاریه اتمه سینمی ریش
نه سوزدر بو که سوزندن بیقلدم — نه یانمق جسم و جانم خاک قلدم
دمک بکزرسنک باد عقیمه — سقامت ویردی بو طبع سلیمه
شب غمده یزدم بنتکم شمع — دوکردم صبح اولنجه دمبدم دمع
بو سوزک نار قودی نار اوزره — غم ار توردک دل بیمارم اوزره
قوا نورکن قرا بختینه مجنون — بو نظمی اوقدی دردیله موزون

غزل خواندن مجنون

سنو نیدی شمع اقبالمنه دوران
سینه دود دیل طولدی بزم دوران

گلستانمزده بر گل وار ایدی تر
ایرب طپراغه صالدی باد صرصر

جهاندن کوجدی بیلبی قالدی آدی
بتله کتدی حسن مرد کمرادی

اولب اول مه تمانک منزلی خاک
جهانده باکیدی کتدی نه پاک

مزار اولدی انک صحبت سرایی
لحد سنکی دراینجق متکاسی

بوزلدی چون وجود بینک طلسمی
نشیمن اولدی پرده مار جسمی

دریغا یری شمعدی سنک ماری
او شیر و شهد ایله پرورده یاری

یوا یابرت شندی شمعدی ارقم
دریغ ارقم اولبدر اکه پرچم

او دلبر کم چکلدی یوزنه نیل
سنک درد و فراقنک داغدر بیل

نه طشکیم طولر انک سینه ازره
بو بیک طاغدر دلی سنکنی اوزره

مزارنه یانن شمع اول برینک
شرار مهر یدی پس مشتری نیک

فراقنکله شهید اولشدر اول حور
انوکچون ایندی قبر پاکنه نور

سنیدک دیدم ورد زبانی
وبرنجه درد هجرانیله جانی

سپهر محبت ایکن اول جیله
طوغوب مهر کل کتدی مهر کیله

کدب ترک ایتدی اول بوکار زاری
جهانده بیننن اینجق یادکاری

کچوب برینجه صحرا و بیابان — مقام قیسه واردی زار و گریان

کورنجه قیس انی بو صورتیله — یرندن طوردی اولدم حیرتیله

ددی ای دردیله یانمش ندر بو — که اولمش سن مصور حزن و قیغو

بو رسمه سن ندن اولدک سیه پوش — نیچه پیمانه زهر ایلدک نوش

بو صورتله سنی بن کوردکم یق — نکر وار در سنک دردوغمک چوق

کوزک ابری ندن کریان اولبدر — سبب نولدی یاشک باران اولبدر

یوزکدن اکلنن غم شرح اولنمز — نه دردک وار که درمانک بولنمز

نچون بختم کبی جانک سیه در — باشکده شمدی تاجک خاک ره در

ندر بو دکلو ماتم بو ملالت — دلو کوکلم بنم وهم اتدی غایت

نه حاله اوغردوکک بنده بلسم — سنکله بیلجه یانسم یا قلسم

ددی مادر که صورمه هیچ حالم — کورر سن قلدی سوزه مجالم

نزول اتدی هوادن باد ناخوش — که اوردی خرمن بختومه آتش

یاقوب مرک آتشن دست زمانه — عرب ملکنی یقدی خانه خانه

سرادم دامنن دردا که ناکاه — دوشردم الده بیکن وای ویلاه

اجل بیلی چراغم مرده قلدی — امیدم کلشنن پژمرده قلدی

غم پر خیلا اولوب قامتی خم / کیوب کوکلر طوردی زار و پر غم

طوتب آب اچره کوز یاشیله مسکن / یبری اوو اولشدی سوز دلدن

دخان کبی کیدوب صبر و قراری / ایدردی صبحه دک طوف او مزاری

سوروب هردم یوزن او تازه سینه / دردی اول نهال تازه سینه

کرشمه‌دی نچه درای و رحت حالک / عجب کیمسه لر در بلنمز مغالک

بچون بومدک فغک ماتمدن پسته / نچه خسته ایلدی بی‌رشنک شکسته

قنی نولدی در دندانک ای حور / مکر اغزینه آلوب کزلدی کور

تنک کیم نازک ایدی یاسمن تن / طوقنسه انجوردی پیرهندن

نچه قیلا نوراتیب مزاره / اکا ویرمزدی زحمت خاک و خاره

سر زلف سیاه و عنبر افشان / نچه ماریله یار اولدی پیچان

ایلاندنه نیلر نیدر لر / کر یحان اولدر ثعبانی دررلر

یوزک صولدی ای گل صنکه براق / او نرکس کوزلره دوشدی طراق

قالوب سن جلیغ بن اولسم کیدی / دیشم اولدم بلان یوکرچکیدی

بو رسمه بر زمان ایدی تیلدی / نچه کونیکلو آه و ناله قلدی

مجالی قالمیوب آه و فغانه / طوتب خدک یعنی لبن اولدی روانه

87

اولوب قوم قبیله قاتی غمگین | دیریلوب ایتدیلر تجهیز و تکفین
کفن ترتیب ایدیب برگ سمندن | روان تابوت ایدیب بر پاره نوردن
تنن باران شکلی یودیلر | قره طپراغه دفن ایدیب قویدیلر
تکر تکیدی کویا دشدی آیه | کلیدی صولدی یوز اوروب قرایه
دوکب یاشی کیبی آتاسی مالی | بویردی یبدلر بر تربهٔ عالی
مجلی جای خورشید و قمردن | طاشی یاقوت و خشتی سیم و زردن
در بو اوچی برتر خاندر | رخ و چشم و سر شکندن نشاندر
گلاب اولب گل خوشبوی آب | اکا قندیل ایدی خورشید پرتاب
اکا سرو اولدو غنچون تخته‌دار | گتردی شکل کوکبن صنوبر
قبوسی صفحهٔ زنجیر مشکین | طاقندی یاسمین زلف پرچین
تمام اتدی چون اول بنیادی استاد | آدن اوردیلر اکا جنت آباد
غریب شهرولری هر کون شتابان | وارب اول روضه‌ده ملزم اولدی گریان

رفتن مادر لیلی خبر دادن مجنون

بو ماتمده کیوب جامه قرالر | یازار بر سوز کیم یورکلر یارالر
کاول ماتم زده بیچاره مادر | حیاتی خلعتن صدپاره ایدر

قباپسن لالا دیب چاک برچاک | قویردی بادالیله باشیغه خاک
عجوز چرخ الین بو یادی بیله | سوزی بو کتدی فریاد اول جمیله
کوب اول دردین ناطاقت و صبر | دمادم اغلر ایدی نیتکیم ابر
لباسی قاره و کوزی یشی آل | شب فرقت کبی کندو سیه حال
یوز زرد رو نظر بر باکه صالمز | جهان وجان و باش عینه کلمز
یوزی در عقابچی دیبدن بریده | قباسی گل کبی زیر و دریده
کیوب قوزغون کبی قاره سر اغز | کهی یرتردی یوزن کاه مغجر
اکوب لیلای طور غم بریده | خطاط اشیب اکا ولدن دریده
ندای غنچه اولدی بیلد خاموش | تنخون رنکین تنوزکی ترنم کوش
نا اولدی اول کلام دلفریب | ندر بلمزم بولیه شکیب
کوزم شمعینی جی بغرو فراندک | حیاتم دفترینی بتراندک
دریغا گنج ایکن چکدم چو پنجار | بیر کیرو بک صوک اوجی نتیکم کنج
قنی اول سرو قامت قدلیق آه | قنی اول نازله مالند غنک آه
دریغا اول نرکس جادو ستانه | یاانق بو سنبل عنبر فشانه
دهنی غنچه ش اولادن سرافراز | یوزا ورد کبی اغنی کلبن ناز

اراده اولمسون ایرق بذالق — بو وصله ایرمز مکر منافق

قنی لاف اوردغک عشقده یعنی — کرکدر اندکک دعوایه معنی

کرک عشقه نشان وقتی بوکن در — بوکن عاشقلره اولمک دوکن در

بونی دیدی وجانن اندن تسلیم — اکا هیچ اصی قلمادی زر و سیم

جهاندن کوز یومب اولدی روانه — یری نور اوله کیم قالمادی جانه

مشیدن ماذر لیلی — در ماتم وای

وفات اتدکده اول شوخ زمانه — ایشدن باشلدی اه و فغانه

مهب اغلردی بلنلر بلینلر — عجب کیمیدی زاری قلینلر

ادردی کریه دایم قومی لیلی — که طوتمشدی جهانی کریه سیلی

بو ماتمدن سحرکاه اولدی اکاه — یقاسن یرتوب اولده ایلدی اه

یره اوردی کلاهن خسرو روز — درونی اولدی انک طبطلو سوز

کجه کیدی بو محنتدن سیاهی — دکزده اضطرابه دوشدی ماهی

بولت مباین چوزب اغلردی صردم — قرالر کیدی سایه طوتدی ماتم

اولب سرکشته عذن ماه تابان — فلک داغ اوردی کوکسینه فراوان

دوکنب طشه لریله اغلدی آب — یانردی یاقلوردی نار پرتاب

او پنقدر مقبوب اول لعل تر او زره — شبنم زن اولدی بر برگ تر تازه

مکر یاوز یل ایتدی ناگهانی — گلدی اول گلگک نیره ورانی

هلاک دوندی بدر رنکین اول آفت — خفیف اولدی بلی باشدن غایت

اولوب کندن کونه ضعفی زیاده — دوکندی قالمدی قوت فواده

شو وجهیله مکدر اولدی حالی — بسینه زخم بتدی هر مقالی

اجل نی شو دکلو اندی پیکین — که کار درد تر اولشدی بالین

تننده آل کوکلک پاره دوندی — بشنده قپاره کاکل باره دوندی

مجالی قالمیوب اول گلعذارک — بو اولدی موسمی کچدی بهارک

فزون اولدی انک وارد تبه دردی — اجنده شمع وش هر لحظه یردی

ایریوب اولدی کوندن کونه لاغر — دوا ایتمدی بونی مادر

زبون مانده قالوب اول شوخ مه وش — نه درمان ایتدیلر نه کلدی خوش

اول آفت کوردیکم دردی اوکلن — بوتن دنیا ارارسه چاره بولمز

بلور دردین بر اوز که درد تر در — که دونکی دن بو کون حالی بتر در

اجل پیکین مقرر بلدی که ایتدی — حیاتندن همان امیدی کسدی

[illegible] مادرینی دیدی ای یار — غنیمت دی باکا بر لحظه دیدار

حرامی کوزلرنی باصدی اویقوگه
کوزیچن طولنشدی قاره قیغو

غم عشقله چون بیماردی اول
نجه کوینده کم بیداردی اول

بجای قالمیوب آه و نیازه
برایکی لحظه واردی خواب نازه

ینه یوز نازله یاتدی یرنده
یاتور کنجیدی کویا بستر نن

کیدوب کوزدن خیال یار رغیر
واروب اتدی شال آقلیمی تسخیر

کورر خواب ایچره اول سرو دلارا
چقوب نجبده ادر سیر و تماشا

تماشا ایدرکن صباغ وصولی
اریشور مسکن مجنونه یولی

نه کوردی کوردی یاتمش خاک ایچنده
کل زردر خس و خاشاک ایچنده

قالوب قالب قفس مانند خالی
اوچوب جان مرغی آچوب پر و بالی

بو حالتده او یاتدی اول نکارین
دنی کوینکلو چکدی آه و زارین

اکا بو اضطراب اولوب حواله
کسوف ایرشدی خورشید جماله

روان اولدی سرشک لاله کونی
قراردی زجر هجر ایله درونی

قونیلوب لاله کبی بغرنه داغ
ینه سنبللر اولدی بو سبز باغ

بو محنتدن یوزینک ارغوانی
صارردی صانکه برگ زعفرانی

ینه تب دن طوتشدی کل کبیلر
بوزاردی لاله وش لعلین طوتقل

دریغا دوشدی کوکلم آیرلیغا / بن اندم بن بکا کندم دریغا

بنی بو حیله‌لین کوینکله سوزلر / دیو دریا دوکردی قفا کوزن

وصف خزان / و بیمار شدن لیلی

یازان بو قصهٔ پرسوزی لوحه / بو رسم ایلدی در دیده نوحه

که بر دم اوردی چون باد خزان دم / دل عاشق کبی طولدی جهان غم

کریبانینی ورد کی چاک قلدی / یوزن بر دوشردی خاک قلدی

دو شب کللری ترابه قلدی پامال / دکرکون اولدی باغک حالی در حال

بو حالی کوردی توشلر اتدی فریاد / قالوب حیران چلر باشینی شمشاد

اکرچه بلبل ایدی نغمه پرداز / صنوبر دوران بغازن قالدی

صولر باشلادی ناز و نیازی / صرردی دوشدی یپرقلر زمینه

صرردی تنهکزی غم تنندن / مکر چیقدی طراوت مذهبندن

قران اولوب ایاغن بوستانک / کوزی قانیله طولدی آرغوانک

دونب برانکی ماتم خانه باغ / بو باندی ماتم ایچون قاره زاغ

قراب جسمی اودل داغلقدن / عقیقه کوزی دوندی اغلمقدن

بو موسمده مکر بر کیجه اولیا / ادرکن حضرت مجنونله

84

مشافقلر قوزلر بر سوزه بوز
کوپه اولسون سنوک گوشکده بودر

که عالمده قیتمز تا پو اولمز
ولی دشمنلرک اغزی طوتلمز

جهان بکدر که سن نامهربانی
اناکر ایلدم بو شب نهانی

بکا ال ویرمز سنکله وصالک
بحمد لله که مونسدر خیالک

بونی دیوب معاشوقی ایاغ
الوب اول سن بزمینک چراغن

ارشدردی بکیله کار و بارن
یینه کندو دونب اولدی روانه

یورر آواره نه مرده نه زنده
قباسی چاک و پیرهن فکنده

بلوب سیل کبی یوللرده نالان
باغی یرنه کلدی پریشان

دیدی نوحه ایدوب آه لیلی
بن اتدم ینه بکا وای ویلی

یقلدم بن صاتوب کلبه کی خاره
دریغا کیم دوکشدم کنجی ماره

قودم بن ینه دردم دواسن
بو نوحه بلدم فرقت بلاسن

بو بینه دردکیم بار دلارای
یوزن کوستره ارتوق کاکاوای

اولیدی بخت و دولت و تندی
که اول جان دون کبه ایردی تندن

بکا ورمشدی بر دخارن غیب
دوشردم نیلیم سوراخ جیب

دهانده یکن دوشدی نوالم
بریدر کوکلره ایرسه نالم

الوکه کیردی جونکم حوض کوثر — دورش پسنداخی ایله اغزوکی تر

طوتلدی چون سنک داموکه نخجیر — نکاه ایلاوکت اوراکه زنجیر

نصیب ایتدی سکا حق باغ و بستان — لک صون اوشته شفتالو قراوان

اکنده اولمه سرکردان و محزون — که مهر ایتدی سکا بو چرخ کردون

قبول اولدی سنک بکرز نمازک — که تاثیر ایلدی جانه نیازک

بک اولدک ایردی نکتب انتهایه — که صالدی برهما اوستوکه سایه

بو کیجه روز غم بولدی نهایت — مرادک کوردکل وقت شکایت

مرادک ضربیسه ایله حاصل — مطیعم امرکه ای شاه عادل

بو سوزی سویلینجه یار دلجوی — ددی آشفته مجنون ای پری روی

جمالک آیو کوندن چوق کوزل در — غم مهرک دله جاندن بدل در

لبک شیرین و سوز یوق اول دهانه — بولنمز هیلکه قلجه بهانه

نه وار اولدیسه عالم ساکه عاشق — بر آفت سن یوزک آغ النک آچوق

جمالک کورمکه طویمز کوزم هیچ — کوز پسن بی بدل یوقدر سوزم هیچ

اکرچه سیر حسنک جان فزا در — ولی یاغده چوق طورمق خطا در

کرم ایله اراغ اول بن کدادن — صقن چوقدر منافق افترادن

یوزم باصه کلوب ای نسر وازاو   بنی یردن کوترک نیتکم باد

عجب تحم ایلدک وقتده کلدک   عدوبنون جیدا وقیلدیلدک

کوکلده ذرجه قالمادی قیغو   خیالمی عجب یادیدوشمدر بو

خیالیکه اکر بونقشی صورت   بنی قتل ایدرانسر درد وحسرت

طلوب شوق قیلمجنون دلفکار   بوشعر دلکشی اوقودی تکرار

غزل   مجنون

حمد لله که خدا رحمت ادب جائزه   کلدی شیخ اولدی ینه یا رشیشتا نزه

ای پری رو اکر اوملغ ایسه اوغوق   کرفرح ویردی جانلکه داغ پرانزه

آهمی قاندن اشیدکه زحم قلدک   نجه بیل اتدی که کلدیکی بیلمزه

یولکه بلدی باشم کیدین ذینه حسنتین   بردم اکلن صنماکیرسه اکر قانزه

پیشکش حکه جاندن ایدونم توق   کر قبول ایدرسک منت اوله جائزه

مور بیچاره یکن بولمشر اعلی دره   ایره لی سایهٔ الامای تیلما غمزه

مثنوی   سے

بوسوزی کوش ادب یار وفادار   شکر دلدن کمهر لرقلدی ایثار

کرشمدن کر وای تشنه بیمه غم   چون اقب اغنوکه کلدی زمزم

اولب محبت کتدی عقلی باشدن		جهانی کاشن ایتدی قنلو یاشدن
بو حالی کوردی لیلی شفقت ایتدی		دوربب قیزینک یاتنه خدمت ایتدی
طوتب دخی مجنونی کمردن		بشن قالدری بهبک زوریله یردن
دیزینه الدی باشن اغلیورق		کوزینک سیلدی یاشن اغلیورق
یاتور مجنون و لیلی طورر اغلر		یشلی ارق کبی هرپا که چاغلر
نه خوش در ایکی یار اولق موافق		خصوصا بر برینه اول عاشق
نیجه دم یاتدی مجنون بویله بیهوش		ولی یاتدر یا بغری پر جوش
زماندن صکره چون باشن کوتردی		بشینه جمع ایدب عقلین اوتردی
کورب اول ماهی ینه دشدی خاکه		سکدن نالهسی چقدی سماکه
اولب جاندن زیاده سوز دردی		باشن یردن کوتردیکی دوتردی
دوشه طوره کوزین کوتردی یاره		جمالی آینه ایتدی نظاره
یاتنده کوردی چون کم پادشاهی		کوکه دوکدردی کون کبی کلاهین
صکره پس مرده ایدی جان بابیردی		قدرتی دردله درمانه ایردی
دیدی خوش کلدوک ای زیبانکارم		سکا واریدی چوق دن انتظارم
بنی طبراغه صالوب غم خزانی		یوزم اولمشدی برک زعفرانی

نمدن طوغلی شاد اولدغم یوق — دخی بر کون مرادم بولدغم یوق

کوکل بر شاه حسنک بنده سیدر — کمند زلفینک افکنده سیدر

جمالن کعبه اتمش کرچه الله — ولی مرجاییدر کون کیبی اول ماه

جفا خودر بنم ویرمز مرادم — اولرسم اکمیه بر کره آدم

اشتدک چون بو دکلو وصف حالم — قوکت حالومه کم یوقدر مجالم

اکر دردم دوکرسم نیجه بیک ییل — نه ممکندر دیسه بیکده برین دیل

بنی سویلتمه کم آچسم دهانم — ییری کوکی یقر سوز نهانم

بو سوزدن اول کل باغ لطافت — کلوب جوشه صفالر سوردغایت

عماریدن اینوب یانینه واردی — اویرکن دیده بختن اویاردی

دیدی ای ناتوان اوشته جیبک — عیان ایت دردکی کلدی طبیبک

فروغ دیده غمکینکم بن — سرور سینه غمکینکم بن

بنم شوریده کوکلو که تسلی — یوزمدر کوزوکه نور تجلی

سنی نرکس کوزمدر خسته ایدن — ایشک سنبل صچمدر بسته ایدن

نیجه درلو تلطف کوسترب اول — ینه مجنون اتدی بیکدن قول

رخ یاری چون اول اشفته کوردی — ایدب یوز سجده یوزن ییره سوردی

خطا دیدم کجه اولری ظلمت — ادرکن سیر اویار ماه طلعت

اویانوب ناکهان اول ماه پاره — باشن قالدردی واتدی نظاره

کوررکم کاروباندن برنشان یوق — دوا اوکنجه یورر ساربان یوق

بو حاله کی پریشان اولدی لیلی — قالوب حیرتده دیردی وای ویلی

سورر کن ناقه سینی راه و بی راه — ارر ناکاه بر وادی یه اول ماه

نه وادی جنتک بر تازه باغی — اولیدی خسته مجنونک طراغی

یاتوب ایلردی که زاری که افغان — اشتدی ناله وا هینی جانان

چرس اوازسن صانوب یونلدی — سورب لیلی مکان قیسه کلدی

میان بحر حیرتده اولب غرق — انک مجنون ایدوکن اتدی فرق

سوال ایدب ددی ای زار و پرغم — ندن کارک اولیدر بویله درهم

ندن بی نور اولبدر چشم خیرک — نچون صبحه ارشمز شام تیرک

سنی بنوغه دیوانه کیم اتدی — بو شمع جمعه پروانه کیم اتدی

ندر آدک مکانک نیجه یر در — نچون جسم ضعیفک پرشرر در

خطانی کوش ادب افتاده مجنون — کتوردی بو کلامی یاده مجنون

آدم قیس و دیارم عامریدر — غممدن کورینن بیکده بری در

گوکده مقام سدره و عرش عظیم ایچون
ییرده حریم کعبه و صحن صفا حقی

حج و زکات و فطره و صوم و صلاة ایچون
مجموع انبیا و قمو اولیا حقی

پروانه کبی قومه بنی شام غمده زار
شمع هدا ایتدکی نور ضیا حقی

مثنوی

بو فرقت کیجه سن قوزالمه یارب
یینه اول روزی بیر وزایله یارب

یکا معلوم یارب جمله حالم
غم هجرانه یوق صبر و مجالم

یتر مختل صبحوم شامه دکدر
جدالق روزه چیمین برابدر

دعا قلدقچه اول زار و غم آیین
دل اولب تنده هر مو دیردی آمین

کوکلده واریدی چونکم صفاسی
همان دم مستجاب اولدی دعاسی

کرچون یوز قودی شه نوفل غباره
پدر لیلی ایرشدی اول دیاره

ایرشوب ذوق و شادی غصه کیتدی
الوب لیلایی عزم خانه اتدی

کدرکن یولده بر دم کیجه بیله
اویودی هنوز جنده اول جمیله

اکرچه ماه بیتاب اولمشدی
نیجه کونیدی بیخواب اولمشدی

الندن قاچوب ناقه عنانی
کوز غزا اولدی تاق کاروانی

کیجه قارا کویدی ساربان دور
اکر اولدی کاربانن یار جان دور

انک حقی که اولدر ماه کنعان — اسیر اولمشکن اندک مصره سلطان

کلیمک حضرت موسا حقیچون — عصا ییله ید بیضا حقیچون

خلیفک حقی کم چکدکجه آواز — اولوردی کوه نالان سنک دمساز

سلیمانه ویریلن خاتم ایچون — انوکله سوردکی خوش عالمیچون

انک حقی که بقمایوب جهانه — یولکده لاله وش غرق اولدی قانه

مسیحک حقی کیم جسمیله فی الحال — عروج اتدی سمایه بی پر و بال

حبیبک مصطفی نوری حقیچون — انک شرعنده اولن رونقیچون

جمیع انبیانک حرمتیچون — طریق حقه خلقی دعوتیچون

غزل — خواندن مجنون

یارب درون دلده کی نار بلا حقی — هر کیجه کوکلره بویانن آه و وا حقی

نار جحیم ایچون که جلالک شراریدر — فیضکله جنت اچره کی نشو و نما حقی

بو کردش زمان و ثبات زمینچون — مهر منیر صبحله بدر الدجا حقی

عشاق سنه سنده اولن داغ مهریچون — خورشید تابدارله چرخ دتا حقی

غم کونلرنده ناله شبکیر حرمتی — فرقت شبنده صدقله اولن دعا حقی

بیم فراق یارله امیدو صلیچون — یعنی طریق عشقده خون و رجا حقی

یوریدی شوقلا اخشام اولنجه ایرب وقت نماز شام اولنجه

چون اخشام اولدی آرام اتدی مجنون اوزردی سوی کعبه یرده مجنون

یننکی بلاکسن یاد قلدی اولنجه نیم شب فریاد قلدی

اگرچه آه ناله ایلدی چوق ولی گوردی که اندن فایده یوق

طوروب نازیله اتدی مناجات خدای پاکه یعنی عرض حاجات

ددی ای خالق بنیاد عالم که هردم سالک سجده آدم

گوزم بنیاد دلم گویا قلورسین قراطیره اغکن احیا قلورسین

بلورسین ذره ذره سن جهانی سنکا گوندن عیان راز نهانی

الهی ذات بیچونک حقیچون گوکلده کنج مدفونک حقیچون

که یعنی عشقکک اسراری حقی جمالک شمعنک انواری حقی

یدی طاسوده قهرک هیچون جهانه اول ایرن آدم ایچون

بو بیلک نجم وطوقوز طارم ایچون سکز جنتده مهرک زیب ایچون

نبی اللّه ایچون کم نا گهانی گیدب طوفان غم شاد اولدی جانی

خلیلک حقی کم چون ایلد که جهد گلستان اولدی اکا نار نمرود

ذبیح اللّه ایچون کم بی غم و بیم یولکده ایلدی کندوی تسلیم

بهار چون یکره ماتم طوتردی / که بلبل اغزینی پیچم طوتردی
بو موسمده غم هجریله مجنون / طوتوب دی زار و گریان جگر پر خون
مثال صبر و آرامی طاغتدی / گوزندن یاشی یرینه قان اقتدی
نچه پرده لباسین چاک قلدی / یوزن طپراغه سوردی خاک قلدی
بلادن لاله وش بغرنده یکی داغ / جفادن یانی عالم کوکلنه یاغ
قوزلغنز اول گل یوزلو یارک / قرالو قالدی بو مرغ زارک
طوروب طوشینه گتدی بریکایه / باشن چالدی ینه رسنک بلایه
باشن چوق یالکی آتیق ایرادردی / گوزندن توزنی یل گبی گیدردی
بلا یوسنده قطع امید مراتب / حرارت شول قدر اولشدی غالب
که قاچان غصه دن پرتاب اوردی / ایوق بصدوغی یر سیلاب اوردی
بو رسمه غم اودن زار و محزون / ایرشدی عاقبت بر باغه مجنون
گیرب اول باغه گوردی باغبانی / گتر غیرتله بر سرو روانی
یوریدی اول یکا بو زار و پر غم / دلی پر غصه و غم دیدی بر دم
باشی ینه ایلیوب ویردی سلامی / صورر لطفیله حالندن پیامی
دیدی ای باغبان صحن گلزار / بو سرو سرکشه قصد اتمه زنهار

سوزی چوق بو دوران خسنینک
قوننز بر کسیه حقن کشینک

حذر قل اولسون سنا کیسم کار
که اوکنز دنیده مهرپرستکار

دریلیج عالم اچره علتیله
صوک اوجی جان ویریوز محنتله

اکن کرم اولمه بو بزم بلاده
فنا جامن صونز برکون شکاده

دکل باقی بو دنیاده بر آدم
قالور انجق اوی والله اعلم

بردن پدر لیلی را وحسب حال مجنون دهر

بین عالم غمینی خواه ناخواه
بو رسمه یازدی اخوالی مکتوب آه

که چون ترک اتدی نوفل تاج و تختی
فنا ملکینه چکدی رخت و بختی

پدر لیلی ارشدی نتیکم باد
الوب اول سروی کتدی خرم و شاد

ینه مجنون بی دل قلدی محروم
تب هجر ایله پر تاب و مهموم

مکر اولدم زمستان اولمش ایدی
نجد جبل عریان اولمشدی

گلستانلر قرا طپراغه دوندی
یشل طوطی کبی بر زاغه دوندی

بر تتلر مخزنی برف اچشدی
جهانه سیم نابن صاچشدی

قرار اتدی صولر انپرده اودی
حیاتی کتدی برکلک سرده اولدی

کورینز اولدی کرکه مهر پرتاب
بولت کیبردی کوه کرکه سنجاب

تکرار ییری اصلنده یوزلق
انوکچون کلمز ییری اندن اوزلق

نه خوش دیمش من بنی دهقان مسکین
کتم تلخ ویرمز بار شیرین

نکر بر کون که بزمی اولشدی بیالی
کو کلدن بادهٔ سورشدی ملالی

چون اول شه بزمی کرماکرم کوردی
بر نیه خاص قوللردن بیوردی

که وار مخزنه برجام مرصع
الوب بزمه قلق آنی ملمع

بجا اول بیکه هرکز غصه و بیم
کتور ساقیه بنجان ایدی تسلیم

کلنجه اول قدح بو بزمکاهه
قتی ختندی ساقی صوندی شاهه

الجوب اول جامی شوقله کیدی جانه
جکر قانیله ال یودی جهاندن

اکا داخی بل صوندی پیاله
ایچن داغ ایلدی مانند لاله

اریدی درده امشم اولدی کم سیم
اغو بولدی دلمرکن زخمه مرهم

تودتی قارمیشدی کم دوشه مجنون
دو شب ایچینه کندو اولدی مغبون

مثل درکم حسن الملوک یولدشو که
کرایلو کار کاه کند و بشوکه

دکل دکمسه باقی بو دوران
دیمز کم بو کدا دربا بو سلطان

دمیه ظلم اتدکوم یانده قالور
سنک داخی فلک ایاغنک آلور

اولبدر منتقم دوران عالم
ایو تیلو بولر اتدوکن ادم

دیدن نوفل روی لیلی

سپهر کفتنه سندن ایدر افغان
که چون صالدی نظر اول ماهه نوفل
طوتلدی کوکلینک مرغی دوزاغه
ویرب کوکلن بوتره کلعذاره
سمند صبر بیک کتدی عنانی
وارب الدن بکلی اول جهانکیر
که ایرسه وصال یاره مجنون
واکر اندن الام بو غنچه خندی
اولر آدم بوتن ایللرده نامرد
بو ایکی فکرله اولدم فتاده
دل وجان کتدی هب درمانده قالدوم
همان یکدر که مجنونه ویرم زهر
که یولدن کتیب قالورسه بو خار
بو فکر ایلیوب دلده مقرر

ودیکر کون شدن راس

روایت قلدی پیری مثنوی خان
انیس اولدی فغان وآه نوفل
یولی یاقن ایکن دوشدی اوزاغه
چکوب اتدی یقاسن پاره پاره
زبون اولدی بو دولت پهلوانی
بو یزدن ایلدی مخفی جه تدبیر
بنی مجنون ایدر هجریله کردون
دوادن ایرورم دردمندی
الم چکسم قومز بو عشقله درد
نه چاره زار وحیرانم اراده
کونلدی قافله یابانده قالدوم
انک داخی ایشنی بیتوره دهر
اولم اول تازه کلسیز بلبل زار
ارادی فرصت اول شاه ستمکر

یاغوب یغمور سنانی تیز کینه / قبوره دونشدی چشم و سینه
باشین قالدرمشدی کین کمندن / کوکسلر طبطلوا ولمشدی کیندن
کتابار نعره‌سی آلمز صهیلی / جهانه دورمشدی قورخو خیلی
طرازدی بکزی مهر کسفور خوشندن / قرکزندی گردون کیلدی جوشش
یزلماغه اجل منشوری یر یر / دوات اولدی کوکسلر خامه‌لر تیر
سکوز خیمه‌ین بغری خون کلدی / کورن کوز افتن یلی بو کلدی
شو دکلو چو غندی جنک اچره کشته / کر میدان اولمشدی پشته پشته
سپر چین اتمشدی بریر ابرو / زبان خنجر اولمشدی سخن کو
یقلدقچه سپهر هر بر دلاور / غمندن کوس اوردی دست بر سر
فغان ایلردی سرنالر بو غمدن / کیر ماتم طوتب کوک جامه جوشن
قیامت اولدی کون اولدی آشکاره / بچه کلچهره یوز اوردی غباره
ولی قیس شکسته حال و دلتنگ / خجل اولمشدی اولدوغنه بو جنک
خصومتدن واریدی انفعالی / دخی افزوندی حزن و ملالی
کر شاید خاطر یاره ایرشب درد / کو کلدن انجنه اول نازپرورد
جفادن یوز چویرب چرخ گردون / اسیر اتدی طوتب لیلی‌یی مجنون

اولمحه بر ملامت

نتم تروقته کلمک ایشن
محقق باشر قصد ایلیشن

یاردانه توکّل ایده لوم بیز
نم کلمسنه تحمّل ایدەلم بیز

جنک کردن نوفل با پدر لیلی

نتم که چونکه تیغ خسرو روز
دریب شعله جهانی اتدی پرسوز

صباح اولدی کونش کوستردی قاشن
جهانک قلدی نورا جبین وطاکشن

اقر صو کبی موج اوردی چریلر
قچوب کیزلندی قورخودن پریلر

دوکلدی کوس الایلر دوزلدی
قزل آق صاری بیراقلر چوزلدی

لوالر شقه سنی پیرا آچلدی
مبارزلر بهادرلر سچلدی

دلاورلر اتر صف شکنلر
دلو قنلو بیکلر تیغ زنلر

کانکشر لر کوزلدر قاشی کبی
حساب حدی یوق کوز یاشی کبی

قونک کوکسنی طولوب خشم و کینه
سراسر قدی پولاد چینه

قتارچو نکم آهنک ایلدیلر
عجب مردانه خوش جنک ایلدیلر

نه جنک اولسون که بزم کلشن
اشعلر غنچه در شمشیر سوسن

ایکی دریا کبی اول ایکی لشکر
قرشدی بر برینه اولدی یکسر

ایدوب حمله هزاران شیر غرّان
سکولردن نیستان اولدی میدان

الوب چونکه جوابنی وندی قاصد   منافع صلحه اراده اولدی کاسد

دل نوفل بنه شعله طولدی   دخی خشم اتمکه بر آتش پاره اولدی

طلیعه‌شوب لشکریله اتدی تدبیر   قوشنی دیدیلر که ای جهانگیر

فلکدن بوجه ورشدی تیز ترک   نیجه تیز رکشلر اولشدر انیزرک

قابجک قان قشادر نزه دیوه   ایردوشندی همدم غریوه

دخی بورشی دکان رکسه نجک   زبون ایلر نیجه شیری شکنجک

سیاه و شوکتیله قهرمان سن   اولو تعلیل صاحب قرانسن

یورک ایدیم اول باکره آهنک   صدوک لسون که باری نیدوکن نیک

ورالوم او نیا لوم جان اوکلکده   بو لوکه اوللم قربان اوکلکده

همان عزم اتدی شکرنی نخاما   دکمز دریا بری موج اوردی گویا

الده هر بریننک تیغ بر برق   کداتمز کمسه از دردن آنی فرق

چالندی شوکتیله کوس حربی   صداسی طولدی جبل شرق و غربی

چکلدی اوکجه اول سنجق شاه   یازلمش اوستنه نصر من الله

بذر لیلایی باصشدی ملالت   ویردی لشکرینه استمالت

دریدی کورکل اول کستاخ و بدبخت   نه یوزدن اتدی قصد افسر و تخت

ایشی وار عقل و ادراکه صغمز
براه اتسه طوقز افلاکه صغمز

سزار جسی شوق او دنیا یش
جهاندن ال چکوب جاندن اوصانمش

کلمدی نام زد قل دختر وکی
بو خصوصده تحیر ده شکروکی

ثوابی وار قبول ات نصحه یزیق
بزه چوق فایده تیزه ضرر یوق

بکا شمدی کلوب یلوار مطیع اول
وگرنه عذرک اولمز صکره مقبول

اوقیوب نامه چون بولدی نهایت
پدر لیلی پریشان اولدی غایت

بیلوب معلوم ایدنوب فضل و اپن
بویردی بویله یاز دلبر جواپن

کرامی کسندن کورن بی عقل و مغرور
بو اشکلر پسندن اولمق دوردکی

کیشی کیم اوله اهل دانش
چیقون اندازه دن طشره قویه پای

دگوز بزده اول رسم نو ایم
کرچنک ایچنده تیزدن قالوزکم

قیز مدر کرچه آشوب و زمانه
ادب درنای دو شمرمده نه

ایکن لاف اوره کم یا یکت بهلوار
شل ور مرا و کن تیز بهلوار

سکا ایش اکسم اولمز کر اولم بن
دریغ انته آلکدن گلدوکن پس

کرک عزم ایلیوبدن کت کلور
بشوکه مقتضی طش قاتی تیپ اوور

چون ویردک اوی کن اژدهایی
بولم صنعه بلالردن رهایی

سپهروش قاقبی ایلدی یوز بن جبین / کوکلدن طوتدی قوم لیلی کین
همان طوردی یزیدن منت وبی باک / کیتدی و قوشندی چست و چالاک
چپه کندره و باشنده مغفر / سپر دوشنده و دستنده خنجر
بنتبجه برتعد باد پایه / کلوب چون اولدی لشکری نهایه
اگرک لشکر کرکسه شاه نوفل / قوننک آلت خبری مکمل
کوچپ نوفل چو فروشوکتیله / ایرشدی اول دیاره مدتیله
چون ایردی ایل اوجینه یازدی نامه / ایلتدی پیک اوچپ کویا حمامه
پدر لیلی چون اول مکتوبی کوردی / قتیوب نامه و شونی یزینی وردی
اوقتدی بردبیرو آنی اول دم / یازلمش کوردی پیکب طعن جم
کاوش کوک کوتورمز لشکرم وار / شجاعتده سرآمد بکلرم وار
قمار ورمثالی آتش افشان / دکلدر اوغلی سام نریمان
بنم چون اولافسن تقابل / صقین کیم نوشنک اوکریش قاتل
یانمده برالتیمش وار قدستیمی / وفا دریاسینک در یتیمی
اگرچه مرضده فایق اولمش / قزک وصفن ایشتمش عاشق اولمش
نه عاشق دردمند ومبتلا در / بلشیدن یادوباده آشنا در

[illegible]

بو سوزلری قیلدی عرض جانن — اوزاتدی شمع وش سینه بریان
که ای مهد ایلین وصل نکاره — نجون اوردک بنم بغرمه یاره
بنی پس ایتدک برلطف دلشاد — کمند غصه دن اولدم ازاد
نه ایدی اولا اول ریشخندک — که سلمدن یشن دردمندک
ایندم سوزکه کلدم بو ییره — عجب ظلم ایلدک بن فقیره
دیارمدن بنی آواره ایتدک — حیاتم جامه سن صدپاره ایتدک
اگرچه روز و شب ناشاد ایدم بن — غم و درده هله منت دیدم بن
ولی شدیکه اوکرندم صفایه — نجه صبر ایلیم درد و بلایه (جور و جفایه)
عجب آشفته اولدم کتدی تدبیر — جنونم وارکدک دربا که زنجیر
نه زنجیر ایله باکا زلف یاری — نه قوکیدم نه پیروصه باری
دهانک ایچره چو غیدی بانک — نجون یاشمدی ایچره سن دهانک
کرکدر کیشی سوزینه اراولا — بو یولده سرویره تک شور اولا
بونی دیدی و خاموش اولدی مجنون — یقلدی خاکه بیهوش اولدی مجنون

بجنگ آمدن نوفل ولشکر کشیدن بدیار لیلی

اشتدی چونکه نوفل بو خطابی — اولب دشمنه قالمدی جوابی

ایدنوب کندویه مجنونی همدم / ییوب ایچردی اول گل دمادم

پیاله دور ایدردی چالنوب ساز / بونک اوستنه کچدی بر ایکی ای

خطاب مجنون بنوفل / در اثنای مجلس

گل ای بزم بلاده رند عیاش / سنک بو نشئه تکه چکمن و سایاش

ایدلر نعرهٔ مستانه کی گوش / کلوب جوشه قالور حیران و بیهوش

ینه بر جام صون اهل صفایه / ایرشسون هایوهوی طاق سمایه

مگر برگون که اول شاهیله مجنون / اوتوروب نوش ایدردی جام گلگون

چالندقجه دف و چنک و چغانه / چکردی آه مجنون عاشقانه

صراحی غلغل قلدقجه گوش اول / قدح وش قان ایدوب ایلردی جوش

نه جرعه نوش ایدوب اولورشه بی غم / گوزندن خون اولوب طاملردی اول دم

اگر لیلیی طورزا اغلر ایدی / ینیشی ایرمانی طورزر چکلیر

دوشب گوکلینه زلف و خد جانان / ایکی گوزدن گوزینه اولدی یکسان

دیدی کندویه ای نادان بدخو / غم عشقی اونتدک می نه در بو

قنی اول آه و واه و درد و حسرت / سکا لایق در بو عیش و عشرت

ادک لیلی اچنده عاشق زار / ولی بس شمدن غم زهی عار

که اولدی طور نغمه جمع هوایه

گوزینه صبح شام اولمشدی یکسان

ابرشب بیلدی رملر کبی پالاک — سوقوم اوخیند ایلیم خاک
خدا کرایلیه بیزه عنایت — قلالوم رخت و بنکا یئدی غارت
بهرحال ای غریب و زاروبی دل — اولانسن اول پری سیمایه واصل
اوکمدن کوردی بچه بخت سیر کبی — اوردم بچه ابریشم تسیر کبی
حلدرنه کوکلره اول ماه تابان — دوتن کبی اولم اردنجه تران
پیر الشدید آخر بوم اسنی — براثرها کبی نهانی
نه یم نه ایچم نه خواب و آرام — شکارام اونجه اول دلارام
چوایده دوی اول زار و نالان — بو شری حتویلیه کیم بو قدر امکان
بلکه ویری هیچ کیم غمی — در شواری کیم اتر ترا به
همیشه بیلسن ناز و غلبه — ایتش اولوری اهل ورد وغله
اگرچه اولدی آدم زاده بنده — ولی اول پادشه بن خورا بنده
بچه دفعه بودی اشکم لباسم — دخی بک اوینه اوپستره پلاسم
کلیسن بچمک اشکنه ایده مزاغ — اغزم کوزن بک کبی یورسک زاغ
سینه بلوردی ابرام اتدی نوفل — ستور ابچسته اقدام اتدی نوفل
بچه ابرام و چوق منتلر اتدی — قسم ویرب خدایه الدی کتدی

کرم ایلیبی بو لیتمه اپسم — که حیرانم بو حاله بن دخی هم

کورب نوفل بو حالی اندی شفقت — نه شفقت ویردی چوق نیز و نصیحت

کرای شفته دل مانند کیسو — عجب سودایه دوشمش سن ندر بو

تیز دیوانه وش آواره اولدوک — سینه ایردک بو کزمکله نه بولدوک

نچه کون کبی مرجانی اولاسن — قرار ایت کعبه وش عزت بولاسن

تیز کرهریکا ایرماغ سیکبی — کرک ساکن اولاسن طاغ کبی

دلرسک بوله سن بر فتح بابی — بر اهل همته قل انتسابی

اولرسه یار اکر تریاک افعی — زبانی زهرینک دفع اوله دفعی

کل تازه نسیمه اولسه یار — اچلمز خرم اولمازیدی کلزار

بر ایکی کون اولرسنک باکه همدم — بولرسن جان و دل زخمینه مرهم

یانمده هپ مرادک اولدی ظاهر — سینی وصل ایدین لیلی یه آخر

دوکب ایتکی کبی مال و خزینه — نچه ایلچی صالاین آته سینه

اولرسه قوت زرله نصیب اول — مرادک کعبه سینه بوله سن یول

بو قوله آتسی اولمزسه قائل — ایچورم جاننه زهر هلاهل

صالوب یلکینه یوز آشوب و غوغا — دمردن آقدم اوستنه دریا

مدام اغلایوب ایلر آه و افغان — اومر کیم ایشدب رحم ایده جانان

جهانی یارب اول مسکین نه صانور — که صویا الدنوب بیله طیانور

کچوب کونی شب هجران ایچنده — یاتور هر لحظه سکستان ایچنده

ایشدب نوفل انک داستانن — چوردی اول یکا آنی عنانن

وارب مجنون یانینه اندی فی الحال — ودی عشق اولسون ایسی دیوانه ابدال

اوکینه سفر چکدی قودی اتک — قومادی قیسی قصد اتدکجه کتک

سوزندن جام حکمت نوش قلدی — روان دریای شفقت جوش قلدی

بویولده اول دخی افکنده بیدی — نه وار شاهیسه عشقه بنده بیدی

سوردی برکان ابروی غایت — درونی تیر غمدن پر جراحت

بلور دلخسته درون بینه خسته — شکسته حالنی اکلر شکسته

تلطف کوسترب مجنونه خیلی — دوی ای بنده درکاه لیلی

نه حالک وار که دوشکندر ستارک — مکر نامهربان در ماه پارک

وجودکده سلامتدن اثر یوق — عیان ایت حالوکی انکاره یریوق

اوقینور قصه غم سوزلرکدن — اقر دریای محنت کوزلرکدن

ددی مجنون که ای صدر قبایل — مروت ملکتنده میر عادل

نه گرزه کم اوریدی نه بلک گرز / ایدردی خرد اولرسه کوه البرز

هزبر و ببر ایله هم پنجه ییدی / شکار اتمک اکا انجق ییدی

حکم بر کون که اول میر جهانگیر / چقر نخچیره ایدرکن صید نخچیر

سوزب بر صحرایه دی اول کوهساری / شتاب ایله ایدردی گیر و داری

ارارکن طاغ و طاشی کوردی ناکاه / یاتور بر گوشه‌ده مجنون اداب

کورن قورو صنوب غول بیابان / نه تاج و نه قبا عریان و بریان

دلنده کر غزل که نام لیلی / بز کوش اتدی اول شیرین مقالی

الوردی هر نه وضع اتسیدی عبرت / کلامندن تمام اوکرندی حکمت

برینه قوللردن سوردی اتنی / که بو کیدر ندر نام و نشانی

درونی اولمشکن کان عرفان / نچون طپراقده یورر زار و کریان

دو دلبر بو بر آشفته کدادر / بلا اپی نه جهانک مبتلادر

اولبدر بر شه سنک گدایی / نه مالی وار نه رختی نه لباسی

اولب هر کوه اکا تخت کیانی / بشنده تاجی قوشلر آشیانی

ایدنش شوکتیچون خاص و عامه / غم اودی شعله‌سی زربفت جامه

کلوب اودن بنالی اتمش فراموش / دکل دم کریه‌دن لحظه خاموش

کرامت چوق دکلدر عشق ارندن — خصوصا اهل عشقک سرورندن

کدایی عشق سلطاندر کانسز — جهان جانسز جسد کیبیدر انسز

محبت بر کهر در قیمتی یوق — اکا یاقوت ولعلک نسبتی یوق

محبت تاجی در کون ومکانک — کیمک باشینه قونسه دولت انک

بلی تاج سعادت در محبت — خدادن بر هدایت در محبت

اولیدر وارینه مهر سلیمان — کرایلر صاحبن باشینه سلطان

اله کیرر اکرچه بر سبیله — صراحم عشقه یول بولمز طلبله

اولیدی جمله طش لعل بدخشان — اولردی سنک ولعلک قدری یکسان

عزم کردن نوفل بشکار و دیدن مجنون در لحد

سخن میداننک صاحب قرانی — بو رسمه چکدی تیغ داستانی

که اول قرن اچره قوپدی بر دلاور — تذرو عدل وشهباز همافر

چریسی بی حساب ومالی بیحد — نچه یللر کچردی ایلسنک عد

سپهر جود وهمت آدی نوفل — زماننده یوغدی اندن اعدل

اکرچه مومیدی اول عیش وبزمه — ولیکن بر یز او دیدی رزمه

قفنجیله عدویه اورسه نیزه — اردی امین اولسه ریزه ریزه

انک کیم بغری عندن طولو قاندر — بلا شمشیری اوزره خوان فشاندر

اوده کیرن کشی چقماسن اکمز — بنایه بشلین یقماسن اکمز

هله باری عدو چون چکدی شمشیر — یوریب دیمدی هرکز ایکی بیر

وفا و شفقتی قویب اکاری — چلاجق دمده اول بیماری زاری

قورویب اللری قالدی عملدن — صناسن کیم قولاغ ایدی ازلدن

کورنجه کندوده بو حالی اغیار — ایدب فریادی زاری قالدی ناچار

ددی ای قبله کاه عز و تمکین — سکا انکار ایدندر کبر بیدین

کرم قل دردمندم ایله درمان — که ترک کفر ایدوب اولدم مسلمان

ازل نادان ایدم اقراره کلدم — کناهم بلدم استغفاره کلدم

بنم ایشم خطادر سن عطا قل — کرامت کانیسن درده دوا قل

بو حاله طکلیوب اول عشق شاهی — علم قالدردی یریر دود آهی

برز اغلایوب اول شمع هدایت — روان جوش ایلدی دریای شفقت

دعا قلماغه دلدن اولدی میلی — ولی اول نصیحت ویردی خیلی

پس اندن صدق الیله اچدی باشن — دعا اتدی دوکب طپراغده یاشن

بولب صحت همان دم دشمن شل — طوتار اولدی الی نجیبه اول

بغایت اول کون اولمشدی همایون — که کلدی بر یره لیلی و مجنون

بر یسنی کل کبی خندان و خرم — بری بلبل مثالی زار و پر غم

ینه اتدی اول ایکی بلبل زار — کل تر صحبتن بی زحمت خار

ینه اوقندی اول ابیات دلکش — نه دلکش مر بری بر پاره آتش

آکاه شدن رقیب از مصاحب مجنون بجیب

دریغا وصف اولنمز عالم عشق — بیان دستینه صغمز خاتم عشق

روایت قیلن اخبار کهن دن — بو رسمه در فشان اولدی سخن دن

که مجنون یاریله عشرتده یکین — بو کثرتدن کچوب وحدتده یکین

چکر کن قرشو سنده دمبدم آه — دو یار اول صحبتی اغیار ناکاه

غضبدن کاسه چشمی طولب قان — همان الدی الینه تیغ بران

که بو دیوانه در شربت کرکدر — غم و دردندن ایل راحت کرکدر

بو نوعه کین ادب اول درده ناکه — قزل قانن قارم دیر قاره خاکه

دیلر کیم تیغله قورقوده ای — صنور مجنونی صاقلر باش و جانی

انی بلمز دیکم اول زار و غمکین — ایدنمشدی باش اوینا ماغی امین

دوشنلر عشقه اولمکدن قیرمز — اوق اترسک کوکس طوتر کوز ایرمز

اگرچه مویه اندردی بنی غم — بیلک فکری ولی کوکلده محکم

بکا اول فکری حق اتدی عطیه — فللرحمن الطاف خفیه

کم ایلرکن کنش نهر ورباده چره ایی — یاشم ارتوردی یوزک افتابی

یوزک کورمکله دلدن شوق کتمز — غم پروانه یی آود ساکن اتمز

کل انصاف ایله ای شوخ جهانم — نجه فاش اولمسون راز نهانم

قشیه حبله کر طره یه طناز — مژه یه پرفتن غمزه یه غماز

دلر سنک دوشمیم دام بلایه — صچک باش قوشمسون باد صبایه

بنم چشمم غمکدن طولو خوناب — سنک جازه لرک هردم ادر خواب

طولاشلدن سنک بوینوکه پرچم — سیهکار اولدی حالم قامتم خم

کدر زلفوکی رخسارکدن ای یار — نه اتتر جنت اچره اول سیه مار

سراسر جسم وجانم طولدی عشقک — بکا عشق اولدی درد اولدی عشقک

ددی لیلی که ای یار کزینم — صچک زناریدر اشوب دینم

دکل وقت شکایت عیش ونوش ایت — الوکه ساغر ال می کبی جوش ات

بحمدالله که دوران ویردی فرصت — دمیدر ایدلوم خوش عیش وعشرت

ینه کرم اولدی بزم خسروانه — ینه سازنده لر اتدی ترانه

کورب اول بزم و شوقی کلدی وجده — ایرقدن ایلدی یوز یروه سجده

زماندن کز باش قلدردی یردن — کورر اول زر قبا و سیم کردن

اوترمش خیمه سنده شاه کیبی — فلک خرکاه اچره ماه کیبی

طورب قارشوده حیران اول سیه کار — دعا و مدح اوقدی یاره تکرار

کورنجه اول کل شیرین تبسم — بو محنت مرغنه اتدی ترحم

همان کلسون دیو بر کیشی صالدی — کلیجک لطفله یانینه الدی

ددی ای پادشاه ملکت غم — یوزی باصه کلدک خیر مقدم

نه باش کم اتمیه قاپکده خدمت — اکا لایق دکلدر تاج و دولت

اوشتدردی غم و حزنی وصالک — فرحلر ویردی جانومه جمالک

جوابنده ددی مجنون اوباش — که حق ویرسون سکا ای سرو ازون باش

جمالک باغی دایم خرم اولسون — کوزم یاشی اوباغه شبنم اولسون

جهان طوردقجه حسنه پادشاه اول — سعادت برجنه خورشید و ماه اول

لبک دل خسته سنک امسیدر — سوزک جان یاره سینک مرهمیدر

دکل طتلو سوز اتسک باکه ورهم — اولوردی سینه مجروحه مرهم

کوزل چوقدر ولی مقصود سنسن — عبودیت بنم معبود سنسن

کمر دیوانه اولمش نایبانی / اتوب کون علتشلر بریر انی

طورردی قرشوده بر چقرقوش / که طوتمه مژده ویرسه اول پریوش

قتوشی محرم رازیدی اکه / کوچکدن یار دمسازیدی اکه

یانده واریدی بر چنکی استاد / که نازندن صلاردی جانه فریاد

چکوب دلدن نه کینکلو اواز / بو دلکش تطبل اتدی آغاز

یارب اول ایرغ زار رفنده بیکی / نه چنده نه گلستاندن بیکی

قولدی پروازه گلمز اول شهباز / خبر آلنک نه آشیانندن بیکی

زخم عشقیله قاتی خسته بیدی / نه وار دیگر حالی قانندن بیکی

برج پسنده با اوج دلده میدر / عجبا قنغی اسماندن بیکی

ولدی غمدن یوزم زرد اشکم لعل
نجبه معدندن نجه کاندن بیکی

چلوب ایرلدی شوقیله دمادم / کدردی کندودن کورش اتسه ادم

خون
بو حالتده ارشدی خسته مجنون / پر اولمش باش برنه دیدوکی

کوربسه

قرشوسنده اول لالمنک گلی و بلبل کبی | یاقتی یر توب غنچه فریاد اه اتسیم کرک
جان فدا قلق مرادم نکارم بولنه | کندوی فنا بلمق تمناه اتسیم کرک
پادشاه الملک عشقمز مجنون باشنه | ترک دنیا ایتمی ترک کلاه اتسیم کرک

وصف حال لیلی ورهیدن مجنون

بو یا کیم اول ملاحت گلستانی | زمانک بلبل شیرین زبانی
اچوب نرگسلرن طوردی سحردن | بکانی تارغتم کلبرک تردن
طرایوب عنبرین کاکللرینی | طغتدی سنبره تنک سنبللرنی
کیوب بر ارغوانی تازه خلعت | نه خلعت حلهٔ زیبای جنت
اول آتش کون بیاشلد بودبر | جهانی یاقیجون اوتلکی آذر
نه آتش نور حق دربی کان اول | که اولز کیمسه کوزندن نهان اول
قوشندی بر کمر قوس قزح وش | مصنع درلو تکمیل منقش
بشنیه کیدی بر جوهرلو افسر | نه افسر برج چینه مهر انور
قوانب دولت و اقبال و بخته | کیکوب او توردی بر التونلو تخته
تماشا ایتمکیچون باغ ورانی | بوبردی اچدیلر باب وتاغی
یاوز کوزدن نگاه المیردم کاه | که دردم در تراوایا اوز زخم کاه

صبا چون ایلدی کتوردی نامه یاری   کوزندی جمله خلقه نوری تابداری

اویاندی جمله عالم بازی مجنون   کدوب اشبو اشیده اولدی مشغول

طوروب مجنون غمی محزون غمکین   بلادن دل پر آتش دیده غمکین

ایدردی ناله صحرا غمدن خنجر   ولیکن دودآهی آتش انکیز

اشتی بلبل کبی فریاد وناله   دوکردی نرکسندن قانلو ژاله

تزان هجر الندن ایدوب افغان   شکست یپراغی کبی جسمی لرزان

روان اولدی نکارکت قاپوسنه   دوتوب شوق اودینه جان وسینه

نظر قلمز نه جانه نه جهانه   عرب اطفالی یانجه روانه

کمی طعن ایلروب کمی اترسنک   بوایلر کندو کندو یه سنوکب جنک

بلیلیکه کیدر دیوانه مست   صبا چون شمع ادار پروانه مست

ایچوب خون جکردن جام احمر   زبانندن بو شعر اولمشدی ازبر

غزل خواندن مجنون

نیجه بر یاتوب شب فرقتده آه اتسم کرک   یلکی بر کون سحردن عزم راه اتسم کرک

اومیدم دیوانه وش بیجارا ولدم غمدن کلم   بر بیجی بکر لکن تبدره کاه اتسم کرک

بر بولده چوق کناه اتدم شفیعم یوق ولی   بینه اول بیچاره لطفن عذرخواه اتسم کرک

کاه اکین خار جفادن — محبت یولینی اوکرن صبادن

که صبر اولمش همیشه اکا عادت — کلک بربونه ایلر قناعت

جهان بکیدر که چون بنده محبت — اولا چون مجلس وحدتده حیرت

خدایه عاشق اول عاشق اولر تنگ — یوخی جان بزنده فرصت بولر تنگ

دلر تنگ اوله چون دنیاده سرور — روان آتشیر عشقه جان و سرور

اولب رنجیده چون عندن المیاه — اولر تنگ غم ... الحکم لله

سوسجندن طورب مجنون اویاندی — کوکه چیقوب فغانی او ده یاندی

نی کوردی که نه اول طارز بو — قالوب حیران ایشدن اوجادوبو

بینه موج اوردی عمان تحیر — دوشنکی براز اند تفکر

دخی بهتر اولب مزیت حیران — کوکلن عشقی اولسی صد فزون

کاه موج اضطراب اولب حواله — ایدردی روز و شب دردیله ناله

رفتن مجنون بدیار لیلی [illegible]

سحر کم کم عروس مهر انور — جمالندن جهانه ویردی زیور

ینه یوز طوتدی چرخ تیره مهره — ینه مهرک نشستی یردی سپهره

کیدردی ظلمتی خلاق عالم — پر اولدی نورله آفاق عالم

ایدردی کرچکم شمعه خطابی ‌ ‌ ولی مرکز اشتمزدی جوابی

بوتن کیجه یانوب یاقلدی مجنون ‌ ‌ صباح اولنجه افغان قلدی مجنون

طوتردی شمع کبی کوکه یوزن ‌ ‌ اچوب یوهمازدی کرپکلو کوزن

که خاریدی اکا هر نار مژکان ‌ ‌ متاع صبر نه کلشدی هجران

ایاغ اوزره طورب اول شمع پرسوز ‌ ‌ باقوب کوزلردی کیم نه وقت اوله روز

دخی واردقجه ضعفی اولدی غالب ‌ ‌ کواکب طولدی اشکندن جوانب

اولب آهسته کتدکجه فغانی ‌ ‌ امزغندی برزد کلندی جانی

وارب جان عالمین سیرانه کتدی ‌ ‌ نه عالم روضهٔ رضوانه کتدی

کوکل مرغی ینه مانند شهباز ‌ ‌ وارب قدسیلر بله اتدی پرواز

یتورکن بویله فارغ دل جهاندن ‌ ‌ اچلدی کتدی پرده چشم جاندن

دوشنده کوردکم برباغه وارمش ‌ ‌ تماشا اتمکه اوچماغه وارمش

ایدرکن اول کلستانی تماشا ‌ ‌ اولور کون کبی لیلی انده پیدا

نجه نازیله اول سرو روانده ‌ ‌ وارب صالندی صحن کلستانده

الیله قوپرب اول شوخ شنکل ‌ ‌ ویرر بو بلبلینه تازه بر کل

دیمک استر که اغیار اولدی مانع ‌ ‌ کل وصلمدن اول بربویه قانع

67

دونکگرچه که بودر داغ حسرت // ولی اتمز سن اهل درده شفقت
دنی پستی وفلک دون تو مردم   وریرسن چاره بیک بیک غصه وغم
همیشه دوشمنی خندان ایدرسن // محبت اهلنی گریان ایدرسن
اینک عکسینه دای چرخ ظالم // نشیمن مرکز اولماز کملیم
پسن اندن دوندر بیوزنی بیشمه // دونی پرتو کمدن مهر لمعه
نیچون پسنده بیرسن روکریان   کیمه عاشق پسن ای شمع شبان
دیار غمده نه صنعت ایلورسن // نیچون دردیله یازیا قیلورسن
کهی عارف کبی عزلت گزینی // کهی دلدارله خلوت نشینسن
کهی خندان وکه شوریده احوال // باشکره اوزیره سن فارغ البال
کورینورسن اگرچه طوغرو کبی // نیجیله سیر ایدرسن اوبر وکیبی
صلاحسن کرچه زاهد کبی باشنک // اکثر کوزدن غم عشقیله یاشنک
ندر باشکره اول هیجان اولمادن // نیچون اول دوداولبدر اتشلکود
مکر سن داخی عشقه مبتلاسن // نیم کبی غریب وپربلاسن
سننک پروانه یازی چاغ مکدر // ای سن وغمکسار ومحرمک
بنی کورکم نیجه تنهاد زارم // کیجه ماتندی تیره روز کارم

قرا بختم میدر بو شام دیجور — که یاقوب ناره جانم قودی بی نور

بکا تاثیر ایدیب غایتده اول نار — دما دم شمع کبی اغلدور زار

مکر اولدی بو کیجه روز هجران — کورنمز باقدغمجه اکه پایان

شب روز قیامت در مکر بو — ایچم طاشم طوتبدر قاره قیغو

بو شام هجره یوق مرکز سحرگاه — کوکل بیماری چقمز ارتیه آه

بنی قتل ایلر اخر بو کیجه غم — نچون اورمز سن ای صبح صفا دم

طوتم کیم داخی طوغمز شمدی خورشید — نچون ویرمز موذن باری تمجید

کهی ایدردی ای چرخ ستمکار — نچون دایم اولورسن بویله غدار

نذر بو نوعله نامهربانلق — دمیدر بخشی باق اتمه یمانلق

جفا یولنه مردم کتمک اولمز — ضعیفه روز و شب جور اتمک اولمز

نه طرفه ظالم و بی دادیمش سن — قیرسن جانمه جلادیمش سن

بو یولده بلمزم نولدی کناهم — که ارتور مقدر ایشک هر کون آهم

بو کیجه تیره روز اتدک بنی آه — قرا کولقده قالدم بلمزم راه

بکا خود ظلمت هجران تیردی — دخان ناله و افغان تیردی

خروشک وارسه جسمنده جانی — سبب نولدی اشدلمز فغانی

کل ای شهباز عالی آشیانه — زمیندن ایله پرواز آسمانه

بیدرسن اکلنوب خاکی قفس ده — بیدی قت کوکلره جق بر نفس ده

شب هجرانله دوشمه ملاله — دی در ایره سن روز وصاله

دخی چون اولدک وار اقتدارک — جمالن کورمکه سعی ایله یارک

یه اویانوقله یا خود خواب اچنده — که غمدن قالمیاسن تاب اچنده

کل ایمدی ایله بو رویای بی تعبیر — نچه بر دردلن فریاد شبگیر

مکر بردم که چرخ حلقه در کوش — فراق اهلی کبی اولدی سیه پوش

ینه طولاب چرخ لاجوردی — نهان اتدی ارادن وردی زردی

اکرچه بر کل زرد اولدی پنهان — ولیکن طولدی نرکسلرله دوران

طولندی آفتاب و طوغدی انجم — یاتوب آسایش اتدی جمله مردم

فلک ده یقدی یر یر شب چراغن — مکر آرادی مهرک شب چراغن

ایدب اول کیجه مجنون آه و افغان — یاتوردی کوشه محنتده حیران

اکوب محنتلرن فریاد ادردی — نچه فرسخ یر افغانی کیدردی

کلوب کوکلینه که که وجد و حالت — ادردی حال زارندن شکایت

دریدی نیلیم کیم ناتوانم — اسیر طره عنبر فشانم

کوکل پر غصه درنه عیش و عشرت — حرام اولمزی قید اهلینه صحبت

عجب در شمدی عالم بو العجبدن — بکا عالم کورنمز اول سببدن

بنم غیرم فرح بن زار و پر غم — ایله بیرام دوکندر بکا ماتم

دونلدن مهر له جسمم هلاله — امیدم قالمدی روز وصاله

مکان اولمز بکا کوی نکارم — مکر اولم صبا ایلته غبارم

کورنمز خود بقا دور زمانده — نه صقلایم فلک مهرنی جانده

بقاسیز بر مسافر خانه در بو — اکی قاپولو بر ویرانه در بو

بو قاپودن کیرب اندن چقرسن — نه اندن خلعت جاندن چقرسن

جهانک چونک یوق مرکز بقاسی — برابر در غم و ذوق و صفاسی

خود اکثر ادمیلر بی وفادر — قچرسم مردم انلردن روادر

انک کیم اوله ایشی مکر و دستان — اولور انسانیکن معنیده حیوان

بنی آدم جهانده کرچکم چوق — دریغا ادمیلقدن اثر یوق

الوب یاران جوابی دوندی محروم — ترحم یانرلر نیتکم موم

نه حیوان چوق بتر اول منافق — اولر حیوان سکا باری موافق

دیدن مجنون جمال — لیلی را در خواب

بو بن دیوانه طفلر یتر باغ — قفسنده اوکرنن بلبل ندر باغ

یتر اشک روانم باکه ایرمق — نه لازمدر بنی بو یردن ایرمق

کوزم اولدقجه غم وقتنده خونبار — ادر اطرافمی اشکیله کلزار

جکر قانیله اولب یاره لر پر — بکا شمدی اچلمش تازه کل در

کل انک باکه اتمک کوکلمی زار — بکا کلدر سرمیخ دریار

کرکمز نیلیم جانسز جهانی — یندم جانانسز بن کلستانی

یتر باکا بهار اول کلعذارم — انک دیدار در باغ بهارم

اکرچه خوب و لکش در کلستان — غم هجریله اولور باکه زندان

دهان اژدها در باکه لاله — نشیدی بلبلک فریاد و ناله

بنی یتماغچون واردقجه باغه — دوبندر تازه کل بر قنلو داغه

بو کوه نجد کوه طوره بکزر — کوکل موسی یه عشقم نوره بکزر

بکا طاغ اوستی باغ اولدی انوکچون — کجه کوندز طوراغ اولدی انوکچون

چون اول مهرویه دلدن مایلم بن — بکا نه جور ادرسه قایلم بن

نوله کورمزسه چشم خاک پایین — ارقدن کوردکم یتیر سرا بن

نه سیران وقتی در بن دلفکاره — جکر خار جفادن پاره پاره

صو ارشمدی اولبدر آب حیوان — یاتتن حضر یدیر سرو خرامان
کوز ایلکی زمانی درجهانک — یی ات[illegible]ندانی کم شاد اوله جانک
طور او تورد مبدم یار انکه چمن — ادن بلبل کبی کلزار چکن
ییزقیچ جانکه اشکنجه بستر — سنکا شمدی چمن اکانغنجه تیز
صولر چاغلدی پی بلبل صدای — خس ریم کالشینک آب وصوی
قولن چالوب جلینشی چنارک — قیر الور الکدن اختیارک
سینه باشلادی بلبل تر خروشو — جهانک طاغی طاش کلدر جوشه
زیاتور چمن طور بسنده خروش — تم ده کی کبی شوقیله جوش ایت
بلورسن روزگارک وارفای — یقلیب خاک اولر اخر بنای
زنقشی کم یازبدر انی نقاش — بوز بلورسب زکوز قالور نه خوذ
بوسوزی کوش ایب خوش قالمیغاکه — کیمه قالدی بو دنیا قاله سناکه
صنورسن بویله قالور جهانه — اجر قانک صوکی اوت قانقانه

جواب دادن مجنون بیاران

یا قوب مجنون بو وهلر ایجانن — اوزندی بریلک کبی زبانن
ایتدی ای بن غمی یار یله شادم — بنی قوکک جهان ازنامرادم

نه لازم یوق یره بو بخت شفقت // کهی غم کاه گریه کاه فرقت
کوزنک یاشی کرم دم کوز دیول // صقین اندن که بناکه یوزیوم اول
نه وبردیک آیمز شن بو سوادن // نیچون یارب قوچپ شن انشاددن
دلبرنک اوغرایه پس قفلناییه // بیلوکر دو شمه بو راه بلاییه
کلور بو خوش شل باندن شلر // رفیق اول طریق اندن دشلر
نیچون ایشنک اوکن اکلامیاسن // اوکن اکله سوکن بلکلامیاتن
عدو غایت چو غلش در حذر قیل // ایرم دیرنک وصاله جمع زر قیل
کیمک نرکس کبی الده زر وار // یا تنده لاله رخ برده لبر جعار
نیز دو کل سزان غنده چاچل // بهار آیای درکل کبی اچل
سحر برباغده نم اتندی ککبی // الکدن قوصه جای لاله کبی
وزتا لوم یور کلده وار اولدی داغ // که اول داغیلر کلمز عنیله باغ
ولی که کاه عیش و عشرت ایله // الکدن کلد کنجه غیرت ایله
دکابر لالهیی وار کرچه داغی // قوم زینه الندیج ایاغی
اولن غنچه کبی نیل زار و دل تنگ // چیلوب اولدی شدی شلر و شنگ
چمن صحنی شل ده اپسماندر // کرم شاخ شکوفه کهکشاندر

صلاردی پرگکین اول صفدره شیر // شکلک مستالیق اکا اولمش بدی شیر
مکانی اولمغین چون بلک ومرغوب // دمن تشدی مر روباه جانور
ی عشقیله کوکلی ایلیوب جوش // تقلنسه بیره مجنون مست و مدهوش
اول ارایه یاریب درحال پویان // سپردی اوتته صوابر گریان
اولوب مجنونک اول عمده لنوازی // ایدردی دمبدم اول کلا بازی
ایدرآهو یه شیرانه نظاره // که بو دریکن ابن چشم نگاره
ایرلغیدی قوپ گرچه وطندن // ولی چقمزدی اول بیت الحزندن
ارشدی اول مقامه چونکه باران // طاغلدی جلد وحشیلر شتابان
اولدی اهل وفا مجنونه دمساز // نصیحت ویرمکه اتدیلر اغاز
ددیلر ای غریب زار و مهجور // غم و درده قریب چاره دن دور
ندر بو بار چون بو نجه بلالر // نچون جانکه ایلرسن جفالر
پری عشقنده جان ویریب اورتنن // عجب دیوانه لقدن نه بولورسن
اودرسن نالهٔ ن ایتدی بلبل // قولوق طوتمز اول آماندیکم گل
سن اغلرکچون دو گرسن جاشلرویا // اونکله ایلرباشوکه اورسه طاش
نکجه کوندز سنکله یادکده لیلی // ولی لیلی ایدر ... میلی

دمی درد اول غریب زار ناشاد	اولا بند بلا و غمدین آزاد
بو سوزنی توبلیوب عزم اتتی یاران	ایرر کوه نجده صانکه باران
نه بر طرفش قوم قولتوقی قالدی نه بر یار	که بولنر جنت و جمع قلمایه تکرار
اگرچه اردیلر هر بیکانه	عیان اولمادی مجنونک نشانی
دو دلبرای دریغا نولدی مسکین	نه چون بولیه بیخصان اولدی مسکین
نه حال اوغردی اول اردبی سر	عجب احوالنی سیدی یوقیه اژدر
نه اچلقدن صویزلقدین کتندی	که بولیه زخمتن و بخشن طغندی
دریغا جسم پاکندن نشان یوق	غم و درد اولمشی کان یوق
دو نبماتم زده یاران کلورکن	کمی کریان کیمی نالان کلورکن
ایاقدن کوردیلر مجنون دلتنک	ایدر نقش الکیبی مسکین تنک
نیچو بر کوشی پر دود ناشاد	تنک وقت تنهانی بو غمدن آزاد
اولب اول طفل وحش و طیر کاسید	طوردی قبر شوریده جلیبی قید
کلوب دیوان طوردی شیر و آهو	بشاغ و ستندن حاضر کیک و تیهو
محبت دن بولب کشف و کرامت	سباع ایلردی هر دم که خدمت
قچن انجمنیه اول سرور کشن دان	مکنش افزون اولب درد و هوسیدن

مکر بردم که نوروز اولمشدی — چراغ لاله پرسوز اولمشدی

طفر المس

گلستان بکزدی میدان عبده — کوزللر در چچکلر نور سپیده

چمن اکینه الدی سبز جامه — سمن صاردی بشینه اق عمامه

ینه کلدی چمن بزمینه لاله — الینده عیش ایچون لعلین پیاله

نذر کلشنده کی هر شاخ نسرین — مزین بر دلارا نخل مؤمنین

چوزب سنبل سیه کاکللرینی — دوشردی دامه کل بلبلرینی

ینه کلدی جوانلق عنفوانی — ینه ایرشدی عاشقلق زمانی

فغانن عندلیب ایرکورد کوکه — بنفشه کوکلکن بویادی کوکه

دلورب بینه دشدی کوه آهو — کلوردی مریکادن صوت باهو

بویدی صبحدم اوراد قمری — کچورمک باده سز بر لحظه عمری

صولر بزم آیتن تحریر ادردی — اچوب کل اغزنی تفسیر ایدردی

ترانه اولمشدی بلبله خو — ایشدب فاخته ایدردی کوکو

مکر کم واریدی یاران مجنون — قوسی کندو کیبی زار و محزون

بوکن آدم اولن بی غم کرکدر — حریم عشرته محرم کرکدر

ایتدیلر بودم کم اوزکه دم در — حریم سبزه کلزار ارم در

شکم خور اولسه کیم حیوان دکل سن / ریاضت پیشه‌ی انسان دکل سن
دیر سنک اول ایرم نفس اژدها سن / دمادم کزله انک بیله ایش سن
ییر خواب ایلدک بیله بر اولا کور / کوز کساج محرم ایر را اولا کور
الک چیک دار دنیادن غنا بول / بقا ملکین کورم دیر سنک فنا بول
کوکل صنمزسه کتم کبر و کینک / طور رکن کبر و کین اولماید دینک
بیله وارسون دیر سنک خانه کل / شکست [illegible] لق کرکدر کاشانه دل
پر کیل گنج قلبنک عشق گنجی / نه لا بقدر که اولاشین دلینجی
نه جانه صونلوری عشق جانی / اولورسن نقلی انک خنت طعامی
بنی بر کور ممک غیر بلمانان / یترا کی جهاندغ پاک عنوان
بورسه دانی چوق حکمت سوزنی / دیوب طفلن یکا طوتدی یوزنی
ایرشدی کوه مجنونه مسرور / کوزی شوق رخ یار بیله پرنور
بلی کوکلن ویرن بر سه لقایه / اولب دلخسته میل اتم غذایه
بیمک ایچکه تر اندوه باشی / اگر همدم دیلر په بغری باشی
انجمن ساقی عشقنک شر بتندان / کوزو طور ده دو عالم غمتندان

در وصف بهار و عزم یاران مجرای مجنون

کلوب مجنونه شمایل صورتندن
یوز اوردب طوردی لیلی خدمتندن

کورب انکیچون انی یار جانی
اوانتدی اوردی کنکیر ایله آنی

ولی اول ملک عشقنک پادشاهی
سوینوب کوکلره اتدی کلاهی

بو وضعه ذره دکلو بیدی غم
نه غم بولدی جکر زخمنه مرهم

اول منسرور و خرم خاطر ایله
سماع اتدی روان اول حال ایله

سماع ایلر کن اول مجزون پردرد
نوا چکدی آنی برجوانمرد

ددی ای غافل و دیوانه عاشق
بلاده ماهر و محنتده فایق

نه حکمت کیم اول شاهزاده
فقیر و یابی بسیم کن ازاده

سنک کبی الیه اورب حیاتنک
چنق نولر که معنیده ایانمک

تسروری ارنوب اول اشفته حالک
بولدن آلیه و بردی بو سؤالک

فیر مزدی سیر و یا برغم بیم
جهانک نعمتندن بی نصیبم

اگرچه قیمتم غم دراز لده
نیجه رمز نهان واربو محلده

کرمعنی سناکه نعمت وی غم دل
نیدر پس غیری خوان ای محرم دل

بوعالم نعمتی زهر بلادر
کشی زهر بلا یمک خطادر

نه بونجه اشتها خون جگرده
باقوب ای کوزلو اوله تریس مهره

باوجب مرحمت مکتوبنکی یوزینه
گهی یوزینه سوردی گه کوزینه

کوروب اول نامه ده نور تجلی
سوندی کوکلی و بولدی تسلی

ینه عشقی بیانی محکم اولدی
نمی قالدی شاد و خرم اولدی

ولیمه کردن لیلی وشکستن کاسه مجنون

کل ای دل که چرخک تغیرتی
کرچه عجلدم بن انک تغیرتی

کیبه ویردی بو دوران برچنق آش
که باشی کاسه چینا ورمدی عاش

بو طبخ کرچه اشیلا طلودر
حذر ایله بیب کم اغلودر

جهانک نعمتی تحتینز اولمز
زمانک نعمتی تحتینز اولمز

ندر ابی جهانک مار افعی
ایرشور صا بینه نفری وفعی

همین افعی یه بکزر دولت دهر
طتسی رنگین و بوشتی پچی پرزهر

یتر عشاقه نعمت نعمت عشق
هدایت در خدادن دولت عشق

دی درینه روحه بر غذا ویر
فقیر ثم لفظکل غنا ویر

نکم برکون جهانک جانی لیلی
اورتمنین انک جانیله میلی

بیمک پشیرد بث اتدی براوه عوی
اولشدردی سراسر اول پری روی

الیله کندو بخش اتدی طعامی
عرب سائیلری طویدی تمامی

گیدر قو یوزه گوچم اتفاقش
بو یولده اولدغی آخر ویرابش

یا غوغه بوزادر میر و چاکر
مگر گلمش ولده اولب غاگه همسر

گرچه باکه یاردلستان سن
عدووا قاتندی تا بدگان سن

سنی پامال درسه غم کلی غم
عنان اختیارک الده محکم

نه یاکا عزم ادر سنک زدا ولنمز
سورر سن مرکبک تا غی بونمز

بنی گل گور نجه اندوه گینم
مقیم گوشه غربت گزینم

تاوانه وقوم و برادر
طورر سم مرحمت ایت بن گوزر

بودر انلارک ایشی اول و آخر
اولبدر جمله بنی جالوته ناظر

نه سویلر بنم بهانه مرگوش ادرلر
نه وضع اتسم بری بر نیه دیرلر

نه آهی کیم جگر بن عاشقانه
قلورم قورقودن سبیک بهانه

بودکلو تحمل ای جفاکیش
اوررسن جانمه ریش اوسته ریش

بورسنه نجه عرض حال قلدی
بتور بنالمه پس ابرحال قلدی

ایرشدی قیچ چو نکم نامه دوست
نیازدیسه اوقودی خامه دوست

اولب رقعه کوکل غمینه مرهم
اوپب قودی چشمنه شاد و خرم

سوادی ایلیب جانینی پرنور
بیاضندن پر اولدی گوزی نور

الف قدم غمکدین دالکه دوندی
کمربا کی نقش قلمدین ی یار
یوزدی اوپنکه چون زلف پرخم
انوکیمون اوپسته پنهان پرسن
تکابیل اندکیمچون او صندرگ
لبوکی تی تعص تلخ ایله تر
بکاتنت اوبلر شیر پر پدر
سوزن امل تغافل ایله کوش
بتو ندر جام جهدم صنمدی ول
نم کنجم داغی طور ر متقل
بو بحر طالمشدر داغی غواص
امانت کیم قود کیم طور ربرنج
بکا طعن ایلتجه نو خبر ایله
دنی نوش اتدی کپ شر ایم
اوداغی او یه مرباک او منجه

شیء کارا ولدی جالوم حالکه دوندی
که بو حالدین اولا دک خبردار
ورزین نجنوب غمگین و پرغم
تنارزکپ عج بتدن نم قیرین
ندرد کیشب ماللی جندرک
بکاکوندر نه زهر الوده شکر
برتسار کی بو تهمتدن بریدر
دکل درکمنه لردن قاله بو نوش
شوغم نقلی طور رنیدی اول
ورسم دکپ اول کنجه یا دال
دکل سفته بتو ندر کوهر خاص
که میلم یو قدر اول پایان ارند
بشم کپ کنه تیغ و خنجر ایله
اوپرسه کوزه اوپر لعل نابم
یانوب شوق اودینه خاک اوزنجه

طولاشب کندویه مانند نامه — همان ساعت الینه الدی خامه

نه خامه اهل عشقک ترجمانی — محبت صفحه سنینک نکته دانی

عجب سحر ایلر اول کلک معنبر — که مشک اولور ایاغی بصدغی یر

ادب حضرک کراماتنی ظاهر — بولینور یاشده وقوریده حاضر

اگرچه بر بشی ایکی دلی وار — اولر طوغرولغیله عاشقه یار

اله خامه الوب اول شوخ مرغوب — جواب نامه اولدی بویله مکتوب

که ای افکار کوکلم زار ادیجی — بنم عشقم بلوب انکار ادیجی

بنی سن بی طاقت و صبر ایلین یار — فراقی جانمه جبر ایلین یار

درونم جورله اوده یقن دوست — روان صو کبی هر سوزه آقر دوست

نه اتدی سا که یار مهربانک — که قیلیج دن چوق ار توقدر زبانک

قیلیج یاره سی اولمز کم اوکلمز — ولی دل یاره سنه مرهم اولمز

سنک کبی غمیله ناتوانم — ولی سن بی وفا بن مهربانم

سنک عشقک بنی دیوانه قلدی — منور شمعکن پروانه قلدی

دلوردم عقل و تدبیر اکسکدر — همان بو نیمده زنجیر اکسکدر

اورلدن بغرمه غم لاله و شاخ — کوزک مانندی برکون اولمادم صاغ

کیم منظور اولبدر گل کبی رنک — کلبنک بر غنچه خندانه در چرانک
کلبنک بوینه زلفنک طاقدی زنجیر — که بن دیوانه قالدی تدبیر
کمی دکدی اشرک تیری نشانه — که قدم دونمدی چرخدن کمانه
بن جور اودنه طورمز تیر چسین — عدوینه صو کبی مجنون اقر چسین
ولب حسن نامه بر بدیهه محرم — ستوردی عالم و ذوق فلک دادم
امرمیچ لعل و رفتانک — کنار آلیر سه که کامی مبارک
صلاری قو نفرینه کرد نو که — دکرسه اول قوروباشی تنوکه
بنکلاو شمسن ایچکده بیکن — قولک بونده اشتمک ده دیمکده
وتندک انکی شخو آکسدی نیغ اه — بونکی عشوه قلو اولسون ای ماه
ستوردن عالمه ذو قیل صفایی — اتیدی کوره مدم زندان وفایی
بتور نامه حسن اول زار و نالان — کوزی یاشندن اتدی اکه عنوان
بوب فی الحال بر پیک رونده — روان کوندردی اول سرو بلنده

جواب نامه نوشتن لیلی بمجنون

کورب نامه مجنون دلدار — فراق و درد الندن اغلدی زار
نوازار اولدی عذرخانه سی کبی — قراردی کوکلی خط نامه سی کبی

اگرچه سن سروری کمدر بو / نیرسن جانه دلبر کمدر بو

بکا رحم ایتمکه مایل دکلسن / نکم کم محشره قایل دکلسن

وصالک کعبه سنینه را یوقمی / نوله سلطاننک الله یوقمی

قولی مرحظه غمناک ایتمک اولمز / چلوب یردن یره خاک ایتمک اولمز

تیر دلخانه سن زیر و زبر قل / ستم خیلیله اولمزکی خذر قل

صنوردم بن سنی کم یار اولاسن / دیردم باکه هیچ اغیار اولاسن

ادرشپسن بکا چون رشک سندی / بکا فریاد نیچون ایچرودک اندی

نه حاجی وفا پسند یار ایشسن / عجب سندنی رحم بی اقرار ایشسن

کوزم نوریکن اولدک نایه پردود / بنی او دلاره بیقدرک غیبیته کم کود

بنی خام نیچه قالمشون آدم / پریکن اولدسن دیوه همدم

دعا درکوچه زلف عنبرینک / دریغا زاغ اولدی همنشینک

بو حالی گورنش دلدن صبح رسوردم / ازل یعنی بالاری چیکردم

اوتندم عالم عیشم المدن / اولورم کوزمه بیک کز درد و غمدن

طلوع دره دکیل بنده سینه / شنک سینک دلی پر کبر و کینه

تره خاکک کوزمدن ایلدکسم / بجملک کوزینه اولدی شمعی مردم

اشتدم اوزکه ایین ایلمش سن — دلی مسکینه کین ایلمش سن

کنشدن کرچه بیک در ماه چهرک — نولیدی ذره دکلو اولسه مهرک

امید مهر ادردک ایلدک قهر — وفاسز یاریمش سن نیتکم دهر

دخی کتدکجه ار نوردک جفایی — اونتدک کتدی آیین و وبایی

قنی قول و قرار و عهد و پیمان — یلانمیدر قموهی نامسلمان

طوتالم بو فلک دشمنلک ایتدی — طوز اتمک حقی نولدی قنده کتدی

دکل در آهم المق سا که لایق — صقین کیم یرده قالمز اه عاشق

مکر یاد اولدک ای شوخ ستمکار — درسن اشنالق ویرمکه عار

طغتدک کل بیکی جمعیتومی — که ویردک باده باغ صحتومی

نه اولونه دیری یم سپندن ایرو — قوری برک اولمشم کلشندن ایرو

بتون کودمه یوق قلبه مجالم — بوکن برداخی درای دوست عالم

سولدن بن سنی شاد اولمدم هیچ — یقلدم غمدن اباد اولمدم هیچ

یولکده بو بخه سعیم کتدی هیچه — سیر سیل کبی بیلدم نیچه نیچه

نولیدی کاشکی دل ویرمیدم — بو روز پر بلایه ایرمیدم

دریغا بر دعادن قورقمزسن — دعانولر خلادن قورقمزسن

وفاسز درصقین ایتمه اکا
نه اوین اوینیدی کوره کی ساکا

ادرسک مهر امیدن اته زن ان
کی تیز میوه تازه دکن دن

چون اولمز باغ خوبانک عیشی
سبب نه آرزومند اولکشی

اولنجه واقف اول نالان وگریان
بشندن کتدی عقلی قالدی حیران

رارت باصدی اچن بالدی عمدن
مثالی چشمه چشمی طولدی نمدن

قتی ناچار اولب دربسته قالدی
حیات امیدی کتدی حسرته قالدی

کورمز اولدی بو دنیا کوزینه
کهی بختینه سوکدی کاه اوزینه

بجلی ویردی کندن واردی الدن
ال ایقی دتریوب قالدی علدن

برایکی سویلدب قاریی تکرار
بیقلدی خاکه زهر الحشی کبی زار

دوات اولدی کوزی شرکانی خامه
جگر قاینله یازدی پاره نامه

کرای کلزار جوره سروچالاک
کوکل سرچیتنی خاک انکدوبی باک

سپهر عشوه نک فرخنده ماهی
بت نامهربانه پادشاهی

سراسزلی وفادن شیوه سی عوق
غریب وودردمنده شفقتی یوق

بنی هرلحظه فدا یه صلان یار
قوبهدی ویجانی یلان یار

غم هجر ایله حالم بلمیس دوست
بکا قلبه ترحم قلمیس دوست

نفاق امیز و دهرک حیله بازی ‌ ‌ خلاف انگیز و شهرک فتنه سازی

ایشی کوجی نفاق و صنعتی قدح ‌ ‌ دلندن بر زمان ده کلمش مدح

شر اولوب حاصلی شوریدی خرجی ‌ ‌ خط دلبر کبی قاره خبرجی

کورنلر بکز دراغزینی غاره ‌ ‌ دلی دونمشدی غارا بچنده ماره

قچن کیم بر کلامه اولسه مایل ‌ ‌ دهاندن یاغردی زهر قاتل

کورر مجنونی یانوب اوده جسمی ‌ ‌ قزنمش دفتر صحتدن اسمی

دی ای بیخبر جان و جهاندن ‌ ‌ ندر باری مرادک بو فغاندن

عروس اولدی کجه اول ماه پاره ‌ ‌ انی بر نوجوان چکدی کناره

عرب قوی ایدب عالی دوکنلر ‌ ‌ اورلدی جان اعدایه دوکنلر

سن انوکچون غم و درد و بلاده ‌ ‌ اول اغیار یله خوش ذوق و صفاده

سن اغلرسن اولب اشفته احوال ‌ ‌ کولر اونیر اول آما فارغ البال

سنکله وارکن قول و قراری ‌ ‌ وارب غیری حریفک اولدی یاری

عدو بزمنده ساقی در طوداغی ‌ ‌ یکاغی اول شبستانک چراغی

کلردی اغلدوغکجه یوزوکه ‌ ‌ اینانوردک سن اول شوخک سوزینه

نچون الداندک اول عیاره یه سن ‌ ‌ بلوردک خود وفاسز اولدوغن دن

بغایت قاقیدی اول شمع سرکش — که اولدی شعله برپاره آتش

یرندن سچریوب اوزتدی پنجه — ایرب داماده اوردی بر طپنجه

شو دکلو ضربله اوردی که داماد — یقیلوب صندلیدن اتدی فریاد

کسب داماد اومیدن اول صنمدن — طلاقن ویردی ازاد اولدی عندن

موافق اولمایجه آدمه یار — اولور اندن اکر حوریسه بیزار

آکاه شدن مجنون از عرس لیلی و نوشتن نامه

یازن عشق اهلی فرقت نامه سنی — بو اسلوب اوزره چکدی خامه سنی

که اول آشفته و زار و دلفکار — بلا و غصه دامنده کرفتار

پری دیوانه سی ستانه مجنون — نه مجنون فتنه دورانه مفتون

مکر بر کون ملول اوتورمشدی — باش اچوب مر بلایه طورمشدی

سراسر قالبی مهر و محبت — ایچی طاشی طلو دردیله محنت

تحیر بحر نه بیچاره طالمش — بشینی فکرله اوکینه صالمش

می عشقیله اولب عقلی زایل — بدونیک جهانده شیله غافل

بو حالتده نیرکن اوده جانی — ایرشدی بر عجوزه ناکهانی

عجوزه لیک مکر و حیله سندن — جهان اولمشدی عاجز مرد کرزن

کرکسه مرهم اور جانه کرکسه تیر
بیان واقع ایتدم یوق صواشم
قناعت کلمیوب ابن سلامه
کرای جان کلشنده سرو نازم
بتر ایتدی بنی دلخسته فرقت
کوکل درینه نه ایچون بکه چاره
بکا بر بوسه انعام ایله خانم
کیمینه بنده کم احسان کرکدر
دمادم کوز قرار دب قیمه جانه
خلاف شرع اولانه مایل اولمه
چون اولدم ساکه حق امر ایله شوهر
یبانده اولنه بنیم دینلر
نه دربو بحثه محبت بر نصیحه
غم عشقکله کرچه مبتلادر
نه کوز یاشی خوراکیچون اولسون

بودر حالم کم ایتدم جمله تقریر
دکرناوشده تیغک اوشده باشم
ینه باشلادی بر یوزدن کلامه
بتر بلبل وش اوتوردک نیازم
امیدر صون لب لعلکله شربت
بکا قل چاره اور مه جانه یاره
که غمزک تیغی دوکدی بیره قانم
اولوب لوخسته یم درمان کرکدر
جوان چین پادشاهم کرچه قانه
قیامت کونی وار در غافل اولمه
اونت مجنونی اکه ای سیمبر
نصیحت ایلمین لقمه نیلر
کوزتسن اتمه افعال کریهه
ولی بن پادشا اول بر کدادر
بسنی خلق امین الله ایچون اولسون

ولی داماد اوندن بی عقل مجنون بو وضعه اولدی هر گز دگر گون

یانندن اوتریلمز سایه سی اولی اوزدی نگار رعنا لقایه

بو حالی کورجک اول شوخ و شکل چاغردی اتدی بلبل گبی غلغل

دیدی ای بی حیا حدینی بلمز ادیبی من اوزینه پیشه قلمز

الک چک یای بوینه ایرمزسن وصالوم کللرندن دیرمزسن

سکا وصلم نه لایق بی محل در قوتیق ومردوغنی بیمز مثل در

بنی هم کوزلوینه اورم دیمه قید که بر شهبازا دپرسند اوجی صید

کوکل مرغی قوتیندر بر بداغه طوتلمز فارغ اول دکمه و زاغه

سکا اول وار یکین رام اولمزم بن جهان بجنیده نه نام اولمزم بن

چکرکن جورم اول یار وفادار وفا ایدرمی بن غیره زهی عار

ازلدن بن انک منکوحه سی یم غم هجریله زار و بیکسی یم

اولب هر دم بزم آیینه عشق قیندر اور تنج کابینه عشق

طلوع مرکشی نا اهل و هنرور که اولمز بر قیز اوغلان انکی ار

دیمه کم بارە اغیار زر خدا برقیلیه بر دلدار بر در

اکی دلبر سونلر عاشق اولمز تا عاشق نام عشقه لایق اولمز

گورمه کون یوزکنی ای چرخ خو　　اولوب در سرشکم وشش علم قرا کو

شنوفر شوم بینم شمع کافور　　براد قدر جانه شمع مزارمدن دور

بدن ویران اولوب غم لشکرندن　　شهید اولدم محبت خنجرندن

جلوه‌ء او پستمن جان قیلقوکنن دی　　درون حجله‌ء قبرمه محسن در

تنم دفن اولدی گویا قاره ییره　　طورورم منتظر منکر نکیره

یوزمه چوق خروش و جوش ایدردی　　ایشدن کیمسه‌یه مدهوش ایدردی

ایرشدی جون آنک استغنا داماد　　ایرر وصل یار وغمدن آزاد

گر ینمی چاره جولدم یاره ایردم　　مکانم خارکن گلزاره ایردم

زمینی گلشن کی مرکز خاری نیقدر　　نه یارا ولور بوکیم اغیار بو قدر

دونب اوستنده برمهرك گردون　　ایرشدم لیلی‌یه محو اولدی مجنون

قویا قسمن فیسی یاقوز ایکراو　　ملازن ییبن جلوه‌ای بی دود

الی بلمز که حقدن گلمسه نک هیچ　　بیمز عالمده کیمسه ایرکمز هیچ

بلی تقدیردن جنبش اولمز　　قضا امرنه مخالف جنبش اولمز

کورب دلما دی مجنون اولدی لیلی　　دده کونه عالمده وای لیلی

بغایت انجب اول ماه طلعت　　نه تعظیم ایلدی اکا نه عزت

صچن طاراسلیبواشن بولردی
اول اغلردی بولر قاشن بوکردی

ویرسنبل اوله زیب و فرّ ادم
دیزرلر کوشه کومردما دم

صاچوب اوستنه تر شاهی کلابی
یوزی مهرینه چکدیلر نقابی

نقاب التنده اول شمع شبستان
کلشن درصان شکفته اولدی نیهان

کیندی ایستجن اول موزمون
او کیجه دوشدی برقچ اوله خاتون

الیندبلرنی داماد اوینه
که یوزن کورجکب جانی سوینه

اوتردی اول پری بخنده محزون
درونی خارغمدن غنچه وش خون

چکب دردیله بلبل کبی فریاد
سنه اول سکی یارین الیلی یاد

تصور ایلیب مجنونی حاضر
کوکل کوزی ایله اولشدی ناظر

خطاب ایلیب دیدی ای یار صادق
مرا شیده ویا که غمخوار و موافق

بجون بردم بنی یاد ایلمزسن
غمم چکدی ازاد ایلمزسن

سنی سومکده نخیب کناهم
که جانم اوده یاقرم کون آهم

ضعیفم دور اولا وصلتکدن
ترحم قل که اولدم حیرتکدن

بنی صنه غ و سیم شاد و خرم
که وصف اولمز درونده اولان غم

یوزم اوستنده التون تلّلر ایلی
اولیدر حسرتکله شعله نار

اگر اولمازسه بو قوله قائل　　اولور بو نوع که شرم حائل

آنا سن گوردی چونکم تند و سرکش　　رضا گوستر ناچار اول پری وش

فرح بخش اولدی اول شوخک رضاسی　　بشیشه صاچوب چیقدی قرماسی

بو حالتده مادرلری اولب شاد　　دو گونه ایلدی شوق ایله بنیاد

قواسبابی چون ایلدی حاضر　　سیدوردی وایچوردی خالقه وافر

ضیافت قیدی چونکم بولدی پایان　　کیدن کتدی وقالان قالدی خندان

دیدی اقدام ادب قیلم قبیله　　دمیدر زینی لنسون ول جمیله

نیجه مشاطه لر تردست و چالاک　　نه خلوت ایله دلبر جان صحبتنه

کیررلر اول نگارک خلوتینه　　الیچ اوزره طوروب شاد و فرحناک

بوزن گوزن اوبالوای دی مادر　　گرساد تدر عروسه زیب و زیور

نه کلو اولسه بر شوخ جهان خوب　　اولور زینت ایله دلکجه داخی مرغوب

بو حالده اول سروی نزینن ایلدیلر　　الن گل گبی رنگین ایلدیلر

چکوب بو زن ناز له سرمه گوزینه　　بعرلر پر التون تل یوزینه

ولی مخزون طوروب اول کلعذار　　یاشن یاشن اوردی گریه مرطبد

فقین کم اورسه لر وسمه قشینه　　11　　شره بنداولمز یدی گوزیشینه

با فیلسوفان قوردی چو دام
بوزلدی همکار ابلیسینه انجم

اجازت ویر که اول عقد و کابین گورلسون سرّ ثابت رسم و آیین

اکن چوق بولورب ابرام فلکدن نه ابرام اولور نه اقدام فلکدن

که لیلی نک اتاسی اولدی قایل ددی عزمینه هب مقصود حاصل

نولر بر قیز که باش و جان سنکدر قبیلده بنده‌یم فرمان سنکدر

گوزل یوزک گوریلدن سودی جانم فدادر سا که خیل و خانمانم

همان امر ایلیدی جمع اولدی اعیان نه اعیان اوج فضل ماه تابان

اولنجه قصه‌دن لیلی خبردار ادب شوقن گوزکز دیدی جبّار

نه دیر سزبن بو کا قایل دکولم بو نکته‌که سوزه مایل دکولم

ویررلرسه بوتن دنیایی باکه رضا گوسترم اولمز مرکز اکه

بکا ظلم اتمیسون دولتلو آتم یبیت نه جانی اوولاره آتم

طوتالی بلمزم نه حالتم وار ازلمر صحبت‌دن نفرتم وار

بوابشه اوزره اکن امر قلمک بنی اولمش بیلک ازار قیلمک

بنی حالده قوک زار و دلفکار وگرنه ایلرم کندومی بردار

ایشدب آتاسی اولدی پریشان الینه الدی همان بر تیغ عریان

گیروب اوتاغنه لیلی نک غضبناک ایتدی کم بنام خالق پاک

گورر بر خوش مقام و خوب منزل   بو یردی قوللرینه ایتدی محمل

نهایتدن شتاب ایلیه ویکن   بر ایکی آی گر اول یرده ساکن

چون اول دکلندی یورغونلوغی گیدی   پس آندن پیشکش ترتیبن ایتدی

مهیا اولیجق اسباب و آلات   بدر لیلی ایله ایتدی ملاقات

بر آلاتن ایله چکدی وافر   که عقل کل دکل صاییاغه قادر

ویرر سیم اول قدر گنج سخادن   که معذلر یره کچدی حیادن

در و گوهر له طولدی اول صحرای   درون دیده عاشق مثالی

یدی کلک چکیلدی توزینیل ایرمز   که بیرن بیک قنز ایله کیرو برمز

دوه قاطر قطارینی نهایت   غلام و جاریه هپ سرو قامت

سوکنده دیز چکوب کلدی کلاشه   قوسی طلندی کوش اول نیکنامه

ایدیب لیلی اتاسینه خطابی   دری ای برج دولت آفتابی

ایشتدم پرده ده پرورده گر وار   نه دختر بر مه نیک اختر گهر وار

اولپدر حسن اچینده گر یکم فرد   محل دربارکه جفت اولا ای جوانمرد

یاز قدر کچسن بویله زمانی   مجنون اولمایه بانک باغبانی

کرم قل یوق دیه بن ناتوانه   خدا آخر ویره چک سن بر جوانه

ایکن اولوسیدی اصل و نسبده — عدیلی آزیدی ملک عربده

قول ایدب خلقله خلق جهانی — جهانی طوتمشدی ادو صانی

آدی ابن سلام اولمشدی مشهور — اقردی چهره سندن چشمه نور

مکر جذبه ایرشدی نور حقدن — که یوزن کورمدی سودی قرلقدن

دل و جاندن سوب اول کلعذاری — اوردی کریه صان ابر بهاری

چقوب زر جامه دن کیردی عیانه — شه دورانکن دوندی کدایه

کوکل تابن دن افسر اوده دوندی — بشی اوپتنده سورغج دوده دندی

بلا ناوکلری کچدی جکردن — اقتدی قانلو یاشن چشم تردن

چون افزون اولدی دم دم یاره میلی — کچردی اغلمقله یوم و لیلی

اورب جانینه تیغ هجر یاره — ارردی چاره صردم وصل یاره

کورر اکسلمز افغانیله زارن — صوک اوجی ارتیو کتدی نکارن

نکاح اولماغیچون اول سرو موزون — الوب یانجه کتدی کنج قارون

دوکه صاچه کدر بو یولده وارن — نه کندوبی اسر کرنه طوارن

میانن باغلیوب نی کبی محکم — کجه کوندز کدر طورمزدی بردم

نفس وار یکن ایردی کوه بخده — کورب آب و هوا سن کلدی وجده

ادب طوماری موی زلفنه بند — براغوردی یول اوزره اول شکرخند

بولنلر التریدی قیپه آنی — بولردی ایکی مرده تازه جانی

سرمودن آپلمادین کرهلر — طوتردی جان مستامن یوی دلبر

بری بیرینه بونلر هر شب و روز — بو رسمه کوندرردی شعر پرسوز

اول ایکی بلبل زار و خوش الحان — جهان کلزارنی اتدی پر افغان

اول ایکی یار اولب همدم فغانه — وفا قانونن اوکرتدی جهانه

بو پیغامیله طولب جمله آفاق — ادردی انلره آهنک عشاق

عروس شدن لیلی بابن سلام

عروس نظمه ویرلر حسن صورت — ادر سوز جمله حسن بو رسمه زینت

که چون لیلی یه عشاق اولدی عالم — جمالی وصفی ایله طولدی عالم

یوزی مهر جهان آرایه دوندی — کمان ابرولری کنج آیه دوندی

طوتب الده خم زلف کرهکیر — جهانه بر قلیله طاقدی زنجیر

جمالیله دونب حور جنانه — سراسر داستان اولدی جهانه

بو افسانه اوقینرکن اراده — اشتدی بر یکیت اولدی فتاده

نچه یکیت بر اقلیمک امیری — ایقلرده قالانک دستگیری

دمادم دلده ایدی توپ وزدیرزی
بو حیره قمدن شب تاریکی روزی

چراغ اولمشدی عشق ودلنن
یاقردی اول چراغه نور یلین

قوارب غصه‌دن اول ماه تابان
بهار ابری کبی اولمشدی گریان

شه نوذن کل دونب سنبللر
دوکردی جرعه‌دن دُرّ عدنلر

سرشکی طفل ادیب دُرّ خوشابه
کهرزن اتشدی افتابه

کدوب صبر و قرار اول ماه رودن
زبان طوتشدی گفت کویدن

طاقتی واردی آنا دلی یوق
بلا گنجیندن اوزکه‌نز لی یوق

اگرچه دردی واریدی فراوان
ولیکن کلمدی سینه نقصان

طولوب اوازه حسنله عالم
پری و حوریه دیمز دیدی آدم

اکا باش اکشدیدی گوزلر
دینوردی آدینه شعر و غزللر

نقاب چیری کون کبی یوزندن
گورن آدم گیدردی کندوزندن

علیم الشل اگرچه لیلی
غزل طرزنده ایستاریدی سخیلی

اشتیه بر غزل اهل بیر و موزون
انکه عنوانی اولیه نام مجنون

بوده دیردی بر دلکش منظیره
بو ایدی عادت اول ماه منیره

یشی کوزیمزنده سح آزردی
دبرو کی شعری قاتیله یزردی

نه بلبل نازکیدی تازه گلدن — کورنلر عاشق اولردی کو گلدن

خصوصا خسته مجنون دلفکار — که ملک غصه ده اولمشدی بردار

کسیلوب نافه کبی مسکندن — الن چکمشدی عالم دامندن

سوب لیلی داخی جانیله انی — روان اتمشدی یولینه جانی

اگرچه میل ایدردی نار و غنچه — ایچی پرخوندی مانند غنچه

طولب نرگسلری خون چکردن — نظر ایرمزدی بردم رهگذردن

دورردی رهگذرده زار و محزون — که شاید اوغریه بویوله مجنون

ایدردی عاشقنه گرچه میلی — عدولردن ولی قورقردی خیلی

نهانی ایلردی دمبدم آه — که حالندن رقیب اولمایه آگاه

ایچوب حسرت شرابن کاسه کاسه — یریدی لحظه لحظه خون تاسه

سیمزدی اولسه عندن غیری نه نسنه — انک دردینی بلمزدی کمسنه

ایدردی یالکوز دردیله زاری — نه یاری واریدی نه رازداری

قچب غیبتدن اول شمع شب افروز — کولر کبی ادردی گریه پرسوز

اوجاغینه صو قویب آتش غم — بوتن کجه کوزن یوممزدی بردم

کیرب غمخانه غمکین طورردی — یلوکز بر بوجقده اوتورردی

احوال لیلی در شب نار هجران

جوانلر عشقی ایله زار اولن پیر — نگارک حالنی بیت ایله تحریر

که اول سرو سهی رفتار و گلرخ — سپهر ناز و حسنه ماه فرخ

مه زهره جبین و حور مهوش — بت نسرین عذار و سرو سرکش

شه ملک ملاحت یعنی لیلی — که خیل خوب رولر در طفیلی

ایرشب حسنی کون کوندن کماله — فلکلر مهرنی قویدی زواله

هلا لیکن چون اول بدر آیه دوتدی — سعادت افسری باشینه قوندی

جمالی وارد غنچه اولدی افزون — جهانی ایلدی مفتون و مجنون

صیچی کتدکجه انک اولدی سرکش — عذار اوردی جان ملکنه آتش

یوزی اوستنده اولان زلف خالی — سیه کار اتدی یوز آشفته حالی

اولب قامتله اول آفت قیامت — اولن عشاقی دیرکوردی تمامت

صونب ابرولری مشکین کمانی — مژه اوقیله صید اتدی جهانی

کمی صید اتسه اول آشوب دوران — زنخدانی همان ایلردی زندان

کوزللر خیلیک سلطانیدی — وفا کنجی لطافت کانیدی

سوزی رنگین بغایت شوخ و شنگل — ملاحت باغنه اولمشدی بلبل

بنی زار اندوه گینه روزگارم / غم دلدار اونی غمخوار و یارم

دماغم کور بولغای کچه ایلم / دنی افزونتر اولسون اگر میلم

چون اول محرابه در هردم سجودم / محبت اوزره ختم اولسون وجودم

ادیجک جانو جسمندن ایل دور / آتنه قبریمه نار عشقله نور

اشتدی چون پدر بو سوزی درده / آنی بلدی که نه قدر چاره درده

که ذار ایب خدنگ غم جگردن / جگر قانیله ال یودی پسردن

بو حیرت سینه چپنه اوزر قد / نه سینه جیب جانینی یاقدی

همان دوندی اونه زار و محروم / صبر و شش بکری عندن نیکم موم

پسردن قوننه یانری یاقلدی / برابر قصه‌نی تقریر قلدی

دیدی اولمش بونک ایشی نه چاره / بو بولدی دفتر اقبالک پاره پاره

ایلنده کم ایده بونک دواسی / بولا پستر دمبدم حقدن بلاسی

دلیره خسته دلکم بوله درمان / بو ویرزار و بیمار اولغه جان

کشیمدن بوز چوره دولت و بخت / قتین ال ویرسه دتاجله تخت

کوزی برآمگ چقه قضادن / نه بنیاتی بولر اول توتیادن

فلک بوز دوندرنجه ای برادر / صنوبر بالودن ذمان سراسر

غمه صبرت که بابانی فرج در — که دیدلر صبری مفتاح الفرج در

بولورسن چاره درده صبر ایدرسک — بر الکی لحظه جانه جبر ایدرسک

سعادت افسری قوندی و که — ایرشرسن بیسر یکن سروره

بو کاشک ایلشدی ای زار و بیکس — اولور توت پیرنی صبر ایله اطلس

بورسته طتلو دللر دکدی وافر — الیلتری غار شیخه قیسی آخر

دوی بو شیخ اوکنده قل کدالق — دکل بیکانه ایله آشنالق

اوکنده باش قویوب خاک پای اولسن — دیلرسک الیب آل بر دعا چین

بو سوزی دکلیوب آشفته مجنون — اکوب باش و کدی چشمندن کهی خون

طوروب اول غاره کیردی رتوان — صفت ده شیر سیرته مشابه

یاقوب دلنده عشق داغن — اوکنده شیخ وش طوردی ایاغن

دوی ای شهوت خط مجح — ایتن خاتم شیخ محمد

بو کن اقلیم زمده پادشه پس — اسیرنی خراج و بی سبب چرسن

طیکلر کعبه حاجات خلقه — دعا یابنه توکلک اولدی حلقه

خدا حقیچون ای شاه ولایت — دعا یه ال آچوب ردا ته حاجت

که دایم مشغله شهر ادوم بن — غمه یار و فرحدن دور ادوم بن

ییله ویرب سراسر کار بارک — دمادم وحشله قول و قرارک

کلوپدر ساکه ده اولدکلو وحشت — ایدرسن آدمی کوردکجه نفرت

یا مکر اولدی سکا یا دیواشی در — بو اتدوکک دلولر جنشی در

اوچوق طوتمش کبی دیوانه اولدک — کسلدک جمله دن بیکانه اولدوک

قیب جانان یولنده باش و جانه — دکل عینکده نه انه نه آنه

هوا ییله اوپرسن تیر کبی — کمان اولدی میانک پیر کبی

یکتلک عالمن غمده کچوردک — اولنجه عمری ماتده کچوردک

یوزکدن عار ایدر قوم و قرنداش — زهی آواره مسکین اوکمدق باش

نه بولرسن عجب طاغلرده بهره — بنی آدمسن اوغل یوری شهره

نه استرسن بو سنکستان اچنده — ییرک وار ای الف قد جان اچنده

تیر مانند لاله داغدار اول — کولب کل بیکی ذوق اهلینه یار اول

نچون برکون بنی یاد ایلمزسن — وفا بنیادن اباد ایلمزسن

بو در ظنم که یاقندر وفاتم — یقنده حک اولور حرف حیاتم

مزارم صکره ایدنجه زیارت — کلوب بیماریکن ایله عیادت

اکرچه طولدی بغرکت تازه یاره — اکنده ویرمه کندک درد یاره

ایتدی بیلورم عجیم اوکشدر   غرامت چاهنه دوشدم دوشدر

سوزک طوتمیا یوب اولدم سگا عاصی   اوکچون بولدرم خذلان خلاصی

دعادن غیریتنا یر بزالم چون   سکا دلدن دعاکویم دون وکون

بوایشده کرچه کم بی اختیارم   سنی کوردکجه غایت شرمسارم

یوزم شرم اندن قاره سایه کبی   یره اولدوم برابر سایه کبی

بکا هیچ اتمیون ایل سرزنشلر   دکلدر اختیارمده بو ایشلر

کم اوز استیه کندوبی بیمار   نه بیمار استیه دردینه تیمار

بو حالی صورمه ای پیر سخن ور   ازلدن بویله یش چونکم مقدر

نه کم یازدیسه باشه کلک تقدیر   کورور البته آدم انی بر بیر

اولیدی رای و تدبیر ایله چاره   اکر چوقدن ایردم وصل یاره

پدر کوش ایلینجه بو کلامی   بر از حیران اولب ویردی سلامی

محبت سوزشن کورب سوزنده   کناره چکدی و اوپدی کوزندن

ددی ای کوزلرم ملک غمی مجنون   بو کوکلم روشنه سینک غمی محزون

غم عشقیله زار و مبتلا سن   بلا با غمزه مرغ خوش نوا سن

اوتیمز نالشک خلق جهانی   نه حالک وار که بلمز کسه آنی

کوترمز یوزینی بر لحظه یردن — ملک در اجتناب ایلر بشردن

مشکل قاتی نورانی کشی در — کوکلردن اوکارمق اشی در

کرامت اهلی در قطب زمانه — ولایت ملکنه شاه یگانه

دعاسی مستجاب اوله کلبدر — درونن اوق کبی چرخک دلبدر

دعامینه ایدب قدسیلر امین — قبول الدعوه در اول سرور دین

اودفع ایلر ادرسه بو بلایی — هله یانینه ایلتوک مبتلایی

ایررسه کرا کا بو خسته غم — محقق در بولر زخمینه مرهم

پدر چون بو بیابانی کوش قلدی — فرحدن باده کبی جوش قلدی

سوار اولب جان بر باد پایه — یوردی نجده چقدی پایه پایه

کزسب نجدک قو ویرانه سنی — ارادی بولدی اول دیوانه سنی

کورر بر یرده یاتمش واله و دنک — بشی التنده یا صدوغی سیه سنک

قتی یا صدقده باشی کندو بیمار — جکردن که که اکلرنی کبی زار

ضعیف و مستمند و زار و مسکین — نحیف و دردمند و خوار و غمکین

کمان اتمش میانن بار هجران — درونی غصه دن پر تیر و پیکان

پدر یوزن چون اول بیچاره کوردی — اوکنده ییر اوپ یوز ییره سوردی

قمو دردمنده چاره جوسی ایله / یاقوتلب خسته گوزم دوشن ایله

الکا اینچون قوم قبیله / الچردی قمو یانجه بیله

بو درد داره یوبمه مانع افر / بو تدبیر گزین اتدیلر آخر

کم وار درویش فلان خاطر چره بری / ناوپرته پهر بر لحظه تدبیر

مقام وحدتده ایر بر مرتاض / ایدر بر جانکه کثرتدن اعراض

اولبدر گوشه عزلتده قایم / گیجه قایم و گوندزده صایم

اولدن دفتری اعمالی تصحیح / النده سبحه زیباره تسبیح

انگ نفسیسی بکزر چون گنده / بیک نفسی مجمعی چکیبه بنده

گیجه گوندز اشی همده مناجات / قپوسی قبله ارباب حاجات

مناجات ایلدوکی کنج خدایه / اولور ایل کنگره قصر دعایه

طریقت ملکنگ سلطانی اول / حقیقت فننگ برهانی اول

گروه اولیایه پیشوا اول / طریق مستقیمه رهنما در

تجرد سیلی یوق عسر کر معلا / ریاضتدن تنی دونمش هلاله

ایدر حق قورخوسندن گریه بیداد / یاشندن چورسی اولمش چمن زار

ایاقی باصدقی یرلر بشارر / تمامت شیوه خضری بشارر

ساقیا بر جیحل شاه من وار دنیادک | مجنون اکیب چشم لیلی پیوب رشته خیالدن

دهل عشق اولک جانانی یریکیب طالب عاشق | کر کدور عصه یه معنی حاصل قیلور غمدین

زهی عاشق زهی عاشق که بعزدوی معشوق | زهی مجنون که حظ ایتر شراب وصل لیلیدن

بردن پدر مجنون را | به شیخ غار نشین

بیاغبت پیشه اولی مرد ایتیادو | بلوغ ایتدی محبت عالمی یادی

کچون دیوانه لر سلطان مجنون | غمینک مهجرنه اولدی جگرخون

اولوب کوندن کونه مهری زیاده | یاندی روز و شب نار بلاده

وجودی اولمشدی عصه‌دن کاه | بیلوردی عشق آیینده آتش آه

توان قالمدی الوب قدرت | یوقیدی یارینه وار مغه قدرت

نه قدرت وار که واره کوی یاره | یوز قالدی او محروم یره واره

بو اثنده قالمشدی والدینک | اوردی کوکسنه غافل کبی یک

انی رنجور ایدیب عشق و هوایی | اوشب دربان اردی فریادی

خصوصا اتشینی اولی بر مظلوم | نیردی غیرتندن نیت کم محروم

نه برکیه قودی نه بر صبر و آرامی | که وار ایتیه بیک درد و زاری

اچب شیله کبی الدن دعایه | دعا دم بلوار بیردی خدایه

سنی بو وجهله رسوا بن ایتدم
غریب و عاشق و شیدا بن ایتدم

بنی بلمزمیسن محبوبکم بن
طلب قلدیغک مطلوبکم بن

درونکده شوق لعلم صولدر بخون
سنی مفتون ایتدی بو لعل مفتون

یوزم کم نار عشقه کر سبب در
سوزمدن بلمک قاتی عجب در

عجب در بلمک شهدی مکسدن
مکر کم وار فراغک پشه‌سیدن

دیدی مجنون که ای خورشید رخسار
بنی او ولاره عشقک یاقدی تکرار

مکان اولدی بکا چون کوی عشقک
بنی حیرت ایلیدر بوی عشقک

کوکل اقلیمی شوقکله طولبدر
بکا کم واریسه لیلی اولبدر

کوکلدن بن کر عشقه بنده اولدم
بنی قو حالمه لیلی‌یی بولدم

بو بزم وحدته چرده بن که مستم
وجودم نیستدر صنما که هستم

نه دکلو سویلدیسه قیسه لیلی
اکا باش قالدروب قلدی میلی

غزل خواندن مجنون

زهی مجنون که مست اولشدر جام تجلیدن
که بو قدر قطره جه حظی جار وصل لیلیدن

محبت اولشلر سرور کیدران کوکی فرقه
شرب شعلیکیش سوی زیر و بالادن

قولینده داغ اوروب بیر بر شاه اولکت عشقه
اولو عالده مستغنی برات ع حکم طغرادن

تنی بوندو بیکن لبس جان ‌ ‌ ‌ قلوردی کلستان غرق شیران

کورب مجنون لیلی یی ناچار ‌ ‌ ‌ بشی اوجنبه واردی اغلدی زار

سعادتله دیدی ای عاشق پاک ‌ ‌ ‌ بنم کو کلم کبی محزون و غمناک

فرح اول غم همه غمخوار کلدی ‌ ‌ ‌ دلفکار اولمه کم دلدار کلدی

اکرچه بانمشیدک در لو رنجه ‌ ‌ ‌ عبد الله که ایردک شمدی کنجه

بشوکه کون صوغب صبح اولدی شامک ‌ ‌ ‌ ایشنک اوکلدی هما صید اتدی دامک

اوپ غباره یارکدن تیر قاج ‌ ‌ ‌ دکلدر خواب وقتی کوزلرک آچ

اویان چوق اویدک کون یوزلو ماهم ‌ ‌ ‌ صوقنیون کوشکه فریاد واهم

اویان باد صبا دکیسون کلو که ‌ ‌ ‌ نظر قل بن بلالو بلبلو که

سوزندن بلیسوب لیلی یی مجنون ‌ ‌ ‌ دیدی ای باغ حسنه سرو موزون

بن اول پروانه یم بولدم چراغم ‌ ‌ ‌ جهان نور لرکه جاندن وار فراغم

طولبدر کو ز شعشعه‌سیله کوشم ‌ ‌ ‌ اوتندن اکلمز بر فردی هوشم

نه کیشی بن نه نامم و نشانک ‌ ‌ ‌ بکا بلدرکه رحمت بوله جانک

ملولدر سوزکده آشنالق ‌ ‌ ‌ که ویرر چشم جانه روشنالق

دیدی لیلی بنم دلدارک ای دوست ‌ ‌ ‌ انیس و غمکسارو یارک ای دوست

مرادی بو که مجنونی بولغیدی
انونکله بر نفس دمساز اولیدی

بیله یاد ایتتی اول دیوانه نی
جمالی شمعی ننگ پروانه سینی

اولب دلبجهت سینه مهرو میلی
عبادت قیلغه عزم ایتدی لیلی

کزیب لیلی کیبی دشت وکوهساری
مسمعکا ایتیجی بولدی اول مهجور و زاری

کوریب یاتوب یره اولتش برابر
تنی خاک اوزره تاب مهرو بکمزر

تزار ایلکه دقتل کو رنجور
یوزی اوستینه مسو کیبی سوزیور

مجالی یوق طورب ییروب بیله
الی طوتمز کوزی یاشینی سیله

انی قتل ایلیش کرچه بلاری
ولی حتمندی کوکا آه ووای

بی مقتول عشق اولن دریدر
فراز عرش انکا اونی یر یدر

یاتوب چکمش لحاف محنت باش
کوزین یومش جهاندن قدب باش

اویر عنقی ادیانوق کوکلی کورسی
افلک دن روحی وصبرقد تیورسی

زبانده دمادم ذکری یادوست
دوشکلاو رتوا اوشن چورگ بوست

یاتور اول بوست اچره شاهخندان
تنه کم شرب ودیبا اچره سلطان

می شوقیدن اولمش مست ومدهوش
جکردن سنی وش اکلر بغری پرجوش

شرار جکیش کیبی ارتوب خماری
اردی آه کاه گریه کاه زاری

شکم باغینی ایلردی تماشا — ولیکن قیس آنی قلمادی حاشا

کرک عاشق اولن دلبر خیالن — انیس ایدینوب اکا یه وصالن

کناکه بولجق دلداره وصلت — متاع عشق اولور البته غارت

کیمک کم وصل یار اوله مرادی — خباثتله چقر عالمده ادی

کا اولمشدر همان کابینه عاشق — خطادر اکه دیمک یار صادق

اولیدی قیسی اکر لیلی یه واصل — اولوردی مهری کوندن کونه زایل

روایت در که برکون یار طناز — کوزللر شاهی لیلی اول فسون ساز

سرابی اچره آرام ایدمزدی — چون اوچدی مرغ دل رام ایدمزدی

کل ایکن بلبل بی صبره دوندی — کوزی یاشیله عالم قانه یوندی

ایدردی ابر تعلیم اغلماغی — که دلده لاله وش واریدی داغی

قچن کم باداهی تند اسردی — امیدن نخل صحتدن کسردی

هوایه دیمیوب اول کل نهالی — سیه کار اولدی سنبل کبی حالی

بغایت شور و شوقی اولدی افزون — اثر قلدی اکا ده عشق مجنون

اثر قیلوب فراق اول ماه رویه — قراری قالمدی دندی دلویه

قرا کو اولدی چون کوزینه دنیا — کنشن کبی چقوب عزم اتدی تنها

دکل در معتبر عشق مجازی — که انک از اولور سوز و گدازی

نه کلک بکزر دیسم شبانه — همین بر لمعه در اول داخی فانی

مجازی یارنه بو نجه محبت — که امثالی بولنیز بی نهایت

سورسک آنی سوکم بی بدل در — دکل فانی قدیم لم یزل در

حقیقی عشقه مجنون کبی یار اول — کدا ایکن امیر تاجدار اول

الهی اولدوغیچون عشق مجنون — نه سوز دیسه اولردی در مکنون

اکر اولسه مجازی عاشق اول مرد — بو دکلو چکمزیدی غصه و درد

بنی دلخسته اتمشدر دیو غم — ارازدی وصل یاره چاره هر دم

یه ایردکده وصال دلربایه — اویردی نفسه میل ایدب هوایه

اولورسه هر کز اتمزدی توقف — نکاره ال صونردی بی تکلف

قویب اکاری شرمیله حیاسن — کنارینه چکردی دلرباسین

آچیمشدر دیو جفانم جفادن — الوردی بوسه لعل جان فزادن

دوشب کاه ایغینه کاه الینه — کربکی طولاشردی بلینه

ویرب دل نقدی کبی جمله وارن — الوردی بر کیجه قوینینه یارن

یتر قوجدک دیوب دلدارینی سز — قوجردی اولده یارن پیرهنسز

شکم

چکرکن روز و شب کوه بلایی
باشنده یاپدی لک لک کبی یوایی

قورو سودا ده کوردی قاره دوشلر
یوا یاپدی باشنده بچه قوشلر

باشنده کرچه کم واردی سودا
بچهٔ سودا بو کیفیت طاغلرجه غوغا

ولی اندن فراغت ایتمشدی
عدم ملکینه طوغرو کتمشیدی

یوردی کندوزن اتمش فراموش
شراب عشقیله بیرست و بیهوش

کوزی یاشیله غم نامه یازردی
باشی قابه بیلک ایاق کزردی

نه وصل امیدی وار نه بیم هجران
یانندن اولمشیدی جمله یکسان

نه کوکب شادی نه اغلامق بلایه
نه یاده میل ایدر نه اشنایه

یاشن افزوده ایدب اه سردی
زیاده اولمشدی سوز و دردی

یاقوب نار محبتدن چراغی
واریدی جمله عالمدن فراغی

رفتن لیلی بدیدن مجنون و استغنای مجنون

صفتین صفحهٔ کوکل زنگار رقیبی
اوله عورت سوب اواره قیسی

اگرچه صورتا لیلایی سوردی
ولی معنیده اول مولایی سوردی

مجازی عاشق اولان بیله اولنر
قورو براق مثالی کزی صولنر

بلنلر حالتنی دور زمانک
یقین دردیلر دیدن بیلانک

ادرکن مشتویله وصف حالن ‌ ‌ غزل طرزینه دوندردی مقالن

غزل خواندن مجنون

ایل بنم عاشقلغم آه فغانمدن طویر ‌ ‌ کزلو رازم کورنن اشک روانمدن طویر

فهم ادرسوز و کدازم آه و واهم ایشدن ‌ ‌ اتش هجرانه یاندوغم دنانمدن طویر

اشکارا درکیله اویا دوغم ولی ‌ ‌ شمع وش بیدار اولن درد نهانمدن طویر

کرچه صالدم عالمه یر یر جنون اوارسن ‌ ‌ خلق بدنام اولدوغم نام و نشانمدن طویر

کنج غمده خرمن صبرم ییله واردوغن ایل ‌ ‌ کوز کوره یغمایه وارن خانمانمدن طویر

کورمینلر غم دکل بلمزسه حب حالمی ‌ ‌ شکر اکاکم اوقیجق داستانمدن طویر

وصف حال مجنون در فراق لیلی

بو رسمه ناله ایدب سیر ادردی ‌ ‌ کوزی طوش اولدغی یوله کدردی

کوزی کریان و آنی حیرت المش ‌ ‌ محبت بحرینه درکیبی طالمش

کدرمز کیسه یوزندن غباری ‌ ‌ مکر قتلو کوزینک بو بیاری

نه خمانه واردی اول نه شهره ‌ ‌ بو یون طوتمشیدی صردرلو قهره

بلا کیبی قوکق باشنده بسیار ‌ ‌ اوزانوب صاچی دوشمش یره دستار

روایت در اول حیرتده ییکن ‌ ‌ بو غمدن کوشه محنتده ییکن

بیکون

ایدیب یاشومی عمانه برابر — ایشک وار درسنک قانه برابر

نهان اتدک رخک شمعنی ماهم — نه درباد صبامی صاندک اهم

بنی اتدک غریب وزار و بدحال — اوتورر سن یرکده فارغ البال

دوبندر اشک چشم جویبارده — نچون ای سرو کلمزسن کناره

صقین چوق اورمه جانه خار هجران — که اولرا همک اوقینه پیکان

کنش نوزی هلالی بدرادرکن — هلال اتدک وجودم بدرنی سن

حرامیکن وصالک باکه خانم — حلال اولمق ندندر سیاکه قانم

نوله یوغیسه عشاقه نهایت — بنم کبی دکل بیری ملامت

بلالو قوللرک کرچه بری یم — فراقکله نه اولو نه دیری یم

وجودم چاتیلو قوروکمک در — اتی یوق اول دخی بربردلکدر

دخی دفن اولمدن جسمم ترابه — غم عشقکله اوغرادم عذابه

یولکده الدم انصاف ایلمزسن — دل سنکینکی صاف ایلمزسن

مکدرسن دخی بن مبتلایه — ارقدن دکدم برمرحبایه

نه قیلم عاجز و درمانده قالدم — به کافر بن سنی اللهه صالدوم

سکا بن صورمزم ظلمک حسابن — خدایه ویره سن یارین جوابن

کوزک کبی بنک بیمارم ای دوست
سیه بخت و خوار و زارم ای دوست

صچک زنجیری بدی یوزینی باغم
بجک سوداسی در جانده داغم

بت بهجک بنی تابه اوده ویدر
کوزوم کی اشنی سیلابه ویدر

حیاتم برکن اسمه یله ویردی
صفا بنیادن اشکم سیله ویردی

کلوب جوشه زشکم باشدن اشدی
تنم اول بحر اچنده اولدی کشتی

طولنی کبی بیچم ناله غم
دمادم اکلدم که زیر و که بم

باشم اول ناله دن غوغایه ویردم
دل و جان نقدینی یغمایه ویردم

دریغا که بلا روزیش اول روز
که یوزک کورمدم زار و پرسوز

اکرچه عاشق و ناچار چوقدر
ولی عالمده بندن خوار یوقدر

دوشب ایاغه وارد کسه والدن
یوزن دوندردی بندن دوست دشمن

یا کوکزیا توزم دلخسته زار
بو درده اولمیسون کیمسه کرفتار

کوزمدن کرتلمدن اول نخدان
چه حسرتده قالدی یوسف جان

کوکل بیمار اولب چشمک غمندن
جکر کشکنجه لر زلفک خمندن

بکنز اشک چشم دوندی قانه
جکر زخم جفادن یوندی قانه

کوزم باشن قزل قانه بولارسین
بنی اغلادب ایرآقدن کولرسین

ایدر

فراغم وار زمین و آسماندن — خدا بیلور که او صندم جهاندن

بو رسمه ایلیوب آه و خروش اول — اقیدب کوریشن ایلردی جوش اول

اگرچه دونمشدی نیشه نوشی — دخی کتدکجه افزون اولدی جوشی

خطاب ایتدی دنوب جانانه سنه — که ای رحم ایتمین دیوانه سینه

قرار و قولکی نیچون اونتدک — مکر دشمنلرک پندنی طوتدک

دیوردم باکه تدبیر ایلمز سن — صچک بوینومه زنجیر ایلمز سن

بنی آشفته و شیدا سن اتدک — سراسر عالمه رسوا سن اتدک

بکا نزک اوقب سحر و افسون — سن اتدک سن بنی کوز کوره مجنون

باشی بک یامدر اول ابروی سرکش — اکلمز باکه آهم اولسه ایش

نه قلدم بلمزم سن بی امانه — بنی جور اوقنه اتدک نشانه

ادم دیرکن سن آهو غمزه یی صید — صچک سودا سی اولدی بر بویک قید

کدبدر درد عشقکله مجالم — اشت بلمک دلرسک حب حالم

کوکل سن مهوشک دیوانه سیدر — تنم غم کنجینک ویرانه سیدر

بن ایراغ اوللی سن مه لقادن — اریدم کون کون اکسلدم بلادن

اولبدر بزم غم سرمستی جانم — اوتیمز کمسه یی آه و فغانم

اورب که طاشه بش طاشی باشه ∴ مدام اغلردی حالن طاغ و طاشه

دریدی کم عجب اواره اولدوم ∴ بلا و دردله بیچاره اولدوم

شب هجرک دریغا کوندزی یوق ∴ فلکده اهل عشقک یلدزی یوق

نه وار درمسندم نه بر پناهم ∴ یریدر کوکلره ایرسه اهم

آدم دیوانه و مجنون اولبدر ∴ کوکل بر فتنه یه مفتون اولبدر

طاشوب غم بحری اوکم اردم الدی ∴ بنم ایشم همان الله قالدی

بنی کورن دلو دیو اترسنک ∴ بن اندن فارغ و اشفته و دنک

جفایه یوز طوتب دور زمانه ∴ بنی الدرمکه ارار بهانه

غم هجریله صردم اغلدر زار ∴ نه قیلم نیلیم قالدم دلفکار

خلاص ایدن بنی بند عدمدن ∴ یاراتمشدر وجودم دردوغدن

کرفتارم غمه بی بند و زنجیر ∴ ازلدن چون مقدر در نه تدبیر

ینه بو جمله یله کتدی کوکلم ∴ نکارم کوینه عزم اتدی کوکلم

بنی غم کوشه سنده قودی تنها ∴ دلفکار و یتیم و زار و شیدا

یرم کنج فراق و کوشه غم ∴ اولبدر ناله و فریاد همدم

قیامت کونی در هجران دکل بو ∴ صدای صور در افغان دکل بو

اولب دیوان عشقه ادی عنوان — بو در دیوانه اولمش مست و حیران

دکل قنلویش اقن دانه دانه — طاغلمش نار شوقندن زبانه

جکر سوزندن اول زار و بلاکش — اورردی خانهٔ ناموسه آتش

شود کلونالهٔ لر ایلردی مجنون — که اندن بیقرار اولمشدی کردون

ادینوب دود اهن بال و شهپر — اولبدردی هوای بر کبوتر

قچن کم خانهٔ برجندن کوچردی — اکوب عشق اشیانینی اوچردی

دونه دونه دولاشب کوهسار — بولت کبی کیدبدردی قراری

بلا کوهنده یل کبی طوررردی — اشاغه یوقرو طورمز یورردی

قزینوب ادی غیرت دفترندن — بوزلمش حرف عار اشک ترندن

کتورمز یادنه ننکیله عاری — که عاشق ننک و عاری قورا کاری

اولب لیلی کوزندن ایرو خسته — یاتوردی کنج غمده دل شکسته

نه شرم یاری ور نه خوف اغیار — عدوسی ننک و یاری درد دلدار

اکرچه همدم و یاری چوغیدی — باشندن اوزکه غمخواری یوغیدی

سباع و حسنله طوتمشدی الفت — بر آدم کورجک ایلردی وحشت

جدا دشدو کیچون همدمندن — جهان چقمشدی چشم پرنمیدن

هوا ایله یاقوب کوکلنده آتش / اوله بر پاره اود اول شمع سرکش

یانوب دیلده اوزندی زبان اول / خطاب ایتدی اتاسینه همان اول

دیدی ای پیر خوش رای وجوان دل / صوتلمایین نصیحتدن نه حاصل

بنی قارت درد ونه چاره / اوکلماسون کوکسم دلوه پاره

بکا قلمه نصیحت سوز اوشرنه / کرن خاکم سوزک خاک دوشرنه

دیدی غیری کوزل سوزلر چوق / کرن ای کوردم ایلدوزه کلم یوق

پدر سکین اشیدوب بو جوابی / الی بلدیکی یالمز خرابی

چقلیب یره دوشدی تا نیتیدن / کمز زهرا یچیدی محنت کاسه سیندن

یانور برکوشه ده هم حسته مجنون / کوکل پر سوزه غمدن دیده پر خون

پدر مجنونه حیران اول کاره / یتاسی کیبی کوکسی پاره پاره

ییوردی کیبه کوز نز کوزینه / زماندن بسکره کلدی کندوزینه

بکوب دیله بر کوبنکلوسته / سراسرا یقدی بونه بارکاه

ینه اولسون که بر چاقم یالکده / اول اوده یله زمانه اولدی بر دو

چقار بجانه ویر امنی / بکر ایکی جهاندن دامنی

بر بشه اولدی وکبهیاره دشدی / ازکلیدن دغی اواره دوشدی

بس دیو سوزی پس دیو پریو   بشرین یا که قصلار صتقین دیو
یزلیلی فراقیدا حسنزین اول   یکج اندن دیو یکمز مدن ایسن اول
اونت ساد البته اول ایی وفایی   یزقل جانونک زجر و جفایی
انونکچون غنچه وش سرنج ارودنگ   اودر اول کلرنج ادک اکنه تنگ
اولام دیر یکت جهان ایچنده فاضل   سز قل مکرمن ورا بله غافل
صتقین لف و زنخدان اک ای یار   که ازدک شکر او نکده قوی وار
اکک در دونه جان ویر الیمه سین   عجب دیوانه لقدن نه بولر سین
قحاصل بلبل چقد قدره یسردن   کلز بوی وفا کلیرک تزدن
نی عالم الندره چوق اورخوب   ظریف و جابک و محبوب و مرغوب
بیکین کورب بریین اخبار یشه   کوکل نرمنده شمع شعله دار ایه
اول انکله بلا بزمندن ازاد   انندن باده نوش ایشه خرم شاد

باسخ دادن مجنون   در شکایت کردن اقبال خود

اشتدی تیپس کلرح جو ویکری   درونی لالاکیبی اولدی بیکری
بکاری شمنک قاقزی برادکری   ایشی کوه بلاده غم اودلی
اگرچه طوز ضجالدی یاره یچه   بو خنددن اولدی بیک بیک باره یچه

متاعم یوق بهایه صاته ینمی — کوزه کوزاوده کندم اته ینمی

سنک بو درد که امسم بولنمز — اوکلنر باره که مرهم بولنمز

عجب نادانیدی اول مرد باطل — که قیسیک فضلنه اولمادی قایل

بلی کیمک که یوق بر ذره مهری — زمیندن قنده فرق اتسون سپهری

نه بلسون درد عشقی دکه نامرد — دوایی ظن ایدر نامرد اولن درد

صانور بازیچه عشقی اویونجق — کورب لولویی دیر براقجه بونجق

انی بلمز که عشق اولماسه موجود — یاراتمزدی جهانی حی و معبود

دریدر عشقله جمله بو دنیا — دونر مهریله بو چرخ معلی

رواندر عشق و عالم جسمه بکزر — بری جسم اولدی بیری اسمه بکزر

نتیجه بویله ویردی ساعت شوم — که وصلتدن بو عاشق اوله محروم

کیمه دوران مخالف اولسه قرداش — زر و سیمه الن صونسه اولر طاش

بازکشتن بنی عامر نوسید و پند دادن پدر مجنونرا

بنی عامر ایشدوب بو کلامی — بری بیرینه باقشدی تمامی

کوررلر چون پدر لیلایی پر قهر — ایلان کبی دلندن یغدررز صر

جوابندن جواب اولمادی درده — دوا بولنمدی درده بو درده

نچه حیرت الوب و شدتجه غا که
اول آغاز ایلردی دردناکه

یاقوب عالم کورر غمناک و ناشاد
کلوب ایلر جشم او جهزه فریاد

دیار یارده هیچ اندن ارتوق
بنم بر یار صادق همدمم یوق

مثل در سولینز ایللرده مشهور
اتینک ایسن سیون کورمز اتنی خور

بزر لیلی ایدب آتنی تماشا
کولب ایلر زهی رسوا و شیدا

دیدی هم قومنه ایدب نظاره
جنونی اولدی بونک آشکاره

بو غیرته قیس مجنونک بوینی
نچون بار اید نور بر کلب زوینی

نه ایت ای را اولکم اوز قیس اکا یار
اتینک اد ملیه نه چیتی دار

صونب شی بت برینه زمزمخوان
بزر مجنونه دیدی ای سخندان

جنون او غلکنک مویی ملانی ایته
کل اندن صنکره صاحب تخت تاج ایته

طوتم کم سرو نازک منتها در
کنور رنکینی کلزار خطا در

بو سوزی یاننده کیسم دیمه زنهار
بونی اشتسون برکیشه ای یار

کرم قیل حکب بو حرف ربکانه
کلنج اتنه بزی مرخاص و عامه

و در سیک بردخی بو تنته دام
کل انکی هیلده و یر ریسن بسیم

دلوردکی نه سیوز دربو که دیرسن
بکا قرداش بجه ابرام ادرسن

گلاب اشفته مجنون زار و دلتنگ ‌ ‌ بورکدن کلر بری نته گم چنک

فغان اتمز طور خاموش پر غم ‌ ‌ بلوب قانون عشقی اولمش ابریشم

اگرچه روزدن بلمزدی شامی ‌ ‌ گوروب اول محبی ویردی سلامی

اول اثناده گوروب مجنونی بیجان ‌ ‌ بیک لیلایی اتدی جاندن افغان

پر اولب گوزلری اشک ترندن ‌ ‌ قراری قالمادی طوردی یرندن

یوز اوروب اول اتک پاینه دوشدی ‌ ‌ گوروب خلق آنی باشنه اوشدی

دیدی رقیب‌ای مجروح دلریش ‌ ‌ دلوعیسین ندر بو اتدکک ایش

نه در بر اتنده بو نجه عز و حرمت ‌ ‌ مکرکم عارض اولمش سکا رحمت

دیدی مجنون که‌ای قوم نکوکار ‌ ‌ بنی سیز صنمکوز دیوانه زنهار

دکل دیوانه ملک فضل شاهم ‌ ‌ ولی اشفته دوشلدن خاک راهم

دوشب یوزه جانانه بر پاره کوکلم ‌ ‌ اوپه رغبتدن هیک پاره کوکلم

گوروب زنار زلفن بت پرستم ‌ ‌ جهاندن کچمشم عشقیله مستم

بجه میت ایله اولدم دنک و حیران ‌ ‌ که هرکز یاده کلمز دل جانان

نوله بو اتکب دامن اوپرسم ‌ ‌ که بن بیمار حیون اول پیرهم بن غم

بجیله باسانه کوی یاره ‌ ‌ ادروار بجه بن حواره نظاره

بلورپسن دردی بیلمسن طبیبم   کلکل همدم اولسون عندلیبم

قیزک چون صبح آغلم ملکده   بری بیرمه یار اولمق کرکده

دکلم اما دخی مشکار اولسون   مرایشده یارک و غمخوارک اولسون

سوزم رتبه‌سنه لطف الیه رواقیل   قتی درمانده‌یم درده دوا قیل

دلیک تیز سینه یانکده زهی عار   جگرگوشم دوشر اغلیه زار

اکا قیمه کرم قل نوجوا ندر   دوشرمه طبرغه سرو روا ندر

بنم اوغلم که طولو تابت ور   زلالی جانفزا که تشنه لبدر

بو تشنه وقتده اول ایته قانه   کوزنیک باشینی ویزرقه قانه

رضا ویربوق دیه وارور نوای   نچون مخموره صوغمزسین شرابی

بنی خنما که برخورد حقیرم   حسیبده بن سکا کفو و نظیرم

اگرچه صورتا اوغلم گدادر   ولیکن ملک نظمده بادشادر

فصاحت معنی دره نظم کانی   بلاغت ملکینک میربیانی

ابوادا بلابلده شهرتی وار   نه بیره وارسه قدر و حرمتی وار

بیهان انجنده صاحب قدر اولبدر   هنرمند اوتشیده صدر اولبدر

لبی مانندی رنکین هر مقالی   میالی کبی نازک هر خیالی

مهیا ایلدیلر ارمغانلر // مذهب خنجر و سیمین کمانلر

نیچه بیک وار اوله اب قوی تن // قمونک نعل و میخی سیم و زردن

بنیلر بر بولک خوب ملک رخ // اوکنده قوریدی شاه فلک رخ

قطار استر و اشتر فراوان // زر و سیم و گهر لعل بدخشان

بنی عامر الینک بکلرندن // گزین اولمش سخنوریکلرندن

بری سی قالمش هب کتمیشدی // دیار لیلی یه عزم اتمشدی

اولیجق لیلی نک قومی خبردار // کلوب چقدیلر استقبال کم وار

گروه مهر کیبی عزتیله // فراران کوکیله حرمتیله

کتوروب قوندوررلر بر سرایه // که طعن ایلردی رقعتده سمایه

اولوکیجی قیلوب خیلی رعایت // نجه کون اتدیلر عالی ضیافت

دیدیلر صکره ای بکلر اولولر // سعادت کانلری یوزی صلولر

ندر حاجت که بونده کلدکز سیز // وار ایسه مصلحت دیک کورلوم بیز

پدر مجنون همان ایدب سر آغاز // مقامه کوره اچلدی پرده دن راز

دوکب اوتایه دل سرن سراسر // پدر لیلی یه دیدی ای برادر

نوله اتسک بزمله اشنالق // کوزومز بولسه اندن روشنالق

نقاب آچین یوزندن بو عروسک | بو رسمه ذوقنی آرتوردی نغوشنک

دیدی چون اولدی مجنون بویله رسوای | که حالن بلدی گرچه اول اکرابی

شر مسجدکی غم اوده چوره یاکا | نصیحت فایده قلمادی اکا

اول اوده اولمادی بو ایله تسکین | اولور کندی که مسکین داخی تمکین

نصیحت نتسون اکا کم آتش تیز | که سوز طوتمانی دیوانه ایش اتز

دمادم اغلیوب اول بی سر و پا | طوقرا اولدی یشندن سخت دریا

اولب رازنهانی آشکاره | ارشدی بو خبر اغیار و یاره

عجبی قصه سی اولنجه پریشان | اکا چوق بند کچدی زلف جانان

پدر مجنون غمندن پر غم اولدی | نشاط و سوری درد و ماتم اولدی

قالوب غم گوشه سنده والده زار | گوزنده گیجه گندوز اولدی جوبار

دوا قلماف بو درد و بلایه | نیجه پیر و جوان گیردی آرایه

اراده اولدی گرچه فکر وافر | بولایی اختیار اتدیلر آخر

که واروب ایده لر لیلایی درخواست | ملوه جانه اولدر چون ره راست

بولنجه دلخسته مجنون درده درمان | اوله بر گیجه گون اول درده مهمان

بنی عامر باغ اوینه طوردی | کلید گنجه مهری ال اوردی

بو شو قبیله گوروب حالات و وجدی // باشن آچوب قرشولردی باد نجدی
کاتا شرادیب زهر غم یار // دوتا اولمشدی گویا حلقهٔ مار
دودونیده اوروب غم تیغی یاره // یوزن قرشو طوتردی گوی یاره
جگر زه تار عشق گویا جان جگرده // دمادم یوزپاره قان جگرده
یاتور بیخود نه بیدار و نه خفته // بلادن انجو کبی بغری سفته
اینیسی گوندزن فریاد و زاری // کیجه اولدقجه برتیق یار غاری
بو شیکین ایلدکجه آه و افغان // تپلدایدردی آنی یاران
دو شبری اوده مجنون یاتنجه // بله یازدی انده یاتنجه
اگرچه کم قوپوری نسنه بر ایکی // باش و دنیا مقدره مجنون سروری
جگردی گرچه غم جوکن شوسی // ولی طاغلرجه وار قیمتک وقعی
دمادم آقوب اشک خون فشانی // گل زرد اولمشدی ارغوانی
یوزی صو ینی گکش بره یاشی // گوزی اوستنده اولش کیرو قاشی
براغوب اولدی یاشین گوز زندن // اینی یوممشدی کندز ندن
بو حالیله گچوب روز یله شامی // بنی آدمله یوغیدی کلامی

رفتن قبیله مجنون // مجنوا استادی سیلی

بو درو غصه‌ده خابیده اولدی تحریر
بحثه زبانمده یارب کلدی بیانه فراق

رفتن قبیله مجنون بخواستاری لیلی

اوشب خلق انده شعرن کوش ایدردی // اشیدن باده کبی جوش ایدردی
جدا اولمشدی جون بر یار جانندن // فراغی واریدی ایکی جهاندن
اکا اولشدی عالم خلقی مشغول // ولیکن فارغیدی جمله‌دن اول
اولوب کندویه مشغول آه ایدردی // بیری قالمکه آهی راه ایدردی
زیاده اولدی جوش و خروشی // یره صالردی باشندن کله پوشی
آنی مست ایلدکجه باده وجد // سماعندن توزاردی قلبه نجد
نسیم کوی دلبر کلسه نجده // فرحدن وجد اولوب ایلردی سجده
ایکی طاشی بر اولوب شوق لیلی // یوغیدی لیلیدن غیریسه میلی
صبا کلدکجه کوینده نکارک // بو مست ایلردی بوییندن نکارک
حبیبک کوریسه کرد آستانن // ویرردی غرد کانی نقد جانن
او خاکه یوز اوروردی نیتکم صو // که اوپشدر ایاغی دلبرک بو
نه دم کم دم اوروردی نجد بادی // مشامنه ایرردی بوی شادی

مست ایتدیکجه آنی جام باده وجد
رقصلر ایله توزاردی قلبه نجد

فراغت ایلیوب یاد ومعاشدن　درونی اولدی صافی غل وغشدن

بو یانوب دود آهی اول پیشه کار　بولت دریا غلکر باشنده اغلار

باشنده غصه دن بولمش خلل مغز　دلنده شعر خوب نغمهٔ نغز

آنی مجروح ادب طول املر　غزالن اکوب اوقردی غزللر

یانوب مهر ایله اول شمع شب افروز　اوقردی شوقله اشعاری پرسوز

ادردی درد دلدن کهٔ افغان　دلنده شعر یدی کوکلنده جانان

نه شعر کیم دلی تقریر ادردی　کوزی قان یاشله تحریر ادردی

نجه شعر و غزل بر پاره آتش　بورکلر جابک اوجی نظم دلکش

بری اول بکتظم درفشانک　بودر کوش ایلیه حیفا دو زبانک

غزل خواندن مجنون

نولدی کوزم شعین اقیته دانهٔ فراق　کریسه فلکن ودها یاقدی خانهٔ فراق

قومایه کیمی الندن اغ انجمال اقیه پسن　دریغلرنه بلادر بو ناتوانهٔ فراق

بودو جهته یلدوزی دوشردی بن　مساعد اولمیه کرچرخ بی امانهٔ فراق

زمینده لالهٔ فلک شفق کبی کورنن　بو بادی قتلو شمدن جهانی قانهٔ فراق

فراق اچنده هلاک اولسون عاشق زار　دوشر کورنسه جانانه جسم وجانانهٔ فراق

اوقورلر اهل طون دن
بر ابیات زینب بلا

اشدوب اقبالی بو جوابی / دخی قلدی رقیب بو خطابی
دیریلوب اوزکه تدبیر ایلدیلر / اکا زندان ایچون ییر ایلدیلر
صلالر چیسه دفعی ایچون غمینی / چکرلر بنده سان درستینی
مکر شمعدی اول مرد مشهد / که پایینه اولدی آهنین بند
محبتده صوبی اول دل دلش / انوکچون در اکا زنجیر اورلش
یاتوردی بند ایچنده زار و تنها / ولی کوکلنده زلف عنبرآسا
ایاغن اویدیکچون بند پرخم / صچی اولشدی غنچه ده درهم
فغان ایدیکچه کوه غنده اول شیر / اکا آهنک ایدردی بند و زنجیر
برایکی کون او قیبک یری تنک / کمردی ناله سی فرسنگ فرسنک
شکرخندیس کبی ار توبت ناری / دوکندی صبری قالمادی قراری
مکر برکون که افزون اولدی حالی / ایولر انیاردن زندانی خالی
طوبت نجدک یولن کتدی شتابان / خلاص اولدی صناسن شیر غران
چقر زنجیرنی سیوریسو طاغه / نظر قلمزدی نه صوله نه صاغه
دوکب صو کبی قهردن طاشلره باشن / باصردی صبر ایله بغرنده طاشن
باصر بغرنده گرچه غصه دن سنک / ولیکن منعشدی شیشه تنک

حلال اولسون کوزنی بو رسالم / سوزم یوقدر بنی ویلدرسه جانم

عزیزا اولدوغی بودر تنده جانک / گوررم یوقت اول دلستانک

نصیحت ایم ویرر چون دردمنده / بنی قوجالق انجقته سنده

غم لیلی بلا تیزندی یاکا / الکچک نتدی بو عجب ره یاکا

بنی لطف ایت محبتدن ایرشه / کوبن حالوم بلورم پس قیرشه

محبت راحت جان و دلم در / زمانه فرزعنده حاصلم در

که بلمز کمکن بو اتش درد / دم قهر کله بابتدا ایلمه سرد

اگر برآفته اولسه گرفتار / بنم جانم فدا اولورد که خبردار

بکید بر نفس پس درد و بلایی / ملامت ایلمزدک مبتلایی

نصیحتلر که ویردک جمله حق در / ولیکن بر سوزم وار خوش بقدر

نادانش کم حق تعالی تقدیر / کیسنه قیلمز جهد یله تغییر

قضادن کم کیشی بخت اوله دشمن / اولور کلزار اولسه بیری کلخن

کمال عقیل اولدوکی کامل / فلک دن طوتسه فعلی کیرودن ابل

دکل دیوانه حاجت نصیحت / اذانسی اوکلسه صبیه شربت

چون اولسندی سوعشیل بهوش / اتانک سوزن قیس انکی کوش

نم غصه‌دن اولدک سنده غمکین
کال شفقتکدن نیدا درپس
بکا نیدا ایتمه کیذو جالوقه قو
یوزکوزه کریه چیغیب کرکی
امک یکی عبث آرانه امیسم
اولدن عشق اودی جانونه داغی
کوزمده داغ محنت مردمکدر
نم دردم قبول اتمز دوایی
سنک نیده کده مرکز کوردم نفع
سعوا تیزدن ایران زخم اوکلمز
جبلی دربکا چون غصه وغم
عبث خرج الیوب سیمین شوکنک
صنوبازار ایدب عشقیله جانم
کنش یوزنی یارک کوره‌یلدن
نیارم دلده آتش یاغنده سودا
نه اولور کار و بار و رخت و محمل

هزاران قفس ایچ باشم وحسنین
ولی معیده اوزکه بنده ایدرسین
کاغز مویرب یونیغل مندو
دکل کمکن یوزده اغزی سوی
اولورمن زار و بی آرامش امسیم
مستور در نم چشمم چراغی
دوا قلمق بو درده اولمدر
ملا اقبلب ارتوق نه بلایی
کتم زهرینی تریاک الیمده فرع
کا جراح عالم چاره بولمز
اولور رخسته بر کون غم بیمزیم
بو یولده نرگین اوردم شوکنک
یکی
صوا اوزره یالکشدر دکا نم
بلا بزمینه اولدم شمع روشن
ولی پروانه دوشی یوق یانده بروا
فدا دریا رچون بیک جانه وبیک دل

کوینده بلا ز یوزی ایکا رو
ملا اوکلمز یوزده اغزی سوی

اگرچه کیم کلور مزینه تعقدیر / ولی خوشدرکیشی ده قیلغه تدبیر
مرادکیچه تغوفی و جلاده / اولرسینک آلیمنه بردم سینی یاده
نه رخساری فروبر کوزنه وکه / انجه کونکلی کولر یوزه که
ولی بو زن چو ور شکر و یندن / ننه کم کل دکندن جان یندن
بو رسن چونکه وصل امکانی یوقدر / بوغم دریاسینک پایانی یوقدر
دم هردک سینی افسرده قیلمش / بو کونکلک چراغین مرده قیلمش
کوترمز یکدکن محنت بو کین قاف / جوان تازه سن حق ویره انصاف

جواب دادن مجنون سوخته / جگر از روی عذر پسند

چو من اول بیچاره بو بندی اشتدی / کهی فریاد و کاهی کریه اتدی
جهانی سیل برپ اشک تردن / دی بن بوبله اولتمز دم پدردن
اگرچه بی نهایت در کناهم / نه لطفنک دریا عذرخواهم
مروتده بو کن یکدانه سن سن / نظرک کلدی فرزانه سن سن
اولیدن کوم اخلاقه منبع / یا ایت افسران اندک صنع
اشیکده قولنک در حبله مردم / او کلدی یرا و پر سلطان انجم
ذینب سعز رشته یینه کوم تد / دعا دم خیر ایدرسن ای خردمند

[illegible]

بو پیرک آیمین الله نوجوان سن
اگر شمدی انده کم یار اولاسن
پرامزدن قاچ ای سرو گل اندام
بیز پیر الدیک شیدالریله
اولانلر اهل دللر بزمنه موم
دلر سنک اولیاسن یوق تزلک
گرکتر سنک حیات جاودانی
گل عرفان آره کم خاری یوقدر
صقن جهل انجمندن ایسته برک
انیس اولسنک اکه تدبیر ورایه
شعارک دمبدم عار و ادب قل
دیشدر باغبان باغ حکمت
بو یوله یالگز اولمه روانه
کیشی بر یوله غافل گتمک اولمز
بیش اون کشی اولورسه یولداش

الورزم بسنیز فعل کهنه جهان سن
جهان باشنه برخوردار اولاسن
که گر بولور الف عمرن اولشه لام
دمبدم معدم اول دانالریله
صفالو زندن اولمز هیچ محروم
گرک درمعرفت یا دولت و ملک
گرک دراو قیسین اهل معانی
بو گنجه طالب اول کم یاری یوقدر
که بر کی یوغ اوسپدر میوهسی گک
الف قدک سنک دونمزدی رایه
فلاکتدن نولور دولت طلب قل
ایدر بسیان تازه آب دولت
صقین اوغراسن ای غافل زمانه
نه کم کوکاته کلیه اثمک اولمز
نه قو خو کرحرای اوله مرطاش

بو علمانمز کرن صیاح جابو از
وصکره جانابو نه نزاره جاری
جان و برمز خولکاری یوق
الکه که اگمدر کرکی الیمار بلی یوق

فغان و گریه و آه اتدیلر چوق — که بونک کبی زار و مبتلا یوق

بلا دریاسی طاشمش باشدن اشمش — غریب اوغلان عجب درده صتاشمش

بو حالیله آنی چون قومی کوردی — آجیوب مربری حالنی صوردی

ولی مجنون بولردن فارغ البال — اوترمش بر یره بلمزندر حال

باشن اکمش نته کم زلف پرپیچ — کلن کیمدر کدن کم اکلمز هیچ

اناسین بصمشدی کرچه حیرت — ادردی دمبدم قیصه نصیحت

دریدی ای بنم سینم سروری — نچون عالمده ترک اتدک حضوری

کوکل می باغلدک بر بی وفایه — نیار اوده دشوب اویدک صوایه

محبت باغنه صو اولب اقدک — بزی یاشک کبی کوزدن براقدک

طشب چون اشکک جویی دوکلدی — قرا خاکه یوزک صویی دوکلدی

بنی رسوای دوران ایلدک سن — یوزم یوقدر که باقم عالمه بن

طوتب کوه هوانک دامنینی — یله وردک وقارم خرمنینی

چون اوردی بغرکه غم تیغی یاره — سلامت جامه سیدر پاره پاره

فتیل اولالی قدک شمع درده — پسر اودلاره نیشدر پژرده

سنیی یاقر غم هجران دلدار — بنم یاغم اریدر آتش عار

نه مهر و مهر یدر سینکده کی سوز — که جانک اودلر یانر شب و روز

نه دلبر نالی در جانکده کی داغ — نه ظالم زلفی در بوینکده کی باغ

اشتدی چونکه مجنون بو خطابی — بو وجهله دونب ویردی جوابی

ددی کوکلم بر آفت قاپدی بندن — انوکچون فارغم روح بدندن

اولب جانیله شمدی همدم عشق — بنی بندن اوصندردی غم عشق

یانوپدر شوقدن بغرم کبابی — یریدر اکلسه سینم ربابی

بو حالیله چون اوغلن کوردی اول پیر — اوزلدی بغرنه یوز خنجر و تیر

دونلدن کوزلرم باشی فراته — جهان سینومه کلمز بنجه اته

جکردن ایلیب نی سبب کبی ناله — جکر اول عشق سلطانن سواله

ددی اوغل نجه تنها یورر سن — ایتدی صورمه کم حالوم کورر سن

ددی بللو مکانک وارمی جانم — ایتدی ملک محنت در مکانم

ددی نه یرلرانده نه ایچرلر — ایتدی زهر هجر و درد دلبر

ددی جان مرغینک قوتی نه مردم — ایتدی تخم مهر و دانه غم

دیدی بو ایکسندن ساکه حاصل — ایتدی درد جان و حسرت دل

ددی بو یولده نه بولدک رو آورد — ایتدی اشک سرخ و چهره زرد

بیزردی غمدن اول دیوانه قیغو
باتوردی تنها انیسی بریچ آهو

کوکلده لیلینینک فکر وصالی
دلده وصف مجرانینک مقالی

غزل خواندن مجنون

دشمنوم یار حبیباندن کیم جاناندن جدا
بو غمه یار کیم اندر شهری جاناندن جدا

ای فراقم خاطرم صبور قه بیم بلمزسن
حالنی پروانه‌نینک شمع شبستاندن جدا

جان فدا قلسم آخر بو انه جانانینک
حق تعالی تیز کوندر الینمون جاندن جدا

جو باره مجنونی ایلیغ استه کیم چوی
نه بلالر کلدی کورسنک باشیمه اندن جدا

بر بیکا پندا نچا بر بکا طعن عدو
باشمه درد انچه که بولدوم هجراندن جدا

جانمکی سینکی کیم الیندی ای اجینکو
بولمانیب اقصمی اول پاک داماندن جدا

سوال کردن پدر مجنون وجواب عاشق

بو حالاتی کوروب اندن اتاسی
دیدی ای کوزلرومنک روشناسی

نه بو کریه بو نالش بو یانیق
یانوب حسرت دخانیندن بو یانیق

کیمی سودک کیم دیوانه سی سن
نه پهره شمع نک پروانه سی سن

نه کلدن خار سود ربو غمانک
نه سرو چون قرانینک ولینک

دلکش سرو قامت قلدی غارت
که باشوکه قوپردی غم قیامت

کلینه اشک دیده آب ویرمیش — دل اودی لاسینه تاب ویرمیش

کرک ادمده اولسون کر پریده — نظیرن کورمش هیچ آفریده

پدر مسکین ارایوب طاغ و طاشی — اقتدی کوزلرندن قنلو یاشی

کزب صالاردی هر بر یاکه دیده — ارردی کوزا چوب نور رمیده

کدرکن کوردی بر مرد رونده — ددی هیچ اوغرد کمی بر لونده

که دیوانه اولب برمه لقایه — دمادم باش اچر سنک بلایه

دیدی کوردم فلان وادیده انی — اقردی جوی اولب اشک روانی

یاتور غمکین و خسته سنک اچنده — شکر کبی مکانی تنک اچنده

تنده جامه سی بر کهنه کرباس — دخان آهله اولداخی کرپاس

اکر بیک کورسه بلمز آشنایی — انوکچون وحشه ایلر مرحبایی

پسردن چون پدر بولدی نشانه — کوکلدن جان اتوب اولدی روانه

صبا کبی ایدب هر یاکه کشتی — ارادی جابجا هر کوه و دشتی

اشتدی بر طرفدن نعره آه — یوریدی اول یکایه خواه ناخواه

کورر بر کوشده مجنون یاتور زار — هوا تیغله مجروح و دلفکار

کوزی پر آب حسرت لبلری خشک — جکر پر خون مثال نافه مشک

پدر آرزو هوایی بلمزدی
کورجک آشنایی بلمزدی

قریب شهری سوک اوچی شهری طائف … نظر قلمزدی مرکز سهول و صافه
اوینه‌ای اولور کلمزدی مجنون … گزردی طاغ و طاشدن زار و محزون
بو حالیله سی برکون ایشندی … قالب دستی باشدن عقلی کتدی
غم اودی اکا دانجی الیب کار … حضور ریله او برکن اولدی بیدار
آتانک جو نکم اول جانی فرزند … نوراغر قیه دردمانی فرزند
اولسدر کون بیکی بونکته روشن … یانیه اوده برجان کول اولرتن
بز مجنون بلوب قیبک غمنی … اوشتدی اول آلتدن عالمی
بو غمدن اکلیوب دولاب کبی … قرار و صبری کتدی آب کبی
سنو بیب ادبایه کتدی نجده … ایر بیلدب کبی عزم اتدی نجده
قتی کوکللوسیری کرچه اول کوه … بربدی عاشقچون دایم اندوه
قچن بر عاشق ایتسه آه و افغان … اولوردی کایو بی لعل داغی نالان
تماشاکاه و دلکش سبز کبدی … کیاهی غم کلیدیه دکیدی
عجب طاغیدی اوستی لاله دیز … ز لاله جرخ کردون اوزره بلیدوز
ز طاغ ارباب عشقک مسکنی در … بلا بلبللرینک کلشنی در
اول ایری عاشقه یار موافق … اکا آه او لشیدی آه عاشق

دکیدی چون بونه برکشی نکاه
ایدردی چشم و لبجشه ناله وآه

ایچی طاشی دلبرانه طولدی
چقردی جامه سین دیوانه اولدی

الن یومشدی چون جانبله تندن
اتک چکدی قباوپیرهندن

باشنده اولمیچه دولت و تخت
نه حاجت کم ادینه جامه دن رخت

بو سحر عشقنک اولن افتابی
بیدر عالمه ظلمانی حجابی

دیوانه یاره اوب هجر یاری
یئوارشدی جمله کار و باری

یلوب چون لیلی دن اثرلر
ویرردی قیسه مولی دن خبرلر

ایچوب حسرت شرابن کاسه کاسه
خروش و جوشی کلنزدی قیاسه

قچن یاد ایلیه او گلعذاری
ایدردی حسته بلبل کبی زاری

دوشنجه کوکلنه زلف سنبو
کوزینه عالم اولردی قرا کو

اکوب چکلرین بهار اولوردی
خدنکی غمزه دن افکار اولوردی

کان ابروسن انکب ناکهانی
اولردی حسرت اوقینک نشانی

دو بنیاد کب بیلی هجرنده مویه
اوکلرخدن قناعت قلدی بویه

دبیر انکی چون غم سرخن آکردی
اودن دیوانه دیو استده یردی

یورر دیوانه اتمز فکر و تدبیر
کوزینک یاشی ایدردی ایکه زنجیر

یزد لیلی کلوب خشم بو سوزدن ‌ ‌ برقدی عالمک ویرینی کوزدن

کهی مجنون زاره دوش بلدردی ‌ ‌ کهی کندوسی دلدارمک دیردی

غم و خشمندن اولدی بر بالک کوز ‌ ‌ ~~کهتدی شیخ بجی باشیب یوز~~

ایکی طاشی صوبجه تاب کیت ‌ ‌ خبر کوندردی قبیله‌کیت

کاوغلکدن سنک ر بخنده اولدوق ‌ ‌ کلوب کیر آنی ده قنده بولدوق

محله طولدی آه و واپیله ‌ ‌ ادیز کیمسه‌یی غوغاسی ایله

بیماع ادیب اوقور آیات و اشعار ‌ ‌ دوشبدیر بیزه خیلی غیرت و عار

بودر فکر موجبه وجب معقول ‌ ‌ قدم جماعه ارتوق بو بیره اول

وکرنی قانتی خاکه دوکرلر ‌ ‌ خدنک جورله بغرن سوکرلر

یزد مجنون اشید ابلدی بر غم ‌ ‌ دیدی اوغل رکمی اوترا پسم

نیته یازدی فراق او دنیه مجنون ‌ ‌ نیته دوکدی کوزندن نیل جیحون

نیته دوراولدی قیپ اول ماه و ... ‌ ‌ جدا دشدی نیته ذره کنش دن

نیته بلبل دراولدی کلشندن ‌ ‌ جهان کلزاری طولدی غلغلندن

کلیکن جهدسی اوغرادی خاره ‌ ‌ جکر اول خار الندن پاره پاره

تنی انجلدی یکی آیته دوندی ‌ ‌ دلندی بغری یزیرنایه دوندی

جراغ اثار بیته جوغز دود

[illegible]

که بر شبهت کلنجه خرمنه یه خوش / بکجه کوندز زرکک درامليه نوش

ینه یارنا رسی اتدی کدالق / اوم بیکانه کشیدن اشنالق

ایرب لیلی قپوسنه یوز اوردی / طلبیانوب سیلی یه وش دیواره طوردی

چاغردی دردله یادوست مجنون / که طولدی بو زمین و چرخ کردون

ایشیدیب کلزارده بلبل / اشتدی ناله و فریادن اول کل

چقوب قاپویه عرض اتدی جمالین / بو محنت خستهء شنک صوردی حالن

نیته اول عاشق صحبت ایلدی / بری بیرینه خیلی عزت اتدی

قرانغشام اولنجه جیسن بیچردن / اوتوروب کتدی مجنون اوبیردن

شب ظلم ایرکجک دوندی مجنون / ایچی پر دل غم مانند کردون

اکاه شدن پدر لیلی / از آمد شد مجنون

بنای قصهء طرح اودن استاد / بو رسمه اتدی چرخک حیله بنیاد

که چون آیل مجنون عشقن اوردی / سحردن کوی دلداره کدردی

اولیل هر دم درمان بوجیله / نه هجران اولدن و نه بشری بیله

مکر بوحالی طویدی بر منافق / که بکر واگاه اولدی او عاشق

طوروب هیچ اتدی بر لحظه تأخیر / خبر ویردی پدر لیلی یه بر بیر

اگرچه رهنمون اولمشدی لیلا — ولی یولدن چقوب قالدی بو شیدا

الن المشدی گرچه یار موزون — کدب الدن ایاغه دشدی مجنون

کورب لیلایی مجنون اولدی مسرور — تنی جان بولدی ینه دیده سی نور

اومرده جانلنوب خوش عالم اتدی — ینه عهد و قراری محکم اتدی

زبان حالیله اول ایکی دلدار — بری بیری ایله ایلردی گفتار

ادر مجنونه لیلی مرحبالر — اوقور لیلی یه اول مدح و ثنالر

اشارتله ایکی شوخ نظرباز — الوردی بر برندن کزلوجه راز

اراده کچدی چوق درلو اویونلر — که پنهانی جه صحبت قلدی بونلر

عجب عیش ایتدلر اخشام اولنجه — نه اخشم دمراچی ظلمت طولنجه

ینه چونکم بو لعبت باز ایام — کونک کافورن اتدی عنبر خام

کجه اولدقده مجنون دوندکتدی — قویب اول ماهی منزل کامه یتدی

سونیر قالمش کوکلنده قیغو — کوزینه کیردی اول کیجه اویقو

خیالی جانده جانانک وصالی — انیسی دون اولان وصلک خیالی

ایوردی کم نه وقتن اوله یارین — وارب سیر ایده اول کون یوزلو یارین

موافق کورنب مجنونه حیله — دیلرکم حیله یی هر لحظه قیله

گزردی خانهٔ خانه دیلنمردی | قرا بختینهٔ طورمز الینمردی
زبانلرده خرانک نامی ازبر | ولی کوکلنده مردم فکر دلبر
طولانب جملهٔ شهری آشکاره | ارشدی عاقبت کوی نگاره
دوکبدن ایلهٔ کزیر کاه سینه | یوز اوردی اول ایرلیک قاپوسینه
چکنجب دیدی برکز جانلرن آه | علم قالدردی بر آتش آه
مجالی قالمیوب دوشدی تعلدی | اوللو خسته کبی ناله قلدی
ایاقدن چونکه لیلی کوردی آنی | قرار قالمیوب قاینادی قانی
گدرب صبر و قراری حسرتندن | ایتدی اثر سینه شفقتندن
دکل درشول گدا یولندن آگاه | واربکوستر پسم اولمزی کاراه
دیدی مادرکه ای حسن آفتابی | اوشمر نیک روا اولدر وار ثوابی
اجازت بولدی چون اول شمع تابان | قیام ایتدی یرندن شاد و خندان
واربیع رنازده مجنونهٔ قرشو | ایتدی مرحبا ای سرو گلرو
الینهٔ یاپشوب قالدردی یردن | الندی خانهٔ سینه زنه گذردن
بوزاروزتهٔ نکارل دلربائی | اوکینه دوشب اولدی رهنمایی
دوشب آیاغنه مجنون پایهٔ کبی | گدرار دنجه جهان سایهٔ کبی

واردی مرکجه کوی نکاره — نته کم زار بلبل مرغزاره

سحرکه دن ایدردی برصوق آه — کیله وار وریدی خرمن ماه

قچن کم درد دلدن آه ادردی — فلکن که کشانه راه ایدردی

شفق کبی روان کوزدن دکب قان — دلن اسرار مهر اتمشدی حیران

یازردی شمع وش نار بلاده — قرار ایلردی کندز برار آده

کجه اولب قرار اتدکده عالم — واردی کوی یاره زار و پرغم

کلنجه کوی جاناننده وجده — ادردی یوز یورب طپراغه سجده

اوپردی یونکارک موزسن خاک — یوز اورردی اکا بو کوهر پاک

نه دم کم صبح رخشان اولسه پیدا — دوشردی طاغلره کون کبی تنها

اولیدردی یشی دریاسنه غرق — انوکچون دوندن اتمزدی کونن فرق

کمر برکون که شوقی غالب اولدی — وصال یاره حیله واجب اولدی

بو یوزدن اتدی آخر حیله و آل — کوزین امی کبی بند اتدی فی الحال

دکیشوب صورتن کیدی بلاسی — النده دود امندن عصاسی

اکرچه واریدی الده طیاغی — آدم اتدقجه طاینور ایاغی

بورسیمه ایلدی چونکم بهانه — اوشهری کزدی هب خانه بخانه

بلا فتنه چونکم اولدم استاد — اوقیمقدن نوله اولرسم آزاد

بو رسمه خیلی یانزیا قلوردی — چکردی آه و نالشلر قلوردی

کوکلده شور و شوق اولدقجه غالب — غزللر دیردی حالنه مناسب

اول اشعارک بری بو نظم تردر — اشت جانیله کم سلک گهردر

غزل — خواندن مجنون

عاشقم بر سرو ناز ایشدب گفتارنی — صو کبی کوکلم اقبدر کورلی دیدارنی

خار خار شوقله چاک اولدی بغرم غنچه وش — بر نظر سیر ایدلی یارک یوزی گلزارنی

پنبه بیکی طوتشب یانمزدی کوکلم کورمسه — کوزلرم آینه سندن پرتو رخسارنی

بر پری مجنونم حوری کورنمز کورمه — دیرمزم خلد برینه سایه دیوارنی

جان طبیبی در مسیحا کبی اول کافر ولی — دردله جان ویرسه کلمز کورمکه بیمارنی

نه سرور وصله شادم نه غم هجره ملول — کاینانک المزم عینومه یوغ و وارنی

غزل رفتن مجنون — بکوی لیلی در کسوت گدایی

غم فرقتله جون زار اولدی مجنون — دوکردی نرکسندن اشک گلگون

یکی بیکی بلا بیماری ایدی — غم هجریسه اسکی یاری ایدی

چوغیدی وصل یاره کرچه مانع — ولی اولمشیدی بر بویه قانع

رحیم اسمنه رادر کرچه آفر — اورر سنسوز دمادم جانه خنجر

سرزجر اولدیغیچون کوکلمه زا — باشین کسک دیمز اول حرفی قطعا

اولورسه سین اکر تاج سلامت — کرکمز یاکه کم اولدوم ملامت

اکر شین ایسه خود عنوان شردر — محبت اهلی اندن بیخبردر

اکی بادام اولورسه صاد ضاد — کوزکسز حرف غمدر اتمزم یاد

اولبدر طا و ظا شکلی ستوره — که سنسز بغرمه غم زخمن اوره

قچن عینی اولیسر چشمکک عین — اکن چوقدر ارالق یرده مابین

کرکمز نیدین فا ییله قافی — اولبدر عشق درسی باکه کافی

غم زلفکله دلدن کیدب آرام — اکی قات اولدی قدم نیته کم لام

سبقده میم حرفی کلسه ناکاه — اکوب شیرین دهانک ایلرم آه

نیدرسن نون اکوب ای سرو موزون — دل مجنونده قاشک فکریدر نون

قوالکه واوی دل میل اتمز اکه — که عین جور اولبدر شمدی باکه

اولبدر کوز لوجه ها غم خدنکی — نبله اتمکه هر لحظه جنکی

اکرچه لام الف پرکاره بکرز — بکا صورکم قورلمش داره بکرز

یریدر باقمز بسیم حرف یایه — که قدم تیر غمدن دوندی پایه

چقوب پاشم بیکی عالم کوزمدن — اوصندم ینه کندم کندزمدن

قومدی بنده نار فرقتک تاب — یازدم ابر چشمم دکمسه آب

درونم نی کیبی نالان اولب در — جهان بزمی فغانمدن طلوبدر

نی صنما که چشم اوقیمق در — بکا شمدی کتاب غم سبق در

اولب قاره مرکب دود آهم — درو دیواره یازدم اه شاهم

دلوردم بر عجب بازیه دوشدم — یازیدن ال چکوب یازیه دوشدم

الف حالومه حیراندر نظر قل — طورر زار و دکل بر یاکه مایل

آنی درداوقی اوقرسم روادر — سراشوب و پایان و بلادر

بکا بادر ایدن هر لحظه کوجی — که اولمشدر غدا بک اوته اوجی

ایدمی تایه بن میل محبت — انک اوستنده در بنیاد فرقت

دلومه آتش اورن حرف ثادر — که هر بر نقطه سی داغ جفادر

الومه الدغمجه لوح تعلیم — اولور طوق ندامت حلقه جیم

اکرچه حا و خا لوحمده بر بیر — اولبدر زینچون سر حیله تحریر

کوزم یاشندن انلر اولمدی لعل — غم اودنده قزبدر قصدمه نعل

صچکسز دال هر دردک باشی در — اکر ذالیسه انک یولدشی در

بکردن ایلیوب زاری و افغان — یوررردی شمع بیکی زار و گریان

نه شمع اولیسون که غم پروانه سیدر — سوک اوجی نار جوره یانه سیدر

نه وار اولسه چراغندن اراغ اول — باقردی اوده کندن بی چراغ اول

وجودی قطره سیدی یاشی جیحون — بلا زنجیری قلمش انی مجنون

نه مجنون تیر هجرانک نشانی — جفا ضربیله صنمش غم کمانی

ادب طولاب وش دلدن فغانی — اقر طورمزدی هیچ اشک روانی

کوزی خونباریدی کوز یاشی همدم — انیسی درد و محنت غصه همدم

صفایی نیلیسون تیر بلاسی — کیر فرق اتمز اطلاسیدن پلاسی

دل و دینن ویرب بر مه جبینه — نه کردونه بقردی نه زمینه

انی حیران ایدب هجر دلارام — نه قدرت وصله و نه جای ارام

قالیدردی ارالق یرده حیران — نکارک زلفی ماتندی پریشان

کورنمز اولدی چون یار شکرلب — دل مجنون زندان اولدی مکتب

جمالی مصحفسز لیلینک اول — اولامزدی وارب تحصیله مشغول

دریدی مردم ای یار موافق — بکا سنسز حیات اول نه لایق

ایردی کرچه سن جاندن زمانه — ارشدم درد هجرانکله جانه

ضعیف اولمشیدی نسه بیمزیدی — اولرسه کسبه رازن دینمزدی

طوتب ایچین وطاشن قاره قیغو — پریشان حالیدی مانند کسیغو

صتشدی اول پری براوزکه حاله — که دندی افتاب ایکن هلاله

کوزی باشی یوزن اتمشدی نمکین — دیزلدی قرص ماهه صنکه پروین

باشی بحرینه غرق اولدقجه که کاه — کورن دیرکلدی برج ابیه ماه

اولب دردیله جان ویرمکده بی باک — چکوب اتمش یقاسن کل بیکی چاک

عجب افتاده وزار اولمشدی — کوزی مانندی بیمار اولمشدی

ایدب فندقلرن درله شکسته — سخندن پسته رسن قلمشدی بسته

بلا بزمنده اولب شمع پرسوز — بو حالیله کچردی هر شب و روز

اوتورب سویلمزدی دایه سینه — ولی اغلردی حالن سایه رسینه

احوال مجنون دلفکار در هجر لیلی

ادن درد اهلنه فرقت بیانن — بو رسمه یازدی مجنون داستانن

که مجنون دوشدی چون لیلی دن ایرو — تنندن کتدی صحت قالدی صیرو

جهانی طولدرب غلغللر یله — ایدردی ناله لر بلبللر یله

قباسن چاک ایدب دیوانه بکی — طوتشدی شوقدن پروانه کبی

ینه چوق پند ادب لیلایه ماذر — دیدی ای برج دلده مهر خاور

اوتر شمدن کرو بکله یروکی — اونت موزه یله اکه چادروکی

کنش کبی اکن هر جایی اولمه — جهانه پرتو حسنکله طولمه

اولرسک کعبه کبی پاک و مستور — سکا باش ایندرم کشی ای حور

بو سوز لیلی یاننده اولدی مقبول — دانی وارمدی مکتب خانیده اول

نهان اولدی پری وش دیده لردن — کوکه چقدی فغان شوریده لردن

اشیدب حبسن اول شوخ جهانک — قراردی کوکلی ماه آسمانک

بو غمدن ایچی شمعک اوده یاندی — آنی پروانه کورب اوده یاندی

دوشنجه عاشقندن ایرو لیلی — اثر قلدی غم اودی اکه خیلی

دلن مجروح ادب مقراض محنت — درونن شمع بیکی یاقدی حسرت

بولت بیکی یله ویرب قراری — دمادم اغلریدی زاری زاری

غم هجر یله اول مه کیجه کندز — کوزندن یاغدرردی یره یلدز

یانردی کوکلی دایم تاب اچنده — یوزی نیلو فریدی آب اچنده

یاشی ایرمانی جیحوندن کچردی — خدنک آهی کردوندن کچردی

کل رخساری صولب قالدی بنی رنک — که یری اولمشیدی خانه تنک

قنی مجروح اولسه اول آفت دین / قشندن عرض قلدی لشکر چین

ره غیرتده قالب زار و پامال / تحلفینه قسم یاد ایتدی فی الحال

بحقیقت مصحف و نام خدایه / حجاز و مروه یه صحن صفایه

محمد نورینه کیم پرتو افکن / زوارپنه پرده کوکده اولدی روشن

نبات ارضه چرخک جنبشنه / دون و کون مهر و ماهک کردشنه

کتاب جنسنه کیم خوش و رقدر / ملاحت فنی اندن بر سبق در

پری وشلرده اولن آه چهره / دل و جان روشن ایدن سوز مهره

کوزلرده آنک کی چوربل نظاره / نیاز اهلنده کی سوز و کدازه

دیدی هم صبح دیدارم حقیچون / شب زلف سیه کارم حقیچون

دهانم حقیچون کیم راز جان در / بیانم کبی اولده بی نشان در

تنم کلزار جسمم کللری چون / محبت باغی نک بلبللری چون

کزنور بلنزم سوزمک سیالک / هوا یولن وار سیل کبی بیلک

بو زیبسته چونکه لیلی بجدی اندکی / سوندی مادر اندیشه ایناندکی

صاولدی اولکه سی برباده کلدی / صفا سوردی مرادی جانی بولدی

ولیکن احتیاط ایلردی دایم / که اول مهرو اولورجنبده قایم

یمنه

بو کوندن اکر وایچ پردیه کیر — کتورمه پرده سزلکدن یوزه کیر

قواکمه چارکی ایله فراموش — اوتور اوده یوزک صویله خاموش

خلاص اولمق دیلرسک افترادن — کرکدر برقعک شرم و حیادن

سعادتمند اولم درسک همیشه — ادب یولین ادین هر لحظه پیشه

بو سوزدن عار اکر کلمز ایسه ساکه — بلاسن انه که محنت اتاکه

جکر کوشه اولنجه بویله بی ننک — اکر لعل ایسه اولسون مسکنی سنک

نه قیزکم اوله انک طشره باشی — اکر سرویسه اولسون قبضه باشی

نه قاشی غره کم اوله بداختر — انک باشینه اولسون قاشی خنجر

نه انجو دشلوکم بازاره کیره — دلینب بغری کرسون قاره یره

ایلان طوغسون براوده قیز طوغنجه — اناسی یازغه کیرمز بوغنجه

بو ترتیبه اکن چوق ایلدی پند — که دلتنک اولدی اول شوخ شکرخند

قسم یاد کردن لیلی

اولب اکاه لیلی ماجرادن — عرق ریز اولدی کل یوزی حیادن

یکاغینک تغیر بولدی رنکی — باش اکدی خجلتندن زلفی تنکی

بو سوزدن اوتنب اول لاله رخسار — قزردی یوزی کویا دانه نار

جهانده کلدیکی بدنام قلدک
بزی رسوای خاص و عام قلدک

بنی قوطوت که اولدوم حالکجه بل
اشیدر رسته نه دیرایتک خفی رقیل

سکا وار عشقی گرچه پذر در
لکه سومز ولی غیره لو آردر

کرم قل ننک و عاری پیشه ایله
نه اشلدر سک تفهیم اندیشه ایله

بها سن جعدم اولمه سن غرابه
گل اولورسه سن و شمه ترابه

نه گلدوچو غنچه یار و فادار
عدو بیک اولقدر در طعنه زنهار

سوریک داغمی رازک قلمه افشا
که بولمیسون بهانه هرگز اعدا

گل او بکنه پس اچوب دهانک
اچلمشدر یوزی اول بی حیانک

ادر سک بوی عشقی گل یکی فاش
یا نوبه اوکلاره بو کره تیز باش

ال اورسه دامنک کلبرک حمرایه
طراوت قالمز ای شوخ پری زاد

بجا حسنک استر سک بقا سن
گرکمز کبی طوغو و بقا سن

بو قانده قالدی ادیب عرو ناز
اچاسن هر کیشی و کیدو نازی

ایق طولامسه بو زلف چین
نجون الدن واریدی قیس مسکین

اچیلو اولمسه گل شوخ گلزار
ال اورسه طوتنی یدی دامنی خار

چون اولدک ای پری انسه مقابل
سنی کتمدن الحق اولدی واجب

22

بلیش ودوستدن بیگانه اولدی   پری سومش کبی دیوانه اولدی

بلا زمنده نای ایدب فغانن   سوا یولنه باغلادی میانن

~~یعقوب ابتدار صبرن نار عشقی   کوزندی چهره ظاهر اسرار عشقی~~

~~اولکبی کبی راز عشق روشن   جهانی اتدی اسرار مزین~~

ارشدی پرتوی مهر پیره اینک   کراوده یاقدی جانن بوجوانک

بوحالی بلدی اول طفل شکر لب   صدای کفت وکودن طولدی مکتب

ثمکتب شهر ایچی خانه بخانه   جوان وپیره اولدی ایی ترانه

نهان اولمازمش چون عشق بازی   اشتدی مادر لیلی بو رازی

اکا عالم قرا کو اولدی غمدن   طولب درد وخیله اتدی شوندن

ایچوب اول زن بوسوزدن زهر قتال   قنغردی یانه لیلایی فی الحال

ازادب ایدوب ملکی زبانن   اچی دللرو یرب اچیپی دهانن

دل اودا اولوب انکی غیرتندن   قزینه دیدی مهر شفقتدن

یوشمش سن ایشتدم قبیله دن   بوغیرتدن طوتشدم اودلره بن

کوزک اول شیره اورمش کی چلیم   سن آهو کوکلن تشن اولده زنجیر

روای دریکاندن بوتهمت   سنی ناموس بولدی عار وغیرت

روایت درکه ارتوب دردی انک — کوکلدن ترکینی اوردی جهانک

درون دلده بحر عشق اورر موج — بریکین درد غصه اولدی بی فرج

کوزللندکجه یار مه لقاسی — زیاده اولدی کون کوندن بلاسی

رخ لیلاکه ماه انور اولدی — بونک مهری دخی افزونتر اولدی

خزانه اوغریوب کلزاری قیسک — مراردی لاله رخساری قیسک

دل و جاندن اولب تابع هوایه — باش اچدی سرو بکی صربلایه

اولب آشفته دل حیرانلغندن — باشن صالاردی سرکردانلغندن

سحر سیلی بکی آرامی کتدی — اولب دلخسته بلبل ناله اتدی

یوغیکن ذره جه آرام و صبری — اوردی غیرتیله جانه جبری

اوکات صقلردی مجنون کرچکم راز — کوزی یاشی ولی اولمشدی غماز

دلن طوتیدی کوزی یاش اولردی — نهان اتدکجه رازن فاش اولردی

قمو احوالی ایلردی شهادت — اولیدردیو عشقیله ملامت

غم اوقندن کانه دوندی آخر — جکر زخمیله قانه یوندی آخر

کورر کم اولدی بغری پاره پاره — اولوا تمز سینه دردن اشکاره

ایق عشقه بصوب کچدی جهاندن — روان ال چکدی خیل و خانماندن

بر پری سودم کوکلدن آنی کیدردیمزم
اولدررلرسه اول آدم جانی کیدردیمزم

دست محنت مهر اوپدر اغزمه خاتم بکی
اول دشی کومرلبی مرجان کیدردیمزم

کر اولم راز نهانم دیسم اولمز کسیه
چاره یوقدر سود کوم جانانی کیدردیمزم

بر کدایم جان ویررسم دردله اشکنجه ده
شمدی حسن اقلیمک سلطانی کیدردیمزم

فتنه دورانله مفتون اولرسم اولین
اول کوزی آفت بکی فتانی کیدردیمزم

کرچکم عالمده مجنون بردلی دیوانه یم
اول هلال ابرومه تابانی کیدردیمزم

فاش شدن عشق مجنون
و پند دادن مادر لیلی

محبت صفحه سنک نکته دانی
بلا هنکامه سنک قصه خوانی

بولب اسرار عشقک کشفنه یول
دیمش بر نکته کیم بیک جان دکر اول

که بوی نافه در اولمز نهان عشق
ادر کیشی رسوای جهان عشق

نهان اولرمی دلده عشق سرکش
مثل در پنبه ده کیزلنمز آتش

ادرسک عشقی پنهان اتمکه خیز
نیرسن شمع وش سر تا قدم تیز

نجه ستر ایده مهرن قلب محزون
که اورتلمز کلیله مهر کردون

عجب در عشقی ستر اتمک عجب در
که ستر اظهار نه ظاهر سبب در

انوکچون اولدی مجنون قصه سنی فاش
که طولدی اول صدادن طاغله طاش

تعلق بغلدی اکا کوکلدن — وفا بوین سزب اول یوزی کلدن

مودت منزلن ساعت بساعت — کچوب اولدی مقیم کوی خلت

هوا ایله حیات بولدی آخر — صفا ایله صداقت بولدی آخر

محبت خانه سین ایندی مسکن — کوکل مرغینه اول بیر اولدی گلشن

قدم بصدی صوک اوجی راه عشقه — که جاندن بنده اولدی شاه عشقه

اولنجه عشق اودینه جانی منزل — صنوبر بیکی قالدی پای در گل

ولیکن سودی لیلی داخی آنی — که هیچ انسز قرار اتمزدی جانی

اکیسی مست اولب بر جام ملدن — بو آنی اول بونی سودی کوکلدن

بو اکا اول بو اکا اولدی هوادار — اکیسی داخی بر درده گرفتار

او بونک واله و شیدا یوزینه — بو انک کوز قولاغ اولمش سوزینه

نه اوقیمق نه یازمق کتدی چون دل — اوقیمق یازمق ایشی قالدی مشکل

باشن اتمشدی مجنون کرچکم هیچ — ولی بر طوغرو حرف اوکرتمدی هیچ

مکرزار اولجاغین بلمشدی — که فن عشقی از بر قلمشدی

یوغیدی کرچه دونکی درسه میلی — مرادی مصحف دیدار لیلی

طورب لیلایه قرشو کاه و بی کاه — بو شعری اوقریدی ایلیب آه

اگرچه طفل ایردی منتهایه | تنزّل جوب میلی م مبتلایه
ولی جون قصر فتنه اکه ساقی | خراب ایلیر ایدی عقلی صاقی
دنی بوتدین اوته سوز اجمه سم | که ویرر عاشق صادق لره غم
بهار حسنیدی اول شوخ و شنگل | کرچه شیمی نرکسیدی زلفی سنبل
شب زلفینه چون واریدی میلی | قوشلر اول لیلی نامی لیلی
اول طوطی یکی دایم شکرخا | سوزی طاتلو بیدی مانند حلوا
قوا و ضای خوب و عشوه انگیز | تبسم وقتی اولردی شکرریز
بغا و شیوه و نازی جو غیدی | فسون و فتنه دیشلی یوغیدی
قیا بقیدی چشم پرخماری | قوزدی کیسده صبر و قراری
علم چیکیشتی بویی عالم ییقری | سوان اشفته لرباشیدن چیقری
اکا توشیدی مکتبده مجنون | تور حسن و جمالن اولدی مفتون
سوا حیثیته ارشوب صباح و صولدن | چیقدی قیس کل رخساری یولدن
نگارک زلفی چون کستردی چوگان | بو مسکین لیتدی بلش کوی غلطان
معاذم قوبدی کوکاتدن ارادت | سلامتدن چیقوب اولدی ملامت
بسانیدن ایلیب لیلایه میلی | سراسر جسمی طولدی شوق لیلی

صنوبر اوزره سیب ایدی صناسن — صلو اول رسیمه کم ایچوب قناسن

ترنجیدی ولی دادی شکردن — دم اوردی قوسی مشک تردن

ایچوب مست اولمغه عشاق مسکین — صراحی اولمشدی بوینی سیمین

خور بخش اتمکیچون عالمه نور — کتورمش بزم حسنه شمع کافور

یوری وار اکه سویله حسب حالک — سرافرازیدر اقلیم جمالک

کمش دستنده کی اون دانه برمق — دم قاقم کبی دراق ویرمشق

پر اولسون دیو حسن آفاقی پرتو — اولبدر مه بریسی برمه نو

ولی مرغزه نک بر بدر وار در — انوکچون ایلده خیلی قدری وار در

کورن دیر سینه سن جان کلشنی در — حریم روضه ده کل خرمنی در

نجه کل خرمنی براوزکه بستان — ایرشمش تازه جه نارنج بستان

شکم باشدن ایاغه پرشکن در — کمشدن صانکه بحر موج زن در

صدفدر نافه اول دریایه نسبت — پر اولمشدر اچی در لطافت

نه نافه منبع ذوق فرحدر — دل وجان بزمنه سیمین قدحدر

خبر ویرسه بویند بنوده باد — اولردی بندسی یوز سرو آزاد

یوجه باقدقده کوکلم قامتینه — نه بکزر دیدی فتنه راتینه

اکوجه

یوزنده جفته جفته حال مشکین ‖ ایدر جان مصحفن نقطیله تزیین

نه بک درونه فلفل دانه سیدر ‖ جمالی شمعینک پروانه سیدر

قارمش اوده یانمقدن وجودی ‖ عجب یانمق که چقمز هیچ دودی

گل رعنایدی هیشنده کوشی ‖ کورب جان بلبلی ایلر خروشی

نصیحت دری اندن کرچه کتمز ‖ ولی بر کمسه فریادین اشتمز

دهانده یوغیدی ذرجه عیب ‖ اچنجه کشف اولردی نکته غیب

تنقل اتمکه یوز جان حسته ‖ کتورمش بزم حسنه اغزی بسته

لبینه تشنه ییدی خلق دوران ‖ که اولمش خاصیتده آب حیوان

نه حیوان چشمه سی کندو مسیحا ‖ ایدردی غمدن اولمش جانی احیا

جهانک جانینی قاماغه خشنود ‖ صونردی لطفله حلوای بی دود

دشی خرده کچوب دری خوشابه ‖ دوشرمشدی کهر قدرن ترابه

نه دیش غنچه اچنده شبنم تر ‖ کورن دیر ذره ده پروینه بکزر

قوسی خالص و شفاف و یکرنک ‖ ولی اولمش مکانی حقه تنک

زبانی سوز دمنده بلبلدی ‖ لطافتده همان برک کلیدی

نه ایدی اول ذقن کوی معلق ‖ انک سرکشته سی چرخ مطبق

مگر کاف ودر اول مندوی پرکش // کاولشدر پری بالای آتش

سپهر حسنه ماه اولب جبینی // منور ایلمش روی زمینی

کنشدر زنخو برج جمالی // که دارم باکره دهشتکس هلالی

قشینک اکلین کسب نشانی // بلوردی کم جهان جکمز کانی

ندر اول ایکی ابروی تغیر // جفادر سنده کی دایر مکرر

او بایلارکه کم الیمسزنی فهم // که اولمش الله بیوسته بربیهم

ایکیلوب او کره دردی فتنه ابرو // انو کیون اولمشدی حشیبی جادو

عجب قتاندی چشم سیاهی // که زیر دست قلمش مهر و ماهی

مراهی کبی طوب کوشه تنک // مدام اولمشدی اشی کوجی جنک

تماشا ایلین اول تاسنزینی // اتیدی شوشه جمشیدی جبینی

نه بیتی پرنشان گلزار جاندن // خجل دی غنچه زنبقلر اندن

الف در سینه تیغ جمالی // که طفل دل محبت درسین آنه

نیوزدن وصف ادم آنی کاهی // رخ زیباسی نور دیدی الهی

نچه رخ تازه گلزار ارم در // صفا گلزاره جنت الحرم در

اچلمش تازه تازه گللری چوق // اوترم گوشه ده بلبللری چوق

یود

بدر مجنونده کوردی قابلیت — که اولمش عین عقل و پر طبیعت

ادب قلماغه اول روشن ضمیره — مراد ایدندی کم استاد ویره

اونویه فقه و نحو و منطق و صرف — که اولمایه انک مجهول بر حرف

عروضی اکر نوب انشایی بیله — تمامت قادر اوله قال و قیله

بو فکر ایلیب اول پیر خوشدم — بولر بر ذو فنون استاد عالم

اکا اصمرلیوب اول تازه وردی — نولر درهم هزاران کنج وردی

معلم خانه جون واردی مجنون — جمالن سیر ادنلر اولدی مفتون

نه مکتب جنتک بر لاله زاری — فراموش اتدرر باغ و بهاری

مکر اولیدی تازه باغ رضوان — که واریدی اچنده حور و غلمان

آراده واریدی بر ماه پاره — قالان مهر و اکا نسبت ستاره

در تشریح لیلی از فرق تا قدم با خیالات تشبهات

صچی ابریدی النی ماه پر نور — جمال و حسنله کون کبی مشهور

صو کبی پاکیدی غایتده صوی — کچیدی یاشده اما یوجه بوی

چراغ حسن ایدی اول آفت دین — بشی اوستنده زلفی دود مشکین

سر زلفی که پیچ و درهمیدی — دل و جانه سواد اعظمیدی

شو دکلو سوردی خرجه دور و کوهر // که عالم بر قبا کیدی مجوهر

خزینه اچدی مالن طغتدی // کنش کبی جهانی پر زر اتدی

عربده کیم وار ایسه مردوزندن // کلبدردی سفر قیلوب وطندن

کتوردی هر کلن زیبا بلکلر // بلکدن طولدی یاقاو اتکلر

کیمسی کوهر و کبی فلوری // مه و مهرادر شرمندیوری

وارب اینیله ارکان یرینه // اوتردی بنده و سلطان یرینه

بیوردی مهر کین قوللارنه تیز // کتورک نعمتی اولک سبک خیز

قیام اتدی همین بر نیجه آفت // کورن صانوردیکم قوپدی قیامت

کسی کوتررد ستنده سینی // کمی شربتله صونر کاسه چینی

اوتورنلر ادر خوش عیش و عشرت // صونر بونلر کمی می کمی شربت

کوزل خدمتلر اتدی سیمتنلر // چکیلوب خوان قونقلندی کلنلر

مغنیلر چلرلر بر طرفده // ایچنلر کون کبی برج شرفده

حضوری ذوقله می نوش ادرلر // سرور و شوقله نی کوش ادرلر

اوپوشب طولو باشنده کوزللر // اوقندی تازه و رنکین غزللر

ایرشدی امر سنت چون تمامه // دیدیلر خیر مقدم خاص و عامه

بذو

الوب سوسن الٰه چنی چنقلر — صوزدی لالهلر لعلین طبقلر
اولب گلبرگ و سنبل آتش و دود — شقایق یقشدی عنبر و عود
بخور ایدبتیاده لالهٔ تر — دماغ عالم اولشدی معطر
بونک گبی گوز موسیمده مجنون — جهانی اتشیدی زار و مفتون
اون ایکنجی یشینه دکمشیدی — یدی اقلیم اکا باش اکمشیدی
یوزن عرض ایدجک ماه فرح — اوکنده قوریدی شاه فلک رخ
گنش گبی قچن عرض اتسه دیدار — اولوردی لقالر عاشق زار
جبینی بر یدی قاشی نه نو — ویردی مهر حسنی ماهه پرتو
دهانی اولدی غنچهٔ شکرستان — یانده بسلریدی طوطئ جان
خط و خالندن اولب فتنه پیدا — صالیردی جهانه شور و غوغا
گوزن ایرمزدی یوزندن اناسی — کلوردی اکا تبدقچه بقاسی
صایوب آی و ییلن اول لسانک — مراهق اولدوغن بلشدی اتک
دل و جاندن کا طوتشدی همت — که ایده اول پری ختانی سنت
مساعد گوربیاهی دوکونه — توقف قلدی اوچ آی کوننه
قیروب مراصولی و فروعی — دکن بنیادنه اندی شروعی

انوکچون کورسه بر حوری پری زاد — اولردی عاشق شیدا کبی شاد

اچیلوب کل یکی ایلردی خنده — الن صونردی اول سرو بلنده

ادیدی آنی بر کلرخ در آغوش — فغان و ناله دن اولردی خاموش

انک کم واردی طبع سلیمی — دل نقاد و ذهن مستقیمی

بلوردیکم بو طفل ناز پرورد — اولیسر عاقبت سرمایه درد

منت کردن پدر بجنون او بمکتب دادن

مکر بردم که روز اولمشدی پیروز — بهاریدی ارشمش عید نوروز

دم اوردقجه مسیحا کبی یللر — دریلوردی هزاران مرده دللر

یکنلک عالمی ایام عشرت — سعادت موسمی هنکام صحبت

اچیلوب مرطرفده لاله و کل — ادردی ناله لر شوقیله بلبل

حریم کلستان اولماغه مرغوب — صو فراشی اولدی ریحانیدی جاروب

کورن دردی اغجده ارغوانی — شفقدر طوتدی ابر اوزره مکانی

دکل در بو شفق اول ابر دربار — بری دود سیه در بیرسی تار

کل زیبا عروس اولمشدی کویا — که اوستینه کیردی ال دیبا

ادب مشاطه لک باد بهاری — حباب آینه صو آینه داری

عذاسین کرچه اول نوش ادردم — اکاده آخر کار ایچورر زهر

نه طفله سود ویرسه چرخ کردون — چقارر در نغندن عاقبت خون

اناسی اغزینه طمزردی شیرین — قارشدی شیر یله صان شهد شیرین

هنر انکشتی ایله اچدی کامن — انک قیس هنرور قودی نامن

پدر مسکنه مژده ایلدیلر — بلی رسمی زمانک ایله دیلر

یوزن کورب صفالر سوردی حد — بو مژده اولدی غم سیلانه سد

نه نوکوستر نجه حاجب خم — پدر عیده ایرشوب اولدی خرم

یکی جان بولدی کویا جسم مرده — یه پر نور اولدی بر شمع فسرده

نیه یوز طوتدی اکا بخت دولت — اولملو خسته یکن بولدی صحت

نه عالم درکشی ایرسه امیده — شبی قدره دونر ایامی عیده

بیلوب قیسک قدومن اولو نعمت — ادردی اقرباسی خیلی عزت

کل تر دردیب اول یار جانی — طوترلردی ال اوزره هردم آنی

ولی مجنون مدام ایلردی ناله — دوکردی نرکسی نسرینه ژاله

انیس اولدوغیچون مهره اول ماه — اکا خوی اولمشیدی ناله و آه

کهی کریه ادردی کاه زاری — که کوکسنده یزدی عشق ناری

نیاز اتدی کیچون صد قلز اول ... دعاسی حق یاننده اولدی مقبول
نشانه ایردی فی الحال تدغی اوق ... براو قدر یده کوکده ماتی یوق
مرادن حاصل ایدب حق کرمدن ... خلاص اولدی اسیری غصه غمدن
بلی اول خالق ارض و سموات ... مجیب الدعوة در قاضی حاجات
اولنجه حامله مجنون اناسی ... سبب بازا اولدی و کتدی بلاسی
سبب مجنون دلدن جانی ... کتوردی سینده ایمان کبی
کجوب کون صفته چون طوقزای ... وجوده کلدی برشوخ دلارای
طوغرای کبی عرض اتدی جالین ... کوروب اوذ مبارک طلع تدی فالن
بو طوغدی جکرداغیله مجنون ... چسنده لاله وش الوده خون
صاسن لعل رنکین جیقدی کانذن ... اجلدی غنچه تر کلستاندن
همان اولدم کلابیله یودیلر ... صاروب اتکونلوده باپه قودیلر
کسندی المیوب کهواره بسنی ... اکا قوندیلر اول جان پاره بسنی
جهالندن فلک اداره اولدی ... شه نو جنبش کهواره اولدی
صارلدی غنچه وش رنکین لحافه ... فلکدن مهر و ماه ایندی طوافه
قماطه صاردی غنچه اول کل تر ... قیسنه دایه صوندی شیر و شکر

کیتسنک اوغلی او نجبه خلف در
اوغل دردانه واته صدف در

اوغل اته کوزنی روشن ایلر
قالب صوکنده خاکن کلشن ایلر

ولیکن شول پسر کم اوله بدخوی
دنی بکدر که مرکز ایچینه روی

ولدکم اوله اهل فسق وبی باک
آتاسینک یوزنی صوین ادر خاک

در تولد مجنون وبعض احوال او در طفلی

تکمز شب بخت شب زلف دلبر
کرتار ایدی قدر اندن عنبر

دعالر مستجاب اولوردی اول شب
فلکده قدر له بدر ایدی کوکب

او نور سببی کیسی اول کیجه مخزون
اولوردی حالی ای کیجه دکرکون

دعا یوق کوردی بود رد و بلایه
تودی غیری یوزن طوتدی خدایه

چون اسوده اولدی جزو کلدن
مناجات ایلیوب دیدی کوکلدن

الهی فاعل مختار سنسین
بو عالم هب یوغ اولور وارسین

تو مشکلاری ایسان ادان سین
تو کللر درد نه درمان ادان سین

دلکلر ویرمکه قادرسن ای حق
بنم بو حاله ناظرسن ای حق

کمال ذاتوکیچون ای خداوند
مرادمدر نضیبت پاک فرزند

که ثبیه وار مجنون عمرله چانم
اولنور چشمه پا یسون اوجاغم

مرادن کرچه ویرمشدی خداوند ‖ ولی اولمشیدی محتاج فرزند

صفا برجیدی الا اختری یوق ‖ وفا درجیدی اما کومری یوق

انک فرزند اولب حقدن مرادی ‖ مدام ایلردی خلقه عدل و دادی

ویرب بخشیله دینار و درلمر ‖ ایدردی لطف و احسان و کرملر

کیجه کوندز دورشوب خیر ادردی ‖ کوکللر ملکتنده سیر ادردی

دیارن ایلیوب عدلیله اباد ‖ رباط و خانقاه ایدردی بنیاد

رضاء الله ایچون یاپوب صوامع ‖ اولبدردی فجور و فسقه مانع

اکرچه درجه در درج ایلریدی ‖ ولی دریا کبی خرج ایلریدی

شو دکلو خرج ادردی مال و کنجی ‖ که یوز دیناره باقمز بر دلنجی

اوغل دیو ویرردی جمله وارن ‖ بو غم المشدی الدن اختیارن

صوکن اکدنجه عقلی چاک اولردی ‖ یوزن بیره سورردی خاک اولردی

یانوب دردیله کویا شمع پرسوز ‖ کجیله کریه لر ایلردی تا روز

کهر هجریله اولب زار و کریان ‖ دوکردی کوزلرندن اجل مرجان

بلور آنی جهانده هر خردمند ‖ که اولر آدمک بیمشی فرزند

ایکی ابنیله سونیمز اوجاغی ‖ یرن دوتر درختک بر بداغی

ارقلردن اشیدنجک بنی نالمک　　روان اولدم دل جاندن غلالمک

صبا وش ضعفیله طوشه طورنه　　ایاغنک توزینه کلدوم یوز اورنه

یتشدی لطف حق شهریاری　　کوتردی کبی یردن بن غباری

نظر قیلدی عکس سر شرمند　　بکا دوشمز که ایدم طالع بلند

نه بیلدیم که شندن بکا بلورسین　　چو غمن بن بلمزم سن بکا بلورسین

دعام اولدر سکا شام وسحرگاه　　نکهدارک اوله هر یرده الله

مطلع　　داستان

الی اوردن محبت خامه سینه　　بو رسمه نقش قیلدی نامه سینه

که واریدی ازل بر شحنه عصر　　بنا قیلمش نجه طاق ونجه قصر

وجودینه سخاوت لازمیدی　　عرب بر دیاره حاکمیدی

واریدی شهرتی دوران چنده　　ایکی لوردی یوسف ایوانی چنده

بیاغندن بیاشدی جهانی　　شجاعتده زمانک قهرمانی

سپاه وخیلنه پایان یوغیدی　　خزینه خود نهایتسز یوغیدی

قبایلدن الوب باج وخراجی　　یوغیدی کمسیه هیچ احتیاجی

سراسر حاجتی بولنشدی　　نه کم کوکلی دلرسه اولنشدی

ظهیر اوله منبر مسند اولیا نه که اعدا بولیسون هر کز بهانه

اکر بر منصب استرسه اکی اهل جوابی کون کبی روشن اکی سهل

اکسین بر محلدن امتحانات شوکم رجحانی وار در کامرات

ویدرسک دولت و حشمت شانن کرک ویره سن کوکه زکاتن

زکاتی اهل رغبت ایلمک در بلوب قدرینی حرمت ایلمک در

کدایه لطف و احسان خود اولور فرض بلورسین شدانی لازم دکل عرض

سنک اوله که بو قدر نهایت بکاده نوله ایلرسک عنایت

غریبم بی کسم شفقت کمر کدر تحمل شفقتم همت کرکدر

مشرده کرچه بولنز نظیرم اا نکاهم بو که بو قدر بر ظهیرم

نیجه دونمک کرک طولاب دوران اا که ظاهر اوله مثلم بر سخندان

ولیکن هیچ دون پرور قلب غدر اا نه باکه واره رنکین سوزم قدر

بسن ایلرسک کا بر ذره حمت اا کنش کبی طوتم عالمده شهرت

بخسن دیو نثار اید کهدر لر اا قویم دور زماندن چوق اثرلر

طوتب عرفان فضل ایچنده سلطان اا ترنف ایسوکه یازم نیجه دیوان

ایو اوک طوتبر خود جهانی اا سوراول آدیله عمر جاودانی

کیبی جای تصف درمقامک / امور دیده اولسون تمامک

همیشه حالة عدلک زیادت / فقیره قل ترحم خلقه دادت

قولده رحم ات کیم سلطان کرم سن / مروت گنجی و کان کرم سن

اولنجه دولت اسبابی مرتب / نتیکم قصد ایدر سینکل قرب

بچه‌لر اوینیدر طوبیله چوگان / سینک درعالم همتده میدان

سخا و عدلنکی ارتور دمادم / ثمنز قولنک اولسون خلق عالم

بحمدالله که اول دیان واجب / سینکا احسان دیدر فکر صایب

سینکا نور ایمعور اولسه دنیا / ادرس حضرته خیر الشی البقا

همیشه نیتنک خیر شیه درچون / فلکلر اوسینکه دونر دون و کون

یارشدی باشنکه تاج سعادت / سینکله فخر ایدر شاهم وزارت

وزارت قدر بولشدر سینکله / که خلق آسوده رای روشنکله

شکایتی سورلدی هیچ اثر یوق / که دهری طوتدی عدلک ظلم یوق

انیسک عاقل و دانا کرک در / کهی خاموش و که گویا کرک در

اکی یوز لولرکه گوش اتمه یوزان / نولیدی کوز سیکه گره یوزان

کال ملی اولانه حرمت ایله / ایندیسه الن آل همت ایله

[illegible]

مرادبخش اکر دونرسه کردون — بانوب چرخ ابد مالیون کرکون

نه کم بخنوب بستر ملاک اول — کل نوزسه میسه اورخاک اول

انی مرکم وار برلطف دلننک — اکر شکر اولورسه باشه تنک

کلمهٔ چند — بطریق حکمت و پند

کل ای ملک سجاده خاتم سلیمی — که دنلر مرده بیننجه دکی اورجی

نه بیمار مکر لطفک شیمی — دم اورسه دیرکور عظم رمیمی

دمی خلقکل آفاق اولدی خوشبوی — الوکچون نافه قالشدرسیه رعف

بساط رفعتکده ای ملک جم — نه مغنی کرده بالشدر ره و مهر

سکا برج سوزم وار کوش اوکیه — نه سیوز جلاب ترد روش اوسنک

اکا بر سوز لو یدر صحبت دیدو کم — شکردن دانی شیرین دیدو کم

سفردن کلشم وار ارمغانم — قبولات آنی کم شاد اوله جانم

صدیم باغ حکمت میوه سیدر — زبین شنوه طبعم
بو خامم شاهدینک شیوه سیدر

تمام بولسون دیرسیک عز و دولت — دکلو عاقلینک حظوت نصیحت

جوانسن دولتک افزوتر اولسون — فلکک تختنک کنشنجه زر اولسون

طلبک صحبانه ظل خدادر — سنک یرک مقام اولیادر

عکسی نخزینه حیق بو
اوکلت بر مزح شیوه دربو

صلاح وزهد وتقوىده مسلم / کورن دیر بو دور ابراهیم ادهم

کریم اولمغه کرم ذاتینه لازم / سخا و منعده اولبدر کندو حاتم

نه حاتم اول انده کنکم ایلر / که احسان ادرسه حاتم ایلر

زجودی ایله اول کان احسان / بهار ابرینه ویرسه آب باران

بتوب کللر یرنه لعل کوهر / چمن پیروزه اولوردی سراسر

همیشه اهل فقری کوزلین اول / نسبی وارسه حق یولنه مبذول

نهال دوحهٔ جود و سخادر / اکا لطف و کرم برک ونوادر

کمینه رغبت اتمز کیمیایه / انک سه لطفی یتر بای کدایه

قراغاکه نظر قیلسه زر ایلر / نه زر پاک وجلا جوهر ایلر

دل وجاندن سورم کیسی آنی / طوتبدر حسن خلقیله جهانی

بری وقت جنبر چرخ معظم / دکلدر قدری برماغنده خاتم

شلده آفتاب آسمان کرد / وفا ری کلشنده برکل زرد

صلا لیله طوقر چرخ زره پوش / قپوسنده کدا در خلقه درکوش

الهی برکون بیک ایله انک / کوسنی ابدر صلاجینه جهانک

جهان طور دقجه آنی برقرارت / بنای عز و قدرن استوارت

برایکی کون که اولدوم خدمتنده — تمام اولدی افندی پاشا دولتنده

در مدح دستور مکرم وزیر اعظم ابراهیم پاشا نسمه الله

نه پاشا ملک همت شهریاری — همای دولت اولمشدر شکاری

سپهر لطف امیری عالی القدر — سعادت مجلسنده صاحب صدر

قپوسی اهل عرفانک پناهی — طپوسی ملک فضلک پادشاهی

مروت باغینک سرو روانی — سعادت ملکنک صاحب قرانی

بو رسمه یازدی وصفن طبع خرم — مشیر سلطنت دستور اعظم

جناب عزت ابراهیم پاشا — فلکدن کعبه کبی قدری اعلی

قوی ادراک و روشن رای و کامل — مروت کاندرینکو خصایل

طوتوبسه جام زر جم کندوسیدر — کیرسه رزمه رستم کندوسیدر

زکاده عقل اول در کمانسز — کورلمز مصلحت بر لحظه انسز

نه ملک یاننده بتسه مصلحتلر — الور برنامه ییله مملکتلر

نوله تعمیر ملکه ایلسه جهد — وزیر پاک دیندر آصف عهد

دکل مرکز نه لهو و نه هواده — طریق حقه مایل در زیاده

درو کوهر یاننده خاکله یک — سخاسندن خجل در آل برمک

صلاح

سپر طاقند غنچهٔ مهر پر نور | قلیجی اوستون اولسون کندو منصور

بحمد الله که سلطان دوردر بو | نه سلطان شه سلیمان دوردر بو

بیانه کلسه اولمز عدل و دادی | چقیدر عدلیله عالمده ادی

دکل انسانه مور ناتوانه | کزندایر کوره مز دیو زمانه

جهان امن و امان اولدوغنه بن | خدایه شکر ادوب فارغ یورر کن

ارشدی کوشمه هاتفدن آواز | ددی ای عندلیب نغمه پرداز

تکلم قل که سوزه قدرتک وار | غزل طرزنده خیلی سرعتک وار

چقر سنکنه قنی لیلی و مجنون | بلاغت بحری اچره در مکنون

چون اولمشدر بر آشوب زمانه | نچون فاش اولمیه حسنی جهانه

انی تحریر ادب اوراق صحفه | ایلیت بر میر عالی رایه تحفه

معدن الطافه

بحمد الله که وار در اهل رغبت | هنر قدرن بلور ارکان دولت

بو سوزی چون اشتدم خرم اولدوم | ایچوب ذوق و فرح جامن جم اولدوم

عروس نامه می قلماغه تزیین | اله الدم همین بر کلک مشکین

اول اوستنده طوتب عزتلر اتدم | دل و جاندن اکا خدمتلر اتدم

نیچه مهر سپهر سلطنت در ... سپهر آرای ملک معدلت در
سکندر معدلت جمشید منزل ... زمانینک رستمی در شاه پردل
نه رستم کورسه رستم روز میدان ... خلاص ایچون اوردی مکر و دستان
کنش بیکی نه حاکم طوتسه جهانی ... شهاب وغزه در تیر و کمانی
نشان تورسه دیو اعدای دینیدن ... سپهر کا کمان چوز کینیدن
آلوب کافرلرک تیغ حصارن ... آچیب در روشن تیغ آبدارن
غزا سیسی بی اندازه ایلر ... ظفر کلشندینی تازه ایلر
زبون ظلم تیغ سندن قهر نالمر ... الندن قان بوطر صاحب قرانلر
سرامد سرور دورشن جهانک ... ذریعه کندانی سپاه آسماننک
ملوک قرانلر اولدر یادکاری ... شه مولودک کزین و شهریاری
قیسی انکسکجی شاه نیکونام ... نظرن کور مشدر چشم ایام
الهی دولتی دایم ایلسه ... همیشه پایه تختی قایم ایلسه
مؤید قیل فلکن اختر ... مظفر ایلسه دایم لشکرینی
اکا خصم اولنک باشی کیلسون ... منور شمع باشی کیلسون
مبارک خاطرن کیم اتسه مخزون ... بره کچسون اولوب کنج قارون

کبر الغ اغو چو بونی بوده
جنکوار اماده مونی کمیزده

چون استحضار ادپدردم فنونی — بنوردم ایرکن ازمدتده یونی

ولی تسوید اولنیب قالدی پنهان — نته کم ظلمت اچره آب حیوان

بیش اون ییل کچدی آدن اتمدم یاد — بویک قیدیدی اولدم اندن آزاد

قالیدردی حجاب التنده مستور — اوزانی بیرنه اولمزدی منظور

یوزندن اچمیوب مشکین نقابن — بولتده کزلمشدی آفتابن

جمالی کرچه بکزردی ریاضه — مسود قالدی چقمادی بیاضه

چقرمق استدکجه دوشدمانع — کهی شغل طریق وکاه طالع

اکادک کم اولب فضل اهلنه یار — جفادن یوز چوردی چرخ غدار

که یعنی سایهٔ حق شه سلیمان — کلوب اقلیم رومه اولدی سلطان

همین اول افتاب عالم آرا — جهانی ایلدی عدلیله احیا

مسیحا شیوه سن اظهار قلدی — نچه دلخسته یتمار قلدی

بو جقلرده قالوب فتنه نهفته — کوزللر کوزی کبی اولدی خفته

زمانه سایهٔ سنده خوش دم اولدی — بهار عدلی ایله خرم اولدی

صاللدن عدلی هفت اقلیمه سایه — کوینی دشدی یدی قتکو کده آیه

کنش روشن ضمیرندن خجل در — شه پاک اعتقاد و پاک دل در

دمی بر قیل سوا اهنکانه سن کرم
که اولسون سننک دیلده موم و نرم

ایرب شوقیله بلبل بکی افغانی
چقر مانند کل هر تازه دیوان

زبان خامه کی کوهر نثارات
عروس هر نظمنک کوشوارات

اوقیوب سوزلرک مشکانه لرده
یزلسن زر قلملر نامه لرده

بهانه چکیب شوق جلوای رنکین
کوروب هر بر شکر ریزانه تحسین

اولب اندیشه دریاسنده غواص
کتوروب کلرده سنده کوهر خاص

غزل چیقر سخوش حال اتمینجه
ذر نکی عرض ایلیه قال اتمینجه

یازب لیلی و مجنون قصه سنی
بزم بخشانن محبت حصه سنی

برنک سعیله حسیله جانان
برنک غم دمننه وجد و حالن

یینه اول ایکی قصه تازه اولسون
دمکانه ای عشق آوازه الیسون

کوکل معدنده سخن سیم و زر ایدر
طبیعت بحر تنک کوهر ایدر

دیرا اول کوهرلری سلک بیانه
غرض عرض هنر باقی بهانه

اندر جواب شاهی
بخطاب دلهانی

اشتدم چون کوکلدن بو خطابی
اطاعت قلدم کوردم صوابی

طبیعت شاهباز اوردی پرواز
الکوسیعی ادن ایتدم سوزنه آغاز

دیدم سکا حلوادربو
نه انسانی سلولدربو
حوا داغی رنکین حلوا
کوکلده دوملی امکنکیا

فنی پر سن قدر گفتارده قادر — اولبدر سن اونلكی فنده ماهر

اولوب فضل وكمالك آشكاره — سنك شعرك اولوب پر هر دیاره

سوزوك طالب اولیشه ملكی ودنیا — صدف در لفظ در پاك معنا

مسلم ایكی اوج دیوانلرك وار — اچلمش تازه خوش بستانلرك وار

دكل ایچون فصاحتله بلاغت — خیال خاصكه یوقدر نهایت

غزلده سن بزم بنیادنده سن — سكا بزقالیوز استادنده سن

نه دیرسك مثنوی قطعه قصیده — اولور خون فصاحتده قصیده

دكك غواص بحر فكر اولبدر — جهان لولوی نظمكله طولبدر

كل مدی نارنی قواصل نیاز اول — مجتب بلبلی سن نغمه ساز اول

دهانك غنچه سیكی لطف ادب آچ — جهانه باغ طبعك كلكزن صاچ

اورركن لطف عیسی دن بوكن دم — نیه سوسپسن كبی اولشسن ابكم

طلودر خاطرك كنج معارف — یارشمز اوله سن اهل خارف

بلورسن غم دنیا ربوكا نیاستی — نزن بد مهره یكمز ربوق ثباتی

صو گكده ایدی قو برباد كاری — كه كسن یاز اوله سن انكلك باری

بو دنیاده غرض خود او صانذر — اوغل قیز آدمه نام و نشانذر

نوای بلبل و قمری آج / اودردی دکمهٔ صبر تنی لاج

ویریب هر برکه روح تازه باران / بولنت اغلر دی لیکن سبزه خندان

فرحناک ایدی یاران محبت / اولردی طرفنه عیش و عشرت

عجب فرخنده خوش دوریدی یوز / که غنچه آینیدی ذوق طرب

بو عوسپده اولب دلشاد ونیم / کوزندی غنچه بختتن خنده

واریدی بیک ذمع خوب ذوقم / زلیده اولمشدی شور و شوقم

اولب که کوز لدر اصحاب / غزلدر دیردم حالتناب

دیوز کم یوغ انقل انسیم آنی // اولردی مالک ویرر زبانی

تماشا ایدی کادم شاد و مسرور / یقین بلدم که اولدوم غصه دن دور

براولب درد عشقیله دروغم / اقرطوردی اشک الکوم

چمن سیرنده ادب جرع لاله / الکده ج دشمن دی پیاله

ادب شوقیله ناله ایکم نی // ابچردم که جکر قانن کبی ی

ددی فریاد لایی مردا شاد / که صنعتله اولور عشق ایله یاد

دوشب کل دوری دیو عیش و نوشه / بو کوکلم بلبلی کلدی خروشه

سن اول صراف سین ملک ونقد / سوزه کل لعل درشینه اولنقد

خندان

پیستان

یارادی روح خلقی قیلینجه صنعت — ستایی تا اولنجه کوکی رفرف

رسالت برجینک اول آفتابی — کچوردی مدحتی تمش بیک حجابی

نظر قیلدی اندن جسم و جانه — علم یاتدی ملک لامکانه

عرب بیرقی کبی اول سلطان عجم — تعالی نسبتی اعلی قاب قوسین

ایرشیب بزم خاصه چیکدی جامی — که جام اولسون انکه جام و میکانی

شو خلوت خانه کا اولدی ملکی — اکا ایردی محمد بن محمد

ایشتدی پس کلام ذو الجلالی — تعالی کیفیه سیز کوردی جمالی

بنه عودت قیلنجه اول مکانده — جهانه کلدی تنک جاویدان

چون اندن ارمغان امرولیت
کتوردی جمله یه بای رحمت

اندر سبب — تالیف کتاب

کمربردم کم عالم خرسیدی — بهار آیامی اوزکه عالم بیدی

کلوب بیتی حمل بورجنه خورشید — کیجه قدر بیدی کوندز قدر عید

بنفشه لاجورد ازشدی برزه — کله ایل مصحف کلزاره تحریر

یکیلک وقتی عشقه جایی ایدی — حریم سبز جنت باغی ایدی

بو سوزی کوش ادب اول شمع تابان ‖ ایاغ اوستینه کلدی شاه خندان

روان جبریل چکدی بر براقی ‖ که منزلکاهی ایدی چرخ طاقی

کهر دندان والمش قولغی یشم ‖ صفاسن شب چراغیدی اکی چشم

کسندی زلف حوریدی لجامی ‖ مه و خورشید خاوردن لسامی

اولب قوس قوزحدن سینه بندی ‖ نا ایدی نا ایسی کاکل کمندی

سوار اولدی بنی اوستنه در حال ‖ صبایا بندی کویا بر کل آل

براقی برق پای و کیجه دیجور ‖ یوزن کورن او قونور علی نور

کدر سرعت قلب اول ماه رخسار ‖ او کنجه بیکه حضرت غاشیه دار

همان لحظه بنی اقصایه ایردی ‖ اینب اتدن روان ایچنه کردی

کلوب اول بیره اولدی انبیا جمع ‖ اولور بو جمع اچنده مصطفی شمع

اذان اوقندی قلدیلر اقامت ‖ کچب اتدی امام دین امامت

اورادن عزم ادب اولدی روانه ‖ ارشدی بر یوزندن آسمانه

جمالندن فرح بولدی ملکلر ‖ سماعه کیردی شوقیله فلکلر

براقی تند و تیز اولب صبادن ‖ اوکل کچدی نهال منتهادن

قودی همراهنی راه اوزر تنها ‖ یوریدی کندو تنهایی محابا

دونب ثابت و سیاره بدره
سپهر آلتون صاچردی بدره بدره

جهان اولشدی کویا برج چین
سواد شب یوزنده خال مشکین

قریب مشکه تاتار ایله کافور
برکشن آراده ظلمت و نور

فرح بخش اولدی وصل یار کبی
نشاط انگیز ایدی گلزار کبی

نکار اولدی عمر جاودانی
ویرردی مرده جسمه تازه جانی

اوکیجه ماه برج ملکده
نثار انجم حشم عینی بخند

ایچن ملکت صو ایله یو شرب
بساطندن آتوب ایو مسندی

کدورتدن دلی صو کبی صافی
بشسته غنچه و شن یکسر صافی

یکانی گل کبی رنگین و پرتاب
ولی نرگسلرن الشیدی خواب

بو حالتده خدا امر ایله جبریل
ارشدی کوزا غنچه تفتیکم میل

اوبارب غنچه چون قرشو طوردی
سلام ایتدی یوزنی یره اوردی

دیدی ای کابن گلزار محراب
جهانک غنچه سن دوشتر سکا خواب

بشوکرکون طو شبدر کوزی اچ
که بو شبدر برات و قدر و معراج

یرقلندی سنکچون مجلس خاص
برکیدن طور فلک فرقه قدم باص

مقیم اول بیس قدم ملک قدمده
کرم ملق سنکدر اول حرمده

اگرچه عسکره گلدی انبیادن
ولی بگدر قوماهل صفادن

که معجزندن اولمشدر مقرر
چقرداول رب عسکره جوهر

نه خلق اولسه قودن قدری اعلی
نه اکثر کیمسه یی الیردی احیا

عربدن ایدعلی یوز نور اظهار
عجم ملکنده سوندی قالمدی نار

بیانه صغمز انک معجزاتی
طولبتدر معجزاتی کایناتی

نزول اتدی فلکدن انکا قرآن
انک در عالم عشقه چره میدان

نجه معجزلر اظهار ایلمشدر
کوزلردن اولدن اقسرار ایلمشدر

نبی درکم محل امتحانده
انکچون شق اولدی آی آسماننده

قمش بر معقلندن اول پیمبر
اقتدی صو برینه شهدو شکر

اندیکن اولدی برجب بحضایه
سراغاز اتدی شوقیله ثنایه

کل نور بسته کم رنگین ورقدر
جمالی مصحفندن بر سبقدر

جدا اولنجه بو جانم بدندن
سلام اولسون انکه روضه‌سندن

در معراج مهر سپهر نبوت محمد مصطفی

قمر بر شب که بو نوریدی عالم
بهار زلف دلبر سیکی خرم

زهی شب کم سواد عنبرافشان
معطر اولمشدی عالم جان

گر غلام و گر گدا صبحدم ده / اچیدر اغزینی شوقیله جهده

سکز جنت کلیدر خلقت حا / که بونیدن اولور جان مرغی شیدا

چون اولدی میم حمد اول میم ثانی / دمادم حقّه ایلر امتنانی

صفات دال انو وصفنه بیانه / سراسر دال دولت جهانه

چون اسمی بولدی اصل معنی / قیاس ایت کم نه ذات اکو مسمی

جهانک جانیدر جانک جهانی / وفا گلزارینک سرو روانی

اولب ذاتی تمامی آفرینش / جمالی در چراغ اهل بینش

یوزینک گللری بستان افصح / خط لعلی نگارستان املح

بوبی سرکش کوزی فتان ساحر / نوله شاننده کلسه قم فانذر

سلیمان بنده در عالمده اولجم / ادی اتی ولی یوق اندن اعلم

خدا محبوبی اولدی چونکه آنی / انک عشقینه یاراتدی جهانی

انوکچون یار دلشدر آرایک / قصور و جنت و حور و ملایک

وار ایدی چون انک فضلی علی / قبول ایتدی جهانه فقر و جلی

کتورسن کیم جهان ایامریدی / کالی بالبدایه ظاهر ایدی

انک شرعیله رونق بولدی دوران / انک دینیله منسوخ اولدی ادیان

ایمدی عالمنی سنکا ایلا
نه سوز کم سویلیم شیرین شکر ابا
بلا بر قدرت ایلا اشکارا
اگر لعل و دو سنعت سنکل خارا
دو دورده بدخشی اگکینه
... نکینه
نا ... قلعه ... گوهر

قچن کم بولغای نقش حیاتم   صونلماسون بیسارمدن براتم
بکا یارب بر توفیقنکا تاج   طریقت بحرنینک گوهری صاج
انیس ایلا روانم فکر گیلا   زبانم بلبل اولسون ذکر گیلا
اویارجانم قوه چشمدن خوابی   صونی بر جام حکمتدن شرابی
محبت شعلسی جانه چراغ ایت   جیز غیری کوکلمدین ایاغ ایت
کوکلدن مهرکی پاینده ایلا   چراغن جیکنک تابنده ایلا
نبی حیقرمه راه ایستوادن   شفاعت روزی ایلا مصطفادن
اگر اولماسه عاصی بعض امت   محمد کیمه ایلردی شفاعت

در نعت سید المرسلین   وخاتم النبیین محمد ع م

محمد کیم اولپدر شاه عالم   هلال ابرولریدر ماه عالم
نه مح ایدم که اولدر صدر عزت   امین وحیی حق شاه نبوت
رسالت برجینک ماهی محمد   شریعت ملکینک شاهی محمد
وجود کلدن جسم لطیفی   اولپدر چار حرف اسم شریفی
بو معنی الیدر اشارت میم اول   نبلا اولدی دیر عالم مکمل
نه میم اولسون که بر تابنده گوهر   سر مهر اوزره در تاج منور

اقیدب چرخه بشش غمکلی یاشم
عجب شوقله کرم ایله باشم

تناور قلبه اولمایم کوزی آج
بنی غمه طپکدن غیری علاج

الهی ذوالکرم ذوالکبریاسن
دمیدر صمی بو تقسیم کبریاسن

معاشیمون سبب غم جکم بن
کفیل اکمن جهانک رزقنه سن

بنی اوق کبی ایلیب طعنه بوله
هدایت پیشرو اولسون بو قوله

دوشورب کوکله وصلک صفاسن
دره تندن جیقرد دنیا هواسن

نجه بر درد دلدن زار اولم بن
غم عشق نگاره یار اولم بن

کچردم ور که دلبردن آخر
وارب کعبه اولیم مجاور

دیزون پادشاه ایت بن کدایی
غیب الهی الهی اول ولی سن

کرم ایت نجه بن کمینه
کهی کعبه اوله کاهی مدینه

صفا ویر بکا باغ و کلستان
اجر دل بلبلی خار مغیلان

قنی یارب حصولی اول سعادت
رسولک روضه سن قیلم زیارت

سوروب مژکانم اول خاک مزاره
جکم سرمه بو چشم اشکباره

مرادمدر خدا یا قیل میسر
نجه بر اوله چیتردن یوزم زر

معیدیم ایرمه رحمتکدن
عطا ایله نوالر نعمتکدن

گونم حیفا پشیمانلقدن کچدی // یکلک نقدی نادانلقده کچدی

اگرچه عامل اولمشدر جوارح // ولیکن بر عمل یوق سکا صالح

نه قیلم چاره سز قالدم دریغا // یوکم صرچه یولم پرسنک خارا

الهی رحمتک بستانی حقی // سحاب جودکک بارانی حقی

بو کوکلم غنچه سن بردم کشادایت // نسیم رحمتکله آنی یادایت

کرم قل باکه بول ویر اول جرمده // که یوقدر زینتی باغ ارمده

سوندر جانی لطفک کللرندن // بنی صای اول کلک بلبل رندن

درونم لاله قیلوب داغ عشقه // فغانم بلبل ایله باغ عشقه

نصیبایت لاله جنت کلشندن // بنی قورتر هیولی کلخندن

غریبم ایر کور انعام عمیمه // دلیلم اول صراط مستقیمه

بکا اکسیر رحمتله تطرقیل // قراطپراغکن لطف ایله زر قیل

وجودم ذره در محو ایله آنی // که مهرک دلده قالسون جاودانی

جمالکدن عطا قل باکه بر نور // که جهلم ظلمتینی ایلیم دور

خلاص ایت کوکلمی طول املدن // مزین قل بنم علمم عملدن

کوزومی روشن ایدب نور توفیق // کدر تقلیدی ایله اهل تحقیق

اگر ایله
بکا دکزدر اولور بر وال
اولکه سیع مردانه حال

4

قیلکم پادشاهلر کتیرن قول · نه یی کم یسن دیلمز کیمسه بولدن اول

کرک اورتاده اولسون کرک سوده · نه رنک اولمین کلمز وجوده

کدایی کاه اولورکم شاه درین · کهی بر شاهی خاک راه درین

کیمه خشمک کیمه رحمتک وار · نه استر سک ایدرسین قدرتک وار

کیمیسی مظهر کلبه مغتنم در · کیمی قهر کل پر در دو الم در

رجا و خوف ایله طولب دل و جان · ارالق یرده قالدم دنک و حیران

چون اول مصطفی یه اندک امت · دم آخرده یارب ایله رحمت

ترحم قل که زار و مبتلا ام · سوالی نغمه ایله اویدم برلقا یم

نه حاصل اغلقدن روز و شب · که دکدم یوز سوین طپراغه یارب

بشمانم بو کون یاربه یوزم یوق · عذابه مستحق اولدم سوزم یوق

شب عصیانده شوریده حالم · سیه کار اولمشم سنبل مشالم

بو طرسیم طلک دکلدر غنچه و شرقان · که پرکنده اندی بغرم خار عصیان

قوزم کرچه بشلرتانه یوندی · یوزم عغدن قورقوزنه دوندی

در بغا ایردی پایانه پایسم · بنفشه کیبی نیل در لباسم

ایچم زمرداولدی غم قریو زمدن · نه سوزم وار نه طاقم سوزمدن

حفظ ایدر کنج اعتقادی تمام // آژدر لا اله الا الله

صالدی هر خلقه یه فرار آشوب // دلبری لا اله الا الله

شرح اولب حشر اولنجه یازلمز // دفتری لا اله الا الله

طلتلو سویلریدکجه طوطی روح // شکری لا اله الا الله

طوتدی آفاقی بوی عنبر ایله // مجمر لا اله الا الله

نور صدقیله کوکلکی پر ایدر // سحر لا اله الا الله

قلبک اعراضین ایلیه خالص // جوهر لا اله الا الله

اورینورسک معیدی اوکیدی ایشک // افسر لا اله الا الله

ارسک نفسی باص قوشن بیلکه // کمر لا اله الا الله

ذاکر اولکم هر ایشده ویرسکا // ظفری لا اله الا الله

مناجات باری تعالی — علت کلمت

الهی کارساز و کاردان سن — خدای بی نیاز و لامکان سن

جهانده یاردن سنسن شب و روز — ویرن شمعه ضیا پروانه سوز

ازل سنسن ابد قدر زوالک — عقول صغمز ادراک جلالک

جلالک خوانه افلاک تره — کنش خود فیضک انوارنده ذره

اولاین ویرینک اصل سعادت — گرکد وروک الفاظ شهادت

منبرتن قلین اولدر هر ممتلی — شاکرک ارتر انوکا جلالی

جهان عالم پیرایه اولدر — دو عالم خلقنه سرمایه اولدر

دمادم چکنکه شیطانه لشکر — علمدر الغلرانده یرییه

ندر علام بردوات کمندی — کچر زنگیا لغیه بدری

کوکل طفلینی که کوشماله — طبنجه شکلیدر نقش جلاله

قصیده در — کلمهٔ توحید

ندای دل سپهر نور اله

صدف جان طورده ولتده

نفس اماره نک بشینی کیسر

بیج ولده طوغریه بخت نک

ایریه پیر حصار عصیانی

نجش ادر نو عروس شرع جمالی

فلک ایمانه خیس یادم در

اولدی علامه شوکت بلدی ندر

سنجر لا اله	الا	الله
دُرّ لا اله	الا	الله
خنجر لا اله	الا	الله
اختر لا اله	الا	الله
لشکر لا اله	الا	الله
نیر لا اله	الا	الله
لنگر لا اله	الا	الله
خبر لا اله	الا	الله

کل ای درمانده بیچاره عاشق — اشنی بلمین آواره عاشق

نچون صالح عمل یوق دفترکده — که سنده روسیه سن دفترکده

هوا بیله نچه بر آه و زاری — نه بولدک خوبلر مهرنده باری

غم هجر ایله زار و خسته دل سن — وفا سوز یار سویمکدن خجل سن

دهان یاره ویردک کرچکم دل — مرادک اولمدی بر ذره حاصل

دن و کون دل پر آتش دیده نمکین — نچوردک عمرکی غفلتده مسکین

قودک محرابی ابرودر مرادک — خرابا تلغیله چقدی ادک

سکا کلر خلر اتمشدر عجب آل — که تسبیحوک اولدر دمادم عنبرین خال

نصیحت طوتمیوب اویدک هوایه — نه یوزله واره سن یارین خدایه

ندر بر نقش فانیکم اوله یار — انی کر یارادینور سک زهی عار

انی یاد ایله حقه آشنا اول — کدا بیکن امیر زر قبا اول

پریکن لوح قلبک نقش کثرت — عیان اولمز مرکز سر وحدت

کل امدی عشق دلبردن کذر قل — حرامی دربولک اوزرخذر قل

خیالوکه دوشنجه زلف دلبر — یوری وار مسجده سیر ایله منبر

رخندن جان یتر یانسون باقلسون — آلوکه مصحف آل کوکلک اچلسون

عذرا اولدیکه تنده جان پرتدی   عشقتن چیکیب اسمان پرتدی
یا آنگدی نه لقا تربی بها نه   ضیا ویرر نیندن آپسانه
اول آتشی هر چراغی مجلس افروز   که شوقیدن اولور پروانه پرسوز
گلی اول اتیب بو وجه زیبا   هزاران عندلیب اولغوسی شیدا
حسنلر چشمن ایلیب شیء ویر خوش   ملاردین اعلانک کوکلینه آتش
اول آتش قلدی عذرانک عذارن   گه واق ییله ویردی کل بازارن
اول آتدی ویسی گلرخسار آفت   گه رامین اولدی بلبل وش ملامت
لب شیرینه ویرب لذت و داد   ایدر خسرولری شوریله فرهاد
ییدی پرده اچنده حسن الله   گوزل کوزلدن ایلر عرض گه گاه
سوبلور صورتا گرچه کوز و قاش   ولی محبوب معنی دور نقاش
نه معشوق و نه عاشق جلوه مفتون   انک شیداسی در لیلی و مجنون
سوادی نیم لطفنک خاک   فلک عشقیله چرخ اورور طربناک
جوانجی درد دردن انک آدم   جهانه شور شراتدی خلق عالم
کلیم ستردی وصلندن امانی   ولی زخم اوردی تیغ لن ترانی

نصیحت دادن مولف بنفس بدکیش خود

نظیرهٔ حسن و دل
[illegible] سعدی

هزاران شکر و حمد اول بی نیازه
که ویرر ذکری قلبه روح تازه

قدیم بی مثال و بی مثل در
کریم لایزال و لم یزل در

ملکده یوق ولی ملکنده انباز
عطابخش و خطاپوش و نواساز

نوابخشی گدا و شهریارک
نگهبانی طیور و مور و مارک

منزه در نقایصدن صفاتی
منزه اشتباهدن پاک ذاتی

اولبدر شکل و صورتدن معرا
قالور کنهنده حیران عقل دانا

عرض جانی صفتن ذاتی یه جوهر
نظیری یوق بولنمز اکا بکزر

زهی سلطان که بولنمز نظیری
اشده مستقل دیوق وزیری

بهاولدر که پایانی بولنمز
ابدبر اشده نقصانی بولنمز

نه پنهاندر نه پیدا گرچه کم حق
نه پیدا و نه پنهان اولدر احق

یوقیکن بونجه اشیا قلدی ایجاد
اول ایجاد ایله عالم اولدی آباد

ابدبر قطره تازه قانی خشک اولسه
براد رنافهٔ آهو مشک اولسه

و نسخه یه نوا ما در
نسخ جهت روح بری ودنا در

ليلى و مجنون

Mss. Or. 11

Historica Narratio Leili et megnum
Carmine Turcico exposita.

رومی گفته است
بمراد دل چو نتوان دیدن آن سه پاره را
چشم بگشا در جهان ضایع مکن نظاره را

N.° 63

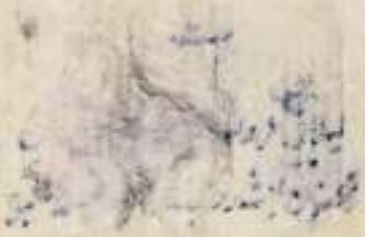

112

Msc. Dresd.
Ea. 63.

كتاب منظوم
حكايت ليلى ومجنون
تعلق يازيله تركيدر

147 fol ~ 94.

N. 63.
Historia fabulosa amorum Leili et Megjnuni, carmine Turcico, auctore Moeidio.